

Eva Brucknerová, David Čep,
Katarína Kandová, Jiří Valdhans
(eds.)

DNY PRÁVA 2019
DAYS OF LAW 2019

Část III.
JURISTICKÉ,
KRIMINOLOGICKÉ
A KRIMINALISTICKÉ
ASPEKTY TRESTNÝCH ČINŮ
PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ

Sborník z konference

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019

Část III. – Juristické, kriminologické a kriminalistické
aspekty trestných činů proti životu a zdraví

Eva Brucknerová, David Čep, Katarína Kandová, Jiří Valdhans (eds.)

Masarykova univerzita
Brno 2020

Recenzenti:

JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

© 2020 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9698-1 (online ; pdf)

Obsah

K vybraným rozhodnutím ve věcech trestného činu vraždy	9
<i>Adam Coufal</i>	
Vybrané otázky objasňovania trestných činov vražd	35
<i>Miloš Deset</i>	
Pravidla MMA a jejich význam pro trestní právo	46
<i>Jan Dvořák</i>	
Problematika sùbehu sexuálních trestných činov v Slovenskej republike	71
<i>Denisa Hamranová</i>	
Portrét vražd na úředních osobách	84
<i>Jakub Chromý</i>	
Čtyři problémy trestní odpovědnosti za trestné činy proti životu a zdraví	102
<i>Jiří Jelínek</i>	
Lze nadále používat výsledky metody pachové identifikace jako důkaz v trestním řízení?	114
<i>Zdeněk Krejčí</i>	
Sankcionování trestných činů v dopravě pohledem soudců Nejvyššího soudu	203
<i>Marcela Lukášová</i>	
Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě	238
<i>Jan Malý, Eva Brucknerová</i>	

Trestné činy súvisiace so zneužívaním návykových látok v právnej úprave Slovenskej a Českej republiky	250
<i>Veronika Marková</i>	
Proč se bát psychopatů: kriminologické a psychologické aspekty psychopatie	276
<i>Tomáš Plíska</i>	
Rozsah trestní odpovědnosti právnických osob za trestné činy proti životu a zdraví	290
<i>Ivana Rabinská</i>	
Medical Error: Some Issues of Criminal Law Liability	303
<i>Olga Sergeevna Semenova</i>	
Trestnoprávne a kriminologické aspekty samovrážd	309
<i>Igor Slovák, Lukáš Turay</i>	
Drogové trestné činy a problémy spojené s ich dokazovaním	321
<i>Eva Szabová</i>	
Niektoré dôkazné súvislosti vyšetrovania trestných činov proti životu a zdraviu	339
<i>Ivan Šimovček</i>	
Výslech poškodeného	354
<i>Kristýna Štěpánková</i>	
Poškodení a obete trestných činov proti životu a zdraviu v kontexte právnej úpravy Slovenskej republiky	374
<i>Martin Štrkolec</i>	
The Alleged Deterrent Effect of Capital Punishment for Murders: Myth or Reality?	392
<i>Zoltán J. Tóth</i>	

Young Amok Runners and Serial Killers	405
<i>Erika Varadi-Csema</i>	
K niektorým aspektom trestného činu vraždy a trestného činu úkladnej vraždy	421
<i>Matúš Kováč, Stanislav Mibálik, Filip Vincent</i>	
Trestné činy proti životu a zdraviu v rozhodovacej činnosti súdov	444
<i>Miroslava Vráblová</i>	

K vybraným rozhodnutím ve věcech trestného činu vraždy

Adam Coufal

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Ve svém příspěvku se zabývám trestným činem vraždy. Tímto trestným činem se zabývám z pohledu praktického, jelikož v rámci svého příspěvku čtenáři přibližuji čtyři trestní věci, se kterými jsem se setkal v rámci svého působení v pozici asistenta soudce na trestním úseku nalézacím. Ve všech zmíněných věcech popisuji jejich vývoj, a to od podání obžaloby až po rozhodnutí Nejvyššího soudu tam, kde tento rozhodoval. Ve třech případech, které jsem si zvolil, přitom docházelo ke změnám v právní kvalifikaci. Vždy nicméně dané jednání bylo státním zastupitelství zažalováno jako trestný čin vraždy. Cílem příspěvku proto bude zaměření se na hranici mezi trestným činem vraždy a jinými trestnými činy, které přicházejí v úvahu. Čtvrtý případ jsem pak zvolil kvůli otázce přiměřenosti ukládaného trestu, jež se s tímto případem pojí.

Keywords in original language

Vražda; trestný čin; pachatel; zabití; násilí.

Abstract

My article deals with the crime of Murder. I am concerned about this crime from the practical point of view, therefore in this article I talk about four criminal cases which I encountered during my work experience as a criminal judge's assistant. I describe all these four cases from the beginning of prosecution to the verdict of Supreme court, if available. In three of these cases there were some changes in legal classification of the act, however, all these acts were classified by the state prosecutor as a crime of Murder. The goal of my article is to try to find a border between the crime of Murder and other similar crimes. The fourth case was chosen by reason of the question of proportionality of imposed sentence.

Keywords

Murder; Crime; Offender; Manslaughter; Violence.

1 ÚVOD

Ve svém příspěvku jsem se rozhodl zabývat se jedním konkrétním trestným činem, a to konkrétně vraždou. Při páchání tohoto trestného činu, jak je obecně známo, dochází k útoku proti lidskému životu. Lidský život přitom bezpochyby spadá mezi nejdůležitější společenské hodnoty, které je třeba neustále chránit. Není sporu o tom, že v rámci této ochrany musí trestní právo hrát zásadní a nezastupitelnou úlohu. V praxi se totiž můžeme setkat s případy, kdy jedna osoba připraví o život druhou osobu. Takové jednání je nicméně zpravidla více než odsouzeníhodné a je třeba jej patřičným způsobem postihovat.

Hlavní motivací pro sepis tohoto příspěvku nicméně byly mé osobní zkušenosti s trestným činem vraždy. S ohledem na trestním řádem stanovenou příslušnost soudů, se jednání, jenž je státním zastupitelstvím žalováno jako trestný čin vraždy, vždy dostane před senát krajského soudu. Právě na tomto stupni působím jako asistent soudce trestního úseku. Mohu již na tomto úvodním místě konstatovat, že všechny věci, které byly žalovány jakožto trestný čin vraždy, s sebou přinesly řadu otázek. Obecně podle mého názoru platí, že vražda nepatří mezi trestné činy, které by z hlediska trestního práva bylo příliš náročné soudit (jinou otázkou přirozeně představuje hledisko lidské, nicméně kandidáti na pozici soudce prochází dostatečně hlubokou přípravou, aby byli schopni i tento prvek zvládat) – srovnáme-li například vraždu s trestnými činy hospodářskými. Platí to přitom jak z pohledu kvantity spisového materiálu, tak množství otázek, které je třeba při posuzování dané věci posuzovat pro správné a zákonné rozhodnutí o vině a trestu toho kterého obžalovaného. Přesto však rozhodování ve věcech trestného činu vraždy není vždy jednoduché, což se rovněž pokusím demonstrovat na případech, se kterými jsem se u Krajského soudu v Brně setkal, a o které bych se chtěl touto formou podělit.

Jak vyplývá z výše uvedeného, zvýšená pozornost bude věnována konkrétním rozhodnutím ve věcech trestného činu vraždy a jejich vybraným aspektům,

kteří jsou podle mého názoru zajímavé, podnětné, diskutabilní, či z jiného důvodu stojí za to jim věnovat pozornost. Stranou tedy ponechám historický vývoj vraždy. Stejně tak spíše stranou zůstane teoretický hlubší rozbor trestného činu vraždy. Jistý teoretický úvod pro uvedení čtenáře do problematiky samozřejmě nezůstane stranou, nicméně primárním cílem mého příspěvku skutečně bude rozbor konkrétních případů, jejich vývoj a posouzení více soudními instancemi a můj pohled na ně.

2 PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY V ČESKÉM TRESTNÍM ZÁKONÍKU

Jak bylo zmíněno, ještě před tím, než se dostanu k samotným rozhodnutím, které jsem se rozhodl v rámci tohoto příspěvku rozebírat, je třeba se zaměřit na platnou právní úpravu a zakotvení zvláště závažného zločinu vraždy v českém trestním zákoníku.

V současnosti je tento trestný čin upraven v ustanovení § 140 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Jedná se o vůbec nejzávažnější trestný čin proti životu v České republice. Systematicky spadá do hlavy I zvláštní části trestního zákoníku. Hlavním důvodem, pro který se tento trestný čin nachází již v první hlavě, je nepochybně již naznačený fakt, že ochrana zde uvedených hodnot – života a zdraví – je nejdůležitější a zároveň nadřazenou ostatním zájmům chráněným trestním zákoníkem a vůbec trestním právem jako celkem.

Podíváme-li se již do zmíněného ustanovení § 140 trestního zákoníku, zjistíme, že jsou zde upraveny tři způsoby, kterými je možné naplnit toto ustanovení a dopustit se tak trestného činu vraždy. Jedná se přitom o vraždu prostou (§ 140 odst. 1 trestního zákoníku), vraždu kvalifikovanou – jde o vraždu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (§ 140 odst. 2 trestního zákoníku) a vraždu spáchanou za zvláště přitěžujících okolností (§ 140 odst. 3 trestního zákoníku). Ve všech třech případech se přitom v souladu s ustanovením trestního zákoníku jedná o zvláště závažný zločin. Z ustanovení § 140 trestního zákoníku můžeme zároveň vyčíst legální definici trestného činu vraždy – jde o úmyslné usmrcení jiného. Na tomto místě je proto třeba zdůraznit, že ono zmíněné úmyslné usmrcení jiného není ustanovením § 140

restního zákoníku vyčerpáno. V ustanoveních následujících můžeme nalézt rovněž případy úmyslného usmrcení jiného. Jedná se o trestný čin zabití v ustanovení § 141 trestního zákoníku a trestný čin vraždy novorozence dítěte matkou v ustanovení § 142 trestního zákoníku. V obou případech jsou dány výrazné polehčující okolnosti v podobě strachu, úleku či jiného omluvitelného hnutí mysli v případě zabití. V případě vraždy novorozence dítěte matkou jde o rozrušení způsobené porodem.

Nyní se postupně podívejme blíže na všechny zmíněné možnosti úmyslného usmrcení jiného, o nichž trestní zákoník hovoří.

V případě vraždy prosté půjde v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu o situace, které je možno označit jako situační. V případech, které naplní ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku, půjde o spontánní konflikty a nepromyšlené reakce pachatele. Je totiž třeba si uvědomit, že k naplnění ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku a spáchání prosté vraždy může dojít pouze v případě, kdy nejsou naplněny ani předpoklady privilegovaných skutkových podstat (zabití, vražda novorozence dítěte matkou) ani kvalifikovaných. Nesmí tedy být přítomno na jedné straně zmíněné omluvitelné hnutí mysli, na straně druhé ani uvážení či rozmysl pachatele¹. Pak by se totiž jednalo o jiný trestný čin, než je prostá vražda. Takového vymezení prosté vraždy v trestním zákoníku můžeme označit jako negativní oproti kvalifikovaným a privilegovaným skutkovým podstatám vraždy. Lze tedy shrnout, že k prosté vraždě dojde za situace, kdy danému jednání nepředchází úvaha pachatele, a to ani krátká. Půjde o spontánní rozhodnutí vyvolané aktuálními, nepředvídanými okolnostmi – typicky hádkou. Nesmí se nicméně jednat o silné rozrušení ve smyslu ustanovení § 141 a 142 trestního zákoníku. Taková konstrukce vraždy prosté podle mého přesvědčení mimo jiné vylučuje, aby se tohoto trestného činu dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku mohl pachatel dopustit ve stádiu přípravy. Vždy se podle mého názoru v takovém případě bude jednat minimálně o předchozí uvážení, a tedy kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy. Pokud se jedná o zákonnou trestní sazbu, v případě prosté vraždy činí 10 až 18 let.

¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. 4 Tdo 455/2014. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

Nyní se přesuňme právě ke kvalifikované skutkové podstatě trestného činu vraždy. Z ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku lze vyčíst, že se jedná o úmyslné usmrcení jiného s rozmyslem anebo po předchozím uvážení. Jedná se přitom o relativně nový znak v české právní úpravě zvláště závažného zločinu vraždy². Z důvodové zprávy můžeme vyčíst, že zákonodárce předchozí uvážení pachatele spojuje s vyšší mírou úmyslného způsobení následku v podobě usmrcení jiné osoby. Pachatel má nad svým jednáním vyšší míru kontroly, než je tomu v případě vraždy prosté. Rozhodnutí úmyslně usmrtit jiného totiž v takovém případě padlo na základě rozumové úvahy pachatele. Je tedy zjevné, že jeho postoj k lidskému životu je výrazně lhostejnější, než když jiného úmyslně usmrtí, aniž by tak předem plánoval.

Pokud jde o rozlišení obou pojmů – rozmysl a předchozí uvážení – judikatura Nejvyššího soudu nám říká, že v případě rozmyslu si pachatel patřičně zváží své jednání jak z hledisek svědčících pro úmyslné usmrcení jiného, tak z hledisek svědčících proti takovému jednání. Na základě tohoto uvážení pak pachatel zvolí vhodné prostředky k provedení činu a zváží následky tohoto jednání. Předchozí uvážení je pak představováno hlubším rozбором daného jednání pachatelem předtím, než spáchá trestný čin vraždy. Pachatel v takovém případě zohlední všechny rozhodující okolnosti spáchání trestného činu včetně místa a způsobu, použití zbraně s cílem, aby došlo k úspěšnému provedení usmrcení jiného³. Zároveň je třeba zmínit hledisko časové. Rozmysl bezprostředně předchází danému jednání, zatímco k předchozímu uvážení dochází s větším časovým odstupem. Zatímco k rozmyslu dochází de facto za pochodu, předchozí uvážení pachatele je činěno s předstihem⁴.

Zároveň je nutné zdůraznit, že pojmy rozmysl a předchozí uvážení jsou vzájemně neslučitelné, jelikož předchozí uvážení v sobě obsahuje rozmysl⁵. Je nicméně třeba zmínit, že předchozí uvážení nerovná se složitý, rafinovaný

² HORÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 137.

³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 860/2014. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

⁴ HORÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, J. (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní konference vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 72–86.

⁵ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

plán. Postačuje, pokud pachatel vzal v potaz všechny rozhodné skutečnosti a na jejich základě se rozhodl usmrtit jiného⁶. Je tedy vždy úkolem trestního soudu, aby na základě skutkových zjištění učinil závěr, zda v daném případě kvalifikované vraždy došlo k naplnění toliko rozmyslu, či se již jedná o předchozí uvážení. Pravda, z pohledu právní kvalifikace je toto odlišení poněkud lhostejné, jelikož v obou případech půjde o kvalifikovanou skutkovou podstatu dle ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku. S ohledem na výše zmíněné je nicméně předchozí uvážení závažnější formou oproti prostému rozmyslu, a proto bude vzájemné odlišení nutné pro úvahy o ukládaném trestu. Bylo by samozřejmě možné se zabývat myšlenkou, zda by s ohledem na tento fakt nemohl rozmysl a předchozí uvážení představovat dvě rozdílné kvalifikované skutkové podstaty s odlišnou trestní sazbou. Kupříkladu vražda spáchaná s rozmyslem se sazbou 12 až 18 let a vražda spáchaná po předchozím uvážení se sazbou 14 až 20 let, pokud se budeme držet stávající sazby vyjádřené v ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku. Podle mého názoru by takováto změna měla své logické opodstatnění. Srovnáme-li ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku s následujícím ustanovením § 141 trestního zákoníku upravující privilegovanou skutkovou podstatu zabití, zjistíme, že i zde se nacházejí alternativy, kterými je tuto skutkovou podstatu možno naplnit. Tyto alternativy si nicméně v obecné rovině jsou z hlediska společenské škodlivosti rovny. Domnívám se, že lze v obecné rovině konstatovat, že úmyslné usmrcení jiného v silném rozrušení je stejně společensky škodlivé, ať se tak stane ze strachu, z úleku, ze zmatku anebo jiného omluvitelného hnutí myslí. Naproti tomu v případě kvalifikované vraždy si dvě zmíněné alternativy z hlediska společenské škodlivosti rovny nejsou. V tomto směru si tedy rozdělení ustanovení § 140 odst. 2 trestního zákoníku na dvě různé kvalifikované podstaty dokážu velice snadno představit. V tuto chvíli se nicméně jedná o jedno ustanovení kvalifikované skutkové podstaty se sazbou dvanáct až dvacet let.

Poslední skutkovou podstatou vyjádřenou v ustanovení § 140 trestního zákoníku je odstavec třetí. Zde nalezneme druhou kvalifikovanou skutkovou podstatu zvlášť závažného zločinu vraždy. Jedná se o vraždu za zvlášť

⁶ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl (§ 1 až 232)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 850.

přítěžujících okolností. K naplnění této skutkové podstaty je třeba zvláštních kvalifikačních znaků uvedených v § 140 odst. 3 trestního zákoníku. Jde o úmyslné usmrcení dvou nebo více osob, těhotné ženy, dítěte mladšího patnácti let, úřední osoby při výkonu nebo pro výkon její pravomoci atd. Ve všech těchto případech je oproti vraždě prosté i kvalifikované navýšená společenská škodlivost takového činu (ať již s ohledem na osobu oběti či motiv obviněného). Z tohoto důvodu je takové jednání postihováno sazbou patnáct až dvacet let, a dokonce je možno za splnění příslušných podmínek ustanovení § 54 trestního zákoníku ukládat i výjimečný trest.

V rámci této části svého příspěvku bych se po zmínce o kvalifikovaných skutkových podstatách zvláště závažného zločinu vraždy podíval i na skutkové podstaty privilegované k tomuto trestnému činu. Jde o již zmiňované ustanovení § 141 a § 142 trestního zákoníku.

V případě ustanovení § 141 trestního zákoníku se jedná o trestný čin zabití. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku anebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Pokud se navíc takového jednání pachatel dopustí na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě nebo na dítěti mladším patnácti let, dopustí se trestného činu zabití v kvalifikované skutkové podstatě dle § 141 odst. 2 trestního zákoníku. Z hlediska znaků skutkové podstaty se zabití od vraždy odlišuje v pohnutce pachatele. Jeho úmysl, úmyslně usmrtit jiného, je v tomto případě značně ovlivněn polehčujícími okolnostmi. Ty můžeme rozdělit do dvou skupin. První z nich je úmyslné usmrcení jiného v silném rozrušení. Je třeba zdůraznit, že toto rozrušení musí převyšovat běžné, byť silnější, emoce. Musí se jednat o natolik emotivní vypětí, že je v jeho důsledku vědomí pachatele zúženo, jeho zábrany úmyslně usmrtit jiného jsou oslabené, a on tak přestává racionálně myslet⁷.

Z judikatury můžeme vyčíst, že silné rozrušení je takový stav, kdy pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid, které ovlivňuje jeho další jednání a projevuje se v průběhu činu bez ohledu na okolnost, zda se na takovém rozrušení podílí nervová labilita

⁷ HOŘÁK, 2009, op. cit.

či duševní porucha pachatele anebo jde o strach pachatele, úlek, zmatek či jiné omluvitelné hnutí myslí⁸.

Naopak za silné rozrušení není možné považovat rozrušení pachatele, které je způsobeno vztekem či hněvem ve spojení s požitím alkoholických nápojů⁹. Lze shrnout, že v případě zabití má jednání pachatele zpravidla obranný charakter. Jedná se většinou o reakci na aktuální stresovou situaci. Díky tomu je pak takové jednání výrazně více ospravedlnitelné oproti trestnému činu vraždy.

Je nutné zdůraznit, že k výše vymezenému silnému rozrušení musí dojít z důvodu strachu, úleku, zmatku či jiného omluvitelného hnutí myslí. Strach bývá představován určitou dlouhodobější obavou, např. o život. Úlek je naproti tomu jednorázový a stejně jako zmatek má jednorázový a zkratkovitý charakter. Za jiné omluvitelné hnutí myslí pak můžeme považovat např. smutek¹⁰. Všechny uvedené stavy pak musí představovat reakci na podnět, který je svou intenzitou natolik mimořádný a silný, že pachatel se dostane do stavu silného rozrušení a není schopen adekvátně reagovat.

Druhou skupinou okolností, se kterými pracuje ustanovení § 141 trestního zákoníku je předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného. Půjde tedy o provokaci. Judikatura stanoví, že mezi toto jednání patří takové chování poškozeného, které je v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, sobectví a neúctě poškozeného k ostatním osobám či společnosti. Pachatel na poškozeného útočí v reakci na jeho předchozí zlé, zraňující či ponižující jednání či jednání hrozící způsobením závažné újmy na právech a pod vlivem jeho zraňujícího, ponižujícího či jinak negativně působícího účinku¹¹. Typickým příkladem v této souvislosti je zajisté domácí násilí či týráním apod. Při posuzování, zda v daném případě jednání poškozeného lze posoudit jako zavrženíhodné ve smyslu ustanovení § 141 trestního zákoníku, je třeba mít na paměti význam objektu trestného činu zabití, tedy

⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

¹⁰ DRAŠTÍK. op. cit., s 862.

¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

lidský život. Z tohoto důvodu se bude jednat o jednání vybočující z chování, které bychom běžně mohli označit jako zavrženíhodné. Příkladem může být verbální útok. Jakkoliv je jisté v běžném životě zavrženíhodné, pokud jedna osoba na druhou začne na ulici bezdůvodně vulgárně pokřikovat, nebylo by přiměřené takové jednání podřadit pod pojem zavrženíhodné jednání ve smyslu § 141 trestního zákoníku. Dále není možné, aby pachatel k zavrženíhodnému jednání poškozeného sám přiměl či vyprovokoval. V ustanovení § 141 odst. 2 trestního zákoníku pak nalezneme kvalifikační znaky, které podmiňují použití vyšší trestní sazby v případech trestného činu zabití. Podobně jako v případě vraždy jde o spáchání daného trestného činu na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě anebo na dítěti mladším patnácti let.

Posledním trestným činem, kterého se lze dopustit úmyslným usmrcením jiného je trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou upravený v ustanovení § 142 trestního zákoníku. I tato skutková podstata je privilegovanou vůči zvláště závažnému zločinu vraždy. Tohoto trestného činu se dopustí matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě. Tento trestný čin je velmi specifický, když jednak obsahuje konkrétní subjekt se specifickými vlastnostmi – pachatelem může být toliko matka. Dále obsahuje poměrně konkrétní subjektivní stránku – daného jednání se je třeba dopustit se v rozrušení způsobené porodem, jiné okolnosti nepřichází v úvahu. Rovněž objektivní stránka je ve srovnání s jinými trestnými činy konkrétní, když z hlediska časového musí k úmyslnému usmrcení dojít při porodu nebo bezprostředně po něm. Rovněž objekt je zcela konkrétní, jde o novorozené dítě pachatelky.

Podíváme-li se na judikaturní výklad pojmu rozrušení způsobené porodem, zjistíme, že je vyloženo jako výjimečné rozpoložení matky, které má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. Toto rozpoložení způsobuje oslabení vůle matky a její odolnost vůči vnějším i vnitřním podnětům a brzdí plné rozvinutí mateřského pudu. Tento stav začíná počátkem porodu a trvá zpravidla několik hodin, výjimečně dní¹². Nejvyšší soud pak judikoval, že při posuzování otázky, zda se pachatelka nacházela či nenacházela

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

ve stavu rozrušení způsobeném porodem je zapotřebí vycházet ze znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví porodnictví. V případě, že se na jeho základě ukáže, že porod měl v daném případě standardní a nekomplikovaný průběh, je zpravidla vyloučeno uvažovat o kvalifikaci daného jednání jako vraždy novorozeného dítěte matkou¹³.

Je zapotřebí zdůraznit, že není možné rozrušení způsobené porodem zaměňovat s přičetností jakožto podmínkou trestní odpovědnosti. V případě, že by se pachatelka vlivem porodu dostala do stavu, v němž by nebyla schopna rozpoznat protiprávnost svého jednání, nemohla by být trestně odpovědná stejně jako každý potenciální pachatel trestné činnosti, jež by nebyl shledán přičetným.

3 PŘÍPAD M. V.

Po nezbytném teoretickém úvodu bych se nyní zaměřil na stěžejní část svého příspěvku, tedy na vybraná rozhodnutí, která padla v případech, které byly podanou obžalobou kvalifikovány jako zvláště závažný zločin vraždy. S ohledem na povahu tohoto trestného činu byly téměř všechny případy medializovány, a to včetně jmen obžalovaných. Ve svém příspěvku budu nicméně jednotlivé trestní kauzy kromě příslušných spisových značek nazývat pouze iniciálami jednotlivých obviněných.

První případ, o kterém bych se rád zmínil, je trestní věc obviněného M. V.¹⁴ Na toho byla podána obžaloba pro zvláště závažný zločin vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku v souběhu s přečinem nedovoleného ozbrojování podle ustanovení § 279 odst. 1 trestního zákoníku. Druhý zmíněný trestný čin bych ve svém příspěvku ponechal stranou, jelikož ohledně naplnění veškerých znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu v dané věci od počátku nebyly sebemenší pochyby. Zvláště závažného zločinu vraždy se nicméně obviněný M. V. měl dopustit tím, že při cestě vlakem střelil pistolí do břicha svého spolucestujícího, který na následky utrpených zranění na místě zemřel.

¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

¹⁴ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 31. 5. 2018, č. j. 52 T 4/2018, ve znění rozsudku Vrchního soudu v Olomouci č. j. 5 To 46/2018.

V průběhu hlavního líčení byl spolehlivě zjištěn skutkový stav, který odpovídal podané obžalobě. To nijak nezpochybňoval ani samotný obžalovaný. Bylo zjištěno, že mezi obžalovaným a poškozeným byl kamarádský vztah. Předmětné události nepředcházela žádná hádka. Obžalovaný byl v předmětné době pod vlivem alkoholu, nicméně znaleckým posudkem bylo prokázáno, že tato okolnost na rozpoznávací a ovládací schopnosti obžalovaného měla jen nepodstatný vliv. Přesto došlo k tomu, že při cestě vlakem obžalovaný demonstroval poškozenému svoji pistolí (drženou neoprávněně bez příslušného zbrojního průkazu) tím způsobem, že ji nabil a zmáčkl spoušť ve chvíli, kdy ze vzdálenosti okolo 55 cm mířil na břicho poškozeného.

Jediný, avšak zcela zásadní rozdíl mezi obžalobou a obhajobou v této trestní věci spočíval v právní kvalifikaci. Státní zástupce, jak již bylo zmíněno, věc kvalifikoval jako prostou vraždu podle ustanovení § 140 odst. 1 trestního zákoníku. Obhajoba naproti tomu požadovala dané jednání kvalifikovat jakožto trestný čin usmrcení z nedbalosti spáchaný ve formě nedbalosti vědomé dle ustanovení § 143 trestního zákoníku.

V daném případě tedy bylo nutno se zabývat otázkou zavinění obžalovaného ve smyslu ustanovení § 15 a 16 trestního zákoníku. Úmysl, jak známo, rozdělujeme na přímý a nepřímý. V přímém úmyslu je dle ustanovení § 15 odst. 1 trestního zákoníku trestný čin spáchán tehdy, jestliže pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem. V nepřímém úmyslu je pak dle druhého odstavce téhož ustanovení trestný čin spáchán v případě, že pachatel ví, že může takové porušení či ohrožení způsobit a pro případ, že je způsobí, je s tím srozuměn. Srozuměním se pak rozumí rovněž smíření pachatele s daným následkem. Vědomá nedbalost pak přichází v úvahu tehdy, kdy pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení či ohrožení nezpůsobí.

Zavinění je představováno vnitřním, psychickým vztahem pachatele k danému jednání. S ohledem na to, že i zavinění je třeba prokázat bez důvodných pochybností (není možné je toliko předpokládat), je otázka správného zjištění konkrétní formy zavinění poměrně obtížná. V případě prosté vraždy to dle mého názoru platí dvojnásob. Jak bylo zmíněno, v těchto případech

jde o reakci na aktuální situaci a je těžké řádně odhalit motiv daného jednání. Přitom právě motiv (ač nebývá přímo součástí skutkových podstat) ukazuje skutečnou příčinu daného jednání¹⁵. V případech prostých vražd však pachatel zpravidla jedná impulsivně a nepromýšlí důsledky svého jednání. To však samo o sobě nemůže vyloučit, že se jedná o zvláště závažný zločin vraždy. Vylučuje to pouze úmysl přímý. Z hlediska úmyslu nepřímého je nicméně třeba se zabývat okolnostmi a intenzitou útoku. Zejména je třeba brát v úvahu použitou zbraň a to, proti jakým částem těla byl útok veden¹⁶.

Vrátíme-li se k trestní věci obžalovaného M. V., je evidentní, že o přímém úmyslu nebylo možné hovořit. Z hlediska nepřímého úmyslu bylo třeba s ohledem na výše uvedené se zabývat všemi okolnostmi daného případu. Bylo zjištěno, že obžalovaný v rámci výkonu vojenské služby působil na pozici kulometčíka a měl tedy osobní zkušenosti se zbraněmi. Fakt, že pokud někdo vystřelí pistolí ze vzdálenosti 55 cm jiné osobě do břicha, tak může způsobit smrt, je přitom evidentní, a i obžalovanému musel být znám. Ohledáním předmětné pistole pak bylo jednoznačně zjištěno, že stisknutí spouště nemůže být samovolné. Naopak je k tomu třeba vyvinout jistou sílu. To obžalovaný učinil. Jak volní, tak vědomostní složka tedy byla v projednávané věci naplněna. Pro již zmíněnou vědomou nedbalost by bylo zapotřebí existence okolností, na které by obžalovaný mohl – byť nepřiměřeně – spoléhat. V daném případě nicméně žádná taková okolnost dána nebyla. Lze si jen stěží představit cokoliv, na co by mohl obžalovaný spoléhat, když ze vzdálenosti 55 cm vystřelil poškozenému do břicha. Ke smrtelnému následku by v tomto případě nedošlo pouze dílem naprosto nepravděpodobné náhody (např. pokud by poškozený v náhlém hnutí myslil uhnul či pokud by zbraň neočekávaně selhala apod.). Okolnosti, na které v případě vědomé nedbalosti obžalovaný bez přiměřených důvodů spoléhá, přitom věci náhody být nemohou, jak vyplývá i z rozhodnutí Nejvyššího soudu, které říká, že při posuzování rozhraničení vědomé nedbalosti od eventuálního úmyslu je třeba hodnotit, zda důvody, pro které pachatel spoléhá, že následek nezpůsobí, mají charakter dostatečných důvodů být

¹⁵ SOLNAR, Vladimír, FENYK, Jaroslav a Dagmar Císařová. *Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Orac, 2004, s. 246.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1527/2010. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

reálně způsobilé. Nejde tedy o spoléhání se na náhodu. Tam, kde pachatel spoléhá jen na šťastnou náhodu, nejedná z vědomé nedbalosti, neboť jde o eventuální úmysl¹⁷. S ohledem na výše uvedené proto nebylo možno jinak než uzavřít, že v daném případě se obžalovaný M. V. dopustil prosté vraždy a kvalifikovat jeho jednání v souladu s podanou obžalobou.

S ohledem na jedinou přitěžující okolnost spočívající v souběhu dvou trestných činů a polehčující okolnosti spočívající v částečném doznání ohledně zvláště závažného zločinu vraždy a plném doznání ohledně zločinu nedovoleného ozbrojování i s ohledem na specifické okolnosti daného skutku oproti běžným prostým vraždám a dobré prognóze ohledně resocializace obžalovaného soud I. stupně využil moderačního ustanovení trestního zákoníku a za užití ustanovení § 58 odst. 1 trestního zákoníku uložil obžalovanému trest odnětí svobody v trvání osmi let. K odvolání státního zástupce nicméně odvolací soud výrok o trestu změnil a obžalovanému uložil trest odnětí svobody v trvání deseti let. Dospěl totiž k závěru, že podmínky ustanovení § 58 odst. 1 trestního zákoníku v daném případě naplněny nebyly. Naopak s právní kvalifikací soudu I. stupně se odvolací soud ztotožnil a odvolání obžalovaného jako nedůvodné zamítl.

Byť moderační ustanovení § 58 odst. 1 trestního zákoníku zcela nesouvisí s tématem, o němž tento příspěvek pojednává, dovolím si zde uvést svůj názor. Je třeba zdůraznit, že uvedené ustanovení zakotvuje určitou výjimku při ukládání trestů. Proto by jeho užití nepochybně mělo být prostředkem výjimečným. Také je k jeho užití třeba naplnění poměrně jasně vymezených podmínek. Okolnosti případu nebo poměry pachatele musejí způsobit, že použití normální (nesnížené) sazby trestu odnětí svobody by bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a zároveň nápravy pachatele lze dosáhnout trestem odnětí svobody kratšího trvání. V daném případě je nutno se zabývat zejména okolnostmi případu. Poměry pachatele nijak výjimečné nebyly. Byl sice otcem malého dítěte, ale to samo o sobě nepředstavuje natolik výjimečnou okolnost, aby bylo možno uvažovat o snížené sazbě. Naopak podmínka dosáhnutí nápravy pachatele i kratším trestem, než je ten ukládaný

¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 3 Tdo 859/2018. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019]; srov. komentář k ustanovení § 16 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku.

v rámci běžné sazby, byla jednoznačně naplněna. Obžalovaný litoval svého jednání, nepřenašel svou odpovědnost na někoho jiného, a i ze znaleckého posudku vyplynulo, že šance na resocializaci je velmi vysoká. Rozhodně tedy není možné tvrdit, že k nápravě pachatele je třeba ukládat trest v trvání alespoň deseti let. Rozhodujícím faktorem tak byly okolnosti případu. V nich také došlo v rozporu mezi soudem I. stupně a soudem odvolacím, pokud jde o jejich vliv na užití ustanovení § 58 odst. 1. trestního zákoníku. Dle komentáře k tomuto ustanovení není potřebné, aby okolnosti případu byly výjimečné či mimořádné, musejí se nicméně vymykat typově podobným případům natolik, že postih pachatele v rámci zákonem stanovené sazby by byl nepřiměřený společenské škodlivosti trestného činu. Nesmí se nicméně jednat o běžné skutečnosti typu řádný život pachatele před spácháním, doznání, lítost apod. Na druhé straně ale nelze vyloučit, že ve vzájemném souhrnu mohou polehčující okolnosti způsobit, že půjde o výjimečné okolnosti¹⁸ a užití moderačního ustanovení bude na místě. S ohledem na uvedené jsem přesvědčen, že v projednávané věci důvody pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody dány byly. Jak bylo dříve vyloženo, v případě prostých vražd se typově většinou jedná o reakci na hádku a nezvládnuté emoce. V tomto případě nicméně k ničemu takovému nedošlo. Došlo spíše k nešťastné události, kdy si obžalovaný neuvědomil, co svým jednáním způsobí, ač s tím srozuměn být musel. Z pohledu obžalovaného se de facto ani nejednalo o útok, jako tomu jinak v případě prostých vražd bývá. Z přístupu obžalovaného je zřejmé, že i fakt, že připravil o život svého kamaráda, je pro něj trestem. Trestní sazba prosté vraždy přitom začíná na zmíněných deseti letech. S ohledem na rozebrané okolnosti se domnívám, že postup soudu I. stupně byl zcela legitimní, pokud takový trest považoval za nepřiměřeně přísný k okolnostem případu a trest v trvání osmi let by dostatečně zajistil nápravu obžalovaného. Z hlediska generální prevence se pak domnívám, že byť došlo k dokonatému útoku na lidský život člověka, který se ničím neprovinil, trest v délce trvání kratší než deset let by s ohledem na specifické okolnosti případu společností nebyl vnímán jako nepřiměřeně mírný.

¹⁸ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 8 Tdo 435/2009. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

Pro pořádek je třeba dodat, že touto trestní věcí se zabýval i Nejvyšší soud. Z hlediska právní kvalifikace se ztotožnil s právním hodnocením soudu I. stupně i soudu odvolacího. Aplikací ustanovení § 58 trestního zákoníku se nicméně nezabýval a ani zabývat nemohl, jelikož jeho (ne)aplikace není v souladu s ustanovením § 265b trestního řádu dovolacím důvodem. V této části tedy musel dovolání odsouzeného odmítnout bez věcného projednání.

4 PŘÍPAD K. S.

Po příkladu trestní věci, kde při úvaze mezi úmyslným zvláště závažným zločinem vraždy a jiným trestným činem musela zvítězit první varianta, se nyní zaměřím na dvě rozhodnutí, ve kterých se o vraždu z těch či oněch důvodů nejednalo.

První z nich je trestní věc obviněné K. S.¹⁹ S ohledem na to, že tato věc medializována nebyla, ve svém příspěvku nebudu uvádět její celé jméno.

Této obviněné bylo podanou obžalobou kladeno za vinu, že ve stavu středně těžké až těžké opilosti po předchozí hádce a rozepři v rychlém sledu dvakrát za sebou bodla kuchyňským nožem do hrudníku poškozeného – svého partnera. Čepel nože narazila na žebro poškozeného, které nebylo protnuto, a nedošlo tak k hlubšímu průniku do těla poškozeného. Díky tomu si zranění poškozeného vyžádalo toliko ambulantní vyšetření. Toto jednání bylo v podané obžalobě státní zástupkyní kvalifikováno jako pokus vraždy dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákoníku k § 140 odst. 1 trestního zákoníku.

I v tomto případě byl poměrně jednoznačně zjištěn skutkový stav, jenž odpovídal podané obžalobě. Obžalovaná dvakrát bodla poškozeného kuchyňským nožem do oblasti hrudníku, přičemž mu způsobila lehké zranění. Bylo nicméně pouze věcí náhody, že nedošlo k vážnému zranění, které mohlo mít za následek smrt poškozeného. Útoku obžalované přitom předcházela hádka obžalované a poškozeného, v rámci které poškozený obžalované sdělil, že pokud chce nožem bodnout psa, ať nejprve bodne jeho. Tato skutečnost vyplynula z výsledku obou zúčastněných, jakož i z výsledku svědků, kterým poškozený o útoku vyprávěl.

¹⁹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. 4. 2019, sp. zn. 52 T 3/2019, ve znění rozsudku Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 3 To 94/2019.

Stejně jako v prvním případě týkající se odsouzeného M. V. i v této trestní věci došlo k poměrně dramatickému rozporu mezi obžalobou a obhajobou, pokud se týká kvalifikace jednání obžalované.

Státní zástupkyně kvalifikovala výše popsané jednání jako pokus zvláště závažného zločinu vraždy, obhajoba požadovala totéž jednání kvalifikovat jako pokus ublížení na zdraví.

Zrovna tak jako v trestní věci M. V. i v tomto případě bylo na místě bezpochyby vyloučit úmysl přímý, neboť cílem obžalované nebylo poškození usmrtit. Na rozdíl od předchozího případu tuto trestní věc nevnímám jako příliš specifickou. Naopak se dle mého mínění jednalo o poměrně klasickou situaci, kdy hádka či spor vygraduje v útok jedné osoby proti druhé osobě. Jak bylo nastíněno, takové jednání se nicméně obtížně právně kvalifikuje, jelikož ani v takovém případě není motiv dán. Jedná se o impulzivní reakci na probíhající spor, v rámci které si pachatel neuvědomí, jaký následek může jeho jednání mít. Je pak třeba případ od případu posuzovat, jaký následek je v takové situaci možné pachateli přičítat.

Obdobně jako v trestní věci M. V. i v případě obžalované K. S. proto bylo na místě zabývat se ve vztahu k trestnému činu vraždy úmyslem nepřímým – eventuálním. Opět bylo úkolem soudu vzít v potaz okolnosti útoku. Je třeba zde poukázat na judikát Nejvyššího soudu, který říká, že byť obecně vzato ne každý útok nožem proti tělu poškozené osoby lze kvalifikovat jako zločin vraždy, či jeho pokus, za rozhodující skutečnosti lze v případě zločinu vraždy považovat okolnosti, intenzitu a způsob provedení útoku, charakter zbraně, kterou pachatel při útoku použil, a místo na těle poškozeného, proti němuž je útok veden (zde je kladen důraz zejména na výskyt životně důležitých orgánů v té konkrétní části těla)²⁰.

Soud I. stupně vzal v potaz okolnosti útoku i chování obžalované po činu. Na místo činu policisté dorazili několik minut po útoku, přičemž obžalovaná s nimi normálně komunikovala a popsala odpovídajícím způsobem okolnosti útoku. Byť se nacházela ve stavu opilosti, nejednalo se o opilost patickou či komplikovanou. Ze znaleckého posudku nicméně vyplynulo, že rozpoznávací schopnosti obžalované byly sníženy až podstatnou měrou.

²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1409/2016. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

Ale zejména s ohledem na fakt, že obžalovaná musela vědět, že v oblasti hrudníku se nacházejí životně důležité orgány, a přesto do této oblasti dvakrát po sobě zaútočila a že si musela být vědoma toho, že pokud útočí kuchyňským nožem, dojde k zasažení těchto orgánů, dospěl nalézací soud k závěru, že jednání obžalované je třeba kvalifikovat jako pokus zvláště závažného zločinu vraždy a tímto ji také uznal vinnou.

Odvolací soud se nicméně s názorem soudu nalézacího neztotožnil. Vyhověl odvolání obžalované a dané jednání překvalifikoval na pokus zločinu těžkého ublížení na zdraví. Je třeba podotknout, že z rozsudku soudu odvolacího lze vyčíst, že obžalovaná změnila svou výpověď oproti tomu, co tvrdila u soudu nalézacího. Zatímco u soudu I. stupně uvedla pouze, že se s poškozeným hádali kvůli psovi, který ji pokoušel, u soudu odvolacího uvedla, že poškozený na ni vztáhl ruku a poté ji pes začal kousat. Oproti hlavnímu líčení pak ve veřejném zasedání u odvolacího soudu uvedla, že na policii vypovídala pod nátlakem.

Odvolací soud své rozhodnutí odůvodnil tak, že soud I. stupně nepostupoval při vytváření skutkových závěrů transparentně a nezabýval se dostatečně významnými skutečnostmi rozhodnými pro závěr o vině obžalované. Konkrétně pak nedostatečně zhodnotil konflikt, který předcházel útoku obžalované. Odvolací soud zdůraznil, že poškozený obžalované v hádce rozbil mobilní telefon, následovalo fyzické násilí poškozeného a útok jeho psa. Poukázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu, které říká, že při zkoumání, zda pachatel jednal v nepřímém úmyslu napadeného zavraždit, nepostačí pouhé zjištění, že bodl napadeného větším nožem do prsou, a proto věděl, že tím může způsobit smrt, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život, které jsou snadno zasažitelné, apod.²¹

Z okolností případu je podle odvolacího soudu zřejmý úmysl obžalované, který nesměřoval k usmrcení poškozeného, nýbrž ke způsobení těžké újmy. Pro tento závěr odvolací soud vyšel z faktu, že obžalovaná se nacházela

²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR, 8 Tz 122/68, [R 19/1969]. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

ve stavu středně těžké, až těžké opilosti, přičemž reagovala jak na předchozí fyzický konflikt mezi ní a poškozeným, který jí napadal pěstmi do oblasti hlavy a zad, tak i na pokousání psem. Za této situace, kdy již v ruce svírala nůž, chtěla napadnout nožem psa, avšak poškozený jí sdělil, že nejdříve musí bodnout jeho, což také v rychlém sledu dvakrát učinila.

Proti rozsudku soudu odvolacího bylo podáno nejvyšším státním zástupcem dovolání v neprospěch obviněné, a to z důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. Napadené rozhodnutí tedy dle jeho názoru spočívalo na nesprávném právním posouzení skutku.

V uplatněném opravném prostředku nejvyšší státní zástupce stručně řečeno zdůraznil, že úvahy odvolacího soudu mohly mít vliv toliko na volbu ukládaného trestu, nikoliv však na právní posouzení skutku. Zde se nejvyšší státní zástupce ztotožnil se soudem nalézacím a požadoval zrušení rozhodnutí soudu odvolacího.

Nejvyšší soud nicméně dovolání nejvyššího státního zástupce odmítl a ve svém usnesení dokonce zmínil, že námitky uplatněné nejvyšším státním zástupcem nenaplňovaly dovolací důvod²². I přesto se k věci samé vyjádřil. Konstatoval, že v projednávané věci nebyly splněny všechny předpoklady ve vztahu k trestnému činu vraždy podle § 140 trestního zákoníku. I dle Nejvyššího soudu úmysl obžalované směřoval ke způsobení těžké újmy, nikoliv k usmrcení. K útoku samotnému uvedl, že obžalovaná své jednání činila pod tíhou dané velmi vyhocené situace umocněné domácím násilím ze strany poškozeného s možnou eskalací do opakovaného útoku psem poškozeného na její osobu. Účelem jednání obžalované bylo zjevně pouhé zranění poškozeného s cílem zamezit dalšímu útoku z jeho strany, zejména k zamezení útoku psem. Dále Nejvyšší soud poznamenal, že nic nebránilo vniknutí nože hlouběji do těla poškozeného. Nic takového se nestalo, z čehož je nutno dovozovat, že intenzita útoku obviněné byla malá.

Pokud se jedná o můj vlastní pohled na danou trestní věc, nepovažuji argumentaci odvolacího ani Nejvyššího soudu za přiléhavou. Domnívám se, že okolnosti předcházející samotnému útoku nemohou v daném případě mít vliv na právní kvalifikaci jednání obžalované, pokud jde o rozdíl mezi

²² Usnesení Nejvyššího soudu z 9. 10. 2019, sp. zn. 6 Tdo 1224/2019.

pokusem vraždy a pokusem těžkého ublížení na zdraví. Tyto okolnosti by zajisté mohly způsobit, že by dané jednání nebylo trestné vůbec, pokud by se díky okolnostem útoku předcházejícím jednalo o nutnou obranu, anebo by mohly způsobit, že by mohlo jít o privilegovanou skutkovou podstatu zabití. To v případě, že by se obžalovaná nacházela díky oněm okolnostem v silném rozrušení, o němž příslušné ustanovení § 141 trestního zákoníku hovoří, anebo by danému útoku předcházelo zavrženíhodné jednání poškozeného. Stejně tak by okolnosti útoku předcházející mohly mít vliv na úvahy o trestu, jak ve svém opravném prostředku dle mého názoru přiléhavě uvedl nejvyšší státní zástupce.

Při posouzení, zda se jednalo či nejednalo o pokus vraždy, však podle mého názoru mělo být postupováno analogicky jako v trestní věci M. V. a zvýšená pozornost měla být věnována útoku samotnému, jak koneckonců vyplývá z citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Tdo 1409/2016. To přitom učinil pouze soud I. stupně, který dle mého přesvědčení řádně a logicky vysvětlil, že obžalovaná si musela být vědoma, že když dvakrát bodne poškozeného kuchyňským nožem do hrudníku, může jej zabít. To, že se kuchyňský nůž zastavil o žebro poškozeného, bylo dílem náhody, se kterým mohla obžalovaná s těžší počítat, natož vést záměrně útok tak, aby k takové situaci došlo. Je zjevné, že obžalovaná útočila proti místu, kde obžalovaný měl životně důležité orgány.

Přijatelná by pro mne byla argumentace související se stavem, ve kterém se obžalovaná nacházela. Jak plyne ze znaleckého posudku, obžalovaná se díky opilosti nacházela ve stavu, kdy její rozumové a ovládací schopnosti byly sníženy až podstatnou měrou. To je zásadní rozdíl oproti trestní věci M. V. Pokud by tedy argumentace odvolacího soudu spočívala ve faktu, že díky takto sníženým schopnostem si neuvědomovala, jaký následek svým útokem může způsobit a uvědomovala si jej pouze ve vztahu k vážně újmě na zdraví, považoval bych ji za odpovídající.

Důvody, které pro překvalifikaci odvolací soud uvedl, a které mu posvětil i Nejvyšší soud však za přiléhavé a správné nepovažuji. Naopak se ztotožňuji s nejvyšším státním zástupcem, když jím zmíněné námitky vůči rozhodnutí soudu odvolacího s ohledem na výše uvedené považuji za zcela odpovídající. Domnívám se, že jednání K. S. mělo být posouzeno jako pokus zvláště

závažného zločinu vraždy, jak bylo učiněno soudem prvního stupně. Pokud mělo být posouzeno jako pokus těžké újmy na zdraví, tak jediné s argumentací založenou na stavu, v němž se obžalovaná v době spáchání skutku nacházela, nikoliv s argumentací založenou na okolnostech předcházejících útoku, jak učinil odvolací i dovolací soud. Jsem přesvědčen, že okolnosti předcházející útoku měly být toliko střípkem mozaiky, nicméně odvolací i dovolací soud na nich své rozhodnutí založily, čímž je dle mého mínění přecenily oproti okolnostem útoku samotného.

Spíše mimoděk bych pak navíc podotknul, že se neztotožňuji ani s názorem Nejvyššího soudu, že by dovolání, které v dané věci nejvyšší státní zástupce uplatnil, nenaplnňovalo dovolací důvod. Byť se v jeho opravném prostředku skutečně objevují i dílčí výhrady vůči skutkovým závěrům soudu odvolacího, primárně zcela zjevně mířilo na právní kvalifikaci jednání obviněného. To se oproti skutkovému stavu zjištěnému soudem I. stupně nezměnilo, odvolací soud pouze jinak hodnotil okolnosti mu předcházející. Pokud ani za této situace, kdy na podkladě jen velmi mírně upraveného skutkového stavu odvolací soud změnil právní kvalifikaci ve prospěch obviněného, nebude mít nejvyšší státní zástupce oprávnění se proti takovéto změně účinně dovolat, dojde k výraznému a, podle mého přesvědčení, nevhodnému zvýhodnění pozice obviněného v trestním řízení. Byť jsem si vědom faktu, že státnímu zástupci, jakožto zástupci státu, nesvědčí právo na spravedlivý proces, mělo by být v zájmu právního státu chyby odvolací instance spočívající v nesprávné právní kvalifikaci napravovat, a to byť by tyto chyby byly ve prospěch obviněného. V opačném případě budou mít odvolací soudy poměrně výraznou moc oproti soudům I. stupně. Přitom právě na bedrech soudů nalézacích leží primární zodpovědnost za zjištění skutkového stavu, neboť u nich probíhá hlavní líčení.

5 PŘÍPAD R. S.

Další trestní věc, o které bych se chtěl zmínit je trestní věc R. S.²³

Obviněnému R. S. bylo podanou obžalobou kladeno za vinu, že po slovní rozepři napadl poškozenou – svou bývalou partnerku – a se slovy „vezmu

²³ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. 11. 2019, sp. zn. 52 T 11/2019.

tě s sebou“ ji asi minutu škrtil provazem. Zde je třeba podotknout, že obviněný trpěl onkologickým onemocněním. Z důvodu aktivní obrany poškozené nicméně k závažnějšímu následku nedošlo. Obžaloba byla podána pro zvlášť závažný zločin vraždy dle § 140 odst. 1 trestního zákoníku spáchaný v úmyslu přímém.

V hlavním líčení byl zjištěn skutkový stav poměrně jednoznačně. Obžalovaný po předchozí hádce přehodil poškozené provaz okolo krku a škrtil ji po dobu cca 10 vteřin (zde došlo ke změně důkazní situace oproti podané obžalobě) minimálně střední intenzitou, což vplynulo ze závěrů znaleckého posudku. Rozdíl mezi obžalobou a obhajobou spočíval ve stanovení cíle tohoto jednání. Zatímco podle státního zástupce bylo cílem obviněného poškozenou usmrtit a od tohoto upustil pouze proto, že poškozené se podařilo osvobodit a utéct na chodbu, obviněný tvrdil, že jeho cílem bylo pouze poškozenou postrašit.

Jak bylo zmíněno, úmysl není možné předpokládat, nýbrž jej prokázat. Nalézací soud dospěl k závěru, že není možné učinit bez důvodných pochybností závěr o tom, že by obviněný jednal v úmyslu usmrtit poškozenou. Pro přímý úmysl by svědčil slovní doprovod „vezmu tě s sebou“. To však k dostatečně podloženému závěru o něm stačit nemůže. Další okolnosti případu naopak přímý úmysl spíše vylučují. Jedná se zejména o fakt, že poté, co se poškozené podařilo otevřít dveře, obviněný jí nijak nebránil v úniku na chodbu. Ani způsob škrcení bez důvodných pochybností rozhodně neumožňoval učinit závěr o přímém úmyslu, když zdaleka nebylo vedeno maximální možnou intenzitou. Nebylo tedy možno uzavřít, že by obviněný na poškozenou útočil s cílem ji usmrtit.

Výše uvedenou argumentací však došlo toliko k vyloučení úmyslu přímého. Nepřímý úmysl by mohl být dán, pokud by si obžalovaný musel být vědom, že poškozenou může usmrtit a tato varianta by byla relativně pravděpodobná. Jak vplynulo ze znaleckého posudku, při škrcení může dojít k úmrtí dvěma způsoby – udušením, anebo reflektorickou zástavou srdce. Ze znaleckého posudku vplynulo, že škrcení střední intenzitou po dobu cca 10 až 15 vteřin nemůže mít za následek udušení. Mohlo by k němu dojít pouze v případě škrcení velkou intenzitou, nicméně ta v projednávané věci prokázána nebyla. V tomto směru bylo tedy možno bez jakýchkoliv pochybností uzavřít, že jednání obžalovaného nemohlo vést k udušení poškozené.

Naopak v případě reflexní zástavy srdce by ke smrtícímu následku dle znaleckého posudku dojít mohlo, a to i v případě škrčení poškozené po dobu přibližně deseti vteřin střední intenzitou, jak tomu prokazatelně bylo v projednávané věci. V této části bylo tudíž možno konstatovat, že jednání obžalovaného ke smrtelnému následku vést mohlo. Bylo tudíž třeba se zabývat otázkou, zda o tomto následku obžalovaný věděl a byl s ním srozuměn. Z rozhodnutí Ústavního soudu²⁴ vyplývá, že jedná-li se o vraždu či pokus vraždy v důsledku reflektorické zástavy srdce, musí dojít k prokázání úmyslu vztahujícího se specificky k této problematice. Jinak řečeno, je třeba se zabývat otázkou, zda obžalovanému bylo či mělo být známo, že svým jednáním může reflektorickou zástavu srdce způsobit. Znalec uvedl, že možnost reflektorické zástavy srdce není obecně známou mezi širokou, laickou veřejností. V daném případě by proto muselo být pro závěr nalézacího soudu o existenci zavinění ve vztahu k trestnému činu vraždy způsobené reflektorickou zástavou srdce bez důvodných pochybností prokázáno, že tato možnost byla obžalovanému známa. Tak by tomu bylo jednak v případě, pokud by obžalovaný byl kupříkladu lékařem anebo pokud by se prokazatelně s možností reflektorické zástavy srdce v důsledku škrčení seznámil v jakékoliv jiné souvislosti. Nic takového však prokázáno nebylo, proto ani nepřímý úmysl nebyl v projednávané věci dán.

Obviněný tak byl uznán toliko přičinem nebezpečného vyhrožování dle ustanovení § 353 trestního zákoníku.

Je třeba zmínit, že proti tomuto rozsudku si státní zástupce podal odvolání ohledně výroku o vině i trestu v neprospěch obviněného, a i nadále požaduje jeho jednání kvalifikovat jako zvláště závažný zločin vraždy. Jsem nicméně přesvědčen, že v daném případě skutečně není možné bez důvodných pochybností vidět ani přímý, a zejména s ohledem na citovaný náleží Ústavního soudu ani nepřímý úmysl.

Oproti rozsudku soudu nalézacího si lze představit změnu v podobě užití kvalifikované skutkové podstaty nebezpečného vyhrožování § 353 odst. 2 trestního zákoníku. V daném případě nebyla tato kvalifikace zvolena s ohledem na fakt, že provaz, který v souladu s ustanovením § 118 TZ by jistě mohl

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne sp. zn. I ÚS 1038/17. In: *CODEXIS ACADEMIA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 12. 12. 2019].

být považován za zbraň, v daném případě nezintenzivnil útok oproti tomu, kdyby k němu došlo holýma rukama. Na straně druhé si lze představit argumentaci spočívající v tom, že poškozená útok provazem mohla vnímat citelněji, než kdyby probíhal právě holýma rukama, a na tomto základě změnu právní kvalifikace jednání obviněného z odstavce prvního do odstavce druhého. Tato otázka však směřuje nad rámec mého příspěvku. Pokud jde o trestný čin vraždy, jsem přesvědčen, že v daném případě nebyl ve vztahu k tomuto trestnému činu úmysl prokázán dostatečně, a proto bylo správné a zákonné dané jednání nekvalifikovat v souladu s podanou obžalobou.

6 PŘÍPAD *M. F.*

Poslední trestní věc, o které bych chtěl pojednat ve svém příspěvku je trestní věc *M. F.*²⁵

V této trestní věci není třeba věnovat zvýšenou pozornost právní kvalifikaci, jelikož o ní po celou dobu nejsou sebemenší pochybnosti na rozdíl od výše zmíněných věcí.

Obviněnému *M. F.* bylo podanou obžalobou kladeno za vinu, že na základě svého plánu z předchozího dne zákeřně zezadu zaútočil na poškozenou – bývalou partnerku –, které zasadil celkem 24 bodnořezných ran. Na následek utrpených zranění poškozená zemřela.

Jednání obviněného bylo mj. zachyceno na bezpečnostních kamerách, nebylo tedy pochyb o tom, jak se odehrál skutkový děj a že se jedná o vraždu spáchanou za zvlášť přitěžujících okolností dle ustanovení § 140 odst. 3 trestního zákoníku. Způsob útoku zcela jednoznačně odpovídal zvlášť surovému a trýznivému způsobu.

V této souvislosti se proto zaměřím na otázku ukládaného trestu. Státní zástupce v závěrečné řeči navrhoval uložení výjimečného trestu, přičemž argumentoval způsobem provedení činu. Podle § 54 odst. 2 trestního zákoníku může soud uložit trest odnětí svobody nad dvacet let až do třiceti let pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena. Druhou variantu

²⁵ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 5. 6. 2019, sp. zn. 52 T 6/2019, ve znění rozsudku Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 5 To 56/2019.

vyloučil znalecký posudek, podle něhož je prognóza na nápravu obžalovaného nadějná až reálná. Pokud jde o variantu první, ani ta podle názoru nalézacího soudu naplněna nebyla, jelikož dané jednání se nevymykalo jednání, které je běžně ustanovením § 140 odst. 3 písm. i) trestního zákoníku postihováno. Surový a trýznivý způsob, který pro spáchání obžalovaný zvolil, je vyjádřený v příslušné skutkové podstatě, a tuto nepřevyšuje natolik, aby bylo možno sáhnout k výjimečnému trestu.

Nalézací soud tak vycházel z trestní sazby 15 až 20 let, přičemž obžalovanému uložil trest odnětí svobody v trvání 16,5 let, tedy v dolní polovině sazby. K odvolání státního zástupce odvolací soud uložený trest zpřisnil na 18 let.

V této souvislosti bych poukázal na jiný, mediálně velmi známý případ „vraždy v arboretu“, jejímž pachatelem byl R. Š.²⁶ I v tomto případě byl pachateli uložen trest v délce trvání 18 let. Z hlediska právní kvalifikace šlo o stejný případ vraždy spáchané za zvlášť přitěžujících okolností dle ustanovení § 140 odst. 3 písm. i) trestního zákoníku. Porovná-li však jednotlivé okolnosti, zejména na straně obou pachatelů, musím dojít k jednoznačnému závěru, že odsouzenému R. Š. měl být uložen přísnější trest než v případě M. F. Zatímco obžalovaný M. F. po předmětném skutku sdělil jednomu ze svých známých, co se stalo, šel se přihlásit na policii a během hlavního líčení litoval svého jednání, jehož závažnost si uvědomoval, v případě obžalovaného R. Š. tomu bylo výrazně jinak. Tělo mrtvé poškozené ukryl pod keř, svlékl jí kabát, který spolu s její kabelkou odnesl, čímž se dopustil dalšího trestného činu – krádeže. V daném případě nebyl přítomen žádný náznak sebereflexe či lítosti. Resocializační možnosti v tomto případě dle znaleckého posudku jsou značně omezené.

Nezbývá mi tedy než konstatovat, že není možné označit za přiměřené, byl-li obžalovanému M. F. uložen stejně dlouhý trest odnětí svobody jako obžalovanému R. Š. Je však složité se vyjádřit k tomu, zda oněch 18 let bylo v případě M. F. nepřiměřeně přísných a v případě R. Š. odpovídajících anebo naopak. S ohledem na fakt, že případ M. F. následoval po případu R. Š., však podle mého názoru musí platit, že pokud by se věc typu R. Š. soudila dnes, s ohledem na trest uložený ve věci M. F., by musela taková věc skončit trestem na samé horní hranici trestu odnětí svobody, tedy mezi 19 a 20 lety.

²⁶ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. 52 T 7/2016.

7 ZÁVĚR

Ve svém příspěvku jsem se rozhodl poukázat na vybrané případy trestného činu vraždy, resp. případy, které jako tento trestný čin byly kvalifikovány ze strany státního zastupitelství. Na tomto místě lze shrnout, že jakkoliv z hlediska množství spisového materiálu se v případě tohoto trestného činu jedná o trestní věci méně složité, samotné právní posouzení může být a bývá zapeklitou otázkou. Vyplyvá to i z případů, o nichž jsem ve svém příspěvku pojednal, a kde postupným vývojem docházelo k různému pohledu ze strany různých orgánů činných v trestním řízení. Nejvíce problematickým v tomto smyslu zřejmě vždy budou vraždy situační, které mají svůj původ v předcházejícím konfliktu. Hranice mezi vraždou, resp. pokusem o ni, a jiným trestným činem – typicky těžkým či prostým ublížením na zdraví – či pokusem o něj, bývá velmi tenkou. Nezobývá než v této souvislosti orgánům činným v trestním řízení doporučit, aby se řádně a pečlivě zabývaly okolnostmi každého případu. Tento požadavek zní možná poněkud banálně, leč z případů, na něž jsem poukázal, jasně plyne, že při zabývání se otázkou zavinění je právě zevrubné zhodnocení všech rozhodných okolností základem přesvědčivého rozhodnutí a jeho odůvodnění. Prokazování zejména eventuálního úmyslu v případě pokusu trestného činu vraždy není snadné. Nejen s ohledem na výši trestní sazby, která pachatelům vraždy či pokusu o ni hrozí, je však nezbytné se touto možností zabývat a řádně, pečlivě a přesvědčivě zdůvodnit, proč se v daném případě už jedná o pokus vraždy, anebo naopak jde o jiný trestný čin.

Literature

- DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl (§ 1 až 232)*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 1568 s. ISBN 978-80-7478-790-4.
- HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 256 s. ISBN 978-80-87146-48-4.
- HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In: JELÍNEK, J. (ed.). *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní konference vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, s. 72–86. ISBN 978-80-87212-21-9.

SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a Dagmar Císařová. *Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: LexisNexis, 455 s. ISBN 808-61-997-46.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 9. 2017, sp. zn. I ÚS 1038/17.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR, 8 Tz 122/68, [R 19/1969].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 8 Tdo 435/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1527/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 4 Tdo 372/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. 4 Tdo 455/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014, sp. zn. 7 Tdo 571/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2014, sp. zn. 8 Tdo 860/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1409/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 3 Tdo 859/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu z 9. 10. 2019, sp. zn. 6 Tdo 1224/2019.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 11. 2016, sp. zn. 52 T 7/2016.

Rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 52 T 4/2018 ve znění rozsudku Vrchního soudu v Olomouci č. j. 5 To 46/2018.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. 4. 2019, sp. zn. 52 T 3/2019, ve znění rozsudku Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 3 To 94/2019.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 5. 6. 2019, sp. zn. 52 T 6/2019, ve znění rozsudku Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 5 To 56/2019.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. 11. 2019, sp. zn. 52 T 11/2019.

Contact – e-mail

acoufal@mail.muni.cz

Vybrané otázky objasňovania trestných činov vražd¹

Miloš Deset

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave,
Slovenská republika; Právnická fakulta, Univerzita Mateja
Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

Pre trestné činy vražd je charakteristické, že medzi obet'ami a páchatel'mi zvyčajne existovali určité vzťahy ešte pred tým, ako došlo k spáchaniu vražd. Ide o tzv. rodinné vraždy. No okrem nich sa páchajú aj vraždy, pri ktorých takéto vzťahy neexistovali. Môže ísť napríklad o sériové vraždy alebo vraždy páchané na objednávku, a práve takýmto vraždám je venovaný aj tento príspevok. Ich vyšetrovanie je o to zložitejšie, že okruh podozrivých nemožno zostavovať z príbuzných, priateľov, kolegov či iných známych. Cieľom príspevku je preto preskúmať možnosti vyšetrovania takýchto vražd, napríklad možnosťou využitia digitálnych stôp, ktoré nie sú celkom typické z hľadiska metódy objasňovania týchto trestných činov.

Keywords in original language

Metodika vyšetrovania trestných činov vražd; spôsob páchania a utajovania; počiatočné vyšetrovacie úkony; následné vyšetrovacie úkony; digitálne stopy.

Abstract

Considering the characteristics of murder crimes, there exist certain relationships between perpetrators and victims before the commitment of murders. These murders are usually called the family murders. However, there are also murders without relationships like these. It is going on the serial murder or the murder on orders. This paper is focused on these murders. Their investigation is much complicated, because the suspect person cannot

¹ Tento príspevok bol podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0106.

be identified within the relatives, friends, colleagues or other familiars. Therefore, the aim of this paper is to search possibilities of the investigation of these murders, e. g. the digital tracks, which are not quite typical for the methodise of the investigation of murder crimes.

Keywords

Methods of Investigation of Murder Crimes; Kind of Commitment and Concealment; Initiative Investigative Actions; Consequent Investigative Actions; Digital Tracks.

1 ÚVOD

Stále platí, že z hľadiska fenomenológie násilnej kriminality, a obzvlášť trestných činov vražd, prevládajú vraždy, ktoré sa v odbornej literatúre bežne označujú ako tzv. rodinné vraždy, to znamená vraždy, pri ktorých existovali predchádzajúce vzťahy medzi páchatel'ami a obeťami. Takéto vraždy môžu byť vyústením predchádzajúcich konfliktov, ktoré istý čas pred vraždou pretrvávajú a eskalujú, až nakoniec vyústia do tragického konca. Pri takýchto vraždách sa kriminalistické objasňovanie automaticky zameriava na okruh rodinných príbuzných, priateľov, kolegov, či známych, s ktorými sa obeť pred vraždou poznala. Kriminalistické objasňovanie takýchto vražd je jednoduchšie v tom zmysle, že vyšetrovacie verzie týkajúce sa páchatel'a sa zameriavajú práve na tento okruh osôb. Okrem toho páchatelia týchto vražd zvyčajne konajú bez prípravy alebo po veľmi jednoduchej príprave, neuvedomujú si výhodnosť či nevýhodnosť objektívnych podmienok, nepôsobia na objektívnu situáciu a spáchané vraždy buď neutajujú alebo sa obmedzujú na veľmi jednoduchý spôsob utajovania. O poznanie náročnejšie je objasňovanie vražd, na ktoré sa páchatelia pripravujú, pôsobia na objektívnu situáciu a snažia si prispôbiť objektívne podmienky, v ktorých vraždy páchajú (napríklad si vytipovať obeť, miesto aj čas spáchania vražd), a tak minimalizovať riziko, že im vraždu niekto prekaží (napríklad náhodný svedok), alebo že vraždy, ktoré spáchali, budú odhalené. Ak sa rozhodnú pre utajovanie, spôsob utajovania je spravidla takisto predmetom prípravy vraždy a častokrát býva sofistikovanejšie. Takéto vraždy môžu byť napríklad sériové, neraz páchané so sexuálnym motívom, pri ktorých sa páchatel' snaží o. i. o to,

aby vražda, príp. vraždy, ktoré spáchal, neboli odhalené, aby mohol páchať ďalšie vraždy v budúcnosti, alebo vraždy na objednávku, ktorými páchatelia riešia konkurenčné alebo iné spory, alebo sa zbavujú nepohodlných osôb (napríklad svedkov). A práve na takéto vraždy, resp. na vybrané otázky objasňovania takýchto vražd, ktoré poukazujú na špecifiká a náročnosť kriminalistického objasňovania, sa zameriava tento príspevok.

2 SPÔSOB PÁCHANIA A UTAJOVANIA VRÁŽD

Vraždy, ktoré sú páchané po predchádzajúcej príprave (úkladné vraždy), sú zvyčajne charakteristické vyšším stupňom racionalizácie páchatel', konzistentnosťou jeho konania i samotným spôsobom páchania a utajovania. Pre úkladné vraždy je typické, že od prípravy vraždy po jej realizáciu uplynie istý čas, počas ktorého páchateľ plánuje spôsob páchania a utajovania. Možno rozlišovať nasledujúce charakteristické znaky týchto vražd:

- Páchateľ si vytipuje vhodnú obeť, oboznamuje sa s jej zvykmi a snaží sa s ňou skontaktovať,
- Páchateľ si vytipuje vhodné miesto na spáchanie vraždy, obeť sa snaží vylákať na toto miesto, alebo na ňu číha na tomto mieste,
- Páchateľ si zaobstará zbraň alebo iný nástroj na spáchanie vraždy,
- Páchateľ realizuje rôzne úkony na vytvorenie fiktívneho miesta činu, ako napr. samovraždy, falšovaného podpisu, dopisu na rozlúčku, náhleho úmrtia, nehody (napr. únik plynu), zásahu elektrickým prúdom, požiaru, nutnej obrany,
- Páchateľ si pripraví podmienky na ukrytie alebo premiestnenie mŕtvol (výber vhodného úkrytu, vykopanie hrobu, zaobstaranie prostriedkov na likvidáciu či prevoz tela),
- Páchateľ použije niektoré opatrenia s cieľom st'aziť jeho identifikáciu (maskovanie, falošná ŠPZ na jeho aute, krádež auta, atď.).²

Ak páchateľ a použije na spáchanie vraždy zbraň, možno usudzovať, že použitie zbrane mu uľahčuje spáchanie vraždy, no na druhej strane zbraň môže poskytnúť polícií veľa informácií, ktoré v konečnom dôsledku môžu byť

² NESVADBA, A. *Výšetronanie trestných činov vražd*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001, s. 12.

dôležité pre objasnenie vraždy a identifikáciu páchatel'a. Zbraňou sa pritom nemyslí iba strelná zbraň, ale aj napríklad:

- Bodná či sečná zbraň (nôž, žiletka, sekera, meč, šabl'a),
- Rôzne oceľové tyče, palice, drôty či laná,
- Predmety bežne používané v domácnostiach (panvica, žehlička, fľaša),
- Iné predmety (kameň, reťaz, obušok),
- Predmety použité na škrtenie (opasok, šál, pančuchy).³

Ak páchatel' použije inú zbraň, ako napríklad výbušný systém či palnú zbraň, tento spôsob páchania je významným faktorom pre kriminalistické objasňovanie, pretože to môže zúžiť okruh podozrivých. Niektoré druhy palných zbraní alebo výbušných systémov sú totiž dostupné iba pre niektoré skupiny osôb. Niektoré druhy sú ponúkané iba niektorými distribútormi. Navyše, takéhoto spôsobu páchania spravidla môžu byť schopní iba tí páchatelia, ktorí disponujú dostatočnými znalosťami narábať s takýmito výbušnými systémami či palnými zbraňami (napríklad bývalí vojaci či príslušníci špeciálnych jednotiek). A nakoniec, kriminalistické stopy na zbrani alebo jej súčasti taktiež môžu uľahčiť kriminalistické objasňovanie, pretože tieto stopy sú nositeľmi informácií. Strela, ktorá je nájdená na mieste činu a ktorá je predmetom balistickej expertízy môže viesť k individuálnej, príp. druhovej identifikácii zbrane.⁴

Z hľadiska kriminalistického objasňovania majú značné špecifiká vraždy páchané organizovaným zločinom. Tieto špecifiká spočívajú vo vyššom počte páchatel'ov, ktorí sú na vražde istým spôsobom zainteresovaní a ktorí pri páchaní i utajovaní spolupracujú. Tento fakt môže sťažovať kriminalistické objasňovanie, no na druhej strane, ak nastanú isté okolnosti kriminalistické objasňovanie sa môže i zjednodušiť. Nesvadba píše, že takéto vraždy sa zvyčajne páchajú objednávateľom, organizátorom a jedným alebo viacerými vykonávateľmi. Participácia všetkých týchto osôb na páchaní vraždy znamená, že iba pri menšom počte takýchto vrážd sa vyšetrovateľom podarí zistiť všetky tieto osoby. Vykonávatelia väčšinou nevedia, kto

³ NESVADBA, A. *Vyšetrovanie trestných činov vrážd*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001, s. 12.

⁴ *Ibid.*, s. 12.

je objednávateľom vraždy, poznajú nanajvýš organizátora, v niektorých prípadoch aj to nie osobne, čo znamená, že ho nemôžu identifikovať. Z tohto dôvodu objednávateľia týchto vrážd väčšinou zostávajú neidentifikovaný a nepotrebaný.⁵ Ak sa však vyšetrovateľom podarí zaistiť aj materiálne stopy, napríklad digitálne stopy, tak ako napríklad pri úkladnej vražde Jána Kuciaka a jeho snúbenice Marty Kušnírovej (pozri ďalej), tieto stopy ich môžu doviest' na stopu minimálne vykonávateľov. A ak tí poznajú organizátora, ten zasa môže poznať objednávateľa a vražda sa tým môže vyšetriť v tom zmysle, že sú zistení všetky osoby, ktoré na vražde participovali.

So spôsobom páchania vrážd priamo súvisí aj spôsob ich utajovania. Samozrejme, že vo vyšetrovateľskej praxi sa vyskytujú aj situácie, že páchatelia vrážd sa nesnažia ovplyvňovať dôkaznú situáciu tým, že ničia stopy, napríklad preto, že sú vyrušení náhodnými svedkami, a miesto činu opúšťajú v strachu z odhalenia, alebo jednoducho preto, že vraždy páchajú na frekventovaných miestach, na ktorých by utajovanie nemalo zmysel.⁶

Odhládnuv od toho, páchatelia vrážd väčšinou páchajú vraždy s úmyslom utajiť vraždy, pretože tresty za vraždy sú veľmi vysoké. Utajovanie pre páchatelia znamená výhodu aj nevýhodu. Výhoda spočíva napríklad v tom, že vražda zostane neodhalená po relatívne dlhý čas a páchatel má šancu zostať na slobode. Na druhej strane, nevýhodou pre páchatelia je, že utajovaním sa vytvárajú nové stopy, ktoré taktiež môžu viesť k zisteniu páchatelia. Okrem toho, páchatel pri utajovaní svojho činu zostáva na mieste činu o to dlhší čas, kvôli čomu riskuje, že môže byť prichytený na mieste činu bezprostredne po čine. Páchatelia sa väčšinou uchýľujú k utajeniu vraždy vtedy, ak nie sú pod časovým tlakom alebo ak existujú predchádzajúce vzťahy medzi nimi a obeťami. Páchatelia sa môžu obmedzovať na veľmi jednoduché spôsoby utajovania, ako napr. ukrytie tela obeť v neďalekom krovisku, ale môžu si vybrať aj oveľa sofistikovanejšie spôsoby utajovania, ako napr. ničenie tela v kyseline. Najčastejším spôsobom utajovania vrážd je ukrytie alebo zakopanie tela na neznámom a málo frekventovanom mieste, ako napr. les alebo pivnica, zaliatie tela obeť do betónu, rozštvrtenie mŕtvoly,

⁵ NESVADBA, A. *Vyšetrovanie trestných činov vrážd*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001, s. 18.

⁶ MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1994, s. 215.

zničenie mŕtvolvy v kyseline alebo spálenie mŕtvolvy. Vyskytujú sa aj prípady, v ktorých sa páchatelia snažia sťažiť identifikáciu obete tým, že ju napríklad vyzlečú, zoberú jej šperky, dokumenty, predmety dennej potreby, zničia špecifické identifikačné znaky na jej tele (materinské znamienka, kožné defekty, tetovania). Taktiež sa môžu pokúsiť ničiť stopy a dôkazy, ako napr. zbraň. Menej častými je fingovanie inej udalosti, ako napr. nehoda, nutná obrana, samovražda, predstieranie spáchania vraždy inou osobou, vytváranie falošných stôp či zohavenie mŕtvolvy.⁷

Morton, Tillman and Gaines píšu o utajovaní vražd premiestnením tela obete z miesta činu a jeho následným ukrytím alebo uložením. Uložením rozumejú zanechanie mŕtvolvy na odľahlom, ale verejne dostupnom mieste, avšak bez zjavného znepokojenia páchatel'a, že mŕtvola by mohla byť odhalená. K ukrytiu sa páchatelia uchýľujú z rôznych dôvodov. Ukrytie znamená premiestnenie mŕtvolvy na odľahlé, izolované miesto a podľa autorov odzrkadľuje aj snahu páchatel'ov ničiť materiálne dôkazy či oddaliť nález mŕtvolvy, čo môže sťažiť určenie predchádzajúceho vzťahu medzi nimi a obeťami. Miesta, na ktorých páchatelia vražd ukrývajú telá svojich obetí; mŕtvolvy môžu hodiť do vody, zanechať ich na odľahlom, opustenom a izolovanom mieste alebo ich môžu zakopať do zeme.⁸

3 METODIKA VYŠETROVANIA TRESTNÝCH ČINOV VRÁŽD A ÚKLADNÁ VRAŽDA NOVINÁRA A JEHO SNÚBENICE

Berúc do úvahy naznačené spôsoby páchania a utajovania, úkladná vražda Jána Kuciaka a jeho snúbenice Marty Kušnírovej vykazuje určité odlišnosti. Páchatelia (vykonávatelia) tejto vraždy konali premyslene a chladnokrvne, s jasným zločineckým zámerom zavraždiť novinára vstupovali do jeho domu. Vzhľadom na vyšetrovaciu verziu, že novinár bol zavraždený kvôli svojej práci, páchatelia mohli pokojne predstierať, že majú pre neho dôležité informácie týkajúce sa jeho práce a pod touto zámenkou ich novinár

⁷ NESVADBA, A. *Vyšetrovanie trestných činov vražd*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001, s. 19–20.

⁸ MORTON, R. J., M. J. TILLMAN a J. S. GAINES. *Serial Murder, Pathways for Investigation*. Washington, D. C.: National Centre for Analysis of Violent Crime, s. 11–12.

vpustil dnu. Alebo mohli použiť pakľúč, aby sa dostali do domu, keď v ňom nikto nebol, a na svoju budúcu obeť (obete) si mohli počkať. Absencia stôp naznačujúcich násilné vniknutie preto nemusí mať žiadnu relevanciu. Strelec jednu z obetí zasiahol do hlavy, druhú do srdca. Po čine si jednoducho zbalili veci a odišli. Možno zničili stopy, ako napríklad odtlačky prstov, ktoré tam eventuálne zanechali.

Spáchať vraždu takýmto spôsobom je pomerne zložité, pretože aj hlava aj srdce sú pomerne malé časti ľudského tela. Oveľa jednoduchšie je zasiahnuť obeť do trupu (do brucha či do pľúc), no v tom prípade by takéto rany nemali taký silný zastavovací účinok a obeť by sa mohla zmôcť na aký-taký odpor, aspoň dovtedy, kým by jej krv neprestala prúdiť do mozgu. Samozrejme, že svoju rolu by zohral aj charakter poranenia a adrenalín. Ak však páchatel zasiahol obeť do hlavy a do srdca a usmrtil ich jednou, dvomi ranami, znamená to, že vedel narábať so strelnou zbraňou, pravdepodobne s krátkou guľovou zbraňou (pištoľou alebo revolverom). Rana do srdca mala taký silný zastavovací účinok, že obeť bola usmrtená okamžite, nanajvýš v priebehu niekoľkých sekúnd, dokým krv neprestala prúdiť do mozgu; rana do hlavy druhej obeť znamenala okamžitú smrť. To znamená, že takýto spôsob spáchania vraždy sa vyznačuje istou mierou profesionality a chladnokrvnosti minimálne v tom zmysle, že páchatel, ktorý obeť zasadal smrteľné výstrely, vedel narábať so strelnou zbraňou.⁹

Pokiaľ ide o utajovanie, treba mať na zreteli niekoľko skutočností. Páchatelia neboli pod časovým stresom, vraždu spáchali v rodinnom dome obetí, v ktorom okrem nich nikto iný nebýval, a tak pravdepodobnosť, že by ich niekto vyrušil či odhalil, bola minimálna. Páchatelia sa nesnažili ukryť telá obetí takpovediac „učebnicovým“ spôsobom, telá obetí z miesta činu nepremiestňovali, neukrývali ich, ani ich nezničili. Zvolili veľmi jednoduchý spôsob utajenia, a tým bol útek/odchod z miesta činu. To znamená, že im nešlo o to, aby oddiaľovali zistenie vraždy či o to, aby vražda nevyšla najavo vôbec, pretože od začiatku im muselo byť jasné, že skôr či neskôr telá niekto objaví. Z toho vyplýva, že si museli byť absolútne istí, že žiadne

⁹ DESET, M. Aké sú možnosti vyšetrovania vraždy novinára a jeho priateľky. *Denník N* [online]. 19. 3. 2018 [cit. 13. 12. 2019]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1068310/ake-su-moznosti-vysetrovania-vrazdy-novinar-a-jeho-priatelky/>

stopy, ktoré eventuálne zanechali na mieste činu, vyšetrovateľov nedovedú až k nim, alebo inak povedané, že s vraždou ich nikto nebude spájať, aj keby vyšla najavo v relatívne krátkom čase po čine.

Spočiatku vyšetrovania sa zdalo, že tomu naozaj tak bude. V tomto prípade sa od začiatku vyšetrovania vykonávali takpovediac štandardné počiatočné vyšetrovacie úkony, aké sa vykonávajú pri vyšetrovaní trestných činov vražd. Obhliadkou miesta činu a obhliadkou a pitvou tel obetí sa ustálil záver o spôsobe spáchania tejto vraždy, spôsobe usmrtenia, príčine a čase usmrtenia obetí. Balistickou expertízou sa zasa ustálil záver, že vražednou zbraňou bola krátka guľová zbraň. Predpokladajme, že okrem týchto stôp sa na mieste činu mohli zaistiť napríklad daktyloskopické stopy, trasologické stopy, príp. odorologické stopy, ktoré sú typické pri vraždách. Vykonali sa desiatky výsluchov a iných dôkazov, o ktorých verejnosť informovaná nebola, no aj napriek vykonávaniu počiatočných vyšetrovacích úkonov, ktoré sú typické pre vyšetrovanie trestných činov vražd, sa vyšetrovanie neposunulo zásadným spôsobom vpred.

Vyšetrovatelia prišli na stopu vrahov až na základe skúmania digitálnych stôp. Páchatelia (vykonávatelia) vraždy totiž komunikovali na mieste činu s mobilmi, ktoré mali nové SIM karty, ktoré si kúpili cez tretiu osobu, čo ich napokon prezradilo. Z analýzy všetkých dát v obci Veľká Mača polícia aj s pomocou Europolu vytiahla dve čísla, ktoré v ten večer boli v obci úplne nové, nikdy predtým tam neboli a komunikovali iba medzi sebou a s nikým iným.

To bola podozrivá skutočnosť, ktorá pomohla odlíšiť telefóny vrahov od bežných ľudí s mobilmi, ktorí boli v ten večer v dedine, bývajú tam a sú tam každý deň. Okrem nich vyšetrovatelia postupovali obdobne aj v prípade hlavného organizátora tejto vraždy a sprostredkovateľky. Vyšetrovatelia zmonitorovali oboch a zistili, že sa spolu stretli presne v tom istom čase, ako to vypovedá hlavný, korunný svedok, ktorému sprostredkovateľka vraždu zadala.¹⁰

¹⁰ TÓDOVÁ, M. Obžaloba: Kočnera v prípade Kuciakovej vraždy prezradil mobil a banka. *Denník N*[online]. 28.10.2019 [cit. 12.12.2019]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1631873/obzaloba-kocnera-v-pripade-kuciakovej-vrazdy-prezradil-mobil-a-banka/#>

4 ZÁVER

Okrem sledovania páchatel'ov cez mobilné telefóny boli v prípade, samozrejme, významné aj niektoré ďalšie stopy, ako napr. peniaze, ktorými organizátor za vraždu zaplatil, ktoré boli zaistené pri domových prehliadkach a na ktorých sa našla DNA páchatel'ov či svedectvá o sledovaní novinárov, z následných vyšetrovacích úkonov je významné predovšetkým svedectvo korunného svedka a spolupracujúceho obvineného¹¹, no pozastavme sa na chvíľu pri digitálnych stopách, pretože práve vďaka nim si vyšetrovatelia mohli vytípovať okruh podozrivých osôb z tejto vraždy. Polícia s najväčšou pravdepodobnosťou využila postup podľa § 116 Trestného poriadku č. 301/2005 Z. z. (ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TP“), ktorý upravuje oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke. Povedzme, že tento paragraf, aj vďaka nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 10/2014, spĺňa európske štandardy, ktoré sformuloval Európsky súd pre ľudské vo svojej rozhodovacej činnosti, ktoré sa musia dodržiavať pri získavaní informácií dôležitých pre trestné konanie prostriedkami, ktorými sa zasahuje do práva na súkromie. Získané dôkazy využitím tohto postupu preto v prípade úkladnej vraždy novinára a jeho snúbenice možno považovať za zákonné a prípustné v trestnom konaní; v tomto prípade výrazným spôsobom prispeli k objasneniu obzvlášť závažného zločinu a zisteniu jeho páchatel'ov, ktorým môžu byť v trestnom konaní uložené spravodlivé tresty. Ak však zoberieme do úvahy, že digitálne stopy nie sú typické pre vyšetrovanie násilnej trestnej činnosti, no aj napriek tomu v tomto prípade výrazne prispeli k dosiahnutiu legitímneho (a verejne želaného) cieľa, otázkou je, či sa vyšetrovanie úkladnej vraždy novinára a jeho snúbenice nestane z hľadiska využívania digitálnych stôp takpovediac precedensom a či sa v budúcnosti nebudú digitálne stopy využívať v oveľa väčšej miery než doposiaľ. Nejde však len o postup podľa § 116 TP, ale aj o niektoré ďalšie skutočnosti. Postup podľa § 116 TP bol v tomto prípade účelný len vďaka tomu, že vyšetrovatelia ho využili relatívne krátko po spáchaní trestného činu, kedy ešte príslušný mobilný operátor uchovával metadáta týkajúce sa príslušných

¹¹ TÓDOVÁ, M. Obžaloba: Kočnera v prípade Kuciakovej vraždy prezradil mobil a banka. *DenníkN*[online]. 28.10.2019[cit. 12.12.2019]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1631873/obzaloba-kocnera-v-pripade-kuciakovej-vrazdy-prezradil-mobil-a-banka/#>

telefónnych čísiel. Nakoľko však z dôvodu ochrany súkromia mobilní operátori, ani iní prevádzkovatelia elektronických komunikačných systémov nemajú stanovenú minimálnu dĺžku uchovávaní týchto metadát, v iných prípadoch by sa ľahko mohlo stať, že postup podľa § 116 TP by bol neúčelný, ak by sa jeho použitie realizovalo s dlhším časovým odstupom od spáchania činu. Tento problém Slovenská republika sama nevyrieši, pretože prevádzkovatelia elektronických komunikačných systémov sú v drvivej väčšine prípadov nadnárodné korporácie so sídlami v zahraničí. Ak by sa však našla potrebná vôľa medzinárodného spoločenstva túto nepriaznivú situáciu vyriešiť, bolo by nevyhnutné vyvažovať verejný záujem na ochrane práva na súkromie a verejný záujem na objasňovaní závažnej trestnej činnosti.

Ďalší problém možno badať v súčasnej právnej úprave zaisťovania počítačových údajov podľa § 90 TP. Trestný poriadok bližšie nešpecifikuje pojem počítačové údaje, hovorí len o údajoch „uložených prostredníctvom počítačového systému“, no z povahy veci je zrejmé, že tieto údaje taktiež môžu byť súkromného charakteru. V tomto prípade však súčasná právna úprava vôbec nezohľadňuje záujem dotknutých osôb na ochrane súkromia, iba verejný záujem na objasnení trestnej činnosti, v čom možno vidieť zásadný problém, najmä ak zoberieme do úvahy trestno-procesnú úpravu oznámenia údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 TP a odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky podľa § 115 TP.

A nakoniec by som rád poukázal aj na problém súvisiaci so zachytávaním komunikácie prebiehajúcej v reálnom čase, napríklad prostredníctvom mobilných telefónov. Odpočúvaním a záznamom telekomunikačnej prevádzky podľa § 115 TP síce príslušný útvar Policajného zboru dokáže takúto komunikáciu zachytiť a zabezpečiť tak informácie dôležité pre trestné konanie, dosiahnutie účelu použitím tohto informačno-technického prostriedku dotknuté osoby môžu ľahko zmarit tým, že si často menia mobilné telefóny a SIM karty, alebo tým, že jednoducho na prípravu i samotnú realizáciu trestnej činnosti nebudú používať takúto formu komunikácie, ale svoju trestnú činnosť budú plánovať, resp. jej páchanie koordinovať napr. komunikáciou cez rôzne mobilné aplikácie, ako napr. Skype, Messenger či Whatsapp. A na zabezpečenie komunikácie realizovanej takýmto spôsobom slovenská polícia nedisponuje potrebnou technikou, hoci takáto technika existuje,

a slovenský Trestný poriadok ani neupravuje osobitný informačno-technický prostriedok, ktorým by sa takáto komunikácia dala zabezpečiť (súčasné informačno-technické prostriedky by sa zrejme na zabezpečenie takejto komunikácie použiť nedali). Ak by sme preto v budúcnosti chceli vo väčšej miere využívať digitálne stopy pri objasňovaní závažnej násilnej či inej kriminality, bolo by potrebné prispôbiť slovenskú trestno-procesnú úpravu informačno-technických prostriedkov aktuálnym vývojovým trendom v oblasti informačných technológií, aby za dynamikou tohto vývoja nezaostávala.

Literature

- DESET, M. Aké sú možnosti vyšetrovania vraždy novinára a jeho priateľky. *Denník N* [online]. 19. 3. 2018 [cit. 13. 12. 2019]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1068310/ake-su-moznosti-vysetrovania-vrazdy-novinara-a-jeho-priatelky/>
- MORTON, R. J., M. J. TILLMAN a J. S. GAINES. *Serial Murder, Pathways for Investigation*. Washington, D. C.: National Centre for Analysis of Violent Crime.
- MUSIL, J. a kol. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1994.
- NESVADBA, A. *Vyšetrovanie trestných činov vrážd*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2001.
- TÓDOVÁ, M. Obžaloba: Kočnera v prípade Kuciakovej vraždy prezradil mobil a banka. *Denník N* [online]. 28. 10. 2019 [cit. 12. 12. 2019]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/1631873/obzaloba-kocnera-v-pripade-kuciakovej-vrazdy-prezradil-mobil-a-banka/#>
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. PL. ÚS 10/2014.

Contact – e-mail

deset.milos@gmail.com

Pravidla MMA a jejich význam pro trestní právo

Jan Dvořák

Praha, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek podává základní přehled pravidel MMA (mixed martial arts / smíšená bojová umění) se zaměřením na fauly. Popularita tohoto sportu je celosvětově i v tuzemsku na vzestupu a podle názoru autora je otázkou času, kdy některé přestoupení pravidel, při němž dojde k ublížení na zdraví, bude mít trestněprávní důsledky. Druhá část příspěvku se proto věnuje problematice trestněprávní odpovědnosti sportovce za sportovní úraz v modelovém příkladu ze zápasu MMA.

Keywords in original language

MMA; smíšená bojová umění; trestní odpovědnost sportovce.

Abstract

The paper provides a basic overview of the rules of MMA (Mixed Martial Arts) emphasising fouls. The popularity of the MMA is growing worldwide as it is within the Czech Republic and in the author's opinion it is a matter of time until a particular case of MMA rules trespassing while inflicting bodily harm will have criminal consequences. Therefore, the second part of the paper elaborates on the topic of criminal liability in sports using a hypothetical example within an MMA bout.

Keywords

MMA; Mixed Martial Arts; Criminal Liability in Sports.

1 ÚVOD

Dne 9. listopadu 2019 proběhla v pražské O2 areně akce Oktagon 15 kulminující zápasem mezi K. Vémolou a A. Véghem, který přímo na místě

sledovalo 20 tisíc diváků.¹ I v případě, že odhlédneme od poněkud dramatičtější propagace tohoto duelu coby „zápasu století“ ze strany pořadatele², nelze přehlížet, že akcí takových rozměrů potvrzuje MMA (smíšená bojová umění; mixed martial arts) coby sportovní odvětví, že se i v České republice stává součástí sportovního a popkulturního mainstreamu.³ Rostoucí obliba s sebou nepochybně ponese vyšší počet zápasů amatérských i profesionálních, jakož i vyšší počet lidí, kteří se budou tomuto sportu věnovat. Domnívám se proto, že je pouze otázkou času, kdy některý případ překročení sportovních pravidel bude zároveň řešen v rámci trestního řízení, jako je tomu u tradičně populárních sportů (fotbal, hokej, lyžování). Cílem tohoto příspěvku je proto v první části stručně představit pravidla MMA, a následně se jimi v části druhé teoreticky zabývat v kontextu trestní odpovědnosti sportovce za úraz.

2 PRAVIDLA MMA

V březnu 2019 mělo v utkání fotbalové III. třídy okresu Praha-západ dojít k napadení fotbalisty protihráčem, přičemž útok údajně spočívající v chycení za krk a zmáčknutí ohryzku měl podle právního zástupce poškozeného použít hráč, „*kteřý je zároveň zápasníkem MMA a ví, že tyto chvaty jsou zakázány i v kleci*“.⁴ Odhlédneme-li od nepřesnosti v podobě směřování MMA a klece (využití klece coby kolbiště není definičním znakem MMA), jde o vhodné východisko tohoto příspěvku, neboť implikuje, že je-li něco zakázáno i v MMA, jde o opravdu velmi nebezpečnou či likvidační techniku. Níže bude ukázáno, že v MMA je *zakázaných* technik přece jen poměrně

¹ JARUŠEK, Ondřej. Oktagon 15 se zapsal do dějin: Knockoutovaný Vémola, 20 000 diváků a neuvěřitelná show. *refresher.cz* [online]. 10. 11. 2019. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://refresher.cz/76413-Oktagon-15-se-zapsal-do-dejin-Knockoutovany-Vemola-20-000-divaku-a-neuveritelna-show?gdpr-accept=1>

² Oktagon 15: Vegh vs. Vemola. *Oktagonmma.cz* [online]. [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: <https://oktagonmma.cz/event/oktagon-15-vegh-vs-vemola/>

³ Srov. např. JÚZEK, Martin. Fenomén jménem MMA. Popularita bojového sportu roste, hlásí se už i děti. *denik.cz* [online]. 21. 5. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ostatni_sport/fenomen-jmenem-mma-popularita-bojoveho-sportu-roste-hlasi-se-uz-i-deti-20190520.html

⁴ Zabíjácký hmat, který byl pokusem o vraždu, tvrdí advokát Hušbauera ležícího stále na jippe. *Sport.cz* [online]. 28. 3. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.sport.cz/fotbal/ostatni/clanek/1088093-zabijacky-hmat-ktery-byl-pokusem-o-vrazdu-tvrdi-advokat-husbauera-leziciho-stale-na-jippe.html>

dost, od úderů do zadní části hlavy až po štípání. Na druhou stranu fakt, že něco je v MMA *povoleno*, v žádném případě neznamená, že to není likvidační, potenciálně smrtící. Jak poměrně nedávno připomněl tragický případ z Bratislavy, je zcela reálné kopem do hlavy usmrtit dospělého muže. Kopy do hlavy (stojícího soupeře) jsou přitom v MMA dovoleny, stejně jako jsou ostatně dovoleny i v jiných sportech (kickbox či muaythai). Možné fatální následky úderů do hlavy pro změnu aktuálně připomněl skon amerického boxera P. Daye čtyři dny poté, co v utkání utrpěl zranění mozku.⁵

Jak je dnes již notoricky známo, souvisel vývoj MMA coby svébytného sportu s pokusy zjistit, které bojové umění je nejefektivnější, jsou-li v utkání povoleny techniky z různých stylů. Zcela nepřekvapivě se postupně ukázalo, že nic takového neexistuje, a žádoucí je naopak univerzálnost, čemuž se také trénink a příprava zápasníků přizpůsobily. Ačkoliv se jedná o moderní a rostoucí sportovní odvětví, sama o sobě samozřejmě není myšlenka skloubení různých technik či stylů nikterak originální a odkazuje se jak na antickou olympijskou disciplínu pankration, tak na 20. století a brazilský styl vale tudo.⁶

Pokud jde o samotný soubor pravidel, jimiž se MMA řídí, tak například pořadatel v úvodu zmíněného „zápasu století“, organizace Oktagon MMA, jež sama o sobě uvádí, že je „největší Česko-Slovenská organizace, která pořádá turnaje bojových sportů u nás“, na dotaz, jakými pravidly se jí pořádané zápasy řídí, odkazuje na Český svaz MMA.⁷ Dotazem adresovaným Českému svazu MMA pak bylo zjištěno, že zápasy Oktagonu MMA se řídí „profesionálními

⁵ Za zabití Filipince v centru Bratislavy má jít Slovák na šest let do vězení. Oběť silně kopl, pak si tělo vyfotil. *Lidovky.cz* [online]. 14. 5. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: [https://www.novinky.cz/krimi/clanek/slovakovi-ktery-ukopal-k-smrti-filipince-zvysili-trest-na-devet-let-40296781](https://www.lidovky.cz/svet/slovak-ma-jit-za-zabití-filipince-v-centru-bratislavy-na-sest-do-vezení-obet-silne-kopl-pak-si-telo.A190514_115236_In_zahranici_vag; VÍLČEK, Ivan. Slovákovi, který ukopal k smrti Filipince, zvýšili trest na devět let. <i>novinky.cz</i> [online]. 17. 9. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: <a href=); Patrick Day: Boxer dies in hospital four days after suffering brain injury in Charles Conwell fight. *BBC.com* [online]. 16. 10. 2019 [cit. 17. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/sport/boxing/50066825>; Pokud jde o usmrcení úderem do krku (v daném případě ženy mužem), srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2012, sp. zn. 3 Tdo 1539/2011.

⁶ Mixed martial arts. In: *Encyclopaedia Britannica* [online]. Poslední update 23. září 2019 [cit. 17. října 2019]. Podle <https://www.britannica.com/sports/mixed-martial-arts>

⁷ Odpověď na dotaz – e-mail ze dne 15. května 2019.

pravidly unified rules“.⁸ Organizace XFN sdělila, že jí pořádané zápasy se řídí „*podle pravidel UFC*“.⁹ Zmíněná UFC, patrně nejprominentnější světová organizace MMA, jejíž prodej v roce 2016 mimochodem představoval největší obchod v historii sportovního průmyslu¹⁰, na svých stránkách uvádí, že pravidla Unified Rules of Mixed Martial Arts regulují hodnotící kritéria, fauly, zakázané látky, počty kol na zápas a jejich trvání, váhové kategorie, zdravotní požadavky a oblečení a vybavení sportovců.¹¹ S ohledem na shora uvedené proto v rámci rozboru pravidel, jimiž se MMA řídí v České republice, budu nadále pracovat s tzv. jednotnými pravidly MMA, které schválila Asociace boxerských komisí a bojových sportů v roce 2001, a to ve znění posledních změn z 1. srpna 2019¹² (dále jen „pravidla MMA“).

Jako první na pravidlech MMA zazní značná stručnost. Anglická verze je dokumentem čítajícím pouhých 9 stran. To je flagrantní rozdíl oproti např. pravidlům ledního hokeje (173 stran¹³) nebo fotbalu (168 stran¹⁴). Dalším poněkud překvapivým momentem je to, že pravidla MMA postrádají systematiku ve smyslu postupu od obecného ke zvláštnímu – kupř. chybí nějaké úvodní vysvětlení účelu či cíle utkání v MMA, tedy se patrně předpokládá, že tento je každému jasný sám od sebe. To je rozdíl při porovnání např. s pravidly ledního hokeje, v nichž je podstata utkání přehledně

⁸ Odpověď na dotaz – e-mail ze dne 15. května 2019 s odkazem na <https://www.abcbboxing.com/unified-rules/>

⁹ Odpověď na dotaz – e-mail ze dne 15. května 2019 s odkazem na <http://www.ufc.com>

¹⁰ ŠEDIVÝ, Petr. Zprvu kohoutí zápasy s lidmi, teď je z UFC značka za miliardy dolarů. *idnes.cz* [online]. 9. 11. 2016 [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/sport/ostatni/co-je-organizace-ufc-v-mma.A161109_101857_sporty_pes

¹¹ Unified Rules of Mixed Martial Arts. *UFC.com* [online]. 31. 10. 2018 [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.ufc.com/unified-rules-mixed-martial-arts>; Přímou zde je také uveden přehled 27 faulů, jakož i odkaz na dokument, kde jsou jednotlivé fauly popsány podrobněji (verze 2017).

¹² Association of Boxing Commissions and Combative Sports Unified Rules of Mixed Martial Arts. *Abcbboxing.com* [online]. [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.abcbboxing.com/wp-content/uploads/2019/10/unified-rules-rev-aug1-2019.pdf>

¹³ Pravidla ledního hokeje 2018–2022. Z angl. originálu publ. Mezinárodní federací ledního hokeje přeložili R. Potsch, L. Rouspetr, B. Sokolová, V. Šindler. *Ceskyhokej.cz* [online]. [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskyhokej.cz/data/document/file/cslh-pravidla2018-22-web.pdf>

¹⁴ FAČR. Pravidla fotbalu platná od 1. 7. 2018. Praha: Olympia, 2018. ISBN 978-80-7376-522-4. Dostupné z: <https://facr.fotbal.cz/uredni-deska-predpisy/p144>

a stručně vysvětlena.¹⁵ Pravidla MMA takové obecné ustanovení nemají, začínají rovnou zcela konkrétním článkem určujícím dobu trvání jednotlivých kol (5 minut) a přestávky mezi nimi (1 minuta) a zákazem utkání trvajícího déle než 5 kol a/nebo 25 minut. Ostatně tato „úvodní“ část (prvních 10 článků neoznačených žádným nadpisem) obsahuje různá nesourodá ustanovení, která např. zakládají pozici rozhodčího coby jediného arbitra utkání (čl. 2), zakotvují povinnost používat chránič zubů (čl. 4) či regulují oblečení zápasníků (čl. 10).

Ve snaze najít v pravidlech MMA aspoň nějaká obecnější východiska, lze využít ustanovení z části pravidel upravujících hodnotící kritéria zápasu. Hodnotí se efektivní údery a zápolení (grappling), efektivní bojovnost a kontrola bojiště (část A, bod c). Efektivní údery se přitom hodnotí podle účinků, které mají dovolené údery na soupeře, efektivní grappling se posuzuje podle úspěšnosti provedení a výsledků jednotlivých technik (část A, bod e). Efektivní bojovnost znamená agresivní pokusy o ukončení zápasu (část A, bod f) a kontrola bojiště se posuzuje na základě toho, kdo určuje tempo, místo a pozici v zápasu (část A, bod g). V části A. čl. 3 je v souvislosti s pojmem dominance výslovně zmíněno, že MMA je útočně založený sport. Po „úvodní“ části následuje část nazvaná *Faulty*, která obsahuje 27 článků (číslovaných opět od čísla 1). Samotný zákaz je vyjádřen taxativním výčtem 27 položek, např. „úderů hlavou“ (čl. 1). Jednotlivé články pak obsahují také ustanovení, která daný zákaz upřesňují (např. čl. 1 bod. a. stanoví, že hlava nesmí být použita jako úderná plocha žádným způsobem a že je proti pravidlům použít hlavu jako údernou plochu, ať již hlavou do hlavy, hlavou do těla či jinak), případně jej toliko opakují (např. podle čl. 17 patří na seznam *faultů* vyhození soupeře z ringu nebo z klece, k čemuž je pod bodem a. zcela nadbytečně doplněno, že zápasník nesmí vyhodit soupeře z ringu nebo z klece), anebo mají podobu toho, co např. z trestního zákoníku (§ 110 a násl.) známe jako výkladová ustanovení (např. podle čl. 16 je *faulem* manipulace s malými klouby; podle čl. 16 bodu a. jsou prsty a prsty u nohou malými klouby; zápěstí, kotníky, kolena, ramena a lokty jsou velké klouby), případně jde o stanovení výjimky z obecného pravidla (zůstaneme-li u čl. 16

¹⁵ Dva týmy soupeří, aby vstřelily v utkání více gólů. Tým, který dosáhne vyššího počtu gólů, je prohlášen vítězem. *Pravidla ledního hokeje*, op. cit., pravidlo 43, bod. ii.

bodů a., je zde také řečeno, že uchopení většiny prstů nebo prstů na noze je dovoleno; jinými slovy zákaz manipulace s malými klouby neplatí, pokud je manipulováno s jejich většinou).

V případě některých faulů jde o pravidla zabezpečující chování, které lze všeobecně vnímat jako neslušné či nesportovní [plivání na soupeře (čl. 3), škrábání, štípání, kroucení kůže (čl. 19), bojácnost¹⁶ (čl. 20) či sprosté vyjadřování (čl. 21)], u jiných faulů jde o zákaz takového jednání, kterým si zápasník získává výhodu jinak než vlastním bezprostředním sportovním výkonem, tedy zejména využíváním různých spíše nahodilých či situačních faktorů [tahání za vlasy (čl. 5), držení soupeře za rukavice nebo šortky (čl. 14), držení nebo chytání se klece nebo provazů prsty nebo prsty u nohou (čl. 15)]. Vesměs však jsou v MMA zakázána jednání, u nichž si lze s velkou (resp. větší) pravděpodobností představit, že mohou vést ke zranění soupeře. Domnívám se tudíž, že právě prevence zranění je jakýmsi nevyjádřeným obecným „*pojmovým*“ znakem“ většiny těchto faulů. I fauly, které mají *prima facie* za účel zajistit spořádaný průběh utkání jako např. zjevné nedbání pokynů rozhodčího (čl. 22), útok na soupeře po zvuku zvonku, který ukončuje čas určený k souboji (čl. 24), útok na soupeře během přestávky nebo přerušování akce (čl. 25), útok na soupeře, který je v péči rozhodčího (čl. 26), či vměšování se ze strany zápasníka rohu nebo od členů jeho týmu (čl. 27) mají podle mého názoru ve své podstatě charakter ochrany zápasníka před zraněním – zápasník totiž např. během přestávky vůbec neočekává, že by na něj mohlo být útočeno apod.

Mezi fauly, u nichž je účel v podobě prevence zranění poměrně evidentní, patří kousání (čl. 3), dloubání do očí (čl. 2), pohyb rukou směrem k soupeři s otevřenou dlaní a prsty směřujícími na soupeřův obličej (čl. 9), tzv. fish hooking¹⁷ (čl. 4), úmyslné vkládání prstů do jakéhokoliv otvoru nebo rány soupeře (čl. 18), jakéhokoliv útoky na rozkrok (čl. 11), manipulace s malými klouby – prsty a prsty u nohou (čl. 16), údery hlavou (čl. 1), údery do páteře nebo do zadní části

¹⁶ Definována v bodě a. jako úmyslné vyhýbání se kontaktu se soupeřem nebo utíkání z ohniště zápasu, případně pokusy získat pro sebe čas simulováním faulu, zranění, úmyslným vyplivováním chrániče zubů nebo jinak usilovat o zdržování zápasu.

¹⁷ Jde o vložení prstů do úst či jiných otvorů nebo dutin s úmyslem tahat a trhat tkáň. MMA Glossary of Terms. *MMAfullcontact.com* [online]. [cit. 30. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.mmafullcontact.com/mma-glossary-of-terms/>

hlavy (čl. 7), tzv. pile-driving¹⁸ (čl. 6), údery do krku a dloubání do krku nebo průdušnice (čl. 8), úder loktem po přímce směřující dolů (čl. 10), kop nebo kop kolenem na hlavu zápasníka, který je na zemi¹⁹ (čl. 12), dupnutí na soupeře, který je na zemi (čl. 13) nebo vyhození soupeře z ringu nebo z klece (čl. 17). Jak vidno, některé tyto zákazy jsou spolu úzce propojeny. Např. zákaz vkládání prstů do otvorů nebo ran soupeře (čl. 18) má zjevně obecnější povahu a zahrnuje v sobě i všechny případy tzv. fish hooking (čl. 4), zákaz pohybu ruky směrem k soupeři s otevřenou dlaní a prsty směřujícími na soupeřův obličej (čl. 9) je zase evidentně jakousi prevencí ve vztahu k zakazu dloubání do očí (čl. 2).

Nejvyšší soud konstatoval, že je obecně účelem sportovních pravidel jednak stanovit soupeřům rovné podmínky, jednak chránit zdraví hráčů před zákroky, které zpravidla či aspoň občas vedou ke zranění.²⁰ Porovnáme-li tento názor s pravidly MMA, je zjevné, že v pravidlech MMA rozhodně jsou zakázána jednání, s nimiž se pojí riziko zranění, avšak rozhodně nejsou dovolena jen jednání, s nimiž se takové riziko nepojí. Např. kop do hlavy soupeře, který je na zemi, je zakázán (u tohoto jednání si lze snadno představit zranění), zatímco kop do hlavy soupeře, který stojí, je dovolen (přitom si zranění lze představit rovněž velmi snadno). Jeví se nicméně logické předpokládat, že je-li soupeř na zemi, je již nějakým způsobem limitován, může být např. dezorientován, a tedy méně připraven a schopen snést kop do hlavy. Tedy riziko zranění se v takovém případě jeví přece jen o něco větší. Podobně se to má i se zákazem páčení prstů a prstů u nohou, který je odůvodňován tím, že na rozdíl od páčení velkých kloubů je v případě prstů daleko méně času tzv. „odplácet“ předtím, než dojde ke zlomenině.²¹

¹⁸ Pile-driving je pojem, který čl. 6 uvádí jako zkratku pro hození, resp. „naražení“ soupeře na hlavu nebo na krk. Pravidla vysvětlují, že jakýkoliv hod s obloukem je dovolen, i když se soupeř udeří hlavou o zem, ale „pile driver“ je takový hod, kdy je soupeřovo tělo kontrolováno s nohama zvednutýma a hlavou směřující dolů, načež je soupeřova hlava silou směřována do podložky.

¹⁹ Zápasník na zemi („grounded fighter“) je v bodu a. tohoto ustanovení definován tak, že se jakákoliv jiná část těla než plošky nohou dotýká podložky, nicméně aby šlo o zápasníka na zemi, musí se země dotýkat naplocho dlaň jedné ruky nebo jakákoliv jiná část těla. Jedno koleno, paže (nikoliv prsty) stačí, aby šlo o soupeře na zemi, aniž by se musely podložky dotýkat jiné části těla.

²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. března 2007, sp. zn. 3 Tdo 1355/2006.

²¹ NEWMAN, Scott. 5 UFC rules you might not have heard of. *sportskeeda.com* [online]. [cit. 5. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.sportskeeda.com/mma/5-ufc-rules-you-might-not-have-heard-of-sstl>

Zcela výjimečnou povahu má v rámci ustanovení o faulech dosud nezmíněný čl. 23 nazvaný nesportovní chování, které způsobí soupeři zranění (unsportsmanlike conduct that causes injury to opponent). Podle čl. 23 bodu a. se od každého sportovce soutěžícího v MMA očekává, že bude reprezentovat sport v pozitivním světle zdůrazňujícím sportovní chování a pokoru. Za nesportovně jednajícího má být považován jakýkoliv sportovec, který nerespektuje sportovní pravidla nebo se pokusí způsobit nadbytečnou újmu soutěžícímu, který byl ze zápasu vyřazen rozhodčím nebo se „odplácáním“ vzdal. Výjimečnost tohoto pravidla spočívá v jeho vysoké míře obecnosti, kterou vyčnívá mezi poměrně velmi konkrétními fauly ostatními (viz výše), jakož i v jeho potenciálních „procesních“ následcích (viz níže). Nelze přehlížet, že zde částečně dochází k zákazu již jednou zakázaného jednání (nesportovně jedná ten, kdo nerespektuje pravidla), částečně jde opět o další způsob ochrany zápasníků (vezmeme-li si za příklad dovolené páčení kloubu, tak zápasník nesmí právě na základě tohoto pravidla poté, co jeho soupeř „odplácal“, v takovém – až do toho okamžiku dovoleném – páčení pokračovat, neboť by tím nepochybně způsoboval nadbytečnou újmu).

Po této řekneme „hmotněprávní“ části faulů následující pravidla, která by bylo možno označit za „procesní“. V části A nazvané Úmyslné fauly (intentional fouls) a čítající články 1 až 5 se stanoví postupy pro případy úmyslných faulů. Pokud takový faul způsobí zranění dostatečně závažné k okamžitému ukončení zápasu, zápasník, který je způsobil, prohraje diskvalifikací (čl. 1). Další ustanovení řeší případy odečítání bodů za úmyslné fauly působící zranění, pokud však zápas může pokračovat (čl. 2) atd. Z čl. 5 také vyplývá shora zmíněná výjimečnost faulu spočívajícího v nesportovním chování. Na rozdíl od jiných faulů totiž má-li rozhodčí za to, že se zápasník choval nesportovně, může zastavit zápas za účelem odečtení bodů nebo zápas zastavit a zápasníka diskvalifikovat. Část B pak řeší postup pro případ faulů náhodných (accidental fouls). Podle čl. 1 a 2, pokud takový faul způsobí zranění dostatečně závažné, aby rozhodčí zápas ukončil, skončí zápas buďto bez výsledku, nebo diskvalifikací. Další oddíly (C a D) pak upravují postup rozhodčího při faulu a otázky související s přerušением času zápasu.

Zbývající části pravidel MMA (mimoходом velmi nepřehledně znovu používané členění na A a B) pak upravují hodnotící kritéria, druhy rozhodnutí

(zde je mj. řečeno, že diskvalifikace (část B, bod d) přichází v úvahu nejen při zranění v důsledku úmyslného faulu, které je dostatečně vážné pro ukončení zápasu, nýbrž také v případech vícečetných faulů nebo zjevného nedbání pravidel nebo pokynů rozhodčího) a v úplném závěru pak váhové kategorie.

3 K MOŽNÉ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PŘI PORUŠENÍ PRAVIDEL MMA

Trestní odpovědnost sportovce za sportovní úrazy je tématem, které se opakovaně objevuje v judikatuře i v odborné literatuře, a s ohledem na jeho rozsah a zaměření není ambicí tohoto příspěvku tyto názory a teorie komplexně shrnovat či rozebírat judikaturu, ani činit vlastní závěry obecnějšího rázu. Rád bych se však pokusil aplikovat aktuální východiska na zcela konkrétní hypotetický příklad porušení pravidel MMA, o nichž bylo pojednáno výše.

Pro účely druhé části tohoto příspěvku uvedu jednoduchý modelový příklad: během zápasu v MMA soupeř A dovolenými údery na hlavu zaútočí na soupeře B, který se kryje, ustupuje, ztratí rovnováhu, poklekne na jedno koleno a opře se o jednu ruku. Nyní tedy soupeř B představuje zápasníka na zemi ve smyslu čl. 12 bodu a pravidel MMA. Zápasník A v tuto chvíli záměrně kopne zápasníka B kolenem do obličeje, čímž mu způsobí komplikovanou zlomeninu dolní čelisti. Z hlediska pravidel MMA se jedná o očividný faul podle čl. 12, který zapovídá kop nebo kop kolenem do zápasníka, který je na zemi. Jelikož zlomenina čelisti je dostatečně vážné zranění, pro které nemůže zápas pokračovat, zápasník A zápas prohraje diskvalifikací. Doba léčení v tomto případě bude 12 týdnů.

Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let (§ 145 odst. 1 trestního zákoníku). Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění, za těchto podmínek mimo jiné delší dobu trvající porucha zdraví (§ 122 odst. 2 písm. i) trestního zákoníku). „*V soudní praxi vžitou hranici asi šesti týdnů lze považovat za hranici mezi těžkou újmou na zdraví (...) a ublížením na zdraví ve smyslu § 146 odst. 1 za předpokladu, že přibližně po tuto dobu trvá vážná porucha zdraví.*“²² Lze ve shora uvedeném modelovém příkladu uvažovat o trestní odpovědnosti zápasníka A?

22 ŠÁMAL, Pavel. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až § 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1529.

Pro účely této úvahy si v prvních řadách dovoluji provést velmi zjednodušující rozčlenění relevantní judikatury na část „fotbalovou“ a část „hokejovou“.²³ Za „fotbalové“ zde považuji judikáty Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 561/2016, 3 Tdo 1355/2006 a 25 Cdo 493/2015, za „hokejové“ pak rozhodnutí téhož soudu sp. zn. 8 Tdo 418/2015 a 5 Tdo 997/2002. S ohledem na rozsah a zaměření tohoto příspěvku nelze poskytnout bližší popis daných rozhodnutí, nicméně lze stručně shrnout, že „fotbalová“ větve se zabývá případy fotbalového skluzu, při němž došlo ke zranění, zatímco větve „hokejová“ se zabývá údery hokejkou, které neměly bezprostřední souvislost s vlastní hrou.

Podle 3 Tdo 1355/2006 zákrok v rámci hry, který je v rozporu s jejími pravidly a je úmyslný, automaticky neznamená, že lze úmysl přičítat i ve vztahu k těžké újmě na zdraví, lze však dovozovat nedbalost, pokud pachatel ví, že takovým zákrokem (zde skluzem) může způsobit zranění, ale spoléhá, že k němu nedojde. Je nutno zohledňovat nepřiměřenost zákroku vzhledem k herní situaci, použití nepřiměřené síly, a to, zda jde o faul ojedinělý či náhodný. Vzniklá zranění je nutno posuzovat přísně individuálně v jednotlivých sportech, posuzovat je nutno i míru porušení pravidel daného sportu. Pravidla definují zakázané způsoby hry a stanoví sankce, avšak

²³ Pokud jde o jiné sporty než fotbal a hokej, existují též judikáty Nejvyššího soudu týkající se např. ublížení na zdraví při lyžování. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2019, sp. zn. 8 Tdo 362/2019: „*Tím, že porušil povinnosti uložené mu pravidly FIS a jako lyžař pohybující se na sjezdové trati se nechoval tak, aby neohrožoval nebo nepoškozval někoho jiného, nejel na dohled, svou rychlost a způsob jízdy nepřizpůsobil svým schopnostem a hustotě provozu, při příjezdu zezadu si svou stopu nezvolil tak, aby neohrožoval lyžaře jedoucího před ním, nepředjížděl s odstupem a nerespektoval značení, porušil povinnost uloženou mu ustanovením § 2900 občanského zákoníku a jinému z nedbalosti způsobil těžkou újmu na zdraví. (...) Obviněný věděl, že svým jednáním může porušit zájem na ochraně zdraví jiného, ale bez přiměřených důvodů spolehal, že jej neporuší.*“ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2018, sp. zn. 8 Tdo 1372/2018, nebo starší usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010.

Zajímavou judikaturu švýcarskou v souvislosti s lyžováním uvádí KRÁLÍK, Michal. Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky). *Trestněprávní revue*, 2006, č. 8, s. 228 a násl.; K dalším zahraničním souvislostem srov. *Ibid.* nebo také např. KRÁLÍK, Michal. Komparativní pohled soudobé právní doktríny a soudní praxe na právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy (vybrané otázky). *Bulletin advokacie*, 2006, č. 9, s. 25 a násl.; či KRÁLÍK, Michal. Trestněprávní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy ve světle evropské a světové judikatury 20. a 21. století. *Soudní rozhledy*, 2006, č. 10, s. 365 a násl.; Dále také KRÁLÍK, Michal. K právní odpovědnosti lyžařů za úrazy na lyžařských drahách. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 11–12, s. 57 a násl.

nemohou upravovat situaci, kdy v důsledku porušení pravidel je způsobena újma na zdraví, pro tyto případy platí subsidiarita trestního práva, přičemž trestní právo se uplatní tam, kde jde o zaviněný excés z příslušných ustanovení sportovních pravidel v tom smyslu, že jednání není dovoleno a není sankcionováno, pokud jde o způsobený následek na zdraví. Trestní odpovědnost přichází v úvahu nejen u jednání úmyslných, nýbrž i v závažnějších případech nedbalostního zavinění.²⁴

V rozhodnutí 7 Tdo 561/2016 se Nejvyšší soud ztotožnil se závěrem soudu odvolacího, který své rozhodnutí založil jednak na nedostatku zavinění s poukazem na judikát 25 Cdo 493/2015 (viz níže) a na úvahách o neodpovídajícím stupni společenské škodlivosti. Zmiňuje se požadavek na přísné individuální posuzování konkrétních případů a zásada subsidiarity trestní represe. Okolnosti konkrétního faulu, byť tvrdšího, který však vyplývá ze hry a zároveň nejde o faul surový nebo brutální, mohou jeho závažnost snižovat natolik, že přichází v úvahu uplatnění zásady subsidiarity trestní represe a postačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, nejde o situaci, kdy by jiné prostředky ochrany práv byly nedostatečné, neúčinné nebo nevhodné.²⁵

Právě zmíněným judikátem 7 Tdo 561/2016 byl završen vývoj *trestněprávní odpovědnosti sportovců*: „Před jeho vydáním (...) existoval mezi civilní a trestní odpovědností sportovců vztah, kdy civilní odpovědnost byla nově nastavena způsobem více reflektujícím reálné sportovní prostředí se závěrem, že porušení sportovního pravidla nepředstavuje bez dalšího porušení prevenční povinnosti (...) zatímco podmínky trestního postihu vyplývajícího z usnesení (...) 3 Tdo 1355/2006 zřetelně směřovaly k trestnímu postihu i za nedbalostní jednání spojené s porušením sportovního pravidla. (...) Závěr pro civilní i trestní odpovědnost je určující: ani porušení sportovního pravidla nemusí vést ke vzniku právní odpovědnosti, naproti tomu samozřejmě není nástup takové odpovědnosti porušením sportovního pravidla vyloučen (...) Konečný závěr aktuální civilní i trestní judikatury je jasný: samotné porušení sportovního pravidla nemusí zakládat

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. března 2007, sp. zn. 3 Tdo 1355/2006; K rozboru tohoto rozhodnutí viz KRÁLÍK, Michal. K trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy podruhé. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 2, s. 33 a násl.; Zde také viz k odkazům na německou doktrínu a rozlišení tzv. bojových sportů a tzv. paralelních sportů.

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2016, sp. zn. 7 Tdo 561/2016.

*ani civilní, ani trestní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy, čímž se soudní praxe výrazně přiklonila v obou oblastech ke moderním, zejména střeoevropejským trendům.*²⁶

V souvislosti se shora zmíněným judikátem 25 Cdo 493/2015 se uvádělo, že také vývoj *civilní* odpovědnosti sportovců se završil a „*výčkává [se] prakticky již jen na výsledek řízení o ústavní stížnosti proti rozsudku (...) sp. zn. 25 Cdo 493/2015 (...) veden[é] pod sp. zn. III. ÚS 2357/15*“²⁷ Na konci roku 2017 Ústavní soud pak ústavní stížnost odmítl. V dané věci se rovněž jednalo o fotbalový skluz. Podle Nejvyššího soudu je třeba zohlednit charakter daného sportu, přičemž fotbal je velmi dynamická hra, při níž dochází ke kontaktům a zvýšenému riziku zranění, čehož si musí být každý hráč vědom. Pro posouzení intenzity porušení pravidel není rozhodující závažnost následků, která nevypovídá nic o tom, jakou povahu mělo porušení pravidel a za jakých okolností k němu došlo, není sama o sobě dokladem o brutalitě zákroku. K vážnému zranění může dojít i v důsledku hry, která je v souladu s pravidly. Excesem není každé porušení pravidel, nýbrž takové jednání, které z běžného způsobu hry zjevně vybočuje či nemá s hrou nic společného. Ne každé porušení pravidel je natolik intenzivní, aby zakládalo protiprávní porušení prevenční povinnosti, a lze jej hodnotit i jako nešťastnou shodu okolností.²⁸

Ústavní soud konstatoval, že je-li fotbal pojímán jako rychlá hra s častými fyzickými střety, měla by tomu odpovídat i rozhodovací činnost orgánů veřejné moci, které tuto její povahu v uvedeném smyslu respektují. Sportovní klání je svým způsobem mimořádnou událostí, kdy s přihlédnutím k povaze toho kterého sportu dochází vždy k určitému posunu pravidel lidského chování, a přestože ochrana zdraví by neměla být opomíjena, po každém lze požadovat opatrnost a ohleduplnost přiměřeně dané situaci a obecný princip opatrnosti by nejspíš nemohl být absolutně povýšen nad ostatní principy fotbalu, aniž by došlo k zásadní změně jeho povahy.²⁹

²⁶ KRÁLÍK, Michal a Eva DOBROVOLNÁ. K trestní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 11, s. 43 a násl. Zde také viz odkazy na příslušnou literaturu.

²⁷ KRÁLÍK, Michal a Eva DOBROVOLNÁ. K trestní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 11, s. 43 a násl.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. května 2015, sp. zn. 25 Cdo 493/2015.

²⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. III. ÚS 2357/15.

Jsou-li ve větvi „fotbalové“ řešeny skluzy s tím, že faul v podobě skluzu, při němž dojde ke zranění soupeře, nevede automaticky ke vzniku trestní odpovědnosti, mimo jiné proto, že se nemusí jednat o dostatečně intenzivní exces z pravidel, tak ve větvi „hokejové“ jsou řešeny právě takovéto excesy z pravidel. V případě 5 Tdo 997/2002 spočíval trestný čin ublížení na zdraví v úderu špičkou hokejky do obličeje ležícího protihráče, který v té době nemanipuloval s pukem, šlo o nepřímý úmysl, zmiňuje se zde překročení hranice rizika ze hry, které každý hráč při hokeji podstupuje.³⁰

Ublížením na zdraví řešeným v 8 Tdo 418/2015 byl následek úderu hokejkou do úst. Šlo o nepřímý úmysl – útok hokejkou byl cílený, poměrně intenzivní a z hráčského zápolení zcela vybočující, ze své zkušenosti hokejisty měl pachatel vědět, o jak nebezpečný útok se jedná, byl minimálně srozuměn se způsobením zranění. Ač je hokej silovým kontaktním sportem, tak v něm, stejně jako v jiných sportovních disciplínách, platí a musí být dodržována pravidla fair play, žádný sport nesmí být zneužíván k vyřizování osobních účtů anebo k úmyslnému vybějení agresivity v rámci násilných úmyslných útoků proti zdraví a životu ostatních sportovců. Pachatel zcela vybočil z herních pravidel, surově zaútočil na protihráče mimo herní akci, potrestání za faul netvořilo překážku pro trestní řízení a uložený disciplinární trest se mohl uplatnit jen jako polehčující okolnost při ukládání trestu. V daném případě nepřicházelo v úvahu použití zásady subsidiarity trestní represe, šlo o společensky škodlivé jednání, u něhož nepostačovalo uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.³¹

V roce 2006 uváděl M. Králík, že jak v anglo-americkém, tak v kontinentálním právním systému „*je připouštěno, že zejména ve vztahu k novým bojovým sportům není otázka právní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy definitivně vyřešena.*“ Podle anglické doktríny jde o to, aby „*zápasení, které by bylo v jiném kontextu*

³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. prosince 2002, sp. zn. 5 Tdo 997/2002; Rozbor viz KRÁLÍK, Michal. Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky). *Trestněprávní revue*, 2006, č. 8, s. 228 a násl.; Srov. také KRÁLÍK, Michal. Trestněprávní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy ve světle evropské a světové judikatury 20. a 21. století. *Soudní rozhledy*, 2006, č. 10, s. 365 a násl.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. června 2015, sp. zn. 8 Tdo 418/2015. Upozorňují na něj rovněž KRÁLÍK, Michal a Eva DOBROVOLNÁ. K trestní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 11, s. 43 a násl.

považováno za nezákonné, bylo považováno za zákonné a ve veřejném zájmu, pokud se provozuje ve jménu sportu. (...) box a další podle práva vzniklé bojové sporty jsou vyňaty z normální působnosti práva týkající se napadení a souhlasu“, není přitom jednoznačné, proč jsou takové sporty z dosahu trestního práva vyňaty.³² Králík popisoval případ Královna proti Coneymu, kde sice bylo rozhodnuto, že profesionální box byl v rozporu se zákonem, nicméně „je považováno za mimořádně nepravděpodobné, že box a další právem ustavené bojové sporty budou posuzovány soudy jako nezákonné. (...) Box je proto sport v souladu s právem a zranění způsobená v průběhu účasti na boxu jsou považována za odsouhlasená poškozeným, a proto nejsou trestným činem. Stejně jako v případech jiných kontaktních sportů bude trestný čin spáchán pouze tehdy, pokud je zranění způsobeno ranou, ke které došlo mimo pravidla nebo herní kulturu sportu. Například úmyslně zasazené rány pod pás nebo údery do týla by ležely mimo rozsah svolení účastníků, a proto by mohly být trestnými činy.“³³ Totéž platí pro zápasení, avšak „status ostatních bojových sportů, zejména různé kodexy bojových umění a omezená pravidla boje, je méně jasný“, přičemž „sporty, například judo, mohou vytvořit blízkou analogii s boxem a zápasením. Mají všeobecně přijímaný, kodifikovaný systém pravidel, který je spravován k tomu oprávněným řídicím orgánem, na něž doblížeji kvalifikovaní rozhodčí s dostatečnými zárukami proti zranění na místě a odpovídajícím lékařským zajištěním dostupným po zápase.“³⁴ Naproti tomu však: „Jiné modernější, hybridní formy zápasu, jako kickbox nebo některé různé formy zápasů s omezenými pravidly, budou mít potíže, aby se vešly do výjimky platící pro box. Postrádají nezbytný stupeň organizace na úrovni řídicího orgánu, soudržnost a logičnost svých pravidel a odpovídající lékařské vybavení při samotném zápase. Mnohem

³² KRÁLÍK, Michal. Komparativní pohled soudobé právní doktríny a soudní praxe na právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy (vybrané otázky). *Bulletin advokacie*, 2006, č. 9, s. 25 a násl.; K dalším zahraničním souvislostem boxu srov. KRÁLÍK, Michal. Trestněprávní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy ve světle evropské a světové judikatury 20. a 21. století. *Soudní rozhledy*, 2006, č. 10, s. 365 a násl.; Srov. také KRÁLÍK, Michal. Právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy v tzv. kontaktních a bojových sportech v anglo-americkém a kontinentálně-evropském právním systému. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 3, s. 224–233. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpv/article/view/7235>

³³ KRÁLÍK, Michal. Komparativní pohled soudobé právní doktríny a soudní praxe na právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy (vybrané otázky). *Bulletin advokacie*, 2006, č. 9, s. 25 a násl.

³⁴ *Ibid.*

*více se podobají profesionálnímu zápasu než boxování a zápasení. Dokud nebude určen způsob uznání, budou se tyto sporty stále pohybovat na periferii práva.*³⁵

Vrátím-li se v této souvislosti k výše uvedenému modelovému příkladu, tak pokud by soupeř B v danou chvíli *nebyl* na zemi, tj. stál by, a soupeř A jej kopnul do hlavy a způsobil mu stejné zranění, jednalo by se o jednání zcela v rámci pravidel MMA. Patrně by nebylo možné dovozovat trestněprávní důsledky z jednání, které je plně podle pravidel daného sportu. Ostatně v rámci již shora zmíněné akce Oktagon 15 zlomil M. Martínek úderem pěstí čelist V. Peštovi, který několik minut poté zápas vzdal.³⁶ Ústavní soud i Nejvyšší správní soud dávají bojové sporty za příklad těch sportů, kde je sice přítomno riziko úrazu, ale jsou provozovány na místech k tomu zvláště upřísobených, trénovanými sportovci za příslušných bezpečnostních opatření, jež mají rizika zranění omezit či úplně vyloučit. V případě některých sportů, jako např. bojová umění, nejde jen o soupeření a zlepšení tělesných schopností sportovců, ale i o duchovní a mravní rozvoj soutěživých.³⁷

Zde by se patrně daly přenesené aplikovat názory, podle nichž je třeba zohlednit charakter uvedeného sportu, přičemž je-li fotbal dynamickou hrou, při níž dochází ke kontaktům a zvýšenému riziku zranění, čehož si musí být každý hráč vědom (25 Cdo 493/2015), tím spíše toto bude platit pro MMA. Je-li sportovní klání ve fotbale svým způsobem mimořádnou událostí, kdy s přihlédnutím k povaze toho kterého sportu dochází vždy k určitému posunu pravidel lidského chování (III. ÚS 2357/15), tím spíše toto bude platit pro MMA, přičemž lze říct, že v tomto směru je povaha MMA extrémní. Troufám si tvrdit, že MMA představuje – přes existenci řady zakázaných technik popsaných v předchozí části – v současnosti naprostý vrchol, pokud jde o to, co si mohou dva lidé vůči sobě navzájem fyzicky „dovolit“ v rámci zachování sportovních

³⁵ KRÁLÍK, Michal. Komparativní pohled soudobé právní doktríny a soudní praxe na právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy (vybrané otázky). *Bulletin advokacie*, 2006, č. 9, s. 25 a násl.; Srov. KRÁLÍK, Michal. Právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy v tzv. kontaktních a bojových sportech v anglo-americkém a kontinentálně-evropském právním systému. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 3, s. 224–233. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7235>

³⁶ MULADI, Lukáš. Martínek zlomil Peštovi čelist a vzkázal: „Jsi pro mě velký bojovník a přeju ti do života jen to dobré.“ *fights.cz* [online]. 12. 11. 2019 [cit. 18. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.fights.cz/ceska-scena/martinek-zlomil-pestovi-cesti-a-vzkazal-ji-pro-me-velky-bojovnik-a-preju-ti-do-zivota-jen-to-dobre-336088>

³⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. března 2012, sp. zn. I. ÚS 3628/11; Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. září 2011, č. j. 6 As 31/2011-108.

pravidel. Aplikovatelný bude i závěr, podle něhož by ochrana zdraví sice neměla být opomíjena, ale po každém lze požadovat opatrnost a ohleduplnost přiměřeně dané situaci a obecný princip opatrnosti by nejspíš nemohl být absolutně povýšen nad ostatní principy, aniž by došlo k zásadní změně povahy daného sportu (III. ÚS 2357/15). V případě MMA (ale i dalších bojových sportů) lze bez nadsázky tvrdit, že při povýšení obecného principu opatrnosti nad ostatní by se povaha daného sportu změnila natolik, že by vlastně zcela přestal existovat. Není zkrátka myslitelné, aby se dva lidé snažili jeden druhého plnou rychlostí a vší silou zasáhnout úderem nebo kopem do hlavy a přitom za prioritu považovali obecný princip opatrnosti.

V souvislosti s anglickým právem a boxem M. Králík uvádí, že podle tamní literatury „*boxer, který se snaží srazit svého protivníka ke zemi, má jistě (alespoň nepřímý) úmysl způsobit mu zranění, možná i vážné zranění, ale proti boxerům, kteří dodržovali profesionální pravidla, nebylo vedeno žádné trestní stíhání a i v případě Brown všichni lordové uznali, že box je zákonný.*“³⁸ Výše zmíněný případ úmrtí boxera ostatně tyto úvahy ilustruje. Promotér ve svém prohlášení mimo jiné uvedl, že si P. Day zvolil boxování při vědomí s ním neoddelitelně spjatých rizik, která podstupuje každý boxer, když vstoupí do ringu, a samotný soupeř, C. Conwell, napsal, že nikdy nezamýšlel, aby se Dayovi něco takového stalo, a že vše, co chtěl, bylo zvítězit.³⁹

Existují různé teorie vyloučení odpovědnosti za sportovní úraz, mezi nimi také teorie přípustného sportovního rizika.⁴⁰ Objevuje se v tomto kontextu

³⁸ KRÁLÍK, Michal. Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky). *Trestněprávní revue*, 2006, č. 8, s. 228 a násl.; Zde také viz k dočasnému zákazu boxu v někdejší Československu po dvou úmrtích v 60. letech. Srov. zajímavý historický exkurz zahrnující také příklad úmrtí při antickém boxerském zápase in KRÁLÍK, Michal. Několik poznámek k právní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Právní rozhledy*, 2006, č. 15, s. 539 a násl.

³⁹ Patrick Day: Boxer dies in hospital four days after suffering brain injury in Charles Conwell fight. *BBC.com* [online]. 16. 10. 2019 [cit. 17. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/sport/boxing/50066825>

⁴⁰ KRÁLÍK, Michal. Několik poznámek k právní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Právní rozhledy*, 2006, č. 15, s. 539 a násl.; Srov. KOCINA, Jan. Přípustné riziko ve sportu. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 1–2, s. 28 a násl. Zde autor také zmiňuje svolení poškozeného s tím, že „*sportovní činnost je vnímána, zvláště pak u kontaktních a bojových sportů, jako činnost, kde protibřác či soupeř do jisté míry „bere na vědomí“ (a tím souhlasí) možné negativní následky sportovní činnosti spočívající v újmě na zdraví*“; Konkrétně k bojovým sportům srov. KRÁLÍK, Michal. Právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy v tzv. kontaktních a bojových sportech v anglo-americkém a kontinentálně-evropském právním systému. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 3, s. 224–233. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7235>

těž problematika institutu svolení poškozeného, jež „*spočívá v tom, že osoba dobrovolně se účastníci sportovní aktivity přijímá určitou míru nebezpečí vzniku úrazu, buď vlastním zaviněním, nebo v důsledku jednání jiných sportovců.*“⁴¹ Z hlediska zaměření tohoto příspěvku je podstatné, že konkrétně bojovým sportům přiznává M. Lukášová v tomto kontextu „*zvláštní postavení*“ s tím, že u nich je „*hranice trestní odpovědnosti značně posunuta. Podstatou těchto sportů je totiž přímý fyzický intenzivní kontakt a ukončení sportovního klání je navázáno buď na vypršení časového limitu, nebo na „knokout“ protivníka. Účastník tohoto sportu si je vědom, že způsobení zdravotní újmy je obvyklou součástí jeho provozování. U zbylých sportů se bude trestní odpovědnost vztahovat pouze na výjimečné excesy, tedy jednoznačně a prokázané porušení sportovních pravidel.*“⁴² Autorka dovozuje, že obecně je použitelnost § 30 trestního zákoníku ve sportu spíše vyloučena, to však „*kromě zmíněných bojových sportů*“⁴³

Ostatně o tom, jak daleko lze konkrétně v MMA zajít v rámci zachování pravidel, poměrně výmluvně vypovídá jedna z možností rozhodnutí výsledku zápasu. Podle části B bodu a pravidel MMA je jedním z typů rozhodnutí submission, což lze překládat jako „podrobení“, v kontextu MMA se objevuje i termín „donucení“. To přichází v úvahu ve třech formách – nejobvyklejší je „odklepání“ či „odplácání“ (tap out), k němuž dochází, pokud zápasník fyzicky naznačí, že si nepřeje dále pokračovat, druhou možností je tzv. verbální tap out, pokud zápasník výslovně oznámí nebo bolestí či v tísní zakřičí, že si nepřeje pokračovat, a třetí formou je technické submission, k němuž dochází, pokud dovolené jednání, jehož účelem je podrobení si soupeře, vede k bezvědomí nebo zlomenině či vykloubení kosti či kloubu. I úmyslné zlomení kosti tedy může být jednáním v rámci pravidel MMA.

Otázce, zda dodržení pravidel nezbytně vylučuje odpovědnost, se také věnoval M. Králík, a to v souvislosti s rozhodnutím 25 Cdo 1960/2002, a mimo jiné zmiňoval jednak antický pankration, jednak pojem tzv. úrazové zábrany, přičemž „*nelze učinit rovnítko mezi tzv. kontaktní sporty a absenci úrazové zábrany. Např. i v rámci pravidel boxu, kde tělesný kontakt soupeřů je průvodním jevem tohoto sportu, se úrazová zábrana realizuje např. zdokonalováním ochranných pomůcek*

41 LUKÁŠOVÁ, Marcela. Institut svolení poškozeného a jeho uplatnění nejen v judikační praxi. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 3, s. 60 a násl.

42 Ibid.

43 Ibid.

či *zpřísnováním sportovních pravidel*.⁴⁴ Pokud jde konkrétně o MMA, lze tuto úrazovou zábranu v pravidlech nacházet např. v povinnosti používat chránič zubů či rukavic. Není bez zajímavosti, že rukavice při bojových sportech zejména chrání ruce toho, kdo je nosí, úrazům mozku nezabraňují, neboť k poškození cév dochází v důsledku akcelerace celé hlavy, nikoliv vlastním dopadem rukavice.⁴⁵

Výše zmíněný judikát 25 Cdo 1960/2002 je z hlediska zaměření tohoto příspěvku mimořádně zajímavý, neboť – byť je o dost staršího data než zmiňovaný 7 Tdo 561/2016 představující „završení“ trestní odpovědnosti sportovce za sportovní úraz (viz výše) – se týkal zranění při bojovém sportu, a sice karate. Podle Nejvyššího soudu úder v rozporu s pravidly karate, při němž vznikla škoda na zdraví, byl postižitelný nejen v rámci pravidel karate, ale šlo zároveň o porušení prevenční povinnosti a byl splněn předpoklad pro odpovědnost za takto způsobenou škodu.⁴⁶

Ve výše uvedeném modelovém příkladu jde rovněž o úder v rozporu s pravidly, konkrétně tedy o kop do hlavy soupeře, který je tzv. na zemi, tedy jednání v rozporu s pravidly MMA. Domnívám se, že je třeba zdůraznit jeden podstatný aspekt MMA, resp. bojových sportů obecně. V první části bylo zmíněno, že podle pravidel MMA se jedná o útočně založený sport. Bez nadsázky lze říct, že prakticky veškerá tato útočná a pravidly dovolená aktivita je takového charakteru, že v jakémkoliv jiném kontextu, tj. mimo rámec sportovního zápasu v MMA, by se zřejmě jednalo přinejmenším o pokus trestného činu ublížení na zdraví (§ 21 ve vztahu k § 146 trestního zákoníku). To je podle mého názoru klíčový rozdíl oproti fotbalu či hokeji, u nichž podstatná část toho, co se děje v samotné hře, a co je jejím účelem, je všeobecně dovoleným jednáním (není zakázáno kopat do míče a přihrávat ho jiné osobě, není zakázáno trefovat se pukem do branky atd.).

Myslím, že proto například u fotbalových skluzů přichází v úvahu model, kdy je dán úmysl ve vztahu k porušení pravidel, avšak není dán úmysl, popř. ani nedbalost ve vztahu k následku spočívajícímu v ublížení na zdraví, jak

⁴⁴ KRÁLÍK, Michal. Několik poznámek k právní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Právní rozhledy*, 2006, č. 15, s. 539 a násl.

⁴⁵ MMA gloves. *Wikipedia* [online]. Poslední up-date 19. října 2019 [cit. 29. 1. 2020]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/MMA_gloves

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2003, sp. zn. 25 Cdo 1960/2002.

naznačuje shora uvedená „fotbalová“ judikatura. Domnívám se, že situace obdobné těm, které byly řešeny v rámci zmíněných rozhodnutí, jsou v kontextu MMA prakticky neaplikovatelné. Je to dáno právě faktickou povahou tohoto sportu. Poruší-li totiž zápasník pravidla MMA, znamená to reálně např. to, že uderí jiného člověka do hlavy v situaci, kdy jej do hlavy udeřit nesmí, nebo že píchne jiného člověka do oka, ačkoliv tak vůbec nesmí učinit. V takových situacích proto bude mnohem pravděpodobněji přicházet v úvahu alespoň nepřímý úmysl ve vztahu k následku a mnohem více bude taková situace odpovídat excesům z pravidel, které jsou řešeny „hokejovou“ judikaturou. Jinými slovy – když už je toho tolik dovoleno, tak porušení některého ze zákazů (které vesměs existují právě k eliminaci jednání, u nichž se zranění jeví opravdu hodně pravděpodobné) se zdá implikovat přinejmenším nepřímý úmysl ve vztahu k případnému zranění, pokud by k němu skutečně došlo.

Mám tudíž za to, že výše popsaný modelový příklad by bylo potřeba kvalifikovat obdobně jako skutek řešený v 8 Tdo 418/2015, tj. coby (těžké) ublížení na zdraví s nepřímým úmyslem (popř. samozřejmě i úmyslem přímým). Domnívám se, že na MMA či jiné bojové sporty lze plně aplikovat konstatování Nejvyššího soudu, totiž že jde o silový kontaktní sport, avšak přesto v něm, stejně jako v jiných sportovních disciplínách, platí a musí být dodržována pravidla fair play a nesmí být zneužíván k vyřizování osobních účtů anebo k úmyslnému vybíjení agresivity v rámci násilných úmyslných útoků proti zdraví a životu ostatních sportovců (srov. 8 Tdo 418/2015). Úmyslné porušení pravidel MMA kopem do hlavy v situaci, kdy je to zakázáno, při němž dojde k ublížení na zdraví, lze nepochybně považovat za obdobu úderu hokejkou do obličeje mimo vlastní hru, tj. za jasné vybočení z herních pravidel, surový útok na protihráče mimo herní akci, přičemž potrestání za foul nebude tvořit překážku pro trestní řízení, kdy nebude přicházet v úvahu použití zásady subsidiarity trestní represe (srov. 8 Tdo 418/2015). Jde o překročení hranice rizika ze zápasu, který zápasník při zápase MMA podstupuje (srov. 5 Tdo 997/2002). Excesem sice není obecně každé porušení sportovních pravidel, avšak domnívám se, že konkrétně v případě MMA právě s ohledem na nesmírně široký arzenál dovolených technik bude spíše platit, že dopuštění se některého z foulů, které mají zjevně zamezit těm nejnebezpečnějším technikám, je právě oním jednáním, které z běžného

způsobu boje zjevně vybočuje a nemá s ním nic společného (srov. 25 Cdo 493/2015), že zde spíše bude namísto již hovořit o surovosti a brutalitě (srov. 7 Tdo 561/2016).

Nadto nelze přehlížet, že podle názoru Nejvyššího soudu obecně platí, že ovládá-li útočník určitý bojový sport či bojové umění na úrovni, aby je mohl uplatnit v praxi, pak lze jejich použití pachatelem vůči napadenému považovat za prostředek, jímž lze dosáhnout zvýšení intenzity útoku, a tedy i závažnosti způsobeného následku. Jestliže pachatel s vědomím těchto skutečností jedná, lze dovést přinejmenším jeho srozumění s tím, že poškozenému může způsobit i velmi závažná poranění, zvláště pokud jeho útok v uvedené kvalifikované podobě je schopen přivodit nejen závažné poranění např. hlavy napadeného, ale též jiných částí jeho těla. To platí i v případech, jestliže útočník použije údery či kopy karate, kde se výsledného efektu dosahuje údery holou rukou či bosou nohou.⁴⁷

Jelikož zápasníky MMA lze nepochybně považovat za osoby ovládající bojový sport na takové úrovni, aby jej mohli uplatnit v praxi, potom bude možné uvedené závěry o (přinejmenším) srozumění aplikovat i na ně. To potvrzuje názor, že dojde-li k použití nějaké bojové techniky v rozporu s pravidly MMA a v důsledku toho ke zranění, jeví se příléhavé hovořit přinejmenším o nepřímém úmyslu ve vztahu k danému následku, pročež se může jednat o trestný čin ublížení na zdraví podle § 146 trestního zákoníku, či těžkého ublížení na zdraví podle § 145 trestního zákoníku. V případě zcela extrémního porušení pravidel MMA (lze si představit např. úmyslné silné dupnutí na krk ležícího soupeře) samozřejmě není důvod nezvažovat kvalifikaci takového jednání jako zabití podle § 141 trestního zákoníku či dokonce vraždy podle § 140 trestního zákoníku, resp. pokusu o ně.

4 ZÁVĚR

V posledních letech lze nejen celosvětově, nýbrž i v České republice pozorovat rostoucí popularitu smíšených bojových umění (MMA; mixed martial arts). Lze proto předpokládat, že dříve nebo později dojde k tomu,

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007, sp. zn. 3 Tdo 111/2007; Srov. také navazující usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 3 Tdo 1380/2009.

že některý případ porušení pravidel tohoto sportu bude mít trestněprávní konsekvence, podobně jako to lze pozorovat v případech jiných v tuzemsku oblíbených sportů.

Byť MMA zdaleka není nějakým bojem bez pravidel či gladiátorským kláním, pořád se jedná o sport, v jehož rámci si toho dva lidé mohou vůči sobě fyzicky navzájem „dovolit“ patrně nejvíc. Pravidla MMA obsahují výčet 27 zakázaných jednání (faulů). Přestože jsou s rizikem vážného zranění nerozlučně spjata i ta jednání, která jsou pravidly MMA dovolená, považují za „pojmový znak“ většiny těchto faulů snahu o eliminaci technik, u nichž se riziko zranění jeví přece jen ještě o něco vyšší.

Pokud jde o otázku zranění, k nimž dojde jednáním, které je *v souladu* s pravidly, lze přeneseně aplikovat výše uvedené závěry judikatury i nauky. Zohlední se charakter MMA a to, že zápasník se účastní extrémně dynamického a extrémně kontaktního sportu se zvýšeným rizikem zranění, čehož si je vědom (srov. 25 Cdo 493/2015). Zápas v MMA je mimořádnou událostí, při níž dochází ke značnému posunu pravidel lidského chování, a byť ani v rámci MMA nemůže být ochrana zdraví opomíjena, opatrnost a ohleduplnost se požaduje přiměřeně dané situaci, tedy zápasu MMA, přičemž pokud by v takovém zápase měl být absolutizován obecný princip opatrnosti, došlo by k natolik zásadní změně povahy tohoto sportu, že by reálně přestal existovat (srov. III. ÚS 2357/15). V odborné literatuře se objevují různé teorie vyloučení odpovědnosti za sportovní úraz, mezi nimi také teorie přípustného sportovního rizika či institut svolení poškozeného, kdy se lze setkat s názorem, že bojovým sportům je přiznáno zvláštní postavení a svolení poškozeného se u nich připouští.

Pokud jde o otázku zranění, k nimž dojde jednáním, které je *v rozporu* s pravidly MMA, byl rozebrán modelový příklad takového porušení, a jsem přesvědčen, že závěry judikatury stran trestní odpovědnosti sportovce, k nimž se dospělo zejména v souvislosti s porušením pravidel fotbalu či hokeje, lze v principu aplikovat i na porušení pravidel MMA. S ohledem na faktickou povahu MMA se však domnívám, že je mimořádně obtížné si – na rozdíl od fotbalu či hokeje – v praxi představit, aby při úmyslném porušení pravidel došlo k ublížení na zdraví a zároveň nebyl dán ve vztahu k tomuto ublížení na zdraví alespoň nepřímý úmysl.

Tento názor opírám primárně o analýzu pravidel MMA, kdy byla jako pojmový znak většiny faultů identifikována právě snaha o eliminaci těch jednání, s nimiž se pojí největší riziko zranění. Dále lze poukázat na existující judikaturu, kdy úder v rozporu s pravidly karate byl postižitelný nejen podle těchto pravidel, ale šlo zároveň o porušení prevenční povinnosti a byl splněn předpoklad pro odpovědnost za takto způsobenou škodu (5 Cdo 1960/2002). Domnívám se, že přeneseně lze aplikovat také závěry „fotbalové“ a „hokejové“ judikatury. MMA je silový kontaktní sport, ale i při něm musí být dodržována pravidla fair play a nesmí sloužit k úmyslnému vybíjení agresivity násilnými útoky na zdraví a život soupeře; spáchání některého z faultů definovaných v rámci pravidel MMA, které existují jako prevence těch nejrizikovějších a nejnebezpečnějších jednání, lze považovat za vybočení z pravidel zápasu a surový útok na soupeře (srov. 8 Tdo 418/2015), za překročení hranice rizika ze zápasu, které zápasník v rámci MMA podstupuje (srov. 5 Tdo 997/2002), za jednání, které z běžného způsobu boje zjevně vybočuje a nemá s ním nic společného (srov. 25 Cdo 493/2015); nebude nemístné hovořit o surovosti či brutalitě (srov. 7 Tdo 561/2016). Tento názor je dále podpořen obecným konstatováním Nejvyššího soudu, že ovládá-li osoba určitý bojový sport na úrovni umožňující praktickou aplikaci, pak jeho použití při útoku lze považovat za prostředek zvyšující intenzitu útoku a závažnost následku, a jedná-li pachatel s takovým vědomím, lze dovést přinejmenším jeho srozumění s tím, že může způsobit i velmi závažné zranění (srov. 3 Tdo 111/2007 a Tdo 1380/2009).

Literature

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. března 2012, sp. zn. I. ÚS 3628/11.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. prosince 2017, sp. zn. III. ÚS 2357/15.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. září 2011, č. j. 6 As 31/2011-108.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. prosince 2002, sp. zn. 5 Tdo 997/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. prosince 2003, sp. zn. 25 Cdo 1960/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007, sp. zn. 3 Tdo 111/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. března 2007, sp. zn. 3 Tdo 1355/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. listopadu 2009, sp. zn. 3 Tdo 1380/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. února 2010, sp. zn. 8 Tdo 68/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. ledna 2012, sp. zn. 3 Tdo 1539/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. května 2015, sp. zn. 25 Cdo 493/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. června 2015, sp. zn. 8 Tdo 418/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2016, sp. zn. 7 Tdo 561/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 2018, sp. zn. 8 Tdo 1372/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2019, sp. zn. 8 Tdo 362/2019.

Association of Boxing Commissions and Combative Sports Unified Rules of Mixed Martial Arts. *Abcboxing.com* [online]. [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.abcboxing.com/wp-content/uploads/2019/10/unified-rules-rev-aug1-2019.pdf>

Patrick Day: Boxer dies in hospital four days after suffering brain injury in Charles Conwell fight. *BBC.com* [online]. 16. 10. 2019 [cit. 17. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/sport/boxing/50066825>

Pravidla ledního hokeje 2018–2022. Z angl. originálu publ. Mezinárodní federací ledního hokeje přeložili R. Potsch, L. Rouspetr, B. Sokolová, V. Šindler. *Ceskyhokej.cz* [online]. [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskyhokej.cz/data/document/file/cslh-pravidla2018-22-web.pdf>

MMA gloves. *Wikipedia* [online]. Poslední up-date 19. října 2019. [cit. 29. 1. 2020]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/MMA_gloves

Mixed martial arts. *Encyclopaedia Britannica* [online]. Poslední up-date 23. 9. 2019. [cit. 17. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/sports/mixed-martial-arts>

FAČR. *Pravidla fotbalu platná od 1. 7. 2018*. Praha: Olympia, 2018. ISBN 978-80-7376-522-4. Dostupné z: <https://facr.fotbal.cz/uredni-deska-predpisy/p144> [cit. 18. 10. 2019].

JARUŠEK, Ondřej. Oktagon 15 se zapsal do dějin: Knockoutovaný Vémola, 20 000 diváků a neuvěřitelná show. *refresher.cz* [online]. 10. listopadu 2019. [cit. 27. 1. 2020]. Dostupné z: <https://refresher.cz/76413-Oktagon-15-se-zapsal-do-dejin-Knockoutovany-Vemola-20-000-divaku-a-neuveritelna-show?gdpr-accept=1>

- JŮZEK, Martin. Fenomén jménem MMA. Popularita bojového sportu roste, hlásí se už i děti. *denik.cz* [online]. 21. 5. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ostatni_sport/fenomen-jmenem-mma-popularita-bojoveho-sportu-roste-hlasi-se-uz-i-deti-20190520.html
- KOCINA, Jan. Přípustné riziko ve sportu. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 1–2, s. 28 a násl. ISSN 1210-6348.
- KRÁLÍK, Michal a Eva DOBROVOLNÁ. K trestní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Bulletin advokacie*, 2017, č. 11, s. 43 a násl. ISSN 1210-6348.
- KRÁLÍK, Michal. K právní odpovědnosti lyžařů za úrazy na lyžařských drahách. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 11–12, s. 57 a násl. ISSN 1210-6348.
- KRÁLÍK, Michal. K trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy podruhé. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 2, s. 33 a násl. ISSN 1213-5313.
- KRÁLÍK, Michal. Komparativní pohled soudobé právní doktríny a soudní praxe na právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy (vybrané otázky). *Bulletin advokacie*, 2006, č. 9, s. 25 a násl. ISSN 1210-6348.
- KRÁLÍK, Michal. Legislativní a judikatorní východiska trestněprávní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy (úvod do problematiky). *Trestněprávní revue*, 2006, č. 8, s. 228 a násl. ISSN 1213-5313.
- KRÁLÍK, Michal. Několik poznámek k právní odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy. *Právní rozhledy*, 2006, č. 15, s. 539 a násl. ISSN 1210-6410.
- KRÁLÍK, Michal. Právní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy v tzv. kontaktních a bojových sportech v anglo-americkém a kontinentálně-evropském právním systému. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2006, č. 3, s. 224–233. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpv/article/view/7235>
- KRÁLÍK, Michal. Trestněprávní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy ve světle evropské a světové judikatury 20. a 21. století. *Soudní rozhledy*, 2006, č. 10, s. 365 a násl. ISSN 1211-4405.
- Za zabití Filipínce v centru Bratislavy má jít Slovák na šest let do vězení. Oběť silně kopl, pak si tělo vyfotil. *Lidovky.cz* [online]. 14. 5. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ Svet/slovak-ma-jit-za-zabiti-filipince-v-centru-bratislavy-na-sest-do-vezeni-obet-silne-kopl-pak-si-telo.A190514_115236_ln_zahranici_vag

- LUKÁŠOVÁ, Marcela. Institut svolení poškozeného a jeho uplatnění nejen v judikatuře. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 3, s. 60 a násl. ISSN 1213-5313.
- MMA Glossary of Terms. *MMAfullcontact.com* [online]. [cit. 30. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.mmafullcontact.com/mma-glossary-of-terms/>
- MULADI, Lukáš. Martínek zlomil Peštovi čelist a vzkázal: „Jsi pro mě velký bojovník a přeju ti do života jen to dobré.“ *fighths.cz* [online]. 12. 11. 2019 [cit. 18. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.fights.cz/ceska-scena/martinek-zlomil-pestovi-celist-a-vzkazal-jsi-pro-me-velky-bojovnik-a-preju-ti-do-zivota-jen-to-dobre-336088>
- NEWMAN, Scott. 5 UFC rules you might not have heard of. *sportskeeda.com* [online]. [cit. 5. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.sportskeeda.com/mma/5-ufc-rules-you-might-not-have-heard-of-sstl>
- Oktagon 15: Vegh vs. Vemola. *Oktagonmma.cz* [online]. [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: <https://oktagonmma.cz/event/oktagon-15-vegh-vs-vemola/>
- Zabíjäcký hmat, který byl pokusem o vraždu, tvrdí advokát Hušbauera ležícího stále na jipce. *Sport.cz* [online]. 28. 3. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.sport.cz/fotbal/ostatni/clanek/1088093-zabijacky-hmat-ktery-byl-pokusem-o-vrazdu-tvrdi-advokat-husbauera-leziciho-stale-na-jipce.html>
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až § 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠEDIVÝ, Petr. Zprvu kohoutí zápasy s lidmi, teď je z UFC značka za miliardy dolarů. *idnes.cz* [online]. 9. 11. 2016 [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/sport/ostatni/co-je-organizace-ufc-v-mma.A161109_101857_sporty_pes
- Unified Rules of Mixed Martial Arts. *UFC.com* [online]. 31. 10. 2018 [cit. 18. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.ufc.com/unified-rules-mixed-martial-arts>
- VILČEK, Ivan. Slovákoví, který ukopal k smrti Filipínce, zvýšili trest na devět let. *novinky.cz* [online]. 17. 9. 2019 [cit. 8. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/slovakovi-ktery-ukopal-k-smrti-filipince-zvysili-trest-na-devet-let-40296781>

Contact – e-mail

jandvorak@mail.muni.cz

Problematika súbehu sexuálnych trestných činov v Slovenskej republike¹

Denisa Hamranová

Okresná prokuratúra Nové Zámky, Slovenská republika

Abstract in original language

Autorka sa v predmetnom príspevku zaoberá problematikou sexuálnych trestných činov v Slovenskej republike s dôrazom na ich súbeh v aplikačnej praxi. Súčasťou príspevku je poukázanie na rozhodovaciu činnosť súdov a orgánov činných v trestnom konaní, ktorá sa vyznačuje nejednotnosťou v prípade kvalifikácie skutku, vykazujúceho znaky sexuálnych trestných činov, ev. vylúčenia súbehu takýchto trestných činov.

Keywords in original language

Sexuálne trestné činy; súbeh; vylúčenie súbehu; znásilnenie; sexuálne násilie.

Abstract

The author deals with the issue of sexual crimes in the Slovak Republic with an emphasis on their concurrence in application practice. The article also refers to the decision-making activity of courts and law enforcement authorities, which is characterized by inconsistencies in the case of the classification of an act showing the characteristics of sexual crimes, evidently the exclusion of overlapping of such offenses.

Keywords

Sexual Offenses; Overlapping; Overlapping; Rape; Sexual Violence.

1 ÚVOD

Za sexuálny trestný čin považujeme správanie jednotlivca, ktoré vo výraznej miere prekračuje pravidlá sexuálnej morálky určené spoločnosťou,

¹ Príspevok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV 16-0471. This article was supported by the scientific project APVV 16-0471 of the Slovak Research and Development Agency.

a kodifikované zákonom, lapidárne povedané ide o sexuálne správanie prekračujúce zákonom stanovenú hranicu, ktorá poškodzuje spoločnosť a jej záujmy.²

Sexuálna trestná činnosť sa výraznou mierou odlišuje od ostatnej kriminality a to z dôvodu, že ide o najlatentnejšiu kriminalitu, ktorej latentnosť je daná práve tým, že ide o násilné konanie a následné narušenie sexuálnej integrity a pohlavného života jedinca, čoho následkom je nevôľa obetí týchto trestných činov ohlasovať takéto konanie. Nevôľa plynie z veľkej miery aj z toho, že obeť sú niekoľkokrát vystavované opakovanej viktimizácii, v dôsledku čoho opakovane musia popisovať prežitú udalosť pred viacerými cudzími osobami, a hlavne musia byť aj v konfrontácií s páchatelom.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestný zákon**“) označuje sexuálne trestné činy ako trestné činy proti ľudskej dôstojnosti, a sú zaradené v II. Hlave v druhom diele Trestného zákona. Zaraďujeme medzi ne znásilnenie podľa § 199, sexuálne násilie podľa § 200, sexuálne zneužívanie podľa § 201-202 a súlož medzi príbuznými podľa § 203 Trestného zákona.

V praxi frekventovane pri páchaní sexuálnych trestných činov dochádza k situácii, kedy môže nastať súbeh takýchto konaní. V Trestnom zákone nie je explicitne ustanovená legálna definícia pojmu súbeh. Okrem pojmu súbeh sa v odbornej literatúre používa aj pojem konkurencia.

Z hľadiska trestnoprávnej teórie ide o súbeh trestných činov vtedy, ak ten istý páchatel spácha dva alebo viacero trestných činov pred tým, ako bol za niektorý z nich vyhlásený odsudzujúci rozsudok súdom prvého stupňa, a pokiaľ nezanikla trestnosť niektorého z nich.³ Pri problematike súbehu trestných činov je potrebné zaoberať sa predovšetkým otázkou jednoty skutku, teda kedy ide o jeden skutok a kedy ide o viac skutkov.⁴

V teórii i praxi sa často vyskytujú spory v otázke názorov na riešenie jednočinných súbehov, najmä či ide o jeden skutok, alebo o viaceré skutky, či ide o jeden trestný čin, alebo o viac trestných činov. V Trestnom zákone

² WEISS P. *Sexuální deviace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 12–14.

³ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné (všeobecná časť)*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 294.

⁴ MENCEROVÁ, I. a kol. *Repetitórium z trestného práva hmotného*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2010, s. 53.

sa prejavuje evidentná snaha túto otázku zjednodušiť, a pokiaľ je to možné, jednočinné súbehy vylučovať už samou konštrukciou jednotlivých skutkových podstat. Orgány činné v trestnom konaní a súdy vo viacerých prípadoch nesprávne právne posúdia takéto konanie v zmysle, že nepripúšťajú súbeh uvedených trestných činov.

V ďalších častiach príspevku sa budeme zaoberať problematikou súbehu pri sexuálnych trestných činov s dôrazom na rozhodovaciu činnosť súdov.

2 SEXUÁLNE TRESTNÉ ČINY

Trestný zákon upravuje v ustanovení § 199 odsek 1 základnú skutkovú podstatu **trestného činu znásilnenia**, ktorého sa dopustí ten, „*keď násilím alebo hrozbou bezprostredného násillia donúti ženu k súložiu alebo kto na taký čin zneužije jej bezbrannosť, potrestá sa odňatím slobody na päť rokov až desať rokov*“.

Objektom je slobodné rozhodovanie ženy o svojom pohlavnom živote. Hmotným predmetom útoku môže byť len žena, bez ohľadu na jej vek, vyspelosť resp. sexuálne skúsenosti, teda znásilnené môže byť aj dievča mladšie ako pätnásť rokov, keďže toto ustanovenie chráni každú osobu ženského pohlavia pred nedobrovoľnou súložou. Jazykovedci označovali ženu, ako osobu, ktorá dovŕšila plnoletosť. Môže ísť aj o ženu, s ktorou páchatel mal pred tým pohlavný styk, prípadne s ňou žije v manželstve alebo ako druh, alebo jej bývalý partner alebo manžel.⁵

Objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu je charakterizovaná konaním páchatel'a, ktoré spočíva v tom, že páchatel násilím alebo hrozbou bezprostredného násillia donúti ženu k súložiu alebo na taký čin zneužije jej bezbrannosť. Trestný čin znásilnenia je zložená alternatívna skutková podstata. Alternatívnosť skutkovej podstaty spočíva v spôsobe spáchania trestného činu: donúti k súložiu alebo zneužije bezbrannosť. Jedná sa o úmyselný trestný čin kategorizovaný ako zločin. A v treťom až v štvrtom odseku dokonca ako obzvlášť závažným zločinom.

Trestný čin je spáchaný násilím, ak na jeho spáchanie použije páchatel fyzické násillie proti inému alebo uvedie iného do stavu bezbrannosti ľst'ou.

⁵ BURDA, E. *Trestný zákon. Osobitná časť Komentár – II. Diel.* Bratislava: C. H. Beck, 2011, 418 s.

Hrozba bezprostredného násilia musí byť taká, z ktorej je zrejmé, že k násiliu dôjde okamžite, ak sa napadnutá žena nepodrobí vôli páchatel'a.

O zneužitie bezbrannosti ide vtedy, ak sa nachádza v takom stave, v ktorom vzhľadom na okolnosti nie je schopná prejavit' svoju vôľu, prípadne v ktorom nie je schopná klásť odpor voči páchatel'ovi.⁶

Kvalifikovaná skutková podstata je naplnená v prípade, ak spácha takýto čin a) závažnejším spôsobom konania, b) na chránenej osobe, c) z osobitného motívu, alebo d) na žene vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody. Kvalifikačným znakom je aj spáchanie trestného činu znásilnenia na chránenej osobe. Možno povedať, že táto osoba je klasifikovaná ako dieťa. Z uvedeného vyplýva, že pri trestnom čine znásilnenia je chránenou osobou aj žena, pokiaľ nedosiahla hranicu plnoletosti, alebo ak ju nenadobudla skôr.

Trestný zákon v ustanovení § 200 upravuje základnú skutkovú podstatu trestného činu sexuálneho násilia, ktorého sa dopustí ten „*Kto násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia donúti iného k orálnemu styku, análnemu styku alebo k iným sexuálnym praktikám alebo kto na taký čin zneužije jeho bezbrannosť, potrestá sa odňatím slobody na päť rokov až desať rokov*“. Sexuálne násilie je trestný čin podobný znásilneniu a je vo všetkých odsekoch zločinom, vrátane tretieho a štvrtého odseku obzvlášť závažným zločinom.

Z hľadiska objektu a objektívnej stránky skutkovej podstaty ide o zložení alternatívnu skutkovú podstatu, z čoho vyplýva, že páchatel' pri páchaní tohto trestného činu alternatívne použije násilie, resp. bezprostrednú formu násilia alebo ako sme už spomínali, páchatel' si vyberie za náhradu zneužitie bezbrannosti namiesto násilia. Následne dochádza k alternatívne buď k orálnemu styku, análnemu styku, alebo k uplatneniu iných sexuálnych praktík zo strany páchatel'a.

V prípade ak by išlo o maloleté dieťa, ktoré vzhľadom na detský vek je tak nedostatočne vyspelé, že nie je schopné posúdiť význam odporu voči vynucovanému styku alebo sexuálnej praktike a svoj prípadný nesúhlas s týmto konaním dať dostatočne zreteľne najavo malo by to byť kvalifikované ako zneužitie bezbrannosti.⁷

⁶ BURDA, E. *Trestný zákon. Osobitná časť Komentár – II. Diel.* Bratislava: C. H. Beck, 2011, s. 418.

⁷ *Ibid.*, s. 422.

2.1 Súbeh trestných činov znásilnenia a sexuálneho násillia

V rámci súbehu trestných činov vždy zist'ujeme, či ide o jeden skutok alebo viac skutkov (a to podľa následku z hľadiska trestného práva, ktorý bol páchatel'om spôsobený a podľa konania páchatel'a ako prejavu jeho vôle navonok).

V prípade, ak by konanie vykazovalo znaky aj trestného činu znásilnenia a trestného činu sexuálneho násillia je potrebné dôsledne skúmať, či išlo o jeden alebo viacero skutkov, a najmä skúmať aj časovú súvislosť medzi jednotlivými konaniami.

V zmysle uvedených trestných činov nie je jednočinný súbeh vylúčený, čo vyplýva najmä z rozhodovacej praxe súdov. Ako príklad uvádzame konanie obžalovaného A. N., ktorý „v obývačke poškodenú A. S. zľhodil na posteľ, stiahol jej kamaše, s obžalovaným M. M. jej rozľtiahli noby, na to obžalovaný M. M. jej viackrát vložil pravú ruku do pošvy, obžalovaný ml. A. N. jej viackrát vložil kávovú lyžičku do pošvy napriek tomu, že ich poškodená A. S. viackrát vyzývala, aby odišli, obžalovaný ml. D. S. drľal poškodenej ľavú nobu a obžalovaný ml. A. N. si stiahol nobavice nad kolená a opakovane zasunul svoj poblavný úd do pošvy poškodenej A. S., pričom ho poškodená kopla a následne všetci obžalovaní upustili od svojho konania a z domu ušli, pričom svojim konaním spôsobili poškodenej A. S.“

Najvyšší súd Slovenskej republiky v danom prípade vyjadril právny názor, že „prejavy vôle páchatel'ov zamerané k jednému cieľu spája časová, priestorová a motivačná súvislosť, totožnosť predmetu útoku, i bezprostredná dejová nadväzanosť a šťastí spoločný základ konania, pričom u posledných dvoch konaní ide zároveň o narušenie druhovo rovnakého objektu (sloboda rozhodovania o sexuálnom živote osoby). Tieto vzájomne súvisiace a prepojené prejavy vôle preto treba považovať za jeden skutok ústiaci do viacerých následkov. Keďže ide o následky, z ktorých každý je samostatne trestnoprávne významný, pretože v spojení s konaním, ktoré ku každému z nich viedlo, **napiňajú znaky skutkových podstat trestných činov upravených v rôznych ustanoveniach Trestného zákona, nemožno ich subsumovať pod jeden trestný čin**“.⁸

⁸ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. septembra 2015, sp. zn. 4 Tdo 57/2014.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa ďalej zaoberal prípadom súbehu trestného činu znásilnenia a sexuálneho násillia z hľadiska formy súbehu. Obvinený bol odsúdený na tom skutkovom základe, že:

1. dňa 27. júla 2007 v čase približne medzi 20.30 hod. až 21.30 hod. v J., okres L.M., v samostatnom objekte označenom ako „P“, číslo popisné X. patriacom k M. chate v izbe na prízemí označenej ako súkromný byt, zneužil bezbrannosť I. M., trvale bytom L. M., zapríčinenú nadmerným požitím alkoholických nápojov, s touto bez jej súhlasu vykonal súlož,
2. dňa 27. júla 2007 v čase približne medzi 20.30 hod. až 21.30 hod. v J., okres L. M., v samostatnom objekte označenom ako „P“, číslo popisné X., patriacom k M. chate v izbe na prízemí označenej ako súkromný byt, zneužil bezbrannosť I. M., trvale bytom L. M., zapríčinenú nadmerným požitím alkoholických nápojov bez jej súhlasu s ňou vykonal sexuálne praktiky tým spôsobom, že keď si sama ľahla na posteľ a následne zaspala, vyzliekol jej nohavičky, rozťahol jej nohy a vkladal do jej pošvy svoje prsty a policajný obušok.

Obžalovaný namietal nesprávnu aplikáciu § 41 ods. 2 Trestného zákona a ako dôvod uviedol, že súd zistený skutkový stav prezentoval ako dva samostatné skutky, ale toto súvislé sexuálne násillie môže byť len jednočinným súbehom trestných činov (zločinov) znásilnenia a sexuálneho násillia. Táto skutočnosť vypúšťa aplikáciu asperačnej zásady, ktorá sa v danom prípade uplatnila. Na základe uvedeného Najvyšší súd Slovenskej republiky preskúmal dôvody dovolania a dospel k rozhodnutiu, že *„ak páchatel prinúti násillím alebo brozbuou bezprostredného násillia ženu k súložu a tiež k inej sexuálnej praktike alebo ak na taký čin zneužije jej bezbrannosť, a tieto sexuálne praktiky (zahŕňajúce súlož) strieda, kumuluje alebo ich vykonáva v bezprostrednej nadväznosti, ide o jednočinný súbeh trestných činov znásilnenia podľa § 199 Trestného zákona a sexuálneho násillia podľa § 200 Trestného zákona. Rovnako ak páchatel v bezprostrednej nadväznosti prinúti poškodenú osobu k viacerým sexuálnym praktikám (napríklad k orálnemu sexu a análnemu sexu), pôjde o jeden skutok (trestný čin sexuálneho násillia), nie o viacčinný rovnorodý súbeh trestných činov ani o dva čiastkové útoky takého pokračovacieho trestného činu, aj keď spôsob výkonu oboch sexuálnych praktík je odlišný“*⁹

⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. októbra 2013, sp. zn. 2Tdo 49/2013.

Na základe uvedeného, ak by sa vyskytol prípad, kedy by páchatel' prinútil ženu k súložiu, pričom by na nej striedal aj análny styk alebo orálny styk a vykonával by tieto sexuálne praktiky v nadväznosti na súložie, išlo by o jednočinný súbeh. Rovnako, ak by prinútil páchatel' poškodenú k orálnemu styku, a na to následne k análnemu styku a súčasne by napríklad prinútil obeť k sebakáňaniu (iná sexuálna praktika), išlo by o jeden skutok, a bola by vylúčená aplikácia pokračovacieho trestného činu, resp. by sa ani neprihliadalo na konanie ako na viaceré čiastkové útoky páchatel'fa. Najvyšší súd Slovenskej republiky v danom prípade odhládnuce od uvedeného konštatoval, že „znásilnenie (§ 199 Tr. zák.) a sexuálne násilie (§ 200 Tr. zák.) je rovnorodým, motivačne homogénnym konaním páchatel'fa, zameraným na vlastné sexuálne uspokojenie, ktoré zasahuje do slobody rozhodovania poškodenej osoby o svojom sexuálnom živote, a to prostredníctvom jej prinútenia k sexuálnej praktike (praktikám) alebo prostredníctvom zneužitia bezbrannosti na tento účel. Také konanie naruša druhovo rovnaký objekt, ktorý je diferencovaný ochranou jeho špecifických foriem v dvoch rôznych ustanoveniach v osobitnej časti Trestného zákona“.¹⁰

2.2 Súbeh trestných činov znásilnenia, ev. sexuálneho násilia v spojení so sexuálnym zneužívaním

V rámci kombinácie súbehu trestného činu znásilnenia a trestného činu sexuálneho zneužívania môžu z nášho pohľadu nastať dve situácie. V prípade, ak by bolo znásilnené dievča, ktoré nedovršilo vek 15 rokov, bolo by takéto konanie kvalifikované ako trestný čin znásilnenia podľa § 199 ods. 1, 2 písm. b) Trestného zákona¹¹. K uvedenému uvádzame ako príklad rozhodnutie Okresného súdu Poprad, ktorým bol obvinený uznaný za vinného, nakoľko „...päsťou ruky udieral poškodenú, v tom čase maloletú, ktorá je jeho družkou, do brucha a chrbta a následne po tom, ako sa presunuli do spoločného obydlia, obvinený poškodenej povedal, že si má ľahnúť, pričom tak poškodená z obavy po predchádzajúcom fyzickom napadnutí obvineným urobila a ľahla si na posteľ, kde k nej pristúpil obvinený, začal ju obmatávať na prsiach a rozškeroku, pričom poškodená sa bránila tak, že obvineného odstrkovala od seba rukami a kopala nohami, pričom mu hovorila, aby to nerobil, že ju bolí brucho, avšak obžalovaný na to povedal, že jej to urobí tak, že pôjde

¹⁰ Ibid.

¹¹ Odňatím slobody na sedem rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 b) na chránenej osobe.

z nej krvi, pričom jej s použitím násilia st'aboval kraťasy, ktoré mala oblečené spolu so spodnou bielizňou, stiahol ich úplne, pritom jej držal ruky, aby sa nebránila, keďakol si na jej ruky nohami a keď jej stiahol spodnú bielizeň, rukami jej nasilu rozťiahol nohy, pričom poškodená sa bránila tak, že ho udierala rukami za ušami, ťabala za vlasy a kopala nohami a keď sa už viac nevládala brániť, vtedy obžalovaný svojím obnaženým pohlavným údom vnikol do jej pošvy tak, že poškodená ležala na chrbte a obžalovaný ležal na nej, vykonal s ňou súlož, pričom súlož ukončil tak, že svoj pohlavný úd vybral z pošvy poškodenej a ejakuláciu vykonal na posteľ, pričom poškodenej spôsobil obžalovaný svojím konaním podľa lekárskeho potvrdenia pomliaždenie v oblasti brucha a chrbta s dobou liečenia do 7 dní...“¹² Súd kvalifikoval takéto konanie ako zločin znásilnenia podľa § 199 ods. 1, ods. 2 písm. b) Trestného zákona s poukazom na § 139 ods. 1 písm. a) písm. c) Trestného zákona.

Rovnakým spôsobom by sa v zmysle trestnoprávnej teórie malo postupovať, ak by na predmetnej poškodenej osobe mladšej ako 15 rokov páchatel' uskutočnil sexuálne násilie, napr. vo forme núteného análneho styku, bolo by takéto konanie kvalifikované ako trestný čin sexuálneho násilia podľa § 200 ods. 1, 2 písm. b) Trestného zákona¹³. V oboch prípadoch by sa aplikovala kvalifikovaná skutková podstata a kvalifikačným znakom by bol charakter poškodenej vo forme chránenej osoby (dieťa). Jednočinný súbeh trestného činu znásilnenia, ev. trestného činu sexuálneho násilia s trestným činom sexuálneho zneužívania by bol vylúčený.

Tu by sme chceli poukázať na eventualitu, kedy sa uplatní výnimka a pôjde o viacčinný/reálny súbeh trestného činu znásilnenia a sexuálneho zneužívania. V zmysle judikatúry platí, že „ak páchatel', ktorý koná voči poškodenej osobe mladšej ako 15 rokov spôsobom zakladajúcim znaky trestného činu sexuálneho zneužívania spáchaného inou formou ako súložou a až v priebehu tohto konania sa rozhodne, že ju násilím donúti k súložu s iným páchatel'om a tento zámer uskutoční, bez toho, že by tým sledoval svoje pohlavné uspokojenie, naplňuje znaky trestného činu pohlavného zneužívania podľa § 242 ods. 1 TZ (teraz sexuálne zneužívanie § 201 ods. 1 TZ) a trestného činu znásilnenia podľa § 241 ods. 1, 2 písm. b) TZ (teraz § 199 ods. 1, 2 písm. b) TZ) vo viacčinnom súbehu.“¹⁴

¹² Rozhodnutie Okresného súdu Poprad, sp. zn. 6 T/1/2019.

¹³ Odňatím slobody na sedem rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 b) na chránenej osobe.

¹⁴ R 31/1992.

Rovnako nie je vylúčený jednočinný súbeh týchto trestných činov, ak v bezprostrednej časovej súvislosti páchatel' napr. najprv po súhlase poškodenej s ňou vykoná súlož a následne s použitím násilia či hrozby bezprostredného násilia aj iné sexuálne praktiky, s ktorými poškodená nesúhlasila. V tomto prípade by museli byť splnené nasledovné podmienky:

1. ide o jeden skutok, lebo ide o „homogénne“ konanie páchatel'a,
2. napl'ňa znaky viacerých trestných činov,
3. objekt je rovnaký (ochrana detí pred ich sex. nedotknuteľnosťou),
4. subsidiarita ani špecialita neprichádza do úvahy

K uvedenej problematike súbehu znásilnenia a sexuálneho zneužívania poukazujeme aj na pomerne nový judikát v Českej republike, v rámci ktorého Najvyšší súd Českej republiky vyslovil právny názor, že *„jednání pachatele spočívající ve vykonání pohlavního styku na dítěti mladším patnácti let při současném zneužití bezbrannosti této oběti naplňuje znaky trestného činu znásilnění podle § 185 tr. zákoníku, a nikoli jen znaky trestného činu pohlavního zneužití podle § 187 tr. zákoníku. V případě znásilnění spáchaného zneužitím bezbrannosti dítěte mladšího patnácti let není použiti kvalifikované skutkové podstaty podle § 185 odst. 1 alinea 2, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku vyloučeno, neboť nejde o případ, na který dopadá zákaz dvojího přičítání téže okolnosti. Tento zákaz podle § 39 odst. 4 tr. zákoníku se totiž vztahuje výhradně k ukládání trestu“*.¹⁵

2.3 Súbeh trestných činov sexuálneho násilia a sexuálneho zneužívania

Ako sme už vyššie uviedli, ak by na poškodenej osobe mladšej ako 15 rokov páchatel' uskutočnil sexuálne násilie, napr. vo forme núteného análneho styku, bolo by takéto konanie kvalifikované ako trestný čin sexuálneho násilia podľa § 200 ods. 1, 2 písm. b) Trestného zákona¹⁶, v dôsledku čoho by sa aplikovala kvalifikovaná skutková podstata a kvalifikačným znakom by bol charakter poškodenej vo forme chránenej osoby (dieťa). Jednočinný súbeh trestného činu sexuálneho násilia s trestným činom sexuálneho

¹⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 12. decembra 2019, sp. zn. 15 Tdo 1154/2019.

¹⁶ Odňatím slobody na sedem rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 b) na chránenej osobe.

zneužívania by bol vylúčený. Avšak v rozhodovacej praxi súdov sa vyskytuje odlišná rozhodovacia prax, kedy sa takéto konanie kvalifikuje ako trestný čin sexuálneho zneužívania s kvalifikačným znakom „násilím“ a to podľa § 201 odsek 1, odsek 2 písmeno a) Trestného zákona s poukazom na § 138 písmeno d) Trestného zákona. Poukazujeme na prípad, kedy bol obvinený „J. S. uznaný za vinného zo zločinu sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1, ods. 2 písm. a/ Tr. zák. s poukazom na § 138 písm. d/ Tr. zák. na skutkovom základe, že dňa 27. 09. 2008 v čase okolo 18.10 hod. v obci Č. V., okr. Krupina za budovou Materskej školy intenzívne zasiahol do pohlavnej sféry mal. poškodeného P.K., žiaka základnej školy tak, že tohto najskôr vylákal na uvedené miesto, kde ho udrel päst'ou do oblasti pravého oka a donútil ho strpieť manipuláciu a obmatávanie jeho pohlavných orgánov, pričom mal vedomosť o veku maloletého poškodeného“.¹⁷

Rozhodovacia prax súdov v Českej republike sa rovnako vyznačuje odlišným rozhodovaním a sudy takéto konanie kvalifikujú buď ako pohlavné zneužívanie podľa § 187 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestní zákonník**“) alebo ako sexuálny nátlak podľa § 186 Trestného zákonníka. K uvedenej problematike uvádzame prípad, kedy Vrchný súd v Prahe zrušil rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové¹⁸ na základe odvolania obvineného a prokurátora a rozhodol tak, že na základe rovnakého skutkového stavu obvineného uznal vinným zo zločinu pohlavného zneužitia podľa § 187 ods. 1 Trestného zákonníka na tom skutkovom základe, že „obvinený v osobnom motorovom vozidle za účelom donútiť poškodenú, o ktorej vedel, že jej ešte nebolo 15 rokov, k pohlavnému styku, sklopil operadlo sedačky spolujazdkyne, na ktorom poškodená sedela, poškodenú začal sústavne bozkať, hoci ho od seba odstrkovala, behom bozkania jej jednu ruku svojim telom, ktorým na ňu ľahol, znehybnil, začal ju obmatávať po prsiach, nohách a bruchu, a hoci sa poškodená voľnou rukou snažila ho od seba nadalej odtláčať a dať mu ruku od svojho tela, čo sa jej pre jeho fyzickú prevahu nepodarilo, strčil jej ruku do nohavčiek a zasunul jej prst do jej pohlavných orgánov, na čo poškodená reagovala tým, že ho kopla, v dôsledku čoho svoje konanie ukončil a odviezol ju do miesta svojho bydliska“.¹⁹

¹⁷ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 18. augusta 2016, sp. zn. 5 Tdo 61/2016.

¹⁸ Rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové zo dňa 23. októbra 2012, sp. zn. 10 To 86/2012.

¹⁹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 13. marca 2013, sp. zn. 7Tdo 201/2013.

Proti uvedenému rozsudku podal prokurátor dovolanie, v ktorom uviedol, že zmenou právneho posúdenia konania obvineného v odvolacom konaní došlo k tomu, že správne zistené skutky neboli podradené pod príslušné ustanovenia osobitnej časti Trestného zákonníka, lebo Vrchný súd v Prahe podľa jeho názoru aplikoval na konanie obvineného nesprávne ustanovenia.

Osobne sa nestotožňujeme s názorom, že by malo ísť o trestný čin sexuálneho zneužívania, nakoľko aj trestná sadzba je pri sexuálnom zneužívaní násilím v rozpätí 7–12 rokov a pri sexuálnom násilí na chránenej osobe 7–15 rokov.

Medzi iné súbehy, vyskytujúce sa v rámci sexuálnych trestných činov môžeme zaradiť aj nasledovné súbehy:

- a) Súbeh trestného činu znásilnenia podľa § 199, ev. § 200 Trestného zákona a trestného činu obmedzenia osobnej slobody podľa § 183 Trestného zákona. Z hľadiska rozhodovacej praxe prevláda právny názor, že ak je obmedzenie osobnej slobody prostriedkom k znásilneniu, ev. sexuálnemu násiliu, ide o znásilnenie/sex. násilie, resp. prípravu alebo pokus naň (K uvedenej problematike bližšie pozri Rt 44/1964, Rt 10/1988). V prípade, ak páchatel' dobrovoľne upustí od znásilnenia, ev. sexuálneho násilia, ide trestný čin obmedzenia osobnej slobody.
- b) Ďalšia variácia môže nastať v rámci trestného činu znásilnenia, resp. sexuálneho zneužívania spolu s trestným činom súlože medzi príbuznými²⁰. Ak by sa vyskytla situácia, kedy by sa brat dopustil konania vykazujúceho znaky trestného činu znásilnenia, išlo by o jednočinný súbeh trestného činu znásilnenia podľa § 199 ods. 1 Trestného zákona a súlože so súrodencom podľa § 203 ods. 1 Trestného zákona, čomu sa prikláňa aj judikatúra.²¹ Rovnako je v zmysle českej judikatúry možný súbeh trestného činu súlože medzi príbuznými a trestného činu sexuálneho zneužívania. Na základe uvedeného išlo o pohlavné zneužívanie maloletej dcéry biologickým otcom, ktorý na nej opakovane vykonával súlož²².

²⁰ Ustanovenie § 203 ods. 1 Trestného zákona: „Kto vykoná súlož s príbuzným v priamom rade alebo so súrodencom, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“

²¹ R 54/1988.

²² Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 12. marca 2008, sp. zn. 3 Tdo 168/2008.

- c) Súbeh trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179 odsek 2 Trestného zákona a trestného činu zverenia dieťaťa do moci iného podľa § 181 Trestného zákona je vylúčený v prípade, ak by dieťa bolo odovzdané na účel detskej prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane detskej pornografie, pričom v takomto prípade by išlo o trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179 odsek 2 Trestného zákona.

3 ZÁVER

Záverom konštatujeme, že vzhľadom na povahu domáceho násillia, ktoré sa frekventovane vyznačuje pluralitou a prelínaním skutkových podstát viacerých trestných činov je dôležité v rámci aplikačnej praxe sústrediť pozornosť aj na súbeh sexuálnych trestných činov, ktorý sa v rámci domáceho násillia vyskytuje. Z hľadiska mravnostných trestných činov sa vyskytujú viaceré variácie súbehu, avšak vzhľadom na pomer niektorých skutkových podstát možno stanoviť aj výnimky. Na základe vyššie uvedených prípadov môžeme konštatovať, že aplikačná prax súdov sa výrazným spôsobom líši, a mnohé prípady, kedy konanie páchatel'a vykazuje znaky viacerých sexuálnych trestných činov, sú posudzované odlišne najmä s odkazom na vylúčenie súbehu, kedy súbeh je možný (znásilnenie a sexuálne násillie), resp. kvalifikovanie konania páchatel'a nesprávnou skutkovou podstatou (kvalifikovaná skutková podstata sexuálneho zneužívania s kvalifikačným znakom „násillím“ namiesto kvalifikovanej skutkovej podstate sexuálneho násillia s kvalifikačným znakom na „chránenej osobe“).

Aj pri exaktne nami uskutočnenom rozboře skutkových podstát sme sa dopracovali k názoru, že i keď jednotlivé konanie môže na prvý pohľad exaktne vykazovať známky skutkovej podstaty jedného sexuálneho trestného činu (napr. znásilnenia), v konečnom dôsledku môže nastať prelínanie viacerých foriem konania a viacerých foriem násillia, v dôsledku čoho je nevyhnutné, aby orgány činné v trestnom konaní už v postupe pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní podrobne zistovali, aké konanie predchádzalo a aké nasledovalo tesne po primárnom konaní, evidentne či nebolo na poškodenej osobe uskutočnené striedajúce a opakujúce sa odlišné konanie (súlož, análny styk a iné). Skúmanie takéhoto konania

a jeho následné správne právne kvalifikovanie môže mať za následok použitie asperačnej zásady, tj. zostrenie trestu, ktoré je upravené v ustanovení § 41 odsek 2 Trestného zákona.

Literature

BURDA, E. *Trestný zákon. Osobitná časť Komentár – II. Diel.* Bratislava: C. H. Beck, 2011.

IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné (všeobecná časť).* Bratislava: Iura Edition, 2010.

MENCEROVÁ, I. a kol. *Repetitórium z trestného práva hmotného.* Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2010.

WEISS P. *Sexuální deviace.* 1. vyd. Praha: Portál, 2002.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 13. marca 2013, sp. zn. 7 Tdo 201/2013.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 25. septembra 2015, sp. zn. 4 Tdo 57/2014.

Rozhodnutie Okresného súdu Poprad, sp. zn. 6 T/1/2019.

R 31/1992.

R 54/1988.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 18. augusta 2016, sp. zn. 5 Tdo 61/2016.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 12. decembra 2019, sp. zn. 15 Tdo 1154/2019.

Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 12. marca 2008, sp. zn. 3 Tdo 168/2008.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. októbra 2013, sp. zn. 2 Tdo 49/2013 (R 119/2014).

Rozhodnutie Krajského súdu v Hradci Králové zo dňa 23. októbra 2012, sp. zn. 10 To 86/2012.

Contact – e-mail

d.hamranova@gmail.com

Portrét vražd na úředních osobách

Jakub Chromý

Nejvyšší státní zastupitelství, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zabyvá charakteristikou vražd na úředních osobách. Vysvětluje trestněprávní konstrukci vražd na úředních osobách a viktimologické souvislosti. Přináší rozbor odsuzujících rozsudků ve věcech kvalifikovaných jako vražda na úřední osobě ve smyslu § 140 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku. Pokrývá zjištění z období let 2010–2018. Důraz je kladen na osobu pachatele a oběti, na důležité okolnosti, za nichž byly vraždy spáchány, jakož i na samotná soudní rozhodnutí.

Keywords in original language

Úmyslné usmrcení; úřední osoba; viktimizace; vražda; výkon pravomoci.

Abstract

The paper deals with the characterization of murders on public officials. It explains the criminal-law construction of murders against public officials and victimological context. It provides an analysis of convictions in cases classified as murder on public officials within the meaning of § 140 para d) of the Criminal Code. It covers the findings from period 2010–2018. Emphasis is placed on the person of the perpetrator and the victim, on the important circumstances in which the murders were committed, as well as on the judicial decisions themselves.

Keywords

Intentional Killing; Public Official; Victimization; Murder; Performance of Authority.

1 ÚVOD

O problematice vražd se mluví hodně. Je citlivě vnímána a stojí v popředí zájmu veřejnosti, ačkoli počty vražd se více než dvě dekády drží zhruba

na stejné úrovni a jejich objasněnost mezi trestnými činy patří za vůbec nejvyšší. Do značné míry je to pochopitelné, nakolik vražda představuje nevratný zásah do tělesné integrity, který končí smrtí člověka. Úmyslná usmrcení nabývají různých podob a skrývají se za nimi rozličné motivy. Nejvíce rezonují vraždy, které mají kořeny v interpersonálních konfliktech v rodinách. Zdaleka se tím ale nevyčerpávají důvody, které mohou vyústit v rozhodnutí zbavit někoho života.

V předloženém příspěvku se věnujeme charakteristice vražd na úředních osobách, neboť v tuzemských podmínkách zůstávají stranou kriminologického rozpracování. Vysvětlujeme trestněprávní konstrukci vražd na úředních osobách a viktimologické souvislosti. Hlavně jsme však přistoupili k rozboru odsuzujících rozsudků ve věcech kvalifikovaných jako vražda na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci ve smyslu § 140 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku, o nichž soudy rozhodly v období let 2010–2018. Pozornost soustředíme na osobu pachatele a oběti, na důležité okolnosti, za nichž byly vraždy spáchány, jakož i na samotná soudní rozhodnutí.

2 TRESTNĚPRÁVNÍ KONSTRUKCE VRAŽD NA ÚŘEDNÍCH OSOBÁCH

Právo na život patří mezi základní lidská práva. Náleží každé osobě, a proto nikdo nesmí být zbaven života, natož pak násilným způsobem. Jeho hodnotu zabezpečuje zákonodárce mimo jiné tím, že poskytuje trestněprávní ochranu před útoky, které by znamenaly popření respektu k zachování lidského života. Vražda je zakotvena v podobě nejzávažnějšího poruchového deliktu namířeného proti životu. Z hlediska míry úmyslného způsobení následku se rozlišuje jednak vražda prostá (§ 140 odst. 1) a jednak vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (§ 140 odst. 2). K oběma těmto druhům vraždy je přiřčen katalog okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, které přistupují k základní skutkové podstatě a způsobují přísnější postih pachatele v intencích kvalifikované skutkové podstaty. Ustanovení § 140 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku předvídá, aby se pachatel dopustil vraždy na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci. Tatož okolnost není doslovně povýšena z obecné na zvlášť přítěžující u žádného jiného trestného činu.

Trestní zákon z roku 1961 původně nepočítal s individualizací trestného činu vraždy. Společenské změny proběhlé v první polovině devadesátých let minulého století vytvořily prostor pro skokový nárůst násilné kriminality, nicméně odrazily se rovněž v přehodnocení parametrů kriminalizace. Díky novele provedené zákonem č. 175/1990 Sb. došlo k přijetí první série okolností zakládajících kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy. S odkazem na § 219 odst. 2 písm. f) trestního zákona byl prosazen i nový znak spočívající ve spáchání činu na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci. Jak vyplývá z důvodové zprávy, tehdejší praxe pocítovala nedostatky výslovného odlišení excesivních forem vraždy, a proto úprava směřovala k diferenciaci trestní odpovědnosti tohoto obecného deliktu. Jedině k těmto kvalifikovaným případům úmyslného usmrcení byla připuštěna možnost uložení výjimečného trestu (za současného zrušení trestu smrti), a to vedle jinak stanoveného trestu odnětí svobody v trvání deseti až patnácti let.

O dvacet let později uskutečněná rekodifikace trestního práva hmotného vyústila ještě v pokročilejší diferenciaci trestní odpovědnosti vůči úmyslnému usmrcení, včetně zakotvení privilegované skutkové podstaty trestného činu zabití. Rozebíraná okolnost spjatá s vraždou na veřejném činiteli přetrvávala, byť doznala dílčích korekcí v souladu s novým pojmoslovím. Za uvedený kvalifikovaný případ vraždy může soud nadále uložit výjimečný trest, avšak zákonodárce zpřísnil výměru trestu odnětí svobody na patnáct až dvacet let. Teprve rekodifikace umožnila jako kvalifikační znak zohledňovat též mírnější následky na zdraví prostřednictvím nově zavedeného trestného činu násilí proti úřední osobě podle § 325 trestního zákoníku.

Trestněprávní ochrana úřední osoby ve smyslu § 140 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku vychází z předpokladu mimořádného zvýšení škodlivosti (závažnosti) činu ve vazbě na předepsaný výkon pravomoci. Pod výkonem pravomoci se rozumí oprávnění autoritativně rozhodovat o právech a povinnostech jiných osob. Definice úřední osoby podle § 127 trestního zákoníku vyžaduje, aby šlo o některou z vyjmenovaných osob – např. příslušníka bezpečnostního sboru, která plní úkoly státu nebo společnosti a používá přitom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů. Pojetí zvláště přitěžující okolnosti podle § 140 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku vyžaduje útok směřující na úřední osobu při výkonu její pravomoci, anebo pro výkon

pravomoci úřední osoby. Citované ustanovení proto nedopadá na jakoukoli situaci, v níž se osoba úředního postavení nachází. Pachatel nemusí vědět, že jde o úřední osobu, neboť postačí, že zná skutkové okolnosti, ze kterých lze vyvozovat na úřední osobu, která vykonává svou pravomoc, přičemž k jejímu usmrcení přistoupil při výkonu její pravomoci.¹ Jestliže pachatel usmrtí úřední osobu pro výkon její pravomoci, vždy jedná v přímém úmyslu z uvedené pohnutky, neboť vyjadřuje cílené volní zaměření proti pravomoci úřední osoby. Nicméně následek, resp. účinek smrti může být způsoben v eventuálním úmyslu, může-li být s ním pachatel jen srozuměn.

Pokud pachatel užije násilí v úmyslu působit na výkon pravomoci úřední osoby, přičemž tímto činem způsobí smrt z nedbalosti, bude případ posuzován jako násilí proti úřední osobě podle § 325 trestního zákoníku. Naopak způsobení těžké újmy na zdraví je zde možné z nedbalosti i úmyslu, a to vzhledem ke speciálnosti tohoto ustanovení k § 145 trestního zákoníku, vůči němuž je i vyloučen jednočinný souběh.

3 VIKTIMOLOGICKÉ ASPEKTY VRAŽD NA ÚŘEDNÍCH OSOBÁCH

Z historického pohledu nejsou vraždy na úředních osobách novým jevem. Nicméně oběť trestného činu se dostává do zorného pole odborníků až od druhé poloviny minulého století spolu s rozvojem oboru viktimologie. Orientuje se na typologii oběti, její postavení a na procesy, jichž se oběť účastní. Za základní faktor určující disponovanost jedince ocitnout se v roli oběti se považuje právě i povolání oběti. S výkonem některých povolání bývá spojována vyšší míra viktimologické způsobilosti.

Jak jsme v úvodu naznačili, v českém prostředí chybí důkladnější analýza. Jenom v obecné rovině se upozorňuje na souvislost mezi viktimností a určitou profesí obětí, přičemž ve vztahu k trestným činům proti životu a zdraví jsou za zvýšené viktimní považováni mj. policisté,² tedy osoby typicky požívající postavení úředních osob.

¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1457.

² GRÍVNA, T., M. SCHEINOST, I. ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 115; VÁLKOVÁ, H., J. KUČHTA a kol. *Základny kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 173.

V pramenech zahraniční provenience je problematika sledována výrazněji, především v rámci kriminality (násilí) na pracovišti. Záleží na vymezení okruhu pachatelů a obětí těchto trestných činů, jestliže některé koncepce dopadají na kolegy v zaměstnání, zatímco jiné na zákazníky a klienty, a další berou v potaz i rodinné příslušníky. Studie ze Spojených států amerických z roku 2016, která obsahovala též mimo kauzální faktory vražd podle povolání (např. spočívající v rodinném prostředí), přinesla zjištění, že zvýšenou náchylnost k viktimizaci vykazují pokladní, v první linii působící supervizoři pracovníků v maloobchodní síti, policejní úředníci a řidiči taxi služeb.³ Z kanadské studie publikované k usmrcením v přímé souvislosti s povoláním v roce 2017 vyplývá,⁴ že 19 % vražd bylo spácháno na obětech vykonávajících povolání v bezpečnostních službách, např. na policistech a vězeňských dozorcích. V dalších 16 % případů šlo o maloobchodní zaměstnance včetně pracovníků čerpacích stanic a prodejců v obchodech. Povolání v oblasti dopravy zahrnující řidiče taxi služby, nákladních vozidel a autobusů, figurovalo v 15 % těchto vražd. Poté následovali pracovníci restaurací, barů a hotelů (15 %) a správci a dozorcí podniků (3 %).

Nejintenzivněji probíranou kategorií osob s viktimologickým potenciálem podle povolání představují pracovníci orgánů vymáhajících právo (law enforcement agencies).⁵ Ze své pozice jsou odpovědní za odhalování, vyšetřování, prevenci a další vyřizování deliktů z oblasti trestního práva a navazujících administrativních předpisů. Patří sem např. policejní úředníci, šerifové či celníci. Kriminoložka Janet Blair s kolektivem na podkladě zpráv o úmrtích zjistila, že v období 2003–2013 bylo násilně usmrceno 128 příslušníků orgánů vymáhajících právo.⁶ Oběti z převážné většiny tvořili muži ve věku 30–49 let. Jejich průměrný věk činil 40,9 let. Přibližně 21,9 % obětí bylo usmrceno během přepadení a 19,5 % během dopravních kontrol a pronásledování.

³ Workplace homicides. *Bureau of Labor Statistics* [online]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/opub/ted/2018/there-were-500-workplace-homicides-in-the-united-states-in-2016.htm>

⁴ BEATTIE, S., D. DAVID a J. ROY. *Homicide in Canada*. Dostupné z: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2018001/article/54980-eng.htm>

⁵ Odtud pochází označení povolání jako „law enforcement officers“ nebo „law enforcement occupations“.

⁶ BLAIR, J., K. FOWER, C. BETZ a J. BAUMGARDNER. Occupational Homicides of Law Enforcement Officers, 2003–2013. Data from the National Violent Death Reporting System. *American Journal of Preventive Medicine*, 2016, č. 51, s. 188–196.

Z 14,1 % osob bylo usmrceno po přivolání k incidentům v domácnostech, zpravidla v souvislosti s partnerským násilím. Více než polovina vražd byla spáchána spolu s dalším trestným činem a 71,2 % z nich se týkalo probíhajícího trestného činu. 91 % usmrcení spáchali pachatelé střelnou zbraní. Podobně vyzněla analýza Roberta Werlinga a kolektivu z roku 2019 provedená po vyhodnocení mediálně sledovaných kauz.⁷ Ukázala, že povolání v orgánech vymáhajících právo je nejen nebezpečné, ale vykazuje dokonce nejvyšší míru viktimizace v profilu násilné kriminality.

4 ANALÝZA ODSUZUJÍCÍCH ROZSUDKŮ VE VĚCECH KVALIFIKOVANÝCH PODLE § 140 ODST. 3 PÍSM. D) TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

Se záměrem vyplnit mezeru poznání v tuzemském prostředí jsme se rozhodli provést vlastní rozběr odsuzujících rozsudků ve věcech kvalifikovaných jako vražda na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci ve smyslu § 140 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku. Soubor se skládal z pravomocných soudních rozhodnutí vydaných v období let 2010–2018. Ve statistickém výkaznictví byly identifikovány celkem čtyři případy s novou kvalifikací.⁸ V tomto období ještě dobíhala i trestní řízení k vraždám spáchaným dříve a kvalifikovaným podle § 219 odst. 2 písm. f) trestního zákoníku, nicméně tyto další čtyři zjištěné věci jsme v příspěvku již neanalyzovali. Odsouzením nakonec neskočil ani případ řešený před Ústavním soudem pod sp. zn. I. ÚS 3235/15, který rozebíral podmínky putativní nutné obrany na pozadí střelby proti příslušníkovi jednotky rychlého nasazení, který byl zasažen přes vchodové dveře při realizaci domovní prohlídky.⁹ Z tohoto důvodu není součástí posuzovaného souboru rozhodnutí.

⁷ WERLING, R., A. PEREIRA, G. MORRIS a B. RANDOL. Pain, Injury, Mortality: Police Confront Critical Incidents. *International Journal of Criminology and Sociology*, 2019, č. 8, s. 1–11.

⁸ Z původních pěti označených vražd byla k jedné z nich ve výkaznictví zaznamenána nesprávná kvalifikace, neboť šlo o čin spáchaný na dítěti mladším patnácti let [§ 140 odst. 3 písm. c) trestního zákoníku]. Z tohoto důvodu byla věc vyřazena z našeho rozboru.

⁹ K popsánému bodu lze doporučit monografii autorů z brněnské katedry trestního práva FRYŠTÁK, M., J. KUČHTA, J. PROVAZNÍK a D. ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 332 s.

Obsah opatřených odsuzujících rozsudků jsme vyhodnotili podle hledisek tak, aby se podařilo sestavit pokud možno plastický portrét. Sledována byla sada šestnácti hledisek, pro lepší přehlednost sdružených do čtyř okruhů. Týkají se osoby pachatele a oběti, dále okolností, za nichž byly vraždy spáchány, jakož i soudních rozhodnutí.

Tabulka č. 1

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Pohlaví pachatele	Muž	Muž	Muž	Muž
Osobnostní charakteristika pachatele	Bez duševní poruchy Osobnost neurotická, psychicky slabá, strukturovaná depresivně s neefektivními mechanismy zvládnání zátěže. Emočně nezralý, vnímání zbrklé a nedůsledné.	Směšovaná porucha osobnosti Rysy emočně nestálé, impulzivní a disociální, egocentricky zaměřen na vlastní potřeby a zájmy. Odpor k autoritám. Riziko agresivního chování významně zvýšené vzhledem ke směšované poruše osobnosti a užívání drog. Rozpoznávací schopnosti jen nepatrně sníženy v době spáchání činu. Polymorfni syndrom závislosti na více psychoaktivních látkách s preferencí stimulantů.	Směšovaná porucha osobnosti Vztahovačný, impulzivně agresivně reagující, schizoidní, egocentrický, anetické projevy. Nízká schopnost racionálního jednání v emočně vypjatých situacích. Policii vnímá jako soupeře. Pod vlivem středně těžké alkoholové ebriety. Rozpoznávací schopnosti jen nepatrně sníženy v době spáchání činu.	Bez duševní poruchy Nebyla zjištěna primární agresivita. Resocializace nejistá. Absence podrobnější osobnostní charakteristiky pachatele v odůvodnění rozsudku.

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Sociální profil pachatele	Vysokoškolské vzdělání Bývalý voják z povolání, později pracovník bezpečnostní služby. Dlužil 1,5 mil. Kč. Bylo proti němu vedeno několik exekucí.	Základní vzdělání Nezaměstnaný, příležitostné brigády tzv. načerno. Žil u rodičů. Abúzus a intoxikace stimulanty. Hyperprotektivní zázemí v rodině a nedostatečný dohled.	Vyučen Nezaměstnaný, deset let pobíral sociální dávky. Deset let obtěžoval sousedy v domě. Řval, pouštěl hlasitou hudbu, mlátil do věcí, ničil zařízení ve společných prostorech. Měli z něj strach, opakované rušení nočního klidu proto někteří oznamovali anonymně. Přestupky proti občanskému soužití a veřejnému pořádku.	Otec nezletilého dítěte Pravidelná konzumace pervitinu a marihuany. Třikrát soudně trestán. V evidenční kartě řidiče 15 záznamů. Trestné činnosti se dopustil ve zkušební době podmíněného odsouzení.

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Postoj pachatele k činu	<p>Vykonavatele soudního exekutora údajně považoval za lupiče. Když vystřelil, nacházel se ve stavu tzv. spánkové opilosti.</p>	<p>Tři dny nespal, užíval pervitin, marihuanu a alkohol. Měl halucinace. Přišlo mu, že se spojil s jiným světem, prováděl zaklínadla. Neúspěšná snaha o prokázání podstatně snížené rozpoznávací schopnosti v důsledku smíšené poruchy osobnosti.</p>	<p>Konzumoval alkoholické nápoje. Rozčítalo ho, že na něj policisté klepali a žádali, aby byt otevřel. Policistům se jen bránil, byl to instinkt. Kdyby nepřišli a nevyrazili mu dveře, čin by nespáchal. Vystrašili ho policisté, že dveře vyrazili, proto vyběhl. Neuvědomil si, že měl nůž v ruce. Báł se, aby ho policisté nezmlátili. Už dříve mu ubližovali. Řval: „Chcípňte, fízlové“.</p>	<p>Byl mu již uložen trest zákazu řízení motorových vozidel a řídil pod vlivem metamfetaminu a s falešnou registrační značkou. Když spatřil policejní hlídku, zamatkoval a rozhodl se ujet. Další služební vozidlo, které mu po dvaceti-kilometrovém pronásledování zatarasilo cestu, objel tzv. myškou. Policistku údajně neviděl a všiml si jí až po sražení. Otec pachatele nabízel úplatu svědkyni přítomné u incidentu, změnil-li výpověď, že poškozená policistka na sobě neměla reflexní vestu. Obhajoba předložila dopravní znalecký posudek k vysvětlení odlišného průběhu nehodového děje.</p>

Hlediska vztahující se k osobě pachatele zobrazuje tabulka č. 1. Pokud jde o pohlaví, všichni pachatelé byli muži. Osobnost pachatele se stává předmětem znaleckého zkoumání z oboru psychologie a psychiatrie. Důležitým aspektem vysvětlení vraždy a následného postupu proti pachateli je přítomnost poruchy osobnosti. Jestliže byli pachatelé v uvedených věcech shledáni trestně odpovědnými, logicky absentovala duševní porucha, která by v době činu vedla k nepřičetnosti. Ze znaleckého zkoumání nicméně vyplývá, že ve srovnání se zdravou populací nevykazovali pachatelé zcela „normální“ osobnostní charakteristiku. Opakovaně u nich byla zjištěna emoční nezralost, zvýšená agresivní reakčnost a impulzivnost. Dvakrát byla konstatována smíšená porucha osobnosti, která v sobě kombinuje více poruch bez definování jedné dominantní (srov. položku F61 v mezinárodní klasifikaci MKN-10). S tím koresponduje nepatrné snížení rozpoznávacích schopností pachatelů ve dvou případech bez forenzní významnosti.

Ze sociálního profilu pachatelů je znát, že přijímali společensky deviantní způsoby. V anamnéze najdeme vyšší koncentraci užívání alkoholu a omamných a psychotropních látek. Navíc je zřetelná souvislost mezi konzumací těchto drog a spácháním vraždy pod jejich vlivem. Životní styl měli pachatelé poznamenaný i nezaměstnaností a špatnými majetkovými poměry. U postoje ke spáchané vraždě lze vyzvednout, že chyběla doznání. Odkazovali na externí, neovlivnitelné faktory způsobující následek, který jim byl vytýkán. Z jejich strany rezonovala spánková opilost, psychotické stavy, policejní šikana a ani opatřování nepravdivých důkazů pro ně nebylo překážkou.

Tabulka č. 2

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Pohlaví obětí	Muž	Muž 2 obětí	Muž	Žena
Postavení úřední osoby	Vykonavatel soudního exekutora	Policisté, příslušníci bezpečnostního sboru	Policista, příslušník bezpečnostního sboru	Policistka, příslušnice bezpečnostního sboru
Újma způsobená obětí	Střela prozřela od těla poškozeného ve výšce 133,5 cm ve vzdálenosti 69–71 cm. V blízkosti životně důležitých orgánů v dutině hrudní.	První policista utrpěl bodnořeznou ránu pronikající 10. mezižebřím v přední podpažní čáře vlevo do dutiny břišní s téměř kompletním přetětním slezinné žíly, natětním slezinné tepny a horní hrany slinivky břišní na rozhraní těla a ocasu do hloubky 1 cm. Zakrvácení dutiny břišní a šok z krvácení. Při následném život zachraňujícím operačním výkonu bylo nutné odejmout slezinu. Druhý policista utrpěl hluboké bodnořezné poranění pronikající 9. mezižebřím vpravo vzadu v lopatkové čáře do dutiny hrudní a do dolního laloku pravé plic s následným rozsáhlým hemothoraxem pravé pohrudniční dutiny. Na následky těchto zranění dva dny po činu zemřel.	Třikrát bodl policistu (držel pravou vztyčenou ruku) nožem do oblasti hlavy. Způsobil mu zranění spočívající ve třech bodných ranách umístěných v obou temenních krajinách hlavy o délce 2,5 až 4,5 cm.	Rozsáhlá devastující zranění sériová zlomenina několika žeber, zlomenina hrudní kosti, roztržení meziobratlového disku 5. a 6. hrudního obratle s pohmožděním míchy, zlomenina 1. a 3. žeberního výběžku bederní páteře vpravo, zlomenina horního a dolního raménka kosti stydké oboustranně, zlomenina křížokýčelního skloubení vpravo, tříštivou zlomeninu dolního konce pravé lýtkové kosti, roztržení hlezenního kloubu vpravo, otevřená tříštivá zlomenina levého bérce v dolní třetině, tříštivá zlomenina levého bérce v horní třetině, krvácení pod tvrdou plenu mozkovou a omozečnice, drobné ložiskové pohmoždění pravého spánkového laloku mozku, ložiskové pohmoždění plic, zakrvácení obou hrudních dutiny, ložiskové pohmoždění bránice, povrchové centrální trhliny jater, pohmoždění stěny žaludku, pohmoždění pravé nadledviny, trhlinu pravé ledviny, mnohočetné trhliny závěsu střev, zakrvácení břišní dutiny, tržně-zhmožděná rána levého ušního boltce a měkkých pokrývek lebních vlevo. Po převozu do nemocnice v důsledku úrazového šoku při mnohočetných poraněních kostry a orgánů zemřela.

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Reakce oběti	Útěk z místa a telefonické přivolání policie.	Služební sebeobrana, použití teleskopických obušků.	Služební sebeobrana, chycení ruky, společně s kolegy povalení na zem a zakleknutí.	Bez možnosti bezprostřední reakce. Kolegové poskytli policistce první pomoc.

Informace vztahující se k osobě oběti podává tabulka č. 2. Převládali muži, jedna oběť byla žena. Postavení úřední osoby ukazuje, že šlo o příslušníky Policie ČR. V jednom případě se jednalo o vykonavatele soudního exekutora. Újma způsobená oběti podrobně vykresluje utrpená fyzická zranění. Zvláště v kauze zmíněné pod písmenem D vystupují markantní zranění (byť jsme výčet zkrátily), ke kterým dojde, pokud pachatel najede autem v rychlosti bezmála 80 km za hodinu na policistku, a je přes jeho konstrukci vymrštěna do příkopu. Reakce oběti v uvedených věcech znamenala spíše aktivní obranu, pokud byla možná.

Tabulka č. 3

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Vztah mezi pachatelem a obětí	Aktéři provádění výkonu rozhodnutí v bydlišti pachatele.	Aktéři provádění policejního zákroku v souvislosti s napadením matky pachatele.	Aktéři provádění policejního zákroku v souvislosti s opakovaným rušením nočního klidu pachatelem v domě.	Aktéři provádění policejního zákroku v souvislosti s porušením pravidel silničního provozu.

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Průvodní děj	<p>Pachatel nereagoval a vyhýbal se exekuci. Zastrášení a znemožnění soupisu movitého majetku. Vyhrůžování střelbou a poté střelba skrze zavřené dveře pokoje. Pachatel se vzdal až po rozmluvě s přivolaným policejním vyjednávačem.</p>	<p>Projev agresivity pod vlivem drog vůči zákroku policistů, jemuž se měl podrobit. Neuposlechl výzvy policistů ke zklidnění a bezprostředně je napadl fyzicky za přítomnosti ostatních rodinných příslušníků.</p>	<p>Policejní hlídka přivolána k žádosti o součinnost strážníky městské policie, která řešila spor s rušením nočního klidu. Pachatel vyhrůžoval, že všechny i sebe podřeže. Z bytu se ozývaly nadávky a hluk připomínající údery. Po vyražení dveří bytu vyběhl proti policistovi s nožem a bodal jej do hlavy. Rodiče pachatele asistovali při otevírání bytu, měli obavy o jeho zdraví.</p>	<p>Pachatel měl na vozidle umístěnou falešnou registrační značku. Chtěl uniknout dopravní kontrole dávající znamení k zastavení. Při uždění vysokou rychlostí najel do protisměru, když uviděl, že policejní vozidlo couvá, strhl řízení zpět a srazil policistku, která usměrňovala dopravu a stála u druhého služebního vozidla, které pachatel zatarasilo cestu. Odhozena byla přes vozidlo do příkopu. Pachatel hodlal pokračovat v úniku, avšak jeho vozidlo se po nárazu střetlo se stromem a betonovým sloupem.</p>
Místo útoku	<p>Obývací prostor bytu, kde se pachatel ukrýval před exekucí.</p>	<p>Kuchyň v bytě, kam byla policejní hlídka přivolána k rodinnému konfliktu.</p>	<p>Chodba před bytem, odkud pachatel vyběhl proti vnikající policejní hlídce.</p>	<p>Okraj silnice, kde stála sražená policistka.</p>
Nástroj útoku	<p>Krátká samonabíjecí pistole (legálně držená)</p>	<p>Kuchyňský nůž</p>	<p>Zavírací nůž</p>	<p>Motorové vozidlo</p>

O důležitých okolnostech, za nichž byly vraždy spáchány, pojednává tabulka č. 3. Mezi obětí a pachatelem existuje vztah, který ovlivňuje i proces viktimizace. Zde byl určován úřední interakcí a spouštěl běh dalších událostí. Pokud popsané okolnosti seskupíme k jednotlivým případům, lze zvýraznit následující.

Kauza A: Vykonatel soudního exekutora se rozhodl přistoupit k soupisu movitého majetku v bydliště pachatele, bývalého vojáka, v době činu pracovníka bezpečnostní agentury a především dlužníka, který se vyhýbal exekucím v souhrnné výši 1,5 mil. Kč. Když vykonavatel vnikl do jeho domu, pachatel se před ním uzamkl v obyvák, neodcházel, začal po něm střílet legálně drženou zbraň přes dveře. Vykonavatel soudního exekutora těsně unikl zásahu střelby, stáhl se z místa a telefonicky zavolał policii. Pachatel se vzdal až po rozmluvě s policejním vyjednavatelem.

Kauza B: Dvoučlenná policejní hlídka byla přes tísňovou linku přivolána matkou pachatele. Byl nezvládnutelný a napadal ostatní členy domácnosti. Nacházel se zfetovaný po pervitinu, měl halucinace a prováděl zaklínadla – jak sám uvedl. Výzvy ke zklidnění situace neuposlechl a vzápětí kuchyňským nožem začal brutálně bodat přivolané policisty. Byl jimi bezprostředně zadržán, nicméně v důsledku utrpených zranění jeden z nich zemřel po převozu do nemocnice. Policisté zbraň nepoužili, neboť se jim situace nezdála nejprve tak dramatická, ostatně v místnosti se nacházeli i další členové rodiny, které nebylo možné ohrozit. Rodinní příslušníci později vypovídali proti skutkovému ději vyličenému policisty, ačkoli je přišli chránit.

Kauza C: Policejní hlídka v součinnosti s městskými strážníky přijela řešit incident rušení nočního klidu. Sousedé byli bezradní z desetiletého obtěžování tímto nájemníkem. Rodiče přítomní incidentu se báli o jeho zdraví. V předmětný den se z bytu ozývala smršť nadávek a hluk připomínající údery. Policisté se proto rozhodli vyrazit vchodové dveře do bytu, přičemž odtud vzápětí ze tmy vyběhl pachatel a jednoho z nich pobodal nožem do hlavy.

Kauza D: Pachatel pod vlivem metamfetaminu a navzdory dříve uloženému trestu zákazu řízení motorových vozidel řídil auto s neplatnou registrační značkou. Chtěl uniknout běžné dopravní kontrole, která mu dávala znamení k zastavení. Ujžděl 20 kilometrů. Druhé služební vozidlo mu na silnici

zatarasilo cestu. Hodlal uniknout za každou cenu, a tak s autem udělal tzv. myšku. Při manévru srazil policistku, která stála na okraji a usměrňovala dopravu. Byla odhozena přes vozidlo do příkopu, ale ani tak se pachatel nezastavil, nicméně v důsledku kolize havaroval a narazil do stromu a sloupu.

Ve vyjmenovaných případech šlo o vraždy předem nepřipravené. Ukazují na bleskové provedení útoku ze strany pachatelů. Projevuje se v nich spíše reaktivně-hostilní agrese jako okamžitá reakce na podnět, nežli programová agrese.

Tabulka č. 4

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Kvalifikace vraždy	Pokus zločinu vraždy podle § 21 odst. 1, § 140 odst. 2, 3 písm. d) trestního zákoníku	Zločin vraždy podle § 140 odst. 1, 3 písm. a), písm. d) trestního zákoníku, dílem dokonáný, dílem ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku	Pokus zločinu vraždy podle § 21 odst. 1, § 140 odst. 1, 3 písm. d) trestního zákoníku	Zločin vraždy podle § 140 odst. 1, 3 písm. d) trestního zákoníku
Souběh s jiným trestným činem	Přečin vyhrožování s cílem působit na úřední osobu podle § 326 odst. 1 písm. a), odst. 2 trestního zákoníku	Nikoli	Přečin vyhrožování s cílem působit na úřední osobu podle § 326 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku	Přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku
Druh a výměra sankce	Trest odnětí svobody v trvání 12 let Trest propadnutí věci – zbraně a střeliva	Trest odnětí svobody v trvání 18 let Ochranné léčení protitoxikomannické v ambulantní formě Zabrání věci – rostlinného materiálu konopí a tří vzduchových pušek	Trest odnětí svobody v trvání 15 let	Trest odnětí svobody v trvání 16,5 let Trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel na 8 let

	Kauza A	Kauza B	Kauza C	Kauza D
Odvolání	Ano Odvolání zamítnuto jako nedůvodné.	Ano Způsob výkonu trestu změněn na zařazení do věznice s ostrahou, nikoli do věznice se zvýšenou ostrahou. Ochranné léčení změněno z formy ústavní na ambulantní.	Ano Odvolání zamítnuto jako nedůvodné. Původní rozhodnutí zrušeno Nejvyšším soudem po dovolání nejvyššího státního zástupce v neprospěch obviněného. Posléze znovu uznán vinným a uložen přísnější trest, nikoli pod spodní hranici trestní sazby, jakým byl trest odnětí svobody v trvání 10 let.	Ano Odvolání zamítnuto jako nedůvodné.

Hlediskům pokrývajícím soudní rozhodnutí je věnována tabulka č. 4. Dvakrát šlo o dokonáný trestný čin, dvakrát o pokus vraždy. Převažoval podíl vražd spáchaných v souběhu s jiným trestným činem, který pokrýval skutkové předpolí realizace samotných vražd. Hlavní ukládanou sankcí byl nepodmíněný trest odnětí svobody. Jeho výměra se pohybovala v rozmezí 12 až 18 let. Výjimečný trest soudy neuložily. Pachatelé se nechtěli smířit s odsuzujícími rozsudky vydanými prvoinstančními soudy a v každém případě podali odvolání. Úspěšní ovšem nebyli, neboť vina zůstala vždy vyslovena. Nepodmíněný trest odnětí svobody byl modifikován toliko nepatrně jednou ve správném určení věznice k výkonu. Jednou byla dokonce z podnětu státního zástupce zpřísněna výměra trestu původně stanoveného pod dolní hranici trestní sazby.

5 ZÁVĚR

Stávající trestní zákoník reflektuje mimořádnost kriminogenní situace, podle které se úřední osoba ze specifického důvodu stane obětí vraždy. Zvolené řešení spočívá ve zvlášť přitěžující okolnosti podle § 140 odst. 3 písm. d) trestního zákoníku, pakliže se pachatel dopustí vraždy na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci. Jestliže uvedená okolnost doprovází spáchání úmyslného usmrcení, obohacuje základní skutkovou podstatu trestného činu a skrze kvalifikační znak se projeví v zostřeném postihu pachatele. Rovněž by se dalo mluvit o zvýšené míře trestněprávní ochrany, navzdory nepokračování individualizovaného dosahu pro konkrétní úřední osobu, která byla pachatelem usmrcena.

Již nelze úplně dohledat, nakolik byla tvorba uvedené skutkové podstaty odrazem reality tehdy pocítované na samém počátku devadesátých let. Právní úpravu můžeme – kromě volněji deklarovaného úsilí o diferenciaci trestní odpovědnosti – interpretovat jako posilování významu nejtěžšího násilného zločinu v rámci nastupujících transformačních procesů. I když společenské poměry prošly během třiceti let bouřlivým vývojem, trestněprávní konstrukce zůstala shodná.

Studium vyhledaných soudních rozhodnutí za posledních devět let ukázalo, že se vraždy na úředních osobách v souvislosti s výkonem pravomoci v praxi skutečně vyskytují. Třebaže jde o případy výjimečné, tvoří-li podíl 0,78 % na osobách odsouzených za vraždu,¹⁰ empirický nálezn může přispívat k osvětlení specifických charakteristik vražd určitého typu. Rovněž je možné s ním dále pracovat např. v rámci tvorby preventivních strategií, bezpečnostních opatření či zvažování procesních zvláštností.

Samozřejmě vraždy na úředních osobách v souvislosti s výkonem pravomoci představují jenom úzkou výseč krajních situací, která se vklíní mezi plejádu fyzických a verbálních napadení, jimž úřední osoby čelí a musí se s nimi i běžně vypořádat. Další výzkumné úsilí by mohlo směřovat ke zmapování komplexnější množiny projevů ochrany úředních osob v českém právu.

¹⁰ V letech 2010–2018 bylo za trestný čin vraždy odsouzeno celkem 1034 osob, z toho počet na úředních osobách činil 8 (4+4).

Literature

- BEATTIE, S., D. DAVID a J. ROY. *Homicide in Canada*. Dostupné z: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2018001/article/54980-eng.htm>
- BLAIR, J., K. FOWER, C. BETZ a J. BAUMGARDNER. Occupational Homicides of Law Enforcement Officers, 2003–2013. Data from the National Violent Death Reporting System. *American Journal of Preventive Medicine*, 2016, č. 51. ISSN 0749-3797.
- FRYŠTÁK, M., J. KUČHTA, J. PROVAZNÍK a D. ČEP. *Postavení úřední osoby v trestním právu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-622-9.
- GRÍVNA, T., M. SCHEINOST, I. ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-615-0.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- VÁLKOVÁ, H., J. KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.
- WERLING, R., A. PEREIRA, G. MORRIS a B. RANDOL. Pain, Injury, Mortality: Police Confront Critical Incidents. *International Journal of Criminology and Sociology*, 2019, č. 8. ISSN 1929-4409.
- Workplace Homicides. *Bureau of Labor Statistics* [online]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/opub/ted/2018/there-were-500-workplace-homicides-in-the-united-states-in-2016.htm>

Contact – e-mail

jakubchromy@seznam.cz

Čtyři problémy trestní odpovědnosti za trestné činy proti životu a zdraví

Jiří Jelínek

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Článek pojednává o čtyřech aktuálních otázkách souvisejících s ochranou života a zdraví prostředky trestního práva v České republice. Jsou jimi: Meze přípustného rizika, jinak řečeno meze přípustného lékařského rizika jako okolnosti vylučující protiprávnost. Dále to jsou trestní odpovědnost právnických osob při poskytování zdravotních služeb, otázky trestní odpovědnosti související s účastí cyklistů v dopravní kriminalitě a nakonec problém posttraumatické stresové poruchy jako druh následku vzniklého trestným činem.

Keywords in original language

Trestní odpovědnost; přípustné zdravotnické riziko; trestní odpovědnost právnických osob; trestné činy s účastí cyklistů; posttraumatická stresová porucha.

Abstract

This paper discusses four topical issues related to the protection of life and health by means of criminal law in the Czech Republic. These issues are: Admissible Risk limits, in other words limits of admissible medical risk as condition excluding illegality of the act. Furthermore, it is the criminal liability of legal persons providing health services, the issue of criminal liability related to cyclists' participation in traffic crime and finally the problem of post-traumatic stress disorder as a consequence of a crime.

Keywords

Criminal Liability; Admissible Health Risk; Criminal Liability of Legal Persons; Crimes Involving Cyclists; Post-Traumatic Stress Disorder.

1 ÚVOD

Ve svém příspěvku se zabývám čtyřmi otázkami, čtyřmi problémy, spíše však okruhy problémů, které souvisejí s ochranou života a zdraví prostředky trestního práva.

Jsou jimi:

- a) Meze přípustného rizika, přesněji řečeno meze přípustného lékařského rizika.
- b) Trestní odpovědnost právnických osob při poskytování zdravotních služeb.
- c) Otázky trestní odpovědnosti spojené s účastí cyklistů.
- d) Problém posttraumatické stresové poruchy jako druhu (typu) těžké újmy na zdraví.

Můj příspěvek jde napříč uvedenými tématy a jeho společným jmenovatelem je to, že se jedná o problémy, které jsou aktuální a společensky závažné a kterým současná rozhodovací praxe a někdy i nauka nevěnuje v současné době dostatečnou pozornost.

2 JEDNOTLIVÉ PROBLÉMY

Ad a)

Začnu prvním tématem, kterým je přípustné riziko. Jak je všeobecně známé, přípustné riziko je v trestním zákoníku jednou z okolností vylučujících protiprávnost. Je obsaženo v ustanovení § 31 tr. zák., které zní:

„Přípustné riziko

(1) Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak.

(2) Nejde o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jí byl dán ke ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, ke němuž směřuje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přiči dobrým mravům.“

Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost bylo zakotveno nově v trestním zákoníku z roku 2009. Do té doby uvedenou okolnost dovozovala nauka trestního práva.

Přípustné riziko je v trestním zákoníku definováno obecně tak, aby se tato okolnost vylučující protiprávnost mohla uplatnit v různých oborech lidské činnosti, kde je třeba činit důležitá rozhodnutí, tedy aby se mohlo přípustné riziko uplatnit také jako riziko lékařské.

Příklady, ve kterých se lékařské riziko může objevit je dlouhá řada, namátkou: asistovaná reprodukce, transplantace orgánů, náročné estetické operace, zkoušení nových léků na lidech, neurochirurgické zákroky měnící charakter lidské psychiky, změna pohlaví, buněčná či genová terapie a četné jiné příklady.

V dané souvislosti jde zejména o výklad ustanovení § 31 odst. 2 tr. zák. tedy o stanovení souhrnu okolností, při jejichž existenci je aplikace přípustného rizika vyloučena.

Připomínám tezi, že zbytečnou, příliš rizikovou operaci je možno přirovnat k fyzickému napadení. Přitom k těmto případům může dojít relativně často. Rizikové operace, rizikové zkoušení nových léků a jiná riziková činnost ve zdravotnictví mají za následek bolest, utrpení, zmrzačení a někdy i smrt.

Právní úprava přípustného rizika je pochopitelně obecná. Komentářová či učebnicová literatura se omezuje na obecný výklad tzv. informovaného souhlasu ohrožené osoby, na zdůraznění zásady proporcionality (pravděpodobnost hrozící poruchy musí být menší, než pravděpodobnost žádoucího výsledku), na vysvětlení pojmu veřejný zájem (nejčastěji tak, že jde o opak zájmu soukromého) a na výklad sousloví „dobré mravy“.¹

Literatury k přípustnému lékařskému riziku není mnoho,² sporné otázky jsou řešeny sporadicky, judikatura k uvedenému tématu chybí.

¹ Pojem „dobré mravy“ trestní zákoník nedefinuje. Jejich obsah spočívá ve všeobecně platných normách morálky, při kterých je dán všeobecný zájem na jejich respektování. Posouzení, zda rizikové jednání porušuje dobré mravy, bude záviset na okolnostech konkrétního případu. Soulad s dobrými mravy se musí posuzovat z hlediska konkrétního případu v dané době a na daném místě. Citováno podle JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 67. ISBN 978-80-7502-230-1.

² CÍBULKA, K. O některých otázkách trestního postihu ve zdravotnictví. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 3, s. 69–76. ISSN 12-13-5313; MITLÖHNER, M. Hranice přípustného rizika a odpovědnosti ve zdravotnictví a v pomáhajících profesích. *Zdravotnictví a právo*, 2009, č. 11, s. 12–21. ISSN 1211-6432; KUČHTA, J. Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost v návrhu kodifikace trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 6, s. 165 a násl., ISSN 12-13-5313.

Přípustné lékařské riziko zůstává velkým tématem obecné i zvláštní části trestního zákoníku, na který by se měla zaměřit pozornost nauky i praxe trestního práva. Je to důležité z hlediska právní jistoty ve vztazích pacient (klient) – lékař – zdravotnické zařízení (poskytovatel zdravotních služeb), jak na to upozorňovala literatura již před lety.³

V otázce přípustného zdravotnického rizika se spojují závažné otázky právní i etické, střetává se zde více úhlů pohledu.

Základní otázkou je pak určení (stanovení) hranic přípustného zdravotnického rizika. Dále se klade otázka, zda vzhledem ke zvláštnostem přípustného rizika ve zdravotnictví by nebylo funkční vytvořit samostatnou okolnost vylučující protiprávnost – přípustné riziko při lékařském zákroku.

Ad b)

Jednou z dílčích otázek trestní odpovědnosti právnických osob je možnost trestní odpovědnosti korporací v určitých specifických případech, resp. při určitých specifických činnostech. Jednou z takových činností je poskytování zdravotních služeb.

Jedná se o otázky společensky závažné (poskytování lékařské péče je v zájmu pacienta i ve veřejném zájmu) a aktuální.⁴

Závažnost tématu je dána zejména tím, že některé výkony prováděné (anebo naopak neprovedené) při poskytování zdravotních služeb a některé situace vzniklé při poskytování zdravotní péče jsou ve své podstatě natolik citlivé až rizikové, že při nich vlivem různých okolností může dojít k zásahu do hodnot a zájmů, které jsou současně chráněny trestním právem včetně zájmů na ochranu života nebo zdraví (například náhlé zhoršení zdravotního stavu pacienta, nečekaná komplikace, neadekvátní reakce na vzniklou komplikaci, atypický průběh onemocnění, chybná diagnóza, nevyužití dostupné diagnostické metody, nestandardní postup léčení, rutinní pohled lékaře,

³ MITLÖHNER, op. cit., s. 16.

⁴ Například SOVOVÁ, O. a D. CÍSAŘOVÁ. Trestněprávní odpovědnost právnických osob za poskytování zdravotní péče. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 220–228. ISBN 978-80-87576-58-8; ŠELLENG, D. *Právníká osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 180–185. ISBN 978-80-7502-339-1; JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 261–279. ISBN 978-80-7502-351-3.

operační zákrok provedený ve větším rozsahu, který se posléze ukáže jako nepotřebný aj.).

K tomu se mnohdy přidávají systémová selhání při provozování zdravotnických služeb ohrožujících pacienta, jakými jsou typicky odmítnutí pacienta zdravotnické záchranné služby z důvodu nedostatečné kapacity zdravotnického zařízení nebo poskytování neodborné zdravotní péče lékařem bez specializované způsobilosti.

Jaké jsou zvláštnosti při posuzování trestní odpovědnosti právnických osob při poskytování zdravotních služeb?

Jsou jimi:

- široký okruh právnických osob, které mohou být předmětem trestní odpovědnosti,
- široký rozsah kriminalizace jednání právnických osob (právní úprava před novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. trestní postih korporací za trestné činy proti životu a zdraví neumožňovala, což bylo kritizováno), zahrnující nyní ovšem i trestné činy, u kterých je ovšem pochybné, zda jejich pachatelem může být i právnická osoba, jako je například ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky (§ 146a tr. zák.),
- postup lege artis jako objektivní kritérium nedbalosti u nedbalostních trestných činů,
- problém svobodného a informovaného souhlasu k lékařskému zákroku,
- možnost vyvozovat trestní odpovědnost právnických osob poskytujících zdravotní služby při systémových nedostatcích v činnosti takové právnické osoby.

O každé z uvedených zvláštností by bylo možné samostatně pojednat podrobně.

Ad c)

Kriminalita je hromadný negativní sociální jev. Podmnožinou kriminality jako hromadného negativního sociálního jevu je tzv. dopravní kriminalita.

Dopravní kriminalita se vyznačuje určitými zvláštnostmi, a to jak trestněprávními, tak trestněprocesními a také kriminologickými.

Jsou jimi například skutečnost, že pachatelem dopravní kriminality může být prakticky každý člověk, který se účastní dopravního provozu, a tím se stává potenciálním pachatelem trestného činu spáchaného v dopravě, anebo naopak riskuje, že se sám stane jeho potencionální obětí, a to vše za situace, kdy se zvyšuje hustota dopravy, jak o tom svědčí rostoucí počet evidovaných dopravních prostředků, a kdy velká část populace je řidičem nějakého dopravního prostředku.

Následky způsobené při dopravní kriminalitě jsou často velmi vážné, včetně následků na životě a zdraví. V dopravě totiž umírá výrazně více osob, než při násilné kriminalitě. Také četnost tohoto druhu kriminality je vysoká.

Pachatelé tzv. dopravních trestných činů se od ostatních liší tím, že zpravidla nejde o patologické jedince, nejednají se zločinným úmyslem, jejich možnosti resocializace bývají velmi dobré. Také recidiva dopravní kriminality není velká.

Specifika tohoto druhu kriminality se týkají i prevence. Můžeme činit opatření zamezující selhání lidského faktoru, stejně jako opatření technického rázu, která budou zaměřena na dopravní prostředky, ale také na tzv. objektivní podmínky provozu, zejména na uspořádání, značení a stav komunikací.

Podmnožinou dopravní kriminality je potom trestná činnost spojená s účastí cyklistů. Cyklisté mohou být účastníky dopravní nehody – jsou buď jejími oběťmi nebo jejich původci. Trestnou činnost můžeme rozdělit na účast cyklistů na silničním provozu, resp. na trestnou činnost páchanou cyklisty nebo na cyklistech.

Typickou formou zavinění je zde nedbalost (tím se liší od násilné kriminality nebo typické majetkové kriminality). Nedbalost cyklisty v případech těžkého ublížení na zdraví spočívá v řadě případů v tom, že cyklista nepočítal s panickou reakcí chodce na rychle projíždějící vozidlo či jízdní kolo, když chodec např. uskočil na nesprávnou stranu. Relativně často se aplikační praxe setkává se spoluzaviněním poškozeného.

Dále musíme vidět, že faktické rozdíly mezi cyklistikou dnes a před dvaceti, třiceti lety jsou velké. Nynější tzv. horská kola jsou svojí robustností a stabilitou srovnatelná s motocykly. V mnoha dopravních situacích představují horská kola pro chodce větší nebezpečí než automobily. Zatímco příjezd

automobilu chodec zpravidla uslyší na větší vzdálenost, rychle jedoucí horská kola chodec často zpozoruje až v poslední chvíli. Toto nebezpečí narůstá např. v lesním terénu, v parcích a na polních cestách, kde chodec nepočítá s dopravním rizikem tak, jako na silniční komunikaci. Není v silách chodců sledovat režim tzv. cyklostezek. Kinetickou energii horského kola zvyšuje i masivní ochranné oblečení jezdců. Podle toho pak dopadají i následky srážek horských kol s chodci, zejména menšími dětmi.

S ohledem na vývoj technologií a rozvoj dopravy se jedná o téma, kterému není v české literatuře věnována náležitá pozornost a k němuž existuje jen omezený okruh odborné literatury.

Jedná se přitom o velmi důležité otázky trestní odpovědnosti, které musí orgány činné v trestním řízení řešit. Například o otázky spoluzavinění poškozeného chodce, které mohlo mít vliv na vinu obviněného cyklisty, otázka reakce na překvapivá jednání poškozeného chodce odporující předpisům upravujícím pobyt osob na pozemních komunikacích, nepřiměřená rychlost cyklisty, jízda cyklisty pod vlivem návykových látek, pravidla silničního provozu při cyklistických závodech a ovšem také o otázku, zda se na cyklistu vztahují ustanovení o neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku,⁵ otázku, zda by nebylo de lege ferenda žádoucí zakázat používat sluchátka za jízdy u cyklistů a jiné důležité otázky.

Ad d)

Poslední otázkou, kterou se hodlám ve svém příspěvku zabývat, je problematika posttraumatické stresové poruchy jako formy následku, tj. těžkého ublížení na zdraví.

⁵ Řešení nabízí starší judikát č. 6/1953 Sb. rozh. tr., podle něhož řidičem dopravního prostředku, a tedy osobou, která může být pachatelem trestného činu neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zák. je i cyklista jedoucí na kole. Obviněný poté, co při jízdě na kole zavinil srážku s jiným cyklistou a způsobil mu poranění hlavy, jej nechal v bezvědomí ležet na zemi a odjel. Soud posoudil jednání obviněného jako trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti a trestný čin neposkytnutí pomoci podle ustanovení § 228 zák. č. 86/1950 Sb., trestního zákona. Řešení pak může být příkladem pro posouzení obdobných kauz, ve kterých hrají roli jiné pohybující se fenomény, jako jsou jezdcí koloběžky nebo přístroj zvaný segway.

Ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek se často opakovaně publikují judikáty vztahující se k otázkám již vyřešeným. K této otázce nová judikatura chybí, ačkoliv jde o problém žhavě aktuální.

Těžká újma na zdraví způsobená trestným činem pachatele nemusí mít pouze fyzickou podobu tělesné újmy, ale může mít také podobu duševní poruchy trvající delší dobu. Judikatura již před téměř čtyřiceti lety opakovaně uvedla, že těžkou újmu na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) tr. zák. může být i duševní porucha trvající delší dobu (č. 9/1981 – I. a č. 51/1983 Sb. rozh. tr.).

Druhem duševní poruchy pak může být i posttraumatická stresová porucha. Literatura se této otázce věnuje zejména v souvislosti s tématy, jakými jsou domácí násilí, oběti znásilnění, sexuálního nátlaku, pohlavního zneužití, loupeže, vydírání a jiných trestných činů. Nemusí to ovšem být pouze trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti, v důsledku jejichž spáchání u oběti posttraumatická stresová porucha vznikne. V nepublikované judikatuře Nejvyššího soudu jsem našel rozhodnutí (NS sp. zn. 4 Tdo 1296/2015) s velmi chytlavým skutkem: Rozsudkem Okresního soudu v Prachaticích ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. 4 T 63/2014, byla obviněná uznána vinnou ze spáchání zločinu násilí proti úřední osobě podle § 325 odst. 1 písm. a) a odst. 3 písm. a) tr. zák., kterého se podle skutkové věty výroku o vině daného rozsudku dopustila tím, že „dne 2. 12. 2013 v době mezi 8:35 hodin až 8:45 hodin v N., v budově kontaktního pracoviště Úřadu práce České republiky, v kanceláři při vyřizování žádosti o dávku v hmotné nouzi hrubými slovními výrazy napadla pracovníci úřadu práce X., která má v pracovní náplni přiznávání a odjímání sociálních dávek, této po vulgární nadávce vybrožovala rozmlácením ciferníku tak, že ji nikdo nepoznává, za což byla vyzvána k opuštění kanceláře a v reakci na toto vykázání se rukou sevřenou v pěst snažila jmenovanou udeřit do obličeje, tato se přímému úderu uhnula a byla udeřena pouze do špičky nosu, poté v kanceláři kopala do stolu a začala z něho shazovat věci na něm položené, v důsledku tohoto jednání utrpěla poškozená posttraumatickou stresovou poruchu s dobou léčení v trvání nejméně devíti týdnů, když podle lékařské zprávy nelze dosud sdělit, zda tato poúrazová stresová porucha nevyústí v jiné úzkostné či depresivní onemocnění.“

Posttraumatickou stresovou poruchu lze v obecné rovině charakterizovat jako delší dobu trvající duševní poruchu, resp. delší dobu trvající duševní onemocnění, které nepříznivě ovlivňuje život poškozeného.

Konkrétně se jedná o soubor různých poruch chování a prožívání včetně fyziologických reakcí (poruchy spánku, potivost, třes, nevolnost apod.),

které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku. Typickými projevy jsou například vracející se vzpomínky oběti na traumatické události, vyhýbání se podnětům připomínajícím traumatické události, bolesti hlavy, lekavost, alergie psychosomatického původu, gastroenterologické potíže, neschopnost koncentrace, problémy se začleněním oběti do společenského kolektivu, obtíže při navazování partnerského vztahu. Porucha může přetrvávat i několik let od traumatické události.

Posttraumatická stresová porucha je uvedena v mezinárodní klasifikaci nemocí. Zařazena je do kapitoly „Reakce na těžký stres a poruchy přízpusobení.“⁶ K lékařské definici srov. také odbornou literaturu.⁷

Posttraumatická stresová porucha nepostihuje pouze přímo postižené osoby, tedy přímé oběti trestných činů nebo oběti katastrof, ale také osoby, které byly svědky takové extrémní situace, tedy např. svědka trestného činu nebo svědka záchranné akce.

⁶ MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. Tabulární část. Aktualizované vydání k 1. 1. 2018. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. 2017, 2018, s. 220 [cit. 20. 11. 2019]. ISBN 978-80-7472-168-7. Dostupné z webových stránek: http://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/mkn-tabularni-cast_1-1-2018.pdf

Posttraumatická stresová porucha je v citovaném materiálu charakterizována takto: „*Začíná jako opožděná nebo protražovaná odpověď na stresovou událost nebo situaci (krátkého nebo dlouhého trvání) mimořádně ohrožující nebo katastrofické povahy, která je schopná způsobit silné rozrušení téměř u každého. Predisponující faktory, jako rysy osobnosti (nutkavé, astenické) nebo neuroza v anamnéze, mohou snižovat práh vzniku tohoto syndromu nebo zhoršovat jeho průběh, ale pro vysvětlení jeho vzniku nejsou nutné ani dostačující. Typické jsou epizody znovuoživování traumatu v neodbytných vzpomínkách (flashbacks), sneh nebo nočních můrách, které se objevují na přetrvávajícím pozadí pocitu tuposti a emoční oploštělosti, stranění se od lidí, netečnosti vůči okolí, anbedonie a vyhýbání činnostem a situacím, upomínajícím na traumatický zážitek. Obvykle se objevuje vegetativní hyperreaktivita a zvýšená bdělost, zesílené úlekové reakce a nespavost. S uvedenými příznaky je obvykle spojena úzkost a deprese a nejsou řídké ani suicidální myšlenky. Nástup následuje po traumatu s latencí od několika týdnů do několika měsíců. Průběh je kolísavý, ale ve většině případů dochází k úpravě. V malém počtu pacientů může nastat chronický průběh po léta a trvalá změna osobnosti (F62.0). Traumatická neuroza.*“

⁷ PRAŠKO, J., B. PAŠKOVÁ, N. SOUKUPOVÁ a V. TICHÝ. Posttraumatické stresové poruchy – I. díl. Klinický obraz a etiologie. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2001, č. 4, s. 157 [cit. 20. 11. 2019]. ISSN 1803-5272. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2001/04/04.pdf>. Autoři uvádí: „*Pod diagnózou posttraumatická stresová porucha (PTSD) se objevuje široká škála příznaků a projevů chování. Jde zejména o tři základní soubory symptomů, týkající se: znovuprožívání traumatu (včetně vzpomínek, děsivých snů, flesbecků), vyhýbání se miutním a zevním podnětům asociovaným s traumatickou událostí, a zvýšený arousal (kam patří nespavost, podrážděnost, zhoršená koncentrace a zvýšená bdělost). Potíže obětí traumatické události často překračují psychologické obranění příznaků; mezi biologické následky patří biochemické a pravděpodobně i strukturální změny v mozku; mezi sociální důsledky pak izolace, nárůst interpersonálních konfliktů, pocitu odcizení a celkově snížené pracovní a sociální fungování.*“

Z aktuální judikatury lze uvést č. 29/2018 Sb. rozh. tr., které řeší otázku, kdy lze posttraumatickou stresovou poruchu považovat za těžkou újmu na zdraví podle § 122 odst. 2 písm. i) tr. zák. V právní větě rozhodnutí vyslovuje zásadu, že pro závěr o tom, že posttraumatická stresová porucha je delší dobu trvající poruchou zdraví, a tedy těžkou újmou na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 písm. i) tr. zák., zásadně nestačí zjištění o jejím přetrvávání po relativně dlouhou dobu, ale je nutné, aby představovala velmi citelnou újmu v obvyklém způsobu života poškozeného. Musí být spojena s takovými potížemi, které nejenže trvají delší dobu, ale poškozenému brání v obvyklém způsobu života, do něhož mu vážně zasahují tak, že se nemůže projevovat a chovat podle svých zvyklostí a obstarávat si obvyklým způsobem své životní potřeby a uspořádat své sociální poměry.

Posttraumatická stresová porucha musí být zjišťována v trestním řízení znalecky (její existence, resp. možnost existence, délka trvání, příznaky).

Ve svém příspěvku se chci věnovat jiným praktickým otázkám, než znaleckému dokazování posttraumatické stresové choroby. Jde o problém záležející především v tom, že otázku, zda má posttraumatická stresová porucha intenzitu těžkého ublížení na zdraví, musí posoudit již orgány přípravného řízení, a to z hlediska procesní opatrnosti.

Vezmeme pro příklad kauzu uváděnou shora a posouzenou jako trestný čin násilí proti úřední osobě. Pokud by byl skutek posouzen jako trestný čin násilí proti úřední osobě podle § 325 odst. 1 tr. zák., bude pachatel ohrožen trestem odnětí svobody až na tři léta a podle § 314a odst. 1 tr. řádu by byl příslušný ke konání řízení samosoudce okresního soudu. Pokud by však přicházelo v úvahu právní posouzení jako násilí proti úřední osobě, kterým pachatel způsobil těžkou újmu na zdraví (v konkrétní formě posttraumatické stresové poruchy), potom je pachatel ohrožen trestní sazbou trestu odnětí svobody na tři léta až dvanáct let [§ 325 odst. 3 písm. a) tr. zák.]. Znamená to, že půjde o případ nutné obhajoby podle § 36 odst. 3 tr. řádu (koná se řízení o trestném činu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let a obviněný musí mít obhájce už v přípravném řízení).

V jiném případě to bude mít význam nejen z hlediska nutné obhajoby, ale může to mít vliv na otázku věcné příslušnosti soudu. Tak například

obžaloba je podána u okresního soudu pro loupež s právní kvalifikací loupeže podle § 173 odst. 1 tr. zák. s trestní sazbou trestu odnětí svobody dvě léta až deset let. Bude-li však přicházet v úvahu posouzení skutku jako trestného činu loupeže, kterým obžalovaný způsobil těžkou újmu na zdraví [§ 173 odst. 2 písm. b) tr. zák.], loupež způsobila oběti posttraumatickou stresovou poruchu, potom jsou splněny podmínky pro konání trestního řízení krajského soudu jako soudu prvního stupně (§ 17 odst. 1 tr. řádu – krajský soud koná v prvním stupni řízení o trestných činech, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let).

Stejnou otázku, tj. otázku věcné příslušnosti k projednání obžaloby, můžeme demonstrovat i na trestném činu znásilnění podle § 185 tr. zák., sexuálního nátlaku podle § 186 tr. zák. nebo pohlavního zneužití podle § 187 tr. zák., u nichž v důsledku jejichž spáchání může dojít ke vzniku posttraumatické stresové poruchy u poškozeného kvalifikované jako způsobení těžké újmy na zdraví.

A naopak závěr o tom, že by mohla přicházet v úvahu při právním posouzení posttraumatická stresová porucha, a tedy že by přicházela v úvahu přísnější právní kvalifikace, umožňuje okresnímu soudu účelově „přesunout“ věc k projednání a rozhodnutí na vyšší, tj. krajský soud.

Z uvedeného vyplývá, že orgány zejména přípravného řízení musí postupovat při posuzování kauz, ve kterých přichází v úvahu jako následek trestného činu posttraumatická stresová porucha s náležitou opatrností a vědomím všech právních důsledků právní kvalifikace.

3 ZÁVĚR

Ve svém příspěvku „napříč“ tématy jsem poukázal na některé problémy ochrany života a zdraví, na které by bylo žádoucí zaměřit větší pozornost nauky i praxe trestního práva.

Některé z těchto otázek jsou více teoretického rázu (přípustné zdravotnické riziko), jiné jsou více zaměřeny na aktuální potřeby praxe (posttraumatická stresová porucha).

Všechny čtyři otázky pak umožňují nauce i praxi trestního práva se k těmto otázkám kvalifikovaně vyjádřit.

Literature

- CIBULKA, K. O některých otázkách trestního postihu ve zdravotnictví, *Trestněprávní revue*, 2010, č. 3, s. 69–76. ISSN 12-13-5313.
- JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vyd. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1.
- KUCHTA, J. Přípustné riziko jako okolnost vylučující protiprávnost v návrhu kodifikace trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 6, s. 165 a násl. ISSN 12-13-5313.
- MITLÖHNER, M. Hranice přípustného rizika a odpovědnosti ve zdravotnictví a v pomáhajících profesích. *Zdravotnictví a právo*, 2009, č. 11, s. 12–21. ISSN 1211-6432.
- MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize. Tabelární část. Aktualizované vydání k 1. 1. 2018. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. 2017, 2018 [cit. 20. 11. 2019]. ISBN 978-80-7472-168-7. Dostupné z: http://www.uzis.cz/system/files/mkn-tabelarni-cast_4-10-2018.pdf
- SOVOVÁ, O. a D. CÍSAŘOVÁ. Trestněprávní odpovědnost právnických osob za poskytování zdravotní péče. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 220–228. ISBN 978-80-87576-58-8.
- PRAŠKO, J., B. PAŠKOVÁ, N. SOUKUPOVÁ a V. TICHÝ. Posttraumatické stresové poruchy – I. díl. Klinický obraz a etiologie. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2001, č. 4 [cit. 20. 11. 2019]. ISSN 1803-5272. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2001/04/04.pdf>
- ŠELLENG, D. *Právnícká osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-339-1.

Contact – e-mail

jelinek@prf.cuni.cz

Lze nadále používat výsledky metody pachové identifikace jako důkaz v trestním řízení?

Zdeněk Krejčí

Policie České republiky

Abstract in original language

Vědecký vývoj o pachové stopě přináší nové informace. Je obecně známo, že prvotní úkony při vyšetřování násilných trestných činů jsou velmi důležité a v jejich rámci zajištěné kriminalistické stopy jsou jedinečné, a každá informace z nich může být i tím důkazem, který přikloní rozhodování soudce k rozhodnutí o vině podezřelé osoby. Patří tedy i tento druh kriminalistické stopy mezi ty, které mají budoucnost? Vše bude záviset na vědecké činnosti v oboru chemicko-fyzikální analýzy, ale i jiných vědeckých oborů. Ovšem tím podstatným aspektem je člověk sám, konkrétně policista, který plní úkoly v širším rozsahu jako úkoly prvotní, policista, který řídí ohledání, policista, který vyhledává, zajišťuje a dokumentuje kriminalistické stopy. Na něho navazuje rozhodování státního zástupce a zejména soudce.

Keywords in original language

Ohledání místa činu; kriminalistické stopy; pachové stopy, důkaz; věrohodnost důkazu.

Abstract

The scientific development in the area of the scent trace gives emergence to new information. It is well known that the initial steps in the course of investigation of violent crimes are essential and the forensic traces secured in this stage are unique. Every piece of the evidence may represent the decisive momentum in forming process of the judge's decisions regarding the suspect. Does this kind of forensic evidence belong to those, which will be accepted in the future? All will depend on scientific activities in the field of chemical-physical analysis as well as other scientific areas. Indeed, the essential aspect is the person, or rather the police officer, who carries out

the initial steps of investigation, conducts the inspection of the crime scene, investigates, secures and documents the forensic traces. His activity is followed by the public prosecutor's and the judge's decision making process.¹

Keywords

Finding the Place of Action; Criminalistic Tracks; Odor Trays, Proof; Credibility of Evidence.

1 ÚVOD

Přemýšlel jsem dlouze o tom, zda dlouholetý „boj“ o udržení metody pachové identifikace v policejní praxi (dále jen „*test pachové identifikace*“ pro sjednocení významu v kontextu se zahraničním pojmenováním) má smysl. Veřejný prostor je v posledních letech obsazován články, kterými se test pachové identifikace, policejní práce či kvalita znalecké činnosti v daném oboru a odvětví zpochybňuje. Lidové noviny zveřejnily dne 24. 8. 2019 článek „*Ve sněmovně se svede boj o pachové stopy*“², ve kterém je zmíněno, že „*Kromě Polska či Nizozemí od pachových stop upustili třeba v Dánsku a Finsku*“³. V článku je zmíněno i to, že naše justice nepoužívá test pachové identifikace jako hlavní důkaz u soudu, ale spíše jako pomůcku pro „*uzavření řetězce nepřímých důkazů*“ nebo k navedení detektivů do okruhu lidí, v němž by se mohl pohybovat případný pachatel. Článek vyjadřuje pochybnosti o testu pachové identifikace např. v případě napadení tenistky Petry Kvitové⁴, v případě Lukáše Nečesaného⁵, v případě

¹ Překlad do jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

² Další článek: Důkaz pachová stopa. České soudy psímu čichu stále věří, odborníci ale upozorňují, že je nespolehlivý. *iHned.cz* [online]. 8. 8. 2019. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66620480-dukaz-pachova-stopa-ceske-soudy-psimu-cichu-stale-veri-odbornici-ale-upozornuji-na-velkou-nespolehlivost>

³ Viz dále sdělení Heli Jalander Ylikonstaapel, KM Operativiset valmiudet, Police University College z listopadu 2019.

⁴ Metoda pachových stop je dlouhodobě terčem ostré kritiky a vrhá nové světlo na mediálně známe případy, jako jsou kauzy Nečesaný, nebo Balhar. V některých zemích je metoda pomocí „čuchání psů“ jako důkaz zakázána. Viz <https://hoppner.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=706552>

⁵ „*Pachové stopy hraji v případě Lukáše Nečesaného svou významnou roli. S ohledem na informace, které má Spolek Salamoun k dispozici, můžeme klidně konstatovat, že tzv. komparace, tj. srovnání pachových stop, za stávajícího stavu jako důkaz je zcela nepoužitelná a vůbec k ní nemůže být přiblíženo.*“ Viz <https://www.krajskelisty.cz/kralovehradecky-kraj/okres-hradec-kralove/18257-kdo-se-pokusil-zabit-kadernici-v-kauze-ncesany-jiz-tezko-zjistime-elitni-policista-totiz-lze-pise-salamoun.htm>

Petra Terpaye⁶. Útok na test pachové identifikace je veden ze strany obhajoby, ale i Spolku na podporu nezávislé justice v ČR Šalamoun (dále jen „Šalamoun“). Šalamoun započal zpochybňovat znaleckou činnost doc. JUDr. Martina Kloubka, Ph.D. (dále jen „znalec“), např. v otevřeném dopise ze dne 11. 4. 2018 (viz **Václav Peričevič: Konec pachových stop v Čechách aneb selhání policisty roku**⁷). V tomto otevřeném dopise je zpochybňován znalecký posudek v případě Martina Balhara⁸, a to s odkazem na revizní ústavní znalecký posudek České zemědělské univerzity v Praze ze dne 4. 4. 2018. Tento znalecký posudek ve svých závěrech zpochybňuje, jak je tvrzeno v článku, minimálně morální úroveň znalce, neboť znalecký ústav dospěl k závěru, že znalec soudům zapomněl „omylem“ sdělit, že věrohodnost testu pachové identifikace je nad hranicí náhody. Šalamoun dále tvrdí, že za „... nejhorší Vaše selhání jako znalce považujeme tu skutečnost, že jste věděli a víte, že dle Gerritsen a Haak (2010) K9 Fraud!⁹ *Fraudulent Handling of Police*

⁶ V poslední době je mediálně prezentován případ Romana Ševčíka z roku 1989, např. Děsivý příběh Romana Ševčíka: Jako první obětí důkazu pachovou stopou je po 30 letech propuštěn na svobodu. Zlomený a bez nohy. *Security Magazin* [online]. Dostupné z: <https://www.securitymagazin.cz/krimi/desivy-pribeh-romana-sevcika-jako-prvni-obet-dukazu-pachovou-stopou-je-po-30-letech-propusten-na-svobodu-zlomeny-a-bez-nohy-1404062756.html>; Kauza Roman Ševčík: Po skoro 30 letech propuštěn z ústavní léčby, aneb jeden zmařený život. *iDnes.cz* [online]. Dostupné z: <https://pericevic.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=704358>; Justiční omyl – Případ Romana Ševčíka, odsouzeného za vraždu na 17 let. *Youtube* [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=5MT8NHnTaZc>; nebo „Osm svědků mu potvrdilo alibi, odsoudili ho. Chce očistit“. *Aktuálně.cz* [online]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/osm-svedku-mu-potvrdilo-alibi-odsoudili-ho-chce-ocistit/r~49c2854415b011e593f4002590604f2e/>

⁷ Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Vaclav-Pericevic-Konec-pachovych-stop-v-Cechach-aneb-selhani-policisty-roku-531595>

⁸ Soud nepovolil obnovu řízení muži odsouzenému za ubití pošťáčky *Novinky.cz* [online]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/soud-nepovolil-obnovu-rizeni-muzi-odsouzenemu-za-ubiti-postacky-14696>

⁹ GERRITSEN, Resi a Ruud HAAK. *K9 Fraud! Fraudulent Handling of Police Search Dogs*, Brush Education, 2010. ISBN 978-1550593938 (Resi Gerritsen a Ruud Haak jsou světově uznávaní odborníci v oblasti práce se psem a autoři více než 30 titulů pro výcvik psů).

*Search Dogs*¹⁰, způsob provádění testu pachové identifikace byl za podmínek, které byly stanoveny u Policie České republiky, označen přímo za *PODVOD*¹¹, avšak ani tuto skutečnost znalec v žádném svém „znaleckém“ posudku soudu, patrně „omylem“, nespomínal.“ Autoři Gerritsen a Haak ve své knize skutečně píšou o podvodu (angl. FRAUND), avšak v kontextu s dodržováním pravidel testu pachové identifikace, zejména zásady „double-blind¹², uvádějí¹³: „Policejní psi se řídí standardy, které nejsou mezinárodně upraveny. Tento nedostatek parametrů má za následek zmatek v tom, co pes může a nemůže dělat. Zmatek se rozšiřuje i na civilisty, vyšetřovatele trestných činů a dokonce i na samotné psovody! Gerritsen an Haak zdůrazňuje důležitost

¹⁰ „Police dogs are governed by standards that are not internationally regulated. This lack of parameters results in confusion as to what a dog can and cannot do, and this confusing extends to civilians, criminal investigators, and even handlers themselves! Gerritsen an Haak emphasize the importance of training methods, scientific understanding of dogs, and the bond between Dog Handler and K9 that makes reliable police dog work successful. K9 Fraud! is not purely conceptual, nor is it a technical manual. It is a poignant study of a subject that is as old as our relationship with canines, and teaches a lesson that has been overlooked by so many in the field. Internationally recognized dog handlers Resi Gerritsen and Ruud Haak define what it means to commit K9 fraud and provide tips on how to avoid it. While some instances of fraud are deliberately planned, many more are unintentional and result from a lack of training or confusion about what police dogs can and cannot do.“ Dostupné z: <http://leerburg.com/9013.htm>

¹¹ GERRITSEN, Resi a Ruud HAAK. K9 Fraud! *Fraudulent Handling of Police Search Dogs*. Dostupné z: <http://doglawreporter.blogspot.com/2011/11/k9-fraud-essential-reading-for-handlers.html>: při posuzování existence podvodu při testu pachové identifikace v České republice se toto tvrzení odráží od toho, že autoři žili v České republice nebo od případu „Sedm policejních psovodů z oblasti severního a východního Nizozemska bylo stíháno za krivou přísahu a padělání, protože bylo zjištěno, že nevykonalí sestavy identifikace vůně přesně v souladu s předpisy.“ Podle těchto pravidel nemají psovod znát polohu nosiče vůně podezřelého, aby se vyhnul ovlivnění jeho psa. Bylo zjištěno, že tento krok byl v mnoha případech mezi zářím 1997 a březnem 2006 v mnoha případech vynechán. Ještě horší bylo, že úřední zprávy uváděly, že všechny identifikační sestavy byly zpracovány v souladu se standardními provozními předpisy (což se jeví jako pravděpodobnější) („The seven police dog handlers of North and East Netherlands region were prosecuted for perjury and forgery, because it was found that they hadn't performed the scent identification line-ups exactly in accordance to the regulations. According to these rules, the dog handler may not know the position of the scent carriers of the suspect, to avoid influencing his dog. This step was found to be omitted in many cases between September 1997 and March 2006. Even worse, was that the official reports stated that all identification line-ups were processed in compliance with the standard codes of operation“).

¹² Z angličtiny ve významu „dvojitě zaslepení“; druh experimentálního výzkumného postupu; V případě **slepého experimentu** jsou informace, které mohou ovlivnit účastníky experimentu, zadržovány (maskovány nebo slepé) až do ukončení experimentu; Dobře oslepení může omezit nebo odstranit experimentální předpojatosti, které vyplývají z očekávání účastníků, vlivu pozorovatele na účastníky, zaujatosti pozorovatele, předpojatosti potvrzení a dalších zdrojů. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Blinded_experiment

¹³ Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

*tréninkových metod, porozumění psům na vědecké úrovni, důležitost pouta mezi psoděm a policejním psem (K9), díky kterému je práce policejního psa spolehlivá a úspěšná. Kniha – „Podvod K9!“ – není pouze konceptem ani technickým manuálem, nýbrž jde o výstižné studium tématu, které je tak staré, jako je starý náš vzájemný vztah se psy a dává nám lekci, která byla mnohými v tomto oboru přehlédnuta. Mezinárodně uznávaní psodě Resi Gerritsen a Ruud Haak definují to, co znamená spáchat „Podvod K9“ a poskytují typy, jak tomu zabránit. Zatímco některé případy podvodů jsou plánovány záměrně, je více těch, které jsou neúmyslné a jsou výsledkem nedostatečného výcviku nebo zmatku ohledně toho, co policejní psi mohou a nemohou dělat.“¹⁴ V otevřeném dopise Šalamouna je též zmínka o tom, že znalec podlehl „**bias blind spot**“¹⁵, což je termín pro kognitivní zkreslení závěrů. Samotný vlastní posudek znaleckého ústavu zdůrazňuje, že „**Výsledky pachové identifikace prováděné v souladu se závazným pokynem ŘŘPP ČR 9/2009 za věrohodné považovat nelze**“¹⁶. Česká zemědělská univerzita v Praze, fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů, katedra obecné zootechniky a etologie vědecky podrobila dosavadní metodiku používání pachových stop, resp. její zajišťování a následné vyhodnocování, důkladnému prověření s kritickým závěrem, který nedoporučuje dosavadní postupy nadále zachovávat pro jejich mimořádně nízkou „úspěšnost“.*

Posudek využívá ke svému tvrzení nově získané vědecké poznatky učiněné v rámci testování pachové identifikace na základě projektu Ministerstva vnitra č. VF20102015011. Vyplyvá z něho jednoznačný závěr, že **spolehlivost doposud používaného testu pachové identifikace speciálně vycvičenými služebními psy je za stávajících podmínek nedostatečná a její využívání v průběhu trestního řízení proto nelze doporučit.**¹⁷

¹⁴ V překladu: <https://translate.google.cz/translate?hl=cs&sl=en&tl=cs&u=http%3A%2F%2Ffleeberg.com%2F9013.htm&anno=2>

¹⁵ https://cs.wikipedia.org/wiki/Kognitivn%C3%AD_slep%C3%A1_skvrna: „Kognitivní slepá skvrna (anglicky Bias blind spot) patří mezi kognitivní zkreslení, kdy člověk dokáže vnímat vliv kognitivních zkreslení u ostatních, ale ne svá vlastní. Vlivem tohoto zkreslení je člověk podvědomě přesvědčen, že jeho etické názory jsou ve srovnání s ostatními ty správné a objektivní. Člověk pak ve výsledku hodnotí svá rozhodnutí jako správnější ve srovnání se svým okolím.“

¹⁶ Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Vaclav-Pericevic-Konec-pachovych-stop-v-Cechach-aneb-selhani-policisty-roku-531595>

¹⁷ Významná změna v posuzování pachových stop v trestním řízení. Dosud vydané posudky musí být přehodnoceny. *advokat-hampel.cz* [online]. 17. 1. 2018. Dostupné z: <http://www.advokat-hampel.cz/cz/aktuality/vyznamna-zmena-v-posuzovani-pachovych-stop-v-trestnim-rizeni-dosud-vydane-posudky-musi-byt-prehodnoceny/65.html>

V článku **„Důkaz pachová stopa. České soudy psímu čichu stále věří, odborníci ale upozorňují, že je nespolehlivý“**¹⁸ ze dne 8. 8. 2019 je zveřejněno vyjádření Ing. Ludvíka Pince z České zemědělské univerzity: *„Psi jsou schopni pachovou komparaci provádět. Chybovost je přitom natolik vysoká, že využitelnost této metody, pokud je prováděna za stávajících podmínek, jako důkazního prostředku prakticky vylučuje.“* „Psi jsou skvělí, jejich čich je dokonalý. Nejsou ale neomylní a hlavně je může ovlivnit a zmažá sám člověk.“ Dále je v článku vyjádřeno, že *„Psi pomáhají odhalovat pachatele i zhruba ve dvou desítkách dalších států... není možné spoléhat se jen na jednoho psa či dvě zkušební, jak tomu bylo donedávna v Česku.“*

Ing. Ludvík Pinc ke změně metodiky pro užívání testu pachové identifikace v závěru svého sdělení uvedl: *„Je to krok vpřed, ale stále s tím předpisem spokojen nejsem. Například se zmenšil počet sklenic ... Mně by se líbili aspoň tři psi. Třeba v Polsku mají jen pět sklenic, ale čichají nejméně sedmkrát.“*

Další vyjádření k testu pachové identifikace podala forenzní genetička Halina Šimková¹⁹, když mj. uvedla: *„To, že existuje pachový profil jedince, to se ví a pracuje se s tím. Pachy mají souvislost s genetikou, ví se, že složení pachů lidí z různých částí světa se liší. Metoda se tedy může rozvinout i do metody částečné predikce biogeografického původu. Budoucnost je ale nejistá. Pachové stopy jsou totiž jednou z nejdiskutovanějších a nejkontroverznějších forenzních expertiz. Jsou státy, které zcela zakázaly pachové stopy, jestliže v případě figuruje pes a psův od, a to z důvodu možného ovlivnění a zkereslení výsledků. Některé státy je částečně používají, pro některé je to standard. Pachové stopy ale určitě prodělají nějakou změnu, buď úplně zaniknou, nebo se naopak rozvinou. Zcela soukromě tipuji, že budoucnost je spíš v používání přístrojů než psů.“*

V článku **„Pachová stopa stále páchne, zatím...“**²⁰ ze dne 6. 3. 2019 Václav Peričevič, místopředseda spolku Šalamoun, uvedl: *„Česká republika byla bohužel jediná země v Evropě, kde bylo psův od známo umístění správné pachové konzervery. Ve skutečnosti většina evropských zemí metodu nepoužívá. Používána je kromě Francie a části Německa pouze v zemích bývalého Východního bloku. Zrušená byla*

¹⁸ Článek byl zpracován bez autorizace Ing. Ludvíkem Pincem, jedná se o novinářskou licenci. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-66620480-dukaz-pachova-stopa-ceske-soudy-psimu-cichu-stale-veri-odbornici-ale-upozornuji-na-velkou-nespolehlivost>

¹⁹ Budoucnost pachových stop je nejistá. In: *Lidové noviny* [online]. 4. 1. 2019. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/dnes-lze-z-dna-zjistit-pachateluv-puvod-barvu-oci-i-podobu-obliceje-rika-forezni-geneticka.A190322_111148_ln_byznys_pravo_ssu

²⁰ Dostupné z: <https://pericevic.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=703571>

v Holandsku, Dánsku, nedávno ve Finsku²¹. Nepoužívá se ve Španělsku, Rakousku, Itálii, Velké Británii, Irsku, Portugalsku, Švýcarsku, Lucembursku a ostatních zemích Západní Evropy. Česká republika byla tedy jedinou zemí, o které je nám známo, že metodu využívá.“

Pokud jde o zrušení testu pachové identifikace, tak z informace od představitelů finské policie z listopadu 2019²² bylo zjištěno, že ve Finsku používali test pachové identifikace během let 2003–2013. Tehdy měli k dispozici 4 psůvody a 8 psů a došlo k použití testu pachové identifikace u asi 200 případů za rok. Tento program byl kvůli financování uzavřen. Finský orgán činný v trestním řízení používal test pachové identifikace u různých druhů zločinů a jeho výsledek byl v každém případě akceptován jako důkaz²³.

21 „Finská policie má kolem 260 psů, které drží 210 psůvodů. Finští policejní psi jsou takzvaní víceúčeloví psi. Psi absolvují výcvik v použití síly, sledování, vyhledávání osob a vyhledávání objektů a zločinů. Kromě toho jsou psi cvičeni ve speciálním výcvikovém prostoru. Patří sem hledání drog, vybuchnutí, hořlavých kapalin nebo těl. Kromě toho, že jsou zvládnutelní, jsou speciální policejní psi školeni pro jeden zvláštní úkol. Speciální psi pracují pouze ve své specializované oblasti, jako jsou výbušné nebo drogové pátrání nebo pomáhají při vyšetřování požárů. Poslední specializací je hledání peněz. Psi na peníze jsou vyskoleni, aby rozpoznali vůni bankovek, a hledají pytle na peníze v budovách a terénu.“ Dostupné z: <https://www.polamk.fi/polisiikoiraletos/polisiikoirat> [cit. 11. 10. 2019].

22 Podle informace z odpovědi od Heli Jalander Ylikonstaapeli, KM Operatiiviset valmiudet, Police University College z listopadu 2019 lze uvést, že (originál): „We did use odor identification dogs in Finland during years 2003–2013. We had 4 handlers and 8 dogs and about 200 cases/ year. The program was closed due to financing. Our law enforcement authority used scent identification in different kind of crimes and the identification of the dogs was accept as evidence in every case.“

23 Odběr vzorku lidského pachu byl ve Finsku upraven i legislativně (zdroj: informace na dotaz od Heli.Jalanderolisii.fi): „A police officer has the right to take fingerprints, palm/ hand and footprints, handwriting, voice **and human scent samples**, a photograph and description of identification details from a suspect of a crime. In course of a criminal investigation, a police officer has the right, for cogent reasons, to take personal identification details from people who are not suspects of a crime in matters related to a crime carrying a maximum sentence of at least 12 months in prison. These personal identification details can be used for the sole purpose of solving crimes, and they are not to be stored or registered for any other purpose. A public servant trained to take personal identification details and has been appointed by the police chief of a police unit, has the right to take personal identification details in cases mentioned in paragraphs 1 and 2.“ (překlad) „Policista má právo sejmout otisky prstů, dlaně, nohy, vzorek písma, hlasu, vzorku lidského pachu, fotografii a popis identifikačních znaků od osoby podezřelé z trestného činu. V průběhu trestního řízení má policista právo z naléhavých důvodů odebrat osobní identifikační znaky od osob, které nejsou podezřelé z trestného činu, v případě vztahujícím se k trestnému činu, pro který lze uložit nepodmíněný trest alespoň 12 měsíců. Tyto údaje mohou být použity pouze pro účely odhalování trestných činů a není možné je skladovat či registrovat pro jiné účely. Osoba ve služebním poměru s odpovídajícím výcvikem pro odebrání osobních identifikačních znaků, která byla určena velitelem policejní složky, je oprávněna odebrat osobní identifikační znaky v případech uvedených v odstavci 1 a 2.“

Nesmíme zapomenout na výchozí bod používání testu pachové identifikace z roku 1977, kdy byla vydána „**Směrnice pro využívání metody pachových konzerv ve Sboru národní bezpečnosti**“²⁴, z níž vyplývá, že test pachové identifikace byl prostředkem kriminalistické taktiky a pachová stopa se zajišťovala všude, kde se dalo. Na základě těchto stop bylo možno rekonstruovat průběh skutkového děje, pobyt, pohyb nebo činnost pachatele (čl. 12) a hlavně šlo o případ s kvalifikovaným a zavřenímhodným způsobem provedení. Snímalo se pouze z míst a předmětů, s nimiž měl pachatel intenzivnější kontakt. Před zajištěním pachové stopy muselo být místo činu zabezpečeno před vstupem nepovolaných osob. Odebírání pachového vzorku osoby se provádělo jen u takových osob, které byly skutečně ze spáchání trestného činu podezřelé (čl. 15). U vlastního testu pachové identifikace je možné si povšimnout, že ve srovnávací řadě musela být vždy pachová konzerva stejného charakteristického pachu (čl. 21). Nezbyvá, než se blíže podívat na informace v odkazovaných zdrojích v kontextu s testem pachové identifikace, tedy jaké informace byly v zahraničních odborných sděleních zveřejněny.

Do problematiky testu pachové identifikace jistě patří Ústavním soudem zmíněný odkaz „**Richtlinien für den Einsatz von Geruchsspurenvergleichshunden im strafrechtlichen Ermittlungsverfahren**“²⁵ (v překladu „*Směrnice pro nasazení psů pro srovnávání pachových stop v přípravném řízení trestním*“). V této směrnici bylo v částech 2.2, 3.1 a 3.2 stanoveno: „*Psi pro porovnávání pachových stop mohou být smysluplně nasazeni, pokud*

- *jsou k dispozici předměty (důkazní prostředky), s nimiž pachatel přišel s velkou pravděpodobností do tělesného kontaktu nebo jsou k dispozici tělesné sekrety / stopy krve, které lze s velkou pravděpodobností přiřadit k pachatelovi,*

²⁴ Směrnice č. j. VB/F-021/R-77 pro využívání metody pachových konzerv ve Sboru národní bezpečnosti. vyd. Federální ministerstvo vnitra, Praha 1977, stupeň utajení zrušen rozhodnutím N MV ČSSR ze dne 28. 2. 1989. Směrnice byla platná a účinná do 30. 10. 2002.

²⁵ Viz náleze Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2015 sp. zn. IV. ÚS 1098/2015 – v originále Richtlinien für den Einsatz von Geruchsspurenvergleichshunden im strafrechtlichen Ermittlungsverfahren, Aufgehoben d. RdErl. V. 5. 12. 2011 (MBI, NRW, 2012 S. 60; RdErl. d. Innenministeriums v. 23. 7. 1991 – IV D 1/C3 – 6402/85351; doplněn RdErl. d. MV – v. 11. 1. 2002, 42,2-6402/43,2-8535; zrušen ke dni 1. 1. 2012 – v. 5. 12. 2011 (MBL NRW 2013 S. 23).

- existují jeden nebo více podezřelých, kteří popírají spáchání činu nebo kontakt s předmětem doličným nebo s místem činu,
- podle existujících stop spáchání činu pomocí tradičních kriminalistických vyšetřovacích metod se jeví jako neprokazatelné dle očekávání nebo nedostatečně prokazatelné.

Metoda porovnávání pachových stop je také vhodná pro prokázání tělesného kontaktu svědků s předměty nebo pro přiřazení tělesných sekretů / kerve svědků ... Při vyhledávání stop je nutno vyhodnotit, kterých předmětů se musel pachatel prostřednictvím kožního kontaktu dotknout nebo se mohl s vysokou pravděpodobností dotknout. Také je nutno dát pozor na výměšky a výkaly, které je potřeba pachateli připočíst. Musí se zaměřit kontaktu pokožky s předměty, které se pro srovnávání pachových stop zajišťují. Osoby, které nějaký takový předmět možná kontaminovaly, se musí zaznamenat a zadokumentovat pro vyšetřovací spis, aby mohly být při pozdějším porovnávání pachových stop vyloučeny jako porovnávané osoby.²⁶

Do diskuse nad testem pachové identifikace se již v lednu 1998 zapojila G. A. Schoon²⁷ sdělením v článku: **„A first assessment of the reliability of an improved scent identification line-up“**²⁸ (v překladu „První hodnocení spolehlivosti vylepšené identifikace pomocí pachových řad“). Autorka vyjádřila, že pro správné vyhodnocení různých forenzních technik je důležité vědět, **jak jsou tyto techniky spolehlivé. Spolehlivost identifikace za pomoci pachových řad je neznámá.** Účelem této studie bylo popsat a použít spolehlivou metodu testování pro pachovou identifikaci za využití trénovaných policejních psů a nového postupu pachové identifikace.²⁹

Stejná autorka v lednu 2005 zveřejnila článek: **„The effect of the ageing of crime scene objects on the results of scent identification**

²⁶ Překlad Ing. Věra Medunová, soudní tlumočnice Krajského soudu v Brně pro jazyk německý.

²⁷ G. A. Schoon, v době vydání článku: University of Leiden, Department of Criminalistics and Forensic Science, The Netherlands.

²⁸ SCHOON, G. A. A first assessment of the reliability of an improved scent identification line-up. *Journal of Forensic Sciences* [online]. 1998, roč. 43, č. 1, s. 70–75. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9456528>: „To properly evaluate different forensic techniques, it is important to know how reliable these different techniques are. The reliability of scent identification line-ups is unknown. The purpose of this study was to describe, and employ, a reliability testing method for scent identifications using trained police dogs and a novel scent identification procedure.“

²⁹ Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

line-ups using trained dogs³⁰ (v překladu „Vliv stárnutí objektů z místa činu na výsledek identifikace pachovými řadami pomocí vyškolených psů“), ve kterém popsala **vliv stárnutí stopy pachu**, získané z místa činu, na výkon psa při rozpoznávání pachatele v pachové řadě. Výsledky ukazují, že zatímco psi bezchybně identifikují pachy získané ten samý den, tak s odstupem času výsledky ve sledovaném období klesají na nižší úroveň a jsou proměnlivé (2 týdny až 6 měsíců). Výsledky však neprokazují systematické snižování výkonu. Možným vysvětlením je vývoj ustáleného stavu ve skleněných nádobách, obsahujících pachovou stopu pachatele, a to po počátečním diferenčním odpařování složek zbytku nebo rozložení nenasycených složek na nasycené. Prevence této počáteční změny může zabránit poklesu výkonu sledovaného v této studii, a tak zvýšit spolehlivost pachových identifikací.³¹

V článku nizozemského advokáta Jana Boksema³² **Cave canem**³³ jsou uvedeny kladné i záporné argumenty k testu pachové identifikace, zejména k vlastní identifikaci pachatele. Osoba, která drží předmět, zanechává pachovou stopu; pes může cítit pach objektu, který s ním byl v kontaktu; pes je schopný rozlišit pach, který pochází od různých osob. Dále uvádí, že **pach těla je jedinečný a neměnný; pach stopy po objektu je neměnný**; environmentální faktory neovlivňují pach (nanejvýše intenzitu pachu); pach, který někdo zanechal na předmětu, může být přenesen na nosič pachu a může být skladován po dlouhou dobu; pes si může zapamatovat pach, porovnávat se s ním a označovat identické (nebo podobné) pachy; pes může rozlišit lidské vůně, které se vzájemně smíchají; volba, kterou pes udělá,

³⁰ SCHOON, G. A. The effect of the ageing of crime scene objects on the results of scent identification line-ups using trained dogs. *Journal of Forensic Sciences* [online]. 2005, roč. 147, č. 1, s. 43–47. Dostupné z: <https://ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15541591>: „This paper describes the effect of ageing of the odour trace collected at the crime scene on the performance of the dogs in recognising the perpetrator in a line-up. The results show that whilst the dogs perform faultlessly in matching odours collected on the same day, the results drop to a lower level and become more variable in the period studied (2 weeks to 6 months). However, the results do not show a systematic decrease in performance. A possible explanation is the development of a steady state in the glass jars containing the perpetrator odour trace after initial differential evaporation of components of the residue or break down of unsaturated components into saturated ones. Prevention of this initial change may prevent the drop in performance observed in this study, thus increasing the reliability of these scent identifications.“

³¹ Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

³² Jan Boksem, Advokát pro trestní právo AK Anker and Anker, LE Leewarden.

³³ BOKSEM, Jan. Cave canem. *Advocatenblad* [online]. 2004, č. 15, 1. 10. 2004, s. 634. Dostupné z: https://assets.budh.nl/advocatenblad/pdf/ab_15_2004.pdf

znamená, že pach je identický, proto je jedna a tatáž osoba totožná. Dále autor upozorňuje na Rozsudek soudu USA, který uznal pro hodnocení znaleckého posudku tzv. Daubertův standard³⁴, který pomohl k formulaci otázek, týkajících se spolehlivosti testu pachové identifikace:

- a) *Jsou hypotézy ověřitelné a efektivně vyhodnocovány?*
- b) *Byl proveden vědecký výzkum k metodě a jejímu výsledku?*
- c) *Byly prezentovány výsledky v autoritativním vědeckém časopise?*
- d) *Lze metodu opakovat, popř. vzájemně vyhodnocovat jinými odborníky?*
- e) *Jaká je chybovost výsledků použité metody?*
- f) *Jak je metoda obecně přijímána ve vědeckých kruzích?*³⁵

Autor článek uzavírá s tím, že je nezbytné, aby byl k dispozici „zádržný systém“ pro rozhodování o testu pachové identifikace. Je potřebné se držet

³⁴ Frye vs. U.S. 293 F. 1013 DC Cir. 1923; mezi Fryeovým testem a Daubertovým standardem vznikla paralelně kritéria formulovaná v článku 702 – Federal Rules of Evidence (1975), jehož poslední novela je z roku 2011. Tato kritéria jsou paralelně platná vedle Daubertova standardu, ale i Fryeova testu. Daubertův standard nepřijala více než polovina U.S., jmenovitě Kalifornie, Illinois, Maryland, New York, New Jersey, Pennsylvanie, a Washington, které se stále drží měřítka Fryeova testu.

³⁵ Nejpodstatnější z toho je geneze dnes všeobecně známého Daubertova standardu, protože je to produkt justice. Jedná se v podstatě o nekompromisní „sítu“ formované pěti kritérii, před kterými musí znalecký důkaz obstát, ještě než přijde před porotu: a) testing/falsifiability = jsou užití teorie či metody ověřitelné/vyvratitelné? b) peer review & publication = bylo to, oč se znalec opírá, recenzováno/publikováno? c) known or potential error rate = je známa potencionální či skutečná chybovost užitých metod? d) standards controlling use of technique = existují kontrolovatelné standardy užitého postupu? e) general acceptance (přejeté kritérium Fryeova standardu) = jsou užití teorie a metody obecně přijímané příslušnou vědeckou komunitou? Jiná verze Daubertova standardu: „... odpovědnost za soudní řízení...“ při přijímání znaleckých výpovědí a vyjmenoval nevyčerpávající seznam faktorů, které je třeba vzít v úvahu: 1) zda odborná technika nebo teorie mohou být testovány a posouzeny na spolehlivost, 2) zda technika nebo teorie byla podrobena vzájemnému přezkumu a zveřejnění, 3) známá nebo potenciální míra chyb techniky nebo teorie, 4) existence a údržba standardů a kontrol a 5) zda byla technika nebo teorie obecně akceptována ve vědecké komunitě. Dostupné z: <https://www.theexpertinstitute.com/daubert-vs-frye-navigating-the-standards-of-admissibility-for-expert-testimony/>; dále ZÁVORA, Jiří. Příčiny obtížné přezkoumatelnosti znaleckých posudků. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, roč. 12, č. 1, s. 120–149. Dostupné z: http://www.zavora.info/Podklady/Zavora_AIO_Prezkoumatelnost_posudku_2017_FINAL.pdf

nabízených otázek v tzv. Daubertově testu³⁶. Vlastní test identifikace pachu je založen na zčásti neprokázané teorém. Proto dokud nebudou tyto teorémy „prokázané“, soudce musí obezřetně vyhodnocovat výsledek testu identifikace pachu, než jej přijme za důkaz v trestní věci. **Podmínkou pro přijetí tohoto důkazu** musí být existence jiného důkazu (pozn. nesmí to být jiný test identifikace pachu).

Každý vědecký princip nebo objev, když překročí hranici mezi experimentální a prokazatelnou fází, je obtížné definovat. Někde v této zóně musí být uznána důkazní síla principu, a zatímco soudy udělají dlouhou cestu v přiznání znaleckého svědectví odvozeného od dobře uznávaného vědeckého principu nebo objevu, věc, ze které se odpočet provádí, musí být dostatečně zavedena tak, aby získala všeobecné přijetí v konkrétní oblasti, do které patří. Proto je třeba vnímat dokazování (dle soudní praxe v USA, ale použitelné i v našich podmínkách) znaleckým posudkem nebo znalcem modifikovaně s využitím „Pravidla 702“³⁷. **Svědék, který je kvalifikován jako znalec na základě znalostí, dovedností, zkušeností, školení nebo vzdělání, může svědčit ve formě stanoviska nebo jinak, pokud:**

- a) *vědecké, technické nebo jiné odborné znalosti znalce pomohou třídit faktů porozumět důkazům nebo určit spornou skutečnost;*
- b) *svědectví je založeno na dostatečných skutečnostech nebo údajích;*
- c) *svědectví je výsledkem spolehlivých zásad a metoda;*
- d) *odborník spolehlivě uplatnil zásady a metody na skutkové okolnosti případu.*

³⁶ Článek CAPPELLINO, Anjelica. Daubert vs. Frye: Navigating the Standards of Admissibility for Expert Testimony. *Expert Institute* [online]. 17. 7. 2018, aktualizace 24. 7. 2020. Dostupné z: <https://www.expertinstitute.com/resources/insights/daubert-vs-frye-navigating-the-standards-of-admissibility-for-expert-testimony/>; hlavní řídicí standardy lze nalézt ve dvou klíčových případech – případ DC Circuit, *Frye vs. USA*, 293 F. 1013 (DC Cir. 1923), a rozhodnutí amerického Nejvyššího soudu, *Daubert vs. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.*, 509 US 579 (1993); Obecný předpoklad ve *Frye vs. United States*, 293 F. 1013 (DC Cir. 1923) uvádí, že znalecký posudek je přípustný, pokud vědecká technika, na níž je stanovisko založeno, je „obecně přijímána“ jako spolehlivá v příslušné vědecké komunitě. Ve *Frye Circuit* potvrdil rozhodnutí soudního soudu o znaleckém svědectví týkajícím se testu detektoru lži.

³⁷ Viz LII, Federal Rules of Evidence, Rule 702. Testimony by Expert Witnesses. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702

Nicméně pro trestní proces v USA platí podmínka přípustnosti důkazu uvedená v „Pravidle 104“³⁸, podle kterého se řeší předběžné otázky, zejména zda je svědek kvalifikován, zda existuje výsada nebo **zda jsou přípustné důkazy, a to týkající se váhy a důvěryhodnosti (i znaleckého posudku)**. Při rozhodování není soud vázán pravidly dokazování, s výjimkou těch, která mají výsadní právo.

V roce 2007 prof. Dr. J. E. R. Frijters³⁹ napsal **dopis Procureus-Generaal** o podezření vztahujícím se k testu pachové identifikace, neboť byly zjištěny nesrovnalosti v proceduře postupu policie. Po dlouhou dobu je veden jako expert v případech týkajících se testu pachové identifikace, a to společně s dalším expertem Janem Boksemem, přičemž dospěli k závěru, že existují problémy s dodržováním metodiky testu pachové identifikace. Některé problémy byly již vyjádřeny v dokumentu, který tito autoři zveřejnili v roce 2004⁴⁰. Dr. Frijters se následně seznámil s dokumenty, resp. s výsledky experimentů Dr. Adee Schoonové, jejíž výsledky experimentu naznačily, že psi mají obvykle 8% chybovost. Dr. Frijters následně zveřejnil v „*Law Journal*“

³⁸ Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_104

³⁹ Prof. Dr. J. E. R. Frijters, experimentální psycholog a metodolog.

⁴⁰ FRIJTERS, J. E. R. a Jan BOKSEM. Een positieve geuridentificatieproef dient vrijwel altijd in een tegenonderzoek te worden herhaald [A Positive Odor Identification Test Almost Always Needs to Be Repeated in a Counter-Investigation]. *NJB*, 2004, č. 14, s. 729–734.

informace⁴¹, které získal od obhájců, kteří měli pochybnosti o výsledku testu pachové identifikace v jejich trestních případech. Celkem získal od obhájců 114 policejních zpráv o výsledku testu pachové identifikace. Nezískal však

⁴¹ K tomu se vztahuje: Parket bij de Hoge Raad ze dne 12.9.2006, ECLI:NL:HR:2006:AX3862 (Rozsudek Nejvyšší soud ze dne 12. 9. 2006, zveřejněn 5. 4. 2013: ECLI: NL: HR: 2006: AX3862, číslo případu 02147/05-(10): „Deze proef identificeert de dader niet. Er wordt slechts een respons van een hond waargenomen, die als aanwijzing kan worden beschouwd voor het feit dat de verdachte inderdaad de mogelijke dader zou kunnen zijn. Omdat de proef een responsmethode is en het resultaat sterk afhankelijk is van toevalsfactoren, is de proef te beschouwen als een kansproces. (3.8.1) - Het nieuwe art. 359, tweede lid, Sv brengt geen wijziging in de vrijheid van de rechter die over de feiten oordeelt, ten aanzien van de selectie en waardering van het beschikbare bewijsmateriaal alsmede de keuze en weging van de factoren die van belang zijn voor de oplegging van de straf en/of de maatregel. Wel brengt die bepaling mee dat hij zijn beslissing dienaangaande in een aantal gevallen nader zal dienen te motiveren. Omrent de gevallen en de mate waarin een beslissing nader dient te worden gemotiveerd, zijn wgens de vele, uiteenlopende situaties die zich kunnen voordoen, geen algemene regels te geven. In dat verband zal betekenis toekomen aan onder meer de aard van het aan de orde gestelde onderwerp alsmede de inhoud en indringendheid van de aangevoerde argumenten. (15-17) 15. Door de raadsman is in algemene bevoordingen de betrouwbaarheid van de geuridentificatieproef in twijfel getrokken, waarbij hij heeft gewezen op een tweetal publicaties. Een dergelijk algemeen betoog, dat zich richt op de betrouwbaarheid van de – geenszins nieuwe, maar blijkens de jurisprudentie geaccepteerde – onderzoeksmethode als zodanig (en waarbij geen beroep wordt gedaan op nieuwe, ernstig te nemen wetenschappelijke inzichten) levert mijns inziens geen „geval“ op waarin de selectiebeslissing nadere motivering behoeft. Op een dergelijk algemeen betoog kan de rechter alleen maar met algemeenheden antwoorden die – wil hij niet verzeild raken in een wetenschappelijk debat dat elders moet worden gevoerd (7) - moeilijk anders dan weinigzeggend kunnen zijn. Het beste dat de rechter zou kunnen antwoorden is dat het feit dat de methode bepaald niet onfeilbaar is (8), niet aan het – uiteraard behoedzaam – gebruik van de uitkomsten daarvan in de weg staat.

16. Een en ander geldt ook voor de door de raadsman geponeerde stelling dat de geuridentificatieproef alleen kan worden gebruikt als ondersteund bewijs. Voor zover daarmee bedoeld mocht zijn dat de betrouwenheid van de verdachte bij het tenlastegelegde feit niet uitsluitend op de uitkomst van een dergelijke proef mag worden gebaseerd, kan daaraan voorbij worden gegaan omdat daarvan in casu geen sprake is. Het bewijs van het daderschap berust immers mede op het feit dat – en op de omstandigheden waaronder – de gestolen sieraden in het bezit van de verdachte werden aangetroffen. Voor zover daarmee bedoeld mocht zijn dat de uitkomst van de proef volledig steun moet vinden in een ander bewijsmiddel (zodat die uitkomst – wat het wettig bewijs betreft – toegevoegde mist), vindt de stelling geen steun in het recht en had de rechter het verweer dus slechts kunnen verwerpen.

17. Anders zou het zijn geweest als niet de methode als zodanig zou zijn aangevochten, maar de betrouwbaarheid van het in concreto uitgevoerde onderzoek zou zijn betwist op grond van de (afwijkende) wijze waarop en de (bijkomende) condities waaronder de methode werd toegepast. Op dit punt is niet meer aangevoerd dan dat de proef een maand na de ramkraak werd uitgevoerd en dat de hond die de geurproef uitvoerde, nog geen maand gecertificeerd was. Het beroep op het tijdsverloop is slechts onderbouwd met een verwijzing naar literatuur waarin wordt vermeld dat aan de uitkomst minder waarde kan worden gehecht naar mate de tijd verstrijkt. Op geen enkele wijze is geadstrueerd dat reeds het tijdsverloop van een maand de proef zodanig onbetrouwbaar maakt dat op de uitkomst daarvan niet meer kan worden afgegaan. De stelling dat een pas gecertificeerde hond minder presteert dan een meer ervaren hond is zelfs op geen enkele wijze onderbouwd. Een responsieplicht schiep het aangevoerde dan ook niet in het leven.“
Dostupné z: <https://www.uitspraken.nl/uitspraak/parket-bij-de-hoge-raad/strafrecht/strafrecht-overig//ecli-nl-phr-2006-ax3862>

policejní zprávy o výsledcích testů pachové identifikace, a to proto, že se jednalo o anonymní zprávy, které byly evidovány v policejních registrech. V roce 2004 byly zveřejněny i další informace o výsledcích testu pachové identifikace, a to v článku Frijterse a Boksema⁴², podle autorů by měl být výsledek testu pachové identifikace ze 44,6 % testů pachové identifikace s následkem kladné identifikace a v 3,5 % testů pachové identifikace, čímž by došlo k diskvalifikaci výsledků, v 48,4 % testů, což by pachové identifikaci nepřineslo žádný výsledek. Autoři Frijters s Boksem se proto zaměřili na případy s 44,6 % pozitivních výsledků. Uznali, že v počtu od 4 % do 8 % mohly být výsledky falešně pozitivní. Přestože jim bylo známo, že jiná studie procento falešných poplachů uvádí se snížením na méně než 1 %. Ačkoli bylo celkem 114 zpráv o testu pachové identifikace statisticky nespolehlivých, byly dále posuzovány. Autoři publikovali svou analýzu s tím, že na místo zpochybňování testu pachové identifikace musí „nastoupit“ technika. Avšak Procureus-Generaal po seznámení se s argumenty dospěl k závěru, že jsou dost znepokojující, a proto zahájil vlastní šetření. Následovalo oficiální šetření (i když se test pachové identifikace ještě stále prováděl). Pro tento účel Universita of Delft v Nizozemsku započala provádět dva výzkumy, které vycházely z analyzování výsledků statisticky zmanipulovaných výsledků testů pachové identifikace. V květnu 2010 byl výsledek výzkumu předložen příslušnému soudci. V tomto výzkumu zaznělo ve vztahu k vyšetřovacím týmům provádějícím testy pachové identifikace, a které provedly více jak 180 testů, že došlo ke zvýšení statistického rozdílu úspěšnosti u 8 ze 12 psůvodů. Skutečné statistiky testů pachové identifikace nebyly dostupné a ve smyslu nizozemského práva nebudou dostupné pro nejbližších 100 let. Výzkum

⁴² FRIJTERS, J.E.R. De Geuridentificatieproef in het Licht van het Falsificatiebeginsel [The Dog Scent Lineup in the Light of the Falsification Principle]. *NJB [Nederlands Juristenblad]*, 2006, č. 714, s. 945–948; BOKSEM, Jan. Cave canem. *Advocatenblad* [online]. 2004, č. 15, 1. 10. 2004, s. 634–638. Dostupné z: https://assets.budh.nl/advocatenblad/pdf/ab_15_2004.pdf; Dále upřesněno v článku FRIJTERS, J. E. R. Dobbelen en positievoorkeuren bij canine geuridentificatieproeven [Dice and position preferences in canine odor identification tests]. In: *Expertise en Recht*, 2008, č. 1, s. 29–34. Dostupné z: <https://www.recht.nl/doc/TijdschriftvoorForensischBewijs.pdf?RNLESSION=>; K tomu článku se vyjádřil prof. A. P. A. Broeders, který je profesorem kriminalistiky Maastrichtské univerzity a Leidenské univerzity, a to v článku: De kwalijke reuk van de geuridentificatieproef [The bad smell of the odor identification test]. In: *Expertise en Recht*, 2008, č. 1, s. 27–29. Dostupné z: <https://www.recht.nl/doc/TijdschriftvoorForensischBewijs.pdf?RNLESSION=>

měl za následek velké vyšetřování všech psovodů, z nichž téměř všichni byli vyslýcháni, a to i ti, jejichž výsledky výsledky výzkumu University of Delft nezpochybnil. Kolegium Procureus-Generaal určilo dne 6. 4. 2011, do kdy se výsledky testu pachové identifikace, zpracované před soudním vyšetřováním, mohou používat jako důkaz v soudním řízení. Možnost vzniku falešného výsledku testu pachové identifikace byla pro soudce velkým problémem. Po provedeném soudním vyšetřování byli čtyři psovodi shledáni vinnými z nesprávně prováděných testů pachové identifikace, neboť jim bylo známo, jak se tento test má správně provádět. Podle vyjádření psovodů nebyla procedura testu pachové identifikace vykonávána formou „double-blind“. Zbývající tři psovodi nebyli shledáni vinnými, protože v konkrétních případech jim jejich pochybení nemohla být prokázána. Procedura v postupu testu pachové identifikace měla být dodržována rozhodně těmi psovody, kteří za výsledek odpovídali. Důkaz z testu pachové identifikace měl být přiznán jen tehdy, pokud by soud našel další důkaz.⁴³

Kriminalista prof. A. P. A. Broeders⁴⁴ se k tomuto případu nesprávného provádění testu pachové identifikace v Nizozemí vyjádřil v článku (anglicky): „**The bad smell of the odor identification test**“⁴⁵, kde uvedl: Čtyři psovodi z „Practice Group East“ policejních sil v severovýchodním Nizozemsku v Eefde byli dne 11. 12. 2007 odsouzeni ke komunitní službě v rozsahu od 120 hodin do 210 hodin a podmíněnému trestu odnětí svobody na 4 měsíce. Další tři policisté byli osvobozeni. Dalším dopadem tohoto rozsudku bylo, že prvostupňový soudní orgán rozhodl o vyloučení výsledků testů pachové identifikace jako důkazů před soudem, protože tyto testy pachové identifikace nezahrnovaly vše, co příslušný protokol předepisoval. Autor se vyjádřil též k příspěvku Jana Frijterse o analýze 114 zpráv o výsledku testu pachových identifikací, provedených na čtyřech (4) různých místech v Nizozemí, což samo o sobě byl silný argument pro další zkoumání všech policejními psovody provedených testů pachové identifikace. Autor

⁴³ JEZIERSKI, Tadeusz, John ENSMINGER a L. E. PAPET (eds.). *Canine Olfaction Science and Law: Advances in Forensic Science, Medicine, Conservation, and Environmental Remediation*. CRC Press, 2016, s. 310, 20. kapitola, část Box 20.1. ISBN 978-1-4822-6027-4.

⁴⁴ Prof. A. P. A. Broeders je profesorem kriminalistiky Maastrichtské univerzity a Leidenské univerzity; ředitel Forenzního institutu University Maastricht.

⁴⁵ *Viz Expertise en Recht*, 2008, č. 1, s. 27–29. Dostupné z: <https://www.recht.nl/doc/TijdschriftvoorForensischBewijs.pdf?RNLSSESSION=>

přítom vyjádřil stanovisko, že **vědecká platnost začíná ověřitelností**. To znamená připravit vědecky spolehlivé protokoly pro proceduru testu pachové identifikace a pro další vyšetřovací postupy v rámci EU, aby byla vždy nalezena pravda, neboť test identifikace pachu je pro výsledek trestního řízení velmi důležitý. Pokud implementace již zavedených protokolů procedur byla následně stažena z kontroly, což se projevilo v proceduře psovodů East Practice Group, mohly chyby přetrvávat roky. To je primárně nepřijatelné, protože veřejné zjištění o práci psovodů vedlo k odůvodněnému přesvědčení, že s testem pachové identifikace dochází k manipulaci. Mimořádně závažné bylo, když se policisté vyjadřovali ke své činnosti s obhajobou, že jednali v nejlépeším úmyslu, ale tito policisté si dostatečně neuvědomili **důležitost přísného uplatňování vědeckých metod**. Částečně se v činnosti policistů projevilo výsledkem absence vhodných kontrolních mechanismů, například i ve formě nezávislých externích auditů, za což mohou roky přetrvávající policejní praktiky. Došlo k situaci, kdy se nerespektovala integrita vyšetřování, a nedůvěřovalo se výsledkům vyšetřování, a tím došlo k poškození důvěry ve výsledek testu pachové identifikace. Tento případ tak měl širší dopady.

V rozsudku soudu ze dne 22. 4. 2008 (vydán dne 5. 4. 2013⁴⁶) sp. zn. ECLI:NL:PHR:2008:BC9637, LJN BC9637 (Nizozemí), případ číslo **07/10591 Hs**, bylo soudem k testu identifikace pachu uvedeno: „Pokud by se výsledek důkazu testem pachové identifikace použil k prokázání viny obžalovaného, je nepravděpodobné, že bez tohoto výsledku testu identifikace pachu by soudce ve skutečnosti nedospěl k prokázání vysvětlení na základě dostupných důkazů, což vedlo k vážnému podezření, že by soud obžalovaného osvobodil. Pro takové případy existuje okolnost uváděná v „ABI art. 457,1,2° Sv.“⁴⁷ Je třeba vzít v úvahu, že pokud není k dispozici žádný

⁴⁶ Dostupné z: <https://jure.nl/ECLI:NL:PHR:2008:BC9637>

⁴⁷ Článek 457 trestního řádu (volný překlad Google překladač): „1 Na žádost generálního prokurátora nebo bývalého podezřelého, u kterého se rozsudek nebo rozsudek stal neodvolatelným, může Nejvyšší soud ve prospěch bývalého podezřelého přezkoumat rozsudek soudu v Nizozemsku týkající se odsouzení: a) na základě skutečnosti, že v různých rozsudcích, které se staly neodvolatelnými nebo vydanými v nepřítomnosti, byly vydány důkazy, které nelze sladit; c. existují důkazy, které nebyly soudu známy během vyšetřování na jednání a že se zdá, že rozsudek neexistuje sám o sobě ani v souvislosti s dříve poskytnutými důkazy, takže existuje závažné podezření, že pokud by bylo známo, vyšetřování případu by vedlo buď k osvobození bývalého podezřelého, k zastavení veškerého stíhání, nebo k nepřipustnosti stíhání, nebo k použití méně přísného trestu.“ Dostupné z: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2019-08-01>

jiný důkazní prostředek než výsledek testu pachové identifikace, pak nelze s dostatečnou věrohodností odvodit, že obžalovaná byla jednou z osob, které spáchala vloupání⁴⁸.

V roce 2009 vyšel v časopise *Canis* 2/2009 článek s názvem „**Hajutunnistuskaira rikosetsinnässä**“⁴⁹ (česky – volný překlad dle google.cz: „**Vůně detekce pachu v trestním vyšetřování**“), ve kterém je popisována historie používání testu pachové identifikace až do roku 1997, ale z textu je zřejmé, že metodický postup byl stejný jako v České republice. Nutno však zdůraznit, že i v tehdejší době v rámci testu pachové identifikace byl používán princip „double-blind“.

V srpnu 2010 publikovali autoři John Ensminger; Tadeusz Jezierski⁵⁰; Michael McCulloch⁵¹ článek „**Scent Identification in Criminal Investigations and Prosecutions: New Protocol Designs Improve Forensic Reliability**“⁵². V tomto článku se autoři vyjadřují k tomu, že test pachovou identifikací je mocným nástrojem při vyšetřování trestných činů. **Pokud je tak činěno v rámci správného postupu, jak v rámci forenzního, tak i soudního řízení, může být test pachové identifikace cenným důkazem pro soudní porotu, aby zvážila jeho výsledek.** Mnoho soudů nebylo ochotno přiznat, že byl test pachové identifikace špatně proveden. Soudy se sice slovně hlásí k názoru, že test pachové identifikace byl nedostatečný, ale nedostatečnost jeho výsledku pro přijetí jako důkazu komentují jako neškodnou chybu.

⁴⁸ Obdobně Nejvyšší soud NL ze dne 30. 9. 2008; ECLI:NL:HR:2008:BF3706; číslo případu 07/12901 Hs – Test identifikace pachu. Z dokumentů ve spisu, který má VP k dispozici, lze odvodit, že i bez zohlednění výsledku testu identifikace pachu byl žadatel jednou z osob, které se dopustily účtovaného vloupání. Proto zde není žádná okolnost pro rozhodnutí o vině, neboť neexistuje žádné závažné podezření. (Žaloba byla neopodstatněná a musela být zamítnuta). Dostupné z: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2008:BF3706>

⁴⁹ Dostupné z: <https://www.murha.info/rikosfoorumi/viewtopic.php?f=24&t=12420&t=600>

⁵⁰ Prof. Tadeusz Jezierski, Ústav genetiky a šlechtění zvířat Polské akademie věd, Oddělení chování zvířat, Jastrzebiec, Magdalena.

⁵¹ John Ensminger – Juris Doctor LL.M.; Tadeusz Jezierski – Institute of Genetics and Animal Breeding | IGHZ – Animal Behaviour; Michael McCulloch – LAc, MPH, PhD (Epidemiology, UC Berkeley).

⁵² Ve volném překladu *Pachová identifikace v trestním vyšetřování a stibání: Nový protokol návrhy zlepšení forenzní spolehlivosti*. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/256007339_Scent_Identification_in_Criminal_Investigations_and_Prosecutions_New_Protocol_Designs_Improve_Forensic_Reliability

U některých soudů se projevila tendence nepřijímat výsledek testu pachové identifikace jako důkazu. Ve sledovaných případech si **soudy stanovily základní požadavky, vztahující se k soudnímu předpokladu o přesnosti výsledku testu pachové identifikace.** Autoři zde vyjádřili názor, že látka nebo kovová trubka mohou být používány, ale výběr těchto materiálů bude mít vliv na četnost, s jakou jsou objekty měněny v testu pachové identifikace. **Mělo být zabráněno viditelnosti tohoto materiálu při jeho pokládání do pachové řady pro psa při testu pachové identifikace.** Pes musí být „slepý“, aby nevnímal umístění cílového pachu. Kontrolní testy by měly určit, zda je pes ochoten pracovat v konkrétní den, nebo je velké podezření, že je příliš k pachu přitahován. Proto selhání psa při kontrolním testu by mělo vyloučit psa pro závěrečné hodnocení. Některé kontrolní zkoušky pachové řady by neměly být připraveny pro žádné hodnocení, neboť žádná volba by pro psa nebyla správná. Platí však, že **minimálně dva, ale lépe tři psi, by měli provést test pachové identifikace, aby soud mohl výsledek přijmout jako důkaz.** Neschopnost soudu dosáhnout hodnocení důkazů na standardní úrovni vylučuje záznam o testu pachové identifikace, který je uložen v trestní věci jako součást vyšetřovacího spisu. Je nezbytné trvat na **přísném vědeckém výzkumu, zejména se zaměřením na používání psů a jejich chování v rámci identifikace. Pro test pachové identifikace je potřebné nastavit a navrhnout optimální postupy.** Obnáší to i potřebu lepší koordinace mezi policejními odděleními, což může vést k pevnější struktuře důkazu, jako je test pachové identifikace, který **může být zvláště užitečný v případech, kdy svědci mají tendenci zmizet, nebo se soudy odmítají spolupracovat.** Protože možnost falešného testu pachové identifikace existuje a nemůže být zcela odstraněna, je nezbytná existence dalších důkazů na jasné a přesvědčivé úrovni pro soud.

V květnu 2011 publikovali autoři Lisa Lit, Julie B. Schweitzer, Anita M. Oberbauer⁵³ článek „**Handler beliefs affect scent detection dog out-**

⁵³ Dr. Lisa Lit. Universita of California; Julie B. Schweitzer. Department of Psychiatry and Behavioral Science, University of California at Davis, Sacramento, CA 95817 USA; Anita M. Oberbauer. Department of Animal Science, University of California at Davis, Davis, CA 95616 USA.

comes⁵⁴, kdy z výsledků jejich studie vyplývá, že přesvědčení psovoda ovlivňuje výsledky nasazení psů pro detekci pachu. Předpojatost psů pro využívání lidských pohybů nebo společenských podnětů zhoršuje rozhodovací a uvažovací schopnosti. Psi mohou dále rozlišovat zaměření lidské pozornosti pomocí jiných vizuálních podnětů jako je směřování, hledění, kývnutí hlavou ve směru cíle, pohled na cíl a otáčení hlavy směrem k cíli, tedy může být ovlivněn výběr cílového objektu psem. U psovodů, jejichž psi detekují pach, by jejich přesvědčení, že pach je přítomen, mohlo vést buď k neúmyslnému posturálnímu a obličejovému podnětu, což může vést k tomu, že psi budou reagovat bez ohledu na nepřítomnost pachu. Všechny tyto reakce psovodů by vedly k falešným upozorněním. Tato víra může být ovlivněna lidskou komunikací ohledně umístění cílového pachu. Alternativně může být přesvědčení psovodů ovlivněno zvýšeným zájmem psů o pach bez cíle. Zjištění potvrzují, že přesvědčení psovoda ovlivňuje výsledky pracujících psů a lidská indikace polohy pachu ovlivňuje distribuci výstrah více než zájem psů o konkrétní místo. Tato zjištění zdůrazňují důležitost porozumění jak kognitivním faktorům lidského vnímání, tak i vnímání psa v aplikovaných situacích.

Z článku autorů Jönsson F.U, Møller P., Olsson M.J. Olfactory working memory: effects of verbalization on the 2-back task⁵⁵ **ze srpna 2011** (Pracovní čichová paměť: účinky verbalizace na N-back test.) vyplývá, že⁵⁶ „... můžeme dojít k závěru, že informace o čichovém stimulu mohou být uchovány na krátkou dobu a mohou být průběžně aktualizovány pro porovnávání s novými čichovými sondami ve spojitosti s funkční pracovní pachovou pamětí“.

⁵⁴ LIT, Lisa, Julie B. SCHWEITZER a Anita M. OBERBAUER Handler beliefs affect scent detection dog outcomes [Přesvědčení psovoda ovlivňuje výsledky psů při detekci pachu]. *Animal Cognition* [online]. 2011, roč. 14, č. 3, s. 387–394. Dostupné z: <https://ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3078300/>: „This confirms that handler beliefs affect outcomes of scent detection dog deployments.“ („Uvedené potvrzuje, že přesvědčení psovoda ovlivňuje výsledky psů nasazených při detekci pachů.“)

⁵⁵ JÖNSSON, Fredrik U., Per MÖLLER a Mats J. OLSSON. Olfactory working memory: effects of verbalization on the 2-back task. *Memory & Cognition* [online]. 2011, č. 39, s. 1023–1032. DOI: 10.3758/s13421-011-0080-5. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21369969>: „We can conclude that information about an olfactory stimulus can be retained in the short term and can continuously be updated for comparison with new olfactory probes along the lines of a functional odor working memory.“

⁵⁶ Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

V květnu 2012 S. Mitro, A. R. Gordon, M. J. Olsson a J. N. Lundström zveřejnili článek: The smell of age: perception and discrimination of body odors of different ages.⁵⁷ [Vůně věku: vnímání a rozlišování tělesných pachů různého věku], kde je uvedeno⁵⁸: „*V průběhu stárnutí prochází náš přirozený tělesný pach několika obdobími, jeho chemické složení se mění v závislosti na našem věku. Byly zaznamenány významné rozdíly při hodnocení jak intenzity, tak příjemnosti, přičemž tělesné pachy starších lidí byly hodnoceny jako méně intenzivní a méně příjemné než tělesné pachy pocházející od mladých dárců a dárců středního věku.*“

V lednu 2013 proběhlo odborné fórum regionálního sdružení BDK v Erfurtu. Tématem symposia byla forenzní práce při vyhledávání a ochraně pachových stop a nasazení psů hledajících lidi při trestně významných událostech. Skutečnost, že pes je schopen absorbovat a rozlišovat pachy, hraje stále důležitější roli v boji proti zločinu, pro hledání pohřešovaných osob, pro použití diagnostiky v medicíně a mnoha dalších oblastech. Schopnost čichového aparátu psa je pro člověka mimořádná a nepředstavitelná. Vědecky byly možnosti a limity diferenciacce pachu prozatím málo prozkoumány. Možnosti použití speciálně vyškolených služebních psů je pro jejich čichové schopnosti vhodná. V minulosti byl používán výcvik psů jako metoda diferenciacce pachu u trénovaných diferenciacčních psů. Existuje tak stále možnost získat důkaz k identifikaci zločinců mimo rámec zaměření orgánů činných v trestním řízení. S výcvikem a nasazením detekčních psů/mantrailerů, pátrajících po osobách, vznikla nutnost věnovat se ve větší míře zabezpečení pachových stop. **Profesionální zabezpečení pachové (odorologické) stopy vyžaduje důkladnost, svědomitost, představitost o průběhu činu a klade vysoké nároky na zajišťující policisty.** Zajištění pachových nosičů je předpokladem pro kvalifikované

⁵⁷ MITRO, S., A. R. GORDON, M. J. OLSSON a J. N. LUNDSTRÖM. The smell of age: perception and discrimination of body odors of different ages. *PLoS One*, 2012, roč. 7, č. 5. DOI 10.1371/journal.pone.0038110. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22666457>: „*Our natural body odor goes through several stages of age-dependent changes in chemical composition as we grow older. There were significant differences in ratings of both intensity and pleasantness, where body odors from the Old-age group were rated as less intense and less unpleasant than body odors originating from Young and Middle-age donors.*“

⁵⁸ Příklad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

nasazení těchto speciálních psů. V praxi se toto ukázalo být obtížnější, než se očekávalo, neboť doposud pro toto:

- Nejsou stanoveny žádné jednotné standardy,
- nejsou dostatečně popsány bezpečnostní postupy,
- policisté nejsou pro kvalifikované zaznamenávání okolností práce s odorologickými stopami dostatečně připraveni,
- není definován absorpční materiál pro zajištění pachových stop.⁵⁹

V Polské republice je problematika testu pachové identifikace (v Polsku označována jako osmologie, v České republice k tomu přináleží pojem odorologie) vázána „**Pokynem pro zajišťování pachových stop z míst, povrchů a předmětů**“ ze dne 14. 8. 2013 pod č. j. BJW4/Mb-1/ln-1⁶⁰, který byl zpracován **Centrální policejní kriminalistickou laboratoří**. Účelem pokynu je určení správného postupu při zajišťování pachových stop člověka z míst, předmětů a povrchů pro odorologické zkoumání. Za správný postup dle pokynu ze strany žadatele v průběhu provádění úkonů při ohledání místa činu a správné zajištění pachové stopy z hlediska formálně-právního a technického odpovídá žadatel. Vnější prostředí nemá na průběh zajišťování pachových stop člověka z míst, předmětů a povrchů podstatný vliv. V pokynu uvedený postup při zajišťování pachových stop člověka nezávisí na podmínkách prostředí, ve kterých je prováděn. **Vzhledem k nebezpečí kontaminace je nutné, aby před zahájením zajišťování pachových stop z dalších objektů byly dodrženy zásady:**

- a) výměna jednorázových rukavic za nové,

⁵⁹ BDK Fachforum in Thüringen beschäftigte sich mit der Odorologie. *Bund Deutscherr Kriminalbeamter*, s. 6. Dostupné z: https://www.kripo-akademie.de/lv/thueringen/aktuelles/2013-01-31%20Bericht%20Fachforum%20Orodologie%20m_Bildern.pdf: „Mit der Ausbildung und dem Einsatz von Personenspürhunden / „Mantrailer“ bestand die Notwendigkeit, sich im stärkerem Maße der Sicherung von Geruchsspuren zu widmen. Die fachgerechte Sicherung der Geruchspur (odorologische Spur) erfordert Gründlichkeit, Gewissenhaftigkeit, Vorstellungskraft zum Tatergang und stellt hohe Anforderungen an die sichernden Beamten. Die Sicherung eines Geruchsträgers ist die Voraussetzung zum qualifizierten Einsatz dieser Spezialhunde. In der Praxis hat sich dies als schwieriger erwiesen als angenommen, da hierfür bisher: • keine einheitlichen Standards vorhanden sind; • Sicherungsverfahren nicht ausreichend beschrieben sind, • die Beamten für die qualifiziert Aufnahme von Sachverhalten mit odorologischen Spuren nicht ausreichend sensibilisiert sind, • Sicherungsmaterial nicht definiert ist.“ Překlad Ing. Věra Medunová, soudní tlumočnice, Krajský soud Brno.

⁶⁰ Překlad Lenka Tomková dne 10. září 2015, odbor mezinárodních vztahů KŘP Hradec Králové.

- b) použití sterilizované ocelové pinzety nebo kleští,
- c) pokud zajištěné stopy budou využívány v rámci jednoho odorologického zkoumání, je třeba, aby je zajistily různé osoby.
- d) v rámci testu pachové identifikace je nepřipustné provádět porovnávání stop zajištěných stejnou osobou.

„Pokyn pro zajišťování pachových stop u osob“ ze dne 14. 8. 2013 pod č. j. BJW4/Mb-1/ln-2⁶¹, byl zpracován Centrální policejní kriminalistickou laboratoří. Účelem pokynu je určení správného postupu při zajišťování pachových stop u člověka. Za správný postup dle pokynu ze strany žadatele v průběhu provádění úkonů při ohledání místa činu a správné zajištění pachové stopy z hlediska formálně-právního a technického odpovídá žadatel. Vzhledem k nebezpečí kontaminace je nezbytně nutné, aby před zahájením zajišťování pachových stop od dalších osob byly dodržovány zásady výměny jednorázových rukavic za nové a použití sterilizované ocelové pinzety nebo kleští. **Pachové stopy u osob nemůže zajišťovat stejná osoba, která se bezprostředně zúčastnila zajištění stop z míst, předmětů a povrchů, které mají být porovnány ze stopami určené osoby. V rámci procesní expertízy je nepřipustné provádět porovnávání stop zajištěných stejnou osobou.**

K testu pachové identifikace byla zpracována **Centrální policejní kriminalistickou** laboratoří metodika dne 14. 8. 2013 pod č. j. BJ-W4-Mb-1⁶², která byla v minulosti kritizována. Z dokumentu vyplývá, že jde o **proces testu pachové identifikace, kdy na základě chování speciálně vycvičených psů dochází ke zjištění, zda existuje pachová shoda mezi porovnávanými zkušebními vzorky, které obsahují pach člověka.** Odvození kategorického závěru vyžaduje určení shodnosti porovnávaných vzorků nezávislým zkoumáním nejméně dvěma psy pro test pachové identifikace. Požadavek na určení shody dvěma psy pro test pachové identifikace byl ve světové literatuře na základě statistické analýzy a výsledku pravděpodobnosti popsán jako dostačující. Metodika je užívána při kriminalistickém zkoumání, které je zadáváno orgány trestního řízení nebo výkonu

⁶¹ Příklad Lenka Tomková dne 10. září 2015, odbor mezinárodních vztahů KŘP Hradec Králové.

⁶² Příklad nrap. vrchní inspektor Lenka Tomková dne 10. září 2015, OMV Hradec Králové.

spravedlnosti v rámci jejich vyšetřovacích a procesních úkonů, jejichž cílem je zjištění okolností, které mají důležitý význam pro rozhodnutí v případě.

Závěry provedeného testu pachové identifikace se opírají minimálně o dva cykly zkoumání. Každý z předmětných zkušebních cyklů se provádí za použití jiného psa pro test pachové identifikace. Zkušební cyklus se skládá z kontrolních a identifikačních zkoušek. Identifikační zkoušky spočívají v čichové práci psa pro test pachové identifikace v selektivní řadě sestavené z doplňujících pachových vzorků a mezi nimi umístěnými identifikačními vzorky. Počet identifikačních zkoušek závisí na výsledcích čichové práce psa pro test pachové identifikace během jednotlivých identifikačních zkoušek. Každá jednotlivá zkouška vyžaduje změnu umístění jednotlivých zkušebních vzorků selektivní řady.

Standardní test pachové identifikace zahrnuje srovnávání jednoho (1) identifikačního vzorku s jedním (1) srovnávacím vzorkem. V případě malého množství důkazního materiálu je přípustné v jednom zkušebním cyklu srovnávání jednoho (1) identifikačního vzorku s maximálně dvěma (2) srovnávacími vzorky (doporučuje se, aby v takovém případě byla pachová řada postavena z minimálně šesti (6) srovnávacích pachových vzorků na stanovišti).

Každý test pachové identifikace je zahájen rozestavením vzorků do selektivní řady specialistou nebo kandidátem na specialistu v souladu se schváleným scénářem testu pachové identifikace a přípravou vzorku k načichání psem. Je potřeba usilovat, aby každý pes měl k načichání samostatný snímač pachu ze vzorku, který v předchozím testu pachové identifikace nebyl použit. V případě malého množství pachových snímačů ve vzorku k načichání je přípustné jeho opakované použití.

1. *Během umístění vzorků do selektivní řady psovod společně se svým psem zůstává mimo rozpoznávací místnost. Psovod ani pes nesmějí znát rozestavení zkušebních vzorků.*
2. *Po přípravě vzorků ten, který provádí tyto činnosti, opouští rozpoznávací místnost a odchází do pozorovací místnosti.*
3. *Po ujištění, že se nikdo v rozpoznávací místnosti nezdržuje, specialista, který provádí zkoumání, vysílá psovodovi signál ke vstupu.*

4. *Během zkoumání může být v rozpoznávací místnosti pouze psovod se psem.*
5. *Pes se po načichání pohybuje ve směru selektivní řady a načichává jednotlivé zkušební vzorky. V případě pachové shody vzorků pes signalizuje předmětnou shodu způsobem, který psovod uvedl na začátku zkoumání.*
6. *V případě chybějící pachové shody vzorků, se pes po načichání zkušebních vzorků vrací k psovodovi.*
7. *Psovod by po prvním testu pachové identifikace neměl psa odměňovat pamlskem.*
8. *Po ukončení práce psa v selektivní řadě psovod objasňuje chování psa.*
9. *Pokud ve dvou následujících testech pachové identifikace pes neoznačí žádný zkušební vzorek, lze zkoumání ukončit kontrolní zkouškou v sestavě pozitivní kontroly.*

V únoru 2014 byla zveřejněna v různých španělských médiích informace, že skupina Biometrics, Biosignals and Safety (GB2S) na Polytechnické univerzitě v Madridu ve spolupráci s Ilía Sistemas SL pokročila ve vývoji nové biometrické techniky, pomocí které se identifikují lidé z jejich tělesného pachu, neboť v pachu každého jednotlivce jsou rozpoznatelné chemické vzorce, které zůstávají konstantní.

Bylo vydáno prohlášení, že každá osoba má charakteristický zápach, který umožňuje, aby byla identifikována ve skupině jednotlivců s úspěšností vyšší než 85 procent, což by otevřelo dveře ke zlepšení osobní identifikace méně invazivním způsobem než jiné biometrické techniky dnes používané.⁶³ Studie výzkumné skupiny UPM GB2S, která na souboru 13 lidí během 28 sezení v různých dnech zjistila, že v lidském těle jsou rozpoznatelné chemické

⁶³ BERNARDO, Angela. La biometría ya permite identificar a individuos en función de su olor. *Blogthinkbig.com* [online]. 7. 2. 2014. Dostupné z: <https://blogthinkbig.com/biometria-identificar-individuos-olor>; Una nueva técnica podría identificar a las personas a través de su olor corporal. *abc.es* [online]. 2. 3. 2014. Dostupné z: <https://www.abc.es/sociedad/20140203/abci-identificar-personas-olor-corporal-201402031831.html>; Tu olor nos dice quién eres y te puede identificar según investigadores españoles. *Fin Del Siglo* [online]. 25. 2. 2016. Dostupné z: <https://findelsiglo.com/2016/02/25/identificacion-por-el-olor-corporal/>

vzory pachu u každého jednotlivce, které zůstávají konstantní a které umožňují identifikaci s chybou pouze 15 %.⁶⁴

V srpnu 2015 byl zveřejněn článek autorů Furton KG, Caraballo NI, Cerreta MM, Holness HK⁶⁵: „**Advances in the use of odour as forensic evidence through optimizing and standardizing instruments and canines.**“⁶⁶ („Pokroky v používání pachu jako forenzního důkazu prostřednictvím optimalizace a standardizace nástrojů a psů.“), kteří v něm zmínili **nutnost sledovat vědecké pokroky v identifikaci stopových množství těkavých organických sloučenin, které pocházejí z forenzních vzorků např. lidského pachu, a také nutnost sledovat míru důkazní hodnoty potřebnou pro detekci pachu. Potvrdili, že psi jsou obecně lepší pro detekci pachu díky jejich rychlosti, všestrannosti, a hlavně rozlišovací čichové schopnosti.** Uzavírají, že jak se zvyšuje rozvoj a implementace osvědčených pokynů a nástrojů u psů, měla by se i nadále zlepšovat jejich spolehlivost při odhalování zájmových VOCs (těkavých organických látek) a rozšířit využití pachu jako přijatelné formy forenzního důkazu.⁶⁷

V odborném elektronickém časopise „**Amazonde.de**“ byl zveřejněn článek „**Odorologie eine fast vergessene Wissenschaft**“⁶⁸, ve kterém bylo mj. sděleno „*Informativní hodnota metody porovnávání stop pachu má vysokou důkazní*

⁶⁴ Dostupné z: <https://www.regeneracion.com/metodo-para-identificar-personas-por-su-olor/>

⁶⁵ K. G. Furton; N. I. Caraballo; M. M. Cerreta; H. K. Holness – Department of Chemistry and Biochemistry, International Forensic Research Institute, Florida International University.

⁶⁶ FURTON, K. G., N. I. CARABALLO, M. M. CERRETA a H. K. HOLNESS. Advances in the use of odour as forensic evidence through optimizing and standardizing instruments and canines [Pokroky v používání pachu jako forenzního důkazu prostřednictvím optimalizace a standardizace nástrojů a psů]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26101287>: „*As the development and implementation of best practice guidelines for canines and instruments increase, their reliability in detecting VOCs of interest should continue to improve, expanding the use of odour as an acceptable form of forensic evidence.*“

⁶⁷ Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

⁶⁸ Odorologie eine fast vergessene Wissenschaft [Odorologie téměř zapomenutá věda]. *Kriminalistik* [online]. Dostupné z: <http://kriminalwissenschaft.de/index.php?page=1044525976&f=1&i=1693022125&s=1044525976>

hodnotu, zejména ve spojení s jinými indikacemi. (Herrmann H. Döpke⁶⁹.)“ Ostatně celý článek potvrzuje, že princip testu pachové identifikace je v německé kriminalistické praxi používán. V článku je zmiňováno, že test pachové identifikace je používán i ve Francii.

Ve Francii byla v roce 2015 vydána odborná kniha: „**Becarie François: Odorologie**“⁷⁰. V abstraktu knihy je uvedeno: „*Odorologie neboli věda o pachu je technika používaná ve forenzní oblasti pro soudní identifikaci. Stejně jako DNA je lidský zápach jedinečný, protože je geneticky určen. Odorologie je založena na skutečnosti, že každý z nás zanechává stopu vůní. Použití této forenzní techniky při vyšetřování trestného činu umožňuje zjistit porovnáním stopy vůně pocházející z místa činu a vůně podezřelého (nebo svědka či oběti), pokud byl na místě činu nebo byl v kontaktu s některým z exponátů. Díky jejich vysoce rozvinutému čichu jsou psi schopni vnímat směsi zápachů, rozlišovat a zapamatovat si složené pachy*“⁷¹ Zveřejnění knihy předcházelo zpracování tématu ve formě disertační práce. **Autor se v disertační práci věnuje zejména v části nazvané „Protokol odorologie“ (viz s. 21–27) zajišťování pachových stop na místě činu, zajišťování pachových vzorků od osoby a též testu pachové identifikace.** Ke každému odbornému sdělení autora je v disertační práci zařazena fotodokumentace, která dokládá při testu pachové identifikace způsob prováděné dílčí činnosti. Vyhodnocením

⁶⁹ Die Aussagekraft eines Geruchsspurenvergleichsverfahrens hat insbesondere im Zusammenhang mit anderen Indizien einen hohen Beweiswert. (Herrmann H. Döpke – Institut für Aus- und Fortbildung der Polizei NRW, Fachbereich I, Sachgebiet 11.3, Fortbildungsstelle Diensthundwesen, -Geruchsspurenvergleich-Lippstädter Weg 26, 33758 Schloß Holte-Stukenbrock. In: *Allgemeine Informationen zum Geruchsspurenvergleichsverfahren*. Dostupné z: https://odorologie.de/wp-content/uploads/2017/08/Allg.Infos_GSV_neu_incl.DK_Stand_2006.pdf

⁷⁰ BECARIE, François. *L'odorologie*. Diplôme universitaire de criminalistique universite paris-descartes, Faculté de Médecine Laboratoire d'Ethique Médicale et de Médecine Légale. Paris descartes – du 2014. Année 2014/2015. Incluant le communiqué de presse du CNRS du 9 février 2016“ L'ODOROLOGIE POLICIERE in.: <https://www.memoireonline.com/11/18/10465/L-odorologie.html>

⁷¹ BECARIE, François. *L'odorologie*. ISBN 979-10-699-0479-8; EAN 9791069904798. Dostupné z: <https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb45312145m>: „*L'odorologie ou science des odeurs, est une technique utilisée dans le domaine criminalistique pour l'identification judiciaire. Comme l'ADN, l'odeur humaine est unique, car déterminée génétiquement. L'odorologie est fondée sur le fait que chacun de nous laisse derrière lui une trace odorante. L'utilisation de cette technique criminalistique dans une enquête pénale permet d'établir par comparaison entre une trace d'odeur prélevée sur une scène d'infraction et l'odeur d'un suspect (ou témoin ou victime), si celui-ci était sur les lieux ou a été en contact avec une des pièces à conviction. Grâce à leur sens olfactif très développé, les chiens sont capables de percevoir les mélanges d'odeurs, d'en distinguer et d'en mémoriser les odeurs composites [source éditeur]*“⁶⁴. V překladu za pomoci Google překladač.

textového a obrazového sdělení v disertační práci lze uvést, že používaný proces se ve všech fázích velice blíží provádění testu pachové identifikace v České republice, který je platný a účinný ode dne 1. 4. 2018. To platí i pro test pachové identifikace (v disertační práci pojmenované jako srovnávací technika). **Pokud jde o test pachové identifikace, tak tento se provádí s referenčním vzorkem mezi dalšími pěti pachovými konzervami. Před každou zkouškou se provádí zkouška způsobilosti psa. Poté jsou prováděny tři typy testů. Řadu pachových konzerv připravuje asistent bez přítomnosti psovoda a jeho psa, který má provést vlastní porovnání.**

V roce 2015 byl dokončen projekt bezpečnostního výzkumu „**Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace – metodika**“⁷². Cílem této metodiky je navržení takového provádění pachové identifikace osob, jejíž aplikace by odpovídala obecně uznávaným vědeckým postupům a metodám. Výsledek projektu byl policejním prezidentem v listopadu 2016 certifikován⁷³. Zde navrhované postupy do značné míry eliminují ovlivňování psů psovodem a tím zvyšují spolehlivost výše uvedené metody. Série experimentů, které byly v rámci zakázky realizovány, prokázaly, že metoda pachové identifikace je za dodržení určitých zásad k provádění individuální identifikace osob skutečně využitelná. Psi mají schopnost zapamatovat si po načichání individuální pach osoby a ten poté identifikovat v řadě pachů jiných osob. Realizované experimenty rovněž ukazují na značnou perzistenci lidského pachu v prostředí i proti fyzikálním vlivům, a to zejména působením tekoucí vody a sálavému teplu. Je však velmi sporné, zda lze dosažený výsledek označit za natolik validní, aby bylo možno takovou komparaci použít (byť spolu s jiným nepřímým důkazem) k usvědčení podezřelého. Dosáhnout při pachové identifikaci obdobné spolehlivosti jako v případě

⁷² Zpracovatel Česká zemědělská universita, fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů Katedra obecné zootechniky a etologie Centrum pro výzkum chování psů, autoři Ing. Ludvík Pinc, Ph.D.; Ing. Petra Vypelková, Ph.D.; Ing. Milena Santariová; Ing. Zuzana Capková, Ph.D.; Mgr. Petr Vlasák, bezpečnostní výzkum identifikačním kódem VF20102015011.

⁷³ K výsledku projektu bylo vydáno policejním prezidentem „Osvědčení o uznání certifikované metodiky“ ev. číslo 9/2015 ze dne 16. 11. 2015 č. j. PPR-24769-4/ČH-2015-990530 – Výsledek „Certifikovaná metodika“ realizuje původní výsledky výzkumu a vývoje, které byly uskutečněny autorem nebo týmem, jehož byl autor členem. Jedná se o výsledek, kdy autor výsledku vypracuje metodiku (nutnou podmínkou je novost postupů), která byla příslušným orgánem státní správy nebo příslušným odborným certifikačním (akreditačním) orgánem schválena a doporučena pro využití v praxi.

daktyloskopického zkoumání nebo analýzy DNA je prakticky velmi obtížné. Významným faktorem, který reliabilitu pachové identifikace ovlivňuje, je volba načichávacího a cílového pachu. Rovněž volba vhodných sorbentů, jejich ošetření, jakož i ošetření sklenic a nástrojů, může reliabilitu pachové identifikace ovlivnit. Experimenty realizované v rámci projektu navíc ukazují, že postupy běžně používané v policejní praxi nejsou k eliminaci kontaminujících pachů dostatečné. Metoda sama za dodržení navrhovaných principů může být efektivněji využívána v průběhu trestního řízení.

Navrhovaný postup pachové identifikace:

1. *Je nezbytné dodržet zásadu „double-blind“ (tato zásada není v České republice dodržována⁷⁴.) To znamená, že psovod nesmí být dopředu informován o očekávaném výsledku ani o pozici prověřovaného pachu. To platí jak pro cílový pach, tak pro test atraktivity.*
2. *Důležitou otázkou je, kolikrát je třeba srovnání opakovat a za použití jakého počtu psů, aby bylo možno výsledek porovnávání považovat za spolehlivý. Pokud psovod není informován o pozici prověřovaného pachového vzorku, pak je výsledek tím signifikantnější, čím větší je počet postů. K objektivnějšímu výsledku lze navrhnout provádění komparace nejméně dvěma psy, a to za použití 7 postů. Každý pes by musel porovnání provést nejméně dvakrát.*
3. *Odměňování psů za značení pachu z případu nelze doporučit. Odměnění psa může nejen další značení tímtež psem zpochybnit, ale také narušit výcvik. Neodměňování psa na srovnávání pachů z případů lze eliminovat zvýšením kontrolních srovnání, kdy pes odměněn být může, protože je jistota, že oba vzorky tentýž pach skutečně obsahují.*
4. *Test atraktivity neboli kontrola náhodné zajímavosti by měla podléhat obdobným zásadám, jako samotné porovnávání pachů. Při této kontrole je současně prověřována schopnost psa porovnávat pachy. Žádoucí je rovněž ověřit chování psa na prázdné řadě. Prázdna řada by měla rovněž obsahovat pach testovaný na atraktivitu.*

Závěr projektu zní: Pachovou identifikaci provádět za dodržení **principu double-blind**. Pachovou řadu, která se skládá nejméně ze sedmi postů,

⁷⁴ Tato zásada nebyla součástí procesu testu pachové identifikace do 31. 3. 2018. Nyní je již běžnou součástí výkonu testu pachové identifikace.

stává jiná osoba než psův pach a ta poté není při samotném porovnávání pachů přítomna. Každý případ je porovnán nezávisle na sobě nejméně dvěma psy. Každý cílový pach je oběma psy celkem nejméně pětkrát testován na atraktivitu. Každý pes nejméně čtyřikrát úspěšně ztotožní dvojici kontrolních pachů a tím prokáže schopnost identifikaci provádět. Při značení cílového pachu z případu není pes odměňován. Osoba, která staví pachovou řadu, postupuje tak, aby psův pach nevěděl, kdy začíná na pachu z případu pracovat. Psův pach při značení psa na pachu z případu nedostane pokyn k odměnění psa. Rovněž při ztotožnění kontrolních pachů pes není odměněn.

V rámci projektu byly prováděny dílčí výzkumy, ze kterých vyplynuly tyto závěry⁷⁵:

- a) *Lidský pach může být způsobitelný k pachové identifikaci pomocí speciálně vycvičených psů i poté, co byl vystaven teplotě o výši 900 °C.*
- b) *Psi jsou schopni identifikovat lidské pachy vystavené sálavému teplu se stejnou úspěšností jako pachy, které extrémním teplotním podmínkám vystaveny nebyly.*
- c) *Psi jsou schopni ztotožnit i vzorky, které byly ponechány v přírodních podmínkách po dobu 2 měsíců.*
- d) *V období puberty přibližně ve věku mezi 11 a 14 lety se individuální pachová signatura člověka nemění natolik, aby speciálně vycvičení psi nedokázali lidský pach úspěšně porovnat.*
- e) *Latexové rukavice tvoří spolehlivou bariéru proti nežádoucímu průniku lidského pachu po dobu nejméně 1 minuty.*
- f) *Latexové rukavice nejsou dostatečnou ochranou proti přenosu lidského pachu.*
- g) *Nitrilové rukavice nejsou spolehlivou bariérou proti průniku lidského pachu.*
- h) *Speciálně vycvičení psi dokáží ztotožnit individuální lidský pach vystavený parní sterilizaci.*
- i) *Je nutno dodržovat zásadu stejných etnických skupin v jedné pachové řadě.*
- j) *Psi reagují na genetický základ lidského pachu a jsou schopni od sebe odlišit pachy dvou osob, které použily stejnou kontaminační látku.*

⁷⁵ Závěry vycházejí z dílčích bakalářských a diplomových prací, jejichž autoři jsou citováni v textu metodiky „Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace“.

- k) *Nepodařilo se prokázat hypotézu, že speciálně vycvičení psi jsou schopni identifikovat individuální pach člověka, který je překryt pachem dalších dvou osob.*
- l) *Lidská ruka držená nad sorbentem (Aratex®) produkuje dostatečné množství pachového spadu, aby bylo možné jej detekovat pomocí speciálně vycvičených psů. Nejkratší časový interval, potřebný ke snímání pachového spadu, který byli psi schopni identifikovat, byl 2 minuty. Po této době byli dva psi schopni vzorky ztotožnit, naopak jiní dva psi byli schopni ztotožnit spad pachu, který byl odebíráán po dobu 3,5 minuty.*
- m) *Bukální stěr je zdrojem individuálního pachu použitelným pro detekci psem.*
- n) *Pes je schopen detekovat individuální pach osoby ve slinách a ztotožnit ho s pachem odebraným z těla osoby nebo z předmětu, jehož se osoba dotýkala.*
- o) *Nebyla prokázána schopnost psů identifikovat lidský pach po výbuchu z fragmentů nástražného výbušného systému.*
- p) *Vystřelené nábojnice lze využít jako zdroj individuálního lidského pachu vhodného k pachové identifikaci.*
- q) *Bylo prokázáno, že pach nebyl působením vody degradován a psi ho byli schopni identifikovat.*
- r) *Psi byli schopni ztotožnit pach člověka, jehož pach byl na cílový vzorek přenesen.*
- s) *Lidský pach může být přenesen pomocí vody na libovolně vzdálené místo tak, že jej speciálně vycvičení psi dokáží identifikovat.*

Autoři Sophie Marchal, Olivier Bregeras, Didier Puaux, Rémi Gervais, Barbara Ferry publikovali dne 10. 2. 2016 článek: „**Rigorous Training of Dogs Leads to High Accuracy in Human Scent Matching-To-Sample Performance**“⁷⁶, ve kterém došli k závěru:⁷⁷ „*Aby byla spolehlivost a opakovatelnost metody vynikající, závisí velkou měrou na přesnosti ve výcviku psů. Současná studie popisuje různé kroky*

⁷⁶ [Důsledné školení psů vede k vysoké přesnosti při porovnávání lidského pachu se vzorkem]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4749222/>: „*The excellent reliability and reproducibility of the method largely depend on rigor in dog training. The present study describes the various steps of training that lead to high sensitivity scores, with dogs matching samples with 90% efficiency when the complexity of the scents presented during the task in the sample is similar to that presented in the in lineups, and specificity reaching a ceiling, with no false alarms in human scent matching-to-sample tasks. This high level of accuracy ensures reliable results in judicial human scent identification tests. Also, our data should convince law enforcement authorities to use these results as official forensic evidence when dogs are trained appropriately.*“

⁷⁷ Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

v tréninku, které vedou k vysokému skóre vnímavosti⁷⁸, kdy psi vzorky identifikují s 90 % úspěšností. Obtížnost pachů ve vzorku, prezentovaných během testu, je podobná tomu, který je představený v pachových řadách a jeho přesnost dosahuje horní meze při srovnávání lidského pachu s ukázkovými úkoly, a to bez chybných upozornění. Tato vysoká úroveň přesnosti zajišťuje spolehlivé výsledky při soudních identifikačních testech lidských pachů. Pokud jsou psi náležitě vycvičeni, měly by naše údaje rovněž přesvědčit orgány činné v trestním řízení, aby výsledky použily jako oficiální forenzní důkazy.“

Je potřebné se zmínit i o výzkumu z roku 2016 v rámci projektu „**Pachové signatura**“⁷⁹. Autoři projektu pod vedením Prof. RNDr. Štěpána Urbana, CSc. vycházeli z předpokladu, že člověk zanechává pachovou stopu, podle které je speciálně vycvičený pes schopen provést komparaci jednoznačnou identifikaci jedince. K tomu je využívána **vlastnost** pachové stopy, která to dovoluje, se nazývá aktivní **pachová signatura člověka**. Z projektu vychází také zjištění o „**multiplicitě pachové signatury**“, což značí, že v lidském pachu se vyskytuje více aktivních pachových signatur. Z toho vyplynulo poznání, že služební pes využívá multiciplitu⁸⁰ i při čichové práci v testu pachové identifikace.

Ve světové odborné literatuře není nic konkrétního o chemickém složení pachové signatury uvedeno. Podle článku „**Čichám, čichám zločin, Problémy a perspektivy pachové identifikace**“ od prof. Štěpána Urbana a Ing. Ludvíka Pince v časopise Vesmír⁸¹ ze dne 5. 4. 2018 lze zdůraznit,

⁷⁸ K tomu shodně článek CINKOVÁ, P., P. DOLEŽAL, J. LNĚNIČKOVÁ, L. PINC a Š. URBAN. Pes versus GC/MS: Citlivost vůči lidské pachové signatuře. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“*, konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. 09. 2017. Praha, 2018, s. 35–41: „Čichový systém speciálně vycvičených psů je o tři řády citlivější než standardní GC – MS analýza.“

⁷⁹ Společný projekt pod vedením Prof. RNDr. Štěpána Urbana, CSc., Ústavu analytické chemie FCHI VŠCHT Praha, ČZU Praha a Centra pro výzkum chování psů při katedře obecné zootechniky a etologie při ČZU, číslo VF 20142016036, který byl ukončen v roce 2016. Na tento projekt byl navázán projekt „Digitalizace pachové signatury“ číslo VF20172020075, k projektu bylo policejním prezidentem vydáno „Osvědčení o uznání certifikované metodiky“ ev. čísla 10/2016 ze dne 20. 10. 2016 č. j. PPR-20469-5/ČJ-2016-990530 – „Metodika odběru lidského pachu pro chemickou analýzu“.

⁸⁰ K uvedenému problému odkazují na článek DOLEŽAL, P. et al. Multiciplita of Human scent signatura. In: *Egyptian Journal of Forensic Science* [online]. září 2019. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s41935-019-0112-z>; CINKOVÁ, P., P. DOLEŽAL, L. PINC a Š. URBAN. Multiciplita lidské pachové signatury. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“*, konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. 09. 2017. Praha, 2018, s. 27–34.

⁸¹ Viz <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2018/cislo-4/cicham-cicham-zlocin.html>

že „chemické sloučeniny lidského kožního pachu je užitečné rozdělit na primární, sekundární a terciární. Vypovídací hodnotu metody pachové identifikace pomocí speciálně cvičených psů lze výrazně zvýšit jednak změnou prováděcích předpisů, jednak navýšením počtu psů a zkevalitněním jejich výcviku. V žádném případě však výsledky pachové identifikace nebudou nikdy poskytovat jistotu. Proto je velmi žádoucí rozvíjet i olfaktorickou analýzu pachové stopy. Základním problémem je neznalost primárních molekul v pachové stopě a algoritmu pachové identifikace. Nedávná studie provedená autory článku ve spolupráci s univerzitou v Miami, v níž byly pachové vzorky dobrovolníků chromatograficky děleny na tři oddělené frakce, přinesla překvapivý výsledek: **speciálně cvičení psi provádějí identifikaci pomocí různých frakcí, tedy pomocí různých pachových signatur.** Překvapením byla i skutečnost, že nejčastěji (přes 85 %) prováděli identifikaci pomocí málo těkavých molekul, esterů vyšších mastných kyselin a vosků. Jiná studie zjistila pro olfaktoriku další nepřijemný fakt: **speciálně cvičený pes je o tři až čtyři řády citlivější než současné chromatografy s hmotnostní detekcí.** Pro praktické aplikace forenzní olfaktoriky je třeba zvýšit schopnost chromatografických experimentů rozlišovat jednotlivé molekuly a výrazně zvýšit citlivost techniky. Nadějně výsledky poskytuje pokročilá plynová chromatografie používající synchronně dvě kolony (tzn. GCxGC), která dovoluje výrazně vyšší rozlišení, zatímco cesta ke vyšší citlivosti vede přes nové metody odběru pachu na místě činu. **Pachová signatura člověka představuje skupinu nebo skupiny molekul, které umožňují individuální identifikaci jedince obdobně jako otisky prstů.** Obecně lze lidský pach rozdělit do tří složek – primární, sekundární a terciární. Za jedinečnou složku lidského pachu bývá považována skupina molekul pachu primárního, která je geneticky determinovaná a relativně stabilní v čase. Podsubor molekul této oblasti bývá nazýván jako tzn. **aktivní pachová signatura (APS), kterou speciálně vycvičený pes využívá ke pachové komparaci osob.** Chemicky je známo, že pachová stopa vydrží několik dnů, tedy molekuly jsou málo těkavé, je zjevné, že molekuly pachové signatury musí mít přibližně stejnou tenzi par. **Molekuly pachové signatury jsou nerozpustné (málo rozpustné) ve studené vodě, a pachová stopa přežije i na slunci a vydrží vysoké teploty, tedy molekuly pachové signatury jsou fotochemicky a teplotně stabilní**⁸².“

⁸² Ke stabilitě molekul viz článek LADISLAVOVÁ, N., P. CINKOVÁ, L. PINC a Š. URBAN. Stabilita lidského pachu při působení vysokých teplot. In: *Storník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“, konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. 09. 2017.* Praha, 2018, s. 111–116.

Za doplňující článek k testu pachové identifikace lze považovat i článek „**Individual human scent as a forensic identifier using mantrailing**“⁸³, jehož autory jsou Woidtke Leif, Dressler J, Babian C.⁸⁴, v němž seznámili odbornou veřejnost s výsledky jejich studie, které naznačují, že biologické složky, obsažené v axilárním potu, slinách a DNA extrahované z krve, jsou dostatečné a mohou sloužit jako klíčový stimul pro individualizované vyhledávání.

V rámci posuzování budoucnosti testu pachové identifikace je třeba se zmínit i o dalším projektu „**Funkcionalizovaná nanovláknina pro sběr, identifikaci a dlouhodobé skladování pachových stop**“ číslo VI20152018010⁸⁵, který zpracovává Univerzitní centrum energeticky efektivních budov ČVÚT v Praze pod vedením prof. Ing. Evžena Amlera, CSc., v němž se jedná o vytvoření kvalitativně nové metodiky pro zachycení a rozpoznání molekulární skladby pachové signatury člověka a její uchování ve vybraných rozpouštědlech na bázi rozpustitelných nanovláken. Nová metodika umožní zvýšení citlivosti, průkaznosti a informačního obsahu lidské pachové stopy. Hlavním cílem projektu je vytvoření kvalitativně nového systému pro sběr pachových stop a jejich uchování ve vybraných rozpouštědlech na bázi rozpustitelných nanovláken. Vytvořený systém umožní ultra senzitivní adhezi pachových molekul na modifikovaný nanovláknenný povrch s následným převedením pachových stop do vhodné podoby pro uchování, transport nebo případně pro další chemické analýzy, vedoucí k digitalizaci pachové stopy.

⁸³ WOITDKE, Leif, Jan DRESSLER a Carsten BABIAN. Individual human scent as a forensic identifier using mantrailing [Individuální lidský pach jako forenzní identifikátor pomocí mantrailingu]. *Forensic Science International* [online]. 2018, č. 282, s. 111–121. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29182955>: „*The results of the study suggest that the components contained in axillary sweat, saliva and DNA extracted from whole blood are sufficient, serving as a key stimulus for individualized searches.*“ (Ve spolupráci s Ústavem právního lékařství University Leipzig je prováděn projekt na zjištění důkazní hodnoty mantrailingu K9 v trestním řízení. Zejména zjišťují, z čeho se skládá stopa lidského pachu, jak je produkována a uvolňována lidmi a jak je konzistentní. Jak dlouho je taková stopa dosažitelná pomocí K9. Výsledky by měly být použity zejména pro ověření spolehlivosti „Mantrailingu“ jako forenzního důkazu).

⁸⁴ L. Woidtke, J. Dressler, C. Babian – Leipzig University, Faculty of Medicine, Institute of Legal Medicine, Johannisallee 28, 04103 Leipzig, Germany; University of Applied Police Sciences, Friedensstraße 120, 02929 Rothenburg/O. L., Germany.

⁸⁵ Dostupné z: <https://www.uceb.cz/projekty/funkcionalizovana-nanovlakna-pro-sber-identifikaci-dlouhodobě-skladovani-pachovych-stop>

V září 2017 pplk. Ing. Bc. Ján Varga zverejnil novou informáciu k testu pachovej identifikácie:⁸⁶ „V rámci novej metódy VAMA (názov odvodený od jej tvorcov) nasadzujeme služobným psom na ich hlavy špeciálne čiapky s elektródami, ktoré sú prepojené so zariadením umiestneným na ich telách. Pomocou wifi signálu sa mozgové elektrické impulzy psa prenášajú do počítača, kde môžeme vidieť, ako pes reaguje na jednotlivé pachy pri ich porovnávaní... Počítačom zhromaždené a vyhodnotené výsledky tak jednoznačne preukážu hodnovernosť označenia pachovej stopy služobným psom. Prvé výsledky poukazujú na vysokú objektivitu pri vyhodnocovaní kriminalistických pachových stôp. Vďaka potenciálu novej metódy majú závery pachovej identifikácie šancu stať sa plnohodnotným dôkazom v trestnom dokazovaní.“

Obrázok 1: V rámci novej metódy VAMA (názov odvodených od jej tvorcov) nasadzujeme služobným psom na ich hlavy špeciálne čiapky s elektródami, ktoré sú prepojené so zariadením umiestneným na ich telách. Pomocou wifi signálu sa mozgové elektrické impulzy psa.

Zdroj: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=slovensky-policajt-vynasiel-unikatnu-metodu-pachovej-identifikacie>

⁸⁶ Slovenský policajt vymyslel unikátnu metódu pachovej identifikácie. *hlavnespravy.sk* [online]. 25. 9. 2017. Dostupné z: <https://www.hlavnespravy.sk/policia-pri-pachovej-identifikacii-skuma-mozgove-elektricke-impulzy-psov/1147922>

Ačkoliv je známo, že tato metoda má v zásadě možnosti dalšího potvrzení testu pachové identifikace, je v rámci policejního sboru Slovenské republiky stále v platnosti Nariadenie prezidenta Policajného zboru č. 10/1998 o metóde pachových konzerv, ve znění Nariadenia prezidenta Policajného zboru č. 4/2004⁸⁷. Podle posledních informací ke dni 01. 10. 2019 byla metoda VAMA, která je založena na metodě EEG psa, úspěšná v trestní věci vraždy natolik, že od procesních stran trestního řízení nebyly vzneseny žádné námitky. Potvrdila se přitom hypotéza autorů metody VAMA. V současné době je případ vraždy v řízení před soudem.

Ve výzvě spolku Šalamoun k zákazu testu pachové identifikace bylo dne 12. 1. 2018 zveřejněno⁸⁸: „*Výsledky testu ukazují, že psi jsou schopni v zásadě pachovou komparaci provádět. Chybovost je ovšem natolik vysoká, že využitelnost této metody, pokud je prováděna za stávajících podmínek, prakticky vylučuje, aby šlo o důkazní prostředek. Zvláště alarmující je poměrně vysoký počet ztotožnění těch párů pachových vzorků, které ve skutečnosti shodný pach neobsahovaly.*“... „*Na základě výše uvedených poznatků nezbyvá než dojít k závěru, že spolehlivost výše uvedené metody je za stávajících podmínek nedostatečná a její využívání v průběhu trestního řízení nelze doporučit.*“⁸⁹

Toto tvrzení je ovšem nutno doplnit o další informace z původního zdroje⁹⁰: „*Testování schopnosti psů Policie ČR identifikovat individuální pachy osob se konalo*

⁸⁷ Základní právní normou pro výkon testu pachové identifikace je „**Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore č. 171/1993 Z. z.**“, ve znění změn a doplnění, § 20 odst. 1, odst. 2, odst. 3: „**Oprávnenie použiť služobného psa na pachové práce** – *Policajti je pri plnení úloh vyplývajúcich z tohto zákona oprávnený použiť služobného psa na pachové práce najmä pri sledovaní stopy osoby, vyhľadávaní osôb a vecí a identifikácii osôb a vecí; Odoberanie pachovej stopy z osoby možno vykonať, len ak ide o osobu, ktorá je podozrivá zo spáchania trestného činu; Policajti je pri používaní služobného psa na pachové práce povinný postupovať tak, aby osobe nebola spôsobená ujma na zdraví, nebola ponižovaná jej ľudská dôstojnosť a boli dodržané základné hygienické pravidlá.*“

⁸⁸ Výzva: Nepoužívejte metodu pachové identifikace jako důkaz v trestním řízení. *Šalamoun* [online]. 12. 1. 2018. Dostupné z. <http://spoleksalamoun.com/sd/novinky/hlavni-stranka/vyzva-nepouzivejte-pachovou-stopu.html>

⁸⁹ Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky ze dne 21. 5. 2015; zpracovatel Česká zemědělská universita, fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů Katedra obecné zootechniky a etologie Centrum pro výzkum chování psů, autoři Ing. Ludvík Pinc, Ph.D. Ing. Petra Vyplelová, Ph.D. Ing. Milena Santariona Mgr. Petr Vlasák Ing. Zuzana Čapková, Ph.D., v rámci projektu č. VF20102015011.

⁹⁰ Výzva: Nepoužívejte metodu pachové identifikace jako důkaz v trestním řízení. *Šalamoun* [online]. 12. 1. 2018. Dostupné z. <http://spoleksalamoun.com/sd/novinky/hlavni-stranka/vyzva-nepouzivejte-pachovou-stopu.html>

v období ledna až října 2013 v prostorách Výcvikového střediska PP ČR Plzeň, Bílá Hora. Psovod si sám postavil pachovou řadu a poté se psem provedl porovnání pachů. Který pach bude použit jako načichávací a který jako cílový, bylo zcela na psovodovi. Vlastní pachová komparace probíhala podle platného policejního předpisu. Výsledek byl zaznamenán pracovníkem výcvikového střediska a kontrassegnován experimentátorem. V souladu s policejními předpisy bylo porovnávání prováděno tak, že psovod byl informován o pozici jak cílového vzorku během testu náhodné zajímavosti, tak i během vlastního porovnávání. Pozice sklenic, a tedy i cílového vzorku byla po testu náhodné zajímavosti třikrát psovodem změněna. V souladu s policejními předpisy měl po ukončení vlastního porovnávání každého páru sklenic konstatovat, zda obsahují shodný pach nebo nikoliv. Při statistickém zhodnocení reliability metody pachové identifikace byl použit výpočet pomocí Bernoulliho pravděpodobnosti (Bernoulli probability). Ta popisuje četnost výskytu náhodného jevu v nezávislých pokusech, v nichž má jev stále stejnou pravděpodobnost. Na základě dosažených výsledků se dá konstatovat, že psi jsou schopni komparovat pach načichávací s pachem cílovým. Výsledkem nemohlo být dosaženo náhodou a metoda pachové identifikace je v principu použitelná. Při ověřování reliability byly psovodům předkládány ke komparaci vždy dva pachy. Při realizaci metody pachové identifikace, kdy je psovod obeznámen s umístěním cílového vzorku v řadě, je pravděpodobnost náhodného správného ztotožnění obou pachů 0,25 a pravděpodobnost náhodného správného ztotožnění jednoho pachu 0,5. Tyto dosažené hodnoty nelze považovat za statisticky signifikantní. Výsledky testu ukazují, že psi jsou schopni v zásadě pachovou komparaci provádět. **Chybovost je ovšem natolik vysoká, že využitelnost této metody, pokud je prováděna za stávajících podmínek, jako důkazního prostředku prakticky vylučuje.** V průběhu praktického výkonu služby není vyloučeno, že psovod je informován o dalších okolnostech případu, např. zda se podezřelý doznal, či zda proti němu existují další důkazy. Psovod tak může nevědomky výkon psa ovlivnit a to by také mohlo vysvětlovat poměrně vysoký počet falešných ztotožnění. Nezanedbatelná je také ta skutečnost, že s výjimkou jednoho jediného případu psi ve všech případech správně provedli tzv. zkoušku náhodné zajímavosti. Poznatek zcela jednoznačně svědčí o tom, že přinejmenším v některých případech jsou psi změnami v chování psovoda při provádění pachové identifikace ovlivňováni. **Na základě výše uvedených poznatků nezbyvá než dojít k závěru, že spolehlivost výše uvedené metody je za stávajících podmínek nedostatečná a její využívání nelze v průběhu trestního řízení doporučit.**“

V lednu 2019 byl zveřejněn článek „**Perceived infallibility of detection dog evidence: implications for juror decision-making**“ [Vnímání spolehlivosti důkazů detekovaných psi: důsledky pro rozhodování porotců], autorů Lisa Lit, Anita Oberbauer, James Sutton, Itiel E. Dror⁹¹, v jehož abstraktu je konstatováno:⁹² „*Studie se zaměřuje na důvěru, kterou mají potenciální porotci u nepodložených důkazů a na důsledky takové důvěry pro právní rozhodování. Zkoumali jsme, zda motivace účastníků hluboce přemýšlet („potřeba poznání“, NC) a víra ve vědu zmírnili jejich důvěru v potenciální nepřesnou detekci důkazů psem při výběru rozhodnutí během zkušebního testu. Pátrací pes ve scénáři dvakrát naznačil přítomnost drog, ale ve skutečnosti žádné nalezeny nebyly. Ti, kteří si vybrali špatný verdikt – bez přítomnosti drog, projevili silnější přesvědčení pro detekování důkazů za využití psů. Byli si rovněž více jisti, že pes upozornil na přítomnost drog, přestože vědecká literatura skutečně ukazuje, že detekování důkazů psy podléhá zkreslením a dalším problémům s hodnověrností. Naše zjištění naznačují, že neopodstatněná víra a důvěra v detekci důkazů pomocí psů může negativně ovlivnit rozhodování porotců, což může mít následně důsledky na nestrannost a spravedlnost. Účastníci věřili, že detekce za využití psů poskytují silné a spolehlivé důkazy. Toto smýšlení bylo jasně spojeno se silnější vírou ve vědu. Zjištění tedy vzbuzují vážné obavy z nedůvěry porotců v soudní důkazy, ať už se jedná o důkaz detekovaný psy nebo o jiné důkazy, předložené u soudu.*“

V září 2019 byl zveřejněn článek „Scent lineups compared across eleven countries: Looking for the future of a controversial forensic technique“ [Pachové řady

⁹¹ LIT, Lisa (Department of Animal Science, University of California, Davis, CA, USA), ANITA OBERBAUER, JAMES SUTTON (Department of Sociology, Hobart and William Smith Colleges, Geneva, NY, USA) a ITIEL E. DROR (University College London, London). *Perceived infallibility of detection dog evidence: implications for juror decision-making [Vnímaná neomylnost důkazů detekčního psa: důsledky pro rozhodování porotců]: „This study focuses on the trust that potential jurors have in unsubstantiated evidence and the implications of such trust for legal decision-making. We examined whether participants' motivation to think deeply ('need for cognition,' NC) and belief in science moderated their trust in potentially fallible detection dog evidence when selecting a verdict in a trial scenario. A detection dog twice indicated the presence of drugs in the scenario, yet no drugs were actually found. Those who chose a guilty verdict without drugs present featured stronger beliefs in detection dog evidence. They were also more confident that a dog alert indicated the presence of drugs, even though the scientific literature actually shows that detection dog evidence is subject to biases and other challenges to reliability. Our findings indicate that an unsubstantiated belief and trust in detection dog evidence may negatively influence juror decision-making, which may, in turn, pose consequences for fairness and justice. Participants believed that detection dogs provide powerful and reliable evidence, and these beliefs were clearly associated with stronger beliefs in science. These findings, therefore, raise serious concerns about jurors' indiscriminate trust in forensic evidence, be it detection dog evidence or other lines of evidence presented in court.*“

⁹² Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

ve srovnání s 11 zeměmi: Hledání budoucnosti kontroverzní forenzní techniky⁹³, **ve kterém autoři posuzovali stav používání testu pachové identifikace v 11 zemích. Autoři docházejí k závěru:**⁹⁴ „Pachová řada, jako forenzní metoda, má v některých zemích vážné potíže a v jiných je její užívání na ústupu. Je samozřejmé, že identifikace za využití pachových řad nebude vždy stoprocentní. Nicméně experimentální studie, u nichž byla stanovena statistická důležitost, však ukazují, že přesnost identifikace pachovými řadami výrazně převyšuje výsledky získané pouze náhodou. Což obhajuje skutečnost, že identifikace pachatelů za pomoci pachových řad může přinejmenším přinést podpůrné důkazy, takže ani soudy ani policie by neměly zcela odmítnout použití této metody. Na druhé straně se všeobecně uznává, že identifikace za pomoci pachových řad nesmí být považována za jediný nebo hlavní důkaz, který by vedl ke stíhání nebo uložení trestu. Vzhledem k některým sporům a pochybnostem, souvisejícím se skutečností, že nelze prokázat absolutní přesnost při identifikaci pachovými řadami, existuje a bude existovat tendence zcela vyloučit tuto metoda z forenzní praxe. Autoři se nicméně domnívají, že tato technika, prováděná postupy vyvinutými v průběhu téměř 30let, během kterých byla podrobena vědeckému zkoumání, může poskytnout platná forenzní data pro trestní vyšetřování a může být podpůrná pro další důkazy v soudním stíhání. Autoři se rovněž domnívají, že konkrétní zkušenosti a zjištění v daných zemích mohou vést

⁹³ FERRY, Barbara, John J. ENSMINGER, Adece SCHOON, Zbignew BOBROVSKIJ, David CANTI, Maciej GAWKOWSKI, Ilkka HORMILA, Pavel KOS, Ferenc LESS, Elena RODIONOVA, Klim T. SULIMOV, Leif WOITDKE a Tadeusz JEZERSKI. Scent lineups compared across eleven countries: Looking for the future of a controversial forensic technique. In: *Forensic Science International*, 2019, roč. 302, September, 109895, s. 16–17: „*The scent lineup, as a forensic procedure, is in serious trouble in some countries, and is experiencing a decline of usage in others. It has to be taken for granted that the scent lineup identification will not show 100% accuracy all the time. However, experimental studies where statistical significance was estimated – ed show that the identification accuracy of the scent lineup significantly surpasses results produced merely by chance. This argues that scent lineup identification of perpetrators can at least produce corroborative evidence so that neither courts nor police should totally reject use of the procedure. On the other hand it has been widely accepted that a scent lineup identification must not be taken as the sole or principal evidence leading to prosecution and sentencing. In view of some controversies and doubt related to the fact that no absolute accuracy of the lineup identification could be proven, there was and will be a tendency to dismiss this method totally from forensic practice. Nevertheless – less, the authors believe that this technique, conducted with procedures, developed over the nearly thirty years in which it has been subjected to scientific investigation, can provide valid forensic data for criminal investigations and can be corroborative of other evidence in prosecutions. The authors also believe that specific country experiences and resources can lead to acceptable variations in procedures. In order to have a future as a forensic technique capable of producing such data and evidence, the authors also agree that greater international communication and collaboration should continue to produce research regarding this technique, and that disseminating the results of such research will increase the probability of judicial acceptance in all countries where sophisticated programs can be developed.*“

⁹⁴ Překlad z jazyka anglického Bc. Jana Sedláčková, odbor mezinárodních vztahů KŘP-B.

ke přijatelným změnám v postupech/metodikách. K tomu, aby byla forenzní technika schopna taková data a důkazy vytvářet, souhlasí autoři s tím, že by se měla udržovat větší mezinárodní komunikace a spolupráce, aby byl vytvořen výzkum týkající se této techniky. Šíření výsledků takového výzkumu pak zvýší pravděpodobnost soudního přijetí ve všech zemích, kde se mohou následně rozvíjet sofistikované programy.“

V listopadu 2019 pořádala Poslanecká sněmovna České republiky „**Odborná konference: Problematika pachových stop**“: Cílem této odborné konference bylo nalezení odpovědi na otázku, **zda metoda pachové identifikace prováděná na území České republiky je při nedodržení principu blind věrohodná a v souladu se současným vědeckým poznáním.** V průběhu konference byl hodnocen stav používání testu pachové identifikace do 1. 4. 2018. Sdělení konference je nutno vnímat z pohledu, zda se jedná o již ověřené vědecké poznatky, které prošly vědeckou oponenturou, nebo úvahy odborníků na základě jejich zkušeností a znalostí bez vědecké oponentury v celém kontextu problematiky. V diskusi se projevil též subjektivní nepotvrzené informace mimo odbornost vystupujících. V rámci konference vystoupili s prezentací⁹⁵:

- **Ing. Ludvík Pinc, PhD.:** Úvod do problematiky pachové identifikace osob – K nové interní úpravě vyjádřil názor, že po změně metodiky považuje tuto změnu za ne zcela korektní. Vyjádřil, že policejní psi by měli být podrobováni novému, ale hlavně nezávislému testování v připravenosti na výkon testu pachové identifikace. Závěrem uvedl, že výsledek testu pachové identifikace by měl být porovnáván s výsledkem forenzní chemické analýzy.
- **Adee Schoon, PhD.:** Scent identification lineups – potential and pitfalls (ve volném překladu – **Pachové identifikační řady – potenciál a úskalí**) – (dle abstraktu k článku – volný překlad) Na jedné straně existuje dostatek vědeckých důkazů, že každá osoba má jedinečný pach, který lze měřit za použití technik chemické – analýzy. Rovněž je zřejmé, že tento pach je konzistentní, stálý v čase, takže ho lze využít pro soudní účely. Způsob, jakým je získáván, ovlivňuje jeho kvalitu, ale pokud je získán a uskladněn správně, může být uchován. Existují však určitá omezení. **Citlivost psů na detekci pachů**

⁹⁵ Viz „Odborná konference: Problematika pachových stop“. Dostupné z: <https://youtu.be/PI6h0a1EuWw> [cit. 6. 12. 2019].

souvisejících se stresem může mít následky na jejich použití v pachových řadách, je to úskalí, které vyřešit je složité. Sběr a skladování pachů by měly být pravděpodobně přezkoumány na základě současných vědeckých poznatků, což může být velmi obtížné. Na druhé straně vědecké důkazy založené na psím poznávání rostou. Je zřejmé, že psi jsou velmi chytří a mohou „identifikovat vzorek“ za využití jedinečného lidského pachu. Nicméně i zde jsou jistá omezení. Psi jsou velmi citliví na další podněty, zvláště na podněty, které lidé činí nevědomky. Předpokládá se, že společná evoluce psů a lidí je založena na skutečnosti, že psi jsou extrémně schopni číst řeč lidského těla. Tato schopnost psů má své důsledky na spolehlivost práce s nimi – tzv. „pracovní slepota“ je nesmírně závažným úskalím. Psi jsou citliví jak na lidské pachové podněty, tak i na podněty lidského chování. Mají schopnosti, kterým nelze chemickou analýzou konkurovat. Nicméně jejich využití jako forenzního důkazu vyžaduje přísné postupy (protokoly), nepřetržitou kontrolu a otevřenou mysl k vědeckému vývoji. Pokud nejsou tyto podmínky splněny, je platnost (legálnost) využití psů pro identifikaci za pomoci pachových řad sporná. Vystoupení lze doplnit i podle ústního projevu na konferenci, kdy vystupující uvedla úvahu, že s věkem se lidský pach mění, ale prokázání je otázkou mnoha dalších let. Je také nezbytné pro budoucnost testovat jiný absorpční materiál (pozn. používaný absorbent zn. Aratex není vhodný pro laboratorní analýzu, ale služební psi s tímto nemají problém). Jedním z novějších předpokladů (jedna z domněnek) je, že pes může reagovat na „pach strachu“, což znamená, že pes může reagovat na osobu, která se bojí. Přesto se vyjádřila s tím, že psi jsou schopni identifikovat osoby. Ze všech informací následně vyjádřila závěr, že test pachové identifikace lze používat, ale za přísnějších podmínek.

- Prof. Tadeusz Jezierski, PhD. DSc.: Reliability of identification of persons by trained dogs on the base scent (ve volném překladu – Spolehlivost identifikace osob cvičenými psy na základě pachu (dle abstraktu k článku) – Identifikace pachatelů cvičenými psy na základě individuálních pachů je forenzní technikou, která již byla díky své jednoduchosti (srozumitelnosti) použita bezpečnostními sbory v různých zemích (např. v České republice,

Belgii, Finsku, Francii, Německu, Maďarsku, Litvě, Polsku, Rusku, Nizozemí a v USA). Metoda byla využita v různé míře, obecně není zcela standardizovaná. V některých zemích byla tato identifikační metoda stažena z policejní praxe kvůli rozporům ohledně její spolehlivosti. Spory se mohou objevit, pokud bude identifikace pachatelů na základě jejich individuálního pachu předložena u trestního soudu jako důkaz. Přestože **se obecně předpokládá, že tento druh identifikace lze považovat pouze za podpůrný důkaz**, ve skutečnosti však již v minulosti sehrála důležitou roli během stíhání nebo vynášení rozsudku soudci nebo porotou. Metoda identifikace pomocí pachových řad je obecně charakterizována a je též analyzováno chování cvičených psů a jejich hodnověrnost (spolehlivost) při určování vzorku v řadě, a to na základě vlastních pokusů a na základě údajů od policie. Zvláštní pozornost byla věnována **nesprávným označením ze strany psů a faktorům, které je mohou způsobit, jako například rozvržení pachové řady, nevědomé signály, které psovi předá psovod, nedostatek tzv. slepých pokusů během testování, kontaminace pachových vzorků a pachová paměť psů**. Ze zaznamenaného ústního projevu lze doplnit, že v Polsku staví pachovou řadu pro test pachové identifikace na 6 postů a test se provádí minimálně se dvěma psy. Nejlepší policejní psi dosahují úspěšnosti až 72,7 %, ale pozor! Kontrolní testy dle jeho zjištění nejsou tak účinné, jak to bylo dosud považováno. Zdůraznil skutečnost, že při vlastním testu pachové identifikace nemůže být pes odměněn (pozn. k tomu byl vyjádřen nesouhlas služebním kynologem PČR). Podle jeho názoru činí spolehlivost psů za přísných pravidel výcviku a vlastního výkonu při testu pachové identifikace reálně cca 80 %. Ovšem **vždy se může jednat pouze o podpůrný důkaz**.

- **Ing. Jaroslav Slabý: Aplikální praxe pachové identifikace v Policii České republiky** – vyjádřil stanovisko, že je potřeba velmi striktního a podrobného stanovení kontrolovatelných postupů v rámci provádění atestací služebních psů určených pro výkon testu pachové identifikace, tedy stanovení atestačních kritérií. Zmínil také názor, že existuje nesprávná motivace psů tím, že jsou odměňováni. Při vyhodnocení poznatků o provádění testu pachové identifikace v minulosti se zmínil o vnímání intenzity pachu, přičemž vyjádřil názor, aby došlo k vyrovnávání pachu v řadě s odpovídajícím

pachovým pozadím. V závěru uvedl, že test pachové identifikace má svoji budoucnost, ale jen tehdy, pokud dojde k odstranění identifikovaných rizik z minulosti.

- **Prof. Ing. Luděk Bartoš, DrSc.⁹⁶: Stopy koně, co „uměl počítat“, v metodologii pachových stop** – na základě nových vědeckých poznatků ve svém oboru etologie dospěl k závěru: „*Proto, aby se zamezilo ovlivnění psa člověkem u experimentů zaměřených na kognitivní schopnosti psa, kde se výsledek hodnotí podle chování psa, musí se zajistit, aby cvičitel psa neznal správnou odpověď, k čemuž se navíc používá buď zaslepený výhled člověka na místo probíhajícího testu, nebo se člověk musí dívat jinam, případně musí mít při testování psa trvale zavřené oči.*“ V průběhu vystoupení konstatoval na základě prezentovaných experimentů, že psa lze snadno ovlivnit, a proto psovod **nesmí vědět, jak má test pachové identifikace dopadnout, nesmí dát žádný signál.** Kriticky se vyjádřil ke znalcům, vyjadřujícím se k testu pachové identifikace, zejména z hlediska jejich odbornosti a schopnosti sledovat nejnovější poznatky v této problematice.
- **Doc. Ing. Helena Chaloupková, Ph.D.⁹⁷: Schopnosti psa vnímat lidské signály** – na základě svých dlouholetých zkušeností a znalostí uvedla, že mezi člověkem a psem dochází k intenzivní komunikaci, zejména pokud se jedná o vztah mezi nimi na úrovni citové vázanosti. Bylo zjištěno, že u člověka a psa existuje podobnost vnímání hlasové komunikace v mozku. Psi také reagují na emočně zbarvené hlasové vyjádření jako člověk. Také bylo potvrzeno, že v jejich komunikaci hraje důležitou roli intonace hlasu. Nicméně psi rozlišují význam slova bez ohledu na intonaci. Zajímavé bylo sdělení o dalším experimentu, který byl a je podstatný pro zmíněnou komunikaci. Konkrétně se jedná o vzájemnou pozici mezi člověkem a psem. Z experimentu vyplynulo, že při pozici v přímém pohledu mezi nimi je pes nejvíce ochoten uposlechnout příkaz psovoda, a naopak tomu je tehdy, kdy se psovod věnuje jinému člověku. V procesu vysílání a přijímání signálů

⁹⁶ Prof. Ing. Luděk Bartoš, DrSc. pedagog, Česká zemědělská universita Praha, katedra etologie a zájmových chovů; odborník na etologii psa.

⁹⁷ Doc. Ing. Helena Chaloupková, Ph.D., pedagožka, Česká zemědělská universita Praha, katedra etologie a zájmových chovů; Praktické využití psa v zoorehabilitaci, Aplikovaná etologie. Vědecké zaměření: Etologie a welfare převážně domestikovaných druhů – mateřské chování, sociální chování, ontogeneze, stres, indikátory stresu, vlivy prostředí, manipulace, vztah člověk-zvíře, animal welfare.

se projevují schopnosti psů přijímat signály např. akustické, vizuální a hlavně olfaktorické, přičemž je pes schopen je přijímat současně. Pes také vnímá emoční zabarvení hlasu a u známého povelu hraje také důležitou roli, dá se říct klíčovou, intonace. Zajímavé zjištění vyplynulo z toho, že emoční stav člověka pes pozná podle obličejového výrazu člověka (mimika). Pes totiž vnímá frekvenční signály více než člověk. Proto pes vnímá i pohyb rukou, pohyb očí. **Je nevyhnutelné, aby psovod vůbec netušil umístění cílové pachové konzervy.**

- **Prof. RNDr. Štěpán Urban, CSc.: Pohled chemika na metodu pachové identifikace** – vyjádření k chemické analýze se neslo v duchu dosavadních zjištění a zveřejněných článků, ale bylo zdůrazněno, že každý jedinec při kontaktu s jiným jedincem je vždy vzájemně kontaminován. Proto **lidský pach není nikdy čistý**. V souvislosti s chemickou analýzou vyjádřil hypotézu, že v rámci komunikace mezi člověkem a psem je rychlý pohyb molekul, a proto může dojít k vysílání molekul ve chvíli, kdy se pes blíží k cílové pachové konzervě. Při vystoupení konstatoval, že lidský pach má určitou dynamiku, neboť se mění např. s emočním napětím, s jídlem, po použití léků, při nemoci apod. Také bylo zjištěno a ověřeno, že citlivost čichového aparátu psa se pohybuje na vyšší úrovni než u standardního chromatografu. I v tomto vystoupení byla vyjádřena nespokojenost se soudními znalci z tohoto oboru.
- **JUDr. PhDr. Miroslav Špadrna, Ph.D.⁹⁸: Pachové stopy jako stěžejní důkaz v trestním řízení** – vystoupení se zaměřilo na některé právní aspekty výsledků orgánů činných v trestním řízení. Kriticky se vyjádřil k rozhodování soudů ohledně posuzování testu pachové identifikace jako důkazu, ale i k rozhodování Ústavního soudu, který ve svém rozhodování nevezal v potaz, že postup podle metodického pokynu ředitele ŘSPP č. 9/2009, o pachové identifikaci, nese známky rozpornosti s novými vědeckými poznatky, a přesto setrval na tom, že je vše v pořádku. Takže vůbec nepřihlédl k aktuálním vědeckým poznatkům, čímž některé odsouzené osoby (jen na základě výsledku testu pachové identifikace) setrávají ve výkonu trestu odnětí svobody.

⁹⁸ JUDr. PhDr. Miroslav Špadrna, Ph.D., první místopředseda spolku Šalamoun.

V souvislosti s odbornou konferencí byl zveřejněn článek „Pachové stopy jako důkaz? Psa ovlivníte, tvrdí odborníci“⁹⁹, v němž je mj. uvedeno, že psi dokážou skvěle číst z našeho obličejce, kam se díváme, na co se soustředíme. Na to jsou velice citliví. „*Psi jsou velice rychlí a okamžitě vám dají najevo, že jde o dva stejné nebo rozdílné pachy. Avšak psi jsou také velmi chytrí, neustále se učí a učí se zejména to, jak co nejspolehlivěji dostat odměnu,*“ řekla nizozemská biologka Adee Schoon. Podle odborníků není metoda dokonalá a česká praxe by zasloužila neustále vylepšovat. Nicméně experti se shodují, že **psi čich je bezkonkurenční a své místo v policejní práci má.** Záleží spíš na schopnostech lidí. „*Můžeme je používat, ale zásadní je, jak je používáme. Musí to splňovat určité parametry a musí tam být kontrola. I přesto se na ně nedá spoléhat jako na DNA. Tudiž je nemůžeme použít jako jediný důkaz před soudem, musíte mít vždy i další důkazy,*“ řekla Adee Schoon. Rovněž doplnila informace k výše zmíněnému případu v Nizozemsku s tím, že psůvodi tvrdili, že dodržují určité předpisy a že pracují tzv. blind metodou, ale vyšlo najevo, že to není pravda. „Šlo o více než tisícovku případů. Všechny případy, kterých se to týkalo, musely být přezkoumány, protože se část důkazů musela prostě škrtnout. **Jelikož tito lidé podváděli, celá metoda pachových stop získala velice špatnou pověst. Přestože je teď stále oficiálně přípustná, nikdo to už nedělá, což je velká škoda.**“ Poslanec Tomáš Vymazal vyjádřil názor: „*Mě osobně vědecké důkazy přesvědčily o tom, že policejní psi zkrátka nejsou počítače a mohou tak chybovat úplně stejně jako lidé. Proto mi připadá, že využití pachové stopy jako jediného a rozhodujícího důkazu v trestním řízení je kritická chyba, které musíme zabránit. Samozřejmě uznávám, že se o názor policejního psa můžeme oprít jako o jeden z mnoha nepřímých důkazů.*“¹⁰⁰

V článku „**Osahal hadr od vraha a šel omylem sedět. Pachové stopy jsou nespolehlivé, ví vědci**“¹⁰¹ je uvedeno: „*Pokud má usvědčení pachatele psem na základě jeho pachové stopy sloužit u soudu jako důkaz, musí být stoprocentně spolehlivé, , rázně poznamenal Tadeusz Jezierski z Institutu genetiky a šlechtění zvířat*

⁹⁹ Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/pachove-stopy-jako-dukaz-psa-ovlivnite-tvrdi-odbornici-40304536> [cit. 22. 11. 2019].

¹⁰⁰ Dostupné z: <https://www.pirati.cz/tiskove-zpravy/seminar-o-pachovych-stopach-tomas-vymazal.html> [cit. 14. 11. 2019].

¹⁰¹ Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/625578/osahal-hadr-od-vraha-a-sel-omylem-sedet-pachove-stopy-jsou-nespolehlive-vi-vedci.html> [cit. 9. 12. 2019].

polské Akademie věd. Podle něj ani při použití metody naslepo nemůžeme věřit, že pes bude spolehlivý na sto procent, protože je to dle jeho slov „pořád jenom zvíře“.“

Šalamoun zveřejnil dne 12. 12. 2019 otevřený dopis ministryni spravedlnosti a též na vědomí všem orgánům činným v trestním řízení, ve kterém informuje o problematice pachových stop v kontextu s výše uvedenou konferencí. Na základě provedených prezentací účastníků uvádí „jednoznačný závěr“: **„Test pachové identifikace tak, jak probíhal na území České republiky do 01. 04. 2018, byl v rozporu s vědeckým aktuálním poznáním... V podstatě lze doposud (přínejmenším způsobem do 31. 03. 2018) prováděnou metodu pachové identifikace považovat za šarlatánství srovnatelné s numerologií, astologií, léčitelstvím apod.“** Při konferenci byla vyjádřena i kritika Ústavního soudu k jeho neochotě napravovat zásadní a zjevné justiční omyly. Je zde vyjádřen názor, že o výsledku rozhoduje cokoli jiného, jenom ne podstata věci a věcná argumentace. V dopise je též zmíněno, že v jedné trestní věci byla podána stížnost pro porušení zákona, což má být využito k tomu, aby tento soud „zastavil“ používání **„jen těžko uvěřitelného (a především nevěrohodného) důkazního prostředku, kterým je (byla) metoda pachové identifikace tak, jak byla používána na území České republiky až do 1. 4. 2018.“**

Pro řádné posouzení je nutno se zamyslet nad významem přídavného jména „stěžejní“, a to v kontextu s podstatným jménem důkaz. Už jenom toto slovní spojení navozuje určitou nejasnost pro podstatu dokazování. Lze usoudit, že se jedná o novinářskou zkratku, ale je třeba si uvědomit, že „stěžejní“ se podle slovníku¹⁰² rozumí ve významu „velmi důležitý“, „základní“, „hlavní“. Pokud si uvědomíme, že teorie trestního práva nerozlišuje důkazy na hlavní, vedlejší, důležité nebo nedůležité apod., tak se musíme přiklonit pouze k tomu, že výsledek testu pachové identifikace je jedním z důkazů, a jako takový se hodnotí z hlediska zásady volného hodnocení důkazů. Proto taková slovní zvýraznění pozice důkazu z výsledku testu pachové identifikace jsou matoucí. Nebo lépe, jsou zvýrazňována účelově ke zpochybňování postupu orgánů činných v trestním řízení při hodnocení důkazů. Zásadní slovo má však pouze soudce v konkrétní trestní věci, o které rozhoduje. Policejní orgán vyhledává důkazy a k tomu mu pomáhá kriminalistika při stanovování zásad aplikační praxe pro využití nových kriminalistických technických metod, a to i na základě empirických zkušeností. Chybou z minulosti

¹⁰² Srov. <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=st%C4%9B%C5%BEejn%C3%AD>

bylo, že se nevěnovala pozornost novým poznatkům z oboru aplikované kynologie jak v domácím prostředí, tak i v cizozemském prostředí. Uvedený význam slova „stěžejní“ je ovšem v právní praxi vnímám tak, že k odsouzení osoby dochází na základě kladného testu pachové identifikace, aniž by další nepřímé důkazy podporovaly rozhodnutí, že osoba je skutečně vinna.

K hodnocení testu pachové identifikace lze odkázat i na obsah nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2007, sp. zn. III. ÚS 299/06: „*Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod používaných znalcem a způsob vyvozování závěrů znalce. Metodologie znaleckého dokazování vyžaduje, aby jak orgány činné v trestním řízení, tak samotný znalec kriticky hodnotili úplnost a bezvadnost podkladových materiálů, které znalec podrobuje svému zkoumání.*“

Jestliže jsem se zajímal o výsledky posuzování testu pachové identifikace v zahraniční literatuře zejména vědeckého charakteru, tak logicky bych se měl zmínit o možnostech vědeckého rozvoje v České republice. Nechci však opakovat, co již bylo na toto téma zveřejněno v Kriminalistickém sborníku¹⁰³, případně v jiném odborném tisku¹⁰⁴, tak učiním exkurz do judikatury Ústavního soudu České republiky a obecných soudů obecně k požadavkům na přípustnost důkazu a k testu pachové identifikace.

¹⁰³ Např. KREJČÍ, Z. Pachové stopy a metoda pachové identifikace, 1.–4. část. *Kriminalistický sborník*, 2011, č. 4, s. 41–44; *Kriminalistický sborník*, 2011, č. 5, s. 46–51; *Kriminalistický sborník*, 2012, č. 1, s. 43–45; KREJČÍ, Z., F. KLIMUS a Z. KOVÁŘ. Metoda pachových konzerv jako důkaz v trestním řízení. *Kriminalistický sborník*, 2013, č. 2, s. 46–53; KREJČÍ, Z., F. KLIMUS a M. KRAJNÍKOVÁ. Pachová stopa ve světle výsledků experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním, 1. a 2. část. *Kriminalistický sborník*, 2014, č. 5, s. 51–56; *Kriminalistický sborník*, 2015, č. 1, s. 59–67; KREJČÍ, Z. Dokazování metodou pachové identifikace? *Kriminalistický sborník*, 2019, č. 3.

¹⁰⁴ Např. KREJČÍ, Z. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení. In: KALVODOVÁ, V. a M. HRUŠÁKOVÁ (eds.). *Dokazování v trestním řízení, právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, právnická fakulta, s. 342–357; STRAUS, J. a Z. KREJČÍ. K teorii odorologické stopy. *Policijná teória a prax*, Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2015, č. 4, s. 27–42; KLIMUS, F., Z. KREJČÍ a kol. Lidský pach a doba jeho uchování na věcném nosiči. *Policijná teória a prax*, Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2014, č. 1, s. 5–15; KRAJNÍKOVÁ, M. *Kriminalistické skúmanie pachu osoby*. Dizertační práce. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2012; *Sborník konferencie „Pachová identifikace osob pomocí speciálně vyvíčených psů“*. Praha, 2014; KLOUBEK, M. a J. RULC. Je nutná právní úprava využití speciálně vyvíčeného služebního psa k pachovým pracím? *Kriminalistika*, 2017, č. 3, s. 202–207; FENYK, J. Metoda pachové identifikace v judikatuře Ústavního soudu. *Kriminalistika*, 2016, č. 3, s. 163–174; STRAUS, J. a Z. KREJČÍ. Jaký je charakter odorologické stopy? *Kriminalistika*, 2016, č. 1, s. 19–37; KLOUBEK, M., L. PINC, M. SANTARIOVÁ, P. VYPLELOVÁ a Z. ČAPKOVÁ. Parní sterilizace a lidský pach. *Kriminalistika*, 2015, č. 4; FRYŠTÁK, M. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení. *Kriminalistika*, 2015, č. 3.

V této souvislosti si ještě dovolím vybočit z tématu, neboť považuji za důležité vyjádřit se k otázce vázanosti rozhodování **Ústavního soudu**.

V tomto kontextu je třeba si uvědomit závažnost sdělení v **Nálezu Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. III. ÚS 252/2004**: „*Ke znakům právního státu totiž neoddělitelně patří princip právní jistoty a z něj plynoucí princip ochrany oprávněné důvěry v právo, který jako stěžejní znak a předpoklad právního státu v sobě implikuje především efektivní ochranu práv všech právních subjektů ve stejných případech shodným způsobem a předvídatelnost postupu státu a jeho orgánů. Z postulátu oprávněné důvěry v daný právní řád a totožný postup orgánů veřejné moci ve skutkově a právně identických kauzách, kdy subjekty práv oprávněně očekávají, že v této důvěře nebudou zklamány, nevyplývá sice kategorická neměnnost výkladu či aplikace práva, nýbrž ten požadavek, aby tato změna byla s ohledem na konkrétní okolnosti... předvídatelná nebo případně nepředvídatelná změna výkladu v době jejího uskutečnění byla transparentně odůvodněna...*“

Jestliže z čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) vyplývá závaznost rozhodnutí Ústavního soudu, která jsou vykonatelná **pro všechny orgány i osoby, pak to platí i pro policejní orgán**. Ústavní soud vykládá tuto závaznost pro obecné soudy jako povinnost sledovat „*ratio decidendi*“, tj. vyložené a aplikované nosné pravidlo (rozhodovací důvod), o něž se výrok nálezu Ústavního soudu opírá¹⁰⁵.

U rozhodnutí Ústavního soudu rozeznáváme závaznost **precedenční a kasační**. K argumentaci lze použít Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2018 sp. zn. II. ÚS 2941/17, ve kterém se tento soud vyjádřil takto: „*Vykonatelný nález Ústavního soudu je závazný pro všechny orgány i osoby včetně samotného Ústavního soudu a zakládá nepominutelnou procesní překážku věci rozhodnuté, která brání jakémukoli dalšímu meritornímu přezkumu či přehodnocení věci. Požadavky na reflektování kasačního nálezu v následném rozhodnutí obecného soudu jsou výrazně přísnější, než je tomu v případě tzv. precedenční závaznosti. V případě precedenční závaznosti nálezů Ústavního soudu existuje možnost, aby obecný*

¹⁰⁵ Srov. Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 25. 1. 2005 sp. zn. III. ÚS 252/04: „*Nerespektování právního názoru Ústavního soudu vyjádřeného v nálezu ze strany orgánu veřejné moci nadto zakládá porušení principu rovnosti, jakož i dotčení v právní jistotě občanů (sp. zn. II. ÚS 76/95, I. ÚS 70/96, III. ÚS 127/96, III. ÚS 187/98, III. ÚS 206/98, III. ÚS 648/2000 a další)*“

soud (ne)reflektoval jeho právní názory a v dobré víře předestřel konkurující úvahy, na jejichž základě započne s Ústavním soudem ústavněprávní justiční dialog. Kasační závaznost však lze reflektovat pouze bezpodmínečným respektováním nálezů Ústavního soudu.“

K tomu lze doplnit, jak je obecně známo, že v kontinentálním typu právní kultury rozhodnutí vyšších soudů nejsou formálně obecně závazná a vymahatelná, ale klíčové judikáty vytvořené podle zákonů a normativních právních smluv mají kvaziprecedenční význam. Soudní precedenty jsou charakterizovány dvěma základními znaky:

- **originálnost (původnost)** – precedent je první rozhodnutí v dané věci,
- **formální obecná závaznost** – precedent je závazný pro obdobné případy.

Precedent je individuální právní akt, jedná se o rozhodnutí, které řeší konkrétní případ (precedent je tedy kazuistický). Soudy vytvářejí svá precedenční rozhodnutí podle právních principů a eventuálně i právních obyčejů, přičemž značný důraz se klade na racionálnost rozhodnutí a přesvědčivost jeho odůvodnění, a to též z hlediska jeho spravedlnosti.

Precedent tak má dvě části:

1. **ratio decidendi**, jedná se o část odůvodnění rozhodnutí, která má charakter precedentu. Jedná se o normativní větu (resp. věty) použitelnou na další obdobné případy,
2. **obiter dictum**, jedná se o část odůvodnění rozhodnutí, která se týká jedinečného případu řešeného soudem a která nemá obecnou závaznost.

V kontinentálním typu právní kultury je závaznost precedentů pouze neformální, a proto se soud může od dosavadní rozhodovací praxe odchýlit, pokud použitelnou judikaturu shledá obsoletní¹⁰⁶. Jeho rozhodnutí, pokud jde o vyšší soud, pak slouží jako nový precedens, který precedens starý podle zásady „lex posterior derogat priori“ nahrazuje¹⁰⁷.

¹⁰⁶ Význam slova „obsoletní“ – překonaný, nepoužívaný, zastaralý. Viz <https://slovník-cizich-slov.abz.cz>

¹⁰⁷ Viz <https://cs.wikipedia.org/wiki/Precedens> [cit. 8. 8. 2019].

K tomu doplňuji text rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05: *„Ačkoliv mají nálezy Ústavního soudu precedenční účinky, není porušením čl. 89 odst. 2 Ústavy takový výjimečný postup obecného soudu, jenž právní názor v nálezu vyjádřený odmítne respektovat, pakliže je z opodstatněných a důkladně vysvětlených důvodů přesvědčen o tom, že je nutno právní závěry prezentované Ústavním soudem revidovat. Důvodem ospravedlňujícím takový postup však nejsou pouhá tvrzení obecného soudu, že právní názory Ústavního soudu jsou argumentačně nezpochybnitelné, že judikatura Ústavního soudu je v přípodobnitelných věcech nekonzistentní a že je respektuhodná jen naznačuje-li podrobně další rozhodovací praxi.“* Pokud tedy Ústavní soud ve svém nálezu hodnotí soulad důkazu s ústavní konformitou spravedlivého procesu (v konkrétním případě výsledek „odborného vyjádření“ k metodě pachové identifikace osob), tak policejnímu orgánu nezbyvá než všechny nálezy Ústavního soudu, vyjadřující požadavky k ústavní a soudní akceptaci metody pachové identifikace jako důkazu v trestním řízení, respektovat a naplňovat je.

V návaznosti na závěry vědy lze připomenout rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 37/03: *„Důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl, pokud možno, doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy.“*

Z rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003 sp. zn. III. ÚS 623/2000 vyplývá, že „... je potřebné, aby zajištěná pachová stopa¹⁰⁸ byla popsána v protokole o obhledání místa činu. Byla-li zajištěna jinak, je nutno ji popsat většinou v protokolu o dodatečném obhledání místa činu nebo jiného místa, stejně tak jako předmět, z něhož byla sejmuta ... otisky pachových stop zadokumentovat písemně, fotograficky

¹⁰⁸ Čl. 2 odst. 1 Pokynu ředitele Kriminalistického ústavu č. 34/2019, k vybraným kriminalisticko-technickým činnostem: *„Stopou se rozumí cokoli, co má časovou a příčinnou souvislost se spácháním trestného nebo obdobného činu, vztahuje se k činnosti pachatele nebo jiných osob v době spáchání trestného činu a má směřovat ke zjištění pachatele nebo způsobu spáchání trestného činu.“*

(nejlépe videozáznamem počátek a konec) a graficky s vyznačenými místy jejich sejmutí.“

Podle rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003 sp. zn. **III. ÚS 623/2000** právo na spravedlivý proces je limitem v tom významu, že ne každá nezákonnost rovná se nespravedlivosti a neústavnosti, ale pouze taková, která vede za uvedených předpokladů k vině obviněného. Sama zákonnost limituje spravedlivost procesu tím, že nezákonný proces jeho spravedlivost přinejmenším ohrožuje, zejména tak, že nemůže vést ke spravedlivému potrestání pachatele. **Základem takového potrestání musí být skutkový stav věci zjištěný bez důvodných pochybností.** Případné nezákonnosti nelze omluvit účelovým konstatováním, že celková spravedlivost procesu byla přece zachována a tím snad byl garantován i spravedlivý trest. Nezákonný proces nemůže přispět k rozhodnutí o oprávněnosti trestního obvinění proti konkrétní osobě, resp. není s to tuto oprávněnost náležitě garantovat. Zásada volného hodnocení důkazů mimo jiné znamená, že hodnocení důkazů, má-li být s ní konformní, musí též respektovat jako jedno z hledisek tohoto hodnocení i zákonnost důkazů. Opíral-li pak obecný soud závěr o vině o zmíněné nezákonné důkazy, jakožto o důkazy nikoliv jen podpůrné, vedlejší, znamená jejich nezákonnost i nespravedlivost procesu, tudíž i jeho neústavnost. Pro tento případ je nutno brát v potaz i charakter právní vady (nezákonnosti) procesního úkonu. Činí-li zjištěná vada onen procesní úkon, resp. důkaz takto získaný absolutně neúčinným, zakládá neústavnost; v takových případech musí proto jít o úkon zatížený vadami podstatnými a neodstranitelnými.

K němu Ústavní soud vydal náleze ze dne 9. 6. 2003 sp. zn. **IV. 10/02**, v němž hodnotil test pachové identifikace. Zdůraznil přitom, že *„proces dokazování nelze chápat jako jednorázový akt, ale jako proces dílčích úkonů, jehož výsledkem v jejich vzájemné spojitosti a návaznosti je to, že soud dospívá k poznatku, který je předmětem dokazování. Koresponduje-li tento proces řádně s požadavky zákona, v daném případě trestního řádu, je v právním státě v rámci lidsky dostupných možností a kautel, které si sám stanovil, deklarováno, že nedošlo (s největší pravděpodobností) ke svévoli ze strany orgánů činných v trestním řízení. Trestní proces nesmí vzbuzovat, byť třeba i jen hypotetické, podezření o projevu libovůle, neboť vždy je třeba neztrácet ze zřetele, že účelem trestního řízení není jenom „spravedlivé potrestání pachatele“, účelem trestního řízení je rovněž ‚fair‘ proces.“*

U tohoto nálezu se objevuje myšlenková argumentace, která jako by v průběhu let zanikla. Přesto je vhodné ji připomenout, že „*provádění tohoto důkazu je jakousi obdovou ztotožnění (vylučování) při rekoznici, a tudíž – byť není důkaz pachovou zkouškou expressis verbis v trestním řádu upraven (lze jej však podřadit pod ustanovení § 89 odst. 2 tr. řádu) – by měl mít ‚z povahy věci‘ obháje obviněného možnost, odhlédnuto od toho, kterým orgánem je tento důkaz prováděn, být při něm účasten, a to především z tobo důvodu, že pro ‚vyvětrávání‘ pachových stop jej nelze posléze zpravidla znovu provést, a tedy jeho pozdější verifikace¹⁰⁹ je možná pouze ve výjimečných případech. Stejně tak i následná náprava jakýchkoliv procesních nedostatků je tedy co do jeho reálného úspěšného pozdějšího provedení minimální. Má-li být naopak důkaz pachovou zkouškou bez rizika kdykoliv v budoucnu uplatněných a ex post nepřezkoumatelných výhrad brán v potaz, měla by mít obhajoba, projeví-li o to kvalifikovaný zájem [§ 165 odst. 2 (resp. odst. 2 a 3) tr. řádu], a to i s ohledem na nezpůsobilost jeho exaktního ověření (plynová chromatografie vykazuje v uvedené oblasti nikterak nevýznamné deficity) a princip ‚rovnosti zbraní‘, v intencích zákona garantován alespoň jistý minimální dohled nad jeho prováděním. Při takovém ‚fair‘ procesu je posíleno naplnění požadavku právního státu na transparentnost jeho rozhodování, což měrou nemalou přispívá i k jeho důvěryhodnosti a současně není přirozeně na újmu dosažení účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1 tr. řádu). Stranou pozornosti by neměla zůstat ani možnost pořízení videozáznamu zachycujícího provedení porovnání otisku pachové stopy a srovnávací pachové konzervy, eventuálně i zvážení přibrání k tomuto úkonu alespoň jedné osoby, která není na věci zúčastněna.“*

Ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 6. 6. 2006 sp. zn. **IV. ÚS 335/05** zhodnotil ústavněprávní náhled na význam důkazu v trestních věcech. Odpovídá v něm také na otázku, kdy nelze připustit důkaz před soudem. Z obsahu rozhodnutí lze interpretovat, že se jedná o základní standardy pro interpretaci jakéhokoli důkazu v trestním řízení, a to ať se jedná o tradiční důkazy nebo důkazy pocházející z aplikace nových vědeckých poznatků. Má-li proběhnout

¹⁰⁹ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1526/08, body 16 a 17: „Jeden ze zásadních principů dokazování byl Ústavním soudem vyjádřen v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.). Ústavní soud v tomto rozhodnutí položil důraz na pravidlo, že obžalovaný musí mít možnost vypovídací hodnotu důkazu kdykoliv verifikovat“, „Základním aspektem práva na spravedlivý proces je požadavek, aby trestní řízení bylo kontradiktorní a aby existovala rovnost zbraní mezi obžalobou a obhajobou.“ Požadavek kontradiktornosti znamená, že strany musí mít možnost seznámit se se všemi důkazy a také možnost vyjádřit se ke všem navrženým důkazům či námitkám obsaženým ve spise tak, aby měly stejnou šanci ovlivnit rozhodnutí. S ohledem na zásadu rovnosti zbraní by pak každá strana měla mít zajištěnu dostatečnou možnost účastnit se řízení za podmíněk, které ji nestaví do nerovného postavení ve vztahu ke protistraně (např. rozsudek Evropského soudu ze dne 04. 06. 2000 Komanický v. Slovensko, odst. 45).“

analýza používání testu pachové identifikace, pak je nezbytné k těmto ústavněprávním limitům Ústavního soudu přihlídnout a také je naprosto respektovat. „Z hlediska procesně právního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se takové jednání objektivně stalo, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páčání podílela. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla, prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“. Ačkoliv toto přísné pravidlo se vztahuje především na dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu, neznamená to, že soud nemusí dodržet vysoký standard i pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu samotného. Existují proto určité základní a podstatné zásady, které je třeba při nakládání s důkazem respektovat. Ústavní principy vztahující se k otázkám důkazních prostředků a důkazů mají za cíl zajistit, aby byl důkaz odrazem skutečných událostí a situací, tedy v podstatě garantují, aby byl jednotlivec uznán vinným na podkladě objektivních a skutečnosti odpovídajících zjištění. Ústavní soud tak již v minulosti sformuloval zásadu zákaazu tzv. deformace důkazu¹¹⁰, tedy vyvozování skutkových zjištění, která v řídném smyslu nevyphývají z provedeného důkazu. Jinak řečeno, Ústavní soud sformuloval zásadu, že předpokladem náležitého a také ústavně souladného hodnocení důkazu je, aby informace z hodnoceného důkazu zůstala bez jakékoli deformace v procesu jeho hodnocení zachována a výlučně jen jako taková se promítla do vlastního vyhodnocení jako konečného úsudku soudu... obdobnou ústavněprávní zásadou vážící se ke provádění a hodnocení důkazů je princip opomenutého důkazu. Jestliže obecný soud má sám rozhodnout, který důkaz je ke prokázání viny či nevinu nezbytný, nemůže tak činit zcela volně. Z toho důvodu musí vždy vážít jednotlivé důkazní návrhy činěné stranami – zvláště ze strany obžalovaného – a vyslovit rozumné zdůvodnění toho, proč důkaz nepřipustí (tj. z jakého důvodu je nadbytečný nebo z jakého důvodu není způsobilý prokázat to, co jím strana sleduje prokazovat atd.).

¹¹⁰ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 398/97: „Dosažitelná jistota ve skutkových otázkách – předpokladem náležitého a také ústavně souladného hodnocení důkazu je, že informace z hodnoceného důkazu zůstane bez jakékoli deformace v procesu jeho hodnocení zachována a výlučně jen jako taková se promítne do vlastního vyhodnocení jako konečného úsudku soudu. Opačný postup by ve svých důsledcích znamenal nejen vážný zásah do zákonných kautek soudního řízení, ale obrozil by při výkonu spravedlnosti samotný účel soudního řízení (v dané věci účel vyjádřený ustanovením § 1 odst. 1 al. 1 tr. ř.).

*Zcela zásadní princip je požadavek, aby důkaz spolehlivě odrážel realitu a aby měl obžalovaný možnost vypovídací hodnotu důkazu kdykoliv verifikovat*¹¹¹. Tyto závěry týkající se možnosti zpětné identifikace důkazu pak mají bezesporu obecnou platnost bez ohledu na formu důkazu... tzv. zjišťování podpůrné kvality důkazu – jedná se vlastně o možnost provést důkaz ohledně kvality, tedy vypovídací schopnosti důkazu samého, a to důkazu, na němž je přímo postavena vina obžalovaného... “Tedy „podstatou těchto závěrů je nicméně otázka vypovídací hodnoty důkazu a možnost obžalovaného tuto vlastnost důkazu kdykoliv verifikovat... Na rozdíl od svědecké výpovědi v případech těchto důkazů je sice velmi neobvyklé, aby se obžalovaný dovolával toho, že neměl dostatečnou možnost prohlédnout si materiální důkaz, neboť jde-li o materiální důkaz, který je ve většině případů neměnný co do své podstaty, může být zkoumán a hodnocen přímo u hlavního líčení. Přesto i u tohoto typu důkazu je nezbytné, aby měl obžalovaný možnost vypovídací hodnotu důkazu kdykoliv verifikovat. Důkazní hodnotu jakéhokoliv důkazu, tedy vypovídací hodnotu informací vyplývajících z důkazu, lze testovat především skrze ověřování hodnověrnosti zdroje takové informace... důkazní hodnota materiálního důkazu (věci) je ověřována skrze posouzení, zda materiální důkaz je skutečně tou věcí, s níž je jednání pachatele bezprostředně spojeno, a zda tato věc byla uchována v identické podobě od okamžiku spáchání činu... v případě materiálních důkazů je méně obvyklé, nicméně je možné problematizovat samotnou autentičnost důkazu.“

V rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2008 sp. zn. **2168/07**, ve kterém se tento soud vyjadřoval k použitelnosti testu pachové identifikace, též uvedl: „Postup orgánů činných v trestním řízení, jenž je ovládan inductivní metodou, přitom musí být, má-li vykazovat soulad s principy řádného procesu, ovládan procesní čistotou provedeného řízení, a to podle přesvědčení Ústavního soudu i co do jeho přezkoumatelnosti ve vztahu k jednotlivým dílčím komponentům (fázím) procesu dokazování, z nichž se tento skládá. Trestně procesní teorie i praxe tyto fáze zpravidla dělí na vyhledávání důkazů; jejich opatření, provádění a procesní zajištění, jimiž si orgány činné v trestním řízení zákonem stanoveným způsobem opatřují z pramene důkazu zprávy o skutečnostech významných pro věc a tyto zachycují v příslušném protokolu (§ 55 tr. ř.); dále pak na fázi, v níž dochází k prověrce důkazů, a vyvrcholením tohoto procesu je konečně jejich hodnocení (§ 2 odst. 6 tr. ř., čl. 82 Ústavy České republiky) vedoucí

¹¹¹ Srov. § 33 odst. 1 trestního řádu: „Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat.“

ke zřávení o spáchání skutku obžalovanou osobou...“ V návaznosti na toto sdělení doplnil Ústavní soud, že „Ve vztahu k důkaznímu řízení se jedná o případy důkazů opomenutých, případy důkazů získaných, a tudíž posléze použitých v rozporu s procesními předpisy, a konečně případy svévolného hodnocení důkazů provedeného bez jakéhokoliv akceptovatelného racionálního logického základu.“ Ve vztahu k důkaznímu řízení je nezbytné se vyjádřit k procesu dokazování.

V usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2008 sp. zn. **IV. ÚS 757/08**, bodu 10 se vyžaduje „... nutnost vedení podrobných záznamů o odběru otisků pachových stop a o samotném průběhu pachové zkoušky, neboť ta je následně v podstatě nepřezkoumatelná a neověřitelná. Je tedy nezbytné zvýšenou pozornost věnovat mj. zaznamenání okolností, za jakých došlo k odběru otisků pachových stop, aby nevznikaly pochybnosti o záměně či manipulaci se vzorky, tedy dbát na procesní čistotu získání takového důkazního materiálu.“

K testu pachové identifikace se vyjádřil také např. Zemský soud (LG) Norimberk, který vydal rozsudek ze dne 13. 12. 2012 sp. zn. 13 KL 372 JS 9454/12¹¹², ve kterém tento soud posuzoval důkazní možnosti použití stopovacích psů (mantrailerů) v trestní věci majetkové trestné činnosti při stopování pohybu pachatelů po spáchání trestného činu. Z obsahu provedeného dokazování zejména z výsledků expertů vyplynulo, že výkon psa je v průběhu dne odlišný; **neexistují žádná obecná kritéria pro trvanlivost stopy** (pozn. ve smyslu sledování trasy pohybu osoby). Jiný expert se u soudu zmínil o tom, že z bakteriálního rozkladu buněk těla člověka vzniká pachová stopa, ale vědecké studie o tomto procesu rozkladu nejsou známy. Přesto se psi většinou stávají zkušenými zvířaty, ale pravděpodobnost jejich chybovosti nelze paušálně určit. Soud posoudil všechny výsledky nasazení mantrailerů (nasazení psů pro vyhledávání trasy pohybu pachatele) a sdělil v rozsudku, že jejich výsledky mohou být použitelné jako důkazní materiál pro přítomnost podezřelého na místě činu, každopádně pouze při dodržení následujících předpokladů:

¹¹² Dostupné z: <https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=LG%20N%FCrnberg-F%FCrth&Datum=13.12.2012&Aktenzeichen=13%20KLS%20372%20Js%209454%2F12>. Překlad Ing. Věra Medunová, soudní tlumočnice Krajský soud Brno.

Jen nasazení psů, kteří absolvovali aktuálně příslušný stupeň zkoušky policie týkající se psů pátrajících po lidech (=OSH-Prüfungsstube der Polizei).

1. *Použitá pachová stopa musí být jednoznačně transparentně přiřaditelná jedné konkrétní osobě, které se to týká. Dodatečně musí být získávání nosiče stop zadokumentováno v protokolu.*
2. *Vždy dva vyhledávací psi musí hledat nezávisle na sobě a za účasti vždy jiného psovoda tutéž stopu. Jen při identickém výsledku existuje požadovaná objektivita.*
3. *Každé nasazení psa se musí kompletně nafilmovat, aby bylo umožněno pozdější pochopení tohoto konání znalcem a soudem.*

Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 2014 sp. zn. 4 Tdo 1069/2014 vyplývá, že **odorologická expertiza a veškeré úkony s ní spojené se charakterem blíží znaleckému posudku**. Expertiza přináší rizika spočívající v kvalitativním zkoumání správnosti postupu při zajištění otisku pachové stopy, správnosti postupu při odběru pachového vzorku osoby, správnosti manipulace s pachovými konzervami.

Výrazným způsobem do praktického vykonávání testu pachové identifikace zasáhl náleží Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2015 sp. zn. **IV. 1098/2015**. K tomuto nálezu se není třeba vracet, neboť byl již mnohokrát prezentován na různé úrovni. Čtenáři tohoto odborného periodika jej jistě znají. Jestliže trestní řád okruh důkazních prostředků nekategorizuje na přípustné a nepřípustné (mimo § 89 odst. 3), tak neexistuje obecně justiční nebo jiný orgán, který by mohl vyloučit některý důkazní prostředek z dokazování před soudem (§ 89 odst. 2 trestního řádu – za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, tedy může jít i o jiný důkazní prostředek, který zatím nebyl použit v rámci dokazování). Je tedy jasné, že důkazní prostředek ve formě odborné pachové zkoušky je typický nepřímým důkazem.

Náleží Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2016 sp. zn. **I. ÚS 368/15**, který se týkal spolehlivosti zjištění skutkového stavu a náležitého odůvodnění závěru o spolehlivosti použitých důkazů, vyjadřuje požadavek, aby soudy detailně popsaly důkazní postup a přesvědčivě jej odůvodnily. Informace z hodnoceného důkazu přitom nesmí být jakkoli zkreslena. Obecné soudy jsou navíc povinny náležitě odůvodnit svůj závěr o spolehlivosti použitého důkazního pramene. Spolehlivé zjištění skutkového stavu, právní závěry

z něj odpovědně a přiléhavě vyvozené, jakož i vyjádření těchto skutečností v příslušných rozhodnutích a jejich odůvodnění jsou z hledisek spravedlivého posouzení věci nezbytnou nutností. „Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy pečlivě posuzovat, zdali důkazní prostředek, z něhož plyne usvědčující důkaz, byl opatřen způsobem, jenž nezpochybňuje spolehlivost v něm obsažené informace, a v případě pochybností o spolehlivosti takto opatřeného důkazu byl následně objektivním způsobem prověřen. Takéž je pro posouzení spolehlivosti důkazů nevyhnutelné, aby byl důkazní prostředek opatřen a přechováván způsobem, o němž nejsou pochybnosti, že mohl být jakkoliv, úmyslně, z nedbalosti nebo pouhou náhodou, upraven, pozměněn nebo zaměněn za prostředek jiný (zachování integrity důkazu). Konečně musí orgány činné v trestním řízení posoudit, zdali je použitý důkazní prostředek adekvátní povaze získávané informace, anebo je s ohledem na charakter dokazované skutečnosti zapotřebí provést kvalifikované (např. znalecké) zkoumání či informaci zachytit výsledkem anebo jiným zvláštním způsobem dokazování, a to při plném respektování požadavků kladejších na provádění důkazů trestním řádem.“

Ze závěru odborného vyjádření je možné vyvodit jen to, že se konkrétní osoba se dostala do kontaktu s předmětem, z něhož byla stopa sejmuta nebo se nacházela na místě činu. Je zejména věcí nalézacího soudu, zda přípustnost závěru odborného vyjádření jako důkazu v průběhu řízení posoudí v jeho spolehlivosti a učiní z něho důkaz. Samotný důkaz však pouze prokazuje ze závěru odborného vyjádření, že konkrétní osoba byla na místě spáchaného trestného činu nebo se dotýkala předmětů, ze kterých byly pachové stopy sejmuty. Nic víc, nic méně. Z toho jednoznačně vyplývá (a podle mnoha rozsudků nejenom obecných soudů, ale i Ústavního soudu), že na základě důkazu vyplývajícího ze závěru odborného vyjádření oddělení služební kynologie nemůže a ani nesmí dojít k odsouzení osoby. Závěr odborného vyjádření nedává jistotu ani jistotu bez rozumných pochybností, aby bylo možno tvrdit, že osoba byla v době spáchání trestného činu na místě činu a konala protiprávní činnost, z níž je podezřelá. Jde tedy pouze o pravděpodobnostní závěr. Ačkoli Ústavní soud nezpochybňuje obecnou věrohodnost důkazu pachovou zkouškou (srov. předchozí články v odborném periodiku na dané téma), tak se stále bude jednat o kritické posuzování tohoto důkazu. Nicméně je nezbytné doplnit další požadavky v rámci ústavních limitů.

Proto musí existovat další skutečnosti důležité pro trestní řízení, zachycené v zákonném důkazním prostředku, aby z něho vyvěrající důkaz uzavřel důkazní řetězec.

Z usnesení Vrchního soudu Olomouc ze dne 1. 7. 2016 sp. zn. **VSOL 5 To 46/2016**¹¹³ vyplývá: „*V souvislosti s charakterem metody pachové identifikace, jakožto důkazu, je nutno zohlednit zejména ustanovení § 89 odst. 2 tr. ř., které v souvislosti s demonstrativním výčtem druhů důkazních prostředků stanoví, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci a je tedy možno uzavřít, že v podstatě žádný úkon, který může přispět k objasnění věci, nelze apriorně vyloučit z okruhu přípustných důkazních prostředků jen proto, že jde o úkon určitého druhu. Má-li úkon obecné náležitosti úkonu podle trestního řádu, lze ho jako důkaz použít, i když trestní řád nemá zvláštní úpravu postupu při tomto úkonu. Tento závěr se bezeschytku dotýká rovněž metody pachové identifikace. Odvolací soud si je samozřejmě vědom toho, že vyhrady, kterými je metoda pachové identifikace zpochybňována jako důkaz v trestním řízení, souvisí s tím, že podstatou uvedené metody je chování psa, tedy postup, jehož správnost nemůže být exaktně přezkoumávána či jinak ověřena kupříkladu smyslovým vnímáním člověka či jakoukoliv instrumentální metodou. Je tedy možno konstatovat, že výsledky získané touto metodou se vymykají možnostem orgánů činných v trestním řízení přesvědčit se o jejich správnosti. Nicméně odvolací soud, vyslovuje (a dlužno říci, že opakovaně) svůj názor, že sama tato skutečnost nemůže být důvodem, pro něž by se metoda pachové identifikace jako důkaz zcela odmítala. Výše naznačená charakteristika metody pachové identifikace je tedy pouze důvodem, pro který musí být tento úkon jako důkaz v trestním řízení hodnocen poměrně obezřetně... Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí, sp. zn. 4 Tž 107/2002, vyjádřil názor, že početnost ztotožněných pachových stop je významnou indicií, která zvyšuje důvodné podezření, že dotyčná osoba mohla trestný čin spáchat, ale bez dalších důkazů se ani taková pravděpodobnost nemůže proměnit v potřebnou míru jistoty. Nejvyšší soud konstatoval, že ani mnohost pachových stop sama o sobě nemůže změnit povahu tohoto důkazu z nepřímého v přímý, a to právě z onoho výše naznačeného důvodu, spočívajícího ve faktické nemožnosti zjištěné poznatky jiným, kvalifikovaným způsobem přezkoumat.“*

¹¹³ Obdobně Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 8. 2017 sp. zn. VSOL 6 To 62/2017; Usnesení NS ČR ze dne 22. 11. 2017 sp. zn. 3 Tdo 1396/2017; Usnesení NS ČR ze dne 14. 3. 2018 sp. zn. 3 Tdo 274/2018.

Převzeme-li argumentaci v nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2017 sp. zn. **II. ÚS 4286/2016**, bod 37, V.3.a: „*Podstatou metody pachové identifikace je subjektivní chování psa, jehož správnost lze ověřit empiricky a za použití moderních vědeckých metod vzniku pachu a fyziologie jeho vnímání k tomu zvláště vybraným a vyvířeným psem za podmínek nabodlosti i opakování, tedy způsobem potvrzujícím nebo vyvracejícím možnost jejího využití v konkrétním případě*“, je nezbytné si uvědomit, aby byly bezvýjimečně respektovány standardy, které vycházejí z kriminalistické vědy. **Vždy však platí, že standardy pro test pachové identifikace jsou dány komplexně z pohledu speciální kynologie, kriminalistické techniky, trestního procesního práva, jakož i z výsledku znalecké činnosti v odvětví forenzní odorologie.** I v tomto článku si dovoluji používat pojem „**Evropská praxe metody pachové identifikace**“, který vychází z nálezu Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2015 sp. zn. IV. ÚS 1098/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2017 sp. zn. **II. ÚS 4266/16** vyjádřil právní stanovisko: „*Pachové stopy představují nepřímý nebo také podporný důkaz, na jehož základě je však možno dospět pouze k závěru, že se určitá osoba v blíže neurčené době s největší pravděpodobností nacházela na určitém místě. Nelze tedy pouze z něj jednoznačně a bez důvodných pochybností dovodit, že se taková osoba též dopustila trestného činu, který se na daném místě stal; musí naopak existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetězec důkazů, resp. nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný, než osoba obviněná či později obžalovaná. Aby proto důkaz pachovou identifikací byl dostačující, je třeba, aby nebyl pro uznání viny důkazem jediným.*“

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2017 sp. zn. **II. ÚS 3307/14** vyjádřil právní stanovisko: „*Rozhodování o vině a trestu není možno opřít pouze o jeden nepřímý důkaz, jehož důkazní hodnota je navíc oslabena. Osamocenosť důkazu pachovou stopou pro utvoření uceleného řetězce nepřímých důkazů nepostačuje a zakládá porušení zásady materiální pravdy při objasňování skutkového stavu. Za této situace je obecný soud povinen vycházet z principu presumpce nevinny a z něj vyplývajícího principu in dubio pro reo.*“

V obecné rovině je namísto připomenout, že v § 2 odst. 5 tr. ř. ani v § 2 odst. 6 tr. ř. zákon nestanoví **žádná pravidla určující množství důkazů**

potřebných k prokázání určité skutečnosti... Shromážděné důkazy poté soud hodnotí podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. **Rozhodnutí o rozsahu dokazování tedy spadá do jeho výlučné kompetence.** Je přitom na úvaze soudu, kterým důkazním prostředkem bude objasňovat určitou okolnost, která je pro zjištění skutkového stavu významná.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 3. 2017 sp. zn. 8 Tdo 1706/2016 vyjádřil požadavek, aby *byl test pachové identifikace použitelný, je významné naplnění požadavků kladených zejména na způsob jejich provedení a přezkoumání správnosti jejího provedení.*

Námítky, které se objevují v podáních, jsou např. charakteristické v tom, že se „rozporuje proces zajištění a hodnocení důkazů získaných metodou pachové identifikace (tzn. pachových stop). Stěžovatel má totiž za to, že z důvodu netransparentního postupu orgánů činných v trestním řízení při označování pachových stop nelze vyloučit možnost jejich záměny. Zároveň podle něj není jasné, jak se jeho pachové stopy na jednotlivá místa činu dostaly, přičemž tvrdí, že tam musely být přeneseny či zavlčeny neznámou osobou. Dále se namítá, že závěr o vině si obecné soudy učiní pouze na základě ojedinělého a nepřímého důkazu v podobě pachových stop, které závisí pouze na dovednostech zvířete (psa) a tyto tudíž nejsou věrohodné, neboť nejsou verifikovatelné člověkem.“¹¹⁴ Většinou bývají tato tvrzení účelová, i když nelze vyloučit opak, pak je nutno zkoumat konkrétní důkazy, do jaké míry výsledek testu pachové identifikace ostatní důkazy doplňuje a pomáhá uzavřít řetězec nepřímých důkazů. „S touto opakovaně vznesenou námitkou se podle Nejvyššího soudu podrobně vypořádala především vrchní soud, z jehož rozhodnutí je patrné, že pachové stopy stěžovatele byly zajištěné na jednotlivých místech činu ve větším množství a rozhodně nebyly jediným izolovaným důkazem o jeho vině. Tyto naopak byly zasazeny do kontextu dalších důkazů, s nimiž tvořily uzavřený řetězec.“¹¹⁵

Dalším příkladem je obhajoba typu: „Podle obviněného nebylo prokázáno, že by procházel autobusem, seděl na místě řidiče či se pokoušel autobus nastartovat. Pachové stopy odebrané v autobuse se neshodovaly se srovnávací pachovou stopou, která mu byla odebrána. Poukázal na nesrovnalosti při dokazování, respektive hodnocení provedeného důkazu, pachové identifikace. Tato byla ze strany soudů hodnocena jako

¹¹⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 3913/17, bod 9.

¹¹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 3913/17, bod 10.

neprůkazná přesto, že z obsahu tohoto důkazu vyplynulo, že metoda pachové identifikace proběhla úspěšně, byla řádně opatřena pachová stopa v podobě pachové konzervy i řádně odebrány srovnávací pachové stopy, nicméně obviněný nebyl ztotožněn jako pachatel, jelikož jeho pachová stopa se neshodovala s tou z místa činu. Soudy tak nesprávně hodnotily důkaz, který jde jednoznačně v jeho prospěch... Nejvyšší soud má za to, že vina obviněného byla prokázána především kamerovými záznamy, které jednoznačně dokumentují pohyb osob na místě a pokud obviněný na záznamech celou dobu je, a ve chvíli odjezdu autobusu z nádraží najednou není, pak lze bez důvodných pochybností uzavřít, že to byl právě on, kdo autobusem odjel, když na místě se nevyskytovaly žádné nezotožněné osoby, aby bylo možné uvažovat o tom, že autobus řídil někdo jiný¹¹⁶.

Obecně platí, že pokud nebyla zjištěna individuální shoda při testu pachové identifikace, mohou být důvodem níže uvedené skutečnosti:

- porovnávaná osoba se na místě činu nevyskytovala nebo s doličným předmětem nepřišla do styku,
- pachový snímač nebyl položen na místo výskytu pachové stopy,
- pachová stopa byla před zahájením ohledání místa činu odstraněna (mechanicky snesena – setřena) nebo zničena detergenty (např. čisticím prostředkem rozkládajícím tuky) nebo činnostmi jiných osob, které by zdroje lidského pachu odstranily,
- pachová stopa byla extrémně nevydatná, nacházející se pod prahem čichového vnímání speciálně vycvičeného psa například z důvodu krátkodobého kontaktu, a to zejména při použití ochranných pomůcek,
- došlo k degradaci pachové stopy například hnilobou, metabolizováním roztoči a podobně,

ale to samo o sobě neznamená, že výsledek testu pachové identifikace je negativní, tedy, že by vylučoval podezřelou osobu z toho, že na místě zajištění pachové stopy nebyla nebo že by neměla **v ruce předmět, ze kterého byla pachová stopa sejmuta. Vždy je důležité posuzovat konkrétní situaci s ohledem na všechny tři fáze práce s pachovými stopami.**

Je zcela na místě trvat na požadavku, aby soud (a nejen pouze on) si byl vědom toho, že test pachové identifikace a veškeré úkony s ním spojené se svým charakterem blíží znaleckému posudku. Proto je důležité, aby

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 2019, sp. zn. 7 Tdo 348/2019, body 10 a 23.

námítky k výsledku testu pachové identifikace ve smyslu ustálené judikatury byly hodnoceny i ve smyslu, zda se jedná „*o extrémní nesoulad mezi provedenými důkazy a z nich učiněnými skutkovými zjištěními se jedná v případech objektivně zjištěné a zcela zjevné absence srozumitelného odůvodnění rozsudku..., opomenutí a nehodnocení stěžejních důkazů apod.*“¹¹⁷ V kontextu s dalšími judikáty lze vymezit, že rizika existují, a proto je důležité v konkrétním případě posuzovat:

- a) **správnost postupu při zajištění otisku pachové stopy,**
- b) **správnost postupu při odběru pachového vzorku osoby,**
- c) **správnost manipulace s pachovými konzervami až do počátku zahájení vlastního testu pachové identifikace v užším slova smyslu**¹¹⁸.

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2019 sp. zn. **II. ÚS 2587/18** zdůrazňuje, že vědecký poznatek týkající se testu pachové identifikace, je pro její použití v trestním řízení klíčový. **Jen takový test pachové identifikace, který je proveden v souladu s aktuálním vědeckým poznáním, je ústavně konformní.** Přestože se Ústavní soud v tuto chvíli nevyjadřuje k tomu, jakou váhu bude mít metodika pachové identifikace jakožto vědecký poznatek.

Pokud jde o důkaz v podobě pachové identifikace, kdy bylo odkazováno na skutečnost, že v průběhu hodnocení výsledku testu pachové identifikace nebylo přihlédnuto k novým vědeckým poznatkům. „*Ústavní soud odmítl interpretaci nálezu sp. zn. II. ÚS 2587/18. Tímto náležen nebyla obecně zpochybněna věrohodnost použití metody pachové identifikace pro účely dokazování v trestním řízení. Ústavní soud v tomto nálezu připomněl závěr obsažený v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15, totiž že je jedna z podmínek ústavně konformního provedení metody pachové identifikace spočívá v reflektování aktuálních vědeckých poznatků, tj. že jen taková metoda pachové identifikace, která je provedena v souladu s aktuálním vědeckým poznáním, je ústavně konformní. V nyní posuzované věci však není dán důvod pochybovat o tom, že provedená pachová identifikace tuto podmínku splňovala, resp. ani sám stěžovatel neuvádí žádnou námítku vůči způsobu provedení tohoto důkazu. Lze tedy konstatovat, že důkaz pachovou identifikací představoval – vedle již zmíněného odborného vyjádření z oboru kriminalistiky, odvětví*

¹¹⁷ Např. podle Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 9. 2019, sp. zn. 4 Tdo 1040/2019 a v mnoha dalších rozhodnutích.

¹¹⁸ Srov. nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2007, sp. zn. III. ÚS 299/06.

*trasologie – další usvědčující důkaz, přičemž trestní soudy v napadených rozhodnutích daly jasné najevo, že v souladu s judikaturou Ústavního soudu (srov. již zmiňovaný náleze sp. zn. IV. ÚS 1098/15) jej považují za důkaz nepřímý.*¹¹⁹

Při konkrétní úvaze k interpretaci metody pachové identifikace lze odkázat na rozhodnutí trestního senátu Vrchního soudu v Olomouci, který vydal usnesení ze dne 13. 6. 2019, č. j. 1 To 65/2017-4342¹²⁰, z něhož jsou pro použitelnost metody pachové identifikace jako důkazu před soudem podstatné části **IX (K dokazování metodou pachové identifikace)** a **X (K hodnocení významu závěrů výsledků projektu Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace)**. Vrchní soud v Olomouci rozvedl své úvahy takto¹²¹:

„... Podle závěrů k reliabilitě pachové identifikace jako důkazního prostředku je podle zpracovatelů obtížné dosáhnout obdobné spolehlivosti jako v případě daktyloskopického zkoumání či analýzy DNA. Výsledky závisí na množství prováděných komparací, porovnáním provedeném více psy, pozitivním speciálním výcvikem apod. Významným faktorem je i volba načichávacího a cílového pachy, volba vhodných sorbentů, ošetření sklenic k uchování vzorků apod. Z těchto závěrů pak byl dovozen navrhovaný postup pachové identifikace, který pak byl zahrnut i do nově přijatých Pokynů policie o pachové identifikaci a o provádění služební kynologie. Jeho podstatou je dodržení zásady, že psovod ani experimentátor (osoba provádějící manipulaci s pachy) nesmí být dopředu informován o očekávaném výsledku a o pozici prověřovaného pachy. Nejkorektnější se jeví, když se o reakcích psa dozví až po provedeném srovnání komunikačními či dalšími technickými prostředky a následně dojde k odměně psa. Z pohledu spolehlivosti výsledku je pak významné množství postů porovnávaných pachů, jež pro získání optimálního výsledku je prakticky nerealizovatelné s tím, že jako kompromisní lze provádět komparaci dvěma psy u 7 postů. Takový postup byl realizován u většiny komparací v předmětné trestní věci. Také odměňování psů nelze doporučit a lze jej eliminovat zvýšením kontrolních srovnání, test atraktivity či náhodné zajímavosti by měl podléhat obdobným zásadám jako samotné porovnávání pachů...

... K možnosti zmiňovaného ovlivnění výsledků konkrétních pachových identifikací v této trestní věci je třeba především připomenout množství jednotlivých zkoumání ve vztahu ke značnému množství osob v průběhu delšího období s různými výsledky, když pachové

¹¹⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2019, sp. zn. I. ÚS 2309/19.

¹²⁰ Vrchní soud v Olomouci vycházel z nálezu Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2019, sp. zn. II. ÚS 2587/18.

¹²¹ Vzhledem k závažnosti posuzování testu pachové identifikace dovolují si zveřejnit celý text, ale s vymazáním osobních informací.

vzorky obou odsouzených, ale i dalších osob, s nimiž se stýkali, nebyly ztotožněny ve vztahu ke všem pachovým stopám získaným z místa činu a při dalším obhledání. To samo o sobě zpochybňuje podstatu teorie o mimovolném či dokonce úmyslném ovlivnění psů při výkonu konkrétní komparace. Nelze připustit a jen teoretizovat o možnosti, že při provedení několika desítek komparací by příslušný psův, provádějící v jednotlivých případech komparaci, byl aktuálně seznámen s obsahem a průběhem trestního řízení a tím, ať již úmyslně či nevědomě, výsledky takového ztotožnění pachových vzorků individuálně rozlišoval a mohl mít vůbec jakoukoliv představu o významu takového pozitivního či negativního výsledku komparace pro závěry trestního řízení. Ostatně kdyby tomu tak mělo být, bylo by to v rozporu s negativními výsledky komparací v této věci. K takovému tvrzení není žádný podklad, ani nebyl podán žádný návrh v rámci obnovy řízení ke zkoumání takových postupů a konkrétně to také nikdo netvrdil. Skutečnost, že další pozitivní výsledky identifikace pachů ve vztahu k osobám, vůči nimž nebylo zahájeno trestní řízení, jak na to poukazovali odsouzení, neměly zpochybňující dopad na obsah tohoto dokazování. Ve spojitosti s prokázáním jejich styku s odsouzenými v kritické době to fakticky potvrzuje objektivitu samotné pozitivní identifikace ve vztahu k oběma odsouzeným. Nelze tedy přijmout argumentaci, že by výsledky uvedeného teoretického zkoumání vedly ke zpochybnění samotné metody pachové identifikace jako celku ani pak ve vztahu ke konkrétním výsledkům dokazování v této trestní věci. V průběhu trestního řízení před vynesením pravomocných rozsudků byla problematice prověření objektivnosti závěrů pachové identifikace věnována mimořádná pozornost...

... Současný pohled na potřebu další objektivizace takového poznávacího procesu, zakotveného v nových pravidlech, opřeny jen o potencionální, ale neobjektivizovanou a ničím nepodloženou možnost mimovolného ovlivnění výsledků komparace a již v žádném případě jejich vědomého ovlivnění, nemůže být důvodem zpětného přezkoumávání a vyloučení výsledků důkazního řízení, které bylo provedeno v souladu s platnými předpisy a posouzení podmínek věrohodnosti těchto důkazů to narušuje...

... je návrh opřen o potřebu přehodnocení závěrů důkazních prostředků ve formě pachové identifikace na základě nových vědeckých poznatků. Z obsahu jejich hodnocení je pak také zřejmé, že takové podklady měly být hromadně doručeny všem soudcům Ústavního soudu s argumentací, že se jedná obecně o metodu vědecky překonanou (což je zcela v rozporu s výše uvedeným). Hodnotící závěry ve vztahu k významu těchto předkládaných odborných zkoumání a navozené změny v postupech pachové komparace nemohou být důvodem ke hodnocení původního dokazování jako nehodnověrného v návaznosti

na podrobný rozbor problematiky i důkazní závěry v konkrétním řízení. Současně byl podroben značně kritice posudek nově použitý jako listinný důkaz, vypracovaný jedním členů řešitelského týmu odborného zkoumání provedeného Českou zemědělskou univerzitou v Praze a v návaznosti na další důkazní argumenty jeho závěry neshledal správnými. Vrchní soud v Olomouci v této věci při rozhodování o podané stížnosti podrobně hodnotil výsledky experimentálního výzkumu i předložený revizní znalecký posudek, jenž z nich vycházel, neshledal posuzovanou metodiku vůbec za obsahující nové vědecké poznatky, ale jen jeden z možných pohledů na metodu pachové identifikace.“

Na tomto místě je vhodné doplnit článek o nezbytné právní pojmy¹²², které objasňují pozici jednotlivých fází práce s pachovými stopami (vyhledávání, dokumentování, zajišťování a označování pachových stop) v souvislosti se spáchaným trestným činem – tzv. OPS; výzva, provedení, dokumentace a označení pachového vzorku osoby – tzv. PVO; převzetí, zaevidování, vyžádání odborného vyjádření a provedení pachové zkoušky (samotná pachová zkouška se provádí metodou pachové identifikace) – celkově tzv. MPI. Z toho je zřejmá komplexnost úkonů vyžadující, aby každý z nich byl činěn za dodržení právních, kriminalistických a kynologických standardů.

Teorie procesního práva používá pojmu „předmět důkazu“, jímž je skutečnost, která má být zjištěna. V našem konkrétním případě je takovým předmětem zjištění a prokázání, že konkrétní osoba byla na místě trestného činu, nebo byla v kontaktu s osobou či věcí mající význam pro předmět trestního řízení. Jestliže tedy došlo k takovému trestnému činu, u kterého je potřeba prokázat tuto skutečnost důležitou pro trestní řízení, pak pro první fázi (jakož i pro každou kriminalistickou stopu) je potřeba použít důkazní prostředek – protokol (§ 55, § 56 trestního řádu) a při ohledání (§ 113 trestního řádu), ev. při vydání věci podle § 78 nebo § 79 trestního řádu, či prohlídky dle § 82 trestního řádu, postupovat v jeho souladu a v souladu s kriminalistickou vědou.

Obdobně je nutno postupovat při odebrání PVO v kontextu s ustanovením § 114 trestního řádu a zpracováním protokolu podle § 55 a § 56 trestního řádu. *„Právě jednotlivé relativně samostatné fáze ohledání a jejich charakter spolu tvoří ucelený komplex činností (např. snímání otisků stop, sbírání vzorků, měření a zaznamenávání situace na různá média různými technickými postupy, orientační a zběžné ověření možných*

¹²² K tomuto rozdílu právních pojmů je vícero literatury; osobně jsem vzal za základ článek VUČKA, J. K pojmům důkaz a stopa. www.Krimiinfo.kup.pcr.cz

variant děje – aniž by došlo k porušení stop a charakteristiky místa jako takového, a řady dalších, podle povahy konkrétního případu a situace na místě) označovaných jako ohledání, přičemž všechny směřují samostatně i v celku k jedinému cíli objasnit skutečnosti významné pro trestní řízení. Z naznačeného lze konstatovat, že v zákoně strohé a relativně jednoduše vymezené ohledání v ustanovení § 113 tr. ř. je nutné vykládat jednak z hlediska významu jednotlivých fází ohledání i ohledání jako komplexu postupů. Z výše uvedeného lze tedy vyvodit premisu, že ohledání místa činu je nutné vnímat nikoli jako jeden komplexní úkon, i když ve výsledku tak působí, ale především jako přísně strukturovaný komplex činností směřujících k jedinému cíli, ovšem prostřednictvím relativně obraněných dílčích činností a postupů. Je logické, že už tento proces předběžného zjišťování a zajišťování stop před znehodnocením nebo zničením může realizovat pouze osoba znalá postupů na místě činu, v daném případě se již jedná o neodkladný a neopakovatelný úkon, kterým je již zahajováno trestní řízení, který provádí orgán činný v trestním řízení (policejní orgán). Tento počáteční proces práce na místě činu s jasně vymezeným účelem, má v širším slova smyslu určitou formu počátečních úkonů, které realizuje orgán činný v trestním řízení (policejní orgán).¹²³

Dospěje-li policejní orgán k předpokladu, že jím vyzvaná osoba by mohla být tou osobou, u které je nezbytné provedení pachové zkoušky metodou pachové identifikace, pak požádá oddělení služební kynologie příslušného krajského ředitelství o provedení tohoto úkonu v rámci odborného vyjádření (§ 105 odst. 1 věta první trestního řádu). Pokud byly splněny všechny standardy, pak odborné pracoviště¹²⁴ zpracuje odborného vyjádření s grafickým znázorněním, z něhož se policejní orgán dozví, zda má důkaz o tom, že osoba je tou osobou, která zanechala svůj pach na místě trestného činu nebo na osobě či věci (jde o nositele důkazu). Samozřejmě nelze tvrdit, že tato osoba je z kriminalistického hlediska pachatelem trestného činu, neboť k takovému vyjádření je nezbytné připojit další důkazy, neboť k závěru je třeba přistupovat komplexně, systémově, se znalostí vlastností všech prvků systému a jejich interakcí. **Pro další orgány činné v trestním řízení z toho vyplývá povinnost hodnotit důkaz v podobě kriminalistické expertizy**

¹²³ CHMELÍK, Jan. *Ohledání (místa činu) v kontradikeci s ústavní konformitou*. Dostupné z: *ASPI* [online]. LIT162062CZ [cit. 23. 9. 2019].

¹²⁴ Odborné pracoviště oddělení služební kynologie jako organizační článek krajského ředitelství policie, který podle organizačního řádu provádí test pachové identifikace je znaleckým pracovištěm ve smyslu čl. 2 písm. a), bod. 3 Pokynu policejního prezidenta č. 100/2018, o kriminalistickotechnické činnosti.

a to z hlediska pravdivosti a věrohodnosti jako ostatní důkazy¹²⁵. Zde se uplatní zásady formální logiky při hodnocení jednotlivých verzí¹²⁶. Způsob hodnocení případných protichůdných důkazů nebo tvrzení musí odpovídat požadavkům na uplatnění induktivní¹²⁷ a deduktivní¹²⁸ metody¹²⁹.

Standardem pro práci s pachovými stopami jsou z kriminalistického hlediska obecné zásady kriminalistickotechnické činnosti¹³⁰, včetně požadavku

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2013, sp. zn. 8 Tdo 337/2013-27.

¹²⁶ Viz: <https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/11-mysleni-myslenkove-operace.html>:

„**Myslení je jeden z kognitivních procesů. Jde v podstatě o operování s informacemi, představami, pojmy. Myslení nám umožňuje nacházet souvztažnosti a řešit problémy.**

Funkce myšlení – formování pojmů, rozpoznávání a nacházení vztahů, usuzování, rozhodování, řešení problémů a vytváření něčeho nového. Výsledkem myšlení jsou nové informace (nové vědění), nový poznatek, který může, ale také nemusí, být správný.

Myšlení můžeme dělit dle různých parametrů na:

- **Konkrétní vs. Náзорné vs. Abstraktní** – Konkrétní – provádíme přímo s praktickými objekty, myslíme tím, že to uděláme. Tato varianta je nepraktická a nesmírně zdlouhavá. Náзорné – než začnu něco dělat, představím si, jakým postupem by to šlo udělat. Tato varianta je praktičtější a rychlejší. Abstraktní – nerybavuji si žádné objekty, přemýšlím abstraktně. Takto probíhá například řešení matematických rovnic, či takto vznikají konstrukce typu id – superego – ego...
- **Analytické vs. Syntetické** – Analytické – rozeberu celek, rozdělím na menší části a analyzuji. Syntetické – slučuji poznatky a fakta do jednoho konceptu. V praxi se často uplatňují oba druhy myšlení – nejprve proběhne analýza a následně syntéza.
- **Konvergentní vs. Divergentní** – Konvergentní – hledáme jedno správné řešení. Divergentní – vyhledáváme všechny možné alternativy řešení. I v tomto případě se často uplatňují oba druhy – nejprve aplikujeme divergentní myšlení a následně konvergentní.

Usuzování je myšlenkový proces, kdy na základě informací docházíme ke závěrům.

Způsoby usuzování:

- **Dedukce** – vyvození závěru pro konkrétní případ z obecných pravidel – z obecného usuzují na jednotlivé. Příklad: Sokrates je člověk – člověk je smrtelný – Sokrates je smrtelný. Dedukce nikdy nepřináší žádné nové informace.
- **Indukce** – jde opačnou cestou než dedukce – od jednotlivého k obecnému. Stanovujeme obecná pravidla na základě konkrétních případů. Petr má auto – Karel má auto – všichni muži mají auto... (to ovšem platí, dokud nezjistíme, že Standa auto nemá). Induktivní úsudky **platí vždy pouze s určitou pravděpodobností, nikdy ne na 100%**. Na induktivním usuzování stojí veškeré vědecké teorie.“

¹²⁷ Logická indukce (generalizace) je vyvození obecného závěru z dílčích poznatků.

¹²⁸ Dedukce (lat. deductio – odvození) je proces usuzování, ve kterém se od předpokladů (premis) dochází k závěru z těchto předpokladů vyplývajících, přičemž odvozování je jisté, nikoliv jen pravděpodobné. Jde tedy o základní postup při dokazování.

¹²⁹ Modifikované podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2017, sp. zn. 4 Tdo 290/2017: „*zásady formální logiky a zásada sporu, stanoví, že dva sporné soudy nemohou být oba pravdivé; zásadu dostatečného důvodu upravující požadavek, aby každý soud, o jehož platnosti má být někdo přesvědčen, byl zaručen spolehlivým důvodem.*“

¹³⁰ Čl. 2 písm. d), čl. 3 odst. 4, odst. 5, odst. 8 Pokynu policejního prezidenta č. 100/2018, o kriminalistickotechnické činnosti.

na dodržování postupů podle zásad zajištění jakosti¹³¹. Standardem pro práci s pachovými stopami z kynologického hlediska je povinností zamezit jejich možné kontaminaci. **Důležité je i vymezení standardů pro práci s pachovými stopami z trestně procesního hlediska.** K tomu je nezbytné doplnit zde uváděné informace o vztahu kriminalistiky a trestního práva procesního. V případech, kdy trestní řád neupravuje určité metody kriminalistiky ani rámcově, neznamená to, že se jedná o metody nezákonné. *„Za zákonné a pro praxi přípustné lze označit jen ty kriminalistické metody, které splňují všechny níže uvedené požadavky:*

- *nejsou trestním řádem výslovně zakázány a vycházejí především z jeho základních zásad, získáváme pomocí nich nové nebo prověřujeme již zjištěné, z trestněprávního hlediska důležité skutečnosti,*
- *při jejich provádění jsou dodržovány trestním řádem výslovně stanovené záruky zajištění zákonnosti provádění podobných, v trestním řádu výslovně uvedených úkonů,*
- *hodnověrnost jimi dokázaných skutečností je možno kdykoliv prověřit včetně prověření jinými, v zákoně výslovně uvedenými důkazními prostředky,*
- *jimi dokazované skutečnosti a zákonnost postupu je možné hodnotit podle všeobecně platných zásad trestního řízení,*
- *jsou přísně vědeckého charakteru, jsou tedy objektivně způsobilé vést k poznání objektivní pravdy v trestním řízení.“*¹³²

Pokud vnímám veškeré kynologické, kriminalistické a právní informace, pak jsem přesvědčen, že komplex úkonů při testu pachové identifikace bez rozumných pochybností uvedené požadavky naplňuje.

Při hodnocení důkazu testem pachové identifikace je nezbytné si uvědomit, jaké právní dopady může mít nedodržování zásad kriminalisticko-technické činnosti nebo kynologické činnosti Policie České republiky pro trestní řízení. Jinak řečeno, jaké následky má nedodržení stanovených standardů v interním aktu řízení pro posouzení konkrétního porušení jednotlivé zásady,

¹³¹ Ačkoli to není pro policejní praxi běžné, pro ohledání místa činu existuje ČSN EN ISO/IEC 17020, dále rozpracována v „Pokynu pro implementaci ISO/IEC 17020 v oblasti ohledání“, dokument č. EA – 5/03, vydal Český institut pro akreditaci, listopad 2009.

¹³² FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 155–156.

ke stanovení, že se jedná o podstatnou procesní vadu ohrožující zákonnost rozhodnutí? Odpověď vychází z posouzení, zda jednotlivá porušení práce s pachovými stopami mohla porušit zásadu zákazu tzv. deformace důkazu¹³³, tedy aby vznikla reálná situace, že došlo nebo mohlo dojít ke kontaminaci stopy¹³⁴. Nicméně s ohledem na současnou úpravu testu pachové identifikace se nemusí jednat o ztrátu opakovatelnosti srovnávání pachu. Proto musí být vždy zkoumáno, zda ve všech třech fázích práce s pachovými stopami bylo postupováno řádně. V tomto smyslu se presumuje, že expert a psovod disponují takovými odbornými znalostmi, které závěr odborného vyjádření staví do role přijatelného věrohodného důkazu.

Má-li mít test pachové identifikace kvalitní úroveň požadovanou pro důkaz v trestním řízení, nezbyvá než **provádět kvalitativní metodu hodnocení**. V tomto směru by tato metoda měla být prováděna odborným pracovištěm služební kynologie nebo případně znalcem v oboru kriminalistika, odvětví forenzní odorologie. To však navozuje otázku, zda odborné vyjádření, zpracované odborným pracovištěm je tím správným důkazem. Zejména pokud soudy považují tento důkaz za důkaz blížící se svojí formou ke znaleckému posudku. Podstatou pro kvalitativní metodu hodnocení je rozdělení jednotlivých fází a v nich stanovení bodů k hodnocení¹³⁵:

¹³³ Srov. Např. rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2007, sp. zn. IV. ÚS 260/05.

¹³⁴ V této souvislosti je třeba upozornit na Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2015, sp. zn. 8 Tdo 290/2015: „*Pokud však jednotlivá ustanovení citovaného závazného pokynu vymezují povinnosti policisty v souladu s příslušným zákonem, zejména zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, a nestanoví-li více povinností či omezení než zákon, na jehož podkladě byl pokyn vydán, pak se tím jen konkretizují zákazy, příkazy a povinnosti stanovené zákonem. Vykonal-li policista svou pravomoc v rozporu s takto konkretizovanými zákazy, příkazy nebo povinnostmi, lze u něj dovodit postup ‚odporující jinému právnímu předpisu‘ i s poukazem na závazný pokyn policejního prezidenta.*“

¹³⁵ Modifikováno podle přednášky pplk. Ing. Bc. Jána Vargy, vedoucího oddělení metody pachovej identifikácie Odboru kynologie a hipologie Prezídia Policajného zboru SR v Slovenských Ďarmotách v roce 2016: „*Moderné prístupy vyhodnocovania stop při identifikácii pachatelov trestnej činnosti*“. Ing. Bc. Ján Varga je rovněž znalec z oboru Veterinárstvo, odvětví kynológia.

<p>Pachová stopa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zajištění místa činu. • Pachové pozadí. • Osoba zajišťující pachovou stopu. • Způsob vyhledávání pachové stopy a jejího zajištění. • Existence rušivých vlivů. • Prostředky používané k zajištění pachové stopy (sterilita pachové konzervy, sterilita používaných nástrojů). • Možnosti kontaminace pachové stopy. • Rozpor s uznanými standardy pro zajištění pachové stopy. • Způsob a kvalita dokumentace zajištění pachové stopy; dodržování standardu pro balení, pro transport a pro archivaci pachové konzervy. • Stanovení, zda lze pachovou konzervu bez rozumných pochybností použít pro test pachové identifikace.
<p>Pachový vzorek osoby</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vyzvaná osoba. • Pachové pozadí v prostoru, kde dochází k odběru pachového vzorku. • Způsob provádění odběru včetně přípravy vyzvané osoby k vlastnímu odběru pachového vzorku. • Sterilita pachové konzervy a používaných nástrojů a prostředků. • Existence možnosti kontaminace. • Zákonost úkonu včetně poučení osoby. • Provedení dokumentace odběru pachového vzorku osoby a její použitelnost. • Způsob balení pachových konzerv a jejich označení. • Transport pachových konzerv na místo archivace a k vlastnímu testu pachové identifikace.

Test pachové identifikace	<ul style="list-style-type: none"> • Způsob příjmu pachové konzervy s pachovou stopou a s pachovým vzorkem osoby. • Způsob technické přípravy k provedení testu pachové identifikace. • Existence možnosti kontaminace. • Vztah odborného pracoviště k případu a osobám na něm zainteresovaným. • Způsob výběru pachových konzerv do řady, jejich označení. • Dodržování zásady „double-blind“. • Zda výběr doplňkových pachových konzerv odpovídá podmínce pachového pozadí a intenzity ve vztahu k zájmové pachové konzervě. • Provedení náhodné zajímavosti. • Počet sérií a opakování. • Metoda použitá k testu pachové identifikace – služební pes na vodítku, bez vodítka, v řadě (na podlaze, na stěně), na karuselu apod. • Chování služebního psa v průběhu testu pachové identifikace a jeho způsob označení pachové konzervy. • Možnost ovlivnitelnosti výkonu služebního psa psovodem. • Výkon činnosti experta.
Výsledek testu pachové identifikace (odborné vyjádření nebo znalecký posudek)	<ul style="list-style-type: none"> • Vyhodnocení jednotlivých fází – zda byly dodrženy stanovené standardy. • Při nedodržení standardu, zda se jedná o závažné a podstatné porušení s vlivem na konečný výsledek. • Srozumitelnost v popisu průběhu testu pachové identifikace. • Přípomínky a námítky k celému testu pachové identifikace.
Služební pes	<ul style="list-style-type: none"> • Kategorie služebního psa. • Fyziologie služebního psa a welfare¹³⁶. • Způsob výcviku a výsledek přezkoušení. • Četnost použití služebního psa k testu pachové identifikace.

¹³⁶ Subjektivní pocity zvířete se zásadním způsobem podílí na úrovni jeho welfare-pohody a hodnocení emočního stavu zvířete je hlavním principem jednoho z dnes uznávaných přístupů k posuzování úrovně welfare zvířat. Kvalita života závisí na rovnováze mezi pozitivními a negativními prožitky během života zvířete. Tato koncepce se tedy soustředí pouze na jeden ze tří základních prvků welfare, kam kromě emočního stavu (pocitů) patří dále také biologické fungování organismu (zahrnuje fyzické aspekty welfare: zdraví, krmění, teplotní a fyzický komfort) a možnost projevit normální/přírozené chování. Dostupné z: <https://cit.vfu.cz/pes/welfare.pdf>

„Podle zásady volného hodnocení důkazů zakotvené v ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř. orgány činné v trestním řízení, hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení, založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Tato zásada však nesmí být projevem jejich libovůle, resp. svévole. Je nezbytné ji strukturovat do konkrétních komponentů a kritérií. **Jedním z nich je transparentnost rozhodování, tedy povinnost důkazní postup vždy vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit.**“¹³⁷ V rámci nepřímých důkazů je třeba vycházet z koherenční teorie, která vychází z bezrozpornosti myšlenkových operací (důkazů) a z řady výroků, které nejlépe vysvětlují nebo popisují podstatné skutečnosti ve vztahu k zjištění praktické jistoty¹³⁸. **Pokud jde o výsledek testu pachové identifikace, nelze jej vnímat presumpcí správnosti, ale pouze presumpcí důvěry ve správnost.** Což v sobě obnáší, aby každý policista v každé fázi jednal se znalostí a pečlivostí, vyplývající z jeho profesionálních znalostí a zkušeností a zajistil nejvyšší možný standard pro výsledek testu pachové identifikace. Proto musí být jeho postup vždy přezkoumatelný, jinak to jde k jeho tíži, resp. k tíži policejního orgánu.

Když zvážím dosavadní informace vztahující se k celému komplexu používání testu pachové identifikace za současného myšlenkového uvažování o validitě jednotlivých názorů odborníků, dospívám k názoru, že z kynologického hlediska nebyly dány takové odborné a podstatné závěry, které by jednoznačně vylučovaly schopnosti služebního policejního psa k používání jeho čichového aparátu k identifikaci individuálního lidského pachu v rámci kriminalistické identifikace osoby a věcí. **Podmínkou je však další rozvoj vědeckého výzkumu v této oblasti** a schopnost policejních orgánů včas a řádně aplikovat nové poznatky do praktického výkonu služby. Je logické, že mnohé nové poznatky nelze aplikovat neprodleně, neboť je nezbytné také posoudit, jaké nároky budou požadovány na výcvik služebních psů. Námitky, vyznívající z tvrzení odpůrců testu pachové identifikace, se zásadně dotýkají lidských chyb v procesu identifikace. Právě míra

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 8. 2007, sp. zn. 8 Tdo 853/2007.

¹³⁸ WEINBERGÉR, Ota. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 189–226, s. 202. ISSN 0585-0967: „Praktická jistota se musí opírat o objektivní fakta, nikoliv o subjektivní, věcně neověřená přesvědčení o skutkovém ději; pouze v tom případě bude považována za spolehlivý základ aktu aplikace práva, přestože víme, že nejde o jistotu teoretickou (tj. „stoprocentní““

schopností a znalostí každého policisty, který provádí činnost s pachovými stopami, je základem pro vytváření nedůvěry k testu pachové identifikace. Primárně se jedná o to, aby od počátku práce s pachovými stopami byl maximálně **dodržován „zákaz kontaminace“**¹³⁹. K tomu směřuje povinnost používat vhodné ochranné pomůcky a prostředky¹⁴⁰. Má-li dojít ke zvýšení důvěryhodnosti testu pachové identifikace, je nezbytné přistoupit k povinnosti používat celotělové ochranné pomůcky při práci s pachovými stopami, a to ve všech třech fázích. Dalším opatřením musí být **zvýšení kvality dokumentace** zajišťování pachových stop, odběr pachového vzorku osob. Půjde tedy o dokumentaci, která umožní přezkoumatelnost postupu policejního orgánu při této činnosti (zejména ve formě videozáznamu). Z právního hlediska je nezbytné, aby policejní orgán vnímal základní zásady ústavněprávních limitů pro dokazování, jakož i základní zásady trestního řízení. V tomto smyslu bude třeba, aby při procesních úkonech byla věnována pozornost tomu, kde se osoba pohybovala, co měla v rukou apod., zejména při výsledkové činnosti, a tak se zpětně potvrdilo vyhodnocení pachových stop. Jen pro připomenutí uvádím, že se zásadně jedná o vícečetnou stopu¹⁴¹, tedy že na místě nebo na předmětu s pachovou stopou mohou být i další kriminalistické stopy (daktyloskopické, biologické, trasologické apod.). Lze tak snadněji získat odpověď na otázku: ***Jaký je vztah závěrů znaleckého posudku k ostatním, ve věci zjištěným, důkazům, zda tyto důkazy doplňují, podporují, jsou s nimi v souladu nebo v rozporu a proč?*** Jelikož jsem se zabýval komplexnějším pohledem na test pachové identifikace, pokusím se vyhodnotit i některé vymezené otázky:

1. *Jsou hypotézy ověřitelné a efektivně vyhodnocovány?* Současný stav ověřování testu pachové identifikace je průběžně ověřován, je zkoumán na vědecké bázi.
2. *Byl proveden vědecký výzkum k metodě a jejímu výsledku?* Vědecký výzkum, jak vyplývá z výše uvedeného textu, byl a je prováděn jak ve vztahu

¹³⁹ Čl. 15 odst. 10 písm. c) Pokynu policejního prezidenta č. 100/2018, o kriminalisticko-technické činnosti; čl. 20 odst. 1 Pokynu policejního prezidenta č. 313/2017, o pachové identifikaci osob.

¹⁴⁰ Čl. 3 odst. 5; čl. 4 odst. 1; čl. 5 odst. 1; čl. 7 odst. 1 Příloha č. 9 Pokynu ředitele ředitelství služby pořádkové policie č. 119, o provádění služební kynologie.

¹⁴¹ Srov. čl. 5 odst. 2 písm. d) čl. 2 odst. 1 Pokynu ředitele Kriminalistického ústavu č. 34/2019, k vybraným kriminalistickotechnickým činnostem.

ke kynologickým empirickým zkušenostem včetně změny výcviku služebních psů, tak i chemické analýzy lidského pachu, chemického složení absorpčního materiálu a jeho vlastností, včetně hledání nového absorpčního materiálu (nanovlákna, skleněné kuličky)

3. *Byly prezentovány výsledky v autoritativním vědeckém časopise?* Ano. Články jsou podrobovány odborné diskusi v rámci světového prostoru.
4. *Lze metodu opakovat, popř. vzájemně vyhodnocovat jinými odborníky?* Ano, lze ji jak opakovat, tak i vyhodnocovat znalci z oboru kriminalistiky, odvětví forenzní odorologie.
5. *Jaká je chybovost výsledků použité metody?* Většina chybovosti byla dána nedodržením standardů k vykonání testu pachové identifikace, tedy lidskou chybou; chybovost služebních psů je vázána na jejich výchovu a výcvik, jakož i kvalitu jejich přezkoušení. V současné době lze výcvikem služebních psů dospět až k 80 % jistotě výsledku.
6. *Jak je metoda obecně přijímána ve vědeckých kruzích?* Ve vědeckých kruzích není test pachové identifikace přijímán jednoznačně, stále přetrvávají pochybnosti o jeho výsledku.
7. *Pomohou vědecké, technické nebo jiné odborné znalosti znalce porozumět důkazům nebo určit spornou skutečnost?* Ano, pomohou. Dosavadní výsledky vědeckého výzkumu potvrdily tézi o individualitě molekulové struktury lidského pachu (pachová signatura) a přinesly zjištění, že služební pes při testu pachové identifikace vychází nejen z pachové signatury, ale i z dalších individualizujících aspektů (multiplicita). Byla též poprvé použita metoda VAMA spočívající na vyhodnocování EEG mozkové činnosti služebního psa, a to s kladným výsledkem.
8. *Lze tvrdit, že odborník spolehlivě uplatnil zásady a metody při testu pachové identifikace?* Ano, k potvrzení jeho postupu se používá řádná dokumentace, včetně videodokumentace.
9. *Je dodržována zásada „double-blind“?* Ano, je dodržována ve standardu testu pachové identifikace.
10. *Důležitou otázkou je, kolikrát je třeba srovnání opakovat a za použití jakého počtu psů, aby bylo možno výsledek porovnávání považovat za spolehlivý.*
11. *Pokud psovod není informován o pozici prověřovaného pachového vzorku, pak je výsledek tím signifikantnější, čím větší je počet psů!* Psovod není informován o pozici prověřovaného pachového vzorku.

12. *K objektivnějšímu výsledku lze navrhnout provádět komparaci nejméně dvěma psy za použití 7 postů. Každý pes by musel porovnání provést nejméně dvakrát! Test pachové identifikace je prováděn dvěma psy.*
13. *Odměňování psů za značení pachu z případu nelze doporučit. Odměnění psa pak může nejen další značení tímtež psem zpochybnit, ale také narušit výcvik. Neodměňování psa na srovnávání pachů z případů lze eliminovat zvýšením kontrolních srovnání, kdy pes odměněn být může, protože je jistota, že oba vzorky tentýž pach skutečně obsahují! Služební psi jsou nadále při každém výkonu odměňováni.*
14. *Test atraktivivity neboli kontrola náhodné zajímavosti by měl podléhat obdobným zásadám jako samotné porovnávání pachů. Při této kontrole je současně prověřována schopnost psa porovnávat pachy. Žádoucí je rovněž ověřit chování psa na prázdné řadě. Prázdná řada by měla rovněž obsahovat pach testovaný na atraktivitu! Tato doporučení byla akceptována a jsou v praxi testu pachové identifikace realizována.*

Pokud si čtenáři přečetli článek se zájmem, jistě si uvědomili, že podstatou všech připomínek jsou lidské chyby, které způsobují nedůvěru k testu pachové identifikace. Kritika ze strany Šalamouna se týká způsobu provádění testu pachové identifikace a vztahuje se k původním standardům, vyplývajícím z metodického pokynu č. 9/2009, ale žádný z odborníků nevyslovil jasně a jednoznačně, že by se projevovala chyba v základní tézi, že vycvičení služební psi nejsou schopni provádět test pachové identifikace. Důvěra ve schopnosti správně a důsledně vycvičených služebních psů je tak velmi zavazující, a proto není na místě vyslovovat striktní požadavek na zrušení testu pachové identifikace.

Nezbývá, než se vyjádřit ještě k jedné specifické otázce, a tou je odbornost pro posuzování celého průběhu testu pachové identifikace. Zapsaní znalci v oboru kriminalistika ve vztahu k testu pachové identifikace mají zapsáno jako odvětví: *kriminalistická odorologie; Kriminalistická technika – metoda pachové identifikace; odorologie/ olfaktorika; odorologie; výcvik a použití psů k pachovým pracím, bezpečnostní službě a osobní obraně, služební zákroky s použitím služebních psů.*

Kriminalistická olfaktorika je metodou kriminalistické techniky sloužící k individuální pachové identifikaci osob, které byly v kontaktu s místem spáchání trestného činu nebo s doličným předmětem souvisejícím s trestnou činností. Jejím základním principem je komparace porovnávané pachové

stopy s pachovým vzorkem konkrétní porovnávané osoby prostřednictvím speciálně vycvičeného psa.¹⁴²

Odorologie je kriminalistický obor, který se zabývá identifikací osob nebo věcí na základě jejich pachu. Hlavním cílem kriminalistické odorologie je zjištění původce určitého pachu a jeho detailní identifikace. Nejčastěji se zkoumá tělesný pach člověka, jehož zdrojem je např. dech, pot či jiné výměšky. Látky, které jsou součástí tělesného pachu, jsou vylučovány nepřetržitě a jejich složení je individuální (jde o části molekul nebo atomů, které se odpařením nebo sublimací dostaly do vzduchu). Na konkrétní charakteristiku tělesného pachu mají vliv nemoci a léky, užívání alkoholu, kouření, jídlo, používání kosmetiky apod.¹⁴³

Kriminalistická odorologie zkoumá vznik, vlastnosti a složení pachu a způsoby jeho využití v kriminalistice. Způsob zkoumání pachu vychází z posouzení pachu prostřednictvím **čichové reakce** živého organismu, tj. **metoda olfaktorická**, a druhým způsobem je zkoumání pachu na základě **chemicko-fyzikální analýzy**, tj. **metoda olfaktronická**.¹⁴⁴

Kriminalistická odorologie je odvětvím kriminalistické techniky zkoumajícím vznik, fyzikální vlastnosti a chemické složení pachu osob a věcí s cílem určit skupinovou příslušnost nebo jej využít k individuální identifikaci. Skupinová příslušnost nebo individuální identifikace pachu osob a věcí může být v oboru kriminalistiky určována porovnáváním pachových vzorků, u nichž má být potvrzena nebo vyloučena jejich shoda, nebo na základě provedení fyzikálně-chemické analýzy.¹⁴⁵

Pokud platí, že kriminalistika aplikuje poznatky jiných věd a své vlastní empirické poznatky pro používání v rámci kriminalistické techniky a kriminalistické taktiky, pak logicky se objeví dvě základní podmínky. Prvou podmínkou je vědecky ověřený a aplikovatelný výsledek o průběhu vzniku lidského pachu, jeho vlastností a možností jeho zajištění pro účely kriminalistického posouzení. Druhou podmínkou je vědecky ověřený a aplikovatelný výsledek znalosti fungování čichového systému psa, jakož i jeho chování a ovlivňování. Teprve tyto dvě splněné podmínky mohou vést ke kriminalisticky

¹⁴² Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-otazky-kriminalisticke-olfaktori-237195.aspx>

¹⁴³ Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Odorologie>

¹⁴⁴ Dostupné z: <https://www.krimiblog.cz/tag/odorologie/>

¹⁴⁵ Dostupné z: <https://www.alescenek.cz/zbozi/59968/kriminalisticka-odorologie/>

významným odborným závěrům k testu pachové identifikace, které však musí směřovat k tomu, zda zvolené kriminalistické standardy pro test pachové identifikace jsou v souladu se zjištěnými závěry chemicko-fyzikální analýzy (olfaktronika) a etologie. Jsou-li tedy také v konkrétním případě dodržovány. Z právního hlediska je tedy význam v tom, zda v procesu testu pachové identifikace jsou bezpodmínečně dodržovány zásadní standardy, tedy ty, které mají nebo mohou mít význam pro odborný závěr.

Jestliže v současné době probíhá vědecký výzkum na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, v rámci kterého se přibližujeme významným poznatkům o lidském pachu a jeho vlastnostech, tak se jeví první podmínka splnitelná. Nicméně je potřebné se také věnovat etologii psa. „*Etologie se zabývá studiem behaviorálních projevů živočichů prostřednictvím rozzeznávání naučených a vrozených projevů, ontogenetického i fylogenetického vývoje vzorců chování a jejich významu na přežívání druhu v průběhu evoluce.*“¹⁴⁶ Jedná se zejména o komunikaci a učení (výcviku) psa. Při diskusi nad uvedeným tématem se jeví jako jeho závěr, že znalci, zejména v odvětví odorologie (olfaktorika) mají jinou odbornost, než je dosud obecně vnímáno.

Řešení otázky, zda pokračovat v boji za test pachové identifikace je tedy zcela v rukou policejních orgánů, tedy, aby důkaz nebyl označen za absolutně neúčinný, tj. aby **nevznikla podstatná vada**, která by byla neodstranitelná, ale aby důkaz měl i nejméně vad, které by mohly být zhojeny nebo odstraněny (relativní neúčinnost). Dodržování zásadních standardů pro práci s kriminalistickými stopami včetně práce s pachovými stopami musí existovat bez jakýchkoli výjimek.

Nepřekročitelnými standardy, tj. bez možnosti nápravy jsou¹⁴⁷:

- a) povinnost striktně dodržovat procesní, kriminalisticko-technické a služebně – kynologické zásady při vyhledávání, zajišťování a dokumentaci pachových stop, odběru pachového vzorku osoby, jakož samotného testu pachové identifikace,

¹⁴⁶ Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Etologie>

¹⁴⁷ Např. čl. 3 odst. 1; čl. 4 písm. a); čl. 9 odst. 4, odst. 5; čl. 13 odst. 1; čl. 15 odst. 10; čl. 24 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. e), písm. g); čl. 28 odst. 1 Pokynu policejního prezidenta č. 100/2018, o kriminalisticko-technické činnosti; Čl. 4 odst. 1 písm. a), písm. d); čl. 18 odst. 1, odst. 2 Pokynu ředitele Kriminalistického ústavu č. 34/2019, k vybraným kriminalisticko-technickým činnostem čl. 6 odst. 7; čl. 7 odst. 3; čl. 8 odst. 1, odst. 2, odst. 8; čl. 9; čl. 10 odst. 2; čl. 11; čl. 15 odst. 6; čl. 16; čl. 18 odst. 1 písm. b); čl. 20 Pokynu policejního prezidenta č. 313/2017, o pachové identifikaci osob. Dále čl. 3 odst. 5; čl. 5 odst. 1, odst. 5; čl. 7 odst. 4 Přílohy č. 9 – metoda pachové identifikace – k P R R SSP PPČR č. 119/2017, o provádění služební kynologie.

- b) povinnost zamezit kontaminaci pachové stopy včetně povinnosti měnit v časovém standardu jednorázové vyšetřovací rukavice¹⁴⁸,
- c) povinnost používat ochranné pomůcky,
- d) povinnost, aby otisk pachové stopy zajistil kriminalistický technik a pachový vzorek osoby odebral proškolený policista,
- e) povinnost znát identitu všech osob, které se pohybovaly na místě zajišťování otisku pachové stopy,
- f) povinností vyloučit osobu podezřelou z jakéhokoli kontaktu s vyzvanou osobou a přítomné při ohledání nebo odběru pachového vzorku osoby,
- g) povinnost dokumentovat vyhledávání a dokumentování zajištění pachové stopy a pachového vzorku osoby,
- h) povinnost vždy přezkoumatelně prokázat dobu a způsob manipulace s pachovými konzervami,
- i) povinnost prokazatelně postupovat při provádění testu pachové identifikace tak, aby byly aplikovány nové vědecké poznatky (jsou-li vědecky uznávány a jsou-li již prezentovány).

Nepochybně k tomu náleží apriorní odmítnutí akceptace nepřipustné deformace důkazního procesu. Konsekvencí tohoto nikoli ústavně souladného postupu je potom celkové znehodnocení zjištěného skutkového základu. Legitimní úsilí státu potírat závažnou společensky nebezpečnou a nežádoucí kriminalitu nemůže být realizováno tak, že orgány činné v trestním řízení učiní k dosažení tohoto účelu cokoliv, co považují v danou chvíli z hlediska chtěného a předsevzatého cíle za vhodné. Vždy je třeba neztrácet ze zřetele, že účelem trestního řízení není jenom „spravedlivé potrestání pachatele“, účelem trestního řízení je rovněž spravedlivý proces.

Čtenáři si zřejmě uvědomí, že v článku je mnoho právních odkazů, ale jsem toho názoru, že je lépe sdělit myšlenku slovy soudní autority než vymýšlet modifikované sdělení, a proto předkládám čtenářům další sdělení.

¹⁴⁸ V interních aktech řízení o pachové identifikaci a o provádění služební kynologie není sice explicitně uvedeno, že výměna jednorázových vyšetřovacích rukavic se provádí i při zajišťování otisku pachových stop a při odběru pachového vzorku osoby, ale tento striktní požadavek je nutno akceptovat v rámci povinnosti zamezit kontaminaci. K tomu je nutno odkázat i na doporučení Ing. Ludvíka Pince, které bylo certifikováno policejním prezidentem v roce 2015.

Podle nálezu Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2016 sp. zn. **I. ÚS 368/15** je nutno vycházet z toho, že: „*Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy pečlivě posuzovat, zdali důkazní prostředek, z něhož plyne usvědčující důkaz, byl opatřen způsobem, jenž nepochybňuje spolehlivost v něm obsažené informace, a v případě pochybností o spolehlivosti takto opatřeného důkazu byl následně objektivním způsobem prověřen. Taktéž je pro posouzení spolehlivosti důkazů nevyhnutelné, aby byl důkazní prostředek opatřen a přechováván způsobem, o němž nejsou pochybnosti, že mohl být jakkoliv, úmyslně, z nedbalosti nebo pouhou náhodou, upraven, pozměněn nebo zaměněn za prostředek jiný (zachování integrity důkazů). Konečně musí orgány činné v trestním řízení posoudit, zdali je použitý důkazní prostředek adekvátní povaze získávané informace, anebo je s ohledem na charakter dokazované skutečnosti zapotřebí provést kvalifikované (např. znalecké) zkoumání, či informaci zachytit výsledkem anebo jiným zvláštním způsobem dokazování, a to při plném respektování požadavků kladených na provádění důkazů trestním řádem.*“

Nezbývá než také upozornit na Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 4. 2015 sp. zn. **8 Tdo 290/2015**, které lze modifikovaně použít i k problematice testu pachové identifikace: „**Pokud však jednotlivá ustanovení citovaného závazného pokynu vymezují povinnosti policisty v souladu s příslušným zákonem, zejména zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, a nestanoví-li více povinností či omezení než zákon, na jehož podkladě byl pokyn vydán, pak se tím jen konkretizují zákazy, příkazy a povinnosti stanovené zákonem. Vykonával-li policista svou pravomoc v rozporu s takto konkretizovanými zákazy, příkazy nebo povinnostmi, lze u něj dovodit postup ‚odporující jinému právnímu předpisu‘ i s poukazem na závazný pokyn policejního prezidenta.**“

Podle nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. **I. ÚS 3709/16** je nutno vycházet z toho, že: „*Striktní dodržení procesních předpisů platných pro provádění konkrétního důkazu (zákonost) a správné zachycení (zdokumentování) průběhu provádění pro pozdější doložitelnost mají na důkazní sílu konkrétního důkazu zásadní vliv. Orgán činný v trestním řízení, který konkrétní důkaz provádí, tak může bezvýhradným lpěním na procesní čistotě a zohledněním poznatků odborné literatury velmi posílit jeho důkazní moc. V opačném případě může*

být jeho postup příčinou snížení významu či následné nepoužitelnosti jinak relevantního důkazu. Otázkou, jakým způsobem by vedle procesní čistoty při provádění mohl orgán činný v trestním řízení důkazní moc důkazu posílit, by si měl tento klást předně u důkazů, u nichž lze předpokládat, že zůstanou v dalším řízení osamoceny, či je-li již zřejmé, případně broží-li, že je nebude možné či vhodné (např. s ohledem na nutnost ochrany práv oběti) v dalším řízení opakovat.“

Jsem si vědom toho, že mnozí čtenáři budou mít jiné názory, že se neztotožní s mojí myšlenkovou argumentací, což si myslím, je správně. Jsem přesvědčen o tom, že test pachové identifikace bude nadále součástí metod, kterými budeme prokazovat protiprávní jednání osob. Podmínka vědeckého podkladu se musí nadále rozvíjet, ale hlavně, vážení čtenáři, kvalita začíná u každého policisty při oznámení protiprávního jednání. **Lze očekávat, pokud nedojde ke změně v trestním řádu, že požadavky k vyšší věrohodnosti budou nadále růst, např. požadavek, aby při testu pachové identifikace mohla obhajoba požadovat po expertovi odborného pracoviště, na kterém postu má být zájmová pachová konzerva umístěna¹⁴⁹, nebo požadavek, aby v celém procesu práce s pachovými stopami byly používány další ochranné prostředky před možnou kontaminací.**

Tradiční modely rozhodování vycházejí z principů *dokonalých znalostí* (poznání) a *jistoty* a předpokládají *optimální množství informací*, tedy ani nedostatek, ani nadbytek informací. Za těchto předpokladů má každé rozhodnutí pouze jeden důsledek a ten je předem znám! Lze usuzovat, že kdybychom znali všechny podněty, vlivy, příčiny působící na daný jev nebo proces a jejich sílu, směr působení a jejich vzájemné *interakce*, dokázali bychom predikovat jistý výsledek jako následek jejich působení. Tento předpoklad je však nesplnitelný. Ve skutečnosti většina rozhodnutí probíhá v podmínkách *nejjistoty a nedokonalých znalostí*, kdy má rozhodnutí více možných důsledků a není předem známo, který z těchto důsledků nastane. Tato nejistota je důsledkem, jak již bylo řečeno, naší částečné nebo úplné neznalosti procesů (vlivů), které podmiňují určité události a jejich náhodný charakter. Vědecký výzkum ukázal, že podat přesný obraz okolního světa je nedosažitelné. Absolutní poznání neexistuje. Všechny informace jsou neúplné a hranice poznání

¹⁴⁹ Srov. KRAJNÍK, V., V. ĎURIŠIN, M. KOZÁK, F. BOHRN a kol. *Policajná kynológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2009, s. 266.

ustupuje a vyzývá k dalšímu hledání a zkoumání, poznávání nových zákonitostí. Poznaná realita či zákonitost nemůže být popsána s naprostou jistotou, tedy s nulovou tolerancí. Princip tolerance neurčitosti přinesl poznání, že veškeré vědění má své meze a že se naše poznání pohybuje v mezích určité tolerance. Vztah člověka k neznámému a nepoznanému vyjádřený jeho postojem k neurčitosti je u každého člověka odlišný a souvisí s jeho zdravím, založením, dosaženou úrovní individuálního poznání, ale i přístupem vnímání reality okolního světa.¹⁵⁰

Po posouzení všech okolností testu pachové identifikace jsem dospěl k této odpovědi k boji za používání testu pachové identifikace: **Policie České republiky musí nadále hledat cesty k aplikaci výsledků vědy a techniky při vyhledávání kriminalistických stop (v rámci vyhledávací zásady) a musí zvládnout i změnu přístupu konkrétních policistů ke kvalitnímu a profesionálnímu provádění prvotních úkonů v konkrétních případech, tedy i ke kvalitnější práci s pachovými stopami. Tím to však nekončí, neboť mnohem podstatnější je správná interpretace výsledku testu pachové identifikace v řízení před soudem, kde v rámci dokazování dochází k posuzování věrohodnosti a pravdivosti tohoto důkazu, a proto je na státním zástupci, aby důkaz obhájl, a soudci, aby o něm v rámci zásady volného hodnocení rozhodl.**

Článek uzavírám opět citací judikatury z usnesení Vrchního soudu v Olomouci¹⁵¹: *„soud si samozřejmě je vědom toho, že výhrady, kterými je metoda pachové identifikace zpochybňována jako důkaz v trestním řízení, souvisí s tím, že podstatou uvedené metody je chování psa, tedy postup, jehož správnost nemůže být exaktně přezkoumána či jinak ověřena kupříkladu smyslovým vnímáním člověka. Je tedy možno konstatovat, že výsledky získané touto metodou se vymykají možnostem orgánů činných v trestním řízení přesvědčit se o jejich správnosti. Podle názoru odvolacího soudu sama tato skutečnost ale nemůže být důvodem, pro který by se metoda pachové identifikace jako důkaz zcela odmítala. Vjše naznačená charakteristika metody pachové identifikace je tedy pouze důvodem, pro který musí být tento úkon jako důkaz v trestním řízení hodnocen velmi obezřetně. Jak*

¹⁵⁰ Za použití textu: DUDEK, I. Poznání a neurčitost základní racionální přístupy a praktické metody. In: *E-LOGOS, ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY*, č. 99. ISSN 1211-0442. Dostupné z: <https://nb.vse.cz/kfil/elogos/science/dudek.htm>

¹⁵¹ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 10. 2011, sp. zn. 6 To 95/2011.

vyplývá především ze shora citovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, zásadně nelze připustit, aby zmíněný úkon (tedy metoda pachové identifikace), byl jediným a osamoceným usvědčujícím důkazem. V takovém úkonu je možno spatřovat důkaz jen podpůrný (v poměru k ostatním důkazům) a nepřímý (ve vztahu k dokazované skutečnosti). V rámci hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 tr. ř. je třeba pečlivě hodnotit výsledky získané metodou pachové identifikace v souvislosti s obsahem ostatních důkazů vztahujících se k dokazované skutečnosti a brát přitom zřetel také na to, zda byl nalezen jen ojedinělý otisk pachové stopy nebo více takových otisků, kde a kdy byly otisky pachových stop nalezeny, u kolika z nich byla zjištěna shoda se srovnávací pachovou konzervou, s jakým časovým odstupem byla tato shoda zjištěna a na další významné okolnosti, charakterizující každý konkrétní případ použití metody pachové identifikace“. Proto je třeba zdůraznit, že jen takový test pachové identifikace, který byl proveden v souladu s aktuálním vědeckým poznáním ke dni jeho provedení, je ústavně konformní.

Ačkoli provádění testu pachové identifikace nebylo před 1. 4. 2018 zcela v souladu s novými vědeckými poznáními, ještě to a priori neznamená, že by výsledek tohoto testu musel být nesprávný, zmanipulovaný apod. Samotná tvrzení o testu pachové identifikace fakticky pouze zvyšují, z hlediska našeho současného vědeckého poznání, pochybnost o jeho výsledku. Zásadním sdělení však je, zda v rámci dokazování v trestním řízení byla dodržena zásada volného hodnocení důkazů. Však i ve zmíněném případě Romana Ševčíka skutkový stav nevyjadřuje, že test pachové identifikace by měl být tím důkazem, který by měl způsobit nespravedlivý rozsudek Krajského soudu v Brně. Podle informací, které jsou součástí tohoto trestního spisu (viz **trestní spis a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. 11. 1990 sp. zn. 1 T 9/1990; právní moc 11. 3. 1991**) byla zajištěna pachová stopa na hrdlu sifonové lahve a ta byla porovnávána s pachovým vzorkem osoby Romana Ševčíka na odborném pracovišti služebního kynologie v Brně, ale i v Hradci Králové¹⁵². V obou případech byla zjištěna shoda.

¹⁵² V přípravném řízení trestním se při vlastním testu pachové identifikace postupovalo podle čl. 20 Směrnice č. j. VB/F-021/R-77 pro využívání metody pachových konzerv ve Sboru národní bezpečnosti. vyd. Federální ministerstvo vnitra, Praha 1977, přičemž v roce 1990 nebyly známy takové poznatky, které by zpochybňovaly celkový postup při práci s pachovými stopami.

Soud tomuto nepřímému důkazu věnoval náležitou pozornost (viz str. 21 rozsudku). Ovšem tento nepřímý důkaz nebyl jediným, neboť důkaz byl doplňován obsahem výpovědi obviněného v přípravném řízení trestním včetně provedené rekonstrukce, obsahem výpovědi svědků, výsledky kriminalisticko-technických expertíz (trasologie, chemie – mikrostopy – vyhodnocení stop na str. 19-20 rozsudku), výsledku soudní pitvy apod.

Praxe je „učitelkou všech věcí“ (lat. „Est rerum omnium magister usus.“), ale **chybovat je lidské** (lat. „Errāre hūmānum est“).

Literature

- BARABOSHKIN, I. A., O. V. ZAITSEVA a Y. V. IGNATIEVA. About some questions of criminalistic odorology. In: *Sborník článků XXIII. Mezinárodní vědecko-praktické konference „Актуальные вопросы права, экономики и управления“ ze dne 10. 12. 2019.* MCNC, 2019, s. 194–197.
- BECARIE, François. *L'odorologie*. Diplôme universitaire de criminalistique universite paris-descartes, Faculté de Médecine Laboratoire d'Ethique Médicale et de Médecine Légale. Paris descartes – du 2014. Année 2014/2015. Incluant le communiqué de presse du CNRS du 9 février 2016“ L'ODOROLOGIE POLICIÈRE
- BOKSEM, Jan. Cave canem. *Advocatenblad* [online]. 2004, č. 15, 1. 10. 2004, s. 634–638. Dostupné z: https://assets.budh.nl/advocatenblad/pdf/ab_15_2004.pdf
- BROEDERS, A.P.A. De kwalijke reuk van de geuridentificatieproef [The bad smell of the odor identification test]. In: *Expertise en Recht*, 2008, č. 1, s. 27–29. Dostupné z: <https://www.recht.nl/doc/TijdschriftvoorForensischBewijs.pdf?RNLSSESSION=>
- DOLEŽAL, P. et al. Multiciplita of Human scent signatura. In: *Egyptian Journal of Forensic Science*, 2019, září.
- FERRY, Barbara, John J. ENSMINGER, Adeë SCHOON, Zbigneŧ BOBROVSKIJ, David CANT, Maciej GAWKOWSKI, Iilkka HORMILA, Pavel KOS, Ferenc LESS, Elena RODIONOVA, Klim T. SULIMOV, Leif WOITKE a Tadeusz JEZERSKI. Scent lineups compared across eleven countries: Looking for the future of a controversial forensic technique. In: *Forensic Science International*, 2019, roč. 302, September, 109895.

- FRIJTERS, J. E. R. Dobbelen en positievoorkeuren bij canine geuridentificatieproeven [Dice and position preferences in canine odor identification tests]. In: *Expertise en Recht*, 2008, č. 1, s. 29–34. Dostupné z: <https://www.recht.nl/doc/TijdschriftvoorForensischBewijs.pdf?RNLSSESSION=>
- FRIJTERS, J. E. R. De Geuridentificatieproef in het Licht van het Falsificatiebeginsel [The Dog Scent Lineup in the Light of the Falsification Principle]. *NJB [Nederlands Juristenblad]*, 2006, č. 714, s. 945–948.
- FRIJTERS, J. E. R. a Jan BOKSEM. Een positieve geuridentificatieproef dient vrijwel altijd in een tegenonderzoek te worden herhaald [A Positive Odor Identification Test Almost Always Needs to Be Repeated in a Counter-Investigation]. *NJB*, 2004, č. 14, s. 729–734.
- FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015.
- FURTON, K. G., N. I. CARABALLO, M. M. CERRETA a H. K. HOLNESS. Advances in the use of odour as forensic evidence through optimizing and standardizing instruments and canines [Pokroky v používání pachu jako forenzního důkazu prostřednictvím optimalizace a standardizace nástrojů a psů]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26101287>
- CHMELÍK, Jan. *Obhledání (místa činu) v kontradikci s ústavní konformitou*. Dostupné z: *ASPI* [online]. LIT162062CZ [cit. 23. 9. 2019].
- JEZIEFSKI, Tadeusz, John ENSMINGER a L. E. PAPET (eds.). *Canine Olfaction Science and Law: Advances in Forensic Science, Medicine, Conservation, and Environmental Remediation*. CRC Press, 2016. ISBN 978-1-4822-6027-4.
- JÖNSSON, Fredrik U., Per MØLLER a Mats J. OLSSON. Olfactory working memory: effects of verbalization on the 2-back task. *Memory & Cognition* [online]. 2011, č. 39, s. 1023–1032. DOI: 10.3758/s13421-011-0080-5
- KRAJNÍK, V., V. ĎURIŠIN, M. KOZÁK, F. BOHRN a kol. *Policajná kynológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2009.
- MITRO, S., A. R. GORDON, M. J. OLSSON a J. N. LUNDSTRÖM. The smell of age: perception and discrimination of body odors of different ages. *PLoS One*, 2012, roč. 7, č. 5. DOI 10.1371/journal.pone.0038110
- GERRITSEN, Resi a Ruud HAAK. K9 Fraud! *Fraudulent Handling of Police Search Dogs*. Dostupné z: <http://doglawreporter.blogspot.com/2011/11/k9-fraud-essential-reading-for-handlers.html>

- SCHOON, G. A. A first assessment of the reliability of an improved scent identification line-up. *Journal of Forensic Sciences* [online]. 1998, roč. 43, č. 1, s. 70–75.
- SCHOON, G. A. The effect of the ageing of crime scene objects on the results of scent identification line-ups using trained dogs. *Journal of Forensic Sciences* [online]. 2005, roč. 147, č. 1, s. 43–47. Dostupné z: <https://ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15541591>
- VUČKA, J. *K pojímům důkaz a stopa*. www.Krimiinfo.kup.pcr.cz
- WEINBERGER, Ota. Logické a metodologické základy důkazu v oboru práva. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 189–226. ISSN 0585-0967.
- WOIDTKE, Leif, Jan DRESSLER a Carsten BABIAN. Individual human scent as a forensic identifier using mantrailing [Individuální lidský pach jako forenzní identifikátor pomocí mantrailingu]. *Forensis Science International* [online]. 2018, č. 282, s. 111–121. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29182955>

Soudní rozhodnutí

- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 398/97.
- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2003 sp. zn. III. ÚS 623/2000.
- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 37/03.
- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2007 sp. zn. IV. ÚS 260/05.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2007, sp. zn. III. ÚS 299/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2008 sp. zn. IV. ÚS 1526/08.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2016 sp. zn. I. ÚS 368/15.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3709/16.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 8. 2007 sp. zn. 8 Tdo 853/2007.
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25. 10. 2011 sp. zn. 6 To 95/2011.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2013 sp. zn. 8 Tdo 337/2013-27.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2015 sp. zn. 8 Tdo 290/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2017 sp. zn. 3 Tdo 1396/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2018 sp. zn. 3 Tdo 274/2018.

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 8. 2017 sp. zn. VSOL 6 To 62/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 9. 2019 sp. zn. 4 Tdo 1040/2019.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 9. 2019 sp. zn. I. ÚS 2309/19.

Další zdroje

Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference „Pokroky v kriminalistice 2017“, konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. 9. 2017. Praha, 2018.

Pokyn policejního prezidenta č. 100/2018, o kriminalisticko-technické činnosti.

Pokynu ředitele Kriminalistického ústavu č. 34/2019, k vybraným kriminalistickotechnickým činnostem.

Pokyn policejního prezidenta č. 313/2017, o pachové identifikaci osob.

Přílohy č. 9 – metoda pachové identifikace – k P Ř ŘSPP PPČR č. 119/2017, o provádění služební kynologie.

Webové stránky

<https://www.alescenek.cz/zbozi/59968/kriminalisticka-odorologie/>

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Etologie>

<https://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-otazky-kriminalisticke-olfaktoriky-237195.aspx>

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Odorologie>

<https://cit.vfu.cz/pes/welfare.pdf>

<https://www.krimiblog.cz/tag/odorologie/>

<https://www.studium-psychologie.cz/obecna-psychologie/11-mysleni-myslenkove-operace.html>

<https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=LG%20N%FCrnborg-F%FCrth&Datum=13.12.2012&Aktenzeichen=13%20KLs%20372%20Js%209454%2F12>

<https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=slovensky-policajt-vynasiel-unikatnu-metodu-pachovej-identifikacie>

<https://www.hlavnespravy.sk/policia-pri-pachovej-identifikacii-skumamozgove-elektricke-impulzy-psov/1147922>

<https://www.uceeb.cz/projekty/funkcionalizovana-nanovlakna-pro-sber-identifikaci-dlouhodobě-skladovani-pachových-stop>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29182955>

<https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2018/cislo-4/cicham-cicham-zlocin.html>

<https://doi.org/10.1186/s41935-019-0112-z>

<https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb45312145m>

<https://www.memoireonline.com/11/18/10465/L-odorologie.html>

https://odorologie.de/wp-content/uploads/2017/08/Allg.Infos_GSV_neu_incl.DK_Stand_2006.pdf

<http://kriminalwissenschaft.de/index.php?page=1044525976&f=1&i=1693022125&s=1044525976>

<https://www.regeneracion.com/metodo-para-identificar-personas-por-su-olor/>

<https://findelsiglo.com/2016/02/25/identificacion-por-el-olor-corporal/>

<https://blogthinkbig.com/biometria-identificar-individuos-olor>

<https://www.abc.es/sociedad/20140203/abci-identificar-personas-olor-corporal-201402031831.html>

https://www.kripo-akademie.de/lv/thueringen/aktuelles/2013-01-31%20Bericht%20Fachforum%20Orodologie%20m_Bildern.pdf

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22666457>

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21369969>

<https://ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3078300/>

https://www.researchgate.net/publication/256007339_Scent_Identification_in_Criminal_Investigations_and_Prosecutions_New_Protocol_Designs_Improve_Forensic_Reliability

- <https://www.murha.info/rikosfoorumi/viewtopic.php?f=24&t=12420&start=600>
- <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2008:BF3706>
- <https://jure.nl/ECLI:NL:PHR:2008:BC9637>
- <https://www.recht.nl/doc/TijdschriftvoorForensischBewijs.pdf?RNLSSESSION=>
- https://assets.budh.nl/advocatenblad/pdf/ab_15_2004.pdf
- <https://www.uitspraken.nl/uitspraak/parket-bij-de-hoge-raad/strafrecht/strafrecht-overig//ecli-nl-phr-2006-ax3862>
- http://www.zavora.info/Podklady/Zavora_AIO_Prezkoumatelnost_posudku_2017_FINAL.pdf
- https://assets.budh.nl/advocatenblad/pdf/ab_15_2004.pdf
- <https://ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15541591>
- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9456528>
- <https://www.polamk.fi/poliisikoiralaitos/poliisikoirat>
- <https://pericevic.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=703571>
- https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/dnes-lze-z-dna-zjistit-pachateluv-puvod-barvu-oci-i-podobu-obliceje-rika-forenzni-geneticka.A190322_111148_ln_byznys_pravo_ssu
- <http://www.advokat-hampel.cz/cz/aktuality/vyznamna-zmena-v-posuzovani-pachovych-stop-v-trestnim-rizeni-dosud-vydane-posudky-musi-byt-prehodnoceny/65.html>
- <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Vaclav-Pericevic-Konec-pachovych-stop-v-Cechach-aneb-selhani-policisty-roku-531595>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Kognitivn%C3%AD_slep%C3%A1_skvrna
- <http://doglawreporter.blogspot.com/2011/11/k9-fraud-essential-reading-for-handlers.html>
- <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/soud-nepovolil-obnovu-rizeni-muzi-odsouzenemu-za-ubiti-postacky-14696>
- <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Vaclav-Pericevic-Konec-pachovych-stop-v-Cechach-aneb-selhani-policisty-roku-531595>

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/osm-svedku-mu-potvrdilo-alibi-odsoudili-ho-chce-ocistit/r~49c2854415b011e593f4002590604f2e/>

<https://www.krajskelisty.cz/kralovehradecky-kraj/okres-hradec-kralove/18257-kdo-se-pokusil-zabit-kadernici-v-kauze-necesany-jiz-tezko-zjistime-ELITNI-policista-totiz-lze-pise-salamoun.htm>

<https://hoppner.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=706552>

<https://archiv.ihned.cz/c1-66620480-dukaz-pachova-stopa-ceske-soudy-psimu-cichu-stale-veri-odbornici-ale-upozornuji-na-velkou-nespolehlivost>

Contact – e-mail

zkiz2013@gmail.com

Sankcionování trestných činů v dopravě pohledem soudců Nejvyššího soudu

Marcela Lukášová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Trestné činy v dopravě jsou zcela ojedinělým typem trestné činnosti. Zpravidla se jedná o nedbalostní trestné činy, čemuž do značné míry odpovídá i charakteristika pachatele a typizace ukládaných sankcí. Pachatel je mnohdy buď prvotrestaný nebo naopak opakovaně trestán za trestný čin v dopravě. Soudci při ukládání trestů často volí mírnější tresty, buď v podobě alternativních trestů nebo opětovně opakujících se podmíněných trestů odnětí svobody. Otázkou však zůstává, nakolik je tento sankční přístup vhodný, popřípadě, může-li být skutečně efektivní. Odpovědět na tyto otázky není možné pouze za pomoci právní teorie, nýbrž je nezbytné zohlednit rovněž pohled z praxe. Příspěvek proto zpracovává výzkumné šetření zaměřující se na názorové postoje soudců Nejvyššího soudu, jejichž praxe je dlouhodobá, pestrá a názorově ustálená. Soustřeďuje se na současné nastavení sankčního aparátu při postihování trestných činů páchaných v dopravě a jeho aplikování v praxi.

Keywords in original language

Sankce; trestné činy; doprava; soudce; Nejvyšší soud.

Abstract

Traffic crimes are a unique type of criminal activity. These are usually negligent crimes with characteristic offenders and typing of imposed sanctions. The perpetrator is often first-time convicted or repeatedly punished for a traffic crime. Judges often choose lenient penalties, either alternative sanctions or repeatedly suspended sentence. The question is how appropriate this sanction approach is convenient and really effective. It is not possible to answer these questions entirely by legal theory, but it is also necessary to take into perspective of the practice. The article processes a research focusing on the opinions of judges

of the Supreme Court. Their practice is long-term, varied and stabilized in opinion. The article deals with the current setting of the sanctioning annotations for punishment of traffic crimes and its application in practice.

Keywords

Sanctions; Crimes; Traffic; Judge; Supreme Court.

1 ÚVOD

Trestné činy v silniční dopravě jsou jednou z nejčastěji páchaných trestných činností, které se pachatelé dopouštějí. Jízda automobilem je v dnešní době totiž jistou samozřejmostí, až nevyhnutelností. Účastníci silničního provozu si však nebezpečí, která z něj vyplývají, dostatečně neuvědomují a mnohdy ani nepřipouští.¹ Riziko, že se člověk stane pachatelem či obětí trestného činu v dopravě, je přitom s ohledem na vysokou míru motorizace dopravy relativně vyšší než například ve srovnání s jinými druhy kriminality. Trestná činnost v dopravě má také poměrně vysoký podíl na celkové výši kriminality,² a to nejenom v České republice.³ Jedná se o jev velice dynamický, závislý na řadě faktorů, jež je potřeba pravidelně zkoumat a vyhodnocovat. To je nezbytné zejména s ohledem na skutečnost, že tento typ kriminality většinou zasahuje do nejcennějších právních statků, jako jsou zdraví a životy osob. S ohledem na současný vývoj dopravy a její neustále se modernizující a zrychlující trendy je rovněž třeba úzce spojovat i vývoj sankčního a trestního systému. Z tohoto důvodu jsem svůj příspěvek věnovala výzkumu v rámci dopravní kriminality, konkrétně jsem provedla dotazníkový výzkum mezi trestními soudci Nejvyššího soudu a zajímala se o jejich odborný názor na současné nastavení trestů ukládaných za trestné činy v dopravě na pozemních komunikacích. V souvislosti s tím byly zkoumány i otázky týkající se kriminalizace a dekriminalizace některých typů jednání, která se v dopravě běžně vyskytují.

¹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 472.

² GRÍVNĀ, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 428.

³ HEMENWAY, David. *While you were sleeping: success stories in injury and violence prevention*. Berkeley [u.a.]: University of California Press, 2009, XV, s. 7–8.

Smyslem příspěvku je zjistit, jak soudci Nejvyššího soudu hodnotí problematiku ukládání trestů za trestné činy v dopravě, zda je považují za účinné, a jestli v této oblasti přináší aplikační praxe nějaké konkrétní problémy. V první části práce (kapitoly č. 2 a 3) jsou popsány teoretické aspekty úzce související s trestnými činy v dopravě a s pachateli těchto trestných činů. Stěžejní části této práce se pak věnují metodologii, provedení výzkumu, názorům soudců a zhodnocení získaných výsledků (kapitoly č. 4, 5 a 6).

2 TRESTNÉ ČINY V DOPRAVĚ

Jak jsem již naznačila, tento typ trestné činnosti s sebou nese určitá specifika. Charakteristickým rysem trestných činů v dopravě z kriminologického hlediska je především to, že jejich nebezpečnost vyplývá a priori z toho, že k nim došlo v souvislosti s dopravou.⁴ Nejčastějším důvodem takového trestného činu je zaviněná dopravní nehoda. Její definici lze nalézt v mimo trestní normě, konkrétně v § 47 odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, kde je definovaná jako „*událost v provozu na pozemních komunikacích, například havárie nebo srážka, která se stala nebo byla započata na pozemní komunikaci a při níž dojde ke usmrcení nebo zranění osoby nebo ke škodě na majetku v přímé souvislosti s provozem vozidla v pohybu.*“ Výčet uvedený v tomto ustanovení, je pouze demonstrační. Proto je možné za dopravní nehodu, na níž měl řidič účast, považovat i takovou situaci v silničním provozu, kterou řidič nemůže ovlivnit, např. situaci, kdy pasažér neočekávaně vyskočí z jedoucího vozidla.⁵

Trestné činy v dopravě nejsou systematizovány do samostatné hlavy zvláštní části trestního zákoníku, která by koncentrovala úpravu této problematiky. Nalezneme je roztroušené v několika hlavách zvláštní části. Pro účely následujícího rozboru, považuji za vhodné si představit, jaké trestné činy lze považovat za trestné činy v dopravě na pozemních komunikacích. Východiskem pro jejich určení mohou být soudní statistiky⁶, které vycházejí z údajů ze statistických listů.⁷ V nich se sledují, v kategorii trestné činy v silniční dopravě,

⁴ VÁLKOVÁ, KUČHTA, HULMÁKOVÁ, op. cit., s. 473.

⁵ Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 12. 2007, sp. zn. 6 To 678/2007.

⁶ GRIVNA, SCHEINOST, ZOUBKOVÁ a kol., op. cit., s. 431.

⁷ Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

všechny dopravní nehody vzniknuvší v silniční dopravě, včetně neposkytnutí pomoci po dopravní nehodě, případy nerespektování uložených trestů zákazů činnosti řidičům motorových vozidel nebo například řízení pod vlivem návykové látky, a to i v případech, kdy dotýčný dopravní nehodu nezpůsobí.⁸

Typickými trestnými činy v dopravě jsou nedbalostní trestné činy z první hlavy zvláštní části trestního zákoníku. Konkrétně usmrcení z nedbalosti (§ 143 TZ), těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 TZ) a ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 TZ). Jedná-li se o poruchové trestné činy, lze z hlavy první zařadit do kategorie úmyslných trestných činů v dopravě trestný čin vraždy (§ 140 TZ), těžké ublížení na zdraví (§ 145) a ublížení na zdraví (§ 146 TZ). Z ohrožovacích trestných činů z hlavy první zvláštní části trestního zákoníku se řadí mezi trestné činy v dopravě trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151 TZ). Dále lze uvést ohrožovací trestné činy z hlavy sedmé, tzv. trestné činy obecně nebezpečné – trestný čin obecného ohrožení (§ 272 TZ), obecné ohrožení z nedbalosti (§ 273 TZ), ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 TZ), poškození a ohrožení provozu obecněprospěšného zařízení (§ 276 TZ) a poškození a ohrožení provozu obecněprospěšného zařízení z nedbalosti (§ 277 TZ). U trestných činů, jejichž objektem je majetek, se do dopravních trestných činů zařazuje trestný čin neoprávněného užívání cizí věci (§ 207 TZ) a pojistný podvod (§ 210 TZ). Rozdíl oproti výše uvedeným trestným činům je v tom, že u těchto dvou je dopravní prostředek (typicky motorové vozidlo) předmětem útoku. Posledním trestným činem, o kterém lze hovořit ve vztahu k trestným činům v dopravě, se nachází v hlavě desáté zvláštní části trestního zákoníku a jde o trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ).⁹ Pro přehlednost lze zmíněné trestné činy seřadit následovně:

Trestné činy proti životu a zdraví

1. Vražda (§ 140 TZ).
2. Usmrcení z nedbalosti (§ 143 TZ).

⁸ GRÍVNA, SCHEINOST, ZOUBKOVÁ a kol., op. cit., s. 431.

⁹ Blíže viz VETEŠNÍK, Pavel, Luboš JEMELKA, Lukáš POTĚŠIL, Eva VETEŠNÍKOVÁ, Zuzana ADAMEOVÁ a Lukáš BOHUSLAV. *Dopravní právo*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 628.

3. Těžké ublížení na zdraví (§ 145 TZ).
4. Ublížení na zdraví (§ 146 TZ).
5. Těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 TZ).
6. Ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 TZ).
7. Neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151 TZ).

Trestné činy proti majetku

8. Neoprávněné užívání cizí věci (§ 272 TZ).
9. Pojistný podvod (§ 210 TZ).

Trestné činy obecně nebezpečné

10. Obecné ohrožení (§ 227 TZ).
11. Obecné ohrožení z nedbalosti (§ 273 TZ).
12. Ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 TZ).
13. Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení (§ 276 TZ).
14. Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti (§ 277 TZ).

Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

15. Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ).¹⁰

Takto široce pojatý záběr v sobě zahrnuje jak trestné činy, kterých se pachatelé dopouštějí v rámci dané skutkové podstaty téměř minimálně (např. vražda), tak trestné činy, jejichž objekt je primárně zacílen na ochranu jiného zájmu, než bezpečného provozu na pozemních komunikacích (např. pojistný podvod).¹¹ V tomto příspěvku jsem se dále již nezabývala trestnými činy proti majetku (dle § 272 a § 210 TZ), neboť jejich objekt je rozdílný. Pro účely této práce a prováděný výzkum byly za trestné činy v dopravě považovány výše zmíněné trestné činy pod bodem 1)–7) a 10)–15) schématického členění. Při provádění jednotlivých rozhovorů nicméně mnohdy byly brány v potaz zejména nedbalostní trestné činy proti životu a zdraví a trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky a trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Časté zmiňování především těchto trestů si vykládám tím, že patří mezi nejčastěji páchané trestné činy v silniční dopravě.¹²

¹⁰ Schematické členění přejato z VETEŠNÍK, JEMELKA, POTĚŠIL a kol., op.cit., s. 628–629.

¹¹ Ibid., s. 629.

¹² Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Popsané členění je pouze jedním z několika způsobů, jak lze selektovat trestné činy v dopravě, které jsou v České republice postihovány. Například ve dvou učebnicích kriminologie přináší Kuchta¹³ a Říha¹⁴ každý v určitém ohledu trochu jiné třídění a schematizaci. Další dělení nabízí například Chmelík.¹⁵

V rámci skutkových podstat trestných činů jsou nastaveny zákonné mantinely pro druh a výši trestů. Vzhledem k jedinečnosti této trestné činnosti se nabízí otázka, zda i tresty za ně ukládané jsou nebo mohou být v jistém smyslu specifické. U výše popsaných trestných činů lze uložit následující tresty: trest odnětí svobody (jako trest univerzální), trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, trest zákazu činnosti. V méně častých případech se nabízí i trest propadnutí věci (myšleno motorového vozidla, kterým byl spáchán trestný čin). Jediné specifické hledisko, které se v této souvislosti nabízí, je relevantnost ukládaných trestů ve vztahu k typu trestné činnosti. Za trestné činy v dopravě nelze uložit například trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání, trest ztráty vojenské hodnosti, vyhoštění nebo propadnutí majetku. Hypoteticky si lze představit uložení trestu zákazu pobytu, například v situaci, kdy se pachatel opětovně krát dopouští dopravní trestné činy na konkrétním území řekněme například z důvodu dobrých silničních podmínek.

Každý typ trestu má rovněž své specifika, omezení, výhody a nevýhody (a to z různých úhlů pohledu). Zejména se liší v tom, do jaké sféry pachatele zasahují. Nepovažuji však za kýžené zde jednotlivé tresty blíže teoreticky rozebírat, neboť nejvíce relevantní pro tento příspěvek jsou závěry z provedeného výzkumu (viz kapitola 5 a 6).¹⁶

3 ZAMĚŘENO NA PACHATELE TRESTNÝCH ČINŮ V SILNIČNÍ DOPRAVĚ

Velká většina trestných činů v dopravě je páchána v nedbalostní formě zavinění. Způsobené následky se proto mnohdy jeví jako náhodné a veřejnost

¹³ VÁLKOVÁ, KUČHTA, HULMÁKOVÁ, op. cit., s. 473.

¹⁴ GRÍVNA, SCHEINOST, ZOUBKOVÁ a kol., op. cit., s. 431.

¹⁵ CHMELÍK, Jan. *Dopravní nehody*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 25–26.

¹⁶ Blíže se však lze odkázat na teoretickou literaturu, která obecně popisuje jednotlivé charakteristiky nebo se věnuje detailně jednotlivým druhům trestů.

je často vnímá jako určité nešťastné důsledky dovoleného rizika.¹⁷ Ze tří činitelů – člověk, vozidlo a objektivní podmínky provozu – je nejčastějším a nejvýznamnějším faktorem při dopravních nehodách právě selhání člověka, které je příčinou až 95 % všechny dopravních nehod.¹⁸ Nejfrekventovanějšími příčinami dopravních nehod, na jejichž vině jsou řidiči motorových vozidel, je nesprávný způsob jízdy,¹⁹ nepřiměřená rychlost,²⁰ nedání přednosti v jízdě, nesprávné předjíždění a ovlivnění alkoholem či drogami.²¹

Pachatelem trestného činů v dopravě nemusí být nutně pouze řidič motorového vozidla. Může jím být každý účastník silničního provozu (cyklista, chodec, atd.). V následujícím textu však bude pozornost zaměřena především na řidiče motorových vozidel. Specifikem těchto pachatelů je skutečnost, že jde většinou o zcela normální, sociálně integrované jedince bez zjevných deviací (jak psychologických, tak fyzických).²² Nejsou motivováni ziskovostí či snad pomstou nebo jinými neblahými pohnutkami (tedy alespoň ve většině případů). Jde o osoby s bezproblémovou osobní charakteristikou, často prvotrestané pachatele bez kriminální minulosti. Velmi často je pak na vině chybná reakce na náhle vzniklý problém nebo neadekvátní úlek, nikoli úmyslné ohrožovací jednání.²³ Mnohdy mohou být na vině i špatné lidské návyky.²⁴

Pravdou nicméně zůstává, že u některých pachatelů lze vysledovat sklon k nehodovosti, který je vyvolaný jejich charakterovými vlastnostmi jako je povrchnost, lehkomyšlnost, agresivita, arogance a sklony k hazardu.²⁵ To se pak projeví jak ve vlastním způsobu jízdy, tak v nedůslednosti co se týká např. péče o zajištění odpovídajícího technického stavu vozidla. Obecně platí, že nehodovými řidiči jsou často jedinci se zvýšenou tendencí k rizikovému chování v zátěžových situacích.²⁶ Vyznačují se tím, že jsou

17 VÁLKOVÁ, KUČTA, HULMÁKOVÁ, op. cit., s. 473.

18 Ibid., s. 474.

19 Blíže viz CORBETT, Claire. *Car crime*. 1. vyd. Cullompton: Willan, 2003, XIV, s. 128.

20 CORBETT, op. cit., s. 104.

21 Ibid., s. 72.

22 VETEŠNÍK, JEMELKA, POTĚŠIL a kol., op. cit., s. 629.

23 K tomu blíže viz DIJK, Alwin van (ed.). *Criminal liability for serious traffic offences: essays on causing death, injury and danger in traffic offences*. The Hague: Eleven Internat. Publ., 2015, XII, s. 163.

24 DIJK, op. cit., s. 164.

25 Ibid., s. 630.

26 VÁLKOVÁ, KUČTA, HULMÁKOVÁ, op. cit., s. 475.

emočně vzrušivější, mají tendence k emociálním impulsivním reakcím a hůře regulují své chování. V provozu na pozemních komunikacích se to promítne v tom, že častěji projevují bezohlednost vůči ostatním účastníkům silničního provozu, jednají agresivně se sklony k sebeprosazování, nebo se mnohdy předvádějí, co všechno s motorovým vozidlem dovedou. Z psychosomatických příčin dopravních nehod lze zmínit indispozice řidiče, které mohou být vyvolány stresem či únavou, osobními problémy nebo zhoršeným zdravotním stavem. Tyto aspekty pak mají negativní vliv na pozornost, soustředěnost a rychlost reakcí řidiče, rovněž se mohou pojit s mikrospánkem.

Z výše uvedeného plyne, že největší vliv na páchaní dopravních nehod a trestných činů v dopravě má lidský faktor, ve většině případů osoba řidiče. K vlastnostem pachatele je významně přihlíženo při ukládání trestů a u každého pachatele bude jeho závadné jednání posuzováno rozdílně. Není proto výjimkou, kdy za dva obdobné trestné činy jsou dvěma různým pachatelům uloženy rozdílné tresty. Rozličnost posouzení lze přičíst rozdílným přístupům těchto dvou pachatelů při řízení motorového vozidla. Jeden může být při řízení velice agresivní, nebezpečně hazardující při předjížděcích manévrech, a druhý pachatel naopak může v důsledku své krátkodobé nepozornosti způsobit nehodu s tímtež dopravně technickým scénářem. Rozdíl je patrný na první pohled. Každému z nich však bude přisouzen jiný trest. Z tohoto důvodu nabízí trestní zákoník několik druhů trestů, které lze v takovýchto případech individualizovat.

Z pohledu teorie se věc nejeví problémová, nicméně z pohledu praxe tomu tak být nemusí. Jednou z nutných vlastností praktické aplikace je totiž to, že právní teorii nastavuje zrcadlo, v němž se však odraz může poněkud deformovat. Z tohoto důvodu považuji za velice cenné výsledky výzkumu mapující praktické zkušenosti soudců s ukládáním trestů za trestné činy páchané v dopravě na pozemních komunikacích.

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Předmětem výzkumu bylo zjištění, analýza a vyhodnocení názorů a praktických zkušeností soudců trestního kolegia Nejvyššího soudu ve vztahu k současnému nastavení trestů ukládaných za trestné činy páchané v dopravě

na pozemních komunikacích. Konkrétně jsem se ve svém výzkumu zaměřila na aspekty, které z pohledu dosavadních akademických poznatků a mé profesní praxe u Nejvyššího soudu shledávám při řešení případů dopravní kriminality nejproblémovější. Záměrem výzkumu bylo zjistit, jak se soudci, kteří za sebou mají bohatou praxi, ať již v soudnictví, advokacii nebo na státním zastupitelství, staví k problematice ukládání trestů za trestné činy v dopravě na pozemních komunikacích, a zda je považují za účinné. Mým cílem rovněž bylo zjištění, jaký konkrétní problémy přináší aplikační praxe. Příspěvek by tedy měl přinést názory odborníků na aplikační praxi. Rovněž jsem přesvědčena, že analýza těchto zjištění, názorů a zkušeností bude moci umožnit formulovat náměty pro další postup v oblasti dopravní kriminality a v související sankční politice de lege lata a de lege ferenda. Pro tento typ výzkumu jsem si zvolila následující výzkumnou otázku:

„Jsou tresty ukládané za trestné činy v dopravě na pozemních komunikacích vhodně nastaveny, aby působily efektivně?“

S takto nastaveným cílem a výzkumnou otázkou jsem přistoupila k vlastnímu zpracování výzkumu formou expertního dotazníkového šetření. Pro jeho realizaci jsem zvolila kvalitativní rozhovory s předem stanovenými dotazy. Tato metoda se mi zdála vhodnější z pohledu získávání požadovaných informací. Osobní konfrontaci s dotazovanými považuji za účinnější než elektronicky zasláný dotazník, u kterého je větší riziko, že jeho návratnost bude nižší. Menší počet oslovených respondentů tento způsob sběru dat umožňoval.

Pro dílčí rozhovory bylo nutné unifikovat otázky tak, aby mezi jednotlivými rozhovory se soudci nevznikly velké odchylky v rozebírané problematice, respektive aby témata rozhovoru byla pro všechny stejná. Dotazník obsahoval celkem 8 otázek. Vyskytovaly se v něm dva typy otázek – polootevřené a otevřené. Mým zájmem, kromě získání standardizované odpovědi z předem stanoveným možnostmi (a), b), c) atd.), rovněž bylo získat podrobnější odůvodnění konkrétní odpovědi. V závěru se mi potvrdilo, že prostor pro bližší hodnocení byl velice vhodný, neboť mnozí soudci se detailně rozpovídali a jejich názory nad rámec stanovených otázek byly nad míru přínosné. Znění celého dotazníku je uvedeno níže.

Výběr respondentů byl v celku snadný. Zvolila jsem trestní kolegium Nejvyššího soudu, které čítá 22 soudců,²⁷ z toho 4 ženy a 18 mužů. Z důvodu konzistentnosti výběru respondentů jsem neoslovila dočasně přidělené stážísty na Nejvyšším soudu.

Dotyčné soudce jsem nejdříve oslovila s žádostí o provedení rozhovoru, následně v reakci na jejich kladné odpovědi byly postupně realizovány jednotlivé rozhovory. Někteří ze soudců mě hned na počátku společné komunikace upozornili na skutečnost, že dopravní trestné činy nikdy nebyly jejich specializací. To však pro mne nebylo překážkou, neboť všichni soudci trestního kolegia při působení na Nejvyšším soudu soudí v dovolacím řízení i dopravní trestné činy, takže se s touto problematikou pravidelně setkávají, byť pravdou je, že v rámci dovolání není posuzována adekvátnost uloženého trestu.²⁸ Rozhovory však byly provedeny i s několika soudci, jejichž dřívější specializace se zaměřovala právě na dopravní trestné činy.

Rozhovory byly realizovány s celkem 16 soudci, což značí úspěšnost 72,7 %. Doba provádění jednoho rozhovoru se pohybovala od 7 minut do 60 minut, podle toho, jak se jednotliví soudci rozpovídali nad dílčími otázkami. Průměrný čas rozhovoru však byl mezi 15 až 20 minutami. Soudci se vždy vyjádřili ke všem otázkám, nenastala situace, že by se k některé někdo odmítl vyjádřit.

DOTAZNÍKOVÝ VÝZKUM

Sankcionování trestných činů v dopravě pohledem soudců Nejvyššího soudu

1. Jste spokojeni se škálou trestů, které lze uložit za trestné činy související s řízením motorových vozidel? (myšleno zejména alternativní tresty)

- a) škála trestů je dostatečná
- b) ne škálu trestů bych rozšířil
- c) na škálu trestů bych zúžil
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

Bližší hodnocení:

²⁷ Informace dostupná na webových stránkách Nejvyššího soudu ke dni 1. 11. 2019.

²⁸ Uložený trest lze v dovolání přezkoumávat na podkladu dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu, který spočívá v tom, že obviněnému byl uložen takový druh trestu, který zákon nepřipouští, nebo mu byl uložen trest ve výměře mimo trestní sazbu stanovenou v trestním zákoníku za trestný čin, jímž byl uznán vinným.

2. **Jak hodnotíte možnost nápravy prvotrestaného pachatele při způsobení nedbalostního trestního činu souvisejícího s řízením motorových vozidel při uložení alternativních trestů?**
- a) možnost nápravy je vysoká, alternativní tresty mohou být efektivní
 - b) možnost nápravy je nízká, alternativní tresty neposkytují efektivní nápravu pachatele
 - c) nevím / nemám jednoznačný názor
- Bližší hodnocení:
3. **Který z alternativních trestů hodnotíte ve vztahu k trestným činům souvisejícím s řízením motorových vozidel nejúčinněji?**
- a) Domácí vězení
 - b) Obecně prospěšné práce
 - c) Zákaz činnosti ve formě zákazu činnosti řízení motorových či jiných vozidel
 - d) Peněžitý trest
 - e) Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody
 - f) nevím / nemám jednoznačný názor
- Bližší hodnocení:
4. **Napadne Vás nějaký trestný čin související s řízením motorových vozidel s konkrétními okolnostmi (nemusí být podrobně rozvedeno), u kterého byste uložili nepodmíněný trest odnětí svobody?**
- Bližší hodnocení:
5. **Bylo by dle Vás vhodné u některých trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel zmírnit nebo zpřísnit jejich postih?**
- a) ano, postih u některých trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel by se měl zmírnit (uveďte u jakých?)
 - b) ano, postih u některých trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel by se měl zpřísnit (uveďte u jakých?)
 - c) ne, jsem pro zachování stávající úrovně trestního postihu
 - d) nevím / nemám jednoznačný názor
- Bližší hodnocení:

6. **Jak hodnotíte zrušení trestného činu řízení motorového vozidla bez řídičského oprávnění (§ 180d trestního zákona)?**
- velice pozitivně
 - spíše pozitivně
 - spíše negativně
 - velmi negativně
 - nevím / nemám jednoznačný názor
- Bližší hodnocení:
7. **Bylo by vhodné dle Vašeho názoru některé ze stávajících trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel dekriminalizovat?**
- ano, některé by bylo vhodné dekriminalizovat (uveďte jaké)
 - ne, v současné době by nebylo vhodné dekriminalizovat žádný ze stávajících trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel
 - nevím / nemám jednoznačný názor
- Bližší hodnocení:
8. **Jaké další kroky by mohly přispět k nápravě pachatelů trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel? Na co by se v tomto směru měla trestní politika zaměřit?**
- Bližší hodnocení:

5 NÁZORY A ZKUŠENOSTI SOUDCŮ²⁹

Otázka č. 1

U první otázky, která se zaměřovala na to, zda jsou soudci spokojeni se škálou trestů, které lze uložit za trestné činy související s řízením motorových vozidel, všech 16 soudců (100 %) označilo škálu trestů za dostatečnou. V šesti případech pak své odpovědi blíže rozvedli.

Možnosti	Počet respondentů	%
Škála trestů je dostatečná	16	100

²⁹ Zdroj všech tabulek v této kapitole: autorka.

Dva soudci se vyjádřili k trestu zákazu činnosti spočívajícím v zákazu řízení motorových vozidel:

- „*Jeví se mi vhodné možnost zavést trest zákazu činnosti až na doživotí. Za určitých zprísněných podmínek, ve výjimečných případech dopravních nehod, kdy se jedná o závažné porušení pravidel silničního provozu, se závažnými následky. Včetně možnosti přezkoumání po určité době. Něco jako u trestu odnětí svobody na doživotí.*“
- „*V některých nejméně závažných případech by mohlo postačovat uložení trestu zákazu činnosti řízení motorových vozidel v podmíněné podobě.*“

Další dva soudci poukázali na možné nedostatky v tom, jak jsou zákonem stanovené sankční možnosti využívány samotnými soudci:

- „*Otázkou je, jak se dané tresty využívají, jestli jsou v konkrétních případech uložené tresty adekvátní. Jestli je vhodné ukládat tzv. podmínky, nebo spíše volit peněžitě tresty nebo zákazy činnosti.*“
- „*Zajímavá je otázka využívání škály trestů. Nabízí se určité spektrum postihů a teď jde jenom o to, aby se ukládaly postihy, které budou přiléhavé jak k tomu konkrétnímu skutku, tak k tomu konkrétnímu pachateli.*“

Dva soudci se vyjádřili obecněji k možnostem zlepšení sankční politiky:

- „*Obecně vyřešit, jak zmírnit rozdíl mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody a tzv. podmínkou.*“
- „*Danou problematiku je třeba chápat komplexně. Máme nějaké odklony, podmíněné zastavení trestního stíhání především, a tam je určitý prostor, jak tu právní úpravu zlepšit. Někteří teoretici to označují za třetí kolej sankcí. Nabízí se také quazi obecně prospěšné práce, které by byly ukládány při podmíněném zastavení trestního stíhání. Dále to jsou programy pro řidiče, tzv. recidivní řidiče, aby se s nimi více pracovalo, aby se zařadili do terapeutických programů, a aby jimi museli projít před tím, než by mohli získat znovu řidičské oprávnění. Co se tedy škály trestů týká, tak de lege lata to umíme a de lege ferenda to lze zlepšit. Pokud jde o druby třetí, myslím si, že není třeba je rozšiřovat. Pokud jde o úpravu stávajících podmínek pro ukládání jednotlivých trestů, upouštění od výkonu, zavádění přiměřených omezení a přiměřených opatření, tak tam je prostor pro zlepšení poměrně velký.*“

Otázka č. 2

V druhé otázce soudci hodnotili možnost nápravy prvotrestaného pachatele, který spáchal nedbalostní trestný čin související s řízením motorových

vozidel, při uložení alternativních trestů. V tomto případě panovala všeobecná shoda (100 %) na tom, že možnost nápravy je vysoká a alternativní tresty mohou být v takovém případě efektivní. Většina soudců k tomu dodala, že je však potřeba vždy zvážit konkrétní okolnosti případu.

Možnosti	Počet respondentů	%
Možnost nápravy je vysoká, alternativní tresty mohou být v tomto případě efektivní	16	100

Dva soudci výslovně zdůraznili, že v takovýchto případech běžného porušení dopravních předpisů by se zásadně měly ukládat alternativní tresty:

- „*Alternativní tresty jsou u prvotrestaných vhodným trestem, pokud tam však nejsou nějaké těžké následky nebo se neprojevuje určitá řídicí nezájem. Alternativní tresty mohou být efektivní, ale jenom u někoho.*“
- „*Když je to nedbalostní trestný čin a jde o prvotrestaného, tak lze vycházet z toho, že možnost nápravy může být vysoká. Může tam však být přestupková historie..., což může nápravu pachatele omezovat.*“

Další soudci vesměs vyjádřili stejné názory, že záleží na konkrétním trestném činu, pachateli a jeho minulosti z pohledu přestupkového práva v dopravě na pozemních komunikacích. Obecně dospěli k názoru, že alternativní tresty jsou v takovém případě vhodné. Blíže uvedli následovně:

- „*Záleží o jaký jde trestný čin. Bude-li to řidič, tak mohou existovat signály, že navzdory tomu, že je prvotrestaný z hlediska trestní sankce, může jít o neukázněného řidiče. Tam pak možnosti nápravy mohou být jiné. Vyžadovalo by to konkrétnější zamyšlení nad tou osobou, zejména zvážit jeho minulost z hlediska případných postihů ve správním řízení.*“
- „*Záleží, o jaký případ a o jakého pachatele jde, jaká je povaha a závažnost toho činu s ohledem na všechny parametry § 39. V tomto případě se nabízí odklony, především podmíněné zastavení trestního stíhání. Prostor pro vhodné nastavení trestu ve vztahu ke konkrétnímu pachateli je obrovský.*“
- „*Alternativní tresty jsou u nás celkem dobře nastavené, takže je možné trest vhodně individualizovat... Nejčastěji se dopravní nehoda stane běžnému občanovi, který nemá žádnou minulost, je to pořádaný pracující člověk... Vesměs byl v nesprávném čase na nesprávném místě a došlo k určitému následku. U těchto lidí není ztížená resocializace. Svědomí většinu z nich brýže více, než tresty, které*

jim za to byly uloženy. Myslím si, že alternativní tresty u nás fungují vcelku dobře a už se zavedlo, že jsou i poměrně často využívány v těchto případech.“

- *„Velmi zjednodušeně, moc z takovýchto pachatelů se nám zpátky nevrátilo. Z toho usuzuji, že udělené alternativní tresty byly účinné. Většinou u těchto nedbalostních trestných činů jde o slušné lidi, kteří na krátkou chvíli zaváhali, něco přehlédli, nedávali pozor. U těchto lidí lze s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že ty alternativní tresty, které jsou jim uloženy, pokud nedojde ke aplikaci odklonů (podmíněné zastavení trestního stíhání), jsou efektivní.“*

Jeden z dotazovaných soudců však vyjádřil o poznání skeptičtější postoj:

- *„Ten prvek alternativních trestů obecně selhává. U nižších soudů soudci říkají, že je pro ně ztráta času u některých pachatelů ukládat takový trest, když je zřejmé, že nebude účinný. Přesto ale nemohou jít přes zákonná ustanovení (§ 55 odst. 2 TZ). Je pro ně těžký požadavek být si jist, že pachatel povede řádný život. Takovou prognózu učinit bez znaleckého posudku je těžké. To obecně v praxi soudci uvádí. Je to pro ty soudce někdy zoufalé, protože ví, že uložený trest obecně prospěšných prací nebude odpracovaný, atd., a jenom se to protahuje... Nejde už nikam jinam couvat. Nejbůře je v práci hodnoceno, když jedna alternativa selhává, tak mu dáme ještě šanci a nahradíme ji jinou alternativou. Sám bych pak už nevolil druhý alternativní trest... U trestných činů v dopravě jsem pro razantní prosazování peněžitých trestů. Podmíněný trest odnětí svobody bez probácního dohledu pachatele nijak nepostihne... Normální pachatel blížící se normálnímu typu společnosti brzy na tento zvednutý ukazováček zapomene. Peněžitý trest by pocítil... Peněžitý trest musí být razantní, ale ne likvidační.“*

Otázka č. 3

Tato otázka, oproti prvním dvěma, byla nastavena jiným způsobem. Soudci v ní měli za úkol vybrat alternativní trest, který považují ve vztahu k dopravním trestným činům za neúčinnější. V některých případech soudci zvolili určení pořadí od neúčinnějšího po nejméně účinný z dané nabídky trestů a každému přisoudili jinou hodnotu. V jiných případech soudci určili pouze první tři nebo dvě místa, podle toho, které tresty považovali za neúčinnější. Z důvodu rozličnosti odpovědí u této otázky se nejeví vhodné je graficky či tabulkově znázornovat.

Za neúčinnější trest byl v 15 případech (z 16 dotazovaných) zvolen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel. Pouze

u jednoho soudce získal prvenství trest obecně prospěšných prací, což dotyčný odůvodnil tím, že u tohoto trestu považuje za podstatnou složku všeobecný prospěch pro společnost. Stejný soudce jako druhý trest v pořadí však označil také trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel. To znamená, že ve všech případech byl tento trest považován za velice účinný. V případě jednoho soudce byl tento trest označen za neúčinnější v kombinaci s trestem peněžitým.

Pomyslné druhé místo si odnesl peněžitý trest, které mu přirkl celkem 9 soudců. V jednom případě bylo tomuto trestu určeno třetí místo.

Ve čtyřech případech bylo třetí místo přisouzeno trestu obecně prospěšných prací, což značí, že tento trest soudci také vnímali poměrně účinným. Ostatně jak již bylo zmíněno výše, v jednom případě mu bylo uděleno první místo. V jednom případě pak místo druhé.

I u této otázky soudci uvedli své konkretizující komentáře. Ve většině z nich naráželi na skutečnost, že vždy se to bude odvíjet od konkrétní osoby. Rovněž několikrát vyzdvihli vhodnost kombinace více trestů:

- *„Je to individuální. Bavíme-li se o trestech, je to samozřejmě věc konkrétní osoby... Trest zákazu činnosti ve formě zákazu řízení motorových vozidel může být různě citelný pro řidiče z povolání a pro nějakého svátečního řidiče... Ta citelnost, a s tím související účinnost, se odvíjí i od této stránky věci. V úvahu spíše přichází nějaká vhodná kombinace trestů. Volil bych zákaz činnosti a např. peněžitý trest. V závažnějších případech s těžšími následky bych si uměl představit domácí vězení. Chápu ale, že je celkem oblíbené podmíněné odsouzení, byť se proti tomu v poslední době objevují určité výhrady ve vztahu k jeho nadužívání... že se to při přeměně zbytečně kumuluje. Tzv. podmínka ale umožňuje nějakým způsobem toho člověka sledovat. Možná dokonce lépe než některé tresty umožňuje ověřit, jestli jde o ojedinělé pochybení u kterého postačuje hrozba trestu, nebo jde už o nějaký trend, který vyžaduje účinnější zásah.“*
- *„V zásadě nelze takto jednoduše odpovědět, protože to záleží na konkrétním případě. Na každého bude fungovat něco jiného, každý jsme jedinečný. Rovněž se musí vyhodnotit typ trestného činu, jeho závažnost a povaha, míra naplnění znaků tak, jak to vyplývá z § 39 odst. 1 a 2 TZ, osobu pachatele, možnosti jeho nápravy, atd... Samozřejmě zpravidla se ukládá zákaz činnosti. Záleží ale, o jakého řidiče jde... Z mého pohledu, u trestného činu obroženi pod vlivem návykové látky, by měl být ukládán trest zákazu činnosti prakticky vždy“*

a k tomu nějaký další trest... Vycházím z toho, že pokud za méně závažné porušení právních předpisů by byl dotyčný vždycky postížen zákazem činnosti v přestupkovém řízení, tím spíše musí být postížen tím samým druhem trestu v řízení trestním. To je obecná úvaha, ale uznávám skutečnost, že nemáme obligatorní tresty... Mohou nastat situace, kdy by to byl příliš krutý a nelidský trest. V takovém případě ho neuložím... U trestného činu proti životu a zdraví bych ten zákaz činnosti dával zpravidla. U těžkého ublížení na zdraví by to záviselo na okolnostech případu, u ublížení na zdraví jsem měl tendenci nechat pracovat probační a mediační službu, aby sjednala nějakou dohodu mezi poškozeným a obviněným, aby došlo k nějakému narovnání, případně, aby pak mohlo být podmíněně zastaveno.“

- *„Často to může být kombinace několika trestů. Když by šlo o závažnější porušení pravidel silničního provozu, tak by soud neměl opomínat uložení trestu zákažu činnosti v příslušné podobě zákažu řízení motorových vozidel, zpravidla všech druhů motorových vozidel, a k tomu potom, podle konkrétních okolností případu, trest domácího vězení nebo obecně prospěšné práce nebo podmíněně odsouzení. Samozřejmě ta škála okolností, které musí soud při ukládání trestu hodnotit, je velice široká a je to individuální v každém případě... Domácí vězení považuji za vcelku zajímavou alternativu, už proto, že jednak je do určité míry důraznější než podmíněně odložený trest odnětí svobody, neboť jej v reálném čase odsouzený nějak pocítuje a je jím v určitém ohledu omezen. Obdobné lze vzít v úvahu k obecně prospěšným pracím, protože odsouzený musí projevit nějakou konkrétní aktivitu.“*

Otázka č. 4

U čtvrté otázky nebylo pro soudce problémem popsat konkrétní faktickou skutkovou podstatu, u které by uložili nepodmíněný trest odnětí svobody. Každý samozřejmě zmiňoval v některých ohledech jiné skutečnosti, ty se však mnohdy opakovaly. Z tohoto důvodu zmíním jednotlivé okolnosti s počtem jejich výskytů. Nejčastějšími okolnostmi, v důsledku kterých by soudci uvažovali o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, byly *smrtelný následek* a *hrubé porušení dopravních předpisů*, které byly označeny celkem desetkrát. Druhými nejčastěji zmiňovanými okolnostmi (sedmkrát zmíněné) byly *recidiva a přítomnost alkoholu či omamných a psychotropních látek u řidičů* (pachatelů trestné činnosti). Šestkrát byly zmíněny obecně *závažnější (těžší) následky*. V pěti případech byla zmíněna *přestupková historie pachatele*. Celkem

tříkrát byla zmíněná *souvislost s trestným činem obecného ohrožení*. Dvakrát pak následek v podobě *těžkého ublížení na zdraví* a obecně *naplnění kvalifikovaných skutkových podstat*. Jednotlivě pak byla uvedena následující kritéria: *velké škody*, *početnější množství obětí*, obecně *existence úmyslného jednání*, *absence účinné lítosti*, *lhostejný přístup* či *absence sebereflexe pachatele*. Jedním soudcem byla také zmíněna skutečnost, že v některých případech může nepodmíněný trest odnětí svobody, byť kratší, sehrát důležitou roli i jako satisfakce pro oběti (pozůstalé zejména), a je rovněž nutné zvažovat hledisko generální prevence.

Tyto konkrétní okolnosti soudci nestavěli samostatně, ale vždy v určité kombinaci. Několikrát byla výslovně zmíněna kombinace *smrtelného následku* a *přítomnosti alkoholu*.

Odpovědi	Počet výskytů odpovědi
Smrtelný následek	10
Hrubé porušení dopravních předpisů	10
Recidiva	7
Přítomnost alkoholu či omamných a psychotropních látek u řidičů	7
Závažnější (těžší) následky	6
Přestupková historie pachatele	5
Souvislost s trestným činem obecného ohrožení	3
Těžké ublížení na zdraví	2
Naplnění kvalifikovaných skutkových podstat	2

Otázka č. 5

V případě otázky číslo pět – zda by bylo vhodné u některých trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel zmírnit nebo zpřísnit jejich postih – vyslovilo celkem 13 dotazovaných soudců (81 %) názor pro zachování stávajícího rozsahu a úrovně trestněprávního postihu. Další 2 soudci (13 %) se vyslovili pro zpřísnění postihu u některých trestných činů a 1 soudce (6 %) u této otázky neměl jednoznačný názor.

Možnosti	Počet respondentů	%
Ne, jsem pro zachování stávající škály trestů	13	81
Ano, postih u některých trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel by se měl zpřísnit	2	13
Nevím / nemám jednoznačný názor	1	6

Dva soudci svými názory poukázali především na skutečnost, že jednotlivé trestní sankce jsou v proporčním vztahu napříč všemi trestnými činy a zásahem do jedné oblasti trestných činů, by mohlo dojít k nerovnováze v celém systému trestání:

- *„Vždycky je potřeba ta rozpětí u jednotlivých trestných činů posuzovat tak, aby se nedostaly do nějaké disproporcionality oproti jiným... Nelze najednou vypíchnout jednu skupinu a tam zvyšovat nebo snižovat trestní sazby. Takto individuálně se to nedá dělat. Vždycky to musí být v komplexu celého systému trestání. Já plně respektuji tu koncepci, na které je náš stávající trestní zákoník vystaven. Plně akceptuji to, že je to vyvážené nějakými úvahovými postupy, takže pokud bychom s tím chtěli nějakým způsobem hýbat, tak bychom museli hýbat vším... a nemám potřebu v tomto obledu něco měnit“.*
- *„Jsem příznivcem toho, že je to určitý vyváženější systém v rámci těch trestních sazeb. Nemám v oblibě ad hoc snahy, někdy populistické, zvýšit jednorázové sazby, protože je to všechno vyváženo i ve vztahu k dalším trestným činům, k oblastem, které jsou chráněny. To znamená, že by to mělo být nějak proporčně dáno. Myslím si, že ten systém trestních sazeb byl nastaven při přijetí trestního zákoníku s určitou vizí a ta by měla být ctěná, aby to odpovídalo i typové závažnosti dalších trestných činů. Buď by to bylo na celkovou revizi sazeb u všech trestných činů, ale nikoli ad hoc jenom u jedné skupinky trestných činů. Myslím si, že potom by to velmi rozkolísalo systém sazeb jako celek... Pokud by se jednalo jenom o trestné činy v dopravě, nedocházelo by k nějaké celkové revizi, tak bych ten současný stav zachoval...“*

Další tři soudci souhlasili se zachováním stávající úrovně trestního postihu, pouze zdůraznili důležitost správného využití portfolia trestů a jejich sazeb:

- *„... udělat si průměry, co se v reálu ukládá. To ale není o zpřísnění trestů, ale o zpřísnění náhledu v rámci soudní praxe. Ani tam jsem však nezaznamenal nějakou benevolenci ze strany soudců.“*

- „*Sankce jsou odpovídající jak z hlediska dolních možností, tak z hlediska přísnosti potrestání. Jde jenom o to, aby soudy vystihly, jakou konkrétní alternativu, a v jaké výměře, za daný trestný čin uložit*“
- „*Jde jenom o to, jakým způsobem soudy při řešení konkrétních věcí využívají ať už portfolia trestů, a nebo sazeb...*“

Další soudci své názory rovněž doplnili o komentář:

- „*Domnívám se, že sazby trestů, respektive možnosti kombinace i více druhů trestů, jsou nastaveny celkem rozumně. Trestní zákoník umožňuje dostatečně účinný postih... Nemám žádné zkušenosti nebo poznatky, které by odůvodňovaly názor, že by bylo potřeba s tím nějak zásadněji hýbat. Umím si představit možná u některých nedbalostních trestných činů, zejména usmrcení, že by šlo uvažovat o zvýšení horní hranice trestu odnětí svobody. Na druhou stranu ty sazby nejsou využívány naplno. Málokdy je uložen trest na horní hranici. Zejména lze využívat kombinaci trestů. Například je uložen relativně kratší trest odnětí svobody, ať již podmíněný, nepodmíněný nebo podmíněný s nějakými zpřísnujícími okolnostmi, a vedle toho třeba i peněžitý trest, i zákaz činnosti. Tohle bych viděl jako účinnější, než přepínat trestní represí z hlediska zvyšování trestních sazeb. U ostatních alternativních trestů jsou horní hranice dostatečně vysoké.*“
- „*Praxe po tom ani nevolá...*“
- „*V zásadě jsem spokojený s tím, jak je to současně nastaveno. Nejsem tím, kdo by chtěl zavádět mimořádné, drastické či drakonické trestní sazby.*“

K této otázce dva soudci uvedli, že by se trestní postih u trestu zákazu činnosti měl/mohl připsnit:

- „*Možná by se dalo uvažovat o uložení trestu zákazu činnosti bez omezení, nebo tu horní hranici navýšit třeba na 15 let... Ono se to nabízí, protože tato trestní sazba u zákazu činnosti je již dlouho a nic se s ní nedělá... Dovedu si představit, že by se toto zvedlo. Když se zvedají sazby v případě trestu odnětí svobody u různých trestných činů, tak proč by se tady nemohla sazba zvednout. Myslím, že by to bylo přiměřené.*“
- „*U zákazu činnosti bych eventuálně zavedl variantu na doživotí, ale jinak bych řekl, že sazby jsou nastaveny rozumně. Stanovené mantinely umožňují spolehlivě individualizovat tresty podle okolností případu a osobnosti pachatele. Lze vyměřit ten trest na míru šitý.*“

Jeden ze soudců pak vyslovil názor, že případy, které na Nejvyšším soudu projednává, mu neumožňují vyslovit kvalifikovaný názor.

Otázka č. 6

U šesté otázky, která se soudců dotazovala na názor ohledně zrušení trestného činu řízení motorového vozidla bez řidičského průkazu, jich celkem 10 (63 %) toto zrušení shledalo spíše pozitivně. Další 2 soudci (13 %) jeho zrušení vnímali velmi pozitivně, další 2 soudci (13 %) spíše negativně a zbylí 2 soudci (13 %) na danou problematiku neměli jednoznačný názor.

Možnosti	Počet respondentů	%
Spíše pozitivně	10	63
Velmi pozitivně	2	13
Spíše negativně	2	13
Nevím / nemám jednoznačný názor	2	13

Pět dotázaných z těch soudců, kteří se vyslovili spíše pozitivně, blíže uvedlo, že tomuto postihovanému jednání je lépe ve správním řízení:

- „*Samozřejmě v zabraniční úpravě mají trestnost tohoto řízení bez řidičského oprávnění, kupříkladu v Německu. U nás tomu bylo jenom nějakou dobu. Myslím si, že je dostatečně účinný postih podle přestupkového zákona, který dává možnost uložení zákazu činnosti, která je v tomto případě dostačující...“*
- „*Myslím si, že to patří spíše do úrovně správného trestání, přestože v zabraničí je to považováno za trestný čin... jsme v důsledku agendy uznávání i cizozemských rozhodnutí, resp. rozhodování o tom, zda se bude hledět na cizozemský záznam jako na odsouzení v rámci České republiky, konfrontování s tím, že v Rakousku, v Německu je to posuzováno v rovině trestného činu...“*
- „*Ta skutková podstata měla takový jepičí život... Zjistilo se, že třeba na Okresním soudu Plzeň-sever soudci nedělali skoro nic jiného, než že soudili tento trestný čin. Statisticky nevím, ale u těch vesnických soudů byla tato skutková podstata dost častá ve vztahu k ostatní agendě. Samozřejmě u těch městských soudů se to také projevovalo, ale ve vztahu k té ostatní trestné činnosti se to nezdálo tak markantní.“*
- „*Když to tam bylo, tak se to stíhalo, mě to nijak neuráželo, ale jestli zákonodárce rozhodl, že se to trestně stíhat nebude, tak nebude... Je pravda, že toho bylo poměrně hodně, a otázka zní, jestli tím zahlcovat soudy...“*
- „*Přiliš mi to nevadilo, když se to zrušilo, protože většinou se jednalo o mladé lidi, kteří vůbec ještě řidičák neměli, eventuálně si dělali autoškolu a už řídili, než dodělali zkoušky. Většinou to nebyvalo až tak velkým rizikem pro tu dopravu, na rozdíl od těch řidičů, kteří evidentně opakovaně páchají dopravní přestupky,*

způsobují dopravní nehody, navíc třeba ještě jezdí pod vlivem alkoholu nebo jiných omamných látek... Více méně mi to u takovýchto lidí až tak moc nevadí. Navíc v přestupkovém řízení mohou dostat ještě vyšší pokuty, než se běžně dávají v trestním řízení... Ono to, že to není trestný čin a že se to neobjeví v rejstříku trestů, ještě nemusí být výhodou.“

Jeden ze soudců se při svém zamýšlení uchýlil i k úvaze nad dřívějším zrušením trestu neoprávněného užívání cizího motorového vozidla:

- *„Spíš mi vadilo, kdysi v minulosti, zrušení neoprávněného užívání cizího motorového vozidla... V praxi se nám právě stávalo, že zloději pak řekli, že to chtěli užívat, jenom po nějakou omezenou dobu, povozit se, ale není na to pak nějaká odpovídající sankce a tento trestný čin právě postihoval tyto alternativy. Když si dneska vezmete, jaká majetková hodnota je to vozidlo pro člověka a oni mu ho kolikrát zničí, takže za této situace si myslím, že by se to mělo postihovat podle tohoto starého ustanovení... To ustanovení postihovalo i případy přechodného užívání.“*

Další dva soudci zrušení trestného činu řízení motorového vozidla bez řídicího oprávnění vnímali velice pozitivně. Svůj postoj odůvodnili následovně:

- *„Z hlediska ultima ratio, subsidiarity trestní represe, šlo o takové, řekněme porušení. Já to vítám, protože si nemyslím, že je to oblast, do které by měla zasahovat trestní represe. Domnívám se, že si lze vystačit se správním postihem.“*
- *„Myslím si, že je to dobře vyřešená věc. Tak, jak je to teď, je správně... Je to bagatelní záležitost... Jde o populistický pohled, pokud proti tomu někdo něco namítá... Dneska vůbec není problém v tom, že řídí lidé, kteří nemají řídicí oprávnění. Podle mě je daleko horší, že řídí lidé, kteří řídicí oprávnění mají a řídit neumí... Spíš je otázkou, jakým způsobem u nás lidé získávají řídicí oprávnění, s jakým umem, dovednostmi a znalostmi pravidel silničního provozu. Navíc by se to mělo podmínit i psychologickými testy v krajních případech, protože často ten řidičák mají lidé, kteří nejsou schopni to auto ovládat, protože je natolik ovládají emoce, že ani nevědí, jak se v té dopravě mají koncentrovat na to, na co mají.“*

Dva soudci shledali zrušení tohoto trestu spíše negativně. Ke svým stanoviskům uvedli následovně:

- *„Pokud dotyčný nemá oprávnění k něčemu a dělá to, tak by měl být postižen. Není rozdíl mezi mařením úředního rozhodnutí o zákazu činnosti a řízením motorového vozidla a tím, že někdo vůbec nemá řídicí oprávnění a řídí. Neexistuje rozdíl mezi trestáním toho pachatele, který řídil v době trestu zákazu činnosti.“*

- „Shledávám problematickým vývoj dané úpravy, zejména přechodné období mezi trestním zákonem a trestním zákoníkem... U těchto jednání je velká míra latence. Efektivní je vědomí neodvratnosti sankce.“

Dva z dotázaných soudců na danou otázku neměli jednoznačný názor. Svůj postoj si však i tak odůvodnili:

- „Já bych to nebudnotil z hlediska, jestli je to dobré nebo špatné... Mě to v trestním zákoně nevadilo, a to, že to není v trestním zákoníku mi také nevádí. Není důležité, jestli je to trestný čin nebo není. Důležité je jestli se to důsledně postihuje a pak, pokud je možné na to reagovat ve správním řízení postihem, zejména samozřejmě těch prvopachatelů, atd... Je možné ukládat závažnější tresty a jeho nerespektování pak může odůvodnit trestný čin. Z tohoto hlediska je to rozmezí nastavení míry trestní represe potud, že předchází postih za přestupek, a teprve při nějaké recidivě je možný trestní postih... Uměl bych si představit, že by se to zavedlo právě pro případy opakovaného řízení bez řídicího oprávnění. Čili ne v prvním případě, ale až v případě opakovaného řízení bez oprávnění by to mohlo být za určitých okolností trestným činem“
- „...Dovedl bych si představit, kdyby to v trestním zákoníku bylo a rozhodně by mi to nijak nevadilo. Neviděl bych v tom něco nepřijatelného.“

Otázka č. 7

Sedmá otázka se týkala obecně trestných činů a ptala se na názor soudců, zda by některý ze stávajících trestných činů souvisejících s řízením motorového vozidla dekriminalizovali. Většinou se vyjádřilo 13 soudců (81 %), kteří se domnívají, že v současné době by nebylo vhodné dekriminalizovat žádný z dopravních trestných činů. Pro dekriminalizaci se vyslovil 1 soudce (6 %). Jednoznačný názor k tomu neměl 1 soudce (6 %). V opačném smyslu se vyjádřil 1 soudce (6 %), který naopak navrhl rozšířit trestné činy v dopravě a kriminalizoval by i další jednání, která aktuálně nejsou trestním právem postihována.

Možnost	Počet respondentů	%
Ne, v současné době by nebylo vhodné dekriminalizovat žádný ze stávajících trestných činů souvisejících s řízením motorových vozidel	13	81
Ano, některé by bylo vhodné dekriminalizovat	1	6
Nevím / nemám jednoznačný názor	1	6
Kriminalizovat některá další jednání v dopravě	1	6

Ve vztahu k tomu se u soudů objevily různé doplňující komentáře:

- „Dle § 163 TR – určitá míra dekriminalizace je možná z pohledu poškozených... Pachatel je kolikrát potrestán tím, že ublížil někomu koho má rád... Osobně jsem si vždy říkal, co těmto lidem ukládat za trest, pokud jsem dospěl k závěru o vině, právě proto, že si dotyčný ten trest ponese v podobě narušení nebo určitého problému ve vlastní rodině a může si ho nést až do konce života... Proto jsem tehdy přivítal ustanovení § 163 TR..., které podmiňuje trestní stíhání pro trestné činy ublížení na zdraví, těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti, ublížení na zdraví z nedbalosti souhlasem poškozené osoby, která by vůči obviněnému měla právo jako svědek odepřít výpověď... Z tohoto hlediska jde o jistou dekriminalizaci, o jistou možnost uplatňovat trestní represí... Nezdá se mi, že by trestní represe z hlediska zákonné úpravy u trestných činů v dopravě byla nějak přepjatá...“
- „Je to dobře pokryté... Pozitivně blavně vnímám diferenciaci, která byla provedena rekodifikací v tom ohledu, že usmrcení z nedbalosti je samostatnou skutkovou podstatou, oproti staré úpravě ublížení na zdraví s následkem, která samozřejmě ještě zůstává, ale máme již samostatnou skutkovou podstatu na usmrcení. To je z mého hlediska poměrně zásadní. Reflektuje to odstupňování závažnosti toho následku.“
- „Nyní se hodně řeší drogy v dopravě, a kde by měla být stanovena ta hranice mezi přestupkem a trestným činem... Osobně bych v takových situacích kvitoval přísnější postih a důsledné stíhání takového jednání... Určitě ale není důvodu upouštět od nějakých trestních postihů...“
- „Zrovna v dopravě mě nenapadá nic, co by se mělo dekriminalizovat. Spíše by mě napadly jiné trestné činy, které nesouvisí s dopravou, ale v dopravě mě aktuálně nenapadá nic, co by se nabízelo.“
- „Vzhledem k tomu, jak se zvyšuje hustota dopravního provozu, jak narůstá počet nehod a lidských obětí, buďto smrt nebo těžká újma na zdraví, byť teď statisticky něco pokleslo, tak si myslím, že ten postih, aby se zachovala nějaká řídicí disciplína, je vhodně nastavený... Naopak bych kriminalizoval zrušené ustanovení o neoprávněném užívání cizího motorového vozidla starého trestního zákona, ale mimo to bych nekriminalizoval něco dalšího...“
- „Napadá mne maximálně jeden trestný čin, který však není přímo dopravním trestným činem, ale týká se to nákladních motorových vozidel a elektronického záznamu o průběhu řízení... Souvisí to s řízením nákladních vozidel – neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací dle § 230 TZ,

a to především co se týká odst. 2 písm. c)... Pokud řidiči podvádějí s elektronickými kartami řidiče, aby nemuseli dodržovat bezpečnostní přestávky...je tam spousta alternativ a variant a ne každá by se měla kriminalizovat... Viděl bych tam určitou rezervu, od určitého jednání by to byl trestný čin, ale jinak bych to převážně nechal jako přestupek, např. pouhé probíhání karet mezi řidiči... i Evropská unie to sankcionuje pouze jako přestupek... v ojedinělých a markantních případech bych to viděl jako trestný čin“

- „Trestní odpovědnost u stávajících dopravních trestných činů musí být. Nic bych nedekriminalizoval. Dopravních nehod bude i nadále hodně, protože jsme lidé chybující.“

Jeden ze soudců se vyslovil pro jistou úroveň dekriminalizace ve vztahu k řízení motorového vozidla pod vlivem omamným a psychotropních látek. O skutečnosti, že tato oblast je v současnosti velmi problémová se rovněž zmínil i další soudce, který však k dané otázce neměl jednoznačný postoj. Vyjádřili se následovně:

- „Současným problémem je řízení motorových vozidel pro vlivem návykových látek, takže se nabízí otázka, jestli nějaké případy takovéto trestné činnosti, za předpokladu, že by tam nebyl vyloženě nějaký exces, neměly být posuzovány jako přestupek a zřabovali bychom se celé té trestní mašinérie. Navíc přestupkové řízení pro dopravní delikty často bývá ve srovnání přísnější než rozhodnutí soudu o trestném činu. Pokud bychom mohli uvažovat o nějaké dekriminalizaci, tak by to mohla být právě tato otázka“
- „V současné době je úplně katastrofální situace ohledně § 274 TZ v souvislosti s drogami. To, jak je nastavená judikatura Nejvyššího soudu a pokyn Nejvyššího státního zástupitelství... tak to vzbuzuje nejistotu. Rovněž je velký rozptyl napříč jednotlivými kraji, neboť někde to posuzují jako přestupek a někde uplatňují trestní postih. V zásadě ale nemám jednoznačný názor, zda nějaké jednání dekriminalizovat.“

Naopak jeden ze soudců se k této otázce postavil z opačného pohledu, a to, jaké další jednání v dopravě by mohlo být trestně postihováno:

- „Určitě bych žádné jednání nedekriminalizoval. Naopak mě napadá hned několik jednání, po vzoru Německa, které by bylo vhodné v České republice také trestně postihovat. Konkrétně ujetí z místa dopravní nehody nebo obecně ohrožovací jednání v podobě ujetí pronásledujícím policistům.“

Otázka č. 8

Poslední otázka byla koncipována poměrně široce. Dotazovala jsem se v ní na možnosti dalších kroků, které by mohly přispět k nápravě pachatelů dopravních trestných činů, a na co by se v tomto směru měla zaměřit trestní politika. Při jednotlivých rozhovorech se však mnoho soudců se svou odpovědí pustilo i za hranice nastavení této otázky, proto při následujících rozhovorech byla již pojímána širěji se zaměřením na vše, co by se mohlo v daném ohledu zlepšit.

Vzhledem k tomu, že smyslem otázky bylo získat volně nahozené náměty, tak nelze získané odpovědi jakkoliv kategorizovat. Z tohoto důvodu jsou níže uvedeny nejrelevantnější odpovědi jednotlivých soudců v jejich shrnutí bez tabulkového znázornění.

- „V dané problematice lze využít odklonů, které jsou spojeny s nějakým zprísňením podmínek, za kterých je odklon užít... Myslím si v zásadě, že trestní postih ve vztahu k dopravě nabízí dostatek možností, které mohou, více či méně, vést jednak k tomu, aby přispěly k nápravě konkrétních pachatelů, a jednak vedly ke generální prevenci. Nepochybně by někteří z kolegů našli mezery, kde by byl prostor pro zlepšení, ale nemyslím si, že by to mělo být na poli trestního práva. Spíš bych řekl, že je to záležitost působení na řidiče jinými subjekty, než orgány činnými v trestním řízení... Zmínit lze gesci BESIPU, provádění určitých kampaní, které mají za úkol lidi vychovávat... V autoskolách bych si dovedl představit důslednější školení budoucích řidičů, nejen na poli praktického ovládní motorového vozidla, ale i v dalších oblastech. Zdůraznit lze i uplatnění subsidiarity trestní represe.“
- „Určitá rezerva by mohla být při ukládání trestů. Soudy by je měly volit vhodně, aby ten postih byl adekvátní a efektivně dotýčeného zasáhl. Nikoli, aby trestem byla neurčitá tzv. podmínka, kterou řidič tolik nevnímá... Trestní politika by si měla udělat pořádek v tom, jak je přístupováno k užívání drog při řízení motorového vozidla. V současné době to je totiž poměrně divoké. Pokud jde o ostatní trestné činy, tak si myslím, že postupy, jak taková jednání postihovat, jsou v zásadě vychytány, sjednoceny a existuje k tomu obsáhlá judikatura.“
- „Jistou roli by mohl hrát řidičský průkaz na zkoušku... Jinak co se pachatelů týká, tak si myslím, že je to dostačující. Spíš hraje roli prevence... U notorických recidivistů by se měl postih adekvátně zprísňit.“
- „Spíše než u pachatelů trestných činů, bych viděl řešení v tom, aby bylo co nejméně takovýchto pachatelů. Určitou cestu bych viděl v prevenci. Počínaje procesem získávání řidičského oprávnění, přes nějaké školení řidičů a vzdělávací akce,

ovlivňování veřejnosti vhodnými způsoby, až po důslednější postih dopravních přestupků... Doprava je velice hustá, vozidel a řidičů je hodně a pochopitelně není možné ani všechny přestupky zachytit. Domnívám se ale, že kdyby bylo vědomí řidičů o tom, že některé věci lze postihnout dodatečně na podkladě nějakých kamerových záznamů apod., tak jak si všichni zatím hlídají jenom rychlost, tak by to možná přispělo k určitému ukázněnější chování lidí v dopravě.“

- *„Velmi důležité je nápravné řízení pro řidiče, které se nyní připravuje ve spolupráci s ministerstvem dopravy. To si myslím, že je nezbytné pro určitou psychologickou nápravu delikventních řidičů a recidivistů. Je potřeba určitý systém následné výuky. Naučit je, spíše než pravidla silničního provozu, nějaké vnitřní disciplíny, sebereflexi. Je třeba jim vštípit, že když usednou za volant, tak se musí chovat ukázněně, musí dodržovat řád, musí respektovat pravidla a musí být tolerantní, aby příště již neselhávali.“*
- *„Trestní politikou se to nevyřeší. Je potřeba být důslednější už při výchově v autoškolách. Například zařadit větší počet teoretických a praktických hodin výuky. V tomto ohledu se jeví vhodnými rovněž řidičská oprávnění na zkoušku... Spíše se tedy zaměřit na prevenci.“*
- *„Pachatelé dopravní trestné činnosti jsou vesměs normální slušní lidé, kteří nejsou nijak duševně narušení... Ten trest, který je jim většinou uložen, je pro ně dostatečný, až na ojedinělé případy, určité extrémy. U většiny těchto pachatelů je bezproblémová resocializace... Tak jak je to nastavené, je to v pořádku. Navíc česká úprava není odlišná od okolních států, kde je to nastavené zhruba podobným způsobem a také to tam funguje.“*
- *„Pachatelé s agresivním a netolerantním chování by měli podstoupit nějaké psychologické vyšetření... Tak jak mohou být ukládány přiměřené povinnosti či přiměřená omezení při uložení podmíněného trestu odnětí svobody, tak by možná mohl být i trest zákazu činnosti spojen s nějakou takovou doplňkovou povinností.“*
- *„Doporučil bych uvažovat o přísnějším přístupu. Jednak při samotném získávání řidičského oprávnění. V tomto ohledu bych přimlouval za řidičský průkaz na zkoušku. Stanovit k tomu lhůtu v délce jednoho roku nebo dvou a sledoval bych toho řidiče, jak si počíná. Poté bych vyhodnotil jeho přestupkový rys, bodové hodnocení, atd... Eventuálně by bylo možné uložit povinnost podrobit se nějakým doplňujícím výcviků v autoškole. V tomto ohledu bych doporučoval trošku větší důslednost a přísnost.“*
- *„Pokud se bavíme o oprávněném řízení motorového vozidla, tak pak by ty kroky pro zlepšení mohly spočívat v netrestní oblasti. Zejména v tom, že by se zpřísnily*

podmínky pro získání řídičského oprávnění a případně by bylo zavedeno i řídičské oprávnění na zkoušku u mladých řidičů. To by mohlo přispět k tomu, aby nedocházelo k tolika trestným činům. Pokud se bavíme o těch nedbalostních trestných činech... Jde také o to, zda by se neměla zavést větší specializace v této oblasti, zda by tyto případy neměli projednávat specializovaní soudci. Někde ta specializace je, někde není. Mohlo by to v této oblasti ujednotit trestní politiku.“

- *„Jsou to určité skupiny pachatelů. Většinou jsou to prvotrestaní a také prvotrestanými zůstanou. Tam není celkem co řešit. Pak jsou tzv. chroničtí pachatelé dopravní trestné činnosti, kteří nebudou nikdy dodržovat zákaz řízení, atd. Tam jde o jejich osobní přesvědčení a je jim to jedno. Tyto pachatele neodrazuje hrozba výkonu trestu v případě opakovaného páchaní této trestné činnosti... Možná by bylo vhodné, třeba u uživatelů drog, zvážit častější ukládání přiměřeného omezení, aby se podrobili konkrétním programům. Tu škálu považují za dostatečnou. Je to spíše o osobnostních charakteristikách daných pachatelů.“*
- *„Existuje poměrně velký prostor pro probační a mediační službu nebo podobné subjekty, které mohou přispět k určitému odstranění negativních následků, k narovnání mezi pachatelem a poškozenými, případně pozůstalými, formou mediace... Vhodné by mohly být i určité programy sociálního zacházení. V případech, kdy dochází k fatálním následkům, by bylo možné uložení nějaké povinnosti kompenzovat následky určitou finanční částkou do fondů... Mediace je obecně málo využívána. Je to výhodné i pro toho pachatele, když je to samozřejmě přiměřené. Toto by kromě klasické sankce této dopravní problematice slušelo... Nemyslím si, že trest má samo spásnou roli, že vždycky nutně působí preventivně. Myslím si, že je zapotřebí to kombinovat ještě s nějakými dalšími opatřeními, a tady je prostor pro tu spolupráci s probační službou...“*
- *„Z hlediska prevence by se mělo více dbát na způsobnost k řízení motorového vozidla, a to i z hlediska psychologického profilu osobnosti... De lege ferenda by mohlo ustanovení § 350 TZ platit i pro psychologické posudky... Nabízí se, že by psychologické posouzení osobnosti bylo potřeba vždy pro získání řídičského oprávnění. Stejně jako je to podmínka pro získání zbrojního průkazu, tak by mohla být povinnost i v takovýchto věcech, kdy máme navíc judikováno, že automobil je zbraň. V praxi totiž mnohem častěji dochází k obrožení tím automobilem a v souvislosti s ním i k několika úmrtím za rok, oproti tomu, u legálně držených zbraní, nejsou případy úmrtí tak časté... Jsem spíše zastáncem benevolentnějšího pohledu na ty případy, kdy jde o nepatrné selhání jinak řádného řidiče...“*
- *„Citlivou otázkou je § 307 odst. 2 TR a jeho aplikace. Zda jde skutečně o dobrovolné vzdání se řídičského oprávnění. To je v praxi velmi citlivé... Trestní*

politika by se obecně měla zaměřit na prevenci... Z hlediska trestněprávní úpravy nejsem zastáncem unáhlených zákonných změn v případech, kdy něco hned nefunguje... U trestních sankcí není dobré, když se to pořád mění. Chce to určit tu stabilitu. Chápu však, že dnes není doba nakloněna tomu vyčkávat až se to soudy naučí a začne to fungovat. Už není takový klid. Dnes, v případě právních nezdarů, chce každý slyšet o změně právní úpravy... Je to doba právního populismu. Jedinou možností je čelit tomu vždy s rozumným vysvětlením... Pokud jde o nápravu pachatelů, tak se mi jeví vhodné na ně nepůsobit pouze prostou podmínkou, ale stanovit k tomu další povinnosti nebo výchovná opatření“

- *„Prostor pro zlepšení stávajícího postihu jistě existuje. Shledávám ho v případě odklonů. V té současné stávající právní úpravě je spousta nedostatků. Existuje poměrně velký prostor pro zlepšení v úpravě stávajících podmínek pro ukládání jednotlivých druhů trestů, upouštění od výkonu, zavádění přiměřených omezení či přiměřených opatření. Další oblasti pro zlepšení, o kterou se aktivně snažíme, jsou programy pro řidiče, tzv. recidivní řidiče, aby se s nimi více pracovalo, aby se zařadili do terapeutických programů.“*

6 KONFRONTACE SE ZÁVĚRY VÝZKUMU

Vzhledem k obsáhlosti poznatků, které jsem při provádění výzkumu získala považuji za vhodné tyto závěry, podněty a doporučení shrnout a konfrontovat je s vlastními názory a především s výzkumnou otázkou.

Ze zcela pochopitelných důvodů, ve vztahu k obecnějšímu nastavení otázek výzkumu, se napříč všemi odpověďmi soudci vyjadřovali k nutnosti individualizace trestu. Zajisté je nezbytné vždy přihlížet ke všem aspektům případu při určení druhu a výměry trestu. Podstatnou roli v tomto ohledu sehrává zejména osobnost pachatele a okolnosti případu, počínaje důvodem vzniku závadného jednání, přes průběh celé události a jejím následkům, a konče postojem pachatele k dílčím důsledkům jeho jednání.

Ve většině případů se soudci vyslovili, že zákonné podmínky trestního postihu jsou dobře a rozumně nastaveny. Díky takto určeným mantinelům, jak z pohledu druhů trestů, tak z pohledu sazeb, lze pachatelům vyměřit trest na míru šitý. Zákonem dané možnosti tedy soudci v zásadě shledali dostatečnými a k tomuto názoru se rovněž připojují i já. Navíc zdůraznili, že česká právní úprava se v tomto ohledu ani nijak zásadně neliší od úpravy okolních států, kde je to nastavené zhruba stejně a není tam s tím problém.

Podle většiny soudců, by se však mělo dbát na to, aby portfolio trestů a sazeb bylo správně využíváno. Problém není v tom, že by měly být sazby trestů zpřísnovány, ale v tom, aby se dbalo na to, zda je škála trestů dostatečně využívána a zda soudy dokáží dobře vybrat konkrétní trest v jeho konkrétní výměře, tak aby byl pro pachatele účinný.

Nutné je také zohlednit skutečnost, že systém trestních sankcí je úzce propojený ve vztahu ke všem trestným činům. Zákonodárce ve zvláštní části trestního zákoníku zakotvil jistý balanc a zásahem do sankcí v jedné části trestných činů by došlo k narušení proporčního vztahu k ostatním trestným činům. Z hlediska trestně právní úpravy se domnívám, že bychom proto měli být ostražití a v důsledku právního populismu se neuchylovat k unáhleným změnám sankční politiky na základě jednotek případů, ve kterých něco nefunguje. Trestní sankce by měly mít určitou stabilitu. Problémem je, jak uvedl jeden ze soudců, že dnešní doba není příliš nakloněna střízlivějšímu přístupu a ponechání si času na to, aby se systém sankcí zaběhl a soudy se v tomto ohledu mohly přizpůsobit novým trendům.

Za vhodný a účinnější způsob ve vztahu k dané trestné činnosti, byla často označována možnost kombinace trestů. Například při uložení relativně kratších trestů odnětí svobody, ať již podmíněných, nepodmíněných nebo podmíněných s nějakými zpřísnujícími okolnostmi se nabízí rovněž uložit třeba i peněžitý trest nebo trest zákazu činnosti. Nebo možnost kombinace několika alternativních trestů.

Ve dvou případech se soudci vyjádřili k možnosti zpřísnění postihu trestem zákazu činnosti, jehož horní hranice by se mohla zvednout na 15 let, nebo až na doživotí pro ty skutečně nejzávažnější případy. Tato myšlenka se zdá poměrně zajímavou. Na druhou stranu jsem se setkala i s opačným názorem, že tresty které jsou konzumovány na takhle dlouhou dobu, ztrácí po určité době svůj nápravný význam. Navíc v dnešní době je v řadě profesí řídičské oprávnění nezbytností. Možná by snad o tom šlo uvažovat v nějakých výjimečných situacích, kdy by se jednalo o recidivujícího pachatele a byly by tam nějaké zvlášť závažné okolnosti. V případě recidivisty ale hrozí, že pokud dotyčný porušoval zákazy řízení, které mu byly uloženy na kratší dobu, tak bude porušovat i trest zákazu činnost delší než deset let nebo na doživotí.

Pravdou je, že nelze očekávat, že delší doba trestu ho v tomto ohledu odradí od páčání další obdobné trestné činnosti.

Byť se mi zprvu myšlenka uložení trestu zákazu činnosti na 15 let nebo na doživotí líbila, tak jsem nakonec dospěla k závěru, že by to nebylo úplně vhodné řešení. Cestu bych spíš spatřovala v uložení rozumně kratšího trestu zákazu činnosti a k tomu uložení nějaké doplňkové povinnosti, viz například povinnost absolvování nápravného programu pro řidiče odsouzené za trestnou činnost v dopravě. Tyto programy ostatně byly jednou z několika možností, kterou soudci zmiňovali ve vztahu k návrhům na zlepšení stávající situace. Nápravné terapeutické programy pro recidivní řidiče by do této oblasti mohly bezesporu vnést nový vítr. Zjistěte mají silný potenciál k tomu, aby naučily tyto řidiče určité vnitřní disciplíně a sebereflexi a vstříply jim určitý „nový model chování“ v silniční dopravě.

Nejčastěji zmiňovanou možností pro zlepšení situace v dopravě byla prevence – počínaje procesem získávání řidičského oprávnění, přes pravidelná školení řidičů a vzdělávací akce, ovlivňování veřejnosti vhodnými způsoby, až po důslednější postih dopravních přestupků. Opakovaně bylo poukázáno na to, že motorová vozidla řídí lidé, kteří sice mají řidičská oprávnění, ale řídit neumí. Nemají dostatek dovedností a znalostí pravidel silničního provozu a mnohdy nejsou ani psychicky způsobilí k této činnosti. Výjimkou proto nebyly ani návrhy soudců na podmínění získání řidičského oprávnění psychologickými testy. V souvislosti s tím byla několikrát také zmíněna asociace s podmínkami pro získání zbrojního průkazu a bylo poukázáno na skutečnost, že motorové vozidlo je považováno za zbraň. Mnozí soudci se přimlouvali za zavedení řidičského oprávnění na zkoušku.

Lze konstatovat, že většina doporučení pro zlepšení stávající situace směřovala do netrestní oblasti. Nabízí se proto poněkud kacířská otázka, zda trestní soudci jsou schopni vlastní „trestní sebereflexe“. Dovolím si jim však hned poskytnout menší zastání, protože mnoho prostoru pro efektivní zlepšení situace v dopravě prostřednictvím trestního práva vskutku není. Jediné co se v rámci ukládání trestu nabízí, je dbát více na správné využívání portfolia trestů a jejich výměr. Vše ostatní, s větším potenciálem pro zlepšení situace, se nachází vně trestní oblasti. Je proto třeba jít za její hranice a snažit se působit především preventivně, než ex post se to pokoušet dohánět v trestní rovině.

Pravda, jistou možností by mohlo nabízet rozšíření jednání, které v dopravě kriminalizujeme, nebo naopak některá jednání dekriminalizovat. I na tuto oblast jsem se v dotazníku zaměřila a výsledky jsou, až na pár výjimek, poměrně jednoznačné. Většina soudců byla s daným nastavením trestního postihu jednání v dopravě spokojená. S odvoláním na zvyšující se hustotu dopravního provozu, nárůst počtu nehod a lidských obětí a s požadavkem na zachování určité řidičské kázně, se nikdo nevysslovil pro dekriminalizaci dalšího jednání postihovaného jako trestný čin v dopravě.

Ke zrušení trestného činu řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění se soudci vyjádřili ve 12 případech (76 %) pozitivně. Dva soudci se vyslovili pro kriminalizaci dalších jednání. Uveden byl požadavek na znovu zavedení trestného činu neoprávněného užívání cizího motorového vozidla.³⁰ Jeden soudce pak vyslovil vhodnost kriminalizování ujetí z místa dopravní nehody nebo ujíždění pronásledujícím policistům. Zajisté jsou to podněty zajímavé a stály by za podrobnější rozbor, který bohužel tento příspěvek již nenabízí. Z důvodu nedostatku informací se proto nyní nemohu vyjádřit, zda s těmito návrhy souzním. Mohu však na základě krátké myšlenkové úvahy přiklonit jistě sympatie ke kriminalizování jednání v podobě ujíždění pronásledujícím policistům. Byť zajisté podle stávající právní úpravy umíme takové jednání postihovat prostředky trestního práva, například využitím trestných činů proti životu a zdraví nebo trestných činů obecně nebezpečných, tak si dokáží představit, že by si takové jednání, které osobně považují ve srovnání s běžně se vyskytujícím deliktním jednáním v dopravě za velice nebezpečné a rizikové, zasloužilo svou samostatnou skutkovou podstatu.

Posledním poměrně často zmiňovaným nešvarem současného nastavení postihování dopravních deliktů byla nejednotnost při posuzování řízení motorového vozidla pod vlivem návykové látky, a to jak mezi Nejvyšším soudem³¹ a Nejvyšším státním zastupitelstvím,³² tak napříč jednotlivými krajskými soudy.

³⁰ Myšleno ustanovení § 249 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona ve znění účinném do 31. 12. 2009 upravující trestný čin neoprávněné užívání cizí věci.

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 8 Tdo 449/2010, v němž se uvádí jako požadavky při posuzování ovlivnění omamnými a psychotropními látkami nezbytnost vyhotovení znaleckého posudku z oboru toxikologie a znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie.

³² Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 29. 4. 2019, o stanovení hodnot jiných návykových látek než alkoholu, při jejichž dosažení se osoba nachází ve stavu vylučujícím způsobilost vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost ve smyslu § 274 odst. 1 trestního zákoníku.

Soudci vyzdvihli zejména problém při určení trestných činů a dopravních přešupků. S aktuálností tohoto problému musím souhlasit.³³ Potíž shledávám v četnosti výskytu takového závadného jednání a ve způsobu jeho postihu. Osobně bych ocenila, kdyby do budoucna byly stanoveny hranice u jednotlivých látek, na základě nichž by bylo možné určit, zda se jedná o přestupek nebo o trestný čin. Doposud tento způsob posouzení není možný, nicméně domnívám se, že krok tímto směrem je do budoucna nevyhnutelný.

V závěru je třeba si zodpovědět položenou výzkumnou otázku, která zněla:

„Jsou tresty ukládané za trestné činy v dopravě na pozemních komunikacích vhodně nastaveny, aby působily efektivně?“

Provedený výzkum a výše popsaný rozbor mi poskytl hned trojí odpověď. Za prvé jsem zjistila, že tresty a jejich výměry, které jsou zákonem stanoveny pro postihování trestných činů v dopravě, jsou nastaveny dostatečně široce a pestře tak, aby mohl být tomu kterému pachateli uložen pro něj nejúčinnější trestní postih. Za druhé jsem zjistila, že to, zda jsou tresty ukládané za trestné činy v dopravě na pozemních komunikacích vhodně nastaveny se odvíjí od toho, jak je soudy nižších stupňů dokáží vhodně vyměřit. V tomto ohledu jsem se setkala s názorem, že je v této oblasti poměrně značný prostor pro zdokonalení v tom, aby soudy lépe využívaly zákonem stanovené mantinely, byť postupně se situace již zlepšuje (například ve vztahu k peněžitému trestu). No a za třetí jsem si odpověděla, že pro jednoznačnou odpověď na tuto otázku by bylo nutné provést detailní hloubkové šetření napříč praxí soudů nižších instancí.

Poslední sdělení může v kontextu celé práce vyznít poněkud negativně. Není však třeba na věc nahlížet příliš pesimisticky. Domnívám se totiž, že již takto koncipovaný výzkum přinesl mnohé informace a podněty, které jsou cenné samy o sobě. Rovněž pak tato práce může sloužit jako odrazový můstek pro další zkoumání v této specifické oblasti trestního práva.

³³ K tomu blíže KALVODOVÁ, Věra, Katarína KANDOVÁ a Marcela LUKÁŠOVÁ. Assessment of Influence of the Narcotic and Psychotropic Substances of Perpetrators of Traffic Offences. In: JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ, G. *Criminalistics and forensic expertology: science, studies, practice*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistu draugija, 2019, s. 380–391.

7 ZÁVĚR

Príspevek se zaměřoval na sankcionování trestných činů v dopravě a jeho záběr byl teoreticko-praktický. V teoretické části práce byl proveden rozbor toho, které trestné činy lze označit za trestné činy v dopravě. Bližší pozornost byla věnována také pachatelům dopravní trestné činnosti, jakožto nejčastějšímu a nejvýznamnějšímu kritickému faktoru při vzniku dopravních nehod. Praktická část práce se zaměřila na získání názorů, doporučení a různých poznatků trestních soudců Nejvyššího soudu. Na jejich podkladě pak byla posuzována odpověď na výzkumnou otázku.

Výsledek zpracovaného výzkumu jsem rozdělila do tří dílčích částí. Prvním zjištěním bylo, že zákonem stanovené tresty a jejich výměry u trestných činů v dopravě jsou nastaveny dostatečně široce a pestře. Druhým zjištěním bylo, že soudy nižších stupňů by mohly lépe a efektivněji využívat všech možností, které jsou jim při výměře trestu zákonem nabídnuty. Třetím zjištěním byla skutečnost, že v dané problematice zbývá mnoho prostoru pro další kriminologické zkoumání, díky kterému by bylo možné získat podrobnější odpovědi na dílčí otázky vyvstalé z provedeného výzkumu. Príspevek v tomto ohledu přinesl mnohá zjištění a vyzdvihl konkrétní problémy, které hýbou současnou scénou dopravní kriminality.

Literature

- CORBETT, Claire. *Car crime*. 1. vyd. Cullompton: Willan, 2003, XIV, 237 s. ISBN 1-84392-024-7, ISBN 1-84392-025-5.
- DIJK, Alwin van (ed.). *Criminal liability for serious traffic offences: essays on causing death, injury and danger in traffic offences*. The Hague: Eleven Internat. Publ., 2015, XII, 227 s. ISBN 978-94-6236-466-0.
- GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ a kol. *Kriminologie*. 5., aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 587 s. ISBN 978-80-7598-554-5.
- HEMENWAY, David. *While you were sleeping: success stories in injury and violence prevention*. Berkeley [u.a.]: University of California Press, 2009, XV, 227 s. ISBN 978-0-520-25845-7, ISBN 978-0-520-25846-4.
- CHMELÍK, Jan. *Dopravní nehody*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 540 s. ISBN 978-80-7380-211-0.

KALVODOVÁ, Věra, Katarína KANDOVÁ a Marcela LUKÁŠOVÁ. Assessment of Influence of the Narcotic and Psychotropic Substances of Perpetrators of Traffic Offences. In: JUODKAITĖ-GRANSKIENĖ, G. *Criminalistics and forensic expertology: science, studies, practice*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistu draugija, 2019, s. 380–391. ISBN 978-9986-555-46-9.

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 29. 4. 2019, o stanovení hodnot jiných návykových látek než alkoholu, při jejichž dosažení se osoba nachází ve stavu vylučujícím způsobilost vykonávat zaměstnání nebo jinou činnost ve smyslu § 274 odst. 1 trestního zákoníku. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/POP/trest/1_SL_732-2018.pdf

Soudci trestního kolegia. *Nejvyšší soud* [online]. [cit. 1. 11. 2019]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/web/ONEjvysimsoudu~Trestnikolegium~Soudci_TK~?openDocument&lng=CZ

Statistické přehledy Policie České republiky (Statistiky kriminality, Statistiky dopravní nehodovosti a Denní statistiky dopravních nehod). Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/policie-cr-web-informacni-servis-statistiky-statisticke-prehledy.aspx>

Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 12. 2007, sp. zn. 6 To 678/2007. Dostupné z: <https://www.zakony.cz/soudni-rozhodnuti/krajsky-soud/2007/1/judikat-ks-KSSEMOS-6-To-678-2007-zasadnim-zaverem-o-naplneni-ci-nenaplneni-skutkove-podstaty-trestneho-cinu-neposkytnuti-pomoci-dle-GKS2008134> [cit. 19. 11. 2019].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 8 To do 449/2010. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/984AE3798D586DDDC1257A4E006522B8?openDocument&Highlight=0

VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA, Jana HULMÁKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, 585 s. ISBN 978-80-7400-732-3.

VETEŠNÍK, Pavel, Luboš JEMELKA, Lukáš POTĚŠIL, Eva VETEŠNÍKOVÁ, Zuzana ADAMEOVÁ a Lukáš BOHUSLAV. *Dopravní právo*. Praha: C. H. Beck, 2016, 813 s. ISBN 978-80-7400-409-4.

Contact – e-mail

391284@mail.muni.cz

Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě¹

Jan Malý, Eva Brucknerová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Dne 1. 1. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**TOPO**“). Pachatelé trestných činů tak mohou být i právnické osoby – ovšem ne všech a ne bez dalšího. Jednou z podmínek vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby je tzv. „přičtení“ trestného činu právnické osobě. Otázka přičtení je komplexní otázkou, která se zabývá zejména okruhem osob, jejichž jednání lze právnické osobě přičíst. Tento příspěvek si klade za cíl podrobnější rozbor dané problematiky u vybraných trestných činů proti životu a zdraví.

Keywords in original language

Právnická osoba; přičitatelnost; trestné činy proti životu a zdraví.

Abstract

On 1/1/2012 Act No. 418/2011 Coll., On the criminal liability of legal entities and proceedings against them, as amended (hereinafter referred to as „**TOPO**“) came into effect. Thus, legal entities can also be the perpetrators of crimes – but not all of them and not without others. One of the conditions for the criminal liability of a legal entity is the so-called „attribution“ of a crime to a legal entity. The issue of attribution is a complex issue which mainly addresses the group of persons whose conduct is attributable to a legal person. This paper aims to analyze the issue in more detail in selected crimes against life and health.

Keywords

Legal Entity; Attribution; Crimes Against Life and Health.

¹ Tento příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu specifického výzkumu na téma „Pronikání trestního práva do ostatních právních odvětví (MUNI/A/1437/2019)“.

1 ÚVOD

Ačkoli je problematika trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu skloňována již několik let (TOPO nabyt účinnosti již 1. 1. 2012), domníváme se, že se pořád jedná o oblast trestního práva, která je v některých aspektech oblastí stále novou, málo diskutovanou a v praxi ne vždy zcela jednoznačně uchopenou.

Ačkoli v posledních letech můžeme zaznamenat rozšíření okruhu odborné literatury k dané problematice,² jakož i narůstající počet odsouzených právnických osob,³ stále není možné dle našeho názoru říci, že problematiku trestní odpovědnosti právnických osob bychom měli „vyřešenou“ a nebylo nutné se k ní (nejen) v jednotlivých dílčích aspektech vracet.

V tomto příspěvku se tak zaměříme na problematiku tzv. přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. S ohledem na to, že právnická osoba není osobou z masa a kostí,⁴ ale je tzv. fiktivní osobou,⁵ nemůže samostatně právně jednat, ale je nutné, aby za ni jednala osoba jiná (ať už přímo osoba fyzická, nebo osoba právnická, za kterou bude v konečném důsledku jednat osoba fyzická). Okruh takových osob je vymezen v § 8 odst. 1 TOPO, přičemž se jedná zejména o statutární orgány, osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, osoby vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby, anebo „jen“ o zaměstnance nebo osobu v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů. Vychází se z předpokladu, že se jedná

2 K tomu srov. např. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, Teoretik. ISBN 978-80-7502-351-3; FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-965-7; ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-592-3.

3 K tomu srov. rejstřík trestů právnických osob. Dostupné z: <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni?6>

4 JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice, Balance a perspektivy*, slohan na obálce knihy.

5 V průběhu příprav zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vyšel zákonodárce z tzv. fikční teorie právnických osob, podle které jsou právnické osoby odlišnými subjekty práva než osoby fyzické a jsou právem uměle vytvořeny. Současně jsou však způsobilé k právnímu a protiprávnímu jednání a jsou odpovědné v právních vztazích. (MALÝ, Jan a Matěj ČERNÝ. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*, 2019, č. 12, s. 427–434).

o právnickou osobu s právní osobností, která jedná navenek určitým způsobem.⁶

Ustanovení § 8 odst. 2 TOPO pak hovoří o přičitatelnosti činu uvedeného v § 7 TOPO (tedy takového činu, který nespadá pod negativní výčet trestných činů, kterých se nemůže právnická osoba dopustit, podrobnější rozbor tohoto ustanovení bude proveden níže v tomto příspěvku) právnické osobě jako o jedné z podmínek vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Otázka přičitatelnosti trestného činu právnické osobě bude v následujících odstavcích podrobněji rozebrána.

2 TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ, KTERÝCH SE NE/MŮŽE DOPUSTIT PRÁVNICKÁ OSOBA

Na úvod je nutno říci, že nejen že se právnická osoba nemůže dopustit všech trestných činů, ale ne každá právnická osoba je trestně odpovědná. Výjimku z trestní odpovědnosti zakotvuje § 6 TOPO, který konstatuje, že trestně odpovědná není jednak Česká republika a jednak územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Až na tyto výjimky jsme toho názoru, že okruh právnických osob, které jsou/mohou být trestně odpovědné by měl být chápán spíše extenzivně.⁷

Co se týče jednotlivých trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, je nutno odkázat na § 7 TOPO, který až do 30. 11. 2016 zakotvoval tzv. pozitivní výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit. Tento pozitivní výčet trestné činy proti životu a zdraví vůbec nezahrnoval. **V období ode dne nabytí účinnosti TOPO až do 30. 11. 2016 se tak právnická osoba nemohla dopustit žádného trestného činu proti životu a zdraví.**

S účinností od 1. 12. 2016 však došlo k naprostému obratu v nastavení tohoto výčtu a z výčtu pozitivního se stal výčet negativní, tedy takový výčet,

⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

⁷ K tomu srov. FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 22–29. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-965-7; MALÝ, Jan a Matěj ČERNÝ. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*, 2019, č. 12, s. 427–434.

který vyjmenovává trestné činy, kterých se právnická osoba nemůže dopustit. Nutno podotknout že daný výčet je výčtem taxativním.⁸ Právnická osoba se tak podle současné právní úpravy nemůže dopustit následujících trestných činů uvedených v hlavě první zvláštní části trestního zákoníku: § 141 (zabití), § 142 (vražda novorozeného dítěte matkou), § 144 (účast na sebevraždě), § 158 (rvačka). Výčet trestných činů proti životu a zdraví, kterých se může právnická osoba dopustit, je tak poměrně široký (celkem se jedná o 24 trestných činů).

Vyvstává otázka, proč zrovna čtyř shora uvedených trestných činů proti životu a zdraví se nemůže dopustit právnická osoba. Odpověď na otázku, co českého zákonodárce vedlo k takovému výčtu, je nakonec poměrně jednoduchá, neboť pozitivní právní úprava okruhu trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, je promítnutím požadavků mezinárodních smluv a právních předpisů ES/EU, tedy závazných právních dokumentů, kterými je Česká republika vázána.⁹

Trestné činy zabití, vražda novorozeného dítěte matkou a rvačka¹⁰ tvoří tzv. „první skupinu vyloučených trestných činů,¹¹ tj. jedná se o ty trestné činy, u nichž spáchání daného trestného činu vůbec nepřichází v úvahu, neboť tyto trestné činy nemůže právnická osoba s ohledem na znění jejich skutkových podstat z principu spáchat. Trestných činů vyloučených „v první skupině“ se tak může dopustit pouze a jen osoba fyzická, dokonce u nich nepřipadá v úvahu ani účastenství právnické osoby, a to ani v užším, ani v širším smyslu.

⁸ ŠÁMAL, Pavel. § 7 [Trestné činy]. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRĚVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 135.

⁹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz; dále též např. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007, s. 53–54; shodně JELÍNEK, Jiří. a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, s. 60–61.

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 158 [Rvačka]. In: ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRĚVNA, Jiří HERCZEG, Vladimír KRATOCHVÍL, František PŮRY, Stanislav RIZMAN, Milada ŠÁMALOVÁ, Helena VÁLKOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1627.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. § 7 [Trestné činy]. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRĚVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 135.

U trestného činu účasti na sebevraždě, který sám o sobě tvoří „druhou skupinu vyloučených trestných činů,“ se trestněprávní postih s ohledem na princip ultima ratio nejví jako vhodný a žádoucí.¹²

3 PŘÍČITATELNOST POD DROBNOHLEDEM

Otázka, zda je trestný čin příčitatelný právnické osobě, je jednou z nezbytných otázek, které musí být zodpovězeny, abychom mohli hovořit o trestní odpovědnosti právnické osoby. Ustanovení § 8 odst. 2 TOPO stanovuje podmínky přičtení spáchání trestného činu právnické osobě následovně:

„Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

- a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo*
- b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neúčinnily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“*

Příčitatelnost ve smyslu TOPO tak je možné rozdělit do dvou kategorií, jak jsou tyto uvedeny výše – podle písm. a) a podle písm. b), přičemž dělicím kritériem je okruh osob, které mohou za právnickou osobu jednat.¹³

První kategorie osob jsou osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a)–c) TOPO. Jedná se o tyto osoby:

- „a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,*
- b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),*

¹² ŠÁMAL, Pavel. § 7 [Trestné činy]. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRÍVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 135.

¹³ DĚDIČ, Jan. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRÍVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158.

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby.“

Druhá kategorie osob jsou osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. d) TOPO. Jedná se o tyto osoby:

„d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c),“

Ať už se jedná o statutární orgán, osobu ve vedoucím postavení, o osobu vykonávající rozhodující vliv na řízení této právnické osoby nebo o zaměstnance či osobu v obdobném postavení, je nutné striktně rozlišovat jednání této osoby „v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti“¹⁴ a jednání této osoby jako osoby fyzické, které nemá s právnickou osobou žádnou souvislost.¹⁵ Pokud se např. zaměstnanec nemocnice v pracovní době a na pracovišti dopustí jednání, ve kterém je spatřován trestný čin, kterého se může dopustit i právnická osoba, je nutné takové jednání podrobit důkladné analýze za účelem zjištění, zda se jedná o situaci, kdy se zaměstnanec nezávisle na svém pracovněprávním vztahu dopustil trestného činu (např. podání nevhodných léků, jenž vyvolají smrt pacienta z důvodu chyby zaměstnance, z důvodu neznalosti správného postupu, anebo dokonce může být smrt pacienta zapříčiněna úmyslným trestným činem zaměstnance, který pouze využil svého zaměstnání ke spáchání takového trestného činu), anebo zda se jedná o plnění pracovních úkolů (např. podání nevhodných léků při dodržení interních pokynů nemocnice pro podávání takových léků, jenž ovšem vyvolají smrt pacienta) a trestný čin je tak přičitatelný právnické osobě.

K diskutované problematice je rovněž nutné poznamenat, že trestní odpovědnost právnické osoby není odpovědností objektivní (na rozdíl od odpovědnosti v režimu správního práva, kde je odpovědnost právnické osoby objektivní). Trestní odpovědnost právnické osoby je třeba považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby, která je však odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby. Jedná se tak o zvláštní typ odpovědnosti, který má určitě blíže k zavinění (u fyzické osoby) než k objektivní

¹⁴ K tomu srov. zastoupení právnické osoby dle § 161 občanského zákoníku a násl.

¹⁵ K tomu srov. např. https://www.vsehrd.cz/clanek/k-otazce-pricitatelnosti-trestneho-cinu-pravnicke-osobe_47b83ee7-3378-498f-b2c7-1be2d5beae21

odpovědnosti. Kratochvíl např. v této souvislosti s odkazem na důvodovou zprávu k TOPO konstatuje, že „jde v podstatě o obdobnou odpovědnost jako při odpovědnosti za kvazidelikt, která je konstruována v § 360 odst. 1 trestního zákoníku.“¹⁶

Shora uvedené konstatování, že trestní odpovědnost právnické osoby je odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby, lze dovodit například pomocí § 8 odst. 4 písm. d) TOPO, dle kterého se § 8 odst. 1), 2) TOPO (tj. okruh osob jednajících za právnickou osobu a přičitatelnost) užíví i tehdy, pokud jednající fyzická osoba není za trestný čin trestně odpovědná.¹⁷

S otázkou podmínky přičitatelnosti dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO tak úzce souvisí otázka, jaký je vlastně rozdíl mezi tímto uvedeným ustanovením a § 8 odst. 5 TOPO a jaké byly úmysly zákonodárce pro takové rozčlenění.

Právní úprava vyvinění neboli exkulpce právnické osoby je upravena v ust. § 8 odst. 5 TOPO následovně: „Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.“

Stranou ponecháváme teoretické právní úvahy nad důvody vedoucími k přijetí právní úpravy vyvinění právnické osoby (okrajově lze snad jen zmínit, že inspirací pro právní úpravu vyvinění byla patrně úprava, která se postupně vytvořila u některých správních deliktů, a podle níž právnická osoba za správní delikt neodpovídá, jestliže vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila)¹⁸ a přejdeme rovnou k praktickému zamyšlení nad vztahem shora zmíněných odstavců § 8 TOPO.

¹⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, s. 249–253; dále pak Důvodová zpráva k TOPO, s. 52. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>; Více k tomuto problému srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140–421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 3047.

¹⁷ Ustanovení § 8 odst. 4) TOPO obsahuje výčet i jiných okolností, kdy se použijí § 8 odst. 1), 2) TOPO, a sice při jednání před vznikem právnické osoby, při vzniku právnické osoby, ale následněm rozhodnutí soudu o neplatnosti právnické osoby a dále při zjištění, že právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný.

¹⁸ K tomu srov. např. tato soudní rozhodnutí: VS Praha 6 A 12/94, NSS 5 Afs 3/2011, NSS 6 Afs 4/2013, NSS 1 As 188/2012, NSS 4 As 123/2014.

Ztotožňujeme se s Dědičem v názoru, že dikce § 8 odst. 5 TOPO není úplně nejméně. Pokud zákonodárce na straně jedné zakotvuje konstrukci přičitatelnosti, bylo by logické, aby se právnická osoba nemusela trestní odpovědnosti v zákonem stanovených případech zprostit, ale aby jí tato odpovědnost jednoduše nebyla v těchto případech přičítána.¹⁹ Osobně bychom ocenili i větší provázanost § 8 odst. 2 písm. b) TOPO a § 8 odst. 5) TOPO, neboť tyto spolu souvisejí a do jisté míry se překrývají. Ale ať je tomu tak či onak, na problematiku vyvinění je třeba nahlížet primárně optikou teleologického výkladu, tedy zkoumat smysl a účel tohoto institutu. Úmysly zákonodárce tak nelze v daném případě zcela jednoznačně vysledovat, domníváme se však, že určité překrývání uvedených odstavců je dáno zejména tím, že odst. 5) byl přijat s určitým časovým odstupem a tak ne zcela koresponduje s dřívější právní úpravou. Dalším důvodem může být to, že odst. 5) upravuje vyvinění způsobem „*zprostím se, pokud prokáží, že...*“; naproti tomu podle odst. 2) písm. b) lze spáchání trestného činu právnické osobě přičítat, pokud orgány právnické osoby „*neprovedly či neučinily opatření...*“. Pokud právnická osoba vynaloží veškeré úsilí, můžeme na druhé straně pomyslné rovnice konstatovat, že provedla či učinila požadovaná opatření. To stejné platí i obráceně. Uvedený závěr tak svědčí o tom, že oba odstavce mohou být chápány jako dvě strany jedné mince, ovšem pouze v rozsahu přičitatelného jednání zaměstnance či obecně podřízených osob. Odst. 5) je definován širěji, neboť obecně se odkazuje obecně na osoby uvedené v odst. 1).

Při bližším prozkoumání odst. 5) nezbývá než konstatovat, že vyvinění je právem hmotněprávní povahy, kterého právnická osoba může a nemusí využít a jehož alfou i omegou je jakási „poslední možnost“ právnické osoby „utéci“ před trestní odpovědností. Jedná se tedy o soubor činností, který, když bude řádně proveden, může, resp. měl by v konečném důsledku způsobit, že trestní odpovědnost právnické osoby vůbec nevznikne.²⁰

Vyvinění tak není, jak by se snad na první pohled mohlo zdát, procesním institutem a přístupem obviněné právnické osoby k trestnímu stíhání, který

¹⁹ DĚDIČ, Jan. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158.

²⁰ Dikce zákona sice poněkud mylně hovoří o zproštění, nicméně nejedná se o přičtení a následně zproštění, ale o nepřičtení apriori.

by v konečném důsledku mohl či měl způsobit její neodsouzení, a to hned ze dvou důvodů. Za prvé je institut vyvinění zařazen do druhé části TOPO, která je částí hmotněprávní, a za druhé by procesní pojetí vyvinění *apriori* zakládalo vinu právnické osoby, které by se tato mohla eventuálně zprostit. Jednalo by se tak o přístup, který by byl učebnicovým příkladem rozporu s presumpcí nevinu,²¹ jakožto základní zásadou trestního řízení.²²

4 VYBRANÉ TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ A JEJICH PŘÍČITATELNOST PRÁVNICKÉ OSOBY

Usmrcení z nedbalosti (§ 143 TZ) – u tohoto nedbalostního trestného činu se vyžaduje, aby prostřednictvím nedbalosti pachatele byla jinému způsobena smrt. Spáchání tohoto trestného činu fyzickou osobou si lze poměrně jednoduše představit, vyvstává však otázka, jak konkrétně by se uvedeného trestného činu mohla dopustit osoba právnická. Situace je podle našeho názoru do jisté míry obdobná, jako v případě, který byl judikován pod R 25/1953. V uvedeném případě bylo konstatováno, že *příprava léků* ošetrovatelkou je součást léčebného úkonu, za který odpovídá lékař, který lék podává. Opomene-li lékař z nedbalosti dohlédnout na přípravu takového léku, a došlo-li proto ke smrti nemocného pacienta, dopustí se lékař trestného činu usmrcení z nedbalosti podle § 143.²³

Obdobně je tomu i u právnické osoby (společnosti vytvářející léky), pokud např. osoba uvedená v § 8 odst. 1) písm. a)–c) TOPO např. vydala interní normativní právní akt, kterým je upraven postup při přípravě léků a tento postup je chybný a vede k vytvoření léku, v důsledku jehož podání pacient zemře, je trestně odpovědná právnická osoba, která disponuje oním interním normativním právním aktem.

Pokud by v předmětném případě došlo k situaci, kdy zaměstnanec právnické osoby bude postupovat podle chybného interního normativního aktu

²¹ MALÝ, Jan. Veřejnost hlavního líčení jako záruka zákonnosti. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 11–12, s. 233–236.

²² DĚDIČ, op. cit. sub 13, s. 158.

²³ ŠÁMAL, Pavel. § 143 [Usmrcení z nedbalosti]. In: ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Vladimír KRATOCHVÍL, František PÚRY, Stanislav RIZMAN, Milada ŠÁMALOVÁ, Helena VÁLKOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 1500.

a vytvoří lék, v důsledku jehož podání pacient zemře, je opět trestně odpovědná právnická osoba.

Ublížení na zdraví (§ 146 TZ) – u tohoto úmyslného trestného činu si lze představit situaci, kdy zaměstnanec právnické osoby – nemocnice, se bude úmyslně dopouštět tohoto trestného činu, a sice v rámci výkonu svých pracovněprávních povinností (např. využitím pooperačního stavu pacientů po celkové anestezii). Vystává tak otázka, zdali se jedná o trestný čin zaměstnance jako fyzické osoby, anebo zda je možné tento trestný čin přičítat právnické osobě – nemocnici.

Dle našeho názoru se může jednat o trestný čin právnické osoby – nemocnice, pokud by nastaly okolnosti dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, tj. „*orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.*“ V tuto chvíli je nutné zmínit již shora uvedený institut vyvinění dle § 8 odst. 5 TOPO, který se, jak již bylo řečeno, s § 8 odst. 2 písm. b) TOPO do určité míry překrývá,²⁴ pročť jsme toho názoru, že pokud právnická osoba neprovedla opatření dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, není možné konstatovat, že by „vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat“ a k vyvinění dle § 8 odst. 5 TOPO tak nemůže dojít.

Šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti (§ 153 TZ) – obdobně jako u trestného činu ublížení na zdraví se nabízí, že zaměstnavatel – právnická osoba – neprovede opatření dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO *in fine*, pročť může být tato trestně odpovědná.

Nedovolené přerušování těhotenství se souhlasem těhotné ženy (§ 160 TZ) – v tomto případě bude trestně odpovědná právnická osoba, která se bude „specializovat“ na umělé přerušování těhotenství některým ze způsobů, který není přípustný podle zákona o umělém přerušování těhotenství.

²⁴ DĚDIČ, Jan. § 8 [Trestní odpovědnost právnické osoby]. In: ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GRIVNA, František PŮRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 158.

Neoprávněné odebrání tkání a orgánů (§ 164 T'Z) – jako příklad lze uvést právnickou osobu, jejímž „předmětem podnikání“ bude odběr orgánů nezákonným způsobem. Jako příklad lze uvést např. trestnou činnost páchanou právnickými osobami (pseudoklinikami), které „akceptují“ lidské orgány jako platidlo, popř. které za odebraný (v lepším případě párový) orgán vyplácí „dárce“ částky, které navíc častokrát nedosahují skutečné hodnoty „darovaného“ orgánu.

5 ZÁVĚR

Na závěr nezbývá, než položit zákonodárci jednoduchou otázku – Quo vadis? Pokud až do novely TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb. byl výčet trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba, pozitivní a v tomto výčtu nebyl uveden žádný trestný čin proti životu a zdraví, představovala změna na negativní výčet kardinální zásah do chápání trestní odpovědnosti právnické osoby za trestné činy proti životu a zdraví, když podle pozitivní úpravy se právnická osoba nemůže dopustit toliko čtyř trestných činů proti životu a zdraví.

Klademe si tak otázku, zdali lze očekávat další vývoj ve výčtu trestných činů proti životu a zdraví, kterých se může právnická osoba dopustit, anebo zdali nejsou takové otázky na pořadu dne.

Literature

- FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-965-7.
- JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, 2007.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, Teoretik. ISBN 978-80-87576-58-8.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, Teoretik. ISBN 978-80-7502-351-3.

- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140–421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
- ŠÁMAL, Pavel, Jan DĚDIČ, Tomáš GŘIVNA, František PÚRY a Jiří ŘÍHA. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018.
- ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GŘIVNA, Jiří HERCZEG, Vladimír KRATOCHVÍL, František PÚRY, Stanislav RIZMAN, Milada ŠÁMALOVÁ, Helena VÁLKOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní zákoník (EVK)*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 201, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-592-3.

Periodicals

- KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 9, s. 249–253.
- MALÝ, Jan a Matěj ČERNÝ. Pobočný spolek v českém právním řádu a jeho trestní odpovědnost. *Právní rozhledy*, 2019, č. 12, s. 427–434.
- MALÝ, Jan. Veřejnost hlavního líčení jako záruka zákonnosti. *Trestněprávní revue*, 2019, č. 11–12, s. 233–236.

Judgments

- VS Praha 6 A 12/94.
- NSS 5 Afs 3/2011.
- NSS 6 Afs 4/2013.
- NSS 1 As 188/2012.
- NSS 4 As 123/2014.

Others

- Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

Contact – e-mail

jan.maly@law.muni.cz; eva.brucknerova@law.muni.cz

Trestné činy súvisiace so zneužívaním návykových látok v právnej úprave Slovenskej a Českej republiky¹

Veronika Marková

Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa dotýka trestnej činnosti, pri ktorej sú návykové látky jej súčasťou, pričom príspevok zahŕňa po obsahovej stránke prípady, kedy je trestný čin páchaný pod vplyvom návykovej látky, ako aj prípady, kedy je samotná návyková látka (iná než alkohol), rôznym spôsobom zneužívaná, či už ako predmet v súvislosti s obchodovaním, prípadne ide o problémové oblasti, ktoré súvisia s užívaním látky. Príspevok má ambíciu porovnávať skutkové podstaty týchto trestných činov v právnej úprave Slovenskej a Českej republiky.

Keywords in original language

Ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky; návyková látka; drogová trestná činnosť; omamná látka; psychotropná látka; stav vylučujúci spôsobilosť; obvykle jednorazová dávka; Trestný zákon.

Abstract

The contribution concerns crime in which addictive substances are part of it, the content of which includes cases where the offense is committed under the influence of an addictive substance, as well as cases where the substance itself (other than alcohol) is abused, whether as an object in connection with trading, or potentially problem areas related to substance use. The paper aims to compare the facts of these crimes in the legislation of the Slovak Republic and the Czech Republic.

¹ Tento príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-17-0217 – „*Služobné zátkroky príslušníkov Policajného zboru a aplikácia zásady primeranosti z trestnoprávneho a aplikácia administratívnoprávneho hľadiska*“.
Autorka je spoluriešiteľom grantu APVV č. APVV-17-0217.

Keywords

Substance Threatening; Addictive Substance; Drug Crime; Narcotic Substance; Psychotropic Substance; Exclusionary Condition; Usually Single Dose; Criminal Code.

1 ÚVOD

Trestná činnosť, ktorá bezprostredne súvisí so zneužívaním návykových látok v rámci súčasnej spoločnosti predstavuje neustále aktuálny problém, vzhľadom ku skutočnosti, že vplyv návykových látok z hľadiska štatistiky² trestných činov páchaných v SR je mimoriadne vysoký. V zmysle ustanovení zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len TZ) sa za návykovú látku považuje „alkohol, omamné látky, psychotropné látky a ostatné látky spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozpoznávacie schopnosti, alebo sociálne správanie.“³ Alkoholické nápoje sú definované v osobitnom zákone ako *liehoviny, destiláty, víno, pivo a iné nápoje, ktoré obsahujú viac ako 0,75 objemového percenta alkoholu.*⁴ Omamné látky (ďalej len OL) a psychotropné látky (ďalej len PL) sú taktiež definované osobitným zákonom⁵ nasledovne:

- OL – *sú látky vyvolávajúce návyk a psychickú a fyzickú závislosť ľudí charakterizovanú zmenami správania sa so závažnými zdravotnými a psychosociálnymi následkami, na ktoré sa vzťahuje medzinárodný dohovor, ktorým je Slovenská republika viazaná.*⁶
- PL – *sú látky ovplyvňujúce stav ľudskej psychiky pôsobením na centrálny nervový systém s menej závažnými zdravotnými a psychosociálnymi následkami, na ktoré sa vzťahuje medzinárodný dohovor, ktorým je Slovenská republika viazaná.*⁷

Ostatné látky spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozpoznávacie schopnosti alebo sociálne správanie z hľadiska tohto pojmu sú napríklad látky s rovnakými účinkami ako látky

2 Viz Evidenčno-štatistický systémy kriminality SR.

3 § 130 ods. 5 TZ SR.

4 § 1 zákone č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb.

5 § 2 ods. 1 a ods. 2 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch.

6 Jednotný dohovor o omamných látkach (vyhláška ministra zahraničných vecí č. 47/1965 Zb. v znení oznámenia Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 458/1991 Zb.).

7 Dohovor o psychotropných látkach (vyhláška ministra zahraničných vecí č. 62/1989 Zb.).

omamné alebo psychotropné, avšak zatiaľ nezaradené do skupín prílohy č. 1 zákona č. 139/1998 Z. z. v znení neskorších predpisov. Môže sa tak stať napr. u cudzokrajných rastlín pre ich doterajší ojedinelý výskyt alebo neprebádanosť vplyvu na ľudskú psychiku. Samotná príloha, ktorá upravuje jednotlivé typy omamných a psychotropných látok sa neustále dopĺňa o najnovšie látky v zmysle doterajších výskumov. Posledná novela v tejto oblasti na území SR bola zákonom č. 372/2019 Z. z., v zmysle ktorej sa zoznam omamných a psychotropných látok rozšíril o 5 nových na základe rozhodnutia prijatého na 62. zasadnutí Komisie pre omamné látky Úradu OSN pre omamné látky a kriminalitu dňa 19. 3. 2019 a o ďalšie látky bola príloha doplnená aj na základe pripomienkového konania.⁸ Uvedenou novelou sa zároveň sledovalo aj upravenie vypustenia látky cannabidiol (CBD) z II. skupiny psychotropných látok, nakoľko uvedená látka nie je psychoaktívna, ale má liečivé vplyvy a svetová zdravotnícka organizácia je taktiež považuje za neškodnú a nespôsobujúcu závislosť. Toto vypustenie sa však nakoniec neuskutočnilo z dôvodu vypustenia tohto bodu po rokovaní výborov.⁹

Návyková látka sa teda môže považovať za návykovú len v tom prípade, ak spĺňa v zmysle zákona všetky požiadavky na typ návykovej látky – čiže musí byť alkoholom podľa osobitného zákona alebo omamnou alebo psychotropnou látkou, ktoré sú zaradené medzi látky uvedené v prílohe osobitného zákona a zároveň musí byť svojou koncentráciou a množstvom spôsobilá na vyvolanie negatívnych dôsledkov, ktoré predpokladá zákonná definícia, čiže spôsobilá nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie, či rozpoznávacie schopnosti alebo sociálne správanie. V prípade, že OL alebo PL látka nie sú zaradené do zoznamu, ale spĺňajú definičné kritériá, môžu byť považované za ostatné látky, ktoré sú uvedené v zákonnej definícii.

Za **zneužívanie návykovej látky** je možné považovať každé konanie, pri ktorom páchatel' trestného činu používa návykovú látku na spáchanie trestného činu, či už túto návykovú látku má k dispozícii, prípadne ju užije (hoci samotné užívanie trestné nie je), alebo s ňou iným spôsobom disponuje, prípadne pod jej vplyvom sa dopúšťa rôznej trestnej činnosti. Z tohto

⁸ Dôvodová správa v návrhu zákona č. 372/2019 Z. z.

⁹ Bližšie pozri Legislatívny proces k novele zákona č. 372/2019 Z. z. *Národná rada SR* [online]. [cit. 20. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=7449>

pohľadu je nevyhnutné konštatovať, že vplyv návykových látok je možné pozorovať nielen na zdraví človeka, ktorý takúto látku užíva, ale aj na živote a zdraví iných osôb, na ktoré môže osoba pod vplyvom návykovej látky zaútočiť a vo všeobecnosti zneužívanie návykových látok môže mať dopad aj na celú spoločnosť, či vznik bezpečnostných rizík. Následky zneužívania návykových látok teda nedopadajú len na samotného jednotlivca, ktorý trestnú činnosť pácha, ale má to celospoločenský vplyv, v dôsledku čoho narastajú problémové oblasti. Napr. nárast drogového závislých osôb, vysoké náklady na ich liečbu, následná recidíva, či úmrtnosť, ako aj páchanie ďalšej trestnej činnosti. Užívanie drog a trestná činnosť sú vnímané ako vzájomne súvisiace sociálno-patologické javy, ako dve súčasť jedného problému.¹⁰

Tab. 1: Prehľad podielu vplyvu návykovej látky na páchaní trestnej činnosti

Rok	2016	2017	2018	2019
Celková trestná činnosť	69 635	66 215	61 392	58 829
Vplyv alkoholu + drog na páchanie trestnej činnosti	8 375 + 176	8 079 + 154	8 153 + 158	8 215 + 204
Podiel na celkovej kriminalite	12,27	12,43	13,53	14,31

Zdroj: EŠSK

Na základe dostupných štatistických údajov je možné v predchádzajúcom období konštatovať, že vplyv návykových látok na páchanie trestnej činnosti je mimoriadne vysoký a v posledných rokoch má stúpajúcu tendenciu, pričom z dostupných informácií sa najvyšší počet vplyvu návykovej látky dotýka trestného činu v zmysle § 289 – Ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky.

Trestné činy, ktoré sa dotýkajú zneužívania návykovej látky je možné rozdeliť do viacerých skupín z hľadiska páchanej trestnej činnosti:

1. **Skupina – tvoria ju trestné činy, ktoré sú páchané pod vplyvom návykovej látky** a ktoré z hľadiska štatistického vymedzenia tvoria najširšiu skupinu v tejto oblasti. Prevažná väčšina týchto trestných činov sa teda dotýka trestného činu podľa § 289, ale pomerne často je vplyv alkoholu, či drog pri trestných činoch násilného charakteru – napr. trestný čin ublíženia na zdraví (úmyselne), nebezpečné

¹⁰ VRÁBLOVÁ, M., J. KLÁTIK a V. RÍSOVÁ. *Drogové trestné činy*. Praha: Nakladatelství Leges, 2018, s. 17.

vyhrážanie, ale aj výtržníctvo, či trestné činy krádeže. V neposlednom rade tu patrí aj trestný in Opilstva.

2. **Skupina – sú trestné činy typicky drogové** – do tejto skupiny môžeme zaradiť trestné činy tzv. **drogovej kriminality**, kam patria trestné činy, ktoré sa dotýkajú len omamnej a psychotropnej látky (prípadne iných ďalších v zmysle konkrétnych znakov skutkovej podstaty trestných činov) a ide predovšetkým o trestný čin Nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi v zmysle § 171–§ 173 TZ a trestný čin Šírenia toxikománie v zmysle § 174 TZ.

Z hľadiska kriminologického rozmeru drogovej kriminality, ako aj z hľadiska analýzy stavu, štruktúry a dynamiky kriminality, je možné trestné činy s „drogovým“ (nealkoholovým) prvkom rozdeľovať na štyri skupiny:

- trestné činy, ktorých cieľom je vytvoriť ponuku drog,
- trestné činy páchané pod vplyvom drog,
- trestné činy zamerané na získanie drog,
- trestné činy páchané na drogovu závislých osobách.¹¹

Uvedená klasifikácia však súvisí len s trestnými činmi nealkoholového charakteru, pričom predmetom nášho príspevku sú aj trestné činy spájané s alkoholom, ktorý patrí medzi najčastejšie zneužívanú návykovú látku, pod vplyvom ktorej je páchaných najviac trestných činov, čo zároveň prináša do aplikačnej praxe a činnosti orgánov činných v trestnom konaní, ako aj iných zložiek Policajného zboru najväčšie problémy v súvislosti s úlohami na úseku bezpečnosti so zameraním na ohrozenie života a zdravia osôb, ako aj ich majetku.

2 TRESTNÉ ČINY, KTORÉ SÚ PÁCHANÉ POD VPLYVOM NÁVYKOVEJ LÁTKY V PRÁVNEJ ÚPRAVE SLOVENSKEJ A ČESKEJ REPUBLIKY A NIEKTORÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY

Trestné činy páchané pod vplyvom návykovej látky môžu mať z hľadiska ich charakteru rôzny význam, nakoľko môže ísť o trestné činy, pri ktorých

¹¹ VRÁBLOVÁ, M., J. KLÁTIK a V. RÍSOVÁ. *Drogové trestné činy*. Praha: Nakladatelství Leges, 2018, s. 43–44.

je návyková látka určitým prostriedkom, ktorý vyvoláva zmenu sociálneho správania sa osôb, v dôsledku čoho sa tieto osoby dopúšťajú rôznych násilných, či majetkových trestných činov. Najčastejšia forma tejto trestnej činnosti, tak ako to vyplýva aj zo štatistických ukazovateľov, tvoria trestné činy v zmysle § 289 TZ – Ohrozenie pod vplyvom návykovej látky. Trestný čin má 4 základné skutkové podstaty, ktoré sa od seba odlišujú objektívnou stránkou, predovšetkým spôsobom spáchania. Trestný čin je v zákone uvedený v nasledovnom znení:

- (1) *Kto vykonáva v stave vylučujúcom spôsobilosť, ktorý si privodil vplyvom návykovej látky, zamestnanie alebo inú činnosť, pri ktorých by mohol ohroziť život alebo zdravie ľudí alebo spôsobiť značnú škodu na majetku, potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok.*
- (2) *Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto sa pri výkone zamestnania alebo inej činnosti uvedenej v odseku 1 odmietne podrobiť vyšetreniu na zistenie návykovej látky, ktoré sa vykonáva dychovou skúškou alebo orientačným testovacím prístrojom, alebo sa odmietne podrobiť lekárskeму vyšetreniu odberom a vyšetrením krvi alebo iného biologického materiálu, či nie je ovplyvnený návykovou látkou, hoci by to pri vyšetrení nebolo spojené s nebezpečenstvom pre jeho zdravie.*
- (3) *Kto vykonáva v stave vylučujúcom spôsobilosť, ktorý si privodil vplyvom návykovej látky, zamestnanie alebo inú činnosť, pri ktorých by mohol ohroziť život alebo zdravie ľudí alebo spôsobiť značnú škodu na majetku,*
 - a) hoci bol za taký čin alebo za čin uvedený v odseku 2 v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený alebo z výkonu trestu odňatia slobody uloženého za taký čin alebo za čin uvedený v odseku 2 prepustený,*
 - b) hoci bol za obdobný čin spáchaný pod vplyvom návykovej látky alebo za čin uvedený v odseku 2 v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý, alebo*
 - c) spôsobil čo aj z nedbanlivosti inému ublíženie na zdraví alebo väčšiu škodu na cudzom majetku,**potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.*
- (4) *Odňatím slobody na dva roky až päť rokov sa páchatel potrestá, ak vykonáva v stave vylučujúcom spôsobilosť, ktorý si privodil vplyvom návykovej látky, konanie, pri ktorom by mohol ohroziť život alebo zdravie ľudí alebo spôsobiť značnú škodu na majetku pri výkone zamestnania alebo inej činnosti, pri ktorých je vplyv návykovej látky obzvlášť nebezpečný, najmä ak vedie prostriedok bromadnej prepravy.*

Veľmi zjednodušene je možné uviesť, že objektívne stránky pri tomto trestnom čine z hľadiska právnej úpravy v SR spočívajú v nasledovných spôsoboch spáchania:

- vykonávanie zamestnania alebo inej činnosti, pri ktorej vzniká ohrozenie na živote, zdraví alebo majetku, hoci je v stave vylučujúcom spôsobilosť,
- odmietnutie sa podrobeniu zistenia návykovej látky v tele,
- predchádzajúce odsúdenie alebo postihnutie, prípadne spôsobená škoda na zdraví a majetku,
- vykonávanie v stave vylučujúcom spôsobilosť zamestnanie, kde je vplyv návykovej látky nebezpečné, hlavne ak vedie hromadný dopravný prostriedok.

Uvedené ustanovenie prešlo v roku 2011 (zákon č. 313/2011 Z. z.) výraznou novelou, v rámci ktorej boli pridané do ustanovení TZ dve nové skutkové podstaty (ods. 1 a ods. 2), pričom, zákonodarcovia tento krok odôvodnili, že je potrebné prehĺbiť ochranu života, zdravia a majetku pred vodičmi, ktorí vedú motorové vozidlo pod vplyvom návykovej látky aj bez predchádzajúcej recidívy.

Za základný a najdôležitejší znak objektívnej stránky skutkovej podstaty tohto trestného činu je možné považovať – **stav vylučujúci spôsobilosť**. Tento stav nie je charakterizovaný právnou úpravou, ale jeho vymedzenie bolo potrebné upraviť, aby sa zjednotila rozhodovacia činnosť súdov, či orgánov činných v trestnom konaní judikatúrou Slovenskej republiky.

Stav vylučujúci spôsobilosť je také ovplyvnenie fyzických a psychických schopností návykovou látkou, ktoré vylučuje spôsobilosť vykonávať zamestnanie alebo činnosť, pri ktorých by mohol byť ohrozený život, zdravie ľudí alebo majetok. Ide o skutočnosť, ktorá musí byť riadne preukázaná, čiže bez dôvodných pochybností musí v čase spáchania skutku existovať tento stav a je potrebné ho dokazovať v každom konkrétnom prípade.¹² Na základe medicínskeho stanoviska, ktoré je akceptované trestnoprávnou praxou, je schopnosť vodiča bezpečne viesť motorové vozidlo zásadným spôsobom ovplyvnená, ak hladina alkoholu v jeho krvi dosiahne 0,4762 mg/l etanolu vo vzduchu (hladina 1 ‰ alkoholu v krvi). V konkrétnom prípade však postačí aj nižšia hladina alkoholu v krvi za predpokladu, že schopnosť vodiča viesť

¹² MIKUŠ, M. Ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky (§ 289 TZ). In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2019, roč. 25, č. 4, s. 12.

motorové vozidlo aj pri tejto nižšej hladine alkoholu bola znížená v tej miere, ako to vyžaduje toto ustanovenie.¹³ Uvedené konštatovanie vychádza aj zo stanoviska Slovenskej súdnolekárskej spoločnosti k používaniu dychových analyzátorov na zisťovanie koncentrácie vo vydychovanom vzduchu.¹⁴ Je však potrebné to vždy individualizovať. Ak nie je možné zistiť presné množstvo návykovej látky je možné začať trestné stíhanie za tento prečin, nakoľko ďalším skúmaním je možné vyvodiť zo súhrnu viacerých skutočností, že stav vylučujúci spôsobilosť musí existovať v čase spáchania skutku.¹⁵

V porovnaní s právnou úpravou v Českej republike je trestný čin Ohrozovania pod vplyvom návykovej látky uvedený v § 274 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (ďalej len Tr.Z.). Obdobne ako v SR je zaradený medzi trestné činy všeobecne nebezpečené (obecne nebezpečné – 7 hlava), prvý diel – trestné činy všeobecne ohrozujúce (obecne ohrozujúci).¹⁶ Znenie základnej skutkovej podstaty je nasledovné „*Kdo vykonáva ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.*“

V porovnaní teda s právnou úpravou v Slovenskej republike je právna úprava obdobná ako v Slovenskej republike (§ 289 ods. 1 TZ) a podobne ako v právnej úprave SR neexistuje právne vymedzenie pojmu stav vylučujúci spôsobilosť k určitej činnosti. V zmysle dostupného komentára¹⁷ je to dané predovšetkým účinkom jednotlivých návykových látok a rôznou povahou činností, na ktorých výkon môžu mať návykové látky vplyv. Je potrebné zachovať mieru individuality každého prípadu a nevyžaduje sa, aby sa páchatel dostal do stavu bezvedomia, ale stačí, ak stratí schopnosť bezpečne vykonávať danú činnosť. (R 54/1968 – čo je judikatúra, ktorá je obdobne využívaná aj v podmienkach SR).

¹³ Komentár k § 289 ods. 1 TZ. Dostupné z: <http://www.epi.sk>

¹⁴ Stanovisko zo dňa 22. 8. 2013.

¹⁵ BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon: Osobitná časť: Komentár. II. Díl.* Praha: C. H. Beck, 2010, s. 931.

¹⁶ Pri vysvetľovaní základnej terminológie sa autorka rozhodla spracovávať časť týkajúca sa právnej úpravy v ČR v slovenskom jazyku, okrem prípadu, že pôjde o zákonné vymedzenie skutkových podstat, ktoré z jej pohľadu je potrebné uvádzať v presne citovanom znení.

¹⁷ DRAŠTÍK, A., R. FREML, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA, A. SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. Díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2195.

V súvislosti s daným trestným činom (aspoň teda v podmienkach SR) vznikajú dva základné okruhy problémových otázok:

1. Otázka sebaobviňovania.
2. Otázka zisťovania návykovej látky inej než alkohol.

Ad 1) Ako už bolo uvedené vyššie, v rámci štatistických ukazovateľov trestný čin ohrozovania pod vplyvom návykovej látky je veľmi častým trestným činom a ide prevažne o situácie, kedy osoba vedie motorové vozidlo pod vplyvom návykovej látky (najmä alkoholu). V prípade, že vodič odmietne skúšku na alkohol dopúšťa sa trestného činu, čím sa teda upravila určitá zákonná fikcia viny (ak odmietne fúkať, tak nafúkal). K predmetnej skutočnosti bolo vydané aj Uznesenie Najvyššieho súdu SR,¹⁸ v ktorom sa konštatuje, že obvinený má právo neprispievať k vlastnému obvineniu, čo je vlastne rešpektovanie je práva odoprieť vypovedať, k čomu ho nie je možné nútiť. Na základe prezentovaných výsledkov zo zahraničia¹⁹ je možné konštatovať právny stav (o ktorom sa v rámci SR len diskutuje), že možnosť štátu použiť odmietnutie vykonania dychovej skúšky ak dôkazu v trestnom konaní je porušením práva prezumpcie neviny a jej jedného aspektu – *nemo tenetur seipsum accusare* – zákaz sebaobviňovania. V prípade realizácie dychovej skúšky je nevyhnutné, aby sa táto vykonávala za presne stanovených podmienok – certifikovaný prístroj (spravidla musím byť aj zaevidovaný aj certifikát), postup musí byť v súlade s návodom na obsluhu prístroja a osoba pred použitím musí byť poučená o spôsobe vykonania, pričom je potrebné skúšku opakovať po určitom čase (minimálne 15–20 minút po predchádzajúcej skúške), pričom v prípade pokynu prokurátora je možné túto skúšku opakovať až dovtedy, kým nebude mať klesajúcu tendenciu.²⁰ Z pohľadu dokazovania ide o dôležitú

¹⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 27. 11. 2014, sp.- zn. 5 Tdo 71/2014.

¹⁹ Bližšie pozri tiež JOKEJ, P. Podrobenie sa dychovej skúške a zákaz sebaobviňovania. *Právne listy* [online]. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a779-podrobenie-sa-dychovej-skuske-a-zakaz-sebaobviňovania>

²⁰ Uvedená skutočnosť bola získaná priamo rozhovormi s príslušníkmi PZ, pričom nebolo dostatočne odôvodnené, z akých dôvodov je potrebné dychovú skúšku opakovať viac krát. Môžeme sa domnievať, že je to len na účely možného budúceho znaleckého dokazovania skutočnosti týkajúcej sa stavu vylučujúceho spôsobilosť, nakoľko, tak ako to uvádza autor Mikuš vo svojom príspevku – MIKUŠ, M. Ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky (§ 289 TZ). In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2019, roč. 25, č. 4, s. 11–21, faktorov, ktoré môžu ovplyvňovať tento stav ovplyvnenia alkoholom je niekoľko. Taktiež ide aj o možné vypočutie osoby, ktorá je v tomto stave, nakoľko výsluch prichádza do úvahy až vtedy, ak u osoby je možné tento stav vylučujúci spôsobilosť vylúčiť.

súčasť trestného konania, nakoľko v prípade vedenia motorového vozidla pod vplyvom návykovej látky ide spravidla o jeden z usvedčujúcich dôkazov po ktorom nasleduje postup podľa § 204 TP – čiže tzv. „superrýchle“ skrátené vyšetrovanie. Z určitého uhla pohľadu je možné konštatovať aj to, že ak je osoba vyzvaná na dychovú skúšku má právo v zmysle zásady neobviňovať samu seba, odmietnuť vykonanie takejto skúšky, čo sa však bude posudzovať ako trestný čin podľa § 289 ods. 2, čím sa „znemožňuje“ osobe uplatniť si toto svoje právo garantované aj Ústavou SR.²¹ Na druhej strane je však možné v rámci právnej úpravy obvineného donútiť, aby určité úkony strpel, čím sa napr. myslí odber biologického materiálu a pod. Dôležité pre uplatnenie postupu podľa § 289 ods. 2 však nestačí, že osoba po poučení odmietne absolvovať dychovú skúšku, ale zároveň musí odmietnuť aj lekárske vyšetrenie na zistenie prítomnosti návykovej látky v krvi. Aplikčná prax je v tomto smere rozdielna (čo vyplýva aj z preštudovaných rozhodnutí súdov SR²²) vo vzťahu k tomuto trestnému činu, nakoľko v niektorých prípadoch sa trestne stíha osoba, ktorá odmietla na mieste spáchania skutku dychovú skúšku a lekárske vyšetrenie a v iných prípadoch sa vyžaduje, aby toto lekárske vyšetrenie bolo odmietnuté priamo pred ošetrovateľom, kde ho príslušná policajná hliadka dopraví. Základné rozhodnutie o vine je teda následne založené len na základe zistenia domnelého skutkového stavu.

Ad 2) v prípade zisťovania návykovej látky inej ako alkohol v súčasnosti SR nemá možnosti na ich zisťovanie, hoci v médiách už prebehla informácie o ich nákupe.²³ Testy však budú len orientačné, pričom by mali prítomnosť niektorých látok odhaliť po odobratí slín do 60 sekúnd. Z pohľadu trestného stíhania je však sporná otázka posúdenia stavu vylučujúceho spôsobilosť u požitia týchto látok. V súčasnosti sa v prípade zistenia, že osoba javí príznaky ovplyvnenia neznámou návykovou látkou (napr. zmeny v správaní, rozšírené zreničky, či pozorovanie osoby), takýto stav posúdi len ako priestupok na úseku bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky podľa § 22

²¹ Čl. 50 ods. 4 Ústavy SR.

²² www.justice.gov.sk

²³ KOVÁČ, P. Policajti dostanú nové testery. Drogy zachytia aj po niekoľkých dňoch. *SME* [online]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/22213974/policajti-dostanu-testery-na-drogy-pre-vodicov.html>

ods. 1 písm. f) zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.²⁴ Po nákupe testov bude potrebné vydať aj interný právny predpis, ktorý následne upraví podrobnosti ich používania. Z informácie, ktoré máme z ČR sa stali prípady, kedy boli niektorým vodičom odobrané vodičské preukazy po vykonanom testovaní, pričom následným biologickým odberom sa prítomnosť návykovej látky nepotvrdila. Polícia ČR následne argumentovala tým, že odobratie vodičského oprávnenie je na uvážení príslušnej hliadky a nie je to automatické. V podmienkach SR si teda budeme musieť počkať na výsledky nákupu a následne aj na súvisiace usmernenia.

V súvislosti s posudzovaním skutočnosti, či je osoba v stave vylučujúcom spôsobilosť napr. po užití kanabisu je v právnych úpravách krajín rôzna tolerovateľná hranica týkajúca sa množstva látky THC v krvi, ktorá by mohla ovplyvniť stav človeka, resp. jeho koncentráciu. Pri testovaní telesných tekutín za použitia vhodných prístrojov je možné konštatovať prítomnosť takejto látky, pričom prichádza do úvahy len možnosť, že osoba je takouto látkou ovplyvnená. Na rozdiel od hladiny alkoholu nie je koncentrácia THC v krvi tak bezprostredne v súvislosti s narušením šoférových schopností. Koncentrácia THC 3,7 ng/ml v krvi je porovnateľná s 0,5 promile alkoholu, pričom pravidelní užívatelia kanabisu tolerujú vyššie koncentrácie THC. V jednotlivých krajinách je však táto koncentrácia rôzna – od 1 ng/ml v Belgicku až po 2 ng/ml v Českej republike, či vo Veľkej Británii.²⁵ Táto oblasť skúmania je však stále vo vývoji a neustále sa objavujú nové štúdie, ktoré bude potrebné posúdiť, aby bolo možné vyjadriť konkrétnejší názor na tvorbu trestnej politiky vo vzťahu medzi kanabisom a vedením motorového vozidla.

2.1 Trestný čin opilstva

Tento trestný čin je ďalším zo skupiny trestných činov, ktoré sú páchané pod vplyvom návykovej látky. Tento trestný čin je však špecifický aj tým, že páchatel'a nebudeme trestnej stíhať za trestný čin, ktorého sa dopustil

²⁴ F) ako vodič počas vedenia vozidla použije inú návykovú látku alebo vedie vozidlo v takom čase po jej požití, keď sa na základe vykonaného vyšetrenia podľa osobitného predpisu návyková látka ešte nachádza v jeho organizme.

²⁵ OKRUHLICA, L. Kanabis a vedenie motorového vozidla. *Právne listy* [online]. 2019. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a760-kanabis-a-vedenie-motoroveho-vozidla>

v stave nepříčetnosti, nakoľko spáchanie činu v stave nepříčetnosti vylučuje trestnú zodpovednosť.^{26,27}

V zmysle právnej úpravy SR, ako aj ČR je znenie trestného činu obdobné:

§ 363 TZ

„(1) Kto sa požitím alebo aplikáciou návykovej látky, hoci aj z nedbanlivosti, privedie do stavu nepříčetnosti, v ktorom sa dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov; ak sa však dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, na ktorý zákon ustanovuje miernejší trest, potrestá sa týmto miernejším trestom.

(2) Ustanovenie odseku 1, ako ani § 23 sa nepoužije, ak sa páchatel privedol do stavu nepříčetnosti v úmysle spáchať trestný čin.“

§ 360 Tr.Z

„(1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.

(2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchať trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.“

V obidvoch prípadoch ide teda o vyjadrenie koncepcie tzv. Rauschdeliktu, ktorý predstavuje tzv. podmienenú trestnú zodpovednosť, pričom na porovnanie právnej úpravy SR a ČR je právna úprava v ČR precíznejšia vo vzťahu k pomenovaniu príslušného činu – činu inak trestného, kde právna úprava SR zostala pri pôvodnom vymedzení z novely zákona č. 557/1991 Zb. – čin, ktorý má inak znaky trestného činu.

²⁶ V zmysle § 23 TZ je nepříčetnosť definovaná nasledovne: „Kto pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak tento zákon neustanovuje inak.“

²⁷ V zmysle § 26 Tr.Z. –je nepříčetnosť definovaná obdobne: „Kdo pro duševní poruchu v době spáchaní činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“

3 TRESTNÉ ČINY TÝKAJÚCE SA OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÝCH LÁTOK V PRÁVNEJ ÚPRAVE SLOVENSKEJ A ČESKEJ REPUBLIKY A NIEKTORÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY

Trestné činy, ktoré sa bezprostredne dotýkajú tzv. Drogovej trestnej činnosti sú v právnom poriadku SR uvedené v 3. diele 1. hlavy osobitnej časti Trestného zákona s názvom Trestné činy ohrozujúce život alebo zdravie. Jedná sa predovšetkým o trestné činy:

- Nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi – § 171–173 TZ a
- Šírenie toxikománie – § 174 TZ.

V právnej úprave ČR je právna úprava o niečo presnejšie vymedzená v porovnaní s právnou úpravou na Slovensku, pričom tieto trestné činy sú uvedené v 7. hlave osobitnej časti Tr.Z – Trestné činy všeobecne nebezpečné. Medzi tieto trestné činy môžeme zaradiť:

- § 283 Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy;
- § 284 Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu;
- § 285 Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku;
- § 286 Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu;
- § 287 Šíření toxikomanie.

3.1 Nedovolená výroba

§ 172 ods. 1 TZ

„(1) Kto neoprávnene

a) vyrobí,

b) dovezie, vyvezie, prevezie alebo dá prepraviť,

c) kúpi, predá, vymení, zadováží, alebo

d) prechováva po akúkoľvek dobu,

omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor alebo kto takú činnosť sprostredkuje, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až desať rokov.“

§ 283 ods. 1 Tr.Z.

„(1) Kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem.“

Zo znenia právnych úprav je zrejmé, že ide o takmer rovnaké objektívne stránky, ktoré zahŕňajú jednotlivé spôsoby, akými sa s danými látkami nakladá, pričom v obidvoch prípadoch je konštatované, že musí ísť o neoprávnené nakladanie s takýmito látkami, pričom oprávnené nakladanie nie je vymedzené trestnoprávnymi predpismi, ale predpismi z iných právnych odvetví – v právnej úprave SR ide predovšetkým o zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov a v ČR ide o zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkach. Právna úprava je však v obidvoch prípadoch upravená aj ďalšími predpismi. O neoprávnené nakladanie teda pôjde, ak páchatel' bude konať v rozpore s týmito predpismi. Vo vzťahu k trestnej sankcii, ktorú je možné uložiť za tento trestný čin je však právna úprava v SR prísnejšia.

3.2 Prechovávanie pre vlastnú potrebu

§ 171 ods. 1, ods. 2 TZ

„(1) Kto neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekursor, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

(2) Odňatím slobody až na päť rokov sa páchatel' potrestá, ak neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekursor vo väčšom rozsahu.“

§ 284 ods. 1, ods. 2 Tr.Z.

„(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává v množství větším než malém omamnou látku konopí, pryskyřici z konopí nebo psychotropní látku obsahující jakýkoli tetrahydrokanabinol, izomer nebo jeho stereochemickou variantu (THC), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu přechovává jinou omamnou nebo psychotropní látku než uvedenou v odstavci 1 nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“

Z pohľadu právnej úpravy jednotlivých krajín je zrejmé, že právna úprava ČR je vo vzťahu k prechovávaniu omamných a psychotropných látok precíznejšia v dvoch smeroch:

- **Oddelenie právnej úpravy od tzv. dilerov od konzumentov**, čiže osôb, ktoré majú tieto látky pre vlastnú potrebu – v právnej úprav SR ide o jeden trestný čin oddelený od seba len paragrafovým vyjadrením a **Rozlišovanie v právnej úprave tzv. mäkké a tzv. tvrdé drogy**²⁸ – v tomto smere SR túto skutočnosť nerozlišuje a bez ohľadu na druh omamnej látky je páchatel' potrestaný rovnako, pričom v ČR sú tzv. mäkké drogy postihované menej prísne, pričom za tieto látky považuje právna úprava omamné látky na báze konope (marihuany), pričom môže ísť o konope, živicu z konope alebo iné látky obsahujúce akýkoľvek tetrahydrokanabidiol (THC),
- **Zároveň právna úprava ČR vymedzuje v znení aj množstvo – nie malé.**

V zmysle právnej úpravy SR je **prechovávanie drog pre vlastnú potrebu** definované v zmysle § 135, pričom za takéto prechovávanie je považované mať neoprávnené v držbe po akúkoľvek dobu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor v množstve, ktoré zodpovedá **najviac trojnásobku obvykle jednorazovej dávky na použitie**, a to pre osobnú spotrebu. Pre posúdenie vo väčšom rozsahu ide o desaťnásobok. Trestný postih sa teda odvíja od jednorazovej dávky, ktorá sa pri jednotlivých drogách posudzuje na základe znaleckého posudku. Za obvykle jednorazovú dávku je možné podľa rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu²⁹ považovať jednu priemernú dávku užívateľa v množstve, ktoré ovplyvňuje jeho psychiku či jeho schopnosti rozpoznávať a ovládať sa bez toho, aby došlo k ohrozeniu života a zdravia užívateľa. Je potrebné v tejto súvislosti hodnotiť dve kritériá – jednak množstvo danej látky ako aj množstvo účinnej látky, pričom je potrebné pre trestnú zodpovednosť splniť obidve zložky. Môže sa napr. stať, že osoba bude mať k dispozícii dávku drogy v množstve, ktoré bude zodpovedať stanovenej hranici, ale množstvo účinnej látky nebude dostatočné na to, aby toto množstvo bolo dostatočné na ovplyvnenie sociálneho

28 VRÁBLOVÁ, M., J. KLÁTIK a V. RÍSOVÁ. *Drogové trestné činy*. Praha: Nakladatelství Leges, 2018, s. 162.

29 Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 6Tdo 66/2015.

správania sa osoby, prípadne nebude mať vplyv na jeho ďalšiu činnosť. V tejto súvislosti boli vydané viaceré rozhodnutia Súdov SR³⁰, ktoré konštatovali minimálnu hmotnostnú hranicu obvykle jednorazovej dávky marihuany na 500 mg (0,5 g), čo je hmotnosť jednej bežnej tabakovej cigarety, pričom zároveň toto množstvo musí obsahovať minimálne 10 mg THC. Pri metamfetamíne je možné na základe rozhodovacej činnosti súdov³¹ považovať sa jednu priemernú dávku materiál, ktorý dosahuje minimálnu celkovú hmotnosť 100 mg, s obsahom účinnej látky minimálne 10 mg a následne od tohto množstva sa budú odvíjať aj násobky obvykle jednorazovej dávky. Na porovnanie tu však existuje aj Judikát Najvyššieho súdu SR,³² ktorý uvádza rozdielne stanovisko ako predchádzajúce rozhodnutia a akceptuje len (pre trestný postih stačí), ak množstvo účinnej látky obsiahnutej v celkovom množstve je schopné nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozpoznávacie schopnosti, alebo sociálne správanie. Judikát teda konštatuje, že pre trestnú zodpovednosť nie je potrebné stanoviť minimálnu hranicu hmotnosti drogy, nakoľko toto TZ neuvádza (zákon uvádza len trojnásobok obvykle jednorazovej dávky, čo je v podstate horná hranica posúdenia toho, či ide o držanie pre vlastnú potrebu), ale stačí len množstvo účinnej látky obsiahnutej v celkovom množstve zaisteného materiálu. Na porovnanie pri alkohole táto minimálna hranica bola taktiež stanovená judikatúrou, ktorá je používaná aj v súčasnosti, pričom sa stanovila ako objektívne kritérium posudzovania, kedy pri trestnom čine vzniká trestná zodpovednosť.³³ Považujem teda za správny názor ten, pri ktorom sa obdobne ako pri alkohole stanoví dolná hranica hmotnostného kritéria drogy v spojení s množstvom účinnej látky na posúdenie toho, či ide o trestný čin alebo o priestupok. Pri nákupe drogy totiž užívateľ nemôže vedieť, či droga, ktorú kupuje skutočne obsahuje toto množstvo látky, nakoľko ide o faktor skúmaný len v laboratórnych podmienkach.

³⁰ Napr. Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 3To/104/2016, alebo Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 4To/11/2014.

³¹ Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 4To/44/2016.

³² R 74/2017.

³³ R 12/1985.

Určiť, čo je to obvykle jednorazová dávka, mal ambíciu aj zákon, ktorý bol v roku 2017 predložený Národne rade SR³⁴, a obdobný návrh bol predložený aj v roku 2018 na rokovanie vlády zo strany Ministerstva spravodlivosti. Cieľom tejto právnej úpravy bolo určiť množstvá omamných látok a psychotropných látok na vykonanie ustanovení Trestného zákona a zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“). Návrh zákona v tejto časti reagoval na identifikované nedostatky právnej úpravy a z toho vyplývajúce problémy aplikačnej praxe pri postihovaní drogovej trestnej činnosti týkajúce sa správneho stanovenia hodnoty zadržaného množstva omamných látok a psychotropných látok, a to obvykle jednorazovej dávky pre vlastnú potrebu (§ 171 Trestného zákona) a rozsahu činu u ostatných foriem páchania drogových trestných činov (§ 172 Trestného zákona).

Jednotlivé minimálne množstvá boli stanovené nasledovne:

Druh OL alebo PL	Účinná látka	Nepatrné množstvo	Množstvo účinnej látky
Rastliny rodu Cannabis (konopa) – sušina, marihuana	tetrahydrokanabinoly, všetky izoméry delta hor. index 6a(10a), delta hor. index 6a(7), delta hor. index 7, delta hor. index 8, delta hor. index 10, delta hor. index 9(11) a ich stereochemické varianty (THC)	1 g	100 mg
Živica z rastlín rodu Cannabis (konopa), hašiš	tetrahydrokanabinoly, všetky izoméry delta hor. index 6a(10a), delta hor. index 6a(7), delta hor. index 7, delta hor. index 8, delta hor. index 10, delta hor. index 9(11) a ich stereochemické varianty (THC)	1 g	100 mg
Metamfetamín, pervitín	N-metyl-(1-fenylpropán-2-yl)amín	0,2 g	140 mg
Heroín	(N-metyl-4, 5-epoxy-7, 8-didehydromorfinán-3, 6-diyldiacetát	0,5 g	70 mg
Kokaín	metylexer benzoylalkgonínu	0,3 g	100 mg

³⁴ Blížšie pozri aj <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=6710>

Druh OL alebo PL	Účinná látka	Nepatrné množstvo	Množstvo účinnej látky
Amfetamín	(<)-(1-fenylpropán-2-yl)amín	0,2 g	140 mg
Fentanyl	N-fenyl-N-(1-fenetyl-4-piperidyl)propánamid	0,5 g	3 mg
meta-Chlórphenylpiperazín, mCPP	1- (3-chlórphenyl) piperazín	0,8 g alebo 3 tablety	150 mg
3, 4-Metyléndioxyamfetamín MDMA	N-metyl-1-(3, 4-metyléndioxyfenyl)propán-2-amín	0,8 g alebo 3 tablety	300 mg
Tenamfetamín, MDA	1-(3, 4-metyléndioxyfenyl)propán-2-amín	0,8 g alebo 3 tablety	300 mg
N-Etyl MDA, MDEA	N-etyl-1-(3, 4-metyléndioxyfenyl)propán-2-amín	0,8 g alebo 3 tablety	300 mg
Huby s obsahom psilocybínu a psilocínu – sušina	3-[2-(dimetylamin)etyl]-1H-indol-4-yl(dihydrogénfosfát) a 3-[2-(dimetylamin)etyl]-1H-indol-4-ol	10 g	100 mg
(+)-Lysergid, LSD, LSD-25	(+)-N, N-dietyllysergamid	3 papieriky alebo 3 tobolky napustené účinnou látkou (trip)	0,5 mg

Predmetný návrh zákona bol však nakoniec vypustený z rokovania, nakoľko sa nenašla politická vôľa.

V právnej úprave ČR je prechovávanie definované pre vlastnú potrebu ako množstvo väčšie nie malé, pričom toto množstvo je rovnaké pre konope (či iné látky obsahujúce THC), ako aj pre iné OL a PL. Prechovávanie pre vlastnú potrebu je následne definované ako držanie výlučne za účelom vlastného užitia látky osobou, ktorá túto látku drží. Nemôže ísť o držanie pre inú osobu. Množstvo väčšie ako malé je potrebné skúmať a odlišovať v závislosti od druhu látky, ako aj od jej účinku, pričom nie je možné stanoviť určitú spoločnú hranicu. V právnej úprave ČR je teda toto množstvo stanovované

súdnou praxou a príslušnou judikatúrou.³⁵ Za množstvo nie malé je považované také množstvo, ktoré viacnásobne prevyšuje bežnú dávku priemerného konzumenta, pričom súdna judikatúra nerozlišuje medzi prvokonzumentom alebo častým užívateľom takejto látky. Judikatúra zároveň konštatovala, že za množstvo nie malé je považované množstvo prevyšujúce držanie jednej dávky, nakoľko držanie jednej dávky nie je prechovávanie, ale ide o tzv. spotrebnú držbu – R 15/2014-I. Právna úprava Českej republiky však pred rokom 2014 vychádzala au Nariadenia vlády ČR č. 467/2009 Sb. ktorým sa stanovovali množstvá látok považované za nie malé, no uvedené nariadenie bolo zrušené Nálezom Ústavného súdu ČR Pl. ÚS 13/12 z roku 2013,³⁶ nakoľko sa konštatovalo, že nariadenie nemôže stanovovať, ktoré konanie je považované za trestný čin a tým, že množstvo látky pre trestné stíhanie bolo uvedené právnom predpise nižšej právnej sily (orgánom výkonnej moci), čo je v rozpore s princípmi fungovania právneho štátu, čím sa zároveň ponechalo skúmanie množstva látky vzhľadom na konkrétne skutkové okolnosti každého prípadu. Na základe tohto nálezu sa súdna prax dopracovala k základnému objektívnemu kritériu bežnej dávky, pričom za hornú hranicu malého množstva považované hranica sedemnásobku priemernej dennej dávky, pričom je potrebné podporne zohľadniť aj to, či išlo prvokonzumenta alebo dlhodobejšieho užívateľa, či iné skutočnosti, ktoré môžu mať vplyv na ohrozenie života a zdravia užívateľa.³⁷

Pre porovnanie právnych úprave je teda možné konštatovať približné rovnaké postupy, ktoré sa viac-menej riadia súdnou praxou, či ustálenou judikatúrou. Prax v rámci SR sa však riadi predovšetkým celkovým množstvom látky v kombinácii s účinnou látkou a neprihliada na stupeň závislosti užívateľa. Konkrétne aplikačnú prax v danej oblasti v ČR však posúdiť nedokážem, vzhľadom ku skutočnosti, že pre účely spracovania príspevku sme nemali možnosť konzultovať to s odborníkmi z ČR a riadili sme sa len odbornou literatúrou z danej oblasti.

35 DRAŠTÍK, A., R. FREML, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA, A. SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. Díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2338.

36 Nález Ústavního soudu ze dne 23. července 2013, sp. zn. Pl. ÚS 13/12, ve věci návrhu na zrušení § 289 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník č. 259/2013 Sb.

37 DRAŠTÍK, A., R. FREML, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA, A. SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. II. Díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 2339.

3.3 Nedovolené pestovanie rastlín

§ 285 Tr.Z.

„(1) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém rostlinu konopí, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců, peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

(2) Kdo neoprávněně pro vlastní potřebu pěstuje v množství větším než malém houbov nebo jinou rostlinu než uvedenou v odstavci 1 obsahující omamnou nebo psychotropní látku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo propadnutím věci.“

Skutková podstata sa obdobne ako u predchádzajúceho ustanovenia viaže na pestovanie pre vlastnú potrebu, čiže v množstve nie malom. V prípade, že by išlo o pestovanie, ktoré by nebolo posúdenie ako pre vlastnú potrebu, išlo by o pestovanie pre druhých, čo by bolo posúdené ako § 283 Tr.Z. bez ohľadu na to, aké by bolo množstvo týchto rastlín, pričom trestná sadzba je v danom prípade vyššia. Rovnako ako pri prechovávaní pre vlastnú potrebu aj v tomto prípade zákonodarca odlišuje pestovanie rastlín konope od iných rastlín alebo húb, ktoré obsahujú inú látku ako THC, pričom druhá skutková podstata má zároveň aj prísnejší postih.

Medzi rastliny a huby, ktoré obsahujú OL alebo PL je možné zaradiť³⁸

- rastliny:
 - konope – v usušenej podobe je známa pod pojmom marihuana a z jej živice sa vyrába hašiš. Aby bol možný trestný postih musí táto rastlina obsahovať viac ako 0,3 % látok zo skupiny THC. Ak rastlina uvedené percento nespĺňa nie je nakladanie s ňou žiadnym spôsobom obmedzované.
 - kokainovník pravý.
- Huby – všetky huby, ktoré obsahujú psilocybín a psilocín (ide o halucinogénne látky, ktoré sa nachádzajú vo viacerých divo rastúcich hubách, pričom účinky tejto látky sú podobné LSD – ide napr. o holohlavec (lysohlávka)).

O neoprávnené pestovanie ide vtedy, ak na toto nie je vydané povolenie v zmysle osobitného zákona,³⁹ pričom za množstvo nie malé je u konope považované viac ako 5 rastlín a u húb ide o viac ako 40.⁴⁰

³⁸ V zmysle nariadenia vlády č. 455/2009 Sb.

³⁹ Zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkach.

⁴⁰ V zmysle prílohy k nariadeniu vlády č. 455/2009 Sb.

Uvedená skutková podstata v právnej úprave SR neexistuje a súčasné možnosti postihu takéhoto protiprávneho konania sú naviazané na § 172, pričom v zmysle aktuálne platnej judikatúry⁴¹ sú rastliny rodu Cannabis (konopa), okrem semien a odrôd konopy siatej uvedených v osobitnom predpise, sú omamnou látkou v zmysle zákona č. 139/1998 Z. z. o OL a PL a prípravkoch v znení neskorších predpisov, ak obsahujú psychotropnú látku THC ako účinnú látku, a to v koncentrácii, ktorá je spôsobilá vyvolať návyk a psychickú a fyzickú závislosť ľudí. Ak je táto skutočnosť splnená, bez ohľadu na to, či ide o rastliny nespracované na účel sušením, sú tieto rastliny OL alebo PL pre účely ustanovenia § 171 alebo § 172. tieto rastliny teda nie sú predmetom určeným na nedovolenú výrobu omamnej látky alebo psychotropnej látky v zmysle § 173 ods. 1 Trestného zákona.⁴² Za predmet určený na výrobu je možné považovať len ten predmet, z ktorého sa OL alebo PL vyrába, pričom pri pestovaní nejde o výrobu, nakoľko pestovaním nevzniká nová omamná látka, ale ide zadováženie si tejto látky, prípadne jej následne prechovávanie. Trestný čin je následne dokonaný dopestovaním rastlín do štádia vegetačného vývoja, v ktorom obsahujú dostatočné množstvo účinnej látky na vyvolanie účinku. Samotné sušenie rastliny je len proces konzervovania, za účelom ďalšieho využitia v budúcnosti. Neoprávnené prechovávanie je teda možné súbežne aj s pestovaním takých rastlín, ak je produkčná plocha súčasťou priestoru fakticky ovládaného páchatelom alebo inou osobou, ktorá páchatelovi využitie priestoru umožní alebo páchatel'a na pestovanie rastlín použije. Zákonné znaky podľa § 172 ods. 1 písm. c) a písm. d) TZ sa v takom prípade použijú popri sebe.

3.4 Výroba a držanie predmetu na výrobu OL a PL

§ 173 TZ

„Kto vyrobí, sebe alebo inému zadováží alebo prechováva predmet určený na nedovolenú výrobu omamnej látky, psychotropnej látky, jedu a prekurzora, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.“

⁴¹ R 35/2016.

⁴² Najvyšší súd k tejto skutočnosti musel zaujať stanovisko, vzhľadom na nejednoznačnosť pri rozhodovacej činnosti niektorých súdov SR.

§ 286 Tr.Z.

„(1) Kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává prekursor nebo jiný předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku, který obsahuje omamnou nebo psychotropní látku, nebo jedu, bude potrestán odnětím svobody až na pět let, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“

V rámci české právní úpravy ide o samostatný trestný čin so svojím vlastním pomenovaním, kým v právnej úprave SR ide len samostatnú skutkovú podstatu trestného činu Nedovolenej omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekursorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 173.

Primárnym objektom takejto skutkovej podstaty (trestného činu v ČR) je záujem spoločnosti na kontrole s nakladaním s nebezpečnými látkami, ktoré môžu ohroziť život alebo zdravie človeka. Za výrobu predmetu, ktorý je vymedzený skutkovou podstatou je možné chápať.

Z pohľadu skutkových podstát je potrebné zdôrazniť, že kým právna úprava SR je vymedzená všeobecnejšie vo vzťahu ku predmetu, ktorý je určený na výrobu OL, PS jedu alebo prekursora, česká právna úprava za predmet považuje aj samotný prekursor. Za tieto predmet je teda možné považovať rôzne laboratórne, technické a technologické predmety, ktoré sú spôsobilé na výrobu týchto látok, hoci môžu byť spôsobilé aj na výrobu iných neškodných a dovolených látok. Je potrebné následne skúmať aj subjektívnu stránku vo vzťahu k drogovej trestnej činnosti. Je však namieste uvažovať nad tým, či vymedzenie prekursora v tejto skutkovej podstate nie je nadbytočné, vzhľadom k tomu, že rôzne protiprávne konania vo vzťahu k neoprávnenému nakladaniu s prekursorami je taktiež súčasťou aj § 283 Tr.Z. Platí totiž zásada subsidiarity jednotlivých ustanovení trestných činov podľa § 284 – 287 k trestnému činu podľa § 283, ktoré je považované za najvšeobecnejšiu skutkovú podstatu. Obdobe to platí aj pre právnu úpravu v SR.

3.5 Šírenie toxikománie

§ 174 TZ

„(1) Kto zvádza iného na zneužívanie inej návykovej látky než alkoholu alebo ho v tom podporuje alebo kto zneužívanie takej látky inak podnecuje alebo šíri, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.“

§ 287 Tr.Z.

„(1) Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zúkazem činnosti.“

Šírenie toxikománie je trestným činom, ktorého objektom je záujem spoločnosti na tom, aby sa nerozširovala závislosť na návykových látkach okrem alkoholu. Objektívna stránka u obidvoch právnych úprav je rovnaká a ide o zvädzanie ku zneužívaniu, ale podpora takého konania, či jeho podnecovanie alebo šírenie.

V nedávnej minulosti bol tento trestný čin aj predmetom mediálneho politického boja, v rámci čoho jeden z predstaviteľov politického subjektu mal v rámci debaty so študentami uviesť nasledovné – „*Ja som bládal, či neexistuje už nejaký taký spôsob hackovania, ktorý náš mozog obľupuje a zároveň je účinný a či sa z neho nedá poučiť. A vďaka mojej dlhodobej práci a skúsenostiam som na to prišiel. Existuje. Áno, sú to drogy,*“ znelo vo videu Michala Trubana z roku 2012 na konferencii Manager Expo. A s mladými účastníkmi konferencie sa lúčil so slovami „*Ďakujem za pozornosť, užívajte si drogy.*“ Vec bola nakoniec odmietnutá, že sa nejedná o trestný čin a pojem droga vo vyjadrení predstavoval len metaforu.

4 ZÁVER

Trestné činy, ktoré sú páchané v súvislosti s návykovými látkami predstavujú súčasť práce príslušníkov Policajného zboru, ktorí častokrát musia v danej situácii riešiť skutočnosť, či osoba trestný čin vykonáva v stave vylučujúcom spôsobilosť z dôvodu požitia návykovej látky a následne vyhodnotiť, aký postup je potrebné zvoliť pre možné použitie ustanovení TZ a TP. Poznanie presného znenia skutkových podstát trestných činov je teda potrebné nielen pre posudzovanie konkrétnych typových znakov skutkovej podstaty trestného činu, ale aj pre zvolenie vhodného postupu, ktorý má následne policajt zvoliť pri riešení danej veci. Poznanie všetkých skutočností následne pomáha riešiť otázku, či trestné právo použiť len ako prostriedok „*ultima ratio*“, alebo je už trestné právo, ako represívna zložka právneho poriadku SR či ČR, potrebné na posúdenie skutku. Pri trestných

činoch, v rámci ktorých je prítomná návyková látka, je potrebné sa zamerať nielen na represívnu zložku trestu, ale pôsobiť na následné predchádzanie tejto trestnej činnosti. Za tým účelom pri trestných činoch, ktoré boli spáchané pod vplyvom návykovej látky má trestné právo viaceré možnosti, ako napr. uloženie trestu zákazu činnosti v súvislosti s vedením motorového vozidla pod vplyvom návykovej látky, alebo možnosť uloženia ochranného opatrenia – ochranného liečenia a pod. Pri tzv. drogových trestných činoch je potrebné pred represívnou zložkou voliť cestu prevencie, čiže predchádzať tomu, aby boli trestné činy vôbec páchané. Ide však o neľahkú úlohu, na ktorej musí participovať celá spoločnosť so všetkými jej zložkami – psychologickými, spoločenskými, pedagogickými, a ďalšími, ktoré by mali vplyvať tak, aby ku zneužívaniu návykových látok nedochádzalo. Zložitost' problému sa v spoločnosti odráža aj na častých diskusiách týkajúcich sa legalizácie, či dekriminalizácie niektorých drog. Či je však táto naša spoločnosť pripravená na takúto zmenu je potrebné zvážiť. Na mieste je tiež potrebné rozmýšľať nad osobitným riešením postupu v prípade konzumentov (užívateľov) drog, pri ktorých je potrebné pozornosť venovať liečbe a vhodným terapeutickým postupom, aby k ďalšiemu zneužívaniu nedochádzalo.

Literature

- BURDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon: Všeobecná část: Komentár. I. díl (§ 1–143)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0.
- BURDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon: Osobitná část: Komentár. II. díl (§ 144–440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
- DRAŠTÍK, A., R. FREML, T. DURDÍK, M. RŮŽIČKA, A. SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentár. II. Díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1696 s. ISBN 978-80-7478-790-4.
- JOKEP, P. Podrobenie sa dychovej skúške a zákaz sebaobviňovania. *Právne listy* [online]. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a779-podrobenie-sa-dychovej-skuske-a-zakaz-sebaobvinovania>
- KLÁTIK, J. Drogová trestná činnosť. In: *Trestnoprávne súvislosti ochrany života a zdravia. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2018, s. 65–79. ISBN 978-80-7502-313-1.

- KOVÁČ, P. Policajti dostanú nové testery. Drogy zachytia aj po niekoľkých dňoch. *SME* [online]. 2019. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/22213974/policajti-dostanu-testery-na-drogy-pre-vodcov.html>
- KURILOVSKÁ, L. *Základné zásady trestného konania: Účel a základná limitácia*. 1. vyd. Šamorín: HEURÉKA, 2013, 141 s. ISBN 978-80-89122-91-2.
- MARCINOVÁ, S. Problematika hmotnostného kritéria pri trestnom čine podľa ustanovenia § 171 Trestného zákona. In: *Trestnoprávne súvislosti ochrany života a zdravia. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2018, s. 296–309. ISBN 978-80-7502-313-1.
- MIKUŠ M. Ohrozovanie pod vplyvom návykovej látky (§ 289 TZ). In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2019, roč. 25, č. 4, s. 11–21.
- OKRUHLICA, L. Kanabis a vedenie motorového vozidla. *Právne listy* [online]. 2019. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a760-kanabis-a-vedenie-motoroveho-vozidla>
- ŠAMKO, P. Množstvo účinnej látky THC v obvykle jednorazovej dávke marihuany. *Právne listy* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a514-mnozstvo-ucinnejsi-latky-thc-v-obvykle-jednorazovej-davke-marihuany>
- ŠAMKO, P. O „výrobe marihuany z marihuany“ a držbe živej rastliny konope. *Právne listy* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a440-o-vyrobe-marihuany-z-marihuany-a-drzbe-zivej-rastliny-konope>
- VARGA, P. Právna úprava drogovej kriminality v Trestnom zákone z aspektu nelegálnych drog. In: *Trestnoprávne súvislosti ochrany života a zdravia. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2018, s. 533–549. ISBN 978-80-7502-313-1.
- VRÁBLOVÁ, M., J. KLÁTIK a V. RÍSOVÁ. *Drogové trestné činy*. Praha: Leges, 2018, 214 s. ISBN 978-80-7502-362-9.
- ZÁHORA, J. Otvorené otázky dekriminalizácie drog. In: *Trestnoprávne súvislosti ochrany života a zdravia. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2018, s. 80–92. ISBN 978-80-7502-313-1.
- ŽUPÍK, T. Úvaha o problematických aspektoch právnej úpravy trestného činu Ohrozenia pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 ods. 2 Trestného zákona. In: *Trestnoprávne súvislosti ochrany života a zdravia. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Praha: Leges, 2018, s. 268–295. ISBN 978-80-7502-313-1.

Ústava Slovenskej republiky – ústavný zákon č. 460/1992 Zb.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb.

Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch.

Návrh zákona z roku 2018 týkajúci sa množstva omamných a psychotropných látok, rastlín a húb obsahujúcich omamní látky alebo psychotropné látky.

Jednotný dohovor o omamných látkach (vyhláška ministra zahraničných vecí č. 47/1965 Zb. v znení oznámenia Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 458/1991 Zb.).

Dohovor o psychotropných látkach (vyhláška ministra zahraničných vecí č. 62/1989 Zb.).

Legislatívny proces k novele zákona č. 372/2019 Z. z. *Národná rada SR* [online]. [cit. 20. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=7449>

Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5 Tdo 71/2014.

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 3To/104/2016.

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave sp. zn. 4To/11/2014.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 6Tdo 66/2015.

R 74/2017.

R 12/1985.

www.slov-lex.sk

www.epi.sk

www.minv.sk

Contact – e-mail

Veronika.markova@minv.sk

Proč se bát psychopatů: kriminologické a psychologické aspekty psychopatie

Tomáš Pliska

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Psychopatie je pojmem, který je širokou i odbornou společností vnímán, mnohdy však ne dobře pochopen. Nejsou to však jen odborníci v oblasti psychologie a psychiatrie, kteří by měli tomuto termínu rozumět, nýbrž i právníci, zejména pak ti zabývající se trestním právem. Psychopatická porucha osobnosti se v naší společnosti projevuje rozličnými způsoby, nicméně v rovině kriminality se jedná o projevy nejextrémnější povahy, a to v takovém rozsahu, že je psychopatie některými autory nazývána „unified theory of crime“. Je proto na místě, představit závěry výzkumu v oblasti psychologie i kriminologie, tak aby bylo možné si představit, co se pod tímto často zmateně vykládaným pojmem skrývá a zodpovědět otázku, proč by se jím měli zabývat i právníci. Případně jinými slovy, proč bychom se měli psychopatů bát.

Keywords in original language

Psychopatie; kriminologie; recidiva; vražda.

Abstract

Psychopathy is a term that is widely perceived by the general and professional society, but often not well understood. However, it is not only professionals in psychology and psychiatry who should understand this term, but also lawyers, especially those dealing with criminal law. Psychopathic personality disorder manifests itself in various ways in our society, but at the level of criminality these are manifestations of the most extreme nature, to the extent that psychopathy is called by some authors „unified theory of crime“. It is therefore appropriate to present the findings of research in the field of psychology and criminology, so that one can imagine what is hidden under this often confusedly explained concept and to answer the

question why should lawyers be also dealing with it. Or in other words, why should we be afraid of psychopaths.

Keywords

Psychopathy; Criminology; Recidivism; Homicide.

1 ÚVOD

Psychopatie je pojem, jehož obsah vnímají rozličné kultury napříč časem, ať už se jedná o fiktivní příběhy nebo historické záznamy, tato temně vyhlížející porucha osobnosti s lidstvem kráčela od nepaměti. Nemusíme jít daleko a nalezneme historické postavy, které by s vysokou pravděpodobností splňovaly moderní kritéria až pro klinické psychopaty. Příkladem si uveďme jedince typu Adolf Hitler, Josif Vissarionovič Džugašvili známější pod jménem Stalin nebo například hlouběji v dějinách římský císař Caligula. Dějepisectví však není jediným způsobem, jak zachytit a odrazit jevy ve společnosti, v oblasti umění a mýtu můžeme taktéž pozorovat postavy narušené mimo jiné i psychopatickými rysy osobnosti. Ostatně Starý zákon je typicky psychopatických projevů plný a v modernějších dobách můžeme ukázat například na dílo Mechanický pomeranč od Anthonyho Burgesse nebo postavu Hannibala Lectera z knižní série napsané Thomasem Harrisem. Alespoň s nějakým tímto příkladem se čtenář určitě někde setkal, případně slyšel pojem psychopat mnohokrát skloňovaný v mediích nebo soudních rozhodnutích zohledňujících znalecké posudky. Co však tento termín znamená? Na uvedenou otázku se v následujícím textu pokusím odpovědět jak z hlediska psychologického, tak i toho kriminologického a snad se mi i podaří osvětlit důvody proč se bát psychopatů.

2 CO JE TO PSYCHOPATIE?

Jak jsem již zmínil, obsahově není psychopatie exkluzivní a vnímaná pouze v rámci naší západní kultury. Například kmen Jorubů z jihozápadní Nigerie užívá termínu *aranakan* který je možné vystihnout jako „*osobu, která si jde vždy za svým bez ohledu na ostatní, je nespolupracující, plná zlých úmyslů a bezhlavá*“. Dále třeba Inuité užívají svým obsahem obdobné slovo *kuunlangeta* jehož význam by byl asi následující – „*osoba jejíž mysl ví co má dělat, ale nedělá to*“ a k tomu

opakovaně lže, krade, podvádí a znásilňuje. Zajímavostí je způsob nakládání s těmito jedinci. Na otázku, co s takovým *kunlangetou* udělat, odpověděl jeden z kmenu Yupik „někdo by ho musel strčit dolů z ledu, když se nikdo jiný nedívá“.^{1,2}

Výše zmíněné popisy slov *aranakan* a *kunlangeta* sice poměrně hezky shrnují alespoň některé z pojmových znaků či symptomů psychopatie, nicméně tato porucha prošla poměrně turbulentním historickým vývojem v oblasti vědy. Jednou z prvních osob, která se konceptem přibližujícím se dnešní psychopatické poruše osobnosti, zabývala byl francouzský lékař Phillipe Pinel. V roce 1806 popsal stav *maniaque sans délire*, tedy šílenství bez deliria, poté jeden z jeho žáků Jean E. D. Esquirol použil podobně znějícího pojmu *la folie raisonnée* – racionální šílenství. V USA a Anglii se zase uchytil ještě dnes občas užívaný termín *morální šílenství*. Samotné slovo psychopatie však bývá přiřazováno k německému psychiatrovi J. L. A. Kochovi, který v roce 1888 použil termínu *psychopastiche*, znamenajícího trpící duše. Kochovi trpící duše sice dostaly určité uznání svým zařazením do tehdejší klasické učebnice klinické psychiatrie. Nicméně pojem psychopatie byl postupně německou psychiatrickou školou rozmělněn a pod psychopatii bylo možné subsumovat podstatně širší rozsah symptomů s dnešním chápáním psychopatie nesouvisejících. Obrození psychopata jako jedince významně omezeného zejména v morálních úvahách/intuicích, empatii a podobně, je přiřazováno k přelomu 30. a 40. let 19. století a americkému psychiatrovi jménem Harvey Cleckley, díky jehož práci se znovu rozhořela zvědavost výzkumníků, přičemž jedním z nich byl i Dr. Robert Hare, autor moderního diagnostického testu psychopatie.³

2.1 Diagnostika a znaky psychopatie

Výše zmíněný Robert Hare je autorem testu PCL (Psychopathy Checklist) resp. jeho již vícekrát revidované verze PCL-R, někdy také nazývaného „zlatým standardem“ testování psychopatie. Jak naznačuje poslední poznámka, testů určených k diagnostice psychopatické poruchy osobnosti existuje

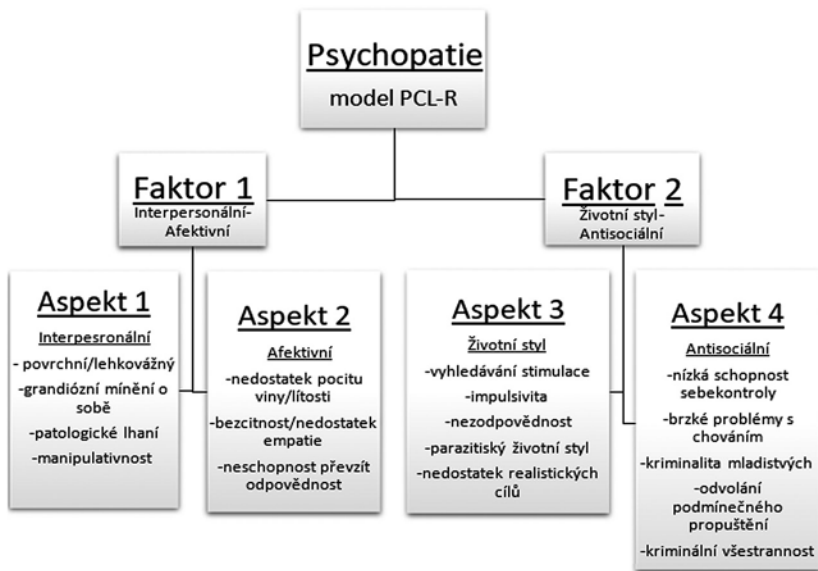
¹ KIEHL, K. A. a M. B. HOFFMAN. The Criminal Psychopath: History, Neuroscience, Treatment, and Economics. *Jurimetrics* [online]. 2010, roč. 52 [cit. 20. 1. 2020].

² Zajímavější by už bylo jen zjistit, zda jejich kmen takový trest vnímá utilitárně nebo spíše retribučně. Je taky možné, že by se jim naše dělení teorií trestání zdálo jako směšný pseudoprobém.

³ KIEHL, K. A. a M. B. HOFFMAN. The Criminal Psychopath: History, Neuroscience, Treatment, and Economics. *Jurimetrics* [online]. 2010, roč. 52 [cit. 20. 1. 2020].

v dnešní době více. Nicméně PCL-R je obecně uznávaný jako nejvíce výzkumy prověřený a podložený z nich. Tento test má více svých typů užívaných v závislosti na okolnostech, příkladem třeba PCL: YV (Psychopathy Checklist: Youth Version) pro mladistvé. V následujícím textu se budu však zabývat jen klasickým PCL-R, jelikož pro potřeby vysvětlení podstaty psychopatie je postačující.

I v rámci PCL-R bylo u revidovaných verzí vytvořeno více typů tohoto testu, který rozděloval psychopatické rysy do různých skupin na základě faktorové analýzy. Pro účely této práce budu strukturu psychopatické poruchy osobnosti popisovat na sice méně empiricky ověřené verzi struktury PCL, přesto dle mého názoru na verzi přehlednější pro popis diagnosticky významných znaků psychopatie. Totiž verze, o kterých mluvím se dělí na 2, 3 až 4 oddělené faktory psychopatie, které se dále rozdělují na různé aspekty. Niže je možné vidět variaci na 2 faktorový model rozdělený do 4 aspektů.⁴ Uvedené schéma považuji za dostatečně vypovídající k pojmovým znakům psychopatie.

Zdroj: GLENN, Andrea L. a Adrian RAINE. *Psychopathy: An Introduction to Biological Findings and Their Implications* [online]. New York, 2014, s. 8 [cit. 20. 1. 2020].

⁴ GLENN, Andrea L. a Adrian RAINE. *Psychopathy: An Introduction to Biological Findings and Their Implications*. NYU Press [online]. New York, 2014, s. 6–8 [cit. 20. 1. 2020].

Znaky psychopatické poruchy osobnosti ilustrované schématem výše jsou v PCL-R hodnoceny na základě 20 položek, kdy u každé je možno získat 0–2 body. Maximální dosažitelné skóre pak činí 40 bodů, minimální 0. Obecně je možné říct, že jedinci se maximálním skóre jsou velmi vzácní. Většina populace by však rozhodně dosáhla nenulové úrovně bodů. Podle výzkumů se uvádí, že průměrné skóre u obecné nevězněné populace činí přibližně 6,6 bodů.⁵

K diagnóze klinické psychopatie se uvádí různé hranice. Například Dr. Robert Hare tuto hranici stanovuje na 30 bodů. Nicméně spousta výzkumů v této oblasti je tvořena se subjekty dosahujícími úrovně 25 bodů a víc, případně s hranicemi 26 nebo 27 body, kdy je jedinec již označován, když ne za klinického psychopata, tak alespoň za silně psychopatického. Je tedy možné říct, že psychopatie hodnocená dle PCL-R (i množstvím jiných testů) je hodnocena jako určité spektrum, kdy jsme (řeceno s nadsázkou) prakticky všichni více či méně psychopaty.

2.2 Psychopatie a antisociální porucha osobnosti

Mnozí čtenáři se již možná setkali s pojmem antisociální porucha osobnosti (dále „ASPD“) a i tvrzením, že je to moderní označení pro psychopatii, že slovo psychopat je zastaralé a bylo vyměněno, neboť neslo příliš negativní až pejorativní konotace. Není tomu úplně tak, jak rozvedu v následující části tohoto příspěvku. Momentálně je na místě zmínit, že sám používám slovo psychopatie v jeho spíše anglosaském významu, který je obsahově spjat právě s výše popsanou koncepcí této poruchy, tedy tak jak by ji vnímal i Robert Hare. Je pravdou, že se americká psychiatrická asociace rozhodla nevyužít ve svojí „bibli“ diagnostickém a statistickém manuálu mentálních poruch (DSM) termínu psychopatie, ale nahradit ho právě ASPD. Problém však tkví ve skutečnosti, že ASPD je ve srovnání s psychopatií kvalitativně odlišnou poruchou⁶.

I přes odlišnosti mezi těmito dvěma poruchami, které popisují později, se obě z velké části překrývají. Příkladem mohou být následující diagnostická kritéria

⁵ HARE, R., D. *Manual for the Hare Psychopathy Checklist*. Multi-Health Systems. 2003.

⁶ V 5. vydání DSM je sice pod ASPD zmíněn termín psychopatie, nicméně velmi stručně až nejasně. Viz AMERICAN PSYCHIATRIC PUBLISHING. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 2013, s. 659–661.

pro ASPD: „Neschopnost podřídít se společenským normám, lstivost/podvodnost, impulzivita a neschopnost plánovat dopředu, projevy nedbalosti vůči svému bezpečí i bezpečí ostatních, konzistentní nezodpovědnost, přičemž alespoň tři z těchto projevů se musí objevovat už od 15 let a před 15 rokem se musely objevit známky CD (conduct disorder – porucha chování).“⁷ Z poslední části předchozí věty můžeme tedy sledovat něco, co bychom u psychopatie, jak byla osvětlena schématem výše, nazvali „brzkými problémy s chováním“ případně „kriminalitou mladistvých“ pokud by se jednalo o závažnější projevy. Čtenář si zajisté sám dokáže srovnat uvedenou (byť zestručněnou) charakteristiku ASPD s popisem psychopatie a všimne si poměrně silné podobnosti. Tímto se dostáváme k již zmíněným odlišnostem mezi oběma poruchami. Obecně můžeme říct, že hlavním rozdílem je absence či alespoň omezenost hodnocení interpersonální-afektivní složky, jinými slovy ASPD se více zaměřuje na, podle někoho možná jednoznačnější, vnější deviantní projevy této poruchy, zatímco deficity v oblasti kognitivní, emocionální a neuropsychologické hodnoceny nejsou⁸.

Dalším zajímavým rozdílem je skutečnost, že přibližně 90 % psychopatů zároveň splňuje kritéria ASPD, ovšem pouze 25–30 % jedinců s ASPD jsou taktéž psychopaty.⁹ Zároveň bylo zjištěno, že až 80 % vězňů v USA je tvořeno jedinci s ASPD, pouze 15–25 % ze všech vězněných osob splňuje diagnostická kritéria psychopatické poruchy osobnosti.¹⁰ Psychopatie se tedy zdá být podstatně užším termínem, který právě hodnocením některých dalších složek oproti ASPD vytváří značně exkluzivní klub antisociálních osobností. Odlišnosti tu však nekončí v pouhé prevalenci psychopatů mezi odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody. Psychopatičtí jedinci začínají páchat trestnou činnost v průměru o 10 let dříve oproti těm „trpícím“ pouze ASPD a zároveň mají průměrně 2× více odsouzení za násilnou trestnou činnost i kriminalitu obecně.¹¹

⁷ AMERICAN PSYCHIATRIC PUBLISHING. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 2013, s. 659.

⁸ VÁLKOVÁ, H. a J. KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 73.

⁹ DeLISI, Matt. *Psychopathy as Unified Theory of Crime*. New York: Palgrave Macmillan, 2014, s. 51.

¹⁰ BLAIR, J., D. MITCHELL a K. BLAIR. *The Psychopath: Emotion and the Brain*. Blackwell Publishing, 2005, s. 19.

¹¹ DeLISI, Matt. *Psychopathy as Unified Theory of Crime*. New York: Palgrave Macmillan, 2014, s. 52.

3 PSYCHOPATIE A KRIMINALITA

Bez rozdělení na násilnou kriminalitu, resp. páchaní trestných činů proti životu a zdraví, se srovnávaly různé úrovně psychopatie z hlediska pravděpodobnosti odsouzení a chronické trestné činnosti. Bylo zjištěno, že jedinci se skóre na testu PCL na úrovni 90. percentilu ve faktoru 1, tedy interpersonální/afektivní složky psychopatie, měli 6,2× vyšší pravděpodobnost odsouzení a 20,8× vyšší pravděpodobnost stát se chronickým pachatelem. V případě 90. percentilu faktoru 2 byla zjištěna 18,8× vyšší pravděpodobnost odsouzení a 25,8× vyšší pravděpodobnost stát se chronickým pachatelem. Následně při kombinaci obou faktorů bylo v 90. percentilu zjištěno, že tito jedinci měli 65,1× vyšší pravděpodobnost odsouzení a 44,2× vyšší pravděpodobnost chronické trestné činnosti.^{12,13}

Z pohledu trestných činů proti životu a zdraví se zaměřím na nejzávažnější trestný čin, a to vraždu. Ano, sice budu opět vycházet ze zahraničních výzkumů, nicméně vzhledem k povaze tohoto konkrétního trestného činu se domnívám, že podobnost ve studiích hodnocených činů a jejich pachatelů je dostatečná pro zobecnění.

V závislosti na daném výzkumu je u pachatelů vražd zjištěna prevalence psychopatie okolo 30 %, přičemž je na místě zopakovat, že pro určení chvíle, kdy někoho nazýváme psychopatem se v rámci testů PCL využívá různých hranic. Jinými slovy, psychopatie je hodnocena na určitém spektru, tedy v určité intenzitě. Obecně platí, že se v relevantních výzkumech využívá hranice 25 až 30 bodů. Stále se však dá mluvit o vysoké úrovni psychopatie. Uvedených 30 % platí například pro některé výzkumy vztahu psychopatie a vraždy z USA a Kanady. Například ve Finsku byla studiemi zjištěna prevalence psychopatie na úrovni 19 % mezi odsouzenými mužskými vrahy a 11 % mezi ženami, pokud byla užitá „zvýšená“ hranice 30 bodů v testu PCL-R. Při užití hranice 26 bodů se však procento psychopatů mezi pachateli vražd

¹² Není tu podstatné, zda by všichni zkoumaní jedinci dosahovali klinické hranice 30 ze 40 bodů pro diagnózu psychopatie, případně i jednu ze snížených hranic (např. 25, 26 bodů). Význam předmětného zjištění spočívá v tom, že se zvyšující se úrovní psychopatických rysů velmi prudce stoupají i některé aspekty kriminality, v tomto případě pravděpodobnost odsouzení a vedení kriminální kariéry (chronické trestné činnosti).

¹³ DeLISI, M. *Psychopathy as Unified Theory of Crime*. New York: Palgrave Macmillan, 2014, s. 160.

zvýšilo na 32 % mezi muži a 22 % mezi ženami.¹⁴ V každém případě můžeme sledovat silnou disproporcii mezi zastoupením psychopatů v obecné populaci (nejčastěji uváděné je 1 %) a osobami odsouzenými za vraždu, konkrétně tedy až více než 30× vyšší zastoupení mezi pachateli vražd.

Jedním ze zkoumaných problémů v návaznosti na vztah psychopatie a trestného činu vraždy, byl i rozdíl v instrumentální a reaktivní povaze¹⁵ tohoto trestného činu v souvislosti s psychopatií. Výsledkem bylo zjištění, že se psychopatičtí pachatelé vraždy dopouštěli instrumentálních vražd mnohem více než ne-psychopatičtí pachatelé. U psychopaty spáchaných vražd byla tedy jejich instrumentální povaha zjištěna v 93,3 % na rozdíl od ne-psychopatů (48,4 %). Jelikož psychopatičtí pachatelé vykazují značnější sníženou emočnost a související sníženou úroveň empatie, postrádají také určité inhibiční systémy, které by jim zabráňovaly častěji páchat chladnokrevné, promyšlené a nelítostné trestné činy, pokud to poslouží jejich cílům. Uvedené údaje možná na čtenáře neudělají takový dojem. Ostatně lidé jsou již evolučně vybavení spíše k reakcím a myšlení v konkrétních termínech namísto těch abstraktnějších. K podtržení ponurosti výše uvedených informací se tedy hodí zmínit následující. Jeden ze zkoumaných psychopatických vrahů, který dosáhl 87. percentilu v testu PCL-R relativně vůči ostatním testovaným, vysvětlil vraždu svojí ex-přítečkyně tím, že dle něj překážela jeho novému vztahu a její vražda se zdála jako jednoduchý způsob vyřešení tohoto problému. Jiný odsouzený zase uvedl, že zavraždil svoji manželku, protože chtěl získat finanční prostředky z jejího pojištění, přičemž k dosažení vyššího množství finančních prostředků se takové řešení zdálo adekvátní. Samozřejmě se může zdát zvláštní, že se skoro všichni psychopati v předmětném výzkumu dopustili instrumentálních vražd, přičemž jedním ze znaků psychopatické poruchy je impulsivita či spontánnost jejich jednání. Možným vysvětlením je, že impulsivní jednání psychopatů není výsledkem jejich neschopnosti se ovládnout při náporu silných emocí nebo neschopnosti uvědomit si v dané chvíli následky jejich činů. Tato impulsivita může vyvérat

¹⁴ HÄKKÄNEN-NYHOLM, H. a J. O. NYHOLM. *Psychopathy and Law: a Practitioner's Guide*. United Kingdom: Wiley-Blackwell, 2012, s. 144.

¹⁵ V tomto případě se instrumentální povahou myslí spojení s premeditací, motivací vnějšími cíli, kdy nepředchází silná afektivní reakce, zjednodušeně „chladnokrevnost“, oproti reaktivní povaze s vysokou úrovní impulsivity a emočnosti, kdy se jedná spíše o silné až přehnané reakce na vnější podněty (např. vnímané nebezpečí, hrozba).

jednoduše z lhostejnosti ke kontrole jejich jednání. Konkrétně pak u vražd může být důvodem po sníženou reaktivitu či impulsivitu extrémní povaha možných následků. Kvůli těmto následkům psychopat spíše chladnokrevně plánuje. Poté přesto, že si díky důkladnějšímu promyšlení svých budoucích činů může lépe představit a zhodnotit jejich následky, psychopat zároveň zhodnotí, že mu takové zvýšené riziko „stojí za to“. Koneckonců prvkem psychopatické poruchy, který můžeme odvodit je i volnější přístup k riziku.¹⁶ Při zkoumání síly vztahu psychopatie a různých subtypů vraždy byly meta-analytickou studií tyto rozděleny na vraždy sexuální, sériové, sadistické, s větším množstvím pachatelů a vraždy bez zvláštních znaků, přičemž vražda obecně byla definována, jako neoprávněné úmyslné usmrcení jiného člověka. Sexuální vražda byla charakterizována odkrytím, osaháváním nebo umístění těla nebo sexuální části těla v sexuálních pozicích, případně vložením cizích objektů do těla oběti nebo jakoukoliv sexuální aktivitou s obětí. Sériová vražda byla definována jako usmrcení dvou nebo více jedinců s tzv. „cooling off“ periodou¹⁷, které vyvolává strach a paniku kvůli děsivé povaze těchto zločinů. Charakteristika sadistické vraždy spočívala v touze po kontrole, podmanění, zostuzení, způsobení bolesti oběti a sexuálnímu vzrušení pachatele. Ve vztahu uvedeným subtypům vražd byl vypočítán korelační koeficient¹⁸ hodnotící sílu vztahu mezi psychopatií a těmito subtypy s následujícími výsledky, vraždy bez zvláštních znaků: 0,67, sexuální vraždy: 0,71, sériové vraždy: 0,74, sadistické vraždy: 0,78 a vraždy s více pachateli: 0,8. Autoři této studie se vyjádřili, že jakmile se vraždy stávaly více násilnými, extrémními a děsivými, vztah mezi psychopatií a subtypem vraždy zesiloval.¹⁹

16 WOODWORTH, M. a S. PORTER. In cold blood: Characteristics of criminal homicides as a function of psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology* [online]. 2002, roč. 111, č. 3, s. 436–443 [cit. 20. 1. 2020].

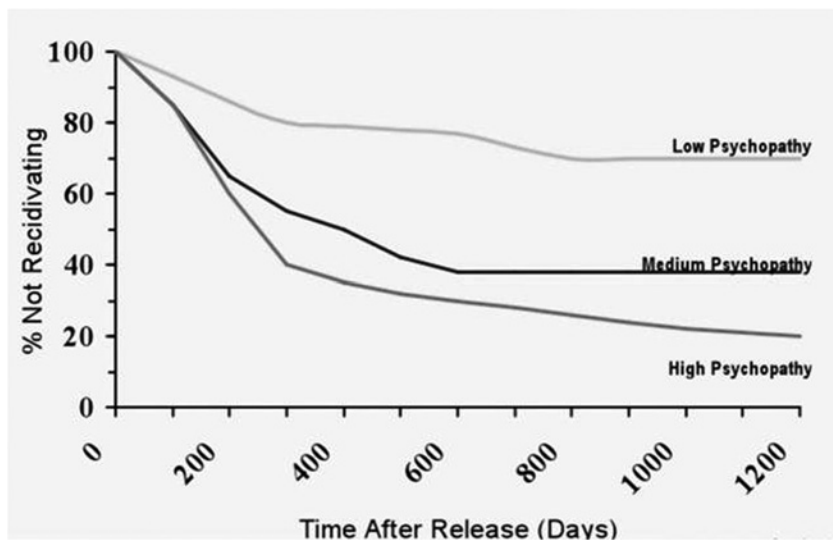
17 V podstatě se jedná o určité emoční vychladnutí vraha, kdy je jeho série přerušena a pokračuje po určitém čase a případněm promyšlení dalších kroků.

18 Přesněji Pearsonův korelační koeficient, který vypovídá o síle lineárního vztahu mezi dvěma proměnnými. Může nabývat hodnot od -1 do 1. Hodnota 0 by znamenala, že mezi proměnnými neexistuje lineární vztah, hodnota -1, že mezi nimi existuje záporná lineární korelace. V případě pozitivní korelace pak od hodnoty 0,6 mluvíme o silné korelaci a od 0,8 o velmi silné korelaci (někdy se slovní označení síly korelace uvádějí jinak resp. jsou jinak posunutá, např. velmi silná korelace už od 0,7).

19 FOX, B. a M. DeLISI. Psychopathic killers: A meta-analytic review of the psychopathy-homicide nexus. *Aggression and Violent Behavior* [online]. 2019, roč. 44 [cit. 20. 1. 2020].

3.1 Kriminální recidiva psychopatů

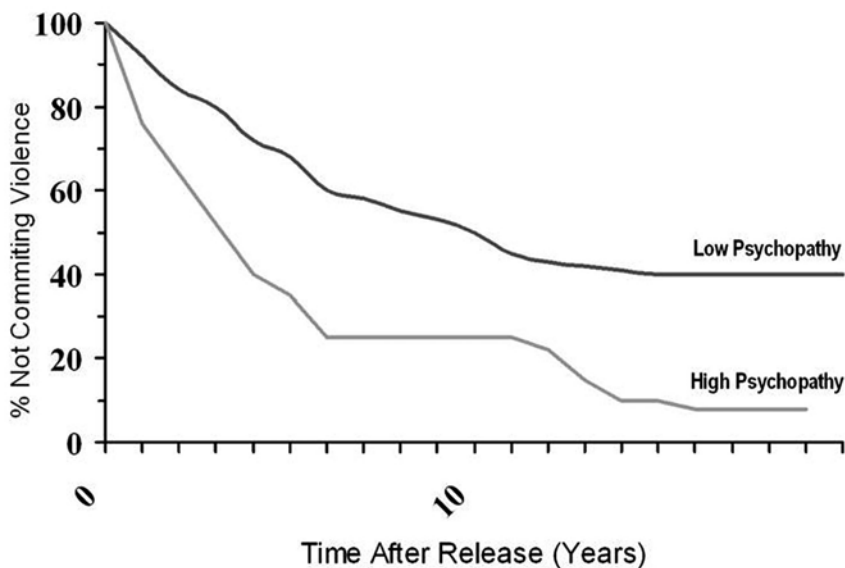
Není asi překvapením, že odsouzení s psychopatií nesou spolu se svou diagnózou i podstatně vyšší pravděpodobnost opětovného odsouzení. K tomuto tématu se hodí uvést data z jednoho kanadského výzkumu, ve kterém bylo před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody identifikováno a následně PCL-R ohodnoceno 231 odsouzených. Následně byli tito rozděleni do skupin nízké, mírné a vysoké úrovně psychopatie a tři roky sledováni, zda byli znovu odsouzeni. Jak je níže vidět z grafu č. 1, po devíti měsících byla více než polovina skupiny vysoké psychopatie znovu odsouzena, přičemž na konci sledované doby tří let bylo opět odsouzeno 80 %. Pro srovnání je možné sledovat, že ze skupiny nízké psychopatie bylo recidivních pouze přibližně 15 % po devíti měsících a asi 30 % po třech letech.

Zdroj: KIEHL, K. A. a M. B. HOFFMAN. The Criminal Psychopath: History, Neuroscience, Treatment, and Economics. *Jurimetrics* [online]. 2010, roč. 52.

Pokud se podíváme na podobný výzkum ve vztahu k užšímu vymezení trestné činnosti, tedy recidivě v oblasti násilné kriminality a sexuálně násilné kriminality, dospějeme k podobně pro psychopaty nelichotivým závěrům

viz graf níže. V této studii bylo sledováno 288 odsouzených rozdělených do kategorií vysoké a nízké psychopatie. Tito byli sledováni po dobu 20 let v případě násilné kriminality a 10 let v případě sexuálně násilné kriminality.²⁰ Již rok po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody bylo 25 % jedinců s vysokou úrovní psychopatie recidivních v oblasti násilné kriminality, po sedmi letech se jednalo o 75 % a po 20 letech 90 %. V kontrastu, asi 7 % skupiny nízké psychopatie bylo recidivních po prvním roce a asi 60 % po dvaceti letech. V oblasti sexuálně motivovaného násilí u trestné činnosti se jedinci s vysokou úrovní psychopatie a zjištěnou sexuální deviací dopustili recidivy v 75 % případech po deseti letech od propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Zdroj: KIEHL, K. A. a M. B. HOFFMAN. The Criminal Psychopath: History, Neuroscience, Treatment, and Economics. *Jurimetrics* [online]. 2010, roč. 52.

²⁰ V předmětné studii bylo pod násilnou kriminalitu řazen širší okruh trestných činů, Příkladem pod ně krom vraždy, pokusu vraždy, ublížení na zdraví atp. byly řazeny i loupeže, nebo třeba ekvivalent nebezpečného vyhrožování.

4 ZÁVĚR

Účelem příspěvku bylo představení konceptu psychopatie v jejím spíše angloamerickém významu spolu s vybranými vědeckými poznatky, čímž jsem se pokusil tento poměrně různorodě vnímaný termín postavit na světlo. Psychopatická porucha osobnosti je koncept objímající takřka to nejhorší, co si v osobnosti jedince dokážeme představit. Stále je však něčím, co naše společnost a specifictěji náš trestní systém (míněno společnosti v globálním měřítku) neumí efektivně řešit. Ostatně je to doloženo hned předchozí částí příspěvku vypovídající o recidivě psychopatů. Tato skutečnost je o to smutnější, že například v ČR je z hlediska expertů v oblasti psychologie a psychiatrie velmi nesjednocená terminologie. Slovo psychopatie je pak v závislosti na znalci užíváno s různými významy, třeba bez zohlednění rozdílů mezi ASPD a psychopatií. Přitom zrovna poslední uvedené může mít velký význam z hlediska snahy o vývoj terapie alespoň mírnící některé psychopatické projevy, ukládání trestních sankcí i další individualizace trestu v rámci jeho výkonu. Problém však neleží pouze v oblasti psychiatrické či psychologické, ale jak již bylo zmíněno i v oblasti fungování našeho trestního systému. Všechny informace postupně předložené v rámci tohoto příspěvku totiž může velmi významně podtrhnout jedno poslední chmurné sdělení. Jedná se o to, že psychopatičtí pachatelé bývají v průměru 2,5× častěji podmíněně propouštěni z výkonu trestu odnětí svobody²¹. Obecně se tento trend u psychopatů vysvětluje jejich často velmi dobrou schopností manipulovat. Jedním z dalších podpůrných vysvětlení může být tzv. „chladná empatie“. Jejich schopnost vcítění se do ostatních, jak ji vnímají běžní lidé, sice oslabena je, jenže tím se pro psychopata stane v podstatě matematickou rovnicí. Chladnou kalkulací, která mu může pomoci být přesvědčivější, tedy i lépe manipulovat. Jelikož poznatek o častějším podmíněném propouštění pochází z oblasti, kde o něm rozhodují tzv. „parole boards“, tedy skupina osob, které podstupují poměrně rozsáhlý trénink přímo pro tuto činnost, naskýtá se pro naše právní prostředí jedna otázka. Pokud podle trestního řádu rozhoduje o podmíněném propouštění soud, který i přes své předpokládané

²¹ PORTER, S., L. BRINKE a K. WILSON. Crime profiles and conditional release performance of psychopathic and non-psychopathic sexual offenders. *Legal and Criminological Psychology* [online]. 2009, roč. 14, s. 117 [cit. 20. 1. 2020].

zkušenosti a vzdělání není nutně specializován právě pro tuto činnost, bude rozhodovat lépe?

Literature

- AMERICAN PSYCHIATRIC PUBLISHING. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 2013, 947 s. ISBN 9780890425558. Dostupné z: <https://cdn.website-editor.net/30f11123991548a0af708722d458e476/files/uploaded/DSM%2520V.pdf>
- KIEHL, K. A. a M. B. HOFFMAN. The Criminal Psychopath: History, Neuroscience, Treatment, and Economics. *Jurimetrics* [online]. 2010, roč. 52, s. 355–397 [cit. 20. 1. 2020]. ISSN 08971277. Dostupné z: <https://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=0&sid=6569e1fc-d09e-4ecf-a46b-789d9483eab0%40sdc-v-sessionmgr04&bddata=JkF1dGhUeXBIPWlwL-GNvb2tpZSx1aWQmbGFuZz1jcyZzaXRIPWVkcY1saXZlJnNjb3BIPXNp-dGU%3d#AN=70453852&db=a9h>
- GLENN, A. L. a A. RAINE. *Psychopathy: An Introduction to Biological Findings and Their Implications*. NYU Press [online]. New York, 2014, 247 s. ISBN 9780814777053. Dostupné z: <https://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?vid=0&sid=2831db26-c8cd-4b6f-8c1c-cbd-d6d2e5e27%40sessionmgr101&bddata=JkF1dGhUeXBIPWlwLG-Nvb2tpZSx1aWQmbGFuZz1jcyZzaXRIPWVkcY1saXZlJnNjb3BIPXNpdGU%3d#db=e000xww&AN=693733>
- HARE, R. D. *Manual for the Hare Psychopathy Checklist*. Multi-Health Systems. 2003.
- VÁLKOVÁ, H. a J. KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.
- DeLISI, M. *Psychopathy as Unified Theory of Crime*. New York: Palgrave Macmillan. 2014, 280 s. ISBN 9781137469076.
- BLAIR, J., D. MITCHELL a K. BLAIR. *The Psychopath: Emotion and the Brain*. Blackwell Publishing, 2005, 212 s. ISBN 978-0-631-23335-0.
- HÄKKÄNEN-NYHOLM, H. a J. O. NYHOLM. *Psychopathy and Law: a Practitioner's Guide*. United Kingdoms: Wiley-Blackwell, 2012, 292 s. ISBN 9780470972380.

- WOODWORTH, M. a S. PORTER. In cold blood: Characteristics of criminal homicides as a function of psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology* [online]. 2002, roč. 111, č. 3, s. 436–445 [cit. 20. 1. 2020]. DOI: 10.1037/0021-843X.111.3.436. Dostupné z: https://people.ok.ubc.ca/stporter/Publications_files/In%20Cold%20Blood.pdf
- FOX, B. a M. DeLISI. Psychopathic killers: A meta-analytic review of the psychopathy-homicide nexus. *Aggression and Violent Behavior* [online]. 2019, vol. 44, s. 67–79 [cit. 22. 3. 2019]. ISSN 18736335. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178918301678>
- PORTER, S., L. BRINKE a K. WILSON. Crime profiles and conditional release performance of psychopathic and non-psychopathic sexual offenders. *Legal and Criminological Psychology* [online]. 2009, roč. 14, s. 109–118 [cit. 20. 1. 2020]. ISSN 20448333. Dostupné z: https://people.ok.ubc.ca/stporter/Publications_files/Crime%20profiles%20and%20conditional%20release%20of%20psychopathic%20sexual%20offenders.pdf

Contact – e-mail

432695@mail.muni.cz

Rozsah trestní odpovědnosti právnických osob za trestné činy proti životu a zdraví

Ivana Rabinská

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Trestní odpovědnost právnických osob do českého právního řádu přinesl zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s účinností od ledna 2012. Od té doby byl devětkrát novelizován, přičemž jednotlivé novely měly různý charakter. Rozsah trestní odpovědnosti významně rozšířil nepříliš rozsáhlý novelizující zákon č. 183/2016 Sb. Jedná se o v pořadí šestou novelu po cca pěti letech účinnosti zákona.

Keywords in original language

Trestní odpovědnost právnických osob; trestné činy proti životu a zdraví; trestné činy zabití; vražda novorozeného dítěte matkou; účast na sebevraždě; rvačka; exkulpační důvody.

Abstract

Criminal liability of legal persons was brought into the Czech legal order by Act No. 418/2011 Coll., On criminal liability of legal persons and proceedings against them, with effect from January 2012. Since then, it has been amended nine times. The scope of criminal liability was significantly extended by the not very extensive amending Act No. 183/2016 Coll. This is the sixth amendment after about five years of the Act.

Keywords

Criminal Liability of Legal Persons; Life and Health Crimes; Killing; Murder of a Newborn Child by a Mother; Suicide Participation; Fight; Exculpatory Reasons.

1 ÚVOD

Trestní odpovědnost právnických osob do českého právního řádu přinesl zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen topo), s účinností od ledna 2012. Od té doby byl devětkrát novelizován, přičemž jednotlivé novely měly různý charakter. Rozsah trestní odpovědnosti významně rozšířil nepříliš rozsáhlý novelizující zákon č. 183/2016 Sb. Jedná se o v pořadí šestou novelu po cca pěti letech účinnosti zákona. Podle důvodové zprávy¹ je cílem této novely rozšířit katalog trestných činů obsažený v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim tak, aby bylo možné trestněprávně postihnout i ta jednání právnických osob, u kterých je to z povahy věci žádoucí a dosud to nebylo možné. Tedy z výše uvedeného záměru lze dovodit snahu o významné rozšíření kriminalizace jednání právnických osob, na druhou stranu uvedená novela přinesla nové ustanovení umožňující právnické osobě se za určitých podmínek vyvinut z trestní odpovědnosti § 8 odst. 5 topo (viz níže).

Ohledně rozsahu trestní odpovědnosti existovaly v prvním vládním návrhu topo² dvě varianty. Podle jedné z nich by topo vůbec nevymezoval trestné činy a jednoduše by odkazoval na platný trestní zákoník. Výhodou této koncepce by byla ucelenost a shodnost s úpravou u fyzických osob. Nicméně v rámci připomínkového řízení byla tato varianta odmítnuta hlavně proto, že orgány činné v trestním řízení by v každém jednotlivém případě musely zvažovat, zda vzhledem k povaze trestného činu může vzniknout odpovědnost právnické osoby za daný trestný čin. Navíc by taková úprava odporovala základní zásadě trestního práva hmotného *nullum crimen sine lege certa*. Proto byla zvolena druhá zvažovaná varianta, tedy taxativní výčet trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit. Výčet obsahoval protiprávní jednání právnických osob, k jejichž postihu zavazovaly mezinárodní smlouvy nebo právo Evropské unie (celkem 83 trestných činů). Novelizující zákon

¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. *www.psp.cz* [online]. 27. 8. 2014, s. 3 [cit. 10. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=304&CT1=0>

² Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl k projednání předložen ministrem spravedlnosti Pavlem Němcem dne 21. 7. 2004 (Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, IV. volební období, Tisk 745) spolu s návrhem trestního zákoníku, v rámci trestněprávní reformy.

č. 141/2014 Sb.³ rozšířil původní katalog o další čtyři trestné činy: znásilnění § 182 trestního zákoníku⁴ (dále jen tr. zák.), účast na pornografickém představení § 193a tr. zák., navazování nedovolených kontaktů s dítětem § 193b tr. zák. a lichva § 218 tr. zák. Nutnost zařazení dalších trestných činů vyplývala ze skutečnosti, že právní úprava obsažená v trestním zákoníku nebyla plně v souladu se závazky vyplývajícími z Protokolu o přecházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi.⁵

Původní koncepce přinášela jednak praktické problémy při kvalifikaci některých hraničních jednání navazujících z důvodu speciality nebo subsidiarity na trestné činy uvedené v původním výčtu v § 7 topo (např. absence trestného činu útisku podle § 177 trestního zákoníku, při současné trestní odpovědnosti právnické osoby za trestný čin vydírání podle § 175 trestního zákoníku), dále tato úprava umožňovala odlišnou právní kvalifikaci totožného protiprávního jednání fyzické a právnické osoby (např. užití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci bude u fyzické osoby správně kvalifikováno jako trestný čin loupeže podle § 173 tr. zák. a u právnické osoby z důvodu absence takové trestného činu ve výčtu v § 7 topo, pak jako mírnější trestný čin vydírání podle § 175 tr. zák.), což samozřejmě značí nedokonalou právní úpravu, která bezdůvodně ulevuje jednomu subjektu trestného činu. Podobné důsledky může mít stejné protiprávní jednání fyzické a právnické osoby, které bude u fyzické osoby kvalifikováno jako více trestných činů spáchaných v souběhu, zatímco u právnické osoby půjde o trestný čin jediný opět z důvodu absence souběžného trestného činu ve výčtu v § 7 topo. V neposlední řadě byla kritizována absence trestných činů z I. hlavy zvláštní části tr. zák., tedy trestné činy proti životu a zdraví, když zároveň bylo podle stávající právní úpravy možné, aby se právnická osoba dopustila např. smrti nebo těžké újmy na zdraví jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby např. u trestného činu vydírání podle

³ Zákon č. 141/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb.

⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Protokol Rady EU ze dne 15. listopadu 2000 o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

§ 175 odst. 3 písm. a) nebo odst. 4 tr. zákoníku. Tyto legislativní nedostatky byly kritizovány zejména odbornou veřejností.⁶

Tedy cílem novely⁷ bylo rozšířit katalog trestných činů, aby bylo možné trestněprávně postihnout i další protiprávní jednání právnických osob, u kterých je to z povahy věci žádoucí. Při přípravách návrhu bylo zvažováno dokonce pět koncepčních alternativ § 7:

1. Ponechání současného stavu, což kolidovalo s potřebami právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob.
2. Doplnění výčtu trestných činů by jednak vytvořilo nepřehlednou právní úpravu a hlavně by zavázalo zákonodárce včas reagovat přijímáním novel na vyvíjející se požadavky Evropské unie v této oblasti práva.
3. Alternativa, že právnická osoba může spáchat všechny trestné činy, je z povahy věci vyloučena jednoduše proto, že právnická osoba se některých trestných činů určitě dopustit nemůže – např. dvojího manželství podle § 194 trestního zákoníku.
4. Stanovit, že právnická osoba může spáchat všechny trestné činy, pokud to nevyklučuje její povaha, sice přináší jednoduchost a přehlednost, ale odporuje základní zásadě trestního práva *nullum crimen sine lege certa*, která požaduje přesnou a určitou právní úpravu. V praxi by pak mohly vznikat pochybnosti, kterých trestných činů se právnická osoba může dopustit, příp. by mohly vznikat různé výklady, což je logicky nežádoucí.
5. Poslední alternativa, tedy že právnická osoba může spáchat všechny trestné činy kromě taxativně vyjmenovaných, pak byla z hlediska právní jistoty zvolena jako vhodná.

Podle důvodové zprávy⁸ zvolený přístup vylučuje trestní odpovědnost právnických osob jednak v případě, kdy to z povahy věci nelze předpokládat,

⁶ GERLOCH, Aleš, Karel BERAN a kol. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014; VIDRNA, Jan. Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky? *Trestní právo*, 2012, č. 11.

⁷ Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. www.psp.cz [online]. 27. 8. 2014, s. 3 [cit. 10. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=304&CT1=0>

a dále v případech, u kterých není trestní postih z hlediska uplatnění principu ultima ratio vhodný nebo žádoucí. „Nově“ podle § 7 topo právnická osoba odpovídá zásadně za veškeré trestné činy s výjimkami v zákoně výslovně uvedených trestných činů, kterých se právnická osoba nemůže dopustit. Tedy zákonodárce zvolil oproti původnímu pozitivnímu vymezení trestných činů přístup opačný. Aktuálně se tak právnická osoba nemůže dopustit pouze 21 v zákoně vyjmenovaných trestných činů (z I. hlavy zvláštní části trestního zákoníku: zabití, vražda novorozeného dítěte matkou, účast na sebevraždě a rvačka) a 30 dalších uvedených obecně, tj. trestné činy proti branné povinnosti z hlavy XI. tr. zák., vojenské trestné činy z hlavy XII. tr. zák.

Důvodem pro vyloučení trestného činu zabití podle 141 tr. zák. nebo vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 tr. zák. je skutečnost, že se jich právnická osoba z principu nemůže dopustit, z hlediska konstrukce skutkových podstat je může spáchat pouze osoba fyzická, mnohdy jen taková, která má určitou zvláštní vlastnost nebo schopnost, a je u nich vyloučeno i účastenství právnické osoby (z jiných hlav zvláštní části pak lze jmenovat opilství podle § 360 tr. zák., opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 tr. zák., nebezpečné pronásledování podle § 354 tr. zák.). Trestný čin zabití jako privilegovaná skutková podstata k trestnému činu vraždy vyžaduje jeho spáchání z omluvitelného hnutí myslí (strachu, úleku, zmatku nebo z jiného důvodu) nebo po předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného. Jde o okolnosti ryze osobní povahy, protože afekt je zpravidla spojen s neurovegetativními projevy, které se mohou projevit i fyziologickými změnami organismu, a především emotivně vyhoceným jednáním pachatele. Přitom silné rozrušení je duševní stav, v němž pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid, které ovlivňuje jeho další jednání a projevuje se v průběhu činu, a to bez ohledu na okolnost, zda se na takovém rozrušení podílí též nervová labilita či přímo duševní porucha pachatele (tzv. psychická predispozice), anebo jestli je příčinou silného rozrušení pouze vlastní strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí myslí pachatele.⁹ Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného (tzv. provokace) musí pachatel vnímat jako mimořádně závažné a intenzivní jednání poškozeného, které pachatel pocítuje jako zásadní újmu na svém zdraví, svobodě,

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010.

důstojnosti, jako jednání ji extrémně poškozující, bolestivé, stresující či ponižující.¹⁰ Osobnostní charakter předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, který u právní fikce v podobě právnické osoby absentuje, lze též popsat jako jednání, které je v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, sobectví a neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo společnosti.¹¹

Nabízí se otázka, proč nebyl do negativního výčtu zařazen též trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky? Tento trestný čin byl do trestního zákoníku doplněn dodatečnou novelou ještě před jeho účinností (zák. č. 306/2009 Sb.¹²), aby byla odstraněna disproporce, kdy byli privilegováni pachatelé jednající ve výše popsaném duševním stavu pouze v případě, že následkem jejich jednání byla smrt poškozeného, avšak nikoli ti, kteří způsobili následek méně závažný (těžkou újmu § 146a odst. 3 tr. zák. nebo ublížení na zdraví § 146a odst. 1 tr. zák.). Nezařazením tohoto trestného činu, který se vyznačuje stejným privilegujícím důvodem jako je u trestného činu zabití, opět dochází k neodůvodněné disproporci.

A podobně trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku podle § 151 tr. zákoníku.

V případě trestného činu účasti na sebevraždě podle § 144 tr. zák. byla důvodem pro jeho zařazení do negativního výčtu nového § 7 topo skutečnost, že z hlediska uplatnění zásady ultima ratio není postih právnické osoby za tento trestný čin vhodný nebo žádoucí. Přitom si lze představit konkrétní případ takového jednání přičitatelného právnické osobě. V současné době může trpící pacient zvolit cestu pasivní eutanazie, tedy odmítnutí léčby, vlivem čehož nemoci podlehne. Lékař k smrti svou činností nedopomůže. Role lékaře je v tomto případě tedy spatřována v nekonání, které je založeno na přání pacienta, a ošetřující lékař za následky není zodpovědný, pouze za případné neposkytnutí pomoci ve chvíli náhlých komplikací. Pokud ovšem lékař na pokyn vedení nemocnice např. z ekonomických důvodů

¹⁰ DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexander SOTOLÁR a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012-17.

¹² Zákon č. 306/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony.

přemlouvá pacienta k odmítnutí léčby nebo vychvaluje sebevraždu jako řešení určité životní situace, pak už bychom mohli dovést trestní odpovědnost. Samozřejmě dokázat takovou strategii nemocnice, která jistě nebude písemně zaznamenána, bude velmi komplikované. Ale představitelné případy existují a není tedy důvod tento trestný čin z trestní odpovědnosti právnických osob vylučovat.

Rvačka podle § 158 tr. zák. je vzhledem ke konstrukci skutkové podstaty, která předpokládá vzájemné napadání (útok a protiútok) alespoň tří osob taktéž vyloučena, protože k ohrožení chráněného objektu dochází při specifickém fyzickém konfliktu.

Přínosem nově vymezeného rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob má být rozšíření preventivně-represivní funkce topo, protože zákon bude dopadat na větší škálu závažných protiprávních jednání.

Pro srovnání např. slovenští zákonodárci zvolili taxativní vymezení trestných činů, jichž se mohou právnické osoby dopustit (srov. § 3 zákona č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov). Jednak jsou tam vyjmenovány trestné činy, jejichž postih vyplývá pro Slovenskou republiku z mezinárodních závazků, a dále je tento výčet doplněn o další praxí vyžadované trestné činy. Nicméně z trestných činů proti životu a zdraví lze právnické osobě přičíst nedovolenou výrobu omamných a psychotropných látek, jedov nebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podle § 172 a § 173 a dále trestný čin šírenie toxikománie podle § 174 trestného zákona.¹³

2 EXKULPAČNÍ DŮVODY

Velký význam ve vztahu k rozsahu kriminalizace právnických osob má možnost právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti za protiprávní čin, který jí má být přičten. Aktuálně existují dva exkulpační důvody.

Podle specifického důvodu uvedeného v § 8 odst. 2 písm. b) topo se vyvinění právnické osoby vztahuje na zjevný trestněprávní exces podřízené osoby – zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení, která spáchala trestný čin, navzdory opatřením učiněným právnickou osobou. Podle průvodce právní

¹³ Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, v znení zákona č. 650/2005 Z. z.

úpravou pro státní zástupce ze srpna 2018 k aplikaci § 8 odst. 5 topo¹⁴ byly podmínky specifického důvodu vyvinění právnické osoby podle § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO zvažovány, celkem jen v 5 trestních věcech, což ve srovnání s počtem řešených právnických osob v rámci trestního řízení, je naprosto zanedbatelné.

Druhý exkulpační důvod stanovený v § 8 odst. 5 topo spočívá ve vynaložení veškerého úsilí, které bylo na právnické osobě možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu vyjmenovanými osobami zabránila. Jde o jakýsi korekční prvek tvrdosti zákona. Zákon však neuvádí legální definici pojmu „vynaložení veškerého úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat“. Hodnoceným úsilím budou zejm. vytvořená a přijatá opatření, která mají zabránit trestné činnosti, a také jejich dodržování a následné vyvozování důsledků, jednoduše řečeno bude posuzovaná efektivita přijatých opatření.

Jedná se o obecný exkulpační důvod na rozdíl od důvodu uvedeného v § 8 odst. 2 písm. b) topo, při jehož aplikaci je třeba zohlednit např. velikost právnické osoby, aktivity, produkty, služby, které nabízí, trhy, na kterých vyvíjí obchodní činnosti, a to s ohledem na rizika, kterým tato právnická osoba čelí. Vzhledem k obecnosti tohoto důvodu je třeba v každém jednotlivém případě možného vyvinění z trestní odpovědnosti postupovat individuálně. Podle průvodce právní úpravou pro státní zástupce¹⁵ lze vynaložení veškerého úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat, posuzovat na základě několika hledisek: funkčního, materiálního, časového, personálního, potentního a procesního.

Aby se mohla právnická osoba vyvinít z trestní odpovědnosti, musí mít nastavený funkční systém vzájemně provázaných opatření, tzv. Compliance management systém. Opatření musí být nastavena tak, aby mohla efektivně zabránit spáchání protiprávního činu, který je přičítán právnické osobě.

¹⁴ Nejvyšší státní zastupitelství. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce*. Druhé, upravené a doplněné vydání. Nejvyšší státní zastupitelství [online]. www.nsz.cz, 14. 8. 2018 [cit. 9. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace_8_odst._5_ZTOPO.pdf

¹⁵ Nejvyšší státní zastupitelství. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce*. Druhé, upravené a doplněné vydání. Nejvyšší státní zastupitelství [online]. www.nsz.cz, 14. 8. 2018 [cit. 9. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace_8_odst._5_ZTOPO.pdf

Ke splnění tohoto cíle se nabízí např. pravidelná školení zaměstnanců, zavedení interních předpisů a řádů, s nimiž má každý zaměstnanec povinnost se seznámit, pravidelné kontroly dodržování předepsaných nebo doporučených postupů. Tento systém nestačí pouze vytvořit, ale neustále jej revidovat a aktualizovat, aby byl schopen reagovat na případná nová rizika. Správně nastavený compliance systém je uzavřený a funkční systém prevenčních, detekčních a reakčních opatření (tzv. tři pilíře compliance), který se kontinuálně monitoruje a zlepšuje. Z jednotlivých dílčích zpráv však jednoznačně vyplynulo, že dosud nebyl zaznamenán případ, že by existoval (a byl uplatňován) takový compliance program, který by umožnil právnické osobě se vyvinut ve smyslu § 8 odst. 5 topo.¹⁶

3 TRESTNÍ STÍHÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB ZA TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ

A právě nefunkčně nastavený, resp. absentující compliance systém zapříčinil trestní stíhání dvou právnických osob za trestné činy proti životu a zdraví.

Obviněná je pardubická krajská nemocnice, která je stíhána pro těžké ublížení na zdraví z nedbalosti souběžně s dalšími třemi zdravotnicemi – dvěma sestrami a jednou lékařkou v případě chlapce, který v roce 2017 podstoupil v pardubické nemocnici operaci mandlí a po komplikacích upadl do takzvaného bdělého kómatu.

Bylo zjištěno, že v době hospitalizace poškozeného chlapce neměla nemocnice definované odborné a organizační postupy v podobě zpracovaných standardů, které by stanovovaly doporučený lékařský a ošetrovatelský postup, tedy jak se má chovat zdravotnický personál zejména při pooperační péči u dětského pacienta. Kriminalisté mají za prokázané, že nemocnice zásadně porušila či zanedbala důležité povinnosti. Povinností této právnické osoby bylo kontrolovat a odborně vzdělávat veškerý personál, tedy jak lékařský, tak zdravotnický.

¹⁶ Zvláštní zpráva o poznacích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb. Brno 7. 5. 2019 4 NŽN 604/2018, http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zvlastni_zpravy/Zvlastni_zprava-TOPO-k_publicaci_na_internetu.pdf

Zdravotnicím je pak kladeno za vinu, že nesprávně diagnostikovaly u chlapce pooperační komplikace a zvolily zcela nevhodný postup.¹⁷

Zákon o zdravotních službách¹⁸ zakotvuje dvě úrovně hodnocení kvality a bezpečí zdravotních služeb, a sice interní a externí hodnocení. Hodnocení upravené v § 98 až 106 tohoto zákona je hodnocením externím. Povinnost zavést interní systém hodnocení kvality a bezpečí poskytovaných zdravotních služeb je stanovena v § 47 odst. 3 písm. b) s tím, že minimální požadavky pro zavedení interního systému hodnocení uveřejní ministerstvo ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví a na svých internetových stránkách. Nicméně jde o interní systém podle vlastních pravidel.

Institut externího hodnocení kvality a bezpečí poskytovaných zdravotních služeb koncipuje zákon na principu dobrovolnosti, tj. pouze k žádosti poskytovatele zdravotních služeb. Organizační úroveň poskytování zdravotních služeb je posuzována ve dvou rovinách, a sice pokud jde o jejich kvalitu a bezpečí. Vodítkem pro posouzení míry kvality a bezpečí u hodnoceného poskytovatele zdravotních služeb jsou tzv. hodnotící standardy, jež jsou blíže specifikovány vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 102/2012 Sb., o hodnocení kvality a bezpečí lůžkové zdravotní péče. Hodnotící standardy zákon obecně definuje jako soubor požadavků na vybrané procesy a ukazatele posuzované ve zdravotnickém zařízení z hlediska zajištění kvality a bezpečí poskytovaných zdravotních služeb. Tyto standardy jsou stanoveny jako minimální, což znamená, že poskytovatel může plnit i více, tj. na vyšší úrovni, nesmí však dodržovat standardů méně, než požaduje výše uvedený prováděcí právní předpis. Jedná se o tyto standardy: zavedení programu zvyšování kvality a bezpečí, minimální hodnotící standardy péče o pacienty, minimální hodnotící standardy řízení lidských zdrojů, minimální hodnotící standardy zajištění bezpečného prostředí pro pacienty a zaměstnance.

Odborná stavovská organizace, tj. Česká lékařská komora žádá stanoviska k této problematice nevydává. Podle jejích informací většina nemocnic má externí audit kvality a bezpečí. Přesto je zarážející, že tento druh

¹⁷ V případě z pardubické nemocnice padlo obvinění. *Policie České republiky – KŘP Královéhradeckého kraje* [online]. 17. 9. 2019 [cit. 15. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/v-pripadu-z-pardubicke-nemocnice-padlo-obvineni.aspx>

¹⁸ Zákon č. 372/2012 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

kontroly, na němž závisí lidské životy, je dobrovolný. Přitom jde o takový nástroj, který může být preventivně efektivní.

Další trestní stíhání právnické osoby bylo zahájeno koncem srpna roku 2019.¹⁹ Jedná se o společnost zabývající se kovovýrobou. Souběžně je stíhána i jedna fyzická osoba – řidič vysokozdvížného žebříku. Svým opomenutím a zároveň nedbalostním jednáním mohli pravděpodobně zavinit smrt svého zaměstnance, a to tak, že zanedbali své povinnosti vyplývající z jejich povinnosti v oblasti technologického postupu při manipulaci s materiálem a řádného školení bezpečnosti při práci.

4 ZÁVĚR

Rozsah trestní odpovědnosti právnických osob se v čase měnil. Důvody byly různé, někdy zákonodárci reagovali na poznatky z praxe, jindy zapracovali závazky vyplývající pro Českou republiku z členství v EU nebo z mezinárodních smluv.

Novela, která významně rozšířila kriminalizaci jednání právnických osob, by, pokud jde o trestné činy proti životu a zdraví, mohla být přínosem. Vzhledem k tomu, že se jedná o chráněné zájmy nejvýznamnější, je bezesporu třeba preventivně působit na korporace, které se svou činností těchto zájmů dotýkají, a to hrozbou trestu za nefunkční systémová opatření. Na druhou stranu zákonodárce dává právnické osobě možnost se vyvinut v případě, že prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu vyjmenovanými osobami zabránila. Až praxe ukáže, jak se bude tento korekční prvek v jednotlivých případech hodnotit. Do doby odevzdání tohoto příspěvku nebylo žádné trestní stíhání právnické osoby za trestný čin proti životu a zdraví ukončeno, tedy praktické poznatky z této oblasti jsou nulové.

Velmi pravděpodobně půjde při trestní odpovědnosti právnických osob za trestné činy proti životu a zdraví zejména o nedbalostní trestnou činnost a obvykle v souběhu s trestní odpovědností fyzické osoby, jak je tomu i ve výše popsaných případech.

¹⁹ Smrtný pracovní úraz. *Policie České republiky – KŘP Jihočeského kraje* [online]. 3. 9. 2019 [cit. 5. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/smrtny-pracovni-uraz-146107.aspx>

Literature

- DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA, Alexander SOTOLÁŘ a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s.
- GERLOCH, Aleš, Karel BERAN a kol. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu.* Leges, Praha 2014.
- VIDRNA, Jan. Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky? *Trestní právo*, 2012, č. 11.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. *www.psp.cz* [online]. 27. 8. 2014, s. 3 [cit. 10. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=304&CT1=0>
- Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl k projednání předložen ministrem spravedlnosti Pavlem Němcem dne 21. 7. 2004 (Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna, IV. volební období. Tisk 745) spolu s návrhem trestního zákoníku, v rámci trestněprávní reformy.
- NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce. 2., upravené a doplněné vyd.* Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace__8_odst._5_ZTOPO.pdf [cit. 9. 10. 2019].
- Protokol Rady EU ze dne 15. listopadu 2000 o předcházení, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012-17.
- Smrtelný pracovní úraz. *Policie České republiky – KŘP Jihočeského kraje* [online]. 3. 9. 2019 [cit. 5. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/smrtelný-pracovní-uraz-146107.aspx>

V případě z pardubické nemocnice padlo obvinění. *Policie České republiky – KRP Královéhradeckého kraje* [online]. 17. 9. 2019 [cit. 15. října 2019]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/v-pripadu-z-pardubicke-nemocnice-padlo-obvineni.aspx>

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, v znění zákona č. 650/2005 Z. z.

Zákon č. 306/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony.

Zákon č. 372/2012 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb.

Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb. Brno 7. 5. 2019 4 NZN 604/2018. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zvlastni_zpravy/Zvlastni_zprava-TOPO-k_publicaci_na_internetu.pdf

Contact – e-mail

ivana.rabinska@upol.cz

Medical Error: Some Issues of Criminal Law Liability

Olga Sergeevna Semenova

Institute of Social Management and Security Law,
Udmurt State University Izhevsk, Russia

Abstract in original language

В статье анализируется понятие „Медицинской ошибки“, исследуются признаки, повлекшие данное явление. Рассматривается зарубежный опыт уголовно-правового предупреждения медицинской ошибки. Особое внимание уделяется уголовно-правовому воздействию на врачебную ошибку, под чем понимается установление уголовно-правового статуса медицинского работника, стимулирующего исключение допущения профессиональной погрешности, способной создать угрозу для жизни или здоровья пациента.

Keywords in original language

медицинская ошибка; причины медицинской ошибки; уголовная ответственность; преступление против здоровья; преступление против жизни; специальная норма; уголовно-правовое воздействие.

Abstract

There is the concept of a „Medical error“ and the signs which are leading to this phenomenon are considered in the article. The author contemplate the foreign experience of the criminal legal warning of a medical error. Particular attention is paid to the criminal law impact on medical error, under which is understood the establishment of the criminal legal status of a medical worker, which stimulate to exclude the opportunity of professional error, which could create a threat to the life or health of the patient.

Keywords

Medical Error; Causes of Medical Error; Criminal Liability; Crime Against Health; Crime Against Life; Special Rule of Law; Criminal Law Influence.

1 INTRODUCTION

Nowadays criminal liability cannot be imposed for causing bodily harm or damage to life by committing a medical error in Russia. There are no such rules of law in the Criminal Code of the Russian Federation. That is why it seems to be one of the negligence causes of established diagnosis and treatment standards.

We have analyzed the judicial practice of the courts of the Russian Federation and the Czech Republic in imposing criminal liability causing bodily harm or damage to life by committing a medical error. We found out that there are no significant differences in both codes in the point of categorizing a medical error. And now we can highlight some matters related to the criminal law procedures of causing bodily harm or damage to life by committing a medical error.

2 A LEGAL DEFINITION OF A „MEDICAL ERROR“ IS NOT ESTABLISHED

There are more than sixty-five doctrinal definitions of medical error, while different authors identify various features of a medical error such as:

- negligent errors;
- unjust acts;
- reckless acts;
- bona fide error (an unintentional mistake lacking negligence or ignorance);

This indicates that there is no a unanimous opinion on the definition of a medical error.¹

We offer the following solution to this problem:

The issue of medical error should be resolved at the legislative level by introducing a definition of this concept. Sometimes a „doctor’s error“ term is used as a synonym for a medical error in Russia. We do think it is a mistake. It can be done by each and every medical officer, not only a doctor.

¹ Differentiation of medical error and improper performance of professional duties by medical workers: text of a scientific article in the specialty IBATULINA, Yu. F. *Medicine and Health Care*. Moscow: Lawyer Place, 2010, 133 p.

A. Z. Vinogradov, V. A. Rykov suggests using the term „medical error“ when it occurs for objective reasons, and the error associated with subjective reasons is defined by the term „medical tort“.²

This issue „lack of definition“ is a defining feature. It leads to other issues associated with causing harm as a result of a medical error.

3 THERE IS NO OFFICIAL STATISTICS ON THE NUMBER OF MEDICAL ERRORS IN THE RUSSIAN FEDERATION

Today the only medical error data is the testimony of victims in the Russian Federation, and this is an irrational approach in the fight against this phenomenon, since there are no mechanisms for tracking and warning.

We offer the following solution to this problem:

It is necessary to include the national record of medical error rate. This database will identify quantity and quality of errors and the reasons of their commission. Of course, only the most serious medical errors will be recorded, but even such little data will perform a warning function.

In this regard, international and, in some countries, their own (JCI, ANAES, CDFYI, etc.) accreditation standards are widely used. Due to the active use of those in the USA, Australia, Saudi Arabia, and Germany, a medical safety system has been formed, aimed primarily at risk management. For example, in laboratory medicine, process analysis, registration / documentation of all procedures in accordance with quality standards, in particular ISO 15189: 2007, are key tools for changing and improving everyday clinical practice and significantly affect patient safety.³

² VINOGRADOV, A. Z. The algorithm of legal qualification of medical tort: A manual. In: *Medical Law*. Moscow: Lawyer Place, 2003, no. 4, 45 p.

³ LUDUPOVA, E. Yu. Medical errors. Literature review. In: *Bulletin of Roszdravnadzor* [online]. 2016, no. 2. Available at: <http://www.archhealth.ru/component/content/article/47-tekushchee-izdanie/zdorove-i-meditsina/obzory-i-lektsii/292-vrachebnye-oshibki-literaturnyj-obzor?Itemid=&tmpl=component> [cit. 15. 10. 2019].

4 THE ISSUE OF AN APPROACH DESIGN TO A MEDICAL ACTIVITY REGULATION SHOULD BE DONE BY LAW

Also it is necessary to determine the approach to legal qualification of erroneous actions of doctors (medical workers).

In the Russian Federation, much research is being done on the issue of Medical Law. New medical courses and departments are opened. A medical error issue is being studied from different angles.

5 THERE IS NO SPECIAL RULE OF LAW IN THE CRIMINAL CODE OF THE RUSSIAN FEDERATION THAT IMPOSES A CRIMINAL LIABILITY FOR CAUSING BODILY HARM OR DAMAGE TO LIFE BY COMMITTING A MEDICAL ERROR IN RUSSIA

Now, there are rules of law in the Criminal Code that impose criminal liability under the general rule (part 2 of article 109, part 2 of article 118, part 4 of article 122 of the criminal code of the Russian Federation), but there is a need to adopt special rule of law.

The basic and main sign of a crime in accordance with Russian law is its public danger. This is an objective property of an act (action and inaction) provided for in criminal law to actually cause substantial harm to social benefits protected by criminal law or to contain a real possibility of causing such harm.

When deciding on the criminal liability and qualification of an act, one of the defining points is precisely the public danger. In part 1 in article 14 of the Criminal Code of the Russian Federation „The concept of crime“ provides a definition of a crime where public danger is a mandatory sign of a crime, in part 2 of this article indicates the insignificance of the act again, depending on the degree of public danger.⁴

⁴ The Criminal Code of the Russian Federation of 13 June 1996, No. 63-FL (as amended on April 28, 2015) // ATP Consultant Plus.

Thus, the unrealized danger to the life and health of an individual caused by the unqualified actions of a medical worker remains outside the scope of criminal law. The social harmfulness of a medical error is most clearly detected already at the stage when an incompetent medical worker poses a threat of harm to the life or health of the patient, regardless of the onset of negative consequences.

It is also important to note that medical activity can be conducted in state medical hospitals and private medical clinics. Medical personnel can consist of persons who perform activities on civil law contracts. Article 1068 of the Civil Code of the Russian Federation states that a legal entity or an individual shall redress the injury inflicted by the employee during the performance of labor (official) duties. Accordingly, in such situations, medical workers lack a deterrent in the form of liability.⁵

They impose a criminal liability and special levels of punishment as fines or disqualification from holding office or perform certain activities.

6 THE PROBLEM OF THE MULTIPLICITY OF CAUSES OF MEDICAL ERRORS

The causes of medical errors can be divided into objective and subjective. Objective errors are independent of the doctor, of his training, both professional and theoretical. Subjective errors, in turn, are directly dependent on the doctor's knowledge and experience. Objective reasons include, for example: the lack of necessary scientific data on certain diseases (rare diseases or recently discovered).

We propose the following solution to this problem:

1. Improving the level of professional training of medical workers.
2. Improving the working conditions of medical workers.
3. Increased funding for health care, including a significant increase in pay for health workers.
4. Stimulation of medical workers to improve their qualifications (categories) at the expense of budgetary funds.

⁵ Civil Code of the Russian Federation (Part Two) dated 26 January 1996, No. 14-FL (as amended on 18. 3. 2019, as amended on 3. 7. 2019) // ATP Consultant Plus.

7 CONCLUSIONS

To summarize, in order to prevent medical errors, a systematic approach is needed that affects all levels of healthcare, including further substantive study, registration and development of measures to prevent errors, as well as work with special rules providing for criminal liability. Based on international experience, it is necessary to develop regulatory documents at the country level to improve the quality and safety of medical care (own accreditation standards).

Literature

IBATULINA, Yu. F. *Medicine and Health Care*. Moscow: Lawyer Place, 2010, 133 p.

LESNICHENKO, A. M. Medical error: text of a scientific article specializing in State and Law. *Jurisprudence*, Penza, 2018, 67 p.

LOUDUPOVA, E. Yu. Medical errors. Literature review. In: *Bulletin of Roszdravnadzor* [online]. 2016, no. 2. Available at: <http://www.archhealth.ru/component/content/article/47-tekushchee-izdanie/zdorove-i-medsina/obzory-i-lektsii/292-vrachebnye-oshibki-literaturny-obzor?Itemid=&tmpl=component> [cit. 15. 10. 2019].

VINOGRADOV, A. Z. The algorithm of legal qualification of medical tort: A manual. In: *Medical Law*. Moscow: Lawyer Place, 2003, no. 4, 45 p.

Civil Code of the Russian Federation (Part Two) dated 26 January 1996, No. 14-FL (as amended on 18. 3. 2019, as amended on 3. 7. 2019) // ATP Consultant Plus.

The Criminal Code of the Russian Federation of 13 June 1996, No. 63-FL (as amended on April 28, 2015) // ATP Consultant Plus.

Contact – e-mail

olya.semenova2014@gmail.com

Trestnoprávne a kriminologické aspekty samovražd¹

Igor Slovák, Lukáš Turay

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Autori sa v článku zameriavajú na spoločenský problém, ktorý je čoraz viac aktuálny. V prvej časti článku sa venujú samovražde z kriminologického hľadiska. Definujú tento pojem a poukazujú na skúsenosti zo sveta. Druhá časť článku sa venuje trestnoprávnym aspektom samovraždy.

Keywords in original language

Samovražda; kriminológia; trestné právo; zločin.

Abstract

The authors focus on the social problem, which is increasingly topical. The first part of the article deals with suicide from a criminological point of view. They define this term and point to the experience of the world. The second part of the article deals with criminal aspects of suicide.

Keywords

Suicide; Criminology; Criminal Law; Crime.

1 ÚVOD

Násilie a tragické osudy ľudí, človeka prit'ahovali od nepamäti. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie každý rok, v dôsledku násilných trestných činov zomrie okolo 1,4 milióna ľudí na celom svete. Smrť konkrétnej osoby je však len pomyselná špička ľadovca bolesti a utrpenia, ktoré si pred ukončením života museli vytrpieť. Pre každú osobu, ktorá zomrie v dôsledku

¹ Tento príspevok je výstupom z projektu „APVV-19-0102 – Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien“.

násilia, je prítomných mnoho sekundárnych javov v oblasti fyzického, sexuálneho, reprodukčného a duševného zdravia. Znášanie dôsledkov násilnej kriminality predstavuje veľkú záťaž pre národné hospodárstvo. Ročne stojí krajiny miliardy eur a dolárov v oblasti zdravotnej starostlivosti, vymáhania práva a straty produktivity. Samovražda a vražda sú príčinou viac ako 80 % úmrtí súvisiacich s násilím. Z tejto skupiny až 56 % zomiera vlastnou rukou, 33 % v dôsledku zranení spôsobených inou osobou a 11 % v priamom dôsledku vojny alebo nejakej inej formy kolektívneho násilia.² Násilie je teda neustále v centre pozornosti spoločnosti. O pravdivosti tohto výroku svedčí aj nedávny výskum Inštitutu pro kriminológiu a sociální prevenci, ktorý publikoval zaujímavú štúdiu, ktorá sa zaoberala vzťahom médií a kriminality:

Tabuľka č. 1: Podiel jednotlivých druhov kriminality a ich mediálne vyobrazenie

Kriminalita	Televízne spravodajstvo	Policijné štatistiky
Násilná	42,9 %	5,9 %
Hospodárska	16,8 %	10,6 %
Majetková	14 %	60,1 %
Mravnostná	2,2 %	0,8 %
Ostatná	24,1 %	22,6 %
Celková	100 %	100%

Zdroj: <http://www.ok.cz/iksp/docs/423.pdf>

Z uvedenej tabuľky možno vyvodit' záver, že napriek tomu, že násilná kriminalita nie je v Českej republiky v rámci druhov trestnej činnosti najviac zastúpená (5,9 %), zaberá významnú väčšinu mediálneho priestoru (42,9 %), zatiaľ čo majetková kriminalita, ktorá dominuje v policijných štatistikách (60,1 %) médiá prezentujú omnoho menej (14 %). Je potrebné si uvedomiť, že médiá v demokratickej spoločnosti majú dôležitú úlohu informovať obyvateľstvo danej krajiny o závažných témach.

Chceli by sme upozorniť, že vo všeobecnosti je potrebné rozlišovať medzi **samovraždou, sebausmrtením, sebaobetou**. Pod pojmom samovražda rozumieme vedomé rozhodnutie ukončiť život sebadeštrukciou. Niektorí

² <https://www.who.int/features/factfiles/violence/en/>

autori definujú samovraždu aj ako úmyselné spôsobenie smrti sebe samému.³ Sebausmrtenie je nevedomý úmysel umrieť pod vplyvom toho, že postihnutý nie je spôsobilý sám sa rozhodovať (napr. dieťa sa hrá s pištoľou). Posledným pojmom je **sebaobet'**. Ide o dobrovoľnú smrť z ideových dôvodov. Do tejto kategórie môžeme zaradiť aj rôzne teroristické útoky, ktoré majú za cieľ zviditeľniť určitú organizáciu (napr. príslušníci Daishu, laicky povedané Islamského štátu). V odborne spisbe je známi aj tzv. *Menningerov syndróm*, ktorý vyjadruje určitú túžbu človeka zomrieť.⁴ Určité formy samovrážd sú prítomné v ľudskej histórii od nepamäti. Je všeobecne známym faktom, že napríklad Spart'ania považovali za česť umrieť v boji, a prirodzenú smrť považovali skôr za nežiadúci koniec ľudskej existencie. Rovnako v Japonsku sú známe rituálne samovraždy (napr. harakiri alebo seppuku).

Napriek tomu, že samovražedné tendencie jednotlivcov, alebo skupín majú najbližšie k násilnej kriminalite, nejde o kriminalitu v pravom slova zmysle. Pod pojmom kriminalita rozumieme určitý súhrn trestných činov, spáchaných na určitom území za určité obdobie určitými páchatel'mi.⁵ V tomto kontexte je však potrebné rozpoznať ešte pojmy delikvencia, negatívne spoločenské javy. Pojem delikvencia, zahŕňa tak pojem kriminalita ako aj činy inak trestné, ktoré spáchali osoby mladšie ako 14 rokov alebo osoby trestne nezodpovedné pre nepričetnosť.⁶ Širší pojem sú negatívne spoločenské javy. Tieto prejavy správania sa v spoločnosti nie sú platný právom sankcionované, ale sú v rozpore s určitými etickými hodnotami spoločnosti a často môžu prerásť až ku kriminálnemu správania. Medzi tieto javy možno zaradiť:

- Alkoholizmus,
- Prostitúcia,
- Xenofóbia,
- Samovraždy.⁷

³ HENDRYCH, D. a kol. *Právnícký slovník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 809.

⁴ ONDREJKOVIČ, P. a kol. *Sociológia*, Bratislava: Vydavateľstvo VEDA, 2009, s. 354.

⁵ TURAYOVÁ, Y. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminológie*. 2. a doplnené vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2005, s. 13.

⁶ *Ibid.*, s. 13.

⁷ DIANIŠKA, G., T. STRÉMY, M. VRÁBLOVÁ a kol. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2016, s. 19.

2 SPŮŠŤACIE FAKTORY SAMOVRAŽEDNÉHO SPRÁVANIA

Samovraždy, ako sme vyššie uviedli, nezaradujeme priamo medzi kriminalitu, ale medzi tzv. negatívne spoločenské javy. Svetová zdravotnícka organizácia prezentovala niekoľko zaujímavých poznatkov o samovražďach:

- Každý rok zomrie na následky samovraždy takmer 800 000 ľudí.
- Na každú úspešnú samovraždu pripadá niekoľko neúspešných pokusov o samovraždu. Predchádzajúci pokus o samovraždu je najdôležitejším rizikovým faktorom pre samovraždu v bežnej populácii.
- Samovražda je tretou najčastejšou príčinou úmrtí u 15–19-ročných mladistvých.
- V krajinách s nízkymi a strednými príjmami sa vyskytuje 79 % globálnych samovražď.
- Požitie pesticídov, závesov a strelných zbraní patrí medzi najbežnejšie spôsoby samovraždy na celom svete.⁸

V súčasnosti nemožno hovoriť o tom, že samovražedné správanie jednotlivca (alebo skupín) by malo len jeden faktor, ale ide o komplex spúšťáčov, ktoré môžu prinúť ľudskú bytosť ukončiť svoju existenciu.

Samovražda má viaceré aspekty a pohľady:

- **Filozofický a náboženský pohľad** – z náboženského hľadiska (predovšetkým kresťanského) ide o ideu, že život, rovnako ako človeka stvoril Boh. Život preto človeku nepatrí a iba Boh môže rozhodnúť o konci života.
- **Psychologický a psychiatrický pohľad** – môže ísť o určité psychologické a psychické konflikty vo vnútri človeka, ktoré vyvolávajú silný psychický otras.
- **Biologický** – v súčasnosti existujú určité výskumy, ktoré poukazujú na určité mutácie génu, ktoré zvyšujú suicidálne správania viac ako dvojnásobne.
- **Sociálny aspekt** – v niektorých prípadoch môže k subadeštruktívnemu správaniu jedinca prispieť aj spoločnosť (tlak v práci, šikanovanie počas dospievania a pod.).

⁸ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide>

- **Sociologický aspekt** – môže mať rôzne podoby od egoistickej samovraždy, ktorá je podmienená nedostatočnou spätosťou medzi jednotlivcom a spoločnosťou a napríklad opačným extrémom – altruistickou samovraždou, ktorá je príznačná uzskou väzbou jednotlivca na spoločnosť.⁹

Sebadeštruktívne správanie jednotlivca má bezpochyby viacero činiteľov, ktoré môžu takéto správanie vyvolať. V predchádzajúcich riadkoch sme prezentovali zaujímavosť o samovraždách, že 79 % globálnych samovražd páchajú ľudia s nízkym alebo stredným príjmom. Medzi ďalšie rizikové faktory patrí skúsenosť so stratou, osamelosť, diskriminácia, rozpad vzťahov, finančné problémy, chronická bolesť a choroba, násilie, zneužívanie a konflikty alebo iné humanitárne udalosti. Najsilnejším rizikovým faktorom pre samovraždu je predchádzajúci pokus o samovraždu.¹⁰ Ak by sme sa zmerali na samotný pokus o samovraždu zaujímavým ukazovateľom môže byť šikana na školách. Zahraničný výskum ukázal, že respondenti, ktorí uviedli, že boli šikanovaní počas detstva, mali takmer, trikrát väčšiu pravdepodobnosť, že sa pokúsia o samovraždu vo veku 19–20 rokov v porovnaní s deťmi, ktoré nikdy neboli šikanované alebo boli menej často šikanované. Rovnako je zaujímavé, že existuje aj korelácia medzi tým, keď sú deti svedkami (alebo obetami násilia) a počtom pokusov o samovraždu počas mladej dospelosti.¹¹

3 SAMOVRAŽDA A TRESTNÉ PRÁVO

Samovraždy sú vnímané ako negatívny spoločenský jav, ktorý je determinovanými rôznymi vonkajšími alebo vnútornými okolnosťami na strane osoby, ktorá sa rozhodla dobrovoľne ukončiť svoj život. Trestné právo *suicidalite* venuje pozornosť prostredníctvom niekoľkých skutkových podstát vyjadrených v prvej hlave osobitnej časti trestného zákona.

Je potrebné podotknúť, že trestné právo nepostihuje samotnú osobu, ktorá spáchala samovraždu a podobne ako pri vybraných iných konaniach (napr. prostitúcia), postihuje „ľudí na okolo“, ktorých konanie má súvis s takýmto

⁹ ONDREJKOVIČ, P. a kol. *Sociológia*, Bratislava: Vydavateľstvo VEDA, 2009, s. 358–359.

¹⁰ https://www.who.int/health-topics/suicide#tab=tab_2

¹¹ STAUBLI, S. a M. KILLIAS. Long-term outcomes of passive bullying during childhood: Suicide attempts, victimization and offending. *European Journal of Criminology*, 2011, roč. 8, č. 5, s. 377–385.

protiprávnym činom, na rozdiel od „priameho vykonávateľa.“ V prípade prostitúcie či ženy, ktorá iného požiada o nedovolené prerušenie tehotenstva, je nepostihovanie týchto osôb spôsobené rozhodnutím zákonodarcu vyjadrujúcim trestnú politiku štátu, v prípade samovrážd je to logická nestíhatelnosť tejto osoby ako tzv. „kvázipáchatel’a.“ Uvedená skutočnosť vyplýva zo zásady, že každý môže nakladať so svojím životom podľa vlastného uváženia. Podľa súčasnej právnej úpravy nie je trestný ani pokus vlastnej samovraždy. Z procesnoprávneho hľadiska by v prípade dokonania samovraždy nebolo možné trestne stíhať túto osobu z dôvodu neprípustnosti v zmysle § 9 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku, teda že táto osoba zomrela.

Samovražda spočíva v úmyselnom spôsobení smrti sebe samému. Z uvedenej definície vyplývajú nasledovné znaky:

1. úmysel pri spôsobení smrti,
2. útok je vedený proti sebe samému (totožnosť subjektu a predmetu útoku),
3. následkom je smrť.

Ad 1) Z hľadiska obligatórneho prvku subjektívnej stránky (potencionálneho trestného činu) sa v uvedenom prípade vyžaduje úmyselné zavinenie. Keďže, ako sme už vyššie uviedli, samovražda zo strany samovraha nie je považovaná za trestný čin, zameriavame pozornosť na možné súvisiace trestné činy, ktoré môžu s takýmto konaním súvisieť a to trestných činov účasti na samovražde podľa § 154 Trestného zákona ako aj trestných činov vraždy podľa § 145 Trestného zákona či úkladnej vraždy podľa § 144 Trestného zákona (pre naplnenie každej z uvedených skutkových podstát sa z pohľadu zavinenia vyžaduje úmysel – postačuje aj nepriamy).

Skutková podstata trestného činu účasti na samovražde¹² je z hľadiska jej formulácie špecifickou skutkovou podstatou, ktorá vyžaduje účasť inej osoby (páchatel’a) na konaní samovraha, čím zdanlivo pripomína inštitút účastníctva

¹² Účasť na samovražde podľa § 154 Trestného zákona:

(1) Kto iného pobne k samovražde alebo inému k samovražde pomáha, ak došlo aspoň k pokusu o samovraždu, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel’ potrestá, ak čin uvedený v odseku 1

a) spácha závažnejším spôsobom konania,

b) na chránenej osobe, alebo

c) z osobitného motívu.

v zmysle § 21 Trestného zákona. Samotné účastníctvo na takomto trestnom čine však z povahy veci vylúčené nie je, pretože k trestne zodpovednému páchatel'ovi (teda osobe, ktorá inú osobu navádza na samovraždu), môže ďalší subjekt vystupovať v podobe účastníka – *in concreto* takéto navádzanie zorganizovať, objednať, naviesť na návod resp. páchatel'ovi pomáhať. Navyiac, uvedená skutková podstata vo svojom znení inkorporuje minimálne k akému vývojovému štádiu musí zo strany samovraha dôjsť aby bola daná trestnosť páchatel'a formuláciou, že sa osoba o samovraždu musí aspoň pokúsiť.

Z hľadiska posudzovania vývojových štádií u páchatel'a (teda osoby, ktorá mala účasť na samovražde inej osoby), sú podľa nášho názoru vylúčené ustanovenia § 13 a § 14 Trestného zákona o príprave na zločin, resp. pokuse trestného činu a u trestne zodpovedného subjektu sa vyžaduje dokonanie tohto trestného činu, pretože z logiky veci nie je možné takéto čin nedokonáť a byť zaň trestne zodpovedný. Tento myšlienkový postup je odvodený od skutočnosti, že sa samovrah musí o svoju samovraždu aspoň pokúsiť na základe návodu či inej pomoci od páchatel'a. Teda ak by páchatel' tento návod (či pohnutie nedokonal), je len ťažko predstaviteľné, že by sa samovrah o dokonanie útoku aspoň pokúsil v príčinnej súvislosti s konaním potencionálneho páchatel'a.

Ad 2 a ad 3) Hoci by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že uvedené konanie je spôsobilé formálne naplniť niektorú zo skutkových podstát trestných činov uvedených v osobitnej časti trestného zákona, nie je tomu tak. Útok osoby (samovraha) síce smeruje a ohrozuje (v prípade pokusu), resp. porušuje (v prípade dokonania) objekt, ktorému trestné právo poskytuje ochranu – život človeka, avšak smeruje proti vlastnému životu osoby, ktorá takéto útok uskutočňuje. Je tu vyjadrená zhoda medzi subjektom a predmetom útoku, ktorá z podstaty veci vylučuje trestnú zodpovednosť samovraha. Pri komparácií takéto konania s obzvlášť závažným zločinom vraždy (resp. úkladnej vraždy), už priamo z explicitného znenia uvedených skutkových podstát chýba naplnenie ďalšieho znaku objektívnej stránky – v podobe útoku na hmotný predmet – ktorý musí byť iný ako páchatel' (Kto iného úmyselne usmrú...). Na tomto prípade je ešte jasnejšie demonštrovaný obligatórny nesúlady medzi páchatel'om a obeťou, keď tieto osoby nesmú

byť totožné. Následkom samovraždy je, samozrejme, vždy smrť (v zmysle Trestného zákona sa za smrť považuje biologická smrť mozgu (cerebrálna smrť)).¹³

4 TRESTNOPRÁVNE ASPEKTY KONANÍ SÚVISIACICH SO SAMOVRAŽDAMI

Z vyššie uvedeného vyplýva beztrestnosť osoby samovraha v prípade vlastnej samovraždy, avšak z hľadiska trestného práva však určité podoby samovrážd a najmä účasť niektorých osôb na nich môžu byť trestnoprávne relevantné. Azda najtypickejším trestným činom spätým s dobrovoľným ukončením života zo strany samovraha je trestný čin účasti na samovražde podľa § 154 Trestného zákona. Uvedený delikt radíme medzi tzv. *delicta mala per se*, tzn. medzi tie delikty, ktoré nie sú *en bloc* trestnoprávne postihované v každom štáte, ale len rozhodnutím zákonodarcu pri tvorbe trestnej politiky štátu sa dostali medzi taxatívne enumerovaný výpočet trestných činov.¹⁴

Podstatu tohto trestného činu tvorí účasť páchatel'a na samovražde inej osoby, ktorého vplyv je príčinou samovraždy, respektíve ktorého konanie umožnilo alebo uľahčilo jej spáchanie. Účasť páchatel'a môže spočívať v dvoch rovinách a to buď v pohnutí iného k samovražde alebo pomoci inému pri samovražde.

Pohnutie iného k samovražde je konanie páchatel'a spočívajúce vo vzbudení, resp. vyvolaní rozhodnutia spáchať samovraždu u osoby. Pohnutie môže spočívať tak v **priamom aktívnom konaní** páchatel'a (presvedčaním, respektíve verbálnym navádzaním inej osoby na samovraždu – napríklad priamym prehováraním, že jej sa jej uľaví, ak skoncuje so životom), ako aj v **nepriamom aktívnom konaní** páchatel'a (napríklad, že páchatel' dlhodobo osobu týra, pričom toto týranie je vedené s úmyslom dohnat' osobu k samovražde; ďalej môže ísť aj o konanie páchatel'a spočívajúce v úmyselnej ľahostajnosti, resp. nevšímavosti, taktiež vedenej s úmyslom dohnat' osobu k samovražde, ktorá je spôsobilá vyvolať v osobe pocit pohrdania a z toho

¹³ § 142 ods. 2 Trestného zákona.

¹⁴ BELEŠ, A. Niektoré aspekty účasti na samovražde a komparácia právnych úprav vo vybraných krajinách. In: *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae Tomus XXXVI*, 2017, č. 1, s. 3.

vyplývajúci pocit menejcennosti a následne pocit, že život nemá zmysel). V niektorých prípadoch môže páchatel naplniť skutkovú podstatu trestného činu účasti na samovražde aj **konkludentným konaním** (napríklad ponechaním väčšieho množstva jedu na stole po predchádzajúcej slovnej výmene a odídením bez slova). Ďalším spôsobom, ktorý prichádza do úvahy je aj **opomenutie konania**, na ktoré je páchatel podľa okolností a svojich pomerov povinný (napríklad páchatel sa úmyselne nestará o osobu, o ktorú má na základe súdneho rozhodnutia povinnosť sa starať, pretože dúfa, že preto spácha samovraždu).

Pomocou na samovražde sa rozumejú rôzne formy konania páchatel'a, či už vo forme materiálnej (fyzickej) alebo psychickej pomoci. Pod pojem **materiálna (fyzická) pomoc** možno subsumovať napríklad zadováženie zbrane alebo jedu pre samovraha, zabezpečenia určitého miesta na ktorom by malo k samovražde dôjsť, napríklad jeho strážením a podobne. Sľub páchatel'a pomôcť samovrahovi po trestnom čine (napríklad zvesiť ho z lana, na ktorom sa obesil a následne ho ukryť v kôlni tak, aby trvalo dlhší čas kým pozostalí objavia telo samovraha), možno taktiež považovať za formu materiálnej pomoci. Pokiaľ však fyzické konanie zasahuje do procesu spôsobovania smrti z biologického hľadiska (napr. pomocník podkopne budúcemu obesencovi stoličku), nejde už o trestný čin účasti na samovražde, ale o trestný čin vraždy respektíve úkladnej vraždy.¹⁵ **Psychická pomoc** spočíva predovšetkým v utvrdzovaní samovraha v presvedčení, že samovražda je najlepším riešením jeho problémov, v rade (napríklad ako správne namiešať „jedovatý kokteil“, alebo ako správne uviazať slučku na lane tak, aby nepovolila a podobne). Pomoc na samovražde môže podobne ako pohnutie iného k samovražde spočívať aj v opomenutí konania.

Ako sme už vyššie zmienili, samovraždou sa rozumie úmyselné spôsobenie smrti sebe samému. Z tohto dôvodu sa z hľadiska subjektívnej stránky vyžaduje úmyselné zavinenie aj u páchatel'a trestného činu účasti na samovražde.¹⁶

¹⁵ BURDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, § 154. Dostupné z: <https://www.beck-online.sk/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgfp327mvvxuns7nfuq&toCID=nnptembrgfp327mvvxuns7nfuq>

¹⁶ Porovnaj R 24/1986.

Subjektom trestného činu účasti na samovražde môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba (všeobecný subjekt). Pre naplnenie kvalifikovanej skutkovej podstaty, ktorá má za následok prísnejšiu trestnú sadzbu, môže v prípade § 154 ods. 2 písm. a) Trestného zákona (teda pri naplnení osobitného kvalifikačného pojmu „závažnejším spôsobom konania“) byť páchatelom len osoba vystupuje vo vzťahu k poškodenému (samovrahovi) v nadriadenom postavení (§ 138 písm. g) trestného zákona) alebo páchatel porušujúci dôležitú povinnosť vyplývajúcu z jeho zamestnania, postavenia alebo funkcie alebo uloženej mu podľa zákona (§ 138 písm. h) Trestného zákona), alebo páchatel, ktorý je členom organizovanej skupiny (§ 138 písm. i) Trestného zákona).

V istých, špecifických, prípadoch samovrážd môže páchatel (páchatelia) naplniť skutkové podstaty obzvlášť závažných zločinov vraždy (podľa § 145 Trestného zákona) alebo úkladnej vraždy (podľa § 144 Trestného zákona). K takejto situácii môže dôjsť napríklad v prípade, ak by páchatel donútil iného násilím (fyzickým alebo psychickým) alebo hrozbou násilia, nešlo by o samovraždu ani o účasť na nej ale práve o vraždu, respektíve úkladnú vraždu.

V prípade, že sa dve osoby dohodnú na vzájomnom úmyselnom usmrtení ako na spôsobe spoločného dobrovoľného ukončenia života, dohodnuté konanie takýchto osôb, ktorých následkom bola smrť druhej osoby, napĺňa taktiež znaky trestného činu vraždy alebo úkladnej vraždy (prípadne ak smrť nebola spôsobená, tak pokusu alebo prípravy na tieto trestné činy, a nie znaky trestného činu účasti na samovražde v zmysle § 154 Trestného zákona).¹⁷

Ďalším prípadom, ktorý by sme z hľadiska jeho kvalifikácie ako trestného činu podradili pod uvedené obzvlášť závažné zločiny je, ak páchatel pôsobí na osoby, ktoré nie sú úplne spôsobilé ovládať svoje konanie alebo uvážiť jeho dosah a ľahko podliehajú pôsobeniu alebo vplyvu iných osôb. Ide o osoby, ktorých neúplná spôsobilosť ovládať svoje konanie či uvážiť jeho dosah vyplýva z ich nedostatočného veku (maloleté osoby), stavu (napríklad tehotenstvo) alebo duševnej poruchy či nedostatočného duševného vývinu.¹⁸

¹⁷ URDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár*. II. diel. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, § 154. Dostupné z: <https://www.beck-online.sk/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgfpxg327mvvxuns7nfuq&tocid=nnptembrgfpxg327mvvxuns7nfuq> [online].

¹⁸ MATYS, K. a kol. *Trestný zákon, komentár*. Bratislava: Obzor, 1978, s. 942.

5 ZÁVER

Dnes, keď dochádza k zásadným zmenám vo všetkých oblastiach spoločnosti, sme často vystavovaní negatívnym faktorom. Dynamika súčasnosti sa oproti minulosti zrýchlila neuveriteľným tempom. V rámci tejto zmeny je človek nútený prichádzať do kontaktu so situáciami, ktoré v minulosti musel absolvovať až po nadobudnutí skúsenosti, ktoré prichádzajú s adekvátnym vekom. V uvedenom príspevku sme sa zamerali na samovraždu z kriminologického a trestnoprávneho hľadiska. Samovraždu môžeme zaradiť medzi tzv. negatívne spoločenské javy, ktoré často môžu viesť ku kriminálnemu správaniu.

Je zrejmé, že samovražda nemôže byť predmetom skúmania len kriminológie a vedy trestného práva. Svoju nezastupiteľnú úlohu, v tejto oblasti, majú aj psychológia, psychiatria, sociológia a medicína. V uvedenom príspevku sme sa pokúsili prezentovať niektoré zaujímavosti vo vzťahu k tomuto negatívnemu spoločenskému fenoménu.

V druhej časti sme sa zamerali na samovraždu z pohľadu trestného práva. V tomto ohľade ťažisko príspevku spočíva v právnej analýze ustanovenia § 154 TZ a síce trestného činu účasti na samovražde. Analyzovali sme niektoré problematické pojmy, ktoré sa spájajú s touto skutkovou podstatou.

Strata ľudského života je v každej spoločnosti nežiadaným fenoménom. Samovražda je vo väčšine prípadov výsledkom zlyhania spoločnosti, v ktorej sa utvárajú sociálne väzby. Je na nás, aby sme si danú zodpovednosť uvedomili.

Literature

BELEŠ, A. Niektoré aspekty účasti na samovražde a komparácia právnych úprav vo vybraných krajinách. In: *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae Tomus XXXVI*, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, č. 1, 177 s. ISSN 1336-6912.

URDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.

BURDA, E. *Trestné činy proti životu a zdraviu*. Šamorín: Heuréka, 2006, 217 s. ISBN 978-80-8912-235-6.

DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. aktualizované a doplnené vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2016, 405 s. ISBN 978-80-7380-620-0.

MATYS, K. a kol. *Trestný zákon, komentár*. Bratislava: Obzor, 1978, 492 s.

TURAYOVÁ, Y. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminológie* 2. a doplnené vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2005, 198 s. ISBN 80-7160-196-9.

HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 809. ISBN 80-7179-360-4.

ONDREJKOVIČ, P. a kol. *Sociológia*, Bratislava: Vydavateľstvo VEDA, 2009, 580 s. ISBN 978-80-224-1074-8.

Zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a noviel.

Internetové odkazy

<http://www.ok.cz/iksp/docs/423.pdf>

<https://www.who.int/features/factfiles/violence/en/>

Contact – e-mail

igor.slovak@flaw.uniba.sk; lukas.turay@flaw.uniba.sk

Drogové trestné činy a problémy spojené s ich dokazovaním¹

Eva Szabová

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstrakt

Predložený príspevok je venovaný náhľadu na drogovú trestnú činnosť, ktorá aktuálne patrí medzi pomerne frekventované druhy kriminality. Spracovaný príspevok nahliada na predmetnú tematiku tak z pohľadu trestného práva hmotného, pokiaľ ide o právnu kvalifikáciu, ako aj z hľadiska trestného práva procesného, pokiaľ ide o spôsob a možnosti dokazovania. V tejto súvislosti identifikuje a následne detailne analyzuje pomerne zásadný problém súvisiaci s oboma predmetnými oblasťami, a to problém hmotnostného charakteru. Príspevok sa pritom snaží poukázať na najzásadnejšie otázky sporného charakteru, ktoré sa v naznačenej oblasti vyskytujú v aplikáčnej praxi, pričom osobitná pozornosť bude venovaná výkladu pojmu jednorazová obvyklá dávka. Identifikované problémy sa bude príspevok snažiť rozriešiť prostredníctvom poukazu na rozhodnutia tak Najvyššieho súdu Slovenskej republiky ako aj na rozhodnutia pochádzajúce z dielne súdov nižšieho stupňa.

Keywords in original language

Trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi; obvykle jednorazová dávka; hmotnostné kritérium; rozsah trestného činu.

Abstract

This contribution deals with the issue of drug crimes, which is currently one of the relatively frequent types of crime. The contribution deals with this theme both from the point of view of substantive criminal law in terms of legal qualification and from the point of view of procedural criminal law

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0106.

in terms of the evidentiary process. In this context, it identifies and then analyzes in detail way the relatively fundamental problem that is joined with the both areas of criminal law, namely the problem of weight criterion. The contribution tries to point out the most important questions of a controversial nature, which occur in the indicated area within the application practice. In this context the special attention will be paid to the interpretation of the concept of a single usual dose of drug. The contribution will try to solve the identified problems by referring to the decisions of the Supreme Court of the Slovak Republic and the decisions originating from the lower courts.

Keywords

The Criminal Offence of Illicit Manufacture, Possession and Trafficking of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances; Poisons or Precursors; One-off Dose of a Drug; Quantity Criterion; Range of the Offense.

1 ÚVOD

Pokiaľ hovoríme o drogových trestných činoch v prvom rade je potrebné uviesť, že slovenský zákonodarca v tejto oblasti koncipoval dve kľúčové skutkové podstaty trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi, a to konkrétne skutkovú podstatu obsiahnutú v ustanovení § 171 TZ a skutkovú podstatu nachádzajúcu sa v ustanovení § 172 TZ. Pre obe zmienené skutkové podstaty má osobitný význam otázka dotýkajúca sa konkrétnej hmotnosti zaistenej omamnej a psychotropnej látky – povedané inými slovami osobitnú úlohu zohráva v kontexte oboch uvedených trestných činov tzv. hmotnostné hľadisko, resp. hmotnostné kritérium.

2 HMOTNOSTNÉ KRITÉRIUM A PROBLÉM VYMEDZENIA POJMU „OBVYKLE JEDNORAZOVÁ DÁVKA“

V súvislosti s analýzou tzv. hmotnostného problému je na prvom mieste potrebné poukázať na podobu skutkovej podstaty, ktorá je obsiahnutá v ustanovení § 171 TZ. Predmetné ustanovenie pracuje s dvomi pojmami,

ktorým patrí v rámci rozboru naznačeného problému osobitné postavenie – ide o nasledovné pojmy:

- prechovávanie omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzora pre vlastnú potrebu, a
- prechovávanie omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzora pre vlastnú potrebu vo väčšom rozsahu.

Výklad uvedených pojmov pritom nachádzame obsiahnutý v ustanovení § 135 v ods. 1 a 2 TZ:

„§ 135

Prechovávanie drog pre vlastnú potrebu

(1) Prechovávaním omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzora pre vlastnú potrebu sa rozumie mať neoprávnené v držbe po akúkoľvek dobu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor v množstve, ktoré zodpovedá najviac trojnásobku obvykle jednorazovej dávky na použitie, a to pre osobnú spotrebu.

(2) Prechovávaním omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzora pre vlastnú potrebu vo väčšom rozsahu sa rozumie mať neoprávnené v držbe po akúkoľvek dobu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor v množstve, ktoré zodpovedá najviac desaťnásobku obvykle jednorazovej dávky na použitie, a to pre osobnú spotrebu.“

Ako je zrejmé z predmetného ustanovenia, prechovávanie drog pre vlastnú potrebu je nerozlučne previazané s pojmom jednorazová obvyklá dávka, keďže zákonodarca definuje daný pojem práve prostredníctvom násobku takejto „dávky“. Z uvedené dôvodu je potrebné venovať určitú pozornosť aj definíčnému vymedzeniu, resp. vysvetleniu pojmu jednorazová obvyklá dávka (ďalej iba „OJD“).

V prvom rade je nevyhnutné zdôrazniť, že zákonodarca predmetný pojem nedefinuje, čím prišlo v podmienkach Slovenskej republiky k pomerne zásadnému skomplikovaniu situácie pokiaľ ide o posudzovanie naplnenia znakov vyššie zmienených drogových trestných činov. V takýchto prípadoch sa štandardne otvára priestor pre orgány činné v trestnom konaní a osobitne pre súdy, ktorých úlohou je neurčiť pojmy ozrejmiť a vniesť do ich významu viac svetla. Zákonodarca však v tomto ohľade nestanovil ani žiadne vodítka, ktorých by sa aplikačná prax v rámci uvedeného výkladu mala pridrižovať. Je preto na mieste vysloviť konštatovanie, že pojem obvykle jednorazovej dávky je právnym pojmom, ktorý vykazuje atribúty značnej neurčitosti

a vágnosti. V rámci rozhodovacej činnosti súdov Slovenskej republiky sa však ustálilo, že pod predmetným pojmom je potrebné rozumieť jednu priemernú dávku užívateľa v množstve ovplyvňujúcom jeho psychiku, ovládanie alebo rozpoznávacie schopnosti alebo sociálne správanie po jej použití bez toho, aby došlo k vážnemu ohrozeniu zdravia alebo života takéhoto užívateľa², ktorá sa bežne u väčšiny užívateľov konzumuje pri jednom použití a takto vyjadruje konzumný priemer³. V zmysle rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej iba „NS SR“), sp. zn. 3Tdo/25/2017, sa obvykle jednorazovou dávkou rozumie dávka drogy, ktorá sa bežne konzumuje pri jednom použití a hmotnostne zodpovedá dávke bežne predávanej, resp. kupovanej na jedno použitie. Takto určená OJD musí obsahovať minimálne také množstvo účinnej látky, ktoré je spôsobilé ovplyvniť psychiku jedinca, či už v zmysle útlmu alebo excitácie.⁴

Z uvedeného vyplýva, že obvykle jednorazová dávka je objektívnym kritériom – je totiž bez významu, či páchatelom drogového trestného činu je pravidelný konzument drog. Rovnako irelevantná je tiež skutočnosť, v akom štádiu závislosti od drog sa konzument nachádza, akú veľkú dávku drogy považuje subjektívne (pre seba) za jednu dávku drogy a či páchatelom je osoba, ktorá si chce drogu aplikovať prvýkrát. Rezistencia získaná predchádzajúcou opakovanou aplikáciou omamnej a psychotropnej látky totiž nemôže byť dôvodom na priaznivejšiu kvalifikáciu (§ 171 namiesto § 171, resp. § 171 ods. 1 namiesto § 171 ods. 2 TZ).⁵

Na základe vyššie uvedeného možno vysloviť, že v rámci vymedzenia pojmu obvykle jednorazovej dávky zohráva hmotnostné kritérium úlohu prvoradého, primárneho vodítka. Nemožno však opomenúť význam kritéria sekundárneho a to kritéria vo forme množstva účinnej látky v zaistenej droge. Povedané inými slovami, pri vymedzení JOD vychádzame primárne

² Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. 3. 2016, sp. zn. 6Tdo 66/2015.

³ Rozsudok R 87/2015 – I Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 56/2014.

⁴ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/25/2017. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/33/2017. Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.

⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. Tdo 56/2014. Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 4 Tdo/44/2016.

z hmotnostného kritéria, pričom skúmanie obsahu účinnej látky má význam pre zistenie, či skutočne ide o omamnú látku podľa § 130 ods. 5 T'Z. Pokiaľ totiž zaistená droga nemá požadovanú kvalitu (minimálne množstvo účinnej látky) nejde už o látku schopnú nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka a nejde teda už o návykovú látku, na podklade čoho nemožno konštatovať naplnenie znaku objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu podľa § 171, resp. § 172 T'Z.

Inak povedané pojem obvykle jednorazová dávka by mal byť hmotnostne vymedzený, teda mala by byť stanovená konkrétna hmotnosť určitej drogy, ktorú je možné považovať za obvykle jednorazovú dávku drogy. Táto hmotnostná hranica je pritom podstatná aj z toho dôvodu, aby bolo možné hmotnostne odlíšiť jednu jednorazovú dávku drogy od zvyškového množstva drogy. V tejto súvislosti vytvorila súdna prax pre konkrétne drogy minimálne hranice jednorazovej obvyklej dávky. Pokiaľ ide o marihuanu prax začala vychádzať z priemernej hmotnosti tabakovej cigarety a za jednorazovú dávku marihuany preto považuje množstvo zodpovedajúce 500 mg (0,5 g) vysušenej marihuany⁶. Pokiaľ ide o metamfetamín, známy ako pervitín, v tomto prípade sa súdna prax ustálila na objektívnej hmotnostnej úrovni 100 mg. Súdny tak vychádzali z premisy, podľa ktorej prechovávanie marihuany pod 500 mg a pervitínu pod 100 mg nie je trestné, a to z toho dôvodu, že množstvá nedosahujúce túto hmotnosť sa považujú za zbytkové množstvá drogy, ktoré nie sú predmetom trestnoprávneho postihu⁷. Trestným činom totiž v zmysle predmetných právnych úvah nie je akékoľvek prechovávanie, t.j. prechovávanie drogy v akomkoľvek množstve, ale len v množstve, ktoré dosahuje minimálne hmotnostnú hranicu obvykle jednorazovej dávky drogy.⁸ Potrebné je však zdôrazniť, že v rámci uvedených právnych úvah má svoje zásadné miesto aj hmotnosť viažuca sa k účinnej látke – pokiaľ by totiž páchatel prechovával omamnú a psychotropnú látku vo vyššie uvedenom množstve, avšak následným expertíznym skúmaním by bolo

6 Rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Krajského súdu v Žiline zo dňa 20. 9. 2011, sp. zn. 1 To 86/2011.

Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 4To 127/2011.

7 IZAKOVIČ, M. K prechovávaníu previtínu. *Právne listy* [online]. 15. 5. 2016. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a461-k-prechovavaniu-previtinu>

8 Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.

zistené, že hmotnosť účinnej látky v jej rámci je nižšia ako 10 mg⁹, nebolo by možné už ďalej hovoriť o látke schopnej ovplyvniť psychiku človeka a preto ani o naplnení znaku prechovávanía omamnej a psychotropnej látky. Uvedený prístup a právne úvahy možno bezpochyby označiť za logické a racionálne. Súdny však pri jeho koncipovaní pozabudli na spôsob, akým je pojem prechovávanía drog pre vlastnú potrebu koncipovaný v ustanovení § 135 TZ. Predmetné ustanovenie totiž hovorí, že prechovávanía omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzora pre vlastnú potrebu predstavuje držanie najviac trojnásobku obvykle jednorazovej dávky, resp. v prípade väčšieho rozsahu je to držanie najviac desaťnásobku takejto dávky. Povedané inými slovami zákonodarca určil strop, resp. hornú hranicu, kedy ešte môžeme hovoriť o prechovávaní drogy pre vlastnú potrebu, avšak nemožno konštatovať, že by predmetné ustanovenie určovalo spodnú hranicu, od ktorej možno hovoriť o prechovávaní drogy rozpornom s trestným právom. Vychádzanie z premisy, podľa ktorej prechovávanía množstva drogy nedosahujúce minimálne hranicu množstva jednorazovej obvyklej dávky, nie je trestným činom, pretože trestnosť začína až na hmotnosti jednorazovej obvyklej dávky, je de facto dotvorením ustanovenia § 135 TZ a zúžením podmienok trestnej zodpovednosti. Zákonodarca totiž použil slovné spojenie „najviac trojnásobku (desaťnásobku) jednorazovej obvyklej dávky, z čoho vyplýva jeho úmysel, že trestný čin podľa § 171 TZ spácha každý, kto neoprávnene prechováva pre osobnú potrebu drogu v množstve najviac trojnásobku jednorazovej obvyklej dávky a nie najmenej v množstve jednej takejto dávky.

Na túto skutočnosť poukazoval Najvyšší súd Slovenskej republiky v niekoľkých svojich rozhodnutiach, v rámci ktorých zdôraznil, že predmetné úvahy o určení hmotnosti, od ktorej začína trestná zodpovednosť nemajú oporu v Trestnom zákone. V zmysle § 171 ods. 1 TZ je trestné neoprávnene prechovávanía akéhokoľvek množstva omamnej alebo psychotropnej látky a to aj v množstve menšom ako je jedna obvykle jednorazová dávka na použitie, samozrejme, za predpokladu, že daná látka má účinok taký, aby bolo možné hovoriť o omamnej a psychotropnej látke v zmysle ustanovenia § 130 ods. 5 TZ. Inak povedané, Najvyšší súd SR de facto predikoval nulovú

⁹ Uvedený záver vyslovil v prípade marihuany Krajský súd v Bratislave, sp. zn. 3To/104/2016 a v prípade pervitínu Krajský súd v Bratislave, sp. zn. 4To/44/2016 alebo Krajský súd v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.

toleranciu pokiaľ ide o prechovávanie drog v podmienkach Slovenskej republiky^{10, 11}. Beztretnosti sa v prípade prechovávania drogy môže páchatel' domáhať len s poukazom na materiálny korektív, nie však s poukazom na to, že prechovával menšie množstvo drogy, než zodpovedá jednej obvykle jednorazovej dávke na použitie.

Uvedené právne úvahy sa Najvyšší súd SR rozhodol pretaviť aj do podoby judikátu, ktorý bol publikovaný v Zbierke rozhodnutí a stanovísk NS SR č. 8/2017. V predmetnom rozhodnutí Najvyšší súd SR potvrdil odsudzujúci rozsudok prijatý Krajským súdom v Trnave z 25. februára 2016, sp. zn. 6To/49/2015, ktorým prišlo k odsúdeniu páchatel'a za spáchanie trestného činu nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa ustanovenia § 171 ods. 1 TZ, a to na tom skutkovom základe, že páchatel'ovi bolo zaistené množstvo marihuany s celkovou hmotnosťou 415 mg a s obsahom účinnej látky viac ako 10 mg. V tomto prípade Najvyšší súd SR nabúral v absolútnom smere koncepciu stanovovania minimálneho množstva drogy, od prechovávania ktorého možno hovoriť o trestnej zodpovednosti. Najvyšší súd SR totiž konštatoval, že aj prechovávanie nižšieho množstva drogy ako 500 mg v prípade marihuany, resp. 100 mg v prípade pervitínu je trestné, pokiaľ je predmetné množstvo po požití s ohľadom na účinnú látku spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka, jeho ovládacie alebo rozpoznávací schopnosti alebo sociálne správanie. Z predmetného rozhodnutia možno vyvodit' dva podstatné závery, a to:

- prechovávanie omamnej alebo psychotropnej látky nie je na účel aplikácie § 171 ods. 1 a § 172 ods. 1 písm. d) TZ limitované minimálnym hmotnostným množstvom,

¹⁰ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/25/2017.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/33/2017.

¹¹ Zákon teda výslovne stanovuje, v akom množstve najviac možno mať neoprávnene v držbe omamnú látku, aby jej prechovávanie bolo možné právne posúdiť ako prechovávanie drogy pre vlastnú potrebu v zmysle § 171 ods. 1 TZ. Z toho ale v žiadnom prípade nevyplýva, že by prechovávanie omamnej látky – teda látky, ktorá vo všeobecnosti vyvoláva návyk a psychickú a fyzickú závislosť ľudí charakterizovanú zmenami správania sa so závažnými zdravotnými a psychosociálnymi následkami v množstve menšom než JOD, malo byť automaticky beztretným, pokiaľ je takáto látka v konkrétnom prípade prechovávaná v množstve, ktoré je po jeho užití (vzhľadom na obsah účinnej látky) spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka, jeho ovládacie alebo rozpoznávací schopnosti alebo sociálne správanie.

- z konštrukcie skutkových podstát trestných činov podľa § 171 a § 172 TZ v spojení s ustanovením § 135 TZ vyplýva, že trestným je neoprávnené prechovávanie omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekursora bez ohľadu na ich množstvo.

Najvyšší súd SR kladie dôraz na kritérium účinnej látky v tom zmysle, že je nepodstatné, aká je hmotnosť zaistenej látky, ale dôležitý je jej účinok. Toto konštatovanie koncipoval Najvyšší súd SR nasledovnými slovami: „... **smrodajným** pre posúdenie tobo, či sa v konkrétnom prípade jedná o omamnú alebo psychotropnú látku, **je obsah účinnej látky v zaistenom materiáli, nakoľko práve účinná látka obsiahnutá v konkrétnej omamnej alebo psychotropnej látke je tou, ktorá nepriaznivo pôsobí na človeka a je príčinou nepriaznivých účinkov drogy...**“

Týmto spôsobom však prišlo čiastočne k popretiu zaužívaného náhľadu na kritérium účinnej látky, podľa ktorého toto kritérium nemôže byť v žiadnom prípade pokryté zavinením páchatel'a – väčšina páchatel'ov totiž zákonite disponuje iba vedomosťou o tom, o aký druh drogy ide a v akom množstve sa predáva, bez toho, aby súčasne poznali presné zloženie drogy z hľadiska účinnej látky, ktorej množstvo je možné určiť len v laboratórnych podmienkach^{12,13} Trestný čin podľa § 171 TZ je však úmyselným trestným činom a preto si vyžaduje preukázanie úmyslu páchatel'a vo vzťahu ku všetkým zložkám protiprávneho konania. Preukázanie úmyslu konzumenta zabezpečiť si dávku s konkrétnou koncentráciou účinnej látky by bolo pre každý orgán činný v trestnom konaní a súd prinajmenšom obťažnou úlohou.¹⁴ Z tohto dôvodu sa Najvyšší súd SR pokúsil ozrejmiť svoje stanovisko v nasledujúcom judikáte z 20. marca 2019, v ktorom uviedol, že jeho snahou nebolo v predmetnom stanovisku vytvoriť všeobecné pravidlo výpočtu jednorazovej obvyklej dávky, ale iba konštatovať, za pomoci akých zistení sa určí, či ide o omamnú a psychotropnú látku. Domnievam sa však, že týmto stručným vysvetlením k žiadnemu ozrejmieniu situácie neprišlo. V tejto súvislosti možno iba doplniť, že je až paradoxné, že stanovisko, ktoré by malo poskytnúť jasný zjednocujúci výklad k určitej spornej právnej otázke, je natoľko nejednoznačné, že ono samo musí byť predmetom výkladu následne prijatého judikátu, nehovoriac o tom, že ani tento za uspokojivý považovať nemožno.

¹² Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.

¹³ Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.

¹⁴ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/25/2017.

Vychádzajúc z uvedených skutočností, t.j. zo skutočnosti, že Najvyšší súd SR odmieta aplikovať tzv. hmotnostný prístup, na podklade ktorého sa určí minimálna hodnota jednorazovej obvyklej dávky, ktorá by predstavovala štartovaciu líniu, od ktorej by sa vyvodzovala trestná zodpovednosť prechovávatel'a, ako aj zo skutočnosti, že Najvyšší súd SR vo svojom stanovisku z roku 2017 kladie dôraz na prvok účinnosti zaistenej látky, sa ako isté kompromisné riešenie javí stanovenie nie minimálnych hmotností celkovej zaistenej látky ale stanovenie minimálnej hmotnosti účinnej látky, ktorá sa musí v zaistenom množstve látky nachádzať na to, aby bolo možné konštatovať ovplyvnenie psychiky konzumenta.

Pokiaľ totiž budeme aplikovať stanovisko Najvyššieho súdu SR v jeho čistej podobe, prideme de facto k popretiu objektívneho aspektu drogových trestných činov. Hmotnosť, ktorá u prvokonzumenta môže ovplyvniť jeho psychiku, nemusí totiž ovplyvniť psychiku v prípade rezistentného dlhodobého užívateľa. V tejto súvislosti možno poukázať na trestnú vec vedenú na Krajskom súde v Bratislave pod sp. zn. 4To/11/2014, v ktorej prokurátor argumentoval, že obvykle jednorazová dávka marihuany začína na úrovni 0,05 g, čo je hmotnosť tak nízka, že nedosahuje ani veľkosť ohorku cigarety. Avšak v zmysle judikátu Najvyššieho súdu SR aj takéto množstvo látky obsahuje účinnú látku, ktorá napríklad u osoby, ktorá marihuanu užíva prvýkrát, vyvolá zníženie ovládacích schopností. Otázkou však aj naďalej zostáva, akým spôsobom túto skutočnosť v trestnom konaní preukázať? Objektívne by bolo možné urobiť takýto skutkový záver výlučne na podklade experimentu, čo je absolútne neprípustné.¹⁵

V tejto súvislosti možno vysloviť konštatovanie, že práve prostredníctvom určenia minimálneho množstva účinnej látky by sa podarilo zabezpečiť právnu istotu a predchádzať problémom so zisťovaním, čo predstavuje účinnosť látky u konkrétneho jednotlivca. Prišlo by tak tiež k zachovaniu základnej skutočnosti vyjadrenej v mnohých rozhodnutiach Najvyššieho súdu SR, v zmysle ktorej je pri stanovovaní jednorazovej obvyklej dávky potrebné vychádzať z princípu rovnakého zákonného prístupu ku konkrétnemu

¹⁵ ŠAMKO, P. Kritika návrhu judikátu Najvyššieho súdu SR ohľadne prechovávaní drog. In: *Právne listy* [online]. 12. 11. 2017. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a609-kritika-navrhu-judikatu-najvyssieho-sudu-sr-ohladne-prechovavania-drog>

páchateľovi bez ohľadu na stupeň jeho závislosti.¹⁶ Domnievam sa totiž, že právna úprava tak, ako je koncipovaná v súčasnosti, neumožňuje vychádzať z minimálnej hranice jednorazovej obvyklej dávky ako východiska pre trestnú zodpovednosť prechovávateľa a jediná cesta, ako môžu súdy konštatovať beztrestnosť páchatel'a pri držbe zvyškového množstva drog, je uplatnenie materiálneho korektívu.

V tejto súvislosti možno doplniť, že pokiaľ by sme chceli v podmienkach Slovenskej republiky vychádzať z určitých konkretizovaných minimálnych množstiev omamných a psychotropných látok, bolo by to možné iba prostredníctvom zmeny súčasnej právnej úpravy. Zmena predmetného charakteru našla svoje zhmotnenie v podobe návrhu zákona koncipovaného v roku 2017, ktorým sa ustanovovali množstvá omamných látok a psychotropných látok a rastlín a húb obsahujúcich omamné látky alebo psychotropné látky. Predmetný zákon nanovo formuloval skutkovú podstatu trestného činu nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi za súčasného odstránenia nejednoznačného, sporného a vágneho pojmu obvykle jednorazovej dávky. Skutková podstata predmetného trestného činu tak už nemala byť závislá od vymedzenia jednorazovej obvyklej dávky a rozsah daného trestného činu mal byť posudzovaný podľa hmotnostného kritéria. Skutkové podstaty uvedeného trestného činu boli odstupňované od prechovávaní množstva nepatrného, ktoré malo byť trestným až v prípade priestupkovej recidívy, po prechovávaní množstva mimoriadne veľkého. V tomto ohľade bola osobitne zásadnou príloha predmetného návrhu, v ktorej bolo hmotnostne vyjadrené, čo je potrebné rozumieť množstvom nepatrným pri jednotlivých omamných a psychotropných látkach, pričom vyššie rozsahy sa prepočítavali ako násobky množstva nepatrného. Povedané inými slovami kľúčovú úlohu mal zohrávať práve pojem nepatrné množstvo, od ktorého sa následne násobkom vymedzovali zvyšné rozsahy. Pokiaľ ide o zmienenu prílohu navrhovaného zákona z hodnôt obsiahnutých v jej rámci možno vyvodit' vyššiu mieru benevolencie prejavenu zo strany navrhovateľa. V tejto súvislosti možno príkladmo poukázať na pervitín, v prípade ktorého bola spodná hmotnostná, doposiaľ súdmi akceptovaná, hmotnosť zvýšená

¹⁶ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 56/2014.

zo 100 mg na 200 mg s účinnou látkou až 140 mg. Pre úplnosť výkladu je potrebné doplniť, že zámerom navrhovaného zákona nebolo zakotviť beztrestnosť v prípade, kedy zaistené množstvá omamných a psychotropných látok nedosiahnu ani úroveň nepatrného množstva – v takomto prípade sa totiž počítalo s vyvodením administratívnoprávnej zodpovednosti, keďže predmetný návrh počítal tiež so zavedením pomerne dlho očakávaného priestupku na úrovni ochrany pred alkoholizmom a inými toxikomániami, ktorého by sa dopustil ten, kto neoprávnene prechováva omamnú a psychotropnú látku najviac v nepatrnom množstve.¹⁷

Mechanizmus, ktorý si osvojil navrhovaný zákon, čiastočne kopíruje systém vlastný právnej úprave Českej republiky. Ustanovenie § 284 českého Trestního zákoníka totiž pracuje s pojmom obdobným, ako je pojem nepatrné množstvo, a to s pojmom množstvo väčšie ako malé. Na rozdiel od slovenskej navrhovanej právnej úpravy však „český hmotnostný pojem“ nenašiel svoje konkrétne hmotnostné vymedzenie v zákonnom texte, ale v prílohe k stanovisku trestného kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky z roku 2014¹⁸. V roku 2013 totiž pristúpil Ústavní súd Českej republiky k zrušeniu nariadenia vlády č. 467/2009 Sb., ktoré pôvodne plnilo úlohu stanovenia požadovaných kvantitatívnych hraníc. Obdobne ako v prípade prílohy k návrhu slovenského zákona, aj v prípade prílohy k stanovisku českého ústavného súdu, dochádza ku konkretizácii množstva väčšieho ako malého, avšak výpočet vyšších rozsahov sa už odkláňa od spôsobu navrhovaného v podmienkach Slovenskej republiky. V zmysle judikatúry súdov Českej republiky väčší rozsah predstavuje desaťnásobok množstva väčšieho ako malého, značný rozsah zase desaťnásobok väčšieho množstva a veľkým rozsahom je potrebné rozumieť desaťnásobok značného množstva.

¹⁷ PI/2017/208 Návrh zákona, ktorým sa ustanovujú definície a množstvá omamných látok a psychotropných látok a rastlín a húb obsahujúcich omamné látky alebo psychotropné látky, a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

¹⁸ Stanovisko trestného kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. z. Tjpn 301/2013.

3 PROBLÉM DOKAZOVANIA ROZSAHU TRESTNÉHO ČINU NEDOVOLENEJ VÝROBY OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÝCH LÁTOK, JEDOV ALEBO PREKURZOROV, ICH DRŽANIA A OBCHODOVANIA S NIMI PODĽA § 172 TZ

S tzv. drogovými trestnými činmi nesúvisí iba problém previazaný s kvantifikovaním jednorazovej obvyklej dávky, ale o pomerne zásadnom probléme hovoríme aj v kontexte dokazovania rozsahu trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa § 172 TZ. Skutková podstata obsiahnutá v predmetnom ustanovení nie je na prvý pohľad žiadnym spôsobom previazaná s pojmom obvykle jednorazová dávka. Tento pojem sa totiž viaže výlučne k skutkovej podstate obsiahnutej v ustanovení § 171 TZ. Situácia v aplikačnej praxi však tieto skutočnosti nereflektuje tak, ako by to bolo vhodné a žiaduce.

V rámci dokazovania v trestnom konaní totiž štandardne dochádza k tomu, že pri zaistení väčšieho množstva drog, resp. omamnej a psychotropnej látky je postup Kriminalisticko-expertízneho ústavu Policajného zboru (ďalej iba „KEÚ PZ“) nasledovný:

1. KEÚ PZ vyabstrahuje toxikologickou expertízou zo zaisteného množstva drogy výlučne množstvo účinnej látky, napr. čistého kokaínu,
2. na podklade tohto množstva stanoví počet jednorazových obvyklých dávok pripraviteľných z predmetnej účinnej látky,
3. Národná protidrogová jednotka na základe počtu týchto dávok a ceny za jednu takúto dávku stanoví finančné vyjadrenie hodnoty omamnej látky, čo je determinujúce pre stanovenie rozsahu trestného činu podľa ustanovenia § 172 TZ.

Uvedený postup KEÚ PZ bol niekoľkokrát v rozhodovacej činnosti súdov Slovenskej republiky vrátane samotného Najvyššieho súdu Slovenskej republiky¹⁹ označený za absolútne neprijateľný. V jeho rámci totiž možno spozorovať hneď niekoľko pochybení nemajúcich oporu v zákone:

1. vyčlenenie absolútnej účinnej látky z celkového množstva zaistenej látky,

¹⁹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1 Tzo V 8/2005.

2. prepočet na obvykle jednorazové dávky podľa konštatovania KEÚ PZ, čo predstavuje hmotnosť obvykle jednorazovej dávky,
3. samotný prepočet na obvykle jednorazové dávky.

Ad 1.: Pokiaľ ide o problém vyčleňovania absolútnej látky z celkového zaisteného množstva látky v tomto smere bolo už niekoľkokrát súdmi Slovenskej republiky konštatované, že takéto konanie je potrebné posúdiť ako hrubé nerešpektovanie zákona. Ani ustanovenia § 135 TZ, ani § 171 TZ a ani § 172 TZ totiž nepracujú s pojmom absolútna účinná látka. Predmetné ustanovenia používajú výlučne spojenie „množstvo omamnej látky“.

Ad 2.: Pokiaľ ide o určenie hmotnosti jednej obvykle jednorazovej dávky a na podklade toho ustálenie počtu obvykle jednorazových dávok, toto určenie je právnou otázkou a právnym záverom, ktorý nie je oprávnený riešiť a vyslovovať KEÚ PZ v postavení znaleckého ústavu. Riešenie právnych otázok a vyslovovanie právnych záverov patrí do výlučnej kompetencie orgánov činných v trestnom konaní a súdu.

Ad 3.: Posledný z vyššie uvedených problémov má najzásadnejší charakter. Ustanovenie § 135 TZ, ktoré pracuje s pojmom obvykle jednorazová dávka, je interpretačné ustanovenie výlučne pre výklad pojmu prechovávanie drogy pre vlastnú potrebu. Pokiaľ však z vykonaného dokazovania vyplýva, že obžalovaný nemal v úmysle zaistenú drogu prechovávať pre vlastnú spotrebu, nie je v žiadnom prípade prípustné prepočítavať zaistenú látku na obvykle jednorazové dávky. Uvedené platí osobitne v prípadoch tzv. prevádzáčov drog, ktorí drogy po dovezení na konkrétne územie odovzdávajú tretej osobe. Určovanie obvykle jednorazových dávok zo zaisteného množstva látky zo strany KEÚ PZ je preto de facto dotváraním skutkového deja, čo je absolútne neprípustné, nehovoriac o tom, že KEÚ PZ určuje štandardne obvykle jednorazové dávky iba z látky účinnej. Okrem toho, pokiaľ KEÚ PZ určí, že za obvykle jednorazovú dávku drogy považuje určité konkrétne množstvo absolútnej drogy, napr. 10–20 mg absolútneho kokaínu, koncový konzument nemá možnosť zistiť, v akej kvalite kokaín kupuje a teda toto kritérium nie je a ani nemôže byť pokryté jeho úmyselným zavinením. Okrem toho si koncový konzument nekupuje absolútny (t.j. čistý kokaín), ktorý by v prípade jeho aplikácie mohol mať pre konzumenta fatálne dôsledky, ale kupuje kokaín zmiešaný s prímiesou fenacetínu

a prokaínu. Údaj o absolútnej látke má význam iba z hľadiska ustanovenia § 130 ods. 5 TZ, t.j. na účel posúdenia, či ide o látku spôsobilú ovplyvniť psychiku konzumenta.²⁰

Na podklade popísaného nesprávneho postupu KEÚ PZ dochádza zákonite k chybnému určeniu rozsahu spáchania trestného činu podľa ustanovenia § 172 TZ. Je totiž logické, že na čiernom trhu je hodnota kokaínu ako jednotného objemu oveľa nižšia ako hodnota, ktorá vzíde z prepočtu na jednotlivé dávky.

Uvedené možno demonštrovať na prípade, ktorý bol riešený Krajským súdom v Bratislave v roku 2011. V danom prípade prišlo dňa 27. 6. 2009 v Bratislave na Letisku Milana Rastislava Štefánika k zaisteniu obvineného Ch. M. I., ktorý neoprávnene doviezol neznámy biely hrudkovitý materiál, ktorý prechovával vo vnútorných orgánoch svojho tela, pričom pri prilete pravidelnej leteckej linky z Prahy do Bratislavy bol kontrolovaný pracovníkmi Colného kriminálneho úradu Bratislava, bol u neho vykonaný predbežný drogový test Dipro Druglab na prítomnosť drog, s pozitívnym výsledkom na prítomnosť kokaínu – pri kontrole sa uvedená látka nenašla, preto bol podrobený lekárskej kontrole s podozrením, že omamné látky má v brušnej dutine a následne po prevoze do FNsP Ružinov v Bratislave, vylúčil z tráviaceho traktu celkom 66 kusov toboliek s obsahom neznámej bielej látky, pričom znaleckým skúmaním KEÚ PZ v Bratislave bolo zistené, že v predložených tobolkách sa nachádzal kokaín s prímiesou fenacetínu a prokaínu s celkovou hmotnosťou 927,48 gramu, z toho 323,80 gramu absolútneho kokaínu. V danej veci bol vypracovaný znalecký posudok KEÚ PZ, v ktorom bolo uvedené, že hmotnosť absolútneho kokaínu zodpovedá 11 640–23 280 obvykle jednorazovým dávkam drogy v celkovej hodnote 174 600 € až 465 600 € (pri približnej cene 15 až 20 € za jednu dávku kokaínu). Z uvedeného vyčíslenia je zrejmé, že predmetná hodnota zodpovedá veľkému rozsahu, na podklade čoho by skutok bolo možné zakvalifikovať podľa ustanovenia § 172 ods. 4 písm. c) TZ.

Ako však bolo vyššie uvedené, takýto postup KEÚ PZ nemožno považovať za správny. Správnym postupom v prípade preukázania úmyslu nemať kokaín pre vlastnú spotrebu ale odovzdať ho ako celok tretej osobe je vynásobenie

²⁰ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Tdo 83/2018.

ceny gramu konkrétnej drogy s celkovým zaisteným množstvom drogy. Keďže v danom čase sa cena za gram kokaínu pohybovala na úrovni 66,40 €, celková cena zaisteného materiálu by predstavovala hodnotu 61552,80 €, ktorá zodpovedá rozsahu značnému, na podklade čoho by bol daný skutok zakvalifikovateľný podľa ustanovenia § 172 ods. 3 písm. c) TZ. Z uvedeného je zrejmé, že správne určenie rozsahu trestného činu je viac ako zásadné, pokiaľ ide o potrestanie páchatel'a, keď uvážime, že v zmysle ods. 4 ustanovenia § 172 TZ je stanovené rozpätie trestnej sadzby od 20 do 25 rokov, resp. doživotie, pričom v prípade ods. 3 ide o rozpätie od 15 do 20 rokov.

Práve z uvedeného dôvodu bolo vo viacerých rozhodnutiach súdov Slovenskej republiky zdôrazňované, že stanovenie rozsahu trestného činu prostredníctvom prepočtu na obvykle jednorazovú dávku je neprípustné, keďže ako už bolo uvedené, týmto spôsobom dochádza k nerespektovaniu zákonných ustanovení – uvedený postup totiž nemá oporu v žiadnom zákonnom ustanovení. Rozsah je potrebné stanoviť na podklade vynásobenia celkového zaisteného množstva v gramoch s cenou jedného gramu danej látky na čiernom trhu. V tejto súvislosti možno iba doplniť, že potrebné je zisťovať cenu, za ktorú sa táto droga predáva v čase a na mieste činu „na ulici“, pričom uvedené hodnoty sa každoročne uvádzajú v Správe národnej protidrogovej jednotky o stave a vývoji drogovej scény na území Slovenskej republiky. Je síce pravdou, že cena býva veľmi často stanovená určitým rozpätím, avšak v zmysle uznesenia Najvyššieho súdu SR z roku 2003²¹ je povinnosťou súdu zisťovať najnižšiu a nie akúkoľvek cenu, za ktorú sa droga predáva.

Ako bolo už vyššie zmienené, tieto konštatovania dotýkajúce sa správneho postupu pri vymedzovaní rozsahu trestného činu vymedzeného v ustanovení § 172 TZ boli vyslovené v rámci súdnych rozhodnutí nejednakrát. O to zarážajúcejšie pôsobí prijatie ďalšieho pomerne zaujímavého rozhodnutia z dielne Najvyššieho súdu SR publikovaného v Zbierke stanovísk konkrétne v marci 2019²². V predmetnom rozhodnutí totiž absolútne nelogicky Najvyšší súd SR nabúral všetko, čo bolo niekolo'kokrát súdmi zdôrazňované v kontexte postupu KEÚ PZ. Najvyšší súd SR totiž v právnej vetách II a III

²¹ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 To 17/2003.

²² Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Tdo 83/2018.

nového judikátu pomerne iracionálne konštatuje, že pokiaľ príde k zaisteniu materiálu určeného na ďalšiu úpravu (riedením inou, nenávykovou látkou), je potrebné dokazovaním zistiť, koľko obvykle jednorazových dávok by bolo možné z posudzovaného materiálu pripraviť. Následne sa vynásobí počet pripraviteľných obvykle jednorazových dávok cenou za takúto dávku na nelegálnom trhu. Týmto spôsobom sa určí kvalifikačný moment rozsahu činu, ktorý je okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby podľa § 172 ods. 2 písm. e) (väčší rozsah), ods. 3 písm. c) (značný rozsah) a ods. 4 písm. c) (veľký rozsah) TZ. Výnimku z takéhoto postupu získala iba marihuana, v prípade ktorej sa rozsah trestného činu stanoví vynásobením ceny za gram s celkovým množstvom látky v gramoch.

Domnievam sa, že predmetné rozhodnutie Najvyššieho súdu SR nielenže popiera predchádzajúcu aplikačnú prax pokiaľ ide o požadovaný postup KEÚ PZ, ale čo je zásadnejšie, Najvyšší súd SR výslovne uvádza, že pokiaľ príde k zaisteniu materiálu určeného na ďalšiu úpravu, čo zákonite vedie k záveru, že nejde o materiál pre vlastnú spotrebu, je potrebné dokazovaním zistiť, koľko obvykle jednorazových dávok by bolo možné z posudzovaného materiálu pripraviť. Na tomto mieste však zákonite vzniká otázka spôsobu výpočtu počtu obvykle jednorazových dávok. Pokiaľ sa totiž pozrieme na prípady, kde KEÚ PZ postupoval nesprávne a prerátaval materiál určený pre vlastnú spotrebu na počet obvykle jednorazových dávok, sudy poukazovali na elementárny poznatok, v zmysle ktorého pojem obvykle jednorazovej dávky je pojmom právnym a preto KEÚ PZ nie je oprávnený rozhodovať o tom, čo sa považuje za obvykle jednorazovú dávku konkrétnej drogy a ani stanovovať množstvo, ktoré by malo tvoriť jednorazovú dávku konkrétnej drogy. Tento záver napokon vyplýva aj z rozhodovacej činnosti Krajského súdu v Bratislave²³, podľa ktorej môže záver o obvykle jednorazovej dávke drogy stanoviť výlučne orgán činný v trestnom konaní alebo súd. Znalecký posudok KEU PZ Bratislava je podkladom pre riešenie odbornej otázky spočívajúcej len v tom, aký materiál bol znaleckému ústavu predložený a v akom množstve, či je predložený materiál omamnou, resp. psychotropnou látkou a či množstvo účinnej látky v nej je spôsobilé

²³ Uznesenia Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 1To 168/2001, sp. zn. 4To 127/2011, sp. zn. 4 To 11/2014.

ovplyvniť psychiku konzumenta. Na základe uvedeného je preto potrebné konštatovať, že nie je v žiadnom prípade prípustné, aby boli vo vzťahu k KEÚ PZ adresované otázky, koľko dávok drogy je možné získať zo zaisťovaného materiálu.²⁴

Literature

IZAKOVIČ, M. K prechovávaní previtínu. *Právne listy* [online]. 15. 5. 2016. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a461-k-prechovavaniu-previtinu>

ŠAMKO, P. Znalec v trestnom konaní – vybrané problémy. In: *Právne listy* [online]. 1. 10. 2017. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a600-znalec-v-trestnom-konani-vybrane-problemy>

ŠAMKO, P. Kritika návrhu judikátu Najvyššieho súdu SR ohľadne prechovávaní drog. In: *Právne listy* [online]. 12. 11. 2017. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a609-kritika-navrhu-judikatu-najvyssieho-sudu-sr-ohladne-prechovavania-drog>

Návrh zákona, ktorým sa ustanovujú definície a množstvá omamných látok a psychotropných látok a rastlín a húb obsahujúcich omamné látky alebo psychotropné látky, a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, PI/2017/208.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6Tdo 66/2015

Rozsudok R 87/2015 – I Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 56/2014.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/25/2017.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/33/2017.

Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. Tdo 56/2014.

Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 4 Tdo/44/2016.

Rozhodnutie trestnoprávneho kolégia Krajského súdu v Žiline, sp. zn. 1 To 86/2011.

Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 4To 127/2011.

²⁴ ŠAMKO, P. Znalec v trestnom konaní – vybrané problémy. In: *Právne listy* [online]. 1. 10. 2017. Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a600-znalec-v-trestnom-konani-vybrane-problemy>

- Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.
- Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 3To/104/2016.
- Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 4To/44/2016.
- Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/25/2017.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/33/2017.
- Rozhodnutie Krajského súdu v Košiciach, sp. zn. 8To/42/2018.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3Tdo/25/2017.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 56/2014.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 1 Tzo V 8/2005.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Tdo 83/2018.
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Tdo 83/2018.
- Stanovisko trestného kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. z. Tpjn 301/2013.
- Uznesenia Krajského súdu v Bratislave, sp. z. 1To 168/2001, sp. zn. 4To 127/2011, sp. zn. 4 To 11/2014.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6 To 17/2003.

Contact – e-mail

eva.szabova@truni.sk

Niektoré dôkazné súvislosti vyšetrovania trestných činov proti životu a zdraviu¹

Ivan Šimovček

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstract in original language

Trestno-právne a kriminalistické aspekty dokazovania trestných činov proti životu a zdraviu vychádzajú najmä z pochopenia významu ich trestno-právnej a kriminalistickej charakteristiky a najmä páchatel'ov a obetí týchto trestných činov ako zdrojov kriminalisticky relevantných a dôkazných informácií využívaných pri vyšetrovaní tejto závažnej kriminality. Dokazovanie trestnej činnosti proti životu a zdraviu je v považované za obzvlášť náročné.

Keywords in original language

Trestné konanie; dokazovanie trestných činov; páchatel'; obeť.

Abstract

The criminal and criminal aspects of the proving of crimes against life and health are based mainly on the understanding of the importance of their criminal and criminal characteristics and, in particular, the perpetrators and victims of these crimes as sources of criminally relevant and probative information used in the investigation of this serious crime. Evidence of crime against life and health is considered particularly challenging.

Keywords

Criminal Proceedings; Proving of Crimes; Offender; Victim.

1 ÚVOD

Dôkazné súvislosti vyšetrovania trestných činov proti životu a zdraviu vyplývajú zo správneho vymedzenia trestno-právnych a kriminalistických aspektov ich dokazovania.

¹ Tento príspevok bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0106.

Využívanie kriminalistických metód v dokazovaní podmieňuje ich právna forma a právne garancie aplikácie v trestnom konaní. Na strane druhej realizácia právnych noriem nie je možná bez aplikácie kriminalistických metód. V Trestnom poriadku sú výslovne upravené predovšetkým tie metódy, ktoré zasahujú do základných občianskych práv a slobôd.² Procesné normy takto určujú právne garancie proti zneužívaniu kriminalistických metód najmä tým, že presne vymedzujú podmienky a formu ich aplikácie pri vykonávaní jednotlivých procesných – dôkazných úkonov.

Samotné dodržiavanie procesných noriem nezaručuje úspešnosť dokazovania trestných činov. Trestno-procesné normy určujú hranice, v ktorých sa dokazovanie vykonáva, tj. určujú isté záväzné pravidlá získavania a využívania dôkazných a kriminalisticky relevantných informácií. Dokazovacia činnosť nie je vždy len právnej povahy (náplňou činnosti tu nie je právne rozhodovanie), ale má povahu technickú, taktickú a metodickú.

Proces vyšetrovania trestných činov má predovšetkým poznávaciu povahu, pričom určitú časť poznávacích postupov a operácií možno právne reglementovať, najmä ak je na ich zabezpečenie potrebné určité, zákonom oprávnené donútenie. Veľkú časť činnosti subjektov kriminalistického objasňovania netreba právne reglementovať. Neznamená to, že táto činnosť by mala byť subjektívne náhodná a ľubovoľná.

Kriminalistika vnáša do procesu trestného konania prvky vedeckosti a profesijnej efektívnosti, čím eliminuje náhodnosť, živelnosť a zdĺhavosť procesného konania. Kriminalistické metódy rešpektujú predpisy trestného konania. Na posilnenie tejto zásady boli najmä taktické kriminalistické metódy

² K otázke nevyhnutnosti priameho zakotvenia niektorých kriminalistických metód do Trestného poriadku pozri ŠIMOVČEK, I. a P. MAMRILLA. Niekoľko poznámok k aplikácii niektorých metód kriminalistickej praktickej činnosti z hľadiska novelizácie Trestného poriadku. In: *Československá kriminalistika*, 1991, č. 2, s. 142–145; KOLESÁR, J. Pohľad na niektoré otázky v trestnom konaní z hľadiska novely Trestného poriadku a súvisiacich predpisov. In: *Kriminalistika a policajná prax. Zborník materiálov z vedeckej konferencie konanej v dňoch 5. a 6. apríla 1995*. Bratislava: Akadémia PZ, 1995, s. 26–32; MUSIL, J. Posilování kriminalistického aspektu vyšetřování jako důsledek reformy přípravného řízení. In: *Kriminalistika a jej význam pre rozvoj bezpečnostných disciplín. Zborník materiálov z vedeckého seminára konaného 16. marca 1994*. Bratislava: Akadémia PZ, 1994, s. 7–15.

prevzaté do Trestného poriadku ako dôkazné prostriedky, pretože sa prejavili ich význam pre efektívnosť a zákonnosť dokazovania.³

Odporúčania kriminalistiky, ktoré nie sú priamo uvedené v právnej norme, nemajú právnu záväznosť a musia sa presadzovať najmä svojou efektívnosťou. Ich rešpektovanie optimalizuje trestné konanie a umožňuje dosiahnuť objektívne verifikovateľné výsledky. Nerešpektovanie odporúčaní kriminalistiky môže mať za následok porušenie základnej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní postupovať tak, aby bol náležite zistený skutkový stav veci, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie⁴. Takéto nerešpektovanie môže mať za následok neobjasnenie poznávanej udalosti a nepotrebanie zodpovednej osoby. Nežiaducim dôsledkom môže byť aj nezákonné odsúdenie nevinnnej osoby.

Kriminalistické metódy sa aplikujú v trestnom konaní, určeného znakmi skutkových podstat trestných činov. Kriminalistika vychádza z týchto znakov trestných činov pri určovaní predmetu kriminalistického objasňovania, pri tvorbe kriminalistických verzí, pri plánovaní kriminalistického objasňovania a pri tvorbe čiastkových kriminalistických metodík.⁵

Vzťah kriminalistických metód a trestného práva možno všeobecne vymedziť spoločnou funkciou trestného práva a kriminalistiky spočívajúcou v ochrane spoločnosti pred trestnou činnosťou. Rozdiely spočívajú v používaných metódach. Trestné právo používa právne normatívne metódy, zatiaľ čo kriminalistika metódy technické a taktické.

Dôkazné súvislosti vyšetrovania trestných činov proti životu a zdraviu možno vymedziť z ich trestnoprávnej a kriminalistickej charakteristiky a ich jednotlivých komponentov, určujúcich rozsah a osobitosti prostriedkov dokazovania.

³ § 119 ods. 2 Trestného poriadku (zák. č. 301/2005 Z. z.) zakotvil, že dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, preverka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.

⁴ § 1 Trestného poriadku upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb.

⁵ MUSIL, J. Miesto a postavení kriminalistiky v systéme spoločenských vied. In: *Kriminalistika, jej súčasné postavenie a význam. Zborník materiálov zo seminára konaného 17. decembra 1992*. Bratislava: Akadémia PZ SR, 1993, s. 21–22.

2 TRESTNO-PRÁVNÁ CHARAKTERISTIKA TRESTNÝCH ČINOV PROTI ŽIVOTU A ZDRAVIU

Trestno-právna charakteristika trestných útokov proti zdraviu je vyjadrená vo viacerých ustanoveniach prvej hlavy, druhého oddielu osobitnej časti Trestného zákona⁶ (ďalej len „TZ“), ako trestný čin úmyselného ublíženia na zdraví (156 TZ), trestný čin úmyselného spôsobenia ťažkej ujmy na zdraví (§ 155 TZ), trestný čin nedbanlivostného spôsobenia ťažkej ujmy na zdraví (§ 157 TZ) a trestný čin neoprávneného odoberania orgánov, tkanív a buniek a nezákonnej sterilizácie (§ 159 TZ a § 160 TZ).

Trestné činy ublíženia na zdraví spočívajú v úmyselnom alebo nedbanlivostnom konaní páchatel'a, ktorý inej osobe ublíži na zdraví, resp. spôsobí ťažkú ujmu na zdraví. Kvalifikované skutkové podstaty sú ďalej charakterizované ublížením na zdraví chránenej osobe, spáchaním činu z osobitného motívu, závažnejším spôsobom konania páchatel'a, spáchanie činu za krízovej situácie, konanie páchatel'a ako člena nebezpečného zoskupenia alebo spôsobením ťažkej ujmy na zdraví.

Z nedbanlivosti páchatel' koná aj vtedy ak ublíži na zdraví tým, že poruší dôležitú povinnosť vyplývajúcu z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie alebo uložení mu podľa zákona (§ 158 TZ).

Medzi trestné činy proti zdraviu zákonodarca zaradil aj trestný čin neoprávneného odoberania orgánov, tkanív a buniek a nezákonnej sterilizácie (§ 159 TZ), spočívajúci v neoprávnenom odobratí zo živej osoby orgánu, tkaniva alebo bunky alebo ich neoprávnené zadováženia pre kto pre seba alebo iného, resp. v neoprávnenom sterilizovaní fyzickej osoby. Osobitne sa posudzuje, ak ide o zadováženie orgánu, tkaniva alebo bunky z mŕtvej osoby (§ 160 TZ).

3 KRIMINALISTICKÁ CHARAKTERISTIKA TRESTNÝCH ČINOV PROTI ZDRAVIU

Metodika vyšetrovania trestnej činnosti proti zdraviu odporúča aplikáciu kriminalistických metód na vyšetrovanie trestných činov proti zdraviu.⁷ Objektom trestného útoku je v tomto prípade fyzická osoba, jej telesná

⁶ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

⁷ ŠIMOVCĚK, I. a kol. *Kriminalistika*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2001, s. 293–300.

integrita a zdravie. Metodika vyšetrovania trestnej činnosti proti zdraviu poskytuje odporúčania optimalizácie využívania kriminalistických metód na vyšetrovanie trestnej činnosti, pri ktorej páchatelia použili fyzické násilie, resp. z nedbanlivosti spôsobili ťažkú ujmu na zdraví inej osobe.

3.1 Typické spôsoby páchania a utajovania násilnej trestnej činnosti

K základným spôsobom páchania násilnej trestnej činnosti proti zdraviu možno zaradiť nasledovné:

- páchatel násilne koná bez prípravy, resp. príprava bezprostredne predchádza dokonaniu skutku (tzv. konanie v afekte),
- páchatel násilne koná po príprave (vytypovanie obetí násilného konania, zaobstaranie si zbrane, resp. iného prostriedku na uplatnenie násilia),
- páchatel ublíži na zdraví tým, že poruší dôležitú povinnosť vyplývajúcu z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie alebo uloženú mu podľa zákona.

Ďalšími kritériami klasifikácie spôsobov páchania a utajovania môžu byť nasledovné skutočnosti:

- úmyselné alebo nedbanlivostné konanie páchatel'a,
- mechanizmus poškodenia zdravia obeť,
- motív násilnej trestnej činnosti,
- súdno-lekárske hľadisko,
- spôsoby utajovania násilnej trestnej činnosti.

3.2 Spôsob páchania trestných činov proti zdraviu

Spôsob páchania je vlastný každému trestnému činu. Jeho kriminalistická podstata vychádza z poznania takého súhrnu znakov trestného činu, ktorý dáva možnosť nájsť v jeho stopách nielen odraz tejto udalosti a vlastností osoby, ktorá jej vznik spôsobila, ale aj pôsobenie tých faktorov, ktoré konkrétny spôsob podmienili. Spôsob páchania je vlastný každému trestnému činu bez ohľadu na to, či bol spáchaný úmyselne alebo z nedbanlivosti. Z tohto pohľadu možno považovať spôsob páchania a utajovania trestného činu ublíženia na zdraví za systém správania alebo zdržania sa správania podmienený objektívnymi a subjektívnymi faktormi, alebo súhrn jedného

aj druhého, realizujúceho sa v spôsobení a utajovaní kriminalisticky relevantnej udalosti.

Pod kriminalisticky relevantným správaním páchatel'a sa rozumie tá jeho činnosť, ktorá sa prejavuje navonok, je teda spôsobilá zanechávať stopy v objektívnom prostredí. Kriminalisticky relevantné správanie nie je totožné s kriminálnym správaním. Nie každý prejav kriminalisticky relevantného správania má kriminálnu povahu. Prostredníctvom poznania kriminalisticky relevantného správania je možné poznávať kriminálne správanie, spočívajúce v útoku na zdraví inej osoby.

Kriminalisticky relevantné správanie je prejavom osobnosti jednotlivca, spočívajúcim nielen v jeho aktívnom konaní, ale rovnako aj v jeho pasívite, t. j. zdržaní sa konania, ktoré sa prejavuje tiež navonok. V prípade nedbanlivostne spáchaných ublížení na zdraví sú dva možné spôsoby negatívneho vôľového správania páchatel'a – nedbanlivostné konanie a nekonanie, zastúpené iným než požadovaným konaním. Tieto sú objektívnymi faktami reálnej skutočnosti. Ako také sú spôsobilé vyvolávať zmeny v okolitom prostredí, tj. zanechávať stopy.

Realizácia správania páchatel'a vo vzťahu k spáchaniu trestného činu resp. k utajovaniu jeho následkov spočíva v jeho komisívnom alebo omisívnom konaní. Realizácia zahŕňa aj tú časť správania páchatel'a, ktoré nesúvisí bezprostredne so spáchaním trestného činu, no vykazuje kriminalisticky relevantné znaky (napríklad tzv. sprievodné správanie osoby).

3.3 Spôsob utajovania trestných činov proti zdraviu

V kriminalistickej teórii sa často diskutuje o tom, či je potrebné oddeľovať spôsob páchania od spôsobu utajovania. Spôsob páchania od spôsobu utajovania nie je možné vždy odlíšiť, pretože utajovanie prelína niekedy celú prípravu a priebeh páchania trestného činu. Uvedené však nevylučuje, že spôsob utajovania môže existovať aj samostatne. Relatívna samostatnosť spôsobu utajovania sa prejavuje predovšetkým u ublížení na zdraví spôsobe-ných z nedbanlivosti (napríklad ako dôsledok dopravných nehôd).

V prípadoch miestneho a časového oddelenia spôsobu páchania od spôsobu utajovania možno spôsob utajovania definovať osobitne ako systém úkonov páchatel'a a osôb konajúcich v jeho prospech zameraných na ničenie,

maskovanie alebo falšovanie zdrojov kriminalisticky relevantných informácií o kriminalisticky relevantnej udalosti a osobe zodpovednej za jej vznik.⁸

K typickým spôsobom utajovania trestných činov proti zdraviu patrí:

- zastrašujúce pôsobenie na obeť,
- ničenie stôp násilného konania,
- inscenácia iných skutočností (inscenácia náhleho úmrtia, nešťastnej nehody, nutnej obrany, samovraždy, iného motívu),
- maskovanie totožnosti páchatel'a pred útokom

3.4 Mechanizmus poškodenia zdravia obeť

Možno rozlíšiť dve skupiny násilných trestných činov:

- a) páchatel' použil zbraň,
- b) páchatel' vykonal útok bez zbrane.

Táto klasifikácia má význam najmä pre vytyčovanie vyšetrovacích verzií, a to podľa druhu použitej zbrane a podľa spôsobu jej použitia.

3.5 Motív násilnej trestnej činnosti

Podľa motívu násilného trestného činu rozlišujeme:

- a) spáchané z motívu ziskuchtivosti (lúpežné prepadnutie je spojené s ublížením na zdraví obeť, neoprávnené odoberanie orgánov, tkanív a buniek a ich predaj),
- b) spáchané zo sexuálneho motívu,
- c) spáchané z iného motívu (pomsta, žiarlivosť, duševná porucha a pod.),
- d) motív genocídy (nezákonná sterilizácia).

3.6 Súdno-lekárske hľadisko

Základným predpokladom úspešného vyšetrovania trestných činov proti zdraviu je poznanie pravdepodobného mechanizmu poranenia osoby. Vlastný mechanizmus sa zisťuje súdno-lekárskou expertízou a z nej

⁸ BANGO, D. a I. ŠIMOŤEK. K niektorým smerom využívania spôsobu utajovania trestnej činnosti v kriminalisticko-bezpečnostnej praxi. *Kriminalistický zborník*, 1986, č. 10, s. 597–600.

vyplývajúcimi ďalšími expertízami. Podľa faktorov, ktoré sa na poranení osoby podieľali, možno rozlišovať:

- a) fyzikálne faktory:
 - mechanické (použitie sečných a bodných nástrojov, strelných zbraní, dusenie, škrtenie a pod.),
 - tepelné (pôsobenie vysokými teplotami na telesnú integritu človeka),
 - elektrické (zasiahnutie elektrickým prúdom),
 - chemické (pôsobenie jedov, liekov priamym vdychovaním, injekciami, zasiahnutím povrchu tela a pod.).
- b) fyzikálno-chemické faktory (kombinácia fyzikálnych a chemických faktorov, napríklad použitie útočného noža napusteného jedom a pod.),
- c) iné faktory (prechladnutie, zmrznutie, neposkytnutie potrebnej starostlivosti u detí, vyčerpanie, vyhľadovanie a pod.).

Kriminálne situácie, v ktorých páchatel násilne napadá svoje obete, sú tiež veľmi variabilné. Dve základné skupiny kriminálnych situácií sú determinované najmä existenciou či absenciou prípravy na spáchanie násilnej trestnej činnosti.

V prípadoch pripravovaných násilných útokov si páchatel typuje najvhodnejšie miesto a čas na dokonanie útoku. Využíva odľahlosť, malú frekvenciu miesta prepadu, možnosť prekvapivého prepadnutia obete a pod. Prípadne sa zabezpečuje pred nečakaným vyrušením, ak dochádza k útokom v uzatvorených priestoroch.

V prípadoch nepripravovaných násilných konaní páchatelov je kriminálna situácia opäť veľmi rôznorodá. Väčšinou páchatel priamo neovplyvňuje objektívnu situáciu na dokončenie násilného útoku, ale využíva jej vopred dané možnosti, ktoré mu môžu buď uľahčovať, alebo sťažovať dosiahnutie zločineckého zámeru. V prípade konaní v tzv. afekte si páchatel výhodnosť či nevýhodnosť miesta, času a pod. neuvedomuje. Toto uvedomenie nastáva niekedy až v etape utajovania násilného útoku.

4 OSOBNOSŤ PÁCHATEĽA TRESTNÉHO ÚTOKU

Pre osobnosť páchatelov násilnej trestnej činnosti proti zdraviu je typický pomerne nízky stupeň dosiahnutého vzdelania, nadmerné požívanie

alkoholických nápojov či iných návykových látok, vysoké zastúpenie psychopátov s agresívnymi sklonmi, vysoký počet osôb trpiacimi duševnými chorobami a poruchami.

5 OBEŤ TRESTNÉHO ÚTOKU NA ZDRAVIE

Z viktimologického hľadiska sa obeť ou rozumie osoba bezprostredne dotknutá trestným činom, v dôsledku ktorého jej bola spôsobená ujma na zdraví, resp. na živote.⁹ Obeť trestného činu však možno charakterizovať aj z pohľadu trestného práva, ktoré obeti trestného činu priznáva postavenie svedka, ako zdroju trestnoprávne relevantných a najmä dôkazných informácií.¹⁰

Trestnoprávny a kriminalistický záujem o obeť ako fyzický a biologický objekt, ktorý je zdrojom relevantných informácií a dôkazov v podobe zistených a zaistených kriminalistických stôp je doplnený záujmom o obeť ako osobnosť so špecifickými psychickými vlastnosťami a sociálnymi väzbami, ktoré sú významné pre dokazovanie trestného činu a usvedčenie jeho páchatel'a.

Relevancia obeť vychádza z tých skutočností, že obeť je nositeľom materiálnych a pamäťových stôp a súčasne je pôvodcom a nositeľom materiálnych aj pamäťových stop (zanecháva stopy daktyloskopické, trasologické, biologické a iné na páchatel'ovi, na nástrojoch a v materiálnom prostredí udalosti)

Dokazovanie trestných činov proti zdraviu je založené na skutočnosti, že obeť trestného činu je schopná reprodukovat' svojimi zmyslami osobitostí iných objektov a na druhej strane je schopná reprodukovat' sám seba. Vo vonkajšom vzájomnom pôsobení objektov to je možné chápat' aj tak, že jeden z pôsobiacich objektov – obeť trestného činu odzrkadľuje špecifickým spôsobom svoju podstatu, svoje vlastnosti na druhom objekte (páchatel', miesto činu, zločinecký nástroj, zbraň) a naopak.

Kvalita ideálnych stôp vo vedomí obeť je ovplyvňovaná individuálnymi vlastnosťami a schopnosťami obeť ako subjektu vnímania, ktorý ich ukladá do pamäti, triedi, robí ich selekciu a zároveň prepracováva. Obeť je jediný subjekt schopný interpretovať a reprodukovat' ich informačný obsah.

⁹ ZAPLETAL, J. a O. NOVOTNÝ. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 128.

¹⁰ MAREŠOVÁ, A. a M. MARTINKOVÁ. O významu poznávání obětí trestné činnosti. *Kriminalistika*, 2009, č. 1, s. 42–46.

Obet' trestného činu je väčšinou aj jeho oznamovateľom. Obet' sa takto stáva základným zdrojom trestnoprávne relevantných informácií pre začatie trestného stíhania. Trestné oznámenie ako typický podnet obsahuje okrem iných najmä dôkazné informácie, medzi ktoré možno zaradiť informácie o znakoch skutkovej podstaty trestného činu, ako sú informácie o spôsobe telesnej ujme, informácie o následku a konaní, ktoré ho zapríčinilo, pričom nie je známy subjekt, ktorý ho zaviniel (oznámenie na neznámeho páchatel'a), informácie o okolnostiach, ktoré viedli, či uľahčili spáchanie trestného činu a informácie umožňujúce bezprostredné určenie rozsahu ublíženia na zdraví.

K ďalším relevantným informáciám obsiahnutým v trestnom oznámení obeti patria najmä:

- informácie o mieste a čase spáchania trestného činu,
- informácie o spôsobe spáchania trestného činu (zakódované informácie v stopách použitia zbrane páchatel'om, v stopách jeho príchodu, pobytu a odchodu z miesta činu a pod.),
- informácie o spôsobe utajovania trestného činu,
- informácie týkajúce sa charakteristických znakov páchatel'a trestného činu (somatické a psychické vlastnosti páchatel'a, jeho kriminálne skúsenosti, duševné poruchy, používanie návykových látok).

6 VYŠETROVANIE TRESTNEJ ČINNOSTI PROTI ZDRAVIU

6.1 Počiatočné vyšetrovacie situácie

Počiatočné vyšetrovacie situácie v prípadoch trestnej činnosti proti zdraviu sú charakteristické najmä dostupnosťou kriminalisticky relevantných informácií o následku trestného útoku, tj. informácií pochádzajúcich od obete tohto útoku. Tieto informácie sú väčšinou obsiahnuté v podnete vyšetrovania trestného činu proti zdraviu.

Podnet podstatne determinuje počiatočnú vyšetrovaciu situáciu. Medzi typické podnety patrí:

- oznámenie obete,
- oznámenie lekárskeho zariadenia o privezení poranenej osoby,

- oznámenie svedkov,
- oznámenie o nezvestnosti osoby,
- seba-obvinenie páchatel'a.

Ako typické počiatocné vyšetrovacie situácie možno uviesť nasledovné situácie:

- sú dostupné informácie od obete násilného útoku (výpoveď obete o spôsobe spáchania, výpoveď svedkov a pod.), avšak chýbajú informácie o totožnosti páchatel'a,
- sú dostupné informácie o páchatel'ovi násilného trestného činu, ale chýbajú informácie o spôsobe spáchania a utajenia (páchatel' je zadržaný po čine, chýba však očitý svedok a pod.)
- sú dostupné len čiastočné informácie o násilnom trestnom čine a o páchatel'ovi, avšak chýbajú informácie o obeti (napríklad nie je možné určiť jej totožnosť), resp. informácie od obete (obet' nie je možné z rôznych dôvodov vypočut').

Na riešenie počiatocných vyšetrovacích situácií v procese vyšetrovania trestných činov proti zdraviu kriminalistická metodika odporúča aplikáciu kriminalistických metód v niekoľkých taktických kombináciách.

V prípade prvej situácie vyšetrovateľ vychádza z už prijatého podnetu, ktorý je potrebné preveriť vykonaním obhliadky miesta činu. Ďalej je veľmi významná súdno-lekárska expertíza (prvotná prehliadka tela obete, lekárska správa o poranení tela a pod.). Osobitné miesto má zisťovanie biologických stôp na mieste činu, na tele obete a jej odevu z hľadiska využitia moderných metód kriminalistickej biológie, najmä metódy DNA. Uplatnia sa aj metódy kriminalistickej chémie (skúmanie použitej chemickej látky na útok, krvi), pyrotechniky a balistiky (použitie strelných zbraní a výbušnín na útok na telesnú integritu obete).

Medzi významné metódy možno zaradiť metódy kriminalistickej identifikácie živých osôb, a to v smere zistenia totožnosti ako páchatel'a, tak aj obete.

Vyšetrovacie verzie k osobe páchatel'a sú rôznorodé, od typickej, smerujúcej k zisteniu neznámeho páchatel'a, kde sa nepredpokladá predchádzajúci vzťah medzi páchatel'om a obeť'ou, až k verziám o tzv. „rodinných udalostiach“ či k verziám o riešení predchádzajúcich sporov násilným konaním.

Veľmi dôležitá je verzia o možnom predstieraní iného trestného činu, resp. inej udalosti:

- zo strany páchatel'a (inscenácia nešťastnej náhody, samovraždy, prirodzeného úmrtia), resp.
- zo strany obete (falošné obvinenie z pokusu vraždy, z ublíženia na zdraví a pod.).

Rozhodnutie vyšetrovateľa v tejto etape kriminalistického objasňovania vychádza z informácií, ktoré sú získané aj inými subjektmi, podieľajúcimi sa na tomto procese, predovšetkým kriminálnou políciou.

Vyšetrovateľ rieši počiatočnú vyšetrovaciu situáciu nasledovným spôsobom:

- informácie sú dostatočné na vznesenie obvinenia konkrétnej osoby, t. j. dostatočné na začatie následnej etapy kriminalistického objasňovania,
- informácie sú dostatočné na iné meritórne rozhodnutie vyšetrovateľa (odloženie veci, odovzdanie veci),
- informácie sú nedostatočné pre vyššie uvedené rozhodnutia a preto vyšetrovateľ vec preruší a v objasňovaní pokračujú iné subjekty kriminalistického objasňovania.

Riešenie druhej počiatočnej vyšetrovacej situácie je determinované zadržaním páchatel'a bezprostredne po čine. Vyšetrovateľ má k dispozícii kriminalisticky relevantné informácie aj z počiatočných neodkladných úkonov, akými sú obhliadka miesta činu, výpoveď obete a svedkov. Vyšetrovateľ rieši danú situáciu vytýčením vyšetrovacích verzií, určuje poradie vykonania ďalších vyšetrovacích úkonov, ako aj úkonov, ktoré v rámci súčinnosti vykonajú iné subjekty kriminalistického objasňovania.

Riešenie tejto situácie je možné na základe objasnenia okolností, dôležitých na určenie totožnosti skutku trestného činu, spôsobu jeho spáchania a utajovania. Rozhodnutie vyšetrovateľa je nasledovné:

- vydá uznesenie o vznesení obvinenia zadržanému páchatel'ovi,
- vec vráti predkladateľovi podnetu na doplnenie,
- vydá iné meritórne rozhodnutie,
- postupuje v súčinnosti s predkladateľom podnetu pri preverovaní informácií, obsiahnutých v podnete na základe plánu spoločného postupu.

V tretej vyšetrovacej situácii vyšetrovateľ dostáva podnet od iných subjektov kriminalistického objasňovania, resp. svedkov. Veľmi časté sú prípady hlásenia tzv. nezvestných osôb, resp. oznámenia lekárskeho zariadenia, do ktorých priviezli obeť násilného trestného útoku.

Vyšetrovacie verzie sú zamerané:

- na určenie vzťahu páchatel'–obete,
- na zistenie motívu konania páchatel'a,
- na iné možné vysvetlenie zistených skutočností (poranenie osoby bolo spôsobené iným, než trestným konaním, nezvestná osoba sa nachádza v zahraničí a pod.).

Postup pri riešení danej situácie je sťažený, nakoľko vyšetrovateľ nemá k dispozícii výsledky obhliadky miesta činu, chýba očitý svedok, resp. nie je možné vypočítať (zo zdravotných dôvodov) obeť.

6.2 Následné vyšetrovacie situácie

Následné vyšetrovacie situácie sú determinované výsledkom výsluchu páchatel'a násilného konania a jeho postojom k vznesenému obvineniu. Vznikajú tu nasledovné typické vyšetrovacie situácie:

- páchatel' sa priznáva k spáchaniu trestného činu,
- páchatel' popiera spáchanie trestného činu,
- páchatel' popiera, že jeho konanie bolo trestné.

Výsluch páchatel'a by mal byť zameraný predovšetkým na objasnenie spôsobu spáchania a utajenia páchatel'ovho konania, tj. otázky vyšetrovateľ'a treba zamerať na:

- zistenie okolností, ktoré predchádzali násilnému konaniu,
- zistenie motívu,
- objasnenie mechanizmu poranenia,
- objasnenie spôsobu utajenia činu.

V prípade existencie očitých svedkov kriminalistika odporúča rekogníciu páchatel'a a vecí, patriacich obeť, ak došlo k ich odcudzeniu. Výnimočne možno využiť aj konfrontáciu medzi páchatel'om a obeťou.

Pre riešenie následných vyšetrovacích situácií sú veľmi významné výsledky forenzných expertíz (súdno-psychiatrickej, súdno-psychologickej, prípadne

sexuologickej) vo vzťahu k páchatel'ovi. Významné sú aj expertízy k osobnosti obete (napr. v prípade maloletých obetí súdno-psychologická expertíza vo vzťahu k hodnovernosti ich výpovedí a pod.).

Vyšetrenie duševného stavu obvineného obligatórne vykoná znalec z odboru psychiatrie. Čo sa týka formy vyšetrenia duševného stavu obvineného, Trestný poriadok preferuje vyšetrenia ambulantnou formou, iba v prípade ak ambulantné vyšetrenie duševného stavu nepostačí, môže súd a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie nariadiť, aby obvinený bol pozorovaný v zdravotníckom ústave alebo, ak je vo väzbe, v nemocnici pre obvinených a odsúdených. Výsledkom pozorovania duševného stavu je znalecký posudok, ktorý môže byť v trestnom konaní použitý ako dôkaz, že obvinený v čase spáchania skutku mal zachovanú rozpoznávaciu a ovládaciu schopnosť.

Riešenie následnej situácie je podmienené kvalitou dôkazne a kriminalisticky relevantných informácií získaných výsluchom páchatel'a a vykonaným expertíznym skúmaním.

Kriminalistika odporúča ďalej využiť:

- vyšetrovací pokus (v prípade nezrovnalostí vo výpovediach páchatel'a, obete a svedkov o priebehu trestného činu),
- previerku výpovede na mieste (v prípade obdobných nezrovnalostí vo výpovediach páchatel'a, obete a svedkov),
- rekonštrukciu na objasnenie a na potvrdenie celého komplexu relevantných informácií (napr. o celom priebehu násilného útoku páchatel'a, vrátane jeho utajovania).

7 ZÁVER

Na záver možno konštatovať, že dôkazné súvislosti vyšetrovania dokazovania trestných činov proti životu a zdraviu vychádzajú najmä z pochopenia významu ich trestno-právnej a kriminalistickej charakteristiky, osobitne vzťahu páchatel'a a obete týchto trestných činov ako zdrojov kriminalisticky relevantných a dôkazných informácií využívaných pri vyšetrovaní tejto závažnej kriminality. Dokazovanie trestnej činnosti proti životu a zdraviu je v považované za obzvlášť náročné. Súčasne možno uviesť, že úroveň dokazovania trestných činov proti životu a zdraviu je často neuspokojivá,

čo preukazuje aj značný počet oslobodzujúcich rozsudkov v konaniach, kde orgány činné v trestnom konaní neboli schopné zaobstarať dostatok usvedčujúcich dôkazov.¹¹

Literature

- BANGO, D. a I. ŠIMOVČEK. K niektorým smerom využívania spôsobu utajovania trestnej činnosti v kriminalisticko-bezpečnostnej praxi. *Kriminalistický zborník*, 1986, č. 10.
- KOLEŠÁR, J. Pohľad na niektoré otázky v trestnom konaní z hľadiska novely Trestného poriadku a súvisiacich predpisov. In: *Kriminalistika a policajná prax. Zborník materiálov z vedeckej konferencie konanej v dňoch 5. a 6. apríla 1995*. Bratislava: Akadémia PZ, 1995.
- MAREŠOVÁ, A. a M. MARTINKOVÁ. O významu poznávaní obetí trestnej činnosti. *Kriminalistika*, 2009, č. 1.
- MUSIL, J. Místo a postavení kriminalistiky v systému společenských věd. In: *Kriminalistika, její současné postavení a význam. Zborník materiálov zo seminára konaného 17. decembra 1992*. Bratislava: Akadémia PZ, 1993.
- MUSIL, J. Posilování kriminalistického aspektu vyšetřování jako důsledek reformy přípravného řízení. In: *Kriminalistika a její význam pro rozvoj bezpečnostních disciplín. Zborník materiálov z vedeckého seminára konaného 16. marca 1994*. Bratislava: Akadémia PZ, 1994.
- ŠIMOVČEK, I. Niektoré otázky dokazovania v trestnom konaní. In: *Dokazovanie v trestnom konaní*. Trnava: TYPI Universitatis Tyrnaviensis a VEDA, 2007.
- ŠIMOVČEK, I. a P. MAMRILLA. Niekoľko poznámok k aplikácii niektorých metód kriminalistickej praktickej činnosti z hľadiska novelizácie Trestného poriadku. In: *Československá kriminalistika*, 1991, č. 2.
- ŠIMOVČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2001.
- ZAPLETAL, J. a O. NOVOTNÝ. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.

Contact – e-mail

ivan.simovcek@truni.sk

¹¹ ŠIMOVČEK, I. Niektoré otázky dokazovania v trestnom konaní. In: *Dokazovanie v trestnom konaní*. Trnava: TYPI Universitatis Tyrnaviensis a VEDA, 2007, s. 48.

Výslech poškozeného

Kristýna Štěpánková

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola
v Bratislavě, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá výslechem poškozeného, kedy veľmi často dochádza k porušovaniu jeho práv zejména tým, že pred výslechem nebývá riadne poučen, a tiež tým, že jsou mu pokládány otázky, ktoré trestní rád vylučuje. V této souvislosti mnohdy dochází i k druhotné viktimizaci, neboť nevhodně vedený výslech ze strany orgánů činných v trestním řízení může vést k nadměrnému traumatizování poškozeného. Výše popsaným jednáním dochází k negativnímu zásahu do práv poškozených osob. Hlavní úlohou tohoto příspěvku bude poukázat na porušování práv poškozeného, kedy opakovaně dochází k situaci, kdy není řádně poučen o svých právech (například o právu odepřít výpověď, byť i jen z její části, právu účasti zmocněnce při jeho výslechu, apod.). V rámci výslechu poškozeného by však mělo být v zájmu každého právního státu pečovat o poškozené a předcházet jejich viktimizaci.

Keywords in original language

Poškozený; výslech poškozeného; výslech.

Abstract

The article deals with the interrogation of the victim, where very often violations of his rights occur, especially because he is not properly informed before the interrogation, and also by asking him questions that are excluded by the Criminal Procedure Code. In this context, there is often secondary victimization, as improperly conducted interrogation by law enforcement authorities may lead to excessive traumatization of the victim. Negative interference with the rights of injured persons is negatively affected by the above-described conduct. The main task of this contribution will be to point out violations of the rights of the injured party, when a situation occurs

repeatedly when he/she is not properly informed about his/her rights (e.g. the right to refuse to testify even if only partially). However, in the interrogation of the injured party, it should be in the interest of each rule of law to take care of the injured and prevent victimization.

Keywords

Injured; Interrogation of the Injured; Interrogation.

1 ÚVOD

Poškozeným je ten, komu bylo ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo na jehož úkor se jiný obohatil. V rámci trestního řízení má poškozený podle § 12 odst. 6 trestního řádu postavení procesní strany. Poškozený může být jak osobou fyzickou, tak i osobou právnickou a na rozdíl od oběti trestného činu může svá práva převést i na jinou osobu.

Poškozenému, kterému bylo ublíženo na zdraví, či mu byla způsobena majetková, morální nebo jiná újma je oprávněn žádat o nahrazení takové škody.

Pojem oběť trestného činu je rozdílný od pojmu poškozený, poněvadž je pojmem mnohovýznamovým, jeho definice je mezioborová a přesahuje též do oblasti kriminologie, kriminalistiky, viktimologie, psychologie aj. forenzních disciplín. Nastalá újma může být fyzická, psychická, ekonomická, ale i morální.

Pokud jde o škodu, tak ji lze vymezit jako újmu, která se projevuje v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřena v penězích, a je tedy napravitelná uvedením do předešlého stavu, nebo ji lze vyrovnat v **penězích, a to rozdílem** mezi stavem, který nastal v důsledku skutečnosti vyvolávající škodu a stavem, který by tu byl, pokud by k této skutečnosti nedošlo.¹

¹ BEZOUŠKA, Petr. § 2894. In: HULMÁK, Milan, Václav BEDNÁŘ, Petr BEZOUŠKA, Ludvík BOHMAN, Eva DOBROVOLNÁ, Tomáš DOLEŽAL, Štefan ELEK, Jiří HANDLAR, Bohumil HAVEL, Pavel HORÁK, Helena CHALOUPKOVÁ, Eva KABELKOVÁ, Petr KASÍK, Josef KOTÁSEK, Petr LIŠKA, Jiří MAČEK, Dana ONDREJOVÁ, Jan PETROV, Vlastimil PIHERA, Dušan SEDLÁČEK, Pavel SEDLÁČEK, Markéta SELUCKÁ, Pavel SIMON, Lukáš SVOBODA, Ondřej TRUBAČ, Blanka VÍTOVÁ a Magdalena WAWERKOVÁ. *Občanský zákoník VI. Závažkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1496.

Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečné účinné odčinění způsobené újmy.

2 PODMÍNKY ZPŮSOBILOSTI PRO VÝSLECH POŠKOZENÉHO

Trestní řád explicitně nedefinuje postavení poškozeného pro jeho výslech, v takovém případě se postupuje podle ustanovení týkajících se výslechu svědků dle § 97–104 trestního řádu. Trestní řád v tomto směru nestanovuje minimální věkovou hranici pro způsobilost osoby být vyslýchána jako svědek, ačkoli je zřejmé, že schopnost osoby vnímat a reprodukovat vnímané dojmy může být dána až od určitého věku. „*Svědkiem je fyzická osoba² rozdílná od obviněného, která byla vyzvána (předvolána) orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, jež sama vnímala (poznala, pozorovala) svými smysly, tedy viděla, slyšela atd., anebo která se sama či z podnětu některé ze stran dostavila za tímto účelem k orgánu činnému v trestním řízení. Svědek je nezastupitelný jinou osobou, protože toto jeho postavení je vytvořeno situací, kterou pozoroval, vnímal.*“³

V ustanovení § 97 trestního řádu je uvedeno, že *každý má povinnost dostavit se na předvolání orgánů činných v trestním řízení a vypovídat jako svědek* o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Trestní řád přitom neomezuje okruh svědků a nestanovuje způsobilost svědecké způsobilosti. V této souvislosti je nutno připomenou podmínky, kdy je svědek nezpůsobilý a jehož výpověď by v takovém případě byla vadná. Nezpůsobilým svědkem je ten, kdo v čase, kdy má podat svědectví pro zvláštní povahu těla nebo mysli není schopen vypovídat pravdu. Příčinou tohoto stavu může být nedostatečný tělesný nebo duševní vývoj, který se vyskytuje u dětí, osob hluchoněmých, nebo u osob choromyslných, opilých či pohroužených v magnetický spánek. Posouzení způsobilosti být

² Pojem fyzické osoby není totožný s pojmem občan, protože uvedený pojem má na mysli svědka jako lidskou bytost bez ohledu na její státní občanství, viz POLÁK, Peter. *Svedok v trestnom konaní*. Bratislava: Eurokodex, 2011, s. 92.

³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1434, 3 svazky, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

svědkem vždy záleží na době, kdy má dojít ke svědecké výpovědi, a nikoliv na době, kdy nastala okolnost, ve vztahu ke které se má podat svědeckví.

Neslučitelnost svědka a dalších subjektů trestního řízení vyplývá z ustanovení § 30, odst. 1 trestního řádu, který taxativně uvádí neslučitelné postavení svědka a orgánu činného v trestním řízení. Z neslučitelnosti svědka vyplývá, že svědkem nemůže být soudce, přisedící, státní zástupce, policejní orgán, nebo osoba v něm služebně činná, obviněný, znalec nebo tlumočník či obhájce. Jestliže se vede společné řízení, nemůže být spoluobviněný vyslechnut o trestné činnosti jiného spoluobviněného jako svědek, a to ani tehdy, když vypovídá o trestném činu, pro který není sám trestně stíhán. V takové situaci může být vyslýchán jen v procesním postavení obviněného.

Stejně jako obviněný, i svědek (resp. poškozený) musí být před započítím výslechu poučen. V praxi k tomuto poučení dochází (v přípravném řízení) nejčastěji pouhým předložením písemného vyhotovení poučení policejního orgánu, jež je součástí protokolu o výslechu, či úředního záznamu o podání vysvětlení. Často však dochází k situaci, kdy poškození, takováto písemná poučení vůbec nečtou, anebo ne z celé jeho části, a to s ohledem na jeho rozsáhlost (délku textu) a rovněž proto, že obsahu znění, né vždy zcela rozumí. V tomto smyslu je tak třeba konstatovat, že pouhý podpis poškozeného na písemném poučení dostatečně nezaručuje, že si je tento plně vědom svých práv. Povinnost vypovídat znamená „*uvést pravdivě všechno, co je svědkovi známo o všech skutečnostech důležitých pro trestní řízení, tedy o trestném činu, pro nějž se toto řízení vede, o jeho pachateli nebo o jiných okolnostech významných pro řízení (např. o poměru svědka k věci, k obviněnému atd.). Tím je zároveň dán obsah svědecké výpovědi.*“⁴

Hodnověrnost výpovědi osob může být snížena u osob, které byly v době spáchání trestného činu pod vlivem alkoholu nebo jiných omamných látek, či u osob, které opakovaně svou výpověď mění či doplňují. Pro celkové hodnocení výpovědi musí orgán činný v trestním řízení vzít v potaz všechny okolnosti případu ve své souvislosti, zvážit, zda se poškozený v určité míře neodchyluje od své předchozí výpovědi, a pokud ano, tak z jakého důvodu, zvážit, zda výpověď poškozeného koresponduje s ostatními důkazy, apod. Uvedené upozornění na možnou zainteresovanost poškozené osoby

4 Ibid.

na výsledku trestního řízení je třeba v praxi aplikovat značně opatrně. U některých trestných činů (například u trestného činu znásilnění) může vést zpochybňování výpovědi poškozené osoby až k její sekundární viktimizaci. Vyslyšající osoba si přitom svého jednání nemusí být ani vědoma, může pouze pokládat doplňující otázky s poněkud ironickým podtónem v hlase, a vyslyšaná oběť může mít následně pocit, že jsou její negativní zkušenosti bagatelizovány. To má samozřejmě dopad na její ochotu vypovídat. I z tohoto důvodu je třeba, aby orgány činné v trestním řízení, přistupovaly k výpovědím poškozených pozitivně a s důvěrou, a teprve poté, co by se prokázalo, že výpověď není tak úplně pravdivá, přistoupily k dotazům směřujícím k vyvrácení faktů z výpovědi poškozeného.

3 PRÁVO POŠKOZENÉHO ODEPŘÍT VÝPOVĚĎ

Právo odepřít výpověď je v trestním řádu ustanoveno v § 100 a představuje další výjimku z obecné povinnosti podat svědeckou výpověď. Jedná se o rozvedení zásady zakotvené v čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dle níž *má každý právo odepřít výpověď, způsobil-li by touto výpovědí trestní stíhání sobě nebo osobě blízké*. Jde tedy o právo odepřít výpověď, nikoli o povinnost. V takovém případě je výhradně na poškozeném, zda tuto možnost využije, či nikoliv. Pokud svého práva nevyužije a výpověď neodepře, vztahují se na něj všechna ustanovení trestního řádu týkající se výpovědi, včetně hrozby trestního stíhání z důvodu křivé výpovědi. Právo odepřít výpověď se dle § 99 trestního řádu vztahuje také ke konfrontaci, rekognici, vyšetřovacímu pokusu či rekonstrukci.

Poškozený musí být o právu odepřít výpověď vždy řádně poučen, a to před každým výslechem. Poškozený se ohledně využití svého práva nevypovídat musí jasně vyjádřit. Z jeho projevu tedy musí být zřejmé, zda svého práva využije či nikoliv. Poškozený se i přes budoucí úmysl nevypovídat musí k výslechu dostavit, nelze pouze odkázat na jeho právo odepřít výpověď. V případě, že poučení a následné výslovné odepření výpovědi poškozeným není poznamenáno v protokolu, nelze protokol o výslechu použít jako důkaz v dalším řízení (zejména v hlavním líčení).

Právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 1 trestního řádu má jako *svědek příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh*. Jestliže je obviněných více a svědek je v uvedeném poměru jen k některému z nich, má právo odepřít výpověď stran jiných obviněných jen tehdy, nelze-li odloučit výpověď, která se jich týká, od výpovědi týkající se obviněného, k němuž je svědek v tomto poměru. Důvodem vzniku tohoto práva na odepření výpovědi je samotná existence zde uvedeného příbuzenského vztahu svědka k obviněnému. Tento důvod se vztahuje k výpovědi svědka jako celku, aniž by bylo nutno zkoumat, o jakých skutečnostech má nebo hodlá vypovídat a zda jeho výpověď by ho mohla negativně ovlivnit. Uvedenému právu vyjádřenému v § 100 odst. 1 trestního řádu odpovídá povinnost vyslyšejícího orgánu v rámci poučení poškozeného uvést, jaký skutek je vyšetřován, a označit obviněného, v jehož věci má poškozený vypovídat. Využije-li poškozený možnost odmítnout výpověď dle § 100 odst. 1 trestního řádu, odmítne výpověď jako celek.

Právo odmítnout výpověď podle § 100 odst. 2 trestního řádu má *svědek v případě, že by svou výpovědí mohl způsobit trestní stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému souroženci, osvojiteli, osvojenec, manžel, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní*. Rozdíl oproti právu odepřít výpověď podle ustanovení § 100 odst. 1 trestního řádu je v tom, že on sám ani shora uvedené osoby nejsou obviněny ve věci, v níž má poškozený vypovídat. Odmítnutí výpovědi podle § 100 odst. 2 trestního řádu, však musí být poškozeným řádně odůvodněno, nelze pouze poukázat na příbuzenský vztah.

Trestní řád nedefinuje, v jakém rozsahu je možné odmítnout výpověď. Z ustanovení § 100 odst. 2. nevyplývá zcela jasně, zda musí poškozený odmítnout výpověď jako celek, nebo je možné, aby přednesl monologovou část své výpovědi a poté odmítl odpovídat na otázky vyslyšejícího, neboť by si odpověďmi na ně mohl způsobit trestní stíhání, případně osobám blízkým. Tato problematika je však řešena v nálezu Ústavního soudu ze dne 4. 12. 1997, III. ÚS 149/97, který uvádí: „Ústavně chráněné právo svědka na odepření výpovědi pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo osob v zákoně vyjmenovaných není (na rozdíl od důvodů spočívajících v příbuzenském či obdobném vztahu) absolutní; absolutní v tom smyslu, že právo odepřít výpověď by se mělo vztahovat k výpovědi jako celku.

*Jestliže zákon (§ 101 odst. 2 al. 2 trestního řádu, § 126 odst. 3 al. 1 občanského soudního řádu) vyžaduje, aby na počátku výslechu byla dána svědkovi možnost, aby spontánně a souvisle vylíčil, co o věci ví, je mu tím současně umožněno, aby ve své výpovědi pominul to, co (ze zákonem stanoveného důvodu) pokládá pro sebe (pro zákonem vyjmenované osoby) za nebezpečné; teprve tehdy, jsou-li mu kladeny upřesňující či doplňující otázky, přísluší mu oprávnění odpověď na ně odmítnout.*⁵ Z citace shora uvedeného nálezu Ústavního soudu je zřejmé, že poškozený může v případě odepření výpovědi dle § 100 odst. 2 trestního řádu odepřít výpověď pouze částečně, tedy v určité její části, anebo může odepřít odpověď na otázky položené vyslychajícím nebo obhájcem obviněného. V praxi však k částečnému odepření výpovědi příliš nedochází, neboť orgány činné v trestním řízení v tomto směru neposkytují poškozeným dostatečné poučení o možnosti částečného odepření výpovědi.

4 PRÁVA A POVINNOST POŠKOZENÉHO

Poškozený má podle § 97 trestního řádu povinnost dostavit se a vypovídat, a to bez ohledu na skutečnost zda hodlá využít či nevyžít svého práva uvedeného v § 99 a § 100 trestního řádu. Pokud se předvolaná osoba (poškozený) na výzvu nedostaví, ačkoliv byla řádně předvolána, je v kompetenci orgánů veřejné moci uložit například pořádkovou pokutu pro porušení povinnosti. Za řádné předvolání lze pak považovat i takové předvolání, kdy byl poškozený prokazatelně vyrozuměn o tom, kdy, kam a z jakého důvodu se má dostavit.

Poškozený na rozdíl od obviněného dle § 101 trestního řádu má povinnost vypovídat úplnou pravdu a nic nezamlčet. Poškozený přitom musí být poučen o významu své výpovědi a následcích křivé výpovědi, kterým je trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku dle § 346 trestního řádu. K doplnění jeho výpovědi nebo k odstranění neúplnosti, nejasností a rozporů mohou být poškozenému vyslychajícím kladeny otázky, které musí být jasné a srozumitelné. Dle § 101 odst. 3 trestního řádu je zakázáno kladení sugestivních a kapiózních otázek. Odpovědi na takové otázky nelze připustit, resp. nelze k nim ani přihlížet, neboť jsou v rozporu

⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 12. 1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

s trestním řádem. Při kladení otázek rovněž nelze poškozeného přesvědčovat o nepravosti jeho výpovědi a předstírat mu názor vyslyšajícího s cílem přizpůsobit jeho výpověď tak, aby byla v souladu s doposud provedeným dokazováním.⁶

Poškozenému náleží určitá práva spojená s jeho procesním postavením, a to bez ohledu na možnost poškozeného žádat náhradu škody, přičemž se jedná o následující:

- právo být poučen o svých právech a právo na poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění; zvláštním případem poučovací povinnosti je povinnost orgánů činných v trestním řízení poskytnout oběti poučení o podmínkách, za nichž lze žádat poskytnutí peněžité pomoci od státu podle zvláštního zákona (§ 14 zák. č. 209/1997 Sb.); být orgány činnými v trestním řízení poučen o svých právech a o možnostech jejich uplatnění,
- právo aby při provádění úkonů trestního řízení bylo s poškozeným jednáno tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení a aby byla vždy šetřena jeho osobnost a ústavou zaručená práva; konkrétním uplatněním tohoto práva může být například aplikace ustanovení § 8a trestního řádu, podle něhož nemají být sdělovacím prostředkům poskytovány o osobách takové informace, které přímo nesouvisí s trestnou činností, nebo ustanovení § 120 trestního řádu požadující zvláště šetrný výslech poškozeného mladšího než 15 let o skutečnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat duševní a mravní vývoj této osoby, nebo okolnosti umožňující vyloučit veřejnost při hlavním líčení, pokud by byla ohrožena bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků;
- právo používat v trestním řízení při kontaktu s orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka,
- právo činit návrhy na doplnění dokazování, a to již v průběhu přípravného řízení i později v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání o odvolání,
- právo nahlížet do spisů s výjimkou protokolu o hlasování a činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí,

⁶ Srov. Analogicky Rt 49/1968-I.

- právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu,
- právo žádat o doručování opisů rozhodnutí, proti kterým může poškozená osoba podat stížnost či jiný opravný prostředek,
- právo na doručení usnesení o odložení věci, usnesení o postoupení věci a vyrozumění o zastavení trestního stíhání, a právo podat proti nim stížnost,
- právo být vyrozuměn o přerušení trestního stíhání,
- právo na doručení obžaloby (resp. jejího opisu),
- právo účastnit se hlavního líčení, s tím že musí být vyrozuměn o době a místě konání hlavního líčení se zachováním zpravidla třídní lhůty k přípravě,
- právo klást se souhlasem předsedy senátu vyslychaným osobám otázky, a to zpravidla tehdy, když předseda senátu své otázky skončil a když už nemají otázek ostatní členové senátu, ale nikoli právo provést výslech svědka, jako je tomu například ve slovenské právní úpravě,
- právo před skončením řízení se vyjádřit k věci, tímto vyjádřením je při hlavním líčené závěrečná řeč, kterou je oprávněn přednést poškozený, pokud není zastoupen zmocněncem. Je-li zastoupen zmocněncem, přísluší toto oprávnění jemu. Poškozený však nemůže přednést poslední slovo jako obžalovaný a nemůže také pronést repliku, poškozený je oprávněn vyjádřit se k věci před skončením veřejného zasedání,
- právo dát se zastupovat zmocněncem,
- právo vyjádřit souhlas s trestním stíháním dle § 163a trestního řádu,
- právo podat námitky proti osobě znalce, právo zúčastnit se veřejného zasedání o odvolání, a proto musí být vyrozuměn o jeho nařízení při zachování alespoň třídní lhůty k přípravě,⁷
- „*právo zúčastnit se veřejného zasedání o schválení dohody o vině a trestu, a proto musí být vyrozuměn při zachování alespoň třídní lhůty k přípravě.*“⁸

⁷ PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 6–7, s. s. 62 a násl.

⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 515, 3 svazky, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

Poškozený má vedle shora uvedených procesních práv proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, respektive má ještě tato práva:

- právo proti obviněnému uplatnit nárok na náhradu škody,
- právo za podmínek stanovených zvláštním zákonem na poskytnutí peněžité pomoci od státu,
- právo učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného, včetně práva být vyrozuměn o zajištění nároku a práva podat stížnost proti rozhodnutí o zajištění nároku na náhradu škody,
- právo být upozorněn ve vyrozumění o hlavním líčení, že nedostaví-li se (poškozený) k hlavnímu líčení, bude o jeho nároku na náhradu škody rozhodováno na základě návrhů poškozeného, jsou-li již obsaženy ve spise,
- právo na doručení rozsudku či trestního příkazu, uplatnil-li poškozený nárok na náhradu škody,
- právo napadnout rozsudek odvoláním pro nesprávnost výroku o náhradě škody, případně proto, že tento výrok učiněn nebyl, nebo pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit nesprávnost výroku či jeho absenci,
- právo na přednesení konečného návrhu při veřejném zasedání o odvolání v případě, že poškozený podal odvolání,
- právo uzavřít dohodu o náhradě škody způsobené trestným činem s obviněným, přičemž tato dohoda je podmínkou pro podmíněně zastavení trestního stíhání,
- právo dát souhlas s rozhodnutím soudu o schválení narovnání, případně podat proti rozhodnutí o schválení narovnání stížnost,
- právo podat stížnost proti usnesení o povolení obnovy řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody,
- právo na náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody po odsouzeném, jemuž byla povinnost k náhradě škody uložena soudem (alespoň zčásti).⁹

Shora uvedený výčet procesních práv není úplný. Nad rámec procesních práv konkrétně specifikovaných v trestním řádu, může poškozený uplatnit

⁹ PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 6–7, s. s. 62 a násl.

i další práva, o kterých trestní řád výslovně nehovoří. I přesto, že je rozsah práv poškozeného poměrně široký, tak v praxi často dochází k tomu, že soudy nepřiznávají procesní práva těm poškozeným, kteří neuplatní svůj nárok na náhradu majetkové škody.

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny dle § 55 odst. 2 trestního řádu zajistit poškozenému a osobám jemu blízkým, ve smyslu hrozící újmy na zdraví nebo jiného vážného nebezpečí v souvislosti s povinností podání výpovědi, opatření na ochranu jeho osoby a osob blízkých k utajení totožnosti i podoby svědka (poškozeného), jeho jména a příjmení a jeho dalších osobních údajů. Pokud je to třeba jsou povinny učinit bezodkladně všechna potřebná opatření pro zajištění ochrany těchto osob.

5 ZÁKAZ VÝSLECHU POŠKOZENÉHO

Ustanovení § 99 trestního řádu zakotvuje pro určité situace zákaz výslechu. Jedná se o *okolnosti týkající se utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, jež je poškozený povinen zachovat v tajnosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn*. Poškozený rovněž nesmí být vyslýchán, pokud by *svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zproštěn*. Zákaz výslechu se nevztahuje na *svědeckou výpověď týkající se trestného činu, stran něhož má svědek oznamovací povinnost podle trestního zákona a rovněž na svědeckou výpověď o utajovaných informacích klasifikovaných ve zvláštním zákoně stupněm utajení Důvěrné nebo Vyhrazené*. Jedná se o výjimky z obecné povinnosti svědčit, a vztahují se nejen k výslechu, ale také ke konfrontaci, rekonstrukci, vyšetřovacímu pokusu či rekonstrukci.

K tomuto zákazu výslechu jsou orgány činné v trestním řízení povinny přihlížet z úřední povinnosti, k výslechu tedy nemohou přistoupit ani tehdy, pokud by poškozený vypovídat chtěl, nebyl-li zproštěn své mlčenlivosti. Výslech poškozeného provedený přes zákaz výslechu dle § 99 trestního řádu by byl relativně neúčinným důkazem, pokud by poškozený nebyl dodatečně zproštěn své povinnosti mlčenlivosti. Ustanovení § 99 odst. 2 trestního řádu pak upravuje povinnost mlčenlivosti poškozeného, která je buď státem uložená, nebo přiznaná. Pod tímto ustanovením se skrývá mnoho různých

povinností mlčenlivosti, jejichž úprava v právním řádu je značně roztržštěná. Příkladem této povinnosti může být povinnost zachovávat obchodní tajemství, či povinnost mlčenlivosti advokáta vůči jeho klientovi. Zákaz výslechu se dle § 99 odst. 3 trestního řádu vztahuje pouze na informace označené jako Tajné a Přísně Tajné. K samotnému zproštění povinnosti mlčenlivosti nestanoví trestní řád žádné další podrobnosti, z okolností je však zřejmé, že zprostit určitou osobu povinnosti mlčenlivosti může buď příslušný orgán či osoba, v jejíž prospěch je povinnost mlčenlivosti zřízena. Zproštění by však mělo být vždy písemné.

6 ZMOCNĚNEC POŠKOZENÉHO A JEHO PRÁVA

Poškozený má právo dát se zastupovat zmocněncem. Předmětné právo vyplývá z § 50 trestního řádu, přičemž zmocněncem může být osoba právnická nebo fyzická, která na základě udělené plné moci poškozeného zastupuje v trestním řízení. V případě fyzické osoby je pak vyžadována její plná svéprávnost. Nejčastěji bývá zmocněncem poškozeného advokát. Za zastoupení poškozeného advokátem je mu poskytována odměna, jež tvoří jeho hotové a cestovní výdaje a náhrada za promeškaný čas. Tyto náklady jsou považovány za náklady nutné k uplatnění nároku na náhradu škody. Nárok na náhradu těchto nákladů má pak ten poškozený, kterému byl v trestním řízení přiznán nárok na náhradu škody, a to alespoň zčásti.

Podle § 154 odst. 2 trestního řádu však může soud podle povahy věci a okolností případu na návrh poškozeného rozhodnout o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení, a to i tehdy, nebyl-li poškozenému přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti. Takovéto rozhodnutí může soud vydat, nebrání-li tomu povaha věci a okolnosti případu, zejména pak spoluzavinění poškozeného.

Zmocněnce je za poškozeného podle § 51 trestního řádu *oprávněn činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky, a je oprávněn účastnit se všech úkonů, kterých by se mohl účastnit poškozený*. Zmocněnec je dále oprávněn účastnit se od zahájení trestního stíhání vyšetřovacích úkonů, kterými mohou být objasněny skutečnosti důležité pro práva osob, jež zastupuje, a jejichž výsledek lze

použit jako důkaz. Vyšetřovacím úkonem, jehož výsledek lze použít jako důkaz, se rozumí úkon směřující k dokazování podle hlavy páté trestního řádu, který je prováděn po zahájení trestního stíhání policejním orgánem. Jedná se například o výslech obviněného, výslechy svědků a znalců, konfrontaci, rekognici, vyšetřovací pokus, rekonstrukci, prověrku na místě atd. Zmocněnec se neúčastní úkonů trestního řízení pouze tehdy, mohlo-li by dojít ke zmaření účelu trestního řízení a zároveň není možné odložit provedení úkonu a zmocněnce o tomto úkonu vyrozumět. Stran možného zmaření účelu trestního řízení se bude jednat o situace, kdy by přítomnost zmocněnce při vyšetřovacím úkonu ohrožovala vyšetření skutku a odhalení pachatele. Stran druhého případu je nutné podotknout, že k této „nemožnosti vyrozumět zmocněnce“ by mělo docházet pouze zcela výjimečně, jinak by tím byla krácena práva poškozeného.¹⁰

Zmocněnec poškozeného je oprávněn klást vyslychaným osobám otázky, bylo-li mu policejním orgánem uděleno slovo, a to zpravidla tehdy, když vyslychající skončí se svým dotazováním. Otázky by měl klást jasně a srozumitelně, přičemž by se měl vyvarovat otázkám sugestivním a kapciózním. Zmocněnec poškozeného je dále oprávněn vznášet námitky proti způsobu provádění úkonu. Vznést námitky přitom může kdykoli během tohoto úkonu.¹¹

V praxi se jedná zejména o námitky proti způsobu vedení výslechu, a to ve smyslu nevhodně položeným otázkám. Podmínkou vyrozumívání zmocněnce policejním orgánem o tom, že se bude konat určitý vyšetřovací úkon, je oznámení zmocněnce, že se těchto úkonů trestního řízení účastnit chce. V takovém případě je pak policejní orgán povinen vyrozumět zmocněnce včas o době a místu konání vyšetřovacího úkonu, včetně jeho specifikace. Nestačí tedy pouze oznámení o výslechu poškozeného, neboť tento poškozený musí být konkretizován.¹²

Ze shora uvedených skutečností vyplývá, že zmocněnec, jakožto zástupce poškozeného, má podobné postavení jako obhájce obviněného (zejména

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 580, 3 svazky, Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹¹ *Ibid.*, s. 586–587.

¹² *Ibid.*, s. 586–587.

stran jeho možnosti zúčastnit se úkonů trestního řízení). Nicméně jak je uvedeno výše, zmocněnec má právo zúčastnit se těch úkonů, kterými mají být objasněny skutečnosti týkající se práv osob, které zastupuje. Je zcela nežádoucí vnímat toto omezení restriktivně ve smyslu připouštět zmocněnce například pouze k úkonům týkající se výše škody. Přítomnost zmocněnce je vhodné připustit u všech vyšetřovacích úkonů, a to pro případ předcházení případnému krácení práv poškozeného.

7 VÝSLECH POŠKOZENÉHO

Podstatou výslechu je získání informací zachycených ve vědomí člověka. Výslech je specifickou metodou kriminalistické praktické činnosti, kterou se získávají o událostech trestných činů či jiných kriminalisticky relevantních skutečnostech informace zafixované ve vědomím člověka.¹³ Výslechem se rozumí právně regulovaný proces získávání, zpracování, hodnocení a dokumentování informací o skutku, který je předmětem vyšetřování. Cílem výslechu je získat úplnou a věrohodnou výpověď, která má při dodržení podmínek stanovených trestním řádem charakter důkazu.

Průběh výslechu upravuje trestní řád v § 101, přičemž trestní řád také stanovuje, že se dle § 93 odst. 1 a § 95 o výslechu obviněného užijí přiměřeně i na výslech svědka (poškozeného). Na počátku výslechu poškozeného je třeba zjistit jeho totožnost, dále rovněž poměr k obviněnému, a poučit jej o možnosti odeprít výpověď dle § 100 trestního řádu, o zákazu výpovědi dle § 99 trestního řádu, a o možnosti utajení totožnosti poškozeného za podmínek stanovených v § 55 odst. 2 trestního řádu, jakož i o povinnosti vypovídat pravdu a nic nezamlčet. Nezbytně nutné je též, aby byl poškozený poučen o významu svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu a o následcích křivé výpovědi. V případech osoby mladší 15 let musí být poučení přizpůsobeno úměrně jejímu věku.¹⁴

Pokud jde o zjištění totožnosti poškozeného, pak se zjišťuje jméno a příjmení, datum a místo narození, rodinný stav, bydliště a zaměstnání, popřípadě

¹³ PJEŠČAK, J., R. S. BĚLKIN a kol. *Kriminalistika II – Kriminalisticko taktické metody odhalování vyšetřování a předcházení trestné činnosti*. Praha: FMV a Ústav Kriminalistiky VŠ SNB, 1984, 176 s., s. 65.

¹⁴ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

i další okolnosti, zpravidla z jeho občanského průkazu. V případě poškozeného, svědka, zákonného zástupce, opatrovníka, zmocněnce nebo důvěrníka, se na žádost těchto osob do protokolu o výslechu nezapisují údaje o bydlišti a o místě výkonu zaměstnání či podnikání, ale vedou se tak, aby se s nimi mohly seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení. V těchto případech se utajené osobní, rodinné a majetkové poměry poškozeného vedou stranou od trestního spisu (odděleně od trestního spisu).

Při výslechu je též podstatné zjistit poměr poškozeného k obviněnému, a to s ohledem na zhodnocení hodnověrnosti výpovědi poškozeného, a jeho případné možnosti odeprít výpověď dle § 100 trestního řádu. Poměr poškozeného k obviněnému je podstatný rovněž vzhledem ke správně zvolené taktice při jeho výslechu.

Poškozený by měl být dále rovněž poučen o skutečnosti, že může požádat o doplnění či úpravy protokolu o jeho výslechu. Zcela zásadní je skutečnost, že poškozený musí být poučen před každým výslechem (či rekognicí, konfrontací, vyšetřovacím pokusem nebo rekonstrukcí), a obsah tohoto poučení musí být zaznamenán v protokolu. Stejně tak, jestli poučení porozuměl, a výslovné uvedení toho, zda využívá svého práva odeprít výpověď.

K výše uvedenému je třeba konstatovat, že v praxi velmi často probíhá reálné poučení poškozených pouhým odkazem na předtisknutý text, který je osobám předložen k přečtení (seznámení se s jeho obsahem). Poškození takový dokument však mnohdy vůbec nečtou a po skončení výslechu obvykle podepíší protokoly o výslechu, jehož součástí je písemné poučení, přičemž v takovém případě není možné dokázat, že před samotným výslechem poškození poučení nebyli. Takový výslech je pak neúčinným důkazem, poněvadž ani dodatečné poučení nemůže tuto vadu napravit. V tomto smyslu by minimálně osoby účastníci se výslechu (například zmocněnci poškozených) měly trvat na tom, aby došlo k explicitnímu ústnímu poučení vyslychaných osob ze strany policejního orgánu.

Trestní řád v § 101 odst. 2 uvádí: „*Na počátku výslechu musí být svědek dotázán na poměr ke projednávané věci a ke stranám a podle potřeby též na jiné okolnosti významné pro zjištění jeho hodnověrnosti. Výslech svědka se koná tak, aby poskytl pokud možno úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, které svědek vnímal svými smysly. Svědkovi musí být dána možnost, aby souvisle vypověděl vše, co sám o věci*

*ví a odkud se dozvěděl okolnosti jím uváděné. Při výslechu je nutno šetřit jeho osobnost, zejména pokud jde o jeho osobní údaje a intimní oblast.*¹⁵

Po provedeném poučení poškozeného následuje monologická část výslechu, v níž poškozený vypovídá sám a souvisle o předmětu výslechu. Výslech by měl probíhat v jazyce, o němž poškozený prohlásí, že jej ovládá, nebo v jeho mateřském jazyce. Pro případ výslechu v jiném, než českém jazyce, je třeba přibrat k výslechu rovněž tlumočníka. Poškozený nemůže pouze odkázat na výpověď někoho jiného a říci, že se s ní ztotožňuje, nemůže ani odkázat na své vlastní podání vysvětlení, ani na své písemné vyjádření zaslané orgánům činným v trestním řízení. Poškozený je však v průběhu výslechu oprávněn nahlédnout do svých připravených písemných poznámek. Pokud jde o okruh otázek, tak omezení při kladení otázek poškozenému vyplývá z § 100 odst. 3 trestního řádu, kdy je zakázáno kladení otázek mířících do intimní sféry poškozeného. Takové otázky mohou být kladeny pouze tehdy, je-li to nezbytně nutné pro objasnění skutkového stavu, a maximálně šetrným způsobem s přihlédnutím k osobnosti poškozeného a dále je zakázáno kladení kapiózních a sugestivních otázek.

Kapiózní otázky jsou otázky předstírající nepravdivou, klamavou skutečnost, nebo předpokládající skutečnost vyslýchaným dosud nepotvrzenou, přičemž vyslýchanou osobu svádějí, aniž by to pozoroval, k odpovědi, kterou si přeje vyslýchající. V sugestivních otázkách se vyslýchanému předkládají okolnosti, které se teprve mají zjistit z jeho výpovědi, a tím se mu v podstatě naznačuje, jak má odpovědět. Vyslýchající by se měl těchto otázek vždy vyvarovat, neboť mohou zásadním způsobem znehodnotit výslech. V praxi se však zejména sugestivním otázkám orgány činné v trestním řízení příliš nevyhýbají. Proti jejich pokládání se většinou nikdo z přítomných neohradí (prostřednictvím podané námítky), a tak jsou v podstatě běžnou součástí výslechu.

Pokud jde o dialogovou část výslechu, tak tato může následovat teprve poté, co byla poškozenému dána možnost se k věci souvisle vyjádřit. Otázkou ve vztahu k výslechu svědka bylo, zda má svědek právo na to, aby u jeho výslechu byl přítomen jeho právní zástupce. Poškozenému je právo na zastoupení zmocněncem v trestním řádu zakotveno výslovně. Tuto

¹⁵ Zák. č 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

otázku zodpověděl Ústavní soud nálezem ze dne 20. října 2004 sp. zn. II. ÚS 386/2004 (viz ÚS 153/2004-n.), v němž potvrdil právo svědka na přítomnost jeho advokáta při výslechu.¹⁶

8 VÝSLECH Z KRIMINALISTICKÉHO HLEDISKA

Výslech se obvykle týká původu události trestného činu, okolností jeho spáchání, viny či nevinu osoby, nebo osob obviněných z daného trestného činu, polehčující nebo přitěžující okolností, apod. Pokud jde o výslech, pak je třeba zmínit i významnou úlohu paměti, a to ve smyslu schopnosti udržet určitý okamžik tzn. zapamatovat si to, co bylo vnímáno. „Paměť je obvykle chápána jako rozumová činnost spočívající v upevnování vjemů a prožitků, jejich uchování a konečně ve vybavení toho, co se vtisklo do vědomí člověka.“¹⁷ V tomto smyslu závisí na několika činitelích, které působily při vnímání určité skutečnosti daným jedincem.

Pokud jde o rozsah a kvalitu zachycených informací, pak má velký vliv i to, jestli šlo o úmyslné zapamatování, nebo jestli šlo o vnímání nahodilé bez předem vytyčeného cíle, které je právě charakterizováno značnými nedostatky (neúplnostmi), kde si daná osoba zapamatuje pouze procento vnímaného. Proces zapomínání je obvykle závislý na dispozicích konkrétní osoby a ovlivňuje ho zejména intenzita prožitku, úsilí konkrétního jedince uchovat si záměrně daný prožitek v paměti, věk vyslychané osoby, vliv času, neboť s postupem času dochází ke slábnutí vjemu a vlivy následných dojmů, které z paměti vytlačují to, co bylo vnímáno dříve.

V rámci nalézání objektivní pravdy o skutkovém stavu věci ve formě výpovědi je třeba si uvědomit, že podstatnými okolnostmi ovlivňující kvalitu výslechu mají i vlivy klamných vzpomínek či vzpomínkové chyby, jako jsou například záměny, snové vzpomínky, mezery ve vzpomínkách apod.

Výslech je interpersonální komunikační proces, ve kterém se přenáší informace od vyslychaného jako zdroje informace k vyslychajícímu. V tomto procesu je velmi důležitou rolí řeč, která vystupuje jako nástroj myšlení, a která rovněž plní funkci komunikační. Ke správnému pochopení a přijetí

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2004, sp. zn. II. ÚS 386/2004.

¹⁷ Srov.: SOUKUP, J. *Sebeobviňování a nepravdivá doznání*. Praha: Ústav Kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973.

informace tedy nestačí pouze pochopení doslovného významu použitých slov, ale je třeba pochopit také vnitřní stránku řeči, tzv. emocionální vyjadřovací stránku, která se projevuje v modulaci řeči, v rytmu řeči a v dalších momentech, neboť ve výpovědi lze vyjádřit strach, zlost, lítost, ironii, či cynismus.

Zásadní význam na rozsah a přesnost sdělení má schopnost jedince vyjadřovat správně slovy své myšlenky. Pokud vyslýchaný správně vyjádří svou myšlenku, jedná se o první krok k úspěchu, neboť na přesnost přijetí informace má nepochybně vliv i schopnost vyslyšajícího obsah této myšlenky správně pochopit, přičemž v důsledku působení těchto vlivů dochází k zachycení získaných informací do protokolu výslechu. V protokolu výslechu je v tomto smyslu zachycena pouze jakási neúplná míra informací předaných vyslyšchaným, neboť v něm není uvedeno přesně to, co vyslyšající nepostřehl v důsledku vnějších či vnitřních příčin a vlivů. Protokol obvykle odráží pouze určitý souhrn výpovědních informací nikoliv samotnou výpověď, poněvadž je v něm obsaženo pouze tolik, co vyslyšající z podané informace přijal. Předáním informace od vyslyšchaného vyslyšajícímu je dán vyslyšajícímu určitý myšlenkový úkol, který musí určitým způsobem zpracovat, a tak v protokolu výslechu často dochází k situaci, kdy v něm podstatné informace z pohledu vyslyšchaného chybí.

Informace, které jsou získávány výslechem osob, bez ohledu na jejich procesní postavení, jsou uloženy ve formě psychického odrazu určité události v jejich vědomí. Tyto informace lze z vědomí člověka získat pouze pomocí výslechu, na základě reprodukce osoby, která tyto signály z události trestného činu vnímala. S prodlužováním časového období však dochází od vzniku tohoto důkazu k jeho slábnutí až po jeho zánik.

I z tohoto důvodu je žádoucí podchycení a zaznamenání této stopy ve vědomí do podoby konkrétního důkazu včas. V tomto smyslu se jedná o nenahraditelnost dokumentace výslechu, neboť důkazní informace z konkrétní události jsou uložena v paměti konkrétní osoby a na rozdíl od signálu uloženého ve stopě věcné, která může být dlouhodobě uchována, tato informace obsahuje zpravidla větší množství informačních prvků, které mohou zaniknout, a které v takovém případě nelze ničím jiným nahradit.

Velmi důležité je, aby vyslyšající zabezpečil v rámci své výslechové činnosti maximální přesnosti sdělení vyslychaného při protokolaci jeho výpovědi. Vyslyšající by měl v průběhu celého výslechu usilovat primárně o to, aby vyslychaný uváděl jednotlivá tvrzení s maximální možnou přesností a neměl by se uspokojit s obecnými a neurčitými údaji, a pokud jsou takové údaje vyslychaným sděleny, je třeba požádat o jejich upřesnění nejpozději v dialogické fázi výslechu. Je však třeba si uvědomit, že naprosté přesnosti protokolu o výpovědi nelze dosáhnout téměř nikdy.

9 ZÁVĚR

Výpověď je vnímána jako nejčastější důkazní prostředek, i z tohoto důvodu má mimořádný význam pro rozhodnutí ve věci samé. S ohledem na volné hodnocení důkazních prostředků dle § 2 odst. 6 trestního řádu, však v žádném případě nelze tvrdit, že je nejpodstatnějším a nejdůležitějším důkazem. Zásada volného hodnocení důkazů znamená myšlenkový postup, který vytváří prostor pro vlastní úvahu k tomu, aby byl určen dostatečný rozsah v rámci navrhovaných důkazů v porovnání s množstvím, kvalitou a závažností takových důkazů. V tomto příspěvku byla otevřena problematika, týkající se postavení poškozeného při výslechu, kdy tato činnost nepřiměřeně zasahuje do jeho života. Cílem tohoto příspěvku bylo poukázat na jednání, kdy v rámci výkonu činnosti při výkonu výslechu neúměrně a negativně ovlivňuje životy poškozených osob, zejména tím, že bývají od počátku chybně poučeni o svých právech. Orgány veřejné moci tak v tomto smyslu negativně zasahují do práv poškozených osob. V tomto kontextu je nutno připomenout, že poškozený je osobou, které jiný nezákonně zasáhl do jejich práv. I z tohoto důvodu je proto žádoucí, aby se její útrapy nadále neprohlubovaly, neboť nemá možnost se adekvátně bránit. Těmto jednáním je třeba do budoucna vždy předcházet, poněvadž mají vliv do navazující kvality života poškozených osob.

Literature

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Vedlejší diagnóza: oběť trestného činu,. *Zpravodaj bílého kruhu bezpečí*, 2010, roč. 19, č. 1, s. 19–22.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti kriminality v Evropě. *Zpravodaj bílého kruhu bezpečí*, 2015, roč. 24, č. 2, s. 3–7.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimizace jako psychosociální krize*. *Zpravodaj bílého kruhu bezpečí*, 2017, roč. 26, č. 4, s. 8.

HULMÁK, Milan, Václav BEDNÁŘ, Petr BEZOUŠKA, Ludvík BOHMAN, Eva DOBROVOLNÁ, Tomáš DOLEŽAL, Štefan ELEK, Jiří HANDLAR, Bohumil HAVEL, Pavel HORÁK, Helena CHALOUPKOVÁ, Eva KABELKOVÁ, Petr KASÍK, Josef KOTÁSEK, Petr LIŠKA, Jiří MACEK, Dana ONDREJOVÁ, Jan PETROV, Vlastimil PIHERA, Dušan SEDLÁČEK, Pavel SEDLÁČEK, Markéta SELUCKÁ, Pavel SIMON, Lukáš SVOBODA, Ondřej TRUBAČ, Blanka VÍTOVÁ a Magdalena WAWERKOVÁ. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.

K problematice obětí trestných činů a k výsledkům obětí ČR. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí*, 1999, roč. 8, č. 9.

PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 6–7, s. 62–73.

POLÁK, Peter. *Svedok v trestnom konaní*. Bratislava: Eurokodex, 2011, 296 s.

SOUKUP, J. Sebeobviňování a nepravdivá doznání. Praha: Ústav Kriminalistiky Právnické fakulty UK, 1973.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 6. 1968, č. j. 11 Tz 29/68 [R 49/1968 tr.].

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR, č. j. II. ÚS 2221/07 [N 58/48 SbNU 857].

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR, č. j. III. ÚS 149/97 [PR 6/1998 s. 326].

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR, č. j. II. ÚS 386/2004 [SR 2/2005 s. 47].

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Contact – e-mail

keris.stepankova@seznam.cz

Poškodení a obete trestných činov proti životu a zdraviu v kontexte právnej úpravy Slovenskej republiky¹

Martin Štrkolec

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach, Slovenská republika

Abstract

Autor v príspevku ponúka náhľad na právnu úpravu týkajúcu sa procesného postavenia poškodených trestnými činmi a obetí trestných činov proti životu a zdraviu v kontexte nedávno prijatej právnej úpravy týkajúcej sa implementácie právnych aktov Európskej únie do vnútroštátneho právneho poriadku. V príspevku autor taktiež stručne a vecne analyzuje ostatnú novelizáciu Trestného poriadku týkajúcu sa oznamovateľov trestných činov a identifikuje možné riziko, ktoré z nej vyplýva vo vzťahu k obetiam trestných činov vo všeobecnej rovine, obete trestných činov proti životu a zdraviu nevynímajúc.

Keywords

Poškodený trestným činom; obete trestných činov; trestné činy proti životu a zdraviu; oznamovateľ trestného činu; odškodňovanie obetí trestných činov; druhotná viktimizácia.

Abstract

The author provides an insight into the legislation on the procedural status of victims of crime and injured party of life and health crimes in the context of the recently adopted legislation on the implementation of European union legal acts into national law. In the paper the author also briefly and factually analyzes the other amendments to the Code of criminal procedure

¹ Predložený príspevok vznikol s podporou a je výstupom riešenia výskumného projektu APVV-16-0362 „Privatizácia trestného práva- hmotnoprávne, procesnoprávne, kriminologické a organizačno- technické aspekty.“

concerning whistleblowers and identifies the possible risk arising from it in relation to victims of general crime, including life and health crime victims.

Keywords

Injured Party; Victims of the Crimes; Life and Health Crimes; the Notifier of the Crime; Compensation to Victims of the Crimes; Secondary Victimization.

1 ÚVOD

Trestné činy proti životu a zdraviu sú z hľadiska systematiky zaradené do prvej hlavy osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). Prvá hlava osobitnej časti Trestného zákona sa ďalej vnútorne člení na diely upravujúce trestné činy proti životu (ustanovenia § 144 až § 154 Trestného zákona), trestné činy proti zdraviu (ustanovenia § 155 až § 160 Trestného zákona) a napokon trestné činy ohrozujúce život alebo zdravie (ustanovenia § 161 až § 178 Trestného zákona). Spoločným znakom všetkých trestných činov proti životu a zdraviu je objekt týchto trestných činov, ktorým je záujem na ochrane života a zdravia jednotlivcov.

Podľa ustanovenia § 46 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) je poškodeným osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody. Procesné práva poškodeného sú vo vzťahu k celému trestnému konaniu vo všeobecnej rovine vyjadrené v ustanovení § 46 ods. 1 druhá veta Trestného poriadku, podľa ktorého má poškodený právo v prípadoch ustanovených týmto zákonom sa vyjadriť, či súhlasiť s trestným sťažaním, má právo uplatniť nárok na náhradu škody, robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie, predkladať dôkazy, nazerať do spisov a preštudovať ich, zúčastniť sa na hlavnom pojednávaní a na verejnom zasadnutí konanom o odvolaní alebo o dohode o priznaní viny a prijatí trestu, vyjadriť sa k vykonaným dôkazom, má právo záverečnej reči a právo podávať opravné prostriedky v rozsahu vymedzenom

prostredníctvom Trestného poriadku. Oprávnenie poškodeného uplatniť si v trestnom konaní svoj nárok na náhradu škody je bližšie upravený v ustanovení § 46 ods. 3 Trestného poriadku, podľa ktorého môže poškodený navrhnúť, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradiť škodu, ak bola poškodenému v príčinnej súvislosti s trestným činom spôsobená. Takýto návrh musí poškodený uplatniť najneskoršie do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Z návrhu pritom musí byť zrejmé, z akých dôvodov a v akej výške sa nárok na náhradu škody uplatňuje.

O poškodených trestnými činmi proti životu a zdraviu možno hovoriť najmä v súvislosti s tými trestnými činmi, pri ktorých je hmotným predmetom útoku, respektíve ohrozenia ich ľudské telo.² Vyplyvajúc z povahy vecí však v prípade smrti poškodeného spôsobenej trestným činom tento primárny poškodený nemôže v trestnom konaní vykonávať svoje procesné oprávnenia, čo však nebráni tomu, aby v týchto prípadoch vykonávali oprávnenia poškodeného jeho pozostalí. Uvedené je v súlade s legálnou definíciou poškodeného vyplývajúcou z ustanovenia § 46 ods. 1 Trestného poriadku. Rovnako aplikačná prax v zásade priznáva týmto pozostalým procesné postavenie poškodeného v trestnom konaní.

Cieľom tohto príspevku je analýza vybraných aspektov procesného postavenia poškodených trestnými činmi proti životu a zdraviu v podmienkach Slovenskej republiky. V nadväznosti na niektoré recentné legislatívne aktivity slovenského zákonodarcu je potrebné venovať osobitnú pozornosť taktiež postaveniu obetí trestných činov proti životu a zdraviu, a to vzhľadom na prijatie zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obetiach trestných činov“), ako aj možným negatívnym dôsledkom majúcom dopad na ochranu práv a oprávnených záujmov poškodených osôb a obetí trestných činov spôsobeným prijatím zákona č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o oznamovateľoch“).

² Bližšie pozri BURDA, E. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 5.

2 PROCESNÉ POSTAVENIE POŠKODENÝCH TRESTNÝMI ČINMI PROTI ŽIVOTU A ZDRAVIU PODĽA TRESTNÉHO PORIADKU

Trestné konanie sa delí na dve základné časti, z ktorých každá je tvorená určitým počtom samostatných procesných štádií. Kým predsúdna časť trestného konania pozostáva z postupu pred začatím trestného stíhania a prípravného konania, súdna časť sa spravidla skladá z preskúmania, respektíve predbežného prerokovania obžaloby, hlavného pojednávania, odvolacieho konania a napokon vykonávacieho konania. Pre účely tohto príspevku sa budeme ďalej zaoberať procesným postavením poškodeného osobitne v predsúdnej, ako aj súdnej časti trestného konania, keďže potreba takého prístupu vyplýva predovšetkým v rozdielnom rozsahu procesných oprávnení, ktoré sú poškodenému v tej- ktorej časti trestného konania priznané Trestným poriadkom *de lege lata*.

Za problematickú oblasť výkonu procesných oprávnení poškodeného v priebehu predsúdnej časti trestného konania je možné vnímať najmä (ne)možnosť poškodeného zúčastňovať sa osobne alebo prostredníctvom splnomocnenca jednotlivých vyšetrovacích úkonov vykonávaných orgánmi činnými v trestnom konaní v rámci prípravného konania, a to najmä s ohľadom na možnosti ich účasti pri výsluchu obvineného, svedkov, respektíve znalcov v tomto štádiu trestného konania. Ustanovenia § 46 a nasl. Trestného poriadku totiž takéto právo poškodeného, respektíve jeho splnomocnenca *de lege lata* nezakotvujú. V ustanovení § 53 ods. 1 Trestného poriadku je upravená možnosť poškodeného dať sa v priebehu trestného konania zastúpiť splnomocnencom, ustanovenie § 53 ods. 2 Trestného poriadku bližšie špecifikuje procesnú spôsobilosť splnomocnenca poškodeného a v ustanovení § 54 Trestného poriadku sú vymedzené jednotlivé procesné oprávnenia splnomocnenca poškodeného, medzi ktoré patrí aj právo splnomocnenca zúčastniť sa všetkých úkonov, na ktorých sa môže zúčastniť poškodený. Explicitná zákonná dikcia Trestného poriadku teda v priebehu vyšetrovania diskvalifikuje poškodeného a jeho splnomocnenca z účasti na iných procesných úkonoch než je výsluch poškodeného v procesnom postavení svedka a preštudovanie vyšetrovacieho spisu po skončení vyšetrovania. Trestný

poriadok však v prípade poškodeného, respektíve jeho splnomocnenca navyše neobsahuje také ustanovenie, ktoré by im umožňovalo klásť vypočúvaným osobám otázky tak, ako to v prípade obvineného a jeho obhajcu vymedzuje ustanovenie § 213 ods. 1, ods. 2 Trestného poriadku. Z uvedených dôvodov je v aplikačnej praxi orgánov činných v trestnom konaní v priebehu prípravného konania argumentačne náročné docieľiť možnosť účasti poškodeného, respektíve jeho splnomocnenca na výsluchu obvineného, svedkov, prípadne znalcov.

De lege ferenda by bolo možné prebrať do Trestného poriadku normatívnu úpravu Českej republiky, podľa ktorej má splnomocnenec poškodeného už od začatia trestného stíhania právo byť prítomný pri vyšetrovacích úkonoch, ktorými sa majú objasniť skutočnosti dôležité pre uplatnenie práv osôb, ktoré zastupuje, a ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, pričom zároveň je oprávnený klásť obvinenému a ostatným vypočúvaným osobám otázky po tom, čo policajt výsluch skončí.³ Zakotvením obdobného ustanovenia do slovenského Trestného poriadku by sa podľa nášho názoru docielilo zrovnoprávnenie postavenia obhajcu obvineného a splnomocnenca poškodeného vo vzťahu k možnosti účasti a aktívnej participácie na vyšetrovacích úkonoch prípravného konania, čím by v uvedenom smere došlo k posilneniu zásady kontradiktórnosti v štádiu prípravného konania.

Rovnako negatívnym spôsobom je možné hodnotiť taktiež právnu úpravu Trestného poriadku týkajúcu sa možnosti poškodeného, respektíve jeho splnomocnenca klásť osobám vypočúvaným na hlavnom pojednávaní otázky, a taktiež predniesť záverečnú reč iba „v rozsahu uplatnených nárokov“ tak, ako to podľa ustanovení § 272 ods. 1 a § 274 ods. 2 normatívnou úpravou predpokladá Trestný poriadok. Za celý vlastný predmet trestného konania je však možné považovať objektivizovanie skutočností a následné rozhodovanie orgánov činných v trestnom konaní a súdov ohľadom toho, či sa skutok stal; či skutok, ktorý sa stal je trestným činom; či skutok spáchala konkrétna trestne zodpovedná osoba; uloženie trestu, respektíve ochranného opatrenia, a taktiež rozhodovanie o riadne a včas uplatnenom nároku poškodeného

³ Bližšie pozri Ustanovenie § 51 ods. 2 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád, v znení neskorších predpisov).

na náhradu škody, pričom pozitívne rozhodnutie o riadne a včas uplatnenom nároku poškodeného na náhradu škody je v zásade podmienené uznaním viny páchatel'a trestného činu zo spáchania stíhaného skutku.

Možnosť poškodeného, prípadne jeho splnomocnenca klásť osobám vypočúvaným na hlavnom pojednávaní otázky a predniesť záverečnú reč „v rozsahu uplatnených nárokov“ je podľa nášho názoru z dôvodov uvedených v predchádzajúcom odseku potrebné vykladať spôsobom, že poškodenému a jeho splnomocnencovi majú byť predmetné procesné oprávnenia priznané v rozsahu akýchkoľvek otázok, ktoré v zmysle zásady voľného hodnotenia dôkazov, zásady náležitého zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností, ako aj ďalších základných zásad trestného konania môžu mať významný vplyv na skutkové a právne posúdenie konkrétnej trestnej veci.

Aj keď explicitná zákonná dikcia slovenskej právnej úpravy *de lege lata* nepripúšťa uplatnenie nároku poškodeného na náhradu nemajetkovej ujmy v trestnom konaní, väčšina autorov tento nárok subsumuje pod morálnu škodu, ktorej uplatnenie v trestnom konaní pripúšťa normatívna úprava v ustanovení 46 ods. 1 v spojení s ustanovením § 46 ods. 3 Trestného poriadku.⁴ Uvedenému však nezodpovedá pomerne rozsiahla aplikačná prax, podľa ktorej súdy v prípade uplatnenia nemajetkovej ujmy poškodeným v trestnom konaní týchto spravidla odkazujú na civilný proces. Na jednej strane je nutné uviesť, že takýto postup trestného súdu je podľa nášho názoru v súlade s ustanovením § 288 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého, ak podľa výsledku dokazovania nie je podklad na vyslovenie povinnosti na náhradu škody alebo ak by bolo treba na rozhodnutie o povinnosti na náhradu škody vykonať ďalšie dokazovanie, ktoré presahuje potreby trestného stíhania a predĺžilo by ho, súd odkáže poškodeného na civilný proces, prípadne na konanie pred iným príslušným orgánom, a taktiež v súlade s ustanovením § 1 Trestného poriadku, ktorý rozhodovanie o nároku poškodeného na náhradu škody nezahrnul pod primárny účel trestného konania.

Zo zriedkavej judikatúry trestných súdov však vyplývajú pomerne presvedčivé právne názory, podľa ktorých je nemajetkovú ujmu ako morálnu

⁴ Bližšie pozri napr. TÓTHOVÁ, V. Náhrada škody pri spôsobenej ujme na zdraví. In: ROMZA, S. (ed.). *Prírodný trestného práva k iným právnym odvetviam a vedným disciplinám*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2017, s. 252 a nasl.

škodu možné uplatniť, a taktiež podľa ustanovenia § 287 ods. 1 Trestného poriadku priznať poškodenému v trestnom konaní. Podľa odôvodnenia rozsudku Krajského súdu v Žiline, sp. zn. 1To/10/2011 zo dňa 22. 1. 2011: „Vzhľadom na definíciu pojmu škoda (§ 46 ods. 1 Tr. por.) povinnosť rozhodnúť o jej nábrade v odsudzujúcom rozsudku, ak bol jej nárok riadne uplatnený, sa vzťahuje na škodu majetkovú, morálnu aj inú, aj na porušenie či ohrozenie iných zákonných práv alebo slobôd poškodeného s tým, že pojem ‚morálna škoda‘ vo vzťahu k škodlivému následku spôsobenému úmyselným násilným trestným činom treba v prípade smrti (napr. aj znásilnenia, sexuálneho násillia, poškodenia dobrého mena pri krivom obvinení) vykladať v súlade s výkladom pojmu ‚nemajetková ujma‘ v občianskom konaní. Je zřejmé, že trestnoprávny pojem ‚škoda‘ je obsahovo výrazne širší a obsiahlejší ako pojem ‚škoda‘ v práve súkromnom. Trestné právo, a to predovšetkým v zmiňovanom ustanovení § 46 ods. 1 Tr. por., totižto vychádza z pojmu škoda, resp. definuje jeho obsah nie v zmysle dnes už v Európe postupne prekonanej a prekonávanej predstavy o škode ako zásahu výlučne do majetkových práv poškodeného, ale nazera na škodu modernejším, vyspelo-európskym chápaním ako na protiprávny zásah do materiálnych i nemateriálnych práv, pričom výsledkom takéhoto zásahu môže byť logicky nielen ujma materiálna (majetková či peňažná), ale aj ujma nemateriálna (imateriálna), teda ujma či škoda, ktorá sa neprejaví vo sfére materiálnej, ale vo sfére inej, tvorenej všetkými ostatnými právami inej, nie – materiálnej, povahy, ktorým právny poriadok priznáva právnu ochranu a ich porušenie resp. zásah do takýchto práv sankcionuje. Trestný poriadok teda vníma škodu ako škodu majetkovú, morálnu a inú, pričom obsahovo odkazuje na porušenie či ohrozenie iných zákonných práv alebo slobôd poškodeného s tým, že pojem ‚morálna škoda‘ a ‚iná škoda‘, vo vzťahu k škodlivému následku spôsobenému zavineným protiprávnym konaním sankcionovaným normami trestného práva, treba vnímať ako pojmy, ktoré sú v priamej súvislosti so všeobecným pojmom ‚nemajetková, resp. imateriálna ujma‘ v práve civilnom, t. j. pojmom, ktorý je obsahovo natoľko rôznorodý, ako sú obsahovo rôznorodé zákonné práva o slobody, ktoré podliehajú zákonnej ochrane a zásah do ktorých je právom sankcionovaný (spravidla vo forme príkazu takéýto zásah odstrániť/napraviť/zastaviť). S ohľadom na tieto skutočnosti, t. j. predovšetkým s ohľadom na imateriálny charakter týchto chránených práv, možno takéúto (nemajetkovú) ujmu, ktorá takéýmto porušením vznikla, peňažne len zmierniť, v žiadnom prípade však nie reparovať, to s ohľadom na charakter týchto práv nie je možné (protiprávny zásah, ktorým došlo k porušeniu zdravia či cti fyzickej osoby, nie je možné peniazmi, resp. peňažnou reparáciou napraviť,

peňažná náhrada slúži len na prípadné zmiernenie následkov takéhoto konania). Pri rozhodovaní o nároku na náhradu škody v adheznom konaní je nutné rešpektovať hmotnoprávne ustanovenia osobitných predpisov, na ktorých je uplatnený nárok založený a ktorými sa tiež aj riadi. Tieto predpisy špecificky upravujú vznik nároku na náhradu škody, jeho obsah a rozsah, spôsob náhrady. Potom aj pri rozhodovaní o neoprávnených zásahoch do osobnostných práv a právnych prostriedkoch nápravy sa rozhoduje podľa § 11 Občianskeho zákonníka a nasl. (ďalej len OZ).“

Z pohľadu trestných činov proti životu a zdraviu je možné konštatovať, že poškodení trestnými činmi proti zdraviu majú aj podľa aplikačnej praxe primárne nárok na náhradu za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia podľa zákona č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z. z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o náhrade za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia“), ktoré predstavujú peňažnú náhradu za ujmu spôsobenú zásahom do telesnej integrity fyzickej osoby. Podľa judikatúry civilných súdov však zo zákona o náhrade za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia nemožno vyvodit', že by sa náhrada za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia poskytovali za ujmu, ktorá sa premieta do psychickej sféry fyzickej osoby a do jej postavenia v spoločnosti.⁵

Z uvedených právnych názorov nepochybne vyplýva, že nárok poškodeného na náhradu za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia a náhrada nemajetkovej ujmy sú dvomi nezávislými nárokmi, ktorých sa poškodený môže proti škodcovi domáhať. Vzhľadom na vyššie uvedené je taktiež možné ustátiť, že nemajetkovú ujmu je možné v trestnom konaní uplatniť popri uplatnení náhrady za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia, ale aj samostatne. Ostatne zmienená možnosť prichádza podľa nášho názoru do úvahy taktiež v tých prípadoch, keď bola trestným činom spôsobená smrť osoby, pričom procesné oprávnenia poškodeného v trestnom konaní vykonávajú pozostalí takejto osoby, ktorým bola nemajetková ujma

⁵ Blížšie pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. 5. 2014, sp. zn. 7Cdo/65/2013.

spôsobená v príčinnej súvislosti s trestným činom ako zásahom najmä do ich nemateriálnych práv na súkromný a rodinný život.

Na procesné postavenie poškodeného trestnými činmi proti životu a zdraviu má nespochybniteľný vplyv taktiež inštitút súhlasu poškodeného upravený v ustanovení § 211 a nasl. Trestného poriadku, pri ktorého aplikácii má poškodený za splnenia zákonných podmienok v zásade možnosť disponovať trestným stíhaním obvineného, čo predstavuje výnimku zo zásad legality a oficiality inak uplatňovaných v trestnom konaní. Aplikácia predmetného inštitútu je však v prípade trestných činov proti životu explicitne vylúčená ustanovením § 212 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého sa súhlas poškodeného nepoužije v prípade, ak trestným činom bola spôsobená smrť osoby. V prvom rade je potrebné uviesť, že ustanoveniu § 211 ods. 1 Trestného poriadku, ktoré vymedzuje hmotnoprávne podmienky uplatnenia súhlasu poškodeného s trestným stíhaním je dlhodobo vyčítaná určitá nehomogénnosť.⁶

V nadväznosti na tematické zameranie tohto príspevku je možné zamyslieť sa nad skutočnosťou, že v rámci taxatívneho výpočtu ustanovenia § 211 ods. 1 Trestného poriadku *de lege lata* absentuje napríklad trestný čin poškodenia zdravia podľa ustanovenia § 162 Trestného zákona, trestný čin šírenia nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby podľa ustanovenia § 164 Trestného zákona, a taktiež trestný čin ohrozovania vírusom ľudskej imunodeficiencie podľa ustanovenia § 166 Trestného zákona, a to aj napriek skutočnosti, že sa jedná o nedbanlivostné trestné činy, pričom z hľadiska spoločenskej závažnosti obdobný trestný čin ohrozovania pohlavnou chorobou podľa ustanovenia § 167 Trestného zákona je explicitne enumerovaný v predmetnom ustanovení Trestného poriadku. Z totožných dôvodov je možné v uvedenom výpočte namietat' taktiež absenciu trestných činov ohrozovania zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi podľa ustanovení § 168 a § 169 Trestného zákona, a taktiež trestného činu ohrozovania zdravia nepovolenými liekmi, liečivami a zdravotníckymi pomôckami podľa ustanovenia § 170 Trestného zákona.

⁶ Blížšie pozri napr. JELÍNEK, J. Trestní stíhaní se souhlasem poškozeného. In: ROMŽA, S. (ed.). *Poškozený trestným činom a obete trestných činov; možnosti posilňovania ich procesných oprávnení*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018, s. 14; a taktiež JELÍNEK, J. Trestní stíhaní se souhlasem poškozeného- bilance a perspektivy. In: *Kriminalistika*, roč. 1996, č. 4, s. 302 a nasl.

3 POSTAVENIE OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV PROTI ŽIVOTU A ZDRAVIU V KONTEXTE ZÁKONA O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV

V roku 2017 došlo v Slovenskej republike k prijatiu zákona o obetiach trestných činov, ktorým nastala transformácia pojmu obeť trestného činu z doktrinálneho chápania na právnu kategóriu. Zákomom o obetiach trestných činov sa vykonala úplná transpozícia smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV do právneho poriadku Slovenskej republiky, pričom prostredníctvom jeho prijatia sa mali komplexne upraviť práva obetí trestných činov, odškodňovanie obetí násilných trestných činov a mechanizmus podpory subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov, čím sa malo posilniť postavenie obetí trestných činov v trestnom konaní.⁷

Zákomom o obetiach došlo k zakotveniu novej základnej zásady trestného konania, a to zásady ochrany práv poškodeného, ktorá našla svoje legislatívne vyjadrenie v ustanovení § 2 ods. 21 Trestného poriadku. Podľa zákonnej dikcie uvedenej základnej zásady trestného konania sú orgány činné v trestnom konaní a súd povinné v priebehu celého trestného konania umožniť poškodenému plné uplatnenie jeho práv, o ktorých ho treba riadne, vhodným spôsobom a zrozumiteľne poučiť. Trestné konanie sa musí viesť s potrebnou ohľaduplnosťou k poškodenému a rodinným príslušníkom obeť podľa osobitného zákona. Treba zohľadniť jeho osobnú situáciu a okamžité potreby, vek, pohlavie, prípadné zdravotné postihnutie a jeho vyspelosť a zároveň plne rešpektovať jeho fyzickú, mentálnu a morálnu integritu. Ustanovenia osobitného zákona o právach obetí trestných činov tým nie sú dotknuté.

Doplnenie zásady ochrany práv poškodeného do normatívneho textu ustanovenia § 2 Trestného poriadku možno vo všeobecnosti hodnotiť pozitívne. Nemožno totiž opomenúť interpretačnú funkciu novozavedenej základnej zásady trestného konania vymedzenej v ustanovení § 2 ods. 21

⁷ Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov. *Slov-Lex* [online]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-551> [cit. 21. 11. 2019].

Trestného poriadku, podľa ktorej je v materiálnom právnom štáte, za ktorý sa Slovenská republika považuje potrebné každé ustanovenie Trestného poriadku vykladať v nadväznosti na účel, pre ktorý bola táto základná zásada zakotvená do právneho poriadku Slovenskej republiky. V právnom štáte, v ktorom sú ako neoddeliteľné súčasti okrem iných stelesnené také princípy ako sú právna istota a spravodlivosť (princíp materiálneho právneho štátu), čo možno spoľahlivo vyvodit' z článku 1 Ústavy Slovenskej republiky, sa osobitný dôraz kladie na ochranu tých práv, ktoré sú predmetom jej úpravy. Povinnosťou všetkých štátnych orgánov je zabezpečiť reálnu možnosť ich uplatnenia tými subjektami, ktorým boli priznané.⁸ Podľa dôvodovej správy k zákonu o obetiach trestných činov je cieľom zásady ochrany práv poškodeného chrániť jeho práva a súčasne posilniť jeho postavenie počas priebehu celého trestného konania. Túto základnú zásadu trestného konania je potrebné zohľadniť a aplikovať pri výklade jednotlivých ustanovení Trestného poriadku.⁹ Na základe uvedeného je možné konštatovať, že aj právnu úpravu týkajúcu sa procesného postavenia poškodeného je v slovenskom trestnom konaní potrebné vykladať v súlade s novozavedenou základnou zásadou trestného konania spočívajúcou v osobitnej ochrane práv poškodených, a teda aj za súčasného nevyhovujúceho stavu *de lege lata*, o ktorom sme sa zmienili vyššie, týmto v priebehu celého trestného konania priznať všetky práva, ktorých priznanie im v materiálnom právnom štáte vyplýva priamo z Ústavy Slovenskej republiky a je v plnom súlade so súčasnou trestnou politikou Slovenskej republiky.

Pri trestných činoch proti životu a zdraviu sa za obeť trestného činu podľa ustanovenia § 2 ods. 1 písm. b) zákona o obetiach trestných činov považuje fyzická osoba, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody, a taktiež príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej

⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 22. 9. 1999, č. k. I. ÚS 17/1999. *Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky*. 1999, s. 365.

⁹ Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov. *Slov-Lex* [online]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-551> [cit. 21. 11. 2019].

bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu. Za obeť násilného trestného činu sa podľa ustanovenia § 2 ods. 1 písm. d) zákona o obetiach trestných činov považuje fyzická osoba, ktorej bola úmyselným násilným trestným činom spôsobená ujma na zdraví. Ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela, obeťou násilného trestného činu je aj pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom, a ak ho niet, osoba, ku ktorej mal zomretý vyživovaciu povinnosť.

Zákon o obetiach trestných činov vo svojom ustanovení § 8 ods. 2 zakotvuje právo obete na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou. V zmysle citovaného ustanovenia postupuje orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam postupuje tak, aby jeho činnosť nespôsobovala obeť a rodinným príslušníkom obete druhotnú viktimizáciu a prijíma účinné opatrenia, ktoré majú zabrániť opakovanej viktimizácii. Na tento účel orgán činný v trestnom konaní a súd používa vhodne prispôbené úradné miestnosti, ak to ich priestorové možnosti umožňujú. Zamyslieť sa je nutné najmä nad tou časťou citovaného ustanovenia, podľa ktorého majú v rámci zabránenia druhotnej viktimizácie obeť trestného činu orgány činné v trestnom konaní a súdy používať vhodne prispôbené úradné miestnosti, a to vtedy, ak to ich priestorové možnosti umožňujú. Voči uvedenému ustanoveniu je možné zaujať kritické hodnotenie najmä z dôvodu, že slovenské orgány činné v trestnom konaní, a taktiež súdy takými vhodne prispôbenými úradnými miestnosťami doposiaľ nedisponujú.

Problémy, s ktorými je Slovenská republika v oblasti materiálnych záruk zákonnosti konfrontovaná vyriešil zákonodarca obvyklým spôsobom. Vhodne prispôbené úradné miestnosti v záujme ochrany obeť trestného činu pred druhotnou viktimizáciou bude orgán činný v trestnom konaní a súd používať len vtedy, ak to jeho priestorové možnosti budú umožňovať. V prípade, ak to jeho priestorové možnosti umožňovať nebudú, ochrana obeť pred druhotnou viktimizáciou tak ako ju predpokladá ustanovenie § 8 ods. 2 zákona o obetiach trestných činov nateraz ostáva v rovine legislatívnej úpravy neaplikovanej a neaplikovateľnej v ich aplikačnej praxi.

Podľa ustanovenia § 8 ods. 3 zákona o obetiach trestných činov možno v záujme ochrany obete pred druhotnou viktimizáciou lekárske vyšetrenie prikázať v nevyhnutnej miere a len vtedy, ak je to potrebné na účely trestného konania. Z citovaného ustanovenia zákona o obetiach trestných činov vyplýva, že to je práve orgán činný v trestnom konaní, kto bude v konkrétnom prípade posudzovať nevyhnutnosť miery lekárskeho vyšetrenia obete trestného činu, ako aj celkovú nevyhnutnosť potreby takého postupu v konkrétnom trestnom konaní, a to s najväčšou pravdepodobnosťou aj vzhľadom ku konkrétnej dôkaznej situácii. V uvedenom smere máme však za to, že orgán činný v trestnom konaní nedisponuje dostatočnou odbornou spôsobilosťou pre posúdenie skutočnosti, či v konkrétnom prípade bude alebo nebude lekárske vyšetrenie spôsobovať obeti trestného činu druhotnú viktimizáciu. Vzhľadom na skutočnosť, že zákonom o obetiach trestných činov došlo k nepriamej novelizácii Trestného poriadku spôsobom, že do jeho dikcie bolo vložené ustanovenie § 30a, ktoré zavádza inštitút psychológa v postavení tzv. pomocnej osoby v trestnom konaní, domnievame sa, že aj rozhodnutie orgánu činného v trestnom konaní o tom, či lekárske vyšetrenie obeti trestného činu spôsobuje druhotnú viktimizáciu alebo nie by malo byť obligatorne podmienené predchádzajúcim stanoviskom psychológa.

V kontexte trestných činov proti životu a zdraviu sa aj z dôvodov vyššie uvedených javí pozitívum zákona o obetiach trestných činov v tom, že podľa jeho ustanovenia § 12 ods. 2 má obeť násilného trestného činu nárok na vyplatenie odškodnenia v sume päťdesiatnásobku minimálnej mzdy, ak bola trestným činom spôsobená smrť. Uvedená peňažná kompenzácia pozostalých ako obetí násilných trestných činov proti životu, pri ktorých bola ich rodinnému príslušníkovi spôsobená smrť prináleží v nadväznosti na ustanovenie § 2 ods. 1 písm. d) bod 2 zákona o obetiach trestných činov výlučne pozostalému manželovi, dieťaťu a ak takých osôb niet pozostalému rodičovi, respektíve osobe, voči ktorej mal zomretý v čase smrti vyživovaciu povinnosť. Oproti vyhlásenému zneniu ustanovenia § 11 ods. 4 zákona o obetiach trestných činov došlo k zásadnej zmene citovaného ustanovenia účinnej od 1. 1. 2020, keď pre úspešnosť konania o odškodnení obete násilného trestného činu v rozsahu podľa ustanovenia § 12 ods. 2 zákona o obetiach trestných činov (upravujúceho rozsah odškodňovania obetí násilných

trestných činov v prípade smrti osoby) sa už nevyžaduje, aby bol tento nárok na náhradu škody pozostalými uplatnený v trestnom konaní. Uvedená legislatívna zmena bola podľa nášho názoru odôvodnená najmä súčasnou legislatívnou úpravou Trestného poriadku, ako aj rozhodovacou praxou trestných súdov týkajúcou sa (ne)priznávania nemajetkovej ujmy poškodenému v trestnom konaní, o ktorej sme sa zmienili vyššie.¹⁰

4 PRIJATIE ZÁKONA O OZNAMOVATEĽOCH A JEHO MOŽNÝ VPLYV NA POŠKODENÝCH TRESTNÝMI ČINMI A OBETE TRESTNÝCH ČINOV PROTI ŽIVOTU A ZDRAVIU

Zákonom o oznamovateľoch došlo k rozšíreniu procesných oprávnení oznamovateľa trestného činu v trestnom konaní, a to pomerne výrazným spôsobom. Zmienanou nepriamou novelizáciou Trestného poriadku bolo do jeho normatívneho znenia vložené nové ustanovenie § 54a, podľa ktorého má oznamovateľ, ak nie je zároveň poškodený, okrem iných práv ustanovených Trestným poriadkom taktiež právo robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie a predkladať dôkazy. Podľa dôvodovej správy k ustanoveniu § 54a Trestného poriadku: „Navrhuje sa upraviť procesné postavenie oznamovateľa rozšírením jeho práv o právo robiť návrhy na vykonanie dôkazov resp. ich doplnenie ako aj právo predkladať dôkazy. Cieľom tejto úpravy je umožniť oznamovateľovi, ktorý je známy odbornej stránky problematiky v oblasti ktorej sa vyšetrojuje podozrenia na spáchanie trestného činu napomáhať orgánom činným v trestnom konaní vyhledávať a zabezpečovať relevantné dôkazy za účelom ich vyhodnotenie v rámci trestného konania a to najmä v prípadoch, kedy z povahy veci orgány činné v trestnom konaní nemusia nevyhnutne disponovať potrebnou odbornosťou. Taktiež sa navrhuje rovnaké procesné postavenie zveriť aj Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti, a to v tých prípadoch, ak oznamovateľ požiadal o poskytnutie ochrany a tá mu bola týmto úradom poskytnutá.“¹¹

¹⁰ Bližšie pozri TÓTHOVÁ, V. Náhrada škody pri spôsobenej ujme na zdraví. In: *Prieniky trestného práva k iným právnym odvetviam a vedným disciplinám*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2017, s. 252 a nasl.

¹¹ Dôvodová správa k novému zákonu o oznamovateľoch. *Národná rada SR* [online]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=459228> [cit. 22. 11. 2019].

Nepriamou novelizáciou Trestného poriadku prostredníctvom nového zákona o oznamovateľoch bol taktiež rozšírený okruh subjektov oprávnených na nazeranie do spisov podľa ustanovenia § 69 ods. 1 Trestného poriadku, a to o oznamovateľa trestného činu, a podľa ustanovenia § 54a ods. 2 Trestného poriadku taktiež o Úrad na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti. S nepochopením je možné vnímať úmysel zákonodarcu, ktorý zaradenie oznamovateľa do taxatívneho výpočtu subjektov oprávnených nazerat' do spisov podľa ustanovenia § 69 ods. 1 odôvodnil „*cieľom umožniť oznamovateľom aktívne pôsobiť v procese odhaľovanie trestnej činnosti a napomáhať orgánom činným v trestnom konaní zaisťovať dôkazy v predsúdnej etape trestného konania.*“¹² Zohľadňujúc široké možnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdov, ktoré sú týmto subjektom priznané prostredníctvom Trestného poriadku vo vzťahu k vyhľadávaniu, zabezpečovaniu a vykonávaniu dôkazov, je podľa nášho názoru zaradenie oznamovateľa trestného činu do ustanovenia § 69 ods. 1 Trestného poriadku taktiež nadbytočné. Na strane druhej sa nemožno ubrániť presvedčeniu, že prostredníctvom oprávnenia oznamovateľa trestného činu nazerat' do spisov môže zo strany týchto subjektov dochádzať k jeho zneužívaniu na ciele, ktoré nevyplývajú z citovanej dôvodovej správy. Nad rámec uvedeného možno z novelizovaného ustanovenia § 69 ods. 1 Trestného poriadku ustáliť, že právo nazerat' do spisu majú *de lege lata* všetci oznamovatelia trestných činov a nielen tí, ktorí sú svojim aktívnym konaním spôsobilí pôsobiť v procese odhaľovanie trestnej činnosti a napomáhať orgánom činným v trestnom konaní zaisťovať dôkazy v predsúdnej časti trestného konania. Vo vzťahu k tým trestným konaniam, ktorých predmetom je zisťovanie, objasňovanie a rozhodovanie o trestných činoch proti životu a zdraviu je možné uviesť, že tieto nad rámec iných zákonom chránených údajov spravidla obsahujú zdravotnú dokumentáciu poškodeného.

V kontexte súvislosti uvedených vyššie je vo vzťahu k zákonu o oznamovateľoch možné uzavrieť, že zákonodarcu na strane jednej posilňuje procesné postavenie obetí trestných činov s ohľadom na ich ochranu pred drubotnou viktimizáciou, na strane druhej však priznáva oznamovateľom trestného činu v trestnom konaní také procesné oprávnenia, ktoré v prípade svojho zneužívania môžu predstavovať vážny zásah do práv a oprávnených

¹² Ibid.

*záujmov obetí trestných činov, poškodených trestnými činmi, ako aj ďalších subjektov trestného konania obvineného nevynímajúc a v neposlednom rade tiež zásah do samotnej neverejnosti predsúdnej časti trestného konania.*¹³

5 ZÁVER

I keď procesné postavenie poškodených trestnými činmi a obetí trestných činov v ostatnom období prechádza určitými legislatívnymi zmenami, tieto podľa nášho názoru nemusia esenciálne znamenať posun v materiálnej ochrane ich práv a právom chránených záujmov. Za najvýraznejší legislatívny problém týkajúci sa procesných oprávnení poškodeného v trestnom konaní možno nepochybne považovať jeho nedostatočné možnosti intervencie do procesu dokazovania, a to tak v predsúdnej, ako aj v súdnej časti trestného konania.

Vo vzťahu k uplatňovaniu náhrady škody poškodenými v trestnom konaní je možné uviesť, že uplatnenie náhrady za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia v trestnom konaní nepredstavuje významnejšie aplikačné problémy. Problematickým však v trestnom konaní ostáva uplatňovanie, avšak predovšetkým priznávanie nemajetkovej ujmy poškodeným v prípade trestných činov proti životu a zdraviu, čo je podľa nášho názoru spôsobené najmä zákonnou dikciou ustanovenia § 1 Trestného poriadku a v nadväznosti na ňu skutočnosťou, že dokazovanie týkajúce sa priznania nemajetkovej ujmy v trestnom konaní spravidla presahuje potreby rozhodovania o vine a treste, ktoré predstavuje primárny účel trestného konania. V uvedenom smere možno za určité pozítiva označiť pomerne zriedkavé rozhodnutia všeobecných súdov, ktorými bola nemajetková ujma pozostalým pri trestných činoch proti životu a zdraviu priznaná, ako aj možnosť odškodnenia týchto osôb prostredníctvom zákona o obetiach trestných činov, a to v súčasnej dobe už bez potreby jej skoršieho uplatnenia v trestnom konaní.

Za najväčšiu súčasnú výzvu orgánov činných v trestnom konaní a súdov týkajúcu sa procesného postavenia poškodeného v priebehu trestného konania je možné bezpochyby označiť potrebu aplikácie všetkých jeho

¹³ Bližšie pozri ŠTRKOLEC, M. Oznamovateľ trestného činu ako subjekt trestného konania?!. In: ROMŽA, S. (ed.). *Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019, s. 386 a nasl.

procesných oprávnený v interpretačnom kontexte novozavedenej zásady ochrany práv poškodených legislatívne vyjadrenej v ustanovení § 2 ods. 21 Trestného poriadku. Pokiaľ však aplikačná prax nebude reflektovať uvádzané výkladové zmeny, ktoré priniesla nepriama novelizácia Trestného poriadku prostredníctvom zákona o obetiach trestných činov bude v blízkej budúcnosti potrebné prijať také legislatívne opatrenie, ktoré by v prípustnej miere eliminovali rozdiely v procesnom postavení poškodeného a obvineného, a ktoré by v konečnom dôsledku mali vplyv na celkovú kontradiktórnosť trestného konania.

Vo vzťahu k zákonu o oznamovateľoch je v kontexte predkladaného príspevku možné uviesť, že v jeho prípade vychádzal zákonodarca z nesprávnej premisy, podľa ktorej je každý oznamovateľ trestného činu tzv. whistleblowerom a naopak. V uvedenom smere sa žiada uzavrieť, že oznamovatelia trestných činov proti životu a zdraviu v zásade nie sú tzv. whistleblowermi podľa zákona o oznamovateľoch, ale „iba“ klasickými oznamovateľmi podľa Trestného poriadku, čo však zákonodarca absolútne nezohľadnil a všetky oprávnenia tzv. whistleblowerov nesprávne v trestnom konaní priznal každému oznamovateľovi trestného činu, o čoho negatívnych dôsledkoch sme sa zmienili vyššie.

Literature

- BURDA, E. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-394-3.
- JELÍNEK, J. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného. In: ROMŽA, S. (ed.). *Poškozený trestným činom a obeť trestných činov, možnosti posilňovania ich procesných oprávnení*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2018. ISBN 978-80-8152-680-0.
- JELÍNEK, J. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného- bilance a perspektivy. In: *Kriminalistika*, 1996, č. 4. ISSN 1210-9150.
- ŠTRKOLEC, M. Oznamovateľ trestného činu ako subjekt trestného konania?!. In: ROMŽA, S. (ed.). *Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019. ISBN 978-80-8152-800-2.

TÓTHOVÁ, V. Náhrada škody pri spôsobenej ujme na zdraví. In: *Prieniky trestného práva k iným právnym odvetviam a vedným disciplinám*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2017. ISBN 978-80-8152-493-6.

Dôvodová správa k novému zákonu o oznamovateľoch. *Národná rada SR* [online]. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=459228> [cit. 22. 11. 2019].

Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov. *Slov-Lex* [online]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-551> [cit. 21. 11. 2019].

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 28. 5. 2014, sp. zn. 7Cdo/65/2013.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 22. 9. 1999, č. k. I. ÚS 17/1999. *Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky*. 1999.

Contact – e-mail

martin.strkolec@upjs.sk

The Alleged Deterrent Effect of Capital Punishment for Murders: Myth or Reality?

Zoltán J. Tóth

Faculty of Law, Károli Gáspár University
of the Reformed Church, Hungary

Abstract

The present paper deals with the current judgement of the rights to life and human dignity regarding the death penalty in the European legal space, concentrating, primarily but not exhaustively, on the situation in Hungary. The main point of the paper is whether capital punishment has or does not have indeed a deterrent effect. To that end, I use both a priori logic and relevant statistics on homicides. Based on all of this, it can be possible to answer the question in the title: Does or can the death penalty deter potential murderers.

Keywords

Capital Punishment; Death Penalty; Right to Life; Deterrent Effect; Criminology; Hungary.

1 INTRODUCTION

Although the death penalty has been abolished in the majority of European countries by 2018 (it is only applied in Belarus, while Russia can be considered a so called *de facto* abolitionist state, where this sanction exists in theory, but no execution has taken place in the last fifteen years and according to the current situation, will not take place anymore) the debates concerning capital punishment continue to arise. In many European countries, leading politicians argue or have recently argued in favor of reinstatement of the death penalty and not only the leaders of extremist parties but moderate (mainly conservative) politicians, as well. Similarly, Lech Kaczyński, Poland's deceased president urged a European debate regarding the reintroduction of capital punishment in 2006, his twin brother, Jarosław Kaczyński, former prime minister and currently president of the leading opposition party, the PiS,¹ announced

¹ *Pravo i Spravedlivosť* (Law and Justice).

in the end of 2011 that one of the objectives of his party was also to reinstate the penalty of death. Daniel Lipšic, former Slovakian Minister of Justice also raised the issue at the beginning of 2008 and John Arthur Stevens, former head of the Metropolitan Police Service (better known as Scotland Yard) in England also declared after the murder of a policewoman in 2005, that although he was against capital punishment before, that death is the only acceptable response to brutal murder. All these persons were in favor of the death penalty partly for moral reasons and partly for practical considerations believing that capital punishment has a deterrent effect and would serve to actually decrease the number of murder cases.

The debate related to capital punishment also continues to arise in Hungary, especially following brutal murders. Various politicians stated that, according to their personal opinion, the reinstatement of the death penalty would be expedient or proper, or that it should not have been abolished in the first place. For example, Hungary's current prime minister, Viktor Orbán spoke in a radio interview back in May 2002, when he first served as prime minister (between 1998–2002), still in his capacity as PM, that after having met the relatives of the murdered victims of the recent Mor bank robbery his opinion has changed regarding the death penalty and while he had been against it before, now he would be in favour thereof. He also declared that he is aware, that Hungary would not be able to join the European Union² if it would maintain or reinstall the death penalty, but he believes the EU is changing as well and there may come a time when the EU – for instance due to the fight against terrorism – will once again permit this kind of sanction. According to Mr. Orbán, Hungary should be amongst those countries in Europe which argue that the death penalty should once again fall within the scope of national legislation.

2 THE PECULIARITIES OF THE DEBATE ON THE DEATH PENALTY

As to the controversy over capital punishment, two fundamental types of disputes – along with the two kinds of reasonings supporting them – that

² Hungary was not yet member of the EU in 2002, it joined the European Union on the 1 May 2004.

center on the appropriateness or applicability of the death penalty can be differentiated. There exist, on the one hand, philosophical or moral and on the other hand, pragmatic (empirical and logical) reasons. Pragmatic arguments are characterized by impartiality and objectivity resting on solid, empirical and at least partly supervisable grounds.

As opposed to this, moral arguments are not formed on the basis of such requirements, therefore, they cannot be regarded as par excellence rational arguments by nature. Ethical viewpoints rest on profound beliefs that one accepts as axioms, in other words, one has a particular opinion of something without backing it up logically either by means of listing supporting evidence or refuting its counterarguments. The essence of morality lies in its status as the innermost, unquestionable and indisputable, hence, undeniable (that is, immune to refutation) part of the human psyche, which is best described by the word „belief“³ and nothing can dissuade those who „believe“ from their own presuppositions and convictions.⁴

Hence, if someone „believes“ that the ultimate moral principle is to rid society of the „evil“, that is, of those people who are dangerous and purposefully trespass, posing a threat to their fellow, law-abiding citizens and that the only proper way to do that is for such a trespasser to receive punishment in the same form as they have offended because there is no treatment more just than that, then this person will claim with a solid moral conviction that the death penalty is an appropriate form of punishment. At the same time, those on the opposite viewpoint who think that no human has the right to make judgments over other humans and that life is so sacred and invaluable that it is forbidden to take it away in an „ethical“ society even from those people who deliberately took away others' life out of their own immorality, will emphasize the legitimacy of their own beliefs with the same vehemence.

The debate between everyday people – and also between professionals with their points elaborated in a more sophisticated argumentation – on capital punishment rests on such moral grounds, which results in the mutual,

³ The word „belief“ is not used to mean or refer to faith here, it stands as a synonym for any aprioristic point of view.

⁴ As a result, moral conviction as belief is irrational, which simply means that, as far as its genesis is concerned, it is not a consequence of something but it depends on an aprioristic choice of values (that is, there is no rational reason or logical verification behind it).

conscious ignorance of the other party's reasoning and a shift from the point under discussion to personal disagreements, rendering the studies dealing with the death penalty as *weapons of a philosophical jihad* rather than inferences based on rational research. Since moral arguments as enunciations of beliefs cannot be studied rationally, that is, – to put it more simply – they do not meet the criterion of scientificity⁵, I will not discuss the pure forms of the arguments raised in connection with the death penalty⁶ in this paper.

The empirical points of discussion concerning the death penalty are also able to polarize people's various standpoints to an extreme. This is certainly true for the issue of the deterrent effect, too. The practical arguments concerned with the applicability or non-applicability of capital punishment, however, need to be divided into two distinct categories: relevant and non-relevant arguments. While the former either in themselves or through their relationship with one another may be used to prove the standpoint of retention or that of abolition, the latter – regardless of what the truth is about them – cannot even in theory serve as a rationale for taking a position in the discussion of the death penalty's acceptability. Accordingly, this chapter deals primarily with the most crucial question about capital punishment, that is, the alleged deterrent effect thereof, concentrating, principally but not exclusively, on the Hungarian scene.

3 THE DETERRENT EFFECT – FROM AN A PRIORI LOGIC

As for the *a priori* logic, there are two points of view competing with each other. The so-called retentionists or revivalists, namely, the advocates of capital punishment, deem that the more severe a penalty is (imposed on a perpetrator), the greater the fear of the consequences of a crime will be. They

⁵ The criterion of scientificity – in contradiction with its older conception – is not verifiability but, instead, falsifiability. It follows from this that an assertion cannot be regarded as a scientific statement if it does not – not even in theory – leave any room for proving (unavoidably only temporarily, owing to the current perception of scientificity) its falseness (in the presence of appropriate conditions), therefore, moral arguments do not constitute any part of science (just like any other declaration or conviction formed on beliefs).

⁶ Clearly, many rational arguments build on a more or less moral base. Nevertheless, this does not necessarily entail that these are „moral“ arguments, so it should come as no surprise if moral elements do occur in some or even in most of the upcoming examples that are to be analyzed without one having the obligation to call their rational/empirical nature into question because of this.

argue like this: „*I don't want to be fined 100 dollars. I even less want to be fined 1000 dollars, even less punished with one year prison, even less with prison for life and least of all to be sentenced to death.*“

For instance, according to Alexander Deak, capital punishment has a greater deterrent effect than life imprisonment, since it is final and irrevocable and there is no possibility of escape. Then again, life imprisonment holds some hope (although very small) for freedom, either by means of escaping from prison or hoping for pardon from the President. Deak does believe that the threat of irrevocable death is in fact more dreadful than „normal“ life imprisonment that does not last forever (only twenty or thirty years) or actual life imprisonment, which *might* not last a lifetime (due to the possibility of escape from prison or pardon). As he puts it: „*I believe the view that a real criminal would not be deterred by capital punishment is not correct. On this basis, the entire Criminal Code should be repealed, as a notorious thief or fraud would not be deterred by punishment.*“⁷ Furthermore: „*In my opinion a person who virtually excludes himself from society by committing a murder deserves the death penalty... Regardless of any contrary statement, I firmly believe that capital punishment has a deterrent – i.e. preventive – effect...*“⁸

György Pálincás, late Justice of the Supreme Court of Hungary had a similar opinion; according to him, if even the death penalty had no deterrent effect, then no other punishment would have it. If even the most severe punishment cannot deter a person from committing a crime, then no other, more moderate penalties can. Should this be the case, we could abolish all punishments and renounce to the special and general preventive purpose of the criminal justice sanctions, as well.⁹ The late doyen of the bar, Hungary's best known defence counsel, György Bárándy also regularly made statements regarding the need to reinstate the death penalty, in addition, professor József Földvári, the criminal lawyer who gave his expert opinion to the Constitutional Court of Hungary in 1990 in the case of the abolition of capital punishment¹⁰ also formulated – on several occasions during the years before his death (2009), first in 2002 – that if he was asked

⁷ Cf.: DEAK, Alexander. On Capital Punishment [A halálbüntetésről]. In: *Belügyi Szemle*, 1995, no. 1, pp. 55–57, p. 57.

⁸ *Ibid.*, pp. 55–56.

⁹ Cf.: PÁLINCÁS, György. Requiem for a legal institution [Requiem egy jogintézményért]. In: *Belügyi Szemle*, 2001, no. 6, pp. 63–73, p. 70.

¹⁰ CC Decision No. 23/1990 (X. 31).

today to give an expert opinion in a similar case, he would not be in favour of abolishing the death penalty, because its application, according to him, is necessary in case of serious crimes.

In contrast to this, the abolitionists, that is, the opponents of capital punishment take the different types of murders and try to prove that in the cases of most of these the nature of the punishment does not affect the motivation of potential perpetrators.¹¹ For example, it does not impact on crimes of passion. These criminals, according to the abolitionists, do not deliberate in advance the possible consequences of their act, hence, they cannot be frightened by the penalty of death.¹² This is also true for those who commit their crimes when being drunk or who are motivated by an overpowering, usually sexual, instinct (a so-called „drive“).¹³ Furthermore, it cannot deter those either who themselves want to die, for example, political perpetrators (anarchists, terrorists); „indirect suiciders“ who want to die but are too coward to do this by their own hands and want to get into such a situation where the police officers have no other choice but to shoot them dead or where the authorities have the possibility to sentence them to death

¹¹ Considering that the majority of the Hungarian criminal lawyers and criminologists are abolitionist, I will not provide a list of them and references to their works in the subject, herein. The interested readers may nonetheless find the list of these works – published in Hungarian – in the bibliography of the following monograph: TOTH Zoltan J. *Capital Punishment: Pros and Cons* [Halálbüntetés pró és kontra]. Budapest: HVG-ORAC, 2012, 291 p. ISBN 978-963-258-177-4.

¹² And, of course, they cannot be frightened by any other penalty, either.

¹³ Even when it comes to crimes committed under the influence of alcohol or crimes of passion, there is at least a moderate amount of deliberation behind one's actions. This deliberation may manifest itself in the development of a typical attitude (in other words, in a general state of mind) towards violence, while the lack of these incentives may contribute to the development of a personality that does not reject destructive behaviour and is more prone to turn to violent methods in order to solve a matter, but it can also present itself in that short time span when the sudden resolve triggered by emotions is realized in the outside world since all affective acts are preceded by a momentary consideration during which every possible scenario is evaluated that might assist the enactment of the action or prevent it. If it was not so, that is, if a perpetrator had absolutely no control over their impulses and their sexual or any other instincts, in that case the perpetrator could not be a subject for punishment at all due to a lack of imputation and culpability. (Cf.: EHRLICH, Isaac. The Deterrent Effect of Criminal Law Enforcement. In: *Journal of Legal Studies*, 1972, no. 1, p. 274; EHRLICH, Isaac. On Positive Methodology, Ethics, and Polemics in Deterrence Research. In: *British Journal of Criminology*, 1982, Vol. 22, pp. 124–139, p. 128; SHEPHERD, Joanna M. Murders of Passion, Execution Delays and the Deterrence of Capital Punishment. In: *Journal of Legal Studies*, 2004, Vol. 33, no. 2, pp. 283–322).

and execute them;¹⁴ or suicidal murderers who, actuated by jealousy, murder, for example, their wives and/or their wives' lovers, and, not wanting to live further, commit suicide after the murder.

In the end, the threat of death does not deter those who deem the police will not catch them. As *Beccaria* wrote some two and a half centuries ago: „*Crimes are more effectually prevented by the certainty than the severity of punishment.*“¹⁵ (In addition: „*It is not the intensesness of the pain that has the greatest effect on the mind, but its continuance. The more immediately after the commission of a crime a punishment is inflicted, the more just and useful it will be.*“)¹⁶ Thus, the death penalty cannot frighten exactly the most cruel and brutal offenders, for example, the assassins, the murderers for hire and so on, so those who think they are cleverer than the police officers and will not be apprehended. Hence, as per the abolitionists, the solution is not making the possible penalties more severe, but making the investigations more effective.

4 THE DETERRENT EFFECT – FROM A STATISTICAL POINT OF VIEW

Both the abolitionists and the retentionists wish to prove the rightness of their standpoints on the grounds of pure statistical analyses. The fault of these attempts (from both sides) is that they do not take into account that a plenty of other social trends and flows, numerous economic impacts and so on, influence the criminality in a given state. Let me present only one example, my mother country, Hungary. In Hungary, the Constitutional Court declared capital punishment unconstitutional right after the end of the transition to democracy, in October of 1990 by the Constitutional Court Decision No. 23/1990 (31 October). Hence, the last year that we can consider a „year with capital punishment“ is 1990 and the first year we can regard as „a year without capital

¹⁴ Pamela Watkins, a very rare example, was such an offender. (The case of Watkins see: AMSTERDAM, Anthony G. Capital Punishment. In: BEDAU, Hugo Adam (ed.). *The Death Penalty in America*. Oxford University Press, 1982, pp. 346–358, p. 357); In Hungary, the famous offender of the bank robbery of Szena square committed the crime with this kind of motivation as well and, as contrasted to Watkins, actually succeeded in his plan.

¹⁵ BECCARIA, Cesare. An Essay On Crimes and Punishments [1764]. *Liberty Fund* [online]. Indianapolis, Indiana, 2011, p. 49. Available at: http://files.libertyfund.org/files/2193/Beccaria_1476_EBk_v6.0.pdf

¹⁶ BECCARIA, op. cit., p. 51.

punishment“ is 1991. The mere statistical data show as follows. Between 1975 and 1990, from a minimum of 185 to a maximum of 237¹⁷ murders, both premeditated¹⁸ and not premeditated,¹⁹ and murders of passion (or, as it is named officially in the Hungarian penal law: voluntary manslaughters committed with provocation or in the heat of passion) occurred every single year²⁰ (in these occurrences manslaughters as negligent crimes are not involved). This means that the number of murders in Hungary was almost the same in each year (between 1975 and 1990), approximately 210 on average, with a margin of plus/minus 10%. In 1991, the first death penalty-free year, this number rose up to 307; in 1992, this number was totally the same (307) and then, between 1993 and 1998 it fluctuated between 271 and 313.²¹ So, it can be seen that the frequency of violent intentional killings was higher by one and a half fold in the years after the abolition of capital punishment than in the years before that.

There would be a conclusion drawn (by the retentionists) that the abolition of the death penalty made the potential murderers more unflinching, more desperate and more fearless, but, in fact, this inference may be false, or at least, to be more exact, it lacks soundness. Why? First, the abolition of capital punishment happened just in the time when Hungary transitioned from state socialism to democracy. This transition was accompanied with the *anomic state of society* in a Durkheimian sense. This means that sharp, drastic and rapid changes cause value crisis among the members of a society (called *anomie*) that appear in, among other things, more frequent deviancy (for example, increased number of suicides, alcohol diseases and crimes). Furthermore, in Hungary, this transition went with liquidation of state companies and, thereby, dismissing lots of employees, making them unemployed; there was a growing of poverty and international organized crime turned up, all of these being criminogenic factors.

¹⁷ For the Hungarian statistical data, cf.: Hungarian Statistical Yearbooks, 1975–2011.

¹⁸ Intentional killing with malicious aforethought.

¹⁹ Homicides.

²⁰ In detail: in 1975 206, in 1976 237, in 1977 219, in 1978 185, in 1979 230, in 1980 200, in 1981 214, in 1982 190, in 1983 215, in 1984 205, in 1985 191, in 1986 233, in 1987 203, in 1988 206, in 1989 191 and in 1990 201 murders and involuntary manslaughters took place per year. Nevertheless, the number of the latter is not worth taking into account since those criminal acts that are qualified as „involuntary manslaughters“ befall very rarely, usually once or twice (or not once at all) per year.

²¹ In 1993 298, in 1994 313, in 1995 296, in 1996 271, in 1997 289 and in 1998, again, 289 intentional homicides eventuated.

This explanation (the explanation of anomie) is also shown by that not only the murder rates increased during these years but the total number of crimes as well. The evidence thereof is that between 1975 and 1988 from about 120 000 crimes up to 188 000 offences were committed per year.²² (On average, approximately, with a margin of plus/minus 20%, 150 000). The political transformation began, in fact, in 1989, thus the causes of the growing number of crimes started to operate in that year. This actually did manifest in the years of the political transformation, even in 1989 as well. Namely, in 1989, the total number of crimes was 225 thousand, in 1990 it was 341 thousand, in 1991 it was 440 thousand, and then, between 1992 and 1999 it ranged from 389 to 600 thousand.²³ This means that the total number of crimes rose in a few years' time by about three- or fourfold, while the number of murders increased by only one and a half fold, that is, the anomic state explanation seems to be a plausible one, and there is one more argument that corroborates this scenario.

Namely, after 1999, when the shocking effects of the political transformation began to fade away, the number of murders started to decrease tendentially. Only 253 murders were committed in 1999 and only 205 in 2000; in 2001, the figure again rose to over 250 (254 exactly), but then began to fall again: 203 in 2002, 228 in 2003, 209 in 2004, 164 in 2005, 174 in 2006, and 154 in 2007 such cases were registered. Finally, as of 2008, the number of homicides has not even reached 150: 147 in 2008, 139 in 2009, 133 in 2010 and 142 in 2011. In 2012, this figure broke the record in Hungary, with only 112 homicides recorded; and even though the number of homicides has increased slightly over the next two years from this „negative peak“ (though it still did not reach two-thirds of the period of state socialism, it was only 135 in 2013 and 2014). But there was another, even more significant, decline,

²² Annually: in 1975 120,889; in 1976 129,424; in 1977 123,623; in 1978 126,907; in 1979 125,267; in 1980 130,470; in 1981 134,914; in 1982 139,795; in 1983 151,505; in 1984 157,036; in 1985 165,816; in 1986 182,867; in 1987 188,397; in 1988 185,344 crimes occurred.

²³ In detail, the total number of crimes: in 1989: 225,393; in 1990: 341,061; in 1991: 440,370; in 1992: 447,222; in 1993: 400,935; in 1994: 389,451; in 1995: 502,036; in 1996: 466,050; in 1997: 514,403; in 1998: 600,621; in 1999: 505,716. Nonetheless, it has to be mentioned that the salient value of the crime rate in 2008 is due to one and only offender, who defrauded nearly 80,000 people (committing, as a consequence of it, almost 80,000 crimes) pretending to be a parking attendant and, hence, to be entitled to get money from drivers in order for them to be able to park in places where the parking in fact was free of charge.

since in recent years the number of homicides has been around 100 (in particular, 99 in 2015, 101 in 2016 and only 92 in 2017).

In other words, one decade after the abolition of the death penalty, the number of completed murders has slowly returned to pre-1990 levels; after another decade, it has been significantly and steadily underperforming; and today, although the death penalty does not exist for a long time, it is also clearly below its lowest level during the period of state socialism, to the extent that *the average number of homicides in the last three years is only half of the average annual death penalty of the communist era.*

The anomic state scenario may be indicated not only by the increased incidence of homicides, but also by the increasing trend of total crime in the 1990s, far greater than the increase in crimes that were previously threatened with death. While between 1975 and 1988 there were between 120 and 188 thousand crimes known per year in 1989 (when the change of regime was apparently underway, with all its effects – positive and negative) this number increased to 225 thousand, in 1990 it was 341 thousand and in 1991 it moved to 440 thousand. In the following years (between 1992 and 1999), the figure was also high, between 389,000 and 600,000, an average of three to four times higher than a decade earlier; whereas, as we have seen, the increase in homicides was „only“ one and a half times greater. However, this proportion has not changed significantly until now: in each of the 12 years between 2000 and 2011, the total number of crimes was between 400 and 450 thousand (between 394 and 465 thousand precisely),²⁴ whereas in recent years (partly due to purely statistical methodological-survey reasons) it dropped.²⁵

²⁴ An important methodological note is that the above data do not actually show the number of *crimes committed* in a given year, but the *crimes in which the investigation was terminated* in that year. However, the figures are still suitable for illustrating trends.

²⁵ The total number of crimes between 2012 and 2017 was officially 472, 377, 329, 280, 290 and 226 thousand. One of the reasons for the strong statistical decline is undoubtedly the fact that the new Criminal Code. (Act C of 2012), and some time ago, since April 15, 2012, the old Criminal Code. (Act IV of 1978) increased the previous offense value of twenty thousand forints to fifty thousand, that is, crimes against property (theft, fraud, embezzlement, misappropriation, etc.) for which the damage and the property damage amounted to HUF 20,001 and 50,000 is no longer a crime, just an offense, so it does not appear in crime statistics, although it is as unpleasant for victims as it was when they were officially offended. However, it is also true that other effects (such as increases in crime detection efficiency) can and do contribute – without it (due to changes in statistical methodology alone), eg. the unusually low rate of 2017 cannot be explained. (This is also likely to play a role in reducing, for example, the number of intentional assault by one third between 1998 and 2017 and the number of robberies by less than one third.)

There also could be a conclusion drawn, in this latter case by the abolitionists, that the abrogation of the former death penalty does not have any influence at all either on total criminality or on the former death-eligible offences, however, this latter inference is unsound, too. *Since we are simply not able to learn what there would have happened if capital punishment had not been abolished* (it is, theoretically, possible that if capital punishment had not been ceased then the number of murders would have dropped even more than it actually did) *we cannot infer from pure statistical figures either that this kind of penalty deterred or that it did not deter some part of the potential murderers.*

5 RECIDIVISM

In the end, as what regards still the issue of the empirically based deterrent or non-deterrent effect of capital punishment, it is worth reviewing the figures on recidivism. Olaf Hohmann furnished specific figures on the rate of recidivism: he thinks that homicide crimes have a recidivism ratio of no more than 2%²⁶ and on account of that 2% it would not be expedient to execute the remaining 98%. András Sajó in his expert opinion written for the decision of the Constitutional Court regarding the abolition of capital punishment cited statistical data from the US according to which 558 persons condemned for homicide took the life of six persons in prison during a 15-year period while another 230 conditionally released homicide offenders during a 5-year period took the life of one person,²⁷ which over a 30-year interval²⁸ means a recidivism ratio of 2.2% and 2.6% respectively.

According to a Canadian survey, where the behavior on conditional release of 658 persons condemned for homicide and released from prison between 1975 and 1990 as well as their accidental recidivism were observed. During

²⁶ HOHMANN, Olaf. Is the state allowed to kill? Thoughts on the occasion that capital punishment becomes topical. In: *Magyar Jog*, 2000, no. 12, p. 765.

²⁷ Cf. SAJÓ, András. The constitutionality of capital punishment. Expert opinion [A halálbüntetés alkotmányossága. Szakvélemény.] In: HORVÁTH, Tibor (ed.). *The abolition of capital punishment in Hungary. Documentary collection* [A halálbüntetés megszüntetése Magyarországon. Dokumentumgyűjtemény.] Miskolc: Halálbüntetést Ellenzők Ligája, 1991, 101 p.

²⁸ The 30-year interval was taken as a basis partly for the sake of comparability of the data partly, because approximately such a period could have been left on average from the life of the convicts that is from the duration as long as they could have presented potential danger to society, or their fellow prisoners and wardens. (At the same time, it also means that we assumed: the dangerousness of the offenders does not change over time; on average it neither grows nor falls.)

the same period (thus 15 years for those observed at the earliest and several months for those released at the latest, so during seven and a half years on average) five persons committed homicide again.²⁹ It means a recidivism ratio (another homicide) of 3% over a period of 30 years assuming, that after being released from prison the degree of danger on society and the risk of recidivism will not change by the lapse of time (which statement is assumed to be untrue as anyone who does not commit a new crime during the period immediately after his release is less likely to relapsed at a later date, thus the estimation of approximately 2% in this Canadian survey – and in the statistics cited by András Sajó – appears to be more or less correct).³⁰ It wonders what is more important: the sparing the life of murderers who have already killed people and 98% of whom (but who know which 98%) will not murder again, but 2% will; or protecting the potential victims of 2% of relapsing killers even at the price that not only 2% accidental repeat offender, but also 98% of potential non-offenders, however, choosing from these alternatives is a matter of conscience rather than a point of law.

In Hungary, however, the relapse rates do not show that murders are significantly affected by the existence or absence of the death penalty. In the last two decades (between 1997 and 2017), the number of repeat offenders convicted of homicides ranged from 1 to 14, the most important of which were the recidivists between 1 and 13, and the multiple offenders between 4 and 23.

6 CONCLUSION

The truth is that, in fact, on the grounds of these mere statistical data, *neither the existence nor the non-existence of the deterrent effect of capital punishment can be proved*. We simply are not able to get to know whether there is anyone who planned to commit a murder, but did not do that because they

²⁹ Cf.: ERWIN, Greg. Recidivism among Homicide Offenders. In: *Forum on Corrections Research*, 1992, Vol. 4, no. 2. Available at: http://www.csc-sec.gc.ca/text/pblct/forum/e042/042c_e.pdf

³⁰ Joshua K. Marquis quotes several specific cases when a murderer was released on parole and then he killed again; among others Kenneth McDuff who was sentenced to death on account of the murder of three juveniles, then his punishment was reduced and in fact hardly 10 years after being sentenced he was released on probation during which he killed at least six women. (Cf.: MARQUIS, Joshua K. Truth and Consequences: The Penalty of Death. In: BEDAU, Hugo Adam and Paul G. CASSELL (eds.). *Debating the Death Penalty*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2004, pp. 117–151, pp. 133–134).

got frightened of the possible penalty of death, albeit, in lack of the death penalty they would have committed this offence. Since they did not do that effectively, it can never be sure that the murder would have happened or not, simply because none of us is a fortune teller, oracle or prophet.

Literature

- AMSTERDAM, Anthony G. Capital Punishment. In: BEDAU, Hugo Adam (ed.). *The Death Penalty in America*. Oxford University Press, 1982, pp. 346–358.
- BECCARIA, Cesare. An Essay On Crimes and Punishments [1764]. *Liberty Fund* [online]. Indianapolis: Indiana, 2011
- DEAK, Alexander. On Capital Punishment [A halálbüntetésről]. In: *Belügyi Szemle*, 1995, no. 1.
- EHRlich, Isaac. On Positive Methodology, Ethics, and Polemics in Deterrence Research. In: *British Journal of Criminology*, 1982, Vol. 22, pp. 124–139.
- EHRlich, Isaac: The Deterrent Effect of Criminal Law Enforcement. In: *Journal of Legal Studies*, 1972, no. 1, pp. 259–276.
- ERWIN, Greg. Recidivism among Homicide Offenders. In: *Forum on Corrections Research*, 1992, Vol. 4, no. 2.
- MARQUIS, Joshua K. Truth and Consequences: The Penalty of Death. In: BEDAU, Hugo Adam and Paul G. CASSELL (eds.). *Debating the Death Penalty*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2004, pp. 117–151.
- PÁLINKÁS, György. Requiem for a legal institution [Requiem egy jogintézményért]. In: *Belügyi Szemle*, 2001, no. 6.
- SAJÓ, András. The constitutionality of capital punishment. Expert opinion [A halálbüntetés alkotmányossága. Szakvélemény.] In: HORVÁTH, Tibor (ed.). *The abolition of capital punishment in Hungary. Documentary collection* [A halálbüntetés megszüntetése Magyarországon. Dokumentumgyűjtemény]. Miskolc: Halálbüntetést Ellenzők Ligája, 1991.
- SHEPHERD, Joanna M. Murders of Passion, Execution Delays and the Deterrence of Capital Punishment. In: *Journal of Legal Studies*, 2004, Vol. 33, no. 2, pp. 283–322.
- TOTH Zoltan J. *Capital Punishment: Pros and Cons* [Halálbüntetés pró és kontra]. Budapest: HVG-ORAC, 2012, 291 p. ISBN 978-963-258-177-4.

Contact – e-mail

toth.zoltan@kre.hu

Young Amok Runners and Serial Killers

Erika Varadi-Csema

Ferenc Mádl Institute of Comparative Law, University of Miskolc, Hungary

Abstract in original language

Az utóbbi években számtalan olyan esetet láthattunk, amikor fiatal emberek több életet oltottak ki, vagy rendkívüli brutalitással követték el az emberölést. A tanulmány célja a fiatalkorú elkövetők jellemzőinek áttekintése és a bűncselekmények okainak feltárása.

A cikk arra is keresi a választ, hogy kapcsolódhat-e a média, a számítógépes játékok vagy a digitális világ erőszakos tartalmához, és ha igen, akkor milyen formában. Ennek a kapcsolatnak a felvázolása érdekében többek között néhány konkrét bűneset (lövöldözés, ámokfutás) is bemutatásra és elemzésre kerül.

Keywords in original language

fiatalkori kriminalitás; erőszakos bűnözés; ámokfutás; számítógépes játékok.

Abstract

In recent years, we have seen countless cases in which young people have taken several lives or have committed a murder with extreme brutality. The purpose of the study is to review the characteristics of juvenile offenders and to investigate the causes of crime.

The article is also looking for the answer whether it could be connected to the violent content of the media, computer games or the digital world and if yes, then in what kind of form. In order to uncover this relationship, some concrete criminal cases (mass shootings, killing sprees, etc.) are showcased and analyzed.

Keywords

Juvenile Criminality; Violent Crime; Amok Runners; Computer Games.

1 INTRODUCTION

Violent attacks against life always shock the public. This is especially true when the media reports the murders committed by minors – children and

juveniles. The brutality of the acts, the vulnerability of the victims due to their elderly or other characteristics and the meaninglessness of the offense always raise the question: how could this happen? How could a child get to a point where to extinguish another person's life?

The shock of the society is understandable. Extinguishing another person's life is not only the most serious crime, but the most terrible act which a person can do against another person.

This type of crime is completely contrary to the "image" of children and young people. The children usually are "innocents". Despite this, young people repeatedly commit murders against an unknown persons or with disproportionate brutality. One of the most dangerous forms of homicide committed by young people and young adults is them running amok in their (sometimes previous) school.

Society is looking for causes: What can the cruelty of young people depend on? What could have happened? What is the reason behind their running amok?

2 CRIMINAL STATISTICAL AND LEGAL BACKGROUND

In Hungary, criminal statistic distinguishes between child and juvenile offenders.

Unlawful acts committed by perpetrators whose age are between 0–14 are children's criminalities, and crimes committed by offenders whose age are between 14–18 are juvenile delinquencies.

To that extent, the criminological and criminal legal approaches are different. According to the Act C of 2012, Hungary's Criminal Code, 'juvenile offender' shall mean any person between the age of twelve and eighteen years at the time of committing a criminal offense. ((1) Sec. 105.)

The perpetrator may be totally or partially exempted from criminal responsibility, or an act may be fully or partly exempted from criminalization on the ground of being below the age of criminal responsibility. This is the age of fourteen years at the time the criminal offense was committed.

As a general rule, perpetrators between the ages of 12–14 are ‘juveniles’, but are not punishable according to their age. However, the Criminal Code knows an exception to this. According to the Sec. 16: *“Persons under the age of fourteen years at the time the criminal offense was committed shall be exempt from criminal responsibility, with the exception of homicide [Subsections (1)-(2) of Section 160], voluntary manslaughter (Section 161), battery [Subsection (8) of Section 164], act of terrorism [Subsections (1)-(4) of Section 314], robbery [Subsections (1)-(4) of Section 365] and plundering [Subsections (2)-(3) of Section 366], if over the age of twelve years at the time the criminal offense was committed, and if having the capacity to understand the nature and consequences of his acts.”*

The criminal statistical data¹ of **child criminality** shows a decreasing number of perpetrators and unlawful acts too.

year	the number of known child- perpetrators
2013	2,197
2014	1,488
2015	1,375
2016	1,662
2017	1,409
2018	0,873

In these years there was no homicide committed by children. The number of perpetrators who committed battery which posed danger to life or resulted in death in the year of 2017 were two, it was solely one in the year of 2018. In these cases, children committed assaults in a peer-group with older juvenile perpetrators.

If the child is between the ages of 12–14, and the battery committed by them poses danger to life or results in death and they have the capacity to understand the nature and consequences of their acts, they are punishable.

The number of **juvenile offenders** is constantly decreasing between the ages of 14–18.

¹ Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről.

year	the number of known juvenile offenders	the number of juvenile offenders committed battery	the number of juvenile offenders committed homicide
2013	10 211	658 (6.4%)	21 (0.2%)
2014	8 723	606 (6.9%)	5 (0.06%)
2015	7 788	575 (7.4%)	8 (0.1%)
2016	7 623	612 (8%)	13 (0.17%)
2017	6 433	524 (8.1%)	10 (0.16%)
2018	3 377	265 (7.8%)	5 (0.15%)

Between 2013 and 2018, the number of young people committing *assault* decreased. Nonetheless, their proportion in the number of known juvenile offenders is increased (6.4% » 7.8%).

This is because the cumulative number of all known juvenile offenders decreased much more significantly than the number of offenders who committed assault. The fact behind this phenomenon is mainly that the number of juvenile offenders committing crimes against property is decreasing for various reasons.

There are two types of assault; simple battery where the injuries heal under 8 days, and aggravated battery, in which the injuries heal over more than 8 days. When battery is committed by juveniles, it very rarely poses danger to life or result in death.

In contrast, the number of juvenile offenders who committed homicide was relatively low and their proportion did not change significantly during the study period. This shows that the data changes very hectically.

Between 2013 and 2018, there was only one juvenile offender who committed voluntary manslaughter.

3 RESEARCH RESULTS – JUVENILE MURDERERS AND MULTIPLE MANSLAUGHTERS

Also, the reasons behind the fluctuation in the number of young people committing homicides were analyzed by researchers, who have been investigating young and adult killers in recent years.

In addition to the members of the research group led by Erzsébet Tamási², for example László Tibor Nagy researched multiple manslaughters³, while Orsolya Bolyki investigated the extended suicide⁴.

Juveniles are primarily overrepresented in two types of homicide⁵ with very different characteristics. On the one hand, *killing a newborn child immediately after the birth* and, on the other hand, attacking life with extreme cruelty, is where their share in the group of Hungarian killers stands out.

The perpetrator of the first type of homicide is typically a very young woman who is under-schooled and often lack the basic biological knowledge. She is not prepared for killing her unborn child, but rather she is drifting with the events while waiting for a miracle, the savior, who will solve the situation.

Because of poor human relationships, there is no adult to turn to, while her relationship with her family is rather superficial and cold. She often notices her pregnancy late, but conceals it all the time and is ashamed of it. Usually the child comes from a casual partnership, and the father, while still present at the time of child-birth, does not want to hear about the pregnancy.

She gives birth to a child alone, which is usually psychologically, physiologically and physically tolling. Death is usually caused by a lack of care, as she often hides her child to be able to return to the family so her absence wouldn't get noticed and nobody would hear the baby's cry. By the time she returns to the baby, the baby has lost their life.

Thus, the homicide against a newborn child is characterized by the next points:

- concealed pregnancy,

² TAMÁSI, E. (ed.). *Különös kegyetlenséggel. Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest: OKRI, 2015.

³ NAGY, L. T. Több ember sérelmére elkövetett emberölések kutatása. In: *Kriminológiai tanulmányok*, 2015, no. 52, pp. 41–58.

⁴ BOLYKY, O. A kiterjesztett öngyilkosságok kriminológiai háttere. In: *Kriminológiai tanulmányok*, 2015, no. 52, pp. 59–76.

⁵ With the use of TAMÁSI, E. (ed.). *Különös kegyetlenséggel. Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest: OKRI, 2015; TAMÁSI, E., O. BOLYKY and E. SÁRIK. *Az emberölés kockázatai. Fiatal, emberölést elkövetők vizsgálata*. Budapest: Kézirat, 2015; CSERES, J. Eltékozolt újszülöttek. In: *Élet és Irodalom*, 2014, Vol. LVIII, no. 26; and BOLYKY, O. *Az emberölések jogi és kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére*. PhD-értekezés. Budapest: PPKE, 2018.

- extreme environmental (familiar, subcultural, etc.) responsibility,
- method of crime-committing

While in this group of juvenile offenders the court generally takes into account as a significant mitigating circumstance the above mentioned characteristics and the manner of committing, it is very strict in the *case of extraordinary cruelty or other particularly serious homicide*.

The perpetrators here are typically young but particularly young adult boys, are those over the age of 18 but under the age of 24. An important feature of their actions are there extreme brutality, and the old age or vulnerability of the victim. This is strikingly more common among them than among older offenders.

What might be behind this phenomenon?

Although there is a difference between killers “only” for financial gain and the cruel perpetrators, they have several points in common.

Among the risk factors, the variability of the closest environment (family) and the lack of a paternal (role) model seemed particularly significant. Typically, the father – and thus a dominant male character – is absent from the family. As the blood-parents segregated, the place of residence of the child and the members of their narrower family were constantly changing, so by his teenager-time he was drifting in every sense who can’t count on anyone.

Emotional neglect tends to characterize the family even when there are no daily quarrels or conflicts – for example, due to parental unemployment, poor financial status, alcoholism, or the unstable psychological (mental) state of mothers. The current family members are completely indifferent to the young person, not interested in what he does or does not do. They are “raising” – especially punishing or abusing – their child not by values, but by mood.

Children will not find a spiritual handrail at school either, which is usually the site of newer failures and punishments. Their school results and performance is extremely poor and learning is neither a model nor an expectation for them in their family. Just like going to the school. Thus, after a while the overwhelming majority of young murderers also, completely turn away from school; many do not attend classes regularly or at all. This in turn leads to consequences that drive them to the brink of society.

The escape from this situation is a world of drugs and alcohol, or a young gang whose members have gone through similar experiences and are tolerant of violence; moreover they attach value to it.

The most common form of perpetration is murder for financial gain *and* with particular cruelty. In this case the perpetrator also uses life-extinguishing violence to gain that value, thing or money. However, this violence does not always exist as an instrumental act of crime. A great deal of brutality is often not “justified”; the victim is no longer defending or the thing has already been acquired, but the attack continues. There are typically two reasons behind this: experiencing a position of power over the victim, and secondly ‘power play’ toward companions. It is an interesting fact, that the social and psychological load among the perpetrators can be well identified here.

These features less characterize those offenders who have committed homicide with particular cruelty but with no aim to achieve any financial gain from it. In these cases, the tension of the situation, the conflictful position, the alleged or real hurt (harm), or the offenders mental state may be cause of the intemperance of crime.

It is important to mention that in a number of cases the more serious classification of the offense is in connection with the victim’s old age or vulnerable position. The young people do not use high levels of violence at the time of the commission of the offense, but they are leaving the lonely, bound, defenseless living victim in a hopeless situation; it could result in his/her death after extreme suffering (e.g.: dying of thirst).

Although we can find examples of homicide in the family or in the immediate social environment, but the fact is that especially in the case of homicides for financial gain the vast majority of victims are strangers or distant acquaintance. In almost half of the cases the offender and the victim do not know each other, and only in 8–12% of homicide committed by juveniles is there earlier contact between them. It is rare that the victim to be a young schoolmate or friend (5–8%), and even rarer is a neighbor (0.8–0.9%).

Due to the young people’s low level of socialization and empathetic skill, this emotional distance is likely to further break down the dam against the brutality of the homicides – without the so called conflict-resolving murders.

So, the homicide for financial gain and/or with particular cruelty, against a person incapable of self-defense or against a person whose ability to defend himself is diminished due to his old age or disability is characterized by the next points:

- inhibition, cruelty
- the half of homicides committed by young people belongs to this form of crime
- characterized most often by a desire for profit AND/OR by an elderly / vulnerable victim, who's suffering for a relatively long time.

If these conditions are met, more serious cases of homicide occur, subject to Section 160 (2) (b), (d), (j), (k) of the Criminal Code.

4 AMOK RUNNERS

The impact of media – especially online media-violence, and the violent computer games – on violence by young people first emerged in the USA in connection with school shootings. A special but extremely dangerous form of attacks against life committed by juvenile and young adults is the so-called running amok, since in the most cases there are no clear signs that are easily recognizable to society. Even if there are red flags, they are rarely detected or appreciated good by direct relatives. Thus, in most cases of running amok, it is extremely difficult to prevent the tragedy.

A good example of this is the case of Adam Lanza. An introvert, otherwise sympathetic 20-year-old boy from Newtown, Connecticut killed his mother, Nancy Lanza, on 14 December 2012, than drove to the school, where he killed 26 people, including 20 young children, before he shot himself in the head. The victims were first-grade students at Sandy Hook Elementary School which Adam had attended and where his mother volunteered. Although the perpetrator did not leave a letter of apology, he had been constantly harassed and humiliated by his schoolmates during his earlier school years as a boy with Asperger's syndrome, a strange behavior. According to his former scout leader⁶, his mother went to the school several times to protect his son because she felt that teachers were not helping

⁶ Bosszúból gyilkolhatott a newtowni ámokfutó. In: *HVG* [online]. 8. 4. 2013. Available at: https://hvg.hu/vilag/20130408_Bosszubol_gyilkolhatott_a_newtowni_amokfu

him. He got anti-anxiety medication by 2006 already⁷. He had been diagnosed with obsessive compulsive disorder and was ‘emotionally paralyzed’. The boy’s relationship with his mother was not conflict-free. Although he was continuously abused by his schoolmates, he also felt very bad because his mother sometimes sat in his class. He hated the way her mother dressed him or the hairstyle she cut him. Guns were introduced to him by his mother and she brought him with herself to learn shooting. Adam wanted to be a soldier like his uncle, but due to his mental condition he was unable to do so. Therefore he turned more and more to himself, and spent most of his time playing computer games⁸ in a darkened room in their home. He was particularly fond of war-shooter, FPS-type games. He also had one that simulated school shootings. It was a computer game titled ‘School Shooting’, where the player controls a character who enters a school and shoots at students. As it turned out, he also collected countless information about previous school shooters.

School shooting is a type of running amok⁹ that can be described with certain characteristics. Multiple homicide or attempted homicide by a current or former student of an educational institution, adolescent or young adult, without a period of rest, with premeditated intention, demonstrative, in a school or place in function closely related to it (parking, yard, etc.), the victims are selected at least partially or wholly randomly (or solely on the basis of their school function) and not on the basis of their identity.

All acts of violence, often aimed at schoolmates or peers, even with the possibility of killing life, caused a series of unique tragedies and social shocks, have repeatedly raised the possibility of the negative effects of computer games¹⁰.

7 BOYLE, L. Adam Lanza hated his mother he shot dead because he thought ‘she loved the students at Sandy Hook more than him’. In: *MaiOnline* [online]. 28. 12. 2013. Available at: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2530371/Adam-Lanza-shot-dead-teacher-volunteer-mother-thought-loved-students-Sandy-Hook-him.html>

8 MTI: Bosszubol gyilkolhatott a newtowni iskolai amokfuto. In: *eduline* [online]. 8. 4. 2013. Available at: https://eduline.hu/kozoktatas/Bosszubol_gyilkolhatott_a_newtoni_iskolai_a_473WDR

9 KULCSAR, G. *Az iskolai amokfutasok etiologiaja es a prevencio lehetosegei*. PhD ertekezes. Pecs, 2014, pp. 41–42.

10 CSEMANE VARADI, Erika A gyermek- es fiatalkori bunozes alapkerdesei, kulonos tekintettel a serdulokor psziches sajatossagaira. In: FARKAS, . (ed.). *Tanulmányok a bunugyi tudományok korebol*. Miskolc: Doktori tanulmányok, 2013, no. 3, pp. 11–12.

Although criminology has recorded the first school shooting in the USA in 1966, where 16 people were killed by the offender before he was shot, there has been a significant increase in the number of (former) student who committed cases since 2005. (Shocking, but one of the most brutal couple who killed 12 students and one teacher at their school, Columbine High School, and injured 24 others before they committed suicide, today has its own Internet fan club.) These types of attacks eventually reached Europe too. Prior to this, a student or former student may have had committed violence against a concrete teacher or schoolmate. However, targeted attacks have been replaced by amok-running-based action, where the number of – mostly randomly selected – victims is high and the offense is done with fire-arms and/or explosives. As in Erfurt, Germany, where a student who had just finished his school killed 17 people (teachers, schoolchildren, police) in 2002. But in several European cities, for example in Coburg, Emsdetten, Tuusula or Kauhajoki, young men turned against their (earlier) teachers or schoolmates in similar ways.

The school shooters, including Adam Lanza, were characterized

- by a complete lack of empathy, self-control and guilt
- by impulsivity and a high degree of egoism (which are the main symptoms of psychopathic personality disorder),
- suicide at the end of the act, and
- difficult student/school years.

Mental and physical harassment, discrimination, public humiliation are an integral part of everyday school-life – not only in American schools¹¹, as such, the school was itself a hell for all later amok-runners. Therefore, these boys have typically lived in seclusion, exclusion, or at least not understood by others.

And another important thing in common: *many* kept a diary and *were active players*, preferring FPS-type programs (like Call of Duty, Halo, Doom, Counter-Strike, Battlefield). The “*first-person shooter*” (“*FPS*”) is a type of 3-dimensional shooter game, so it is much more immersive. The player sees the action through the eyes of his/her avatar. The primary design

¹¹ See more about this phenomenon ARONSON, E. *Columbine után – Az iskolai erőszak szociálpszichológiája*. Budapest: Ab Ovo Kiadó, 2009.

element is combat, mainly involving firearms. The players often focus on action gameplay, with fast-paced and bloody firefights. The first-person shooters involve an avatar, one or more ranged weapons, and a varying number of enemies. Therefore, in the aftermath of the tragedies, debates about the prohibition of computer games and their role have always flared up.

In Hungary there were 2 committed similar crimes: a student from a law school of Budapest and a medical student from Pécs¹². The first case remained “only” an attempt, but the second case was committed. The offender shot 4 victims (one student has died). He was an aloof young people, who had bad personal connections with other young persons and felt the peer group exclusion and harassment at the university. As such, at the end the computer appeared as the only form of entertainment.

5 THE “CASE” – OR THE SAD STORY OF DEVIN MOORE

In addition to socio-professional debates, Devin Moore’s story¹³ raises the question of whether a computer game (or a company manufacturing it) can be held responsible for the murder of several people?

Although GTA games have been the subject of much media attention from the start – too violent, too racist (gangs from US-migrant of Cuba, Haiti; e.g.: GTA Vice City), too sexist, shows the criminal values, etc. –, this situation changed dramatically in 2003. On 7 June, the 18-year-old Devin Moore (Devin Darnell Thompson) – with no criminal record, good behavior, well-liked by his companions and his community in Fayette, Alabama – committed one of the most shocking crimes of the small town.

At the petrol station police officer Arnold Gunther Strickland suspected Moore might have stolen a car, so he brought him to the police station. Moore first cooperated, than he exploded: he killed 3 people with a 40’ caliber “Glock” semi-automatic pistol, which he had found there. His victims were Leslie “Ace” Mealer (911 dispatcher; 5 shots, 1 to the head); Arnold

¹² See more KULCSÁR, G. *Az iskolai átokfutások etiológiája és a prevenció lehetőségei*. PhD értekezés. Pécs, 2014, pp. 141–168.

¹³ CSEMÁNÉ VÁRADY, E. A digitális világtól az offline valóságig. Gondolatok a GTA apropóján. In: *Miskolci Jogi Szemle*, 2019, Vol. 14, no. 2, pp. 190–191.

Strickland (police officer; 2 shots, 1 to the head), James Crump (police officer; 3 shots, 1 to the head). After his massacre he grabbed a handful of car keys, he walked to the parking place and drove away with a police “cruiser.” The investigation revealed that Moore had been played GTA for months (“day and night”), and the idea of getting a car and killing police came from the PC-games; the type of the murder weapon and the manner of execution was typical of such a game.

The fierce debates in this case have already reached into the courtroom too. Defender lawyer Jack Thompson said: *“He bought it as a minor. He played it hundreds of hours, which is primarily a cop-killing game. It’s our theory, which we think we can prove to a jury in Alabama, that, **but for the video-game training, he would not have done what he did.**”* His conclusion is: let the gaming industry pay! Base of his defense was, that **the cause of the crime was a game called “GTA Vice City”**. So the one guilty is the company Rockstar Games.

Doug Lowenstein and Paul Smith, the legal representatives of the gaming industry had a different opinion: *“... And it’s subject of almost a hysterical attack. If you went back to the 1950s, it’s hard to believe now, but comic books were blamed for juvenile delinquency. And I think what you really have here is very much the same phenomenon playing itself out again with a new medium.”*¹⁴

In fact, there has been a great deal of controversy throughout society, and many crimes have come to light¹⁵ where the perpetrators were not only GTA-fans, but also claimed that they will want to live these experiences, to try known behaviors.

The result of the criminal procedure was: *Moore was found guilty and received death sentence in 2005*. However, **the court has not ruled on the responsibility of gaming industry**, but after the criminal procedure a censored version of the game was released (“15+”).

¹⁴ See more: LEUNG, R. Can A Video Game Lead To Murder? Did ‘Grand Theft Auto’ Cause One Teenager To Kill? In: *CBS News* [online]. 4. 3. 2005. Available at: <http://www.cbsnews.com/news/can-a-video-game-lead-to-murder-04-03-2005/>

¹⁵ Oakland / California – Street gangs committed robberies and they killed 6 people “due to” GTA; Newport / Tennessee – 2 young perpetrators refer to GTA when they shot at passing vehicles with a 22-caliber pistol and eventually killed one driver. The cause: they wanted personally experience the “feeling” in the real life too...

6 CONCLUSION

Is it possible that *there is some relationship between violent crimes* (e.g.: homicide), the brutality of crimes against person *and the computer games* or media-violence? We know, that there are some verified direct and indirect contacts between them.

The online media and computer games could provide an example of criminal values (like for example the glorification of violence), and these could be a direct risk factors of criminality. The group of indirect psychological, physical, etc. effects has some example too: decreasing of the school result, worsening of 3D contacts, lowering the empathy or increasing tolerance against violence.

Gabriella Kulcsar, the researcher of the school shootings wrote: *“In the connection with the school shooting the negative role of the aggressive video games regularly comes into focus... the researches have shown that certain video games and media contents have aggression-enhancing effects, but we cannot view them as a clear reason for school-shooting.”*¹⁶

Does mass media and computer games play a role in the development of violent crime among young people? The answer depends on many factors, such as the type of the media¹⁷. But the psychologists also agree that it is not just a matter of less learning time. Computer games in the child’s mind simply erase their short-term memory, whatever they learned at school in the morning, because of the “orgy of violence” works with such emotional power that “washes away” the memories of less important events.

USA-studies in the 2000s¹⁸ have found that adolescents who are exposed to violent video game content for a longer period of time are more hostile to their environment, have more disputes with their teachers, are more likely to “get involved” in school battles and perform less well than average.

¹⁶ KULCSAR, G. *Az iskolai amokfutasok etiologiaja es a prevencio lehetosegei*. PhD ertekeztes. Pecs, 2014.

¹⁷ CSEMANE VARADI, E. A gyermek- es fiatalkori bunozes altalanos kerdesei: Helyzetkep Magyarorszagon es a vilagban: kiskoru elkvetvok es aldozatok. In: KEREZSI, K. and A. BORBIRO (eds.). *A kriminalpolitika es a tarsadalmi bunmegelozes kezikonyve*. Budapest: Igazsagugyi es Rendeszeti Miniszterium (IRM), 2009, pp. 267.

¹⁸ GENTILE, Douglas A., Paul J. LYNCH, Jennifer RUHLINDER and David A. WALSH. The effects of violent videogame habits on adolescent hostility, aggressive behaviors, and school performance. In: *Journal of Adolescence*, 2004, no. 27, p. 5.

Most important is that there's a parent or community around the child who is able to maintain a close emotional relationship with the child, showcase the beauty of the real world, and support him or her during the adolescent turmoil.

But at least as important would be proper regulation. However, market players today make decisions based on other values and interests. *“In May 2018, survivors of the Parkland school shooting massacre, and many others both on and off social media, responded with horror at reports of a video game in which players could assume the role of a school shooter. In mid-June, Acid announced plans to offer Active Shooter for purchase via its own platform. On June 26, they posted a notice to that effect on the Steam community board, noting that Active Shooter had been renamed Standoff. As of September 2019, Active Shooter was still listed among Acid’s offerings and a sequel, Standoff: Lock&down, was also available for sale.”*¹⁹

Literature

ARONSON, E. *Columbine után—Az iskolai erőszak szociálpszichológiája* [Original: Nobody Left to Hate: Teaching Compassion after Columbine]. Budapest: Ab Ovo Kiadó, 2009.

BOLYKY, O. A kiterjesztett öngyilkosságok kriminológiai háttere [The criminological background of extended suicides]. In: *Kriminológiai tanulmányok*, 2015, no. 52, pp. 59–76.

BOLYKY, O. *Az emberölések jogi és kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére* [Legal and criminological characteristics of homicides, with particular reference to the criminal assessment of mental factors]. PhD-értekezés. Budapest: PPKE, 2018.

BOYLE, L. Adam Lanza hated his mother he shot dead because he thought ‘she loved the students at Sandy Hook more than him’. In: *MailOnline* [online]. 28. 12. 2013. Available at: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2530371/Adam-Lanza-shot-dead-teacher-volunteer-mother-thought-loved-students-Sandy-Hook-him.html>

CSEMÁNÉ VÁRADI, E. A digitális világtól az offline valóságig. Gondolatok a GTA apropóján [From the digital world to offline reality. Thoughts on the GTA]. In: *Miskolci Jogi Szemle*, 2019, Vol. 14, no. 2, pp. 177–195.

¹⁹ MACGUILL, D. Does a Video Game Allow Players to Assume the Role of a School Shooter? In: *snopes.com* [online]. 30. 9. 2019. Available at: <https://www.snopes.com/fact-check/school-shooter-video-game/>

- CSEMÁNÉ VÁRADI, E. A gyermek- és fiatalkori bűnözés alapkérdései, különös tekintettel a serdülőkor pszichés sajátosságaira [Basic questions of child and juvenile delinquency, with special regard to the psychological characteristics of adolescence]. In: FARKAS, Á. (ed.). *Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből. Doktori tanulmányok 3.* Miskolc: Miskolci Egyetem, 2013, pp. 5–42.
- CSEMÁNÉ VÁRADI, E. A gyermek- és fiatalkori bűnözés általános kérdései: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok [General issues of child and juvenile delinquency: Situation in Hungary and in the world: juvenile offenders and victims]. In: KERESZSI, K. and A. BORBÍRÓ (eds.). *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve.* Budapest: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (IRM), 2009, pp. 247–272.
- CSERES, J. Eltékozolt újszülöttek [Wasted newborns]. In: *Élet és Irodalom*, 2014, Vol. LVIII, no. 26.
- GENTILE, D. A., P. J. LYNCH, J. Ruh LINDER and David A. WALSH. The effects of violent videogame habits on adolescent hostility, aggressive behaviours, and school performance. In: *Journal of Adolescence*, 2004, no. 27, pp. 5–22.
- KULCSÁR, G. *Az iskolai ámokfutások etiológiája és a prevenció lehetőségei* [The etiology and prevention possibilities of school amok-running]. PhD értekezés. Pécs, 2014.
- KULCSÁR, G. *Iskolai ámokfutások* [School amok-running]. Pécs: Virágmandula Kft., 2016.
- LEUNG, R. Can A Video Game Lead To Murder? Did ‘Grand Theft Auto’ Cause One Teenager To Kill? In: *CBS News* [online]. 4. 3. 2005. Available at: <http://www.cbsnews.com/news/can-a-video-game-lead-to-murder-04-03-2005/>
- MACGUILL, D. Does a Video Game Allow Players to Assume the Role of a School Shooter? In: *snopes.com* [online]. 30. 9. 2019. Available at: <https://www.snopes.com/fact-check/school-shooter-video-game/>
- MTI: Bosszúból gyilkolhatott a newtowni iskolai ámokfutó. In: *eduline* [online]. 8. 4. 2013. Available at: https://eduline.hu/kozoktatas/Bosszubol_gyilkolhatott_a_newtoni_iskolai_a_473WDR
- NAGY, L. T. and O. BOLYKY. *Több ember sérelmére elkövetett emberölések kutatása* [Investigation of multiple manslaughter]. Budapest: OKRI, 2015.

NAGY, L. T. Több ember sérelmére elkövetett emberölések kutatása [Investigation of multiple manslaughter]. In: *Kriminológiai tanulmányok*, 2015, no. 52, pp. 41–58.

Tájékoztató a gyermekkorúak és a fiatalok bűnözésével összefüggő egyes kérdésekről.
Available at: <http://ugyesszeg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/>

TAMÁSI E., O. BOLYKY and E. SÁRIK. *Az emberölés kockázatai. Fiatal, emberölést elkövetők vizsgálata* [Risks of homicide. Investigation of young murderers]. Budapest, 2015.

TAMÁSI, E. (ed.). *Különös kegyetlenséggel. Fiatalkori és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata* [With Special Cruelty... Criminological Investigation of Juvenile and Adult Homicide Offenders]. Budapest: OKRI, 2015.

Bosszúból gyilkolhatott a newtowni ámokfutó. In: *HVG* [online]. 8. 4. 2013. Available at: https://hvg.hu/vilag/20130408_Bosszubol_gyilkolhatott_a_newtowni_amokfu

Contact – e-mail

judit.erika.varadi.csemane@mfi.gov.hu

K niektorým aspektom trestného činu vraždy a trestného činu úkladnej vraždy

Matúš Kováč, Stanislav Mihálik, Filip Vincent

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Autori sa v príspevku zameriavajú na teoretické a aplikačno-praktické otázky trestného činu vraždy a trestného činu úkladnej vraždy v slovenskom právnom poriadku sledujúc obdobnú právnu úpravu v rámci Českej republiky.

Keywords in original language

Vražda; úkladná vražda; komparácia; trestný čin.

Abstract

Authors are focused on theoretical and application problems of the crime of murder and the crime of assassination in the Slovak legal order following similar legislation of the Czech republic.

Keywords

Murder; Assassination; Comparison; Crime.

1 ÚVOD

Nakoľko Slovenská republika a Česká republika z hľadiska dlhodobého vývoja právnej vedy ešte donedávna tvorili spoločný štátny útvar, je nielen v oblasti trestného práva možné badať výraznú podobnosť právnej úpravy. S miernym nadhľadom možno povedať, že zaujímavou sa javí právna úprava, ktorá prináša medzi Slovenskou republikou a Českou republikou určité odlišnosti. V nasledujúcom článku sme sa zamerali práve na povšimnutiahodné diferenciacie skutkových podstát úmyselných trestných činov s následkom smrti v jednotlivých štátoch. Zákon č. 140/1961 Sb. Trestný zákon v čase jeho vyhlásenia vymedzil skutkovú podstatu trestného činu

vraždy v § 219 jednoducho, bez využitia odsekov, nasledovne: „*Kto iného úmyselne usmrtí, potresce sa odňatím slobody na desať až pätnásť rokov alebo trestom smrti.*“ Vtedajšia právna úprava rozlišovala jedine trestný čin vraždy podľa § 219 a trestný čin vraždy novonarodeného dieťaťa matkou podľa § 220. Právna úprava vraždy v rôznych jej podobách prešla rozsiahlym a najmä prirodzeným vývojom. Slovenský právny poriadok sa so spoločným trestným kódexom definitívne rozlúčil prijatím zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, ktorý už rozlišoval aj skutkovú podstatu trestného činu úkladnej vraždy. V Českej republike je „nový“ zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník účinný od 1. januára 2010, pričom na rozdiel od Slovenskej republiky si naši susedia ponechali Trestní řád z roku 1961. Našou ambíciou je v ďalšom texte poukázať na odlišnosti, ich pozitíva či negatíva, ktoré priniesol vývoj v oblasti trestného práva v štátoch, ktoré pri svojej pomyselnej legislatívnej púti šarotovali z rovnakého bodu.

2 PRÁVNA ÚPRAVA V SLOVENSKOM PRÁVNOM PORIADKU

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „**TZ**“ alebo „**Trestný zákon**“) obsahuje v rámci svojej osobitnej časti prvú hlavu, ktorá vymedzuje trestné činy proti životu a zdraviu. Prvý diel prvej hlavy osobitnej časti TZ nesie názov Trestné činy proti životu, ktorých výpočet predmetný diel samozrejme obsahuje. Pre účely tohto príspevku si vo všeobecnosti vymedzíme trestné činy, ktoré sú obsiahnuté v prvom diele prvej hlavy osobitnej časti TZ.

V § 144 TZ je upravený trestný čin úkladnej vraždy a v § 145 TZ je upravený trestný čin vraždy, ktoré budeme bližšie analyzovať v nasledujúcej časti príspevku. V § 146 TZ je obsiahnutý trestný čin vraždy novonarodeného dieťaťa matkou, ktorého skutková podstata predstavuje privilegovanú skutkovú podstatu voči skutkovej podstate trestného činu úkladnej vraždy podľa § 144 TZ a skutkovej podstate trestného činu vraždy podľa § 145 TZ. Skutková podstata trestného činu vraždy novonarodeného dieťaťa matkou podľa § 146 TZ sankcionuje protiprávne usmrtenie novonarodeného dieťaťa zo strany jeho matky, ktorá sa nachádza v silnom citovom rozrušení spôsobenom pôrodom, ktoré je fyziologického pôvodu, pričom svoje

novonarodené dieťa a usmrť pri pôrode alebo hneď po ňom. V § 147 TZ a § 148 TZ sú obsiahnuté skutkové podstaty trestného činu zabitia, ktoré sankcionujú konanie páchatel'a, ktorý svojim úmyselným konaním chcel spôsobiť ublíženie na zdraví alebo ťažkú ujmu na zdraví svojej obeti, avšak nedbanlivostne svojej obeti spôsobil smrť. § 149 TZ upravuje skutkovú podstatu trestného činu usmrtenia, ktorá sankcionuje konanie páchatel'a pokryté nedbanlivostným zavinením, v dôsledku ktorého bola obeti spôsobená smrť, pričom typickým príkladom naplnenia tejto skutkovej podstaty z aplikačnej praxe je spôsobenie autonehody so smrteľnými následkami.

V § 150 TZ až v § 153 TZ sú upravené skutkové podstaty trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva, pričom primárnym objektom ochrany tohto trestného činu je zdravie matky a sekundárne ľudský plod, čiže tento trestný čin nie je systematicky najvhodnejšie zaradený medzi trestné činy proti životu. Základné skutkové podstaty trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva postihujú konanie páchatel'a vo všeobecnosti spočívajúce vo vykonaní nedovoleného prerušenia tehotenstva ženy bez jej súhlasu; vo vykonaní prerušenia tehotenstva so súhlasom ženy, avšak postupom a za podmienok odporujúcim všeobecne záväzným právnym predpisom upravujúcim umelé prerušenie tehotenstva; v navedení ženy na umelé prerušenie tehotenstva ňou samou alebo v navedení ženy na to, aby požiadala inú osobu alebo dovolila inej osobe vykonať na nej neoprávnené prerušenie tehotenstva; v poskytnutí pomoci žene pri ňou vykonanom prerušení tehotenstva alebo poskytnutí pomoci žene pri tom, ako inú osobu požiada alebo inej osobe dovolí, aby na nej vykonala neoprávnené prerušenie tehotenstva. Posledný trestný čin obsiahnutý v tomto diele upravuje § 154 TZ a nesie názov trestný čin účasti na samovražde, pričom sankcionuje konanie páchatel'a, ktorý inú osobu pohne (presvedčí) k spáchaniu samovraždy alebo inej osobe pri realizácii samovraždy pomáha, avšak toto konanie je trestné len vtedy, keď sa iná osoba o spáchanie samovraždy aspoň pokúsila.

V § 145 TZ sú obsiahnuté skutkové podstaty trestného činu vraždy.¹ V § 145 ods. 1 TZ je obsiahnutá základná skutková podstata trestného činu vraždy a v § 145 ods. 2 a ods. 3 sú ustanovené kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy. Trestný čin vraždy je vo všetkých svojich skutkových podstatách zločinom, ba dokonca obzvlášť závažným zločinom, pričom na tejto skutočnosti je možné pozorovať úmysel zákonodarcu prísne sankcionovať úmyselné pozbavenie života fyzických osôb.

Objektívnu stránku tohto trestného činu v jeho základnej skutkovej podstate predstavuje úmyselné usmrtenie fyzickej osoby. Kvalifikovaná skutková podstata tohto trestného činu v § 145 ods. 2 TZ postihuje pod písm. a) úmyselné usmrtenie dvoch osôb; pod písm. b) úmyselné usmrtenie osoby závažnejším spôsobom konania (s ohľadom na závažnejší spôsob konania v § 138 TZ – napr. surovým alebo trýznivým spôsobom, pričom sa na trestný čin vraždy nevzťahuje závažnejší spôsob konania uvedený v § 138 písm. a) TZ – so zbraňou, pretože trestný čin vraždy je vo významnom množstve prípadov spáchaný práve so zbraňou, a preto by bolo neprimerane prísne trestať skutky spáchané so zbraňou takýmto spôsobom); pod písm. c) úmyselné usmrtenie chránenej osoby (s poukazom na § 139 TZ – napr. tehotnej ženy alebo dieťaťa); pod písm. d) úmyselné usmrtenie osoby z osobitného motívu (s poukazom na § 140 TZ – napr. z pomsty); pod písm. e) úmyselné usmrtenie osoby v úmysle získať majetkový prospech, pričom nie je relevantné, či sa takýto majetkový prospech aj reálne získal, a tiež nie je relevantné ani to, keď páchatel po spáchaní vraždy získal nejaký majetkový prospech, avšak

¹ Uvedené znies:

„Vražda

(1) Kto iného úmyselne usmrtí, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov.

(2) Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) na dvoch osobách,

b) závažnejším spôsobom konania,

c) na chránenej osobe,

d) z osobitného motívu, alebo

e) v úmysle získať majetkový prospech.

(3) Odňatím slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a už bol za taký čin alebo za trestný čin úkladnej vraždy odsúdený,

b) v nebezpečnom zoskupení, alebo

c) za krízovej situácie.“

tento úmysel nemal pri páchaní tohto trestného činu. Kvalifikovaná skutková podstata tohto trestného činu v § 145 ods. 3 TZ postihuje pod písm. a) skutočnosť, že páchatel bol za trestný čin vraždy podľa § 145 TZ alebo trestný čin úkladnej vraždy podľa § 144 TZ právoplatne odsúdený, pričom toto odsúdenie nebolo zahladené; pod písm. b) skutočnosť, že páchatel vraždu vykonal v nebezpečnom zoskupení (s poukazom na § 141 TZ vo forme zločineckej alebo teroristickej skupiny); pod písm. c) úmyselné usmrtenie osoby páchatelom za krízovej situácie (s poukazom na § 134 ods. 2 TZ krízovou situáciou treba rozumieť núdzový stav, výnimočný stav, vojnový stav alebo vojnu). Usmrtenie inej osoby páchatelom trestného činu vraždy môže mať podobu aktívneho násilného konania (napr. páchatel svoju obeť zastrelí zbraňou), aktívneho nenásilného konania (napr. páchatel obeť uzavrie v pivnici, kde zomrie na nedostatok príjmu tekutín a jedla), ale aj opomenutia konania (napr. lekár úmyselne nepodá liek pacientovi v dôsledku čoho pacient zomrie).² Následkom trestného činu vraždy podľa § 145 TZ v jej základnej skutkovej podstate je smrť fyzickej osoby – človeka. Pri spáchaní trestného činu vraždy musí byť vždy preukázaná príčinná súvislosť medzi protiprávnym konaním a následkom, pričom následok musí nastať bezprostredne po protiprávnom konaní (napr. páchatel svoju obeť zastrelí a tá na mieste spáchania skutku zomrie), krátko po protiprávnom konaní (napr. páchatel svoju obeť postrelí a tá zomrie na mieste spáchania skutku kým je jej poskytnutá zdravotná starostlivosť) alebo dlhší časový úsek po protiprávnom konaní (napr. páchatel postrelí svoju obeť a tá zomrie v nemocnici po poskytnutí zdravotnej starostlivosti, avšak zdravotná starostlivosť je jej poskytnutá riadne *de lege artis*).³

Subjekt, ktorý môže spáchať trestný čin vraždy podľa § 145 TZ, je všeobecný, čiže vraždu môže spáchať ktokoľvek. Objektom, ktorý ochraňuje tento trestný čin, je ľudský život ako jedna z najdôležitejších hodnôt v demokratickom a právnom štáte. Hmotným predmetom útoku pri tomto trestnom čine je ľudské telo. Účinok na hmotnom predmete útoku pri trestnom čine vraždy predstavuje konkrétny zásah do ľudského tela zo strany páchatel'a vraždy (napr. bodná rana na tele obeť).

2 BURDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár – II. diel (§ 144–§ 440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 25.

3 *Ibid.*, s. 26.

Otázka zavinenia je dôležitá pre odlišenie trestného činu vraždy podľa § 145 TZ od trestného činu usmrtenia podľa § 149 TZ a trestného činu zabitia podľa § 147 TZ a § 148 TZ. Pri trestnom čine vraždy musí byť vždy páchatelovi preukázaný úmysel (minimálne nepriamy). K otázke úmyselného zavinenia pri trestnom čine vraždy sa vo svojej rozhodovacej činnosti vyjadril aj Najvyšší súd Slovenskej republiky v Uznesení, sp. zn. 7 To 12/96, zo 14. novembra 1996: „Záver o zavinení je záverom právnym, musí však byť preukázaný výsledkami dokazovania a musí z toho logicky vyplývať. Pri trestných činoch proti životu a zdraviu je úmysel, rovnako ako iné formy zavinenia možné zistiť aj na základe iných dôkazov, nielen z priznania sa obvineného. Okolnosti subjektívneho charakteru je spravídla možné dokazovať iba nepriamo, z okolností objektívnej povahy, z ktorých sa dá podľa zásad správneho myslenia usudzovať na vnútorný vzťah páchatela k porušeniu alebo ohrozeniu záujmov chránených Trestným zákonom. Pri nepriamom úmysle vyjadruje uzrokovanie páchatela jeho aktívny vôľový vzťah k spôsobeniu následku relevantnému pre trestné právo... Ak je možné na ľabostajnosť páchatela usudzovať z jeho správania sa v čase spáchaní činu, hoci pritom konal tak, že z jeho útoku musela nastat' smrť poškodeného a páchatel si bol tejto možnosti vedomý, potom je potrebné usudzovať na priamy úmysel v zmysle § 4 písm. a) TZ, bez ohľadu na jeho tvrdenia.“⁴ Úmyselné zavinenie pri trestnom čine vraždy musí pokrývať protiprávne konanie, spôsobený následok trestného činu, príčinnú súvislosť medzi protiprávnym konaním a následkom a zároveň aj účinok na hmotnom predmete útoku – ľudskom tele.⁵

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v rámci svojej rozhodovacej činnosti vyjadril aj k nepriamemu úmyselnému zavineniu pri trestnom čine vraždy: „K tomu Najvyšší súd SR dodáva, že uzrokovanie páchatela pri nepriamom úmysle vyjadruje aktívny vôľový vzťah páchatela k spôsobeniu následku relevantného pre trestné právo, tj. predpokladaného (z vyjadreného) v niektorom konkrétnom ustanovení Trestného zákona, v danom prípade v § 219 TZ: usmrtenie iného. Spôsobenie takéhoto následku však nie je priamym cieľom páchatela: páchatel ho priamo nechce, lebo sleduje iný cieľ, napr. zabiť poškodeného. Pri tejto aktivite je však páchatel uzrokovateľ s tým, že konaním, ktorým realizuje naznačený cieľ, môže spôsobiť iný následok, tiež relevantný

⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. 11. 1996, sp. zn. 7To 12/96.

⁵ BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár – II. diel (§ 144–§ 440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 27.

z trestnoprávneho hľadiska, napr. smrť bitého poškodeného, avšak tento následok je nechceným, vedľajším následkom konania páchatela, s ktorým však, ako s následkom možným, je uzrozumený... Na takéto uzrozumenie v čase činu s možným následkom sa usudzuje z vlastného konania páchatela, z charakteru tohto konania, tj. z intenzity útoku, času trvania útoku, fyzických dispozícií poškodeného a páchatela, z miesta na tele poškodeného, na ktoré boli útoky vedené, z početnosti atakov a pod., ako aj zo správania sa páchatela po čine, ako pomocného hľadiska, keďže toto správanie môže prípadne predstavovať už len snahu páchatela, ktorý si po ukončení v afekte vedeného útoku uvedomil možné následky svojho činu, o ich zmiernenie.“⁶

V § 144 TZ sú obsiahnuté skutkové podstaty trestného činu úkladnej vraždy.⁷ V § 144 ods. 1 TZ je obsiahnutá základná skutková podstata trestného činu úkladnej vraždy a v § 144 ods. 2 a ods. 3 sú ustanovené kvalifikované skutkové podstaty trestného činu úkladnej vraždy. Trestný čin úkladnej vraždy je vo všetkých svojich skutkových podstatách zločinom, ba dokonca obzvlášť závažným zločinom. V kvalifikovanej skutkovej podstate tohto trestného činu v § 144 ods. 3 TZ zákonodarca považuje predmetné protiprávne konanie za natoľko závažné, že ako následok za naplnenie tejto skutkovej podstaty umožňuje uložiť jedine trest odňatia slobody na doživotie, čiže sa jedná o trest absolútne určitý.

Objektívnu stránku tohto trestného činu v jeho základnej skutkovej podstate predstavuje úmyselné usmrtenie fyzickej osoby s vopred uváženou pohnútkou, pričom vopred uvážená pohnútka sa týka subjektívnej stránky tohto

⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. 1. 2003, sp. zn. To 6/02.

⁷ Uvedené znie:

„Úkladná vražda

(1) Kto iného úmyselne usmrtil s vopred uváženou pohnútkou, potrestá sa odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov.

(2) Odňatím slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a už bol odsúdený za trestný čin vraždy,
- b) na dvoch osobách,
- c) závažnejším spôsobom konania,
- d) na chránenej osobe,
- e) z osobitného motívu, alebo
- f) v úmysle získať majetkový prospech.

(3) Trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a už bol za taký čin odsúdený,
- b) v nebezpečnom zoskupení, alebo
- c) za krízovej situácie.“

tretného činu. Kvalifikovaná skutková podstata tohto tretného činu v § 144 ods. 2 TZ postihuje pod písm. a) páchatel'a, ktorý naplní základnú skutkovú podstatu v § 144 ods. 1 TZ, avšak už bol právoplatne odsúdený za tretný čin vraždy pokiaľ toto odsúdenie nie je zahladené; pod písm. b) úmyselné usmrtenie dvoch osôb s vopred uváženou pohnútkou; pod písm. c) úmyselné usmrtenie osoby závažnejším spôsobom konania s vopred uváženou pohnútkou (s ohľadom na závažnejší spôsob konania v § 138 TZ – napr. po dlhší čas, pričom sa na tretný čin úkladnej vraždy nepoužije závažnejší spôsob konania uvedený v § 138 písm. a) TZ – so zbraňou, pretože tretný čin úkladnej vraždy je vo významnom množstve prípadov spáchaný práve so zbraňou podobne ako tretný čin vraždy podľa § 145 TZ); pod písm. d) úmyselné usmrtenie chránenej osoby s vopred uváženou pohnútkou (s poukazom na § 139 TZ – napr. chorej osoby alebo osoby vyššieho veku); pod písm. e) úmyselné usmrtenie osoby z osobitného motívu a súčasne s vopred uváženou pohnútkou, pričom pri tejto alternatíve kvalifikovanej skutkovej podstaty je potrebné vopred uváženú pohnútku a osobitný motív preukázať v rámci subjektívnej stránky tretného činu (s poukazom na § 140 TZ – napr. so sexuálnym motívom); pod písm. f) úmyselné usmrtenie osoby v úmysle získať majetkový prospech a súčasne s vopred uváženou pohnútkou, pričom podobne ako pri tretnom čine vraždy nie je relevantné, či sa takýto majetkový prospech aj podarilo skutočne získať tak, ako bolo pôvodne zamýšľané, a tiež nie je relevantné ani to, či páchatel' po spáchaní úkladnej vraždy získal nejaký majetkový prospech, avšak tento úmysel nemal pri páchaní tohto tretného činu. Kvalifikovaná skutková podstata tohto tretného činu v § 144 ods. 3 TZ postihuje pod písm. a) skutočnosť, že páchatel' bol za tretný čin úkladnej vraždy podľa § 144 TZ právoplatne odsúdený, pričom toto odsúdenie nebolo zahladené; pod písm. b) skutočnosť, že páchatel' úkladnú vraždu vykonal v nebezpečnom zoskupení (s poukazom na § 141 TZ vo forme zločineckej alebo teroristickej skupiny); pod písm. c) úmyselné usmrtenie osoby páchatel'om s vopred uváženou pohnútkou za krízovej situácie (s poukazom na § 134 ods. 2 TZ krízovou situáciou treba rozumieť núdzový stav, výnimočný stav, vojnový stav alebo vojnu).

Usmrtenie inej osoby páchatelom trestného činu úkladnej vraždy môže mať podobu aktívneho násilného konania, aktívneho nenásilného konania, ale aj opomenutia konania podobne ako pri trestnom čine vraždy podľa § 145 TZ.⁸ Následkom trestného činu úkladnej vraždy podľa § 144 TZ v jej základnej skutkovej podstate je smrť fyzickej osoby – človeka. Subjekt, ktorý môže spáchať trestný čin úkladnej vraždy podľa § 144 TZ, je všeobecný, čiže úkladnú vraždu môže spáchať ktokoľvek. Objektom, ktorý ochraňuje tento trestný čin podobne ako pri trestnom čine vraždy, je ľudský život. Hmotným predmetom útoku aj pri tomto trestnom čine je ľudské telo. Účinok na hmotnom predmete útoku pri trestnom čine úkladnej vraždy predstavuje konkrétny zásah do ľudského tela zo strany páchatel'a úkladnej vraždy (napr. sečná rana na tele obeť).

Významným aspektom, ktorý odlišuje úkladnú vraždu podľa § 144 TZ od vraždy podľa § 145 TZ, je vopred uvážená pohnútka, ktorá je obsiahnutá v základnej skutkovej podstate trestného činu úkladnej vraždy a je súčasťou subjektívnej stránky tohto trestného činu. Vopred uváženu pohnútku treba interpretovať ako skutočnosť, že páchatel' má určitý dlhší časový úsek vnútorne sformované rozhodnutie pred samotnou realizáciou skutku, že svoju obeť usmrť. Vopred uvážená pohnútku musí byť sformovaná aspoň čiastočne na základe vôle páchatel'a, čiže nemôže byť sformovaná v celom rozsahu na základe emócií. V zmysle tejto charakteristiky by napr. páchatel', ktorý úmyselne usmrtil svoju manželku bezprostredne potom, ako zistil, že má milostný pomer s iným mužom, bol zodpovedný za trestný čin vraždy podľa § 145 TZ, pretože konal na základe emócií aspoň bez čiastočného sformovania vopred uváženej pohnútky. Prijatie rozhodnutia usmrť inú osobu pri vopred uváženej pohnútku nemusí obsahovať detailný priebeh celého skutku, skutok pri jeho realizácii tiež úplne detailne nemusí prebehnúť podľa predstáv páchatel'a v ním osvojenom zámere vykonať skutok a osvojený zámer páchatel'a usmrť inú osobu môže mať tiež logické chyby a nedostatky. Vopred uvážená pohnútku pri trestnom čine úkladnej vraždy je spravidla spojená s dlhším časovým úsekom jej prijatia a tiež s dlhšou prípravou a dlhodobším vytváraním podmienok

⁸ BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár – II. diel (§ 144–§ 440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 10.

na zrealizovanie úkladnej vraždy. Táto charakteristika vopred uváženej pohnútky však nevylučuje situáciu, kedy by si páchatel mohol osvojiť zámer usmrtiť inú osobu (vopred uváženu pohnútku) v krátkom časovom úseku a následne po osvojení tohto zámeru tiež v krátkej dobe predmetný skutok zrealizovať (napr. obeť sa páchatelovi zverí, že disponuje väčším finančným obnosom, pričom páchatel v krátkom časovom úseku prijme rozhodnutie predmetnú osobu usmrtiť a ešte v ten večer predmetný skutok vykoná).⁹ Dĺžka formovania vopred uváženej pohnútky (rozhodnutia usmrtiť inú osobu) nemá vplyv na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu úkladnej vraždy podľa § 144 TZ. Definíciu vopred uváženej pohnútky nenapĺňa situácia, kedy páchatel usmrtenia fyzickej osoby určitý časový interval premýšľa o možnosti usmrtiť fyzickú osobu, ale neprijme žiadne rozhodnutie, pričom samotné usmrtenie fyzickej osoby vykoná na základe emócií (napr. z afektu) – jednalo by sa o vraždu podľa § 145 TZ.¹⁰

Úmyselné zavinenie pri úkladnej vražde a vopred uvážená pohnútku pri úkladnej vražde sú pomerne nezávislé aspekty subjektívnej stránky tohto trestného činu, avšak ich formovanie prebieha v osobnosti páchatela spoločne.¹¹ Vopred uvážená pohnútku pri trestnom čine úkladnej vraždy nevyjadruje závažnosť a kvalitu takejto pohnútky, ale vyjadruje časové obdobie od prijatia zámeru inú osobu usmrtiť až do momentu realizácie tohto zámeru.¹²

K vopred uváženej pohnútku sa v rámci svojej rozhodovacej činnosti vyjadril tiež Najvyšší súd Slovenskej republiky: „Pri konaní s vopred uváženou pohnútkou – ods. 1 § 144 Trestného zákona ide o situáciu, kedy si páchatel vopred, t. j. pred spáchaním trestného činu zvažuje rozhodujúce okolnosti vykonania činu vrátane určenia miesta a času spáchania činu, použitia zbrane, či iného prostriedku vhodného na usmrtenie obeť s cieľom, aby došlo k úspešnému vykonaniu činu, tzn. že si čin z hľadiska vykonania naplánuje. Nie je však potrebné, aby taký plán bol premyslený do najmenších detailov, postačí rámcové vymedzenie rozumných skutočností vykonania činu v predstave páchatela, ktoré následne môže byť pri samotnom uskutočňovaní doplňované, či menené

⁹ BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár – II. diel (§ 144–§ 440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 10–11.

¹⁰ *Ibid.*, s. 13.

¹¹ *Ibid.*, s. 14.

¹² BURDA, E. Vražda versus úkladná vražda a problematika eutanázie v rekodifikovanom Trestnom zákone. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2005, roč. 11, č. 12.

vzhľadom na konkrétne okolnosti prípadu a vývoj situácie. Vopred uvážená pobnútka sa vzťahuje nie len na samotné rozhodnutie, pri ktorom páchatel dopredu zvažuje všetky okolnosti svedčiace pre úmyselné usmrtenie tak aj proti nemu, ale zabraňuje i voľbu vhodných prostriedkov pre uskutočnenie spôsobu vykonania usmrtenia iného, pričom z hľadiska časového je tu určitý odstup od vlastného spôsobu spáchania trestného činu vraždy, pretože ide vo svojej podstate o naplánovanie vykonania takeého činu. Na druhej strane nie je vyžadovaná nejaká zvláštna rafinovanosť, detailné premyslenie celej situácie, rozplánovanie jednotlivých fáz útoku, ani zväčšenie všetkých do úvahy prichádzajúcich okolností, ale postačí i naplánovanie v podstate ‚primitívne‘ v závislosti na rozumovej úrovni páchatela, kedy taký páchatel dopredu zvažil podstatné okolnosti pre vykonanie činu. Nie je rozhodujúce, či vlastné naplánovanie bolo vykonané v takom rozsahu, ktorý zaisťuje úspešné usmrtenie iného, poprípade či konanie páchatela dospelo aspoň do štádia pokusu, pretože trestná je i príprava úkladnej vraždy s vopred uváženou pobnútka. Práve vyššie uvedeným sa úkladná vražda podľa § 144 ods. 1 Trestného zákona odlišuje od ‚klasickkej‘ vraždy podľa § 145 ods. 1 Trestného zákona, ktorej sa môže páchatel dopustiť napr. v zlosti, afekte, rozrušení, pri hádke, a teda bez predchádzajúceho zámeru – vopred uváženej pobnútky.⁴³

3 ÚMYSELNÉ USMRTENIE INÉHO V PODMIENKACH ČESKEJ REPUBLIKY

Ako už bolo v úvode načrtnuté, v rámci predkladaného príspevku sa autori zameriavajú na analýzu trestných činov pokrývajúcich a postihujúcich úmyselné usmrtenie iného v podmienkach Slovenskej republiky a Českej republiky. Výber krajín samozrejme nie je náhodný, nadväzuje na dlhé roky trvajúci spoločný právny vývoj, ktorý sa však rekodifikáciou trestného práva hmotného v tej ktorej krajine v niektorých aspektoch rozišiel, odlišil. Práve uvedené vytvára priam ideálny priestor na nastolenie horizontálnej komparácie s cieľom zhodnotenia tej ktorej úpravy, najmä s ohľadom na samotné znaky skutkových podstát predmetných trestných činov a na ich aplikačný dosah (resp. s tým súvisiace názory právnej praxe).

Logickým metodologickým krokom k samotnej komparácii je pochopiteľne analýza každej zo zvolených právnych úprav, pričom v ďalšom texte

¹³ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 2. 12. 2015, sp. zn. 3To 11/2015.

sa zameriame na úpravu trestných činov úmyselného usmrtenia iného v Českej republike.¹⁴

Z hľadiska základného náhľadu platí, že východisková právna úprava pre naše potreby je v rekodifikovanom zákone č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestní zákoník**“ alebo „**TrZ**“) obsiahnutá v prvej hlave zvláštni časti, a to v rámci skupiny trestných činov proti životu a zdraviu, konkrétne v prvom diele upravujúcim trestné činy proti životu. Trestné činy postihujúce prípady úmyselného usmrtenia iného sú konkrétne dva (pokiaľ teda z vyššie uvedených dôvodov neprihliadame na § 142 TrZ), a to trestný čin vraždy v zmysle § 140 TrZ¹⁵ a trestný čin

¹⁴ Autori aj na tomto mieste poukazujú na fakt, že s ohľadom na prípustný rozsah predkladaného príspevku neberú do úvahy (na účely následnej komparácie) trestný čin Vraždy novonarodeného dieťaťa matkou v zmysle § 146 TrZ a rovnako ani obdobu daného trestného činu v Trestním zákoníku, teda Vraždu novonarodeného dieťaťa matkou v zmysle § 142 TrZ. Hoci ide o trestné činy, ktoré svojou podstatou spadajú pod kategóriu trestných činov úmyselného usmrtenia iného (nepochybne v intenciách oboch kódexov trestného práva hmotného), vykazujú špecifické znaky, aspekty, ktorým sa nie je možné v predkladanom príspevku v požadovanej kvalite venovať. Osobitosťou je v týchto prípadoch špecifický predmet útoku, ktorým je novonarodené dieťa matky (samozrejme aj s ohľadom na iné stanovené kumulatívne podmienky).

¹⁵ Uvedené znie:

„Vražda

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

(2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.

(3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě,

c) na dítěti mladším patnácti let,

d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,

e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností,

f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího ke záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost ke etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

h) opětovně,

i) zplášt' surovým nebo trýznivým způsobem, nebo

j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pobutky.

(4) Příprava je trestná.“

zabití v zmysle § 141 TrZ¹⁶. Na prvý pohľad, prakticky s ohľadom na pomenovanie trestných činov (zatiaľ nie rovinu vecnú), môžeme uviesť, že česká právna úprava nerozlišuje trestné činy vraždy a obdoby úkladnej vraždy, rovnako tak môže zaujať fakt pomenovania jedného zo spomenutej kategórie trestných činov ako trestný čin zabití. Je nesporné, že sa spája určitá paralela s trestným činom zabitia v zmysle § 147 a § 148 TZ, ide však o prípad rovnakého pomenovania trestného činu, samotné obsahové nastavenie je však v oboch krajinách rozdielne. Základným diferenciačným kritériom je to, že trestný čin zabitia obsiahnutý v Trestnom zákone postihuje prípady nedbanlivostného spôsobenia cerebrálnej smrti, hoci ide svojou podstatou s ohľadom na konanie o úmyselný trestný čin.¹⁷

Ešte predtým ako sa dostaneme k vlastnej analýze vybraných trestných činov podľa českej úpravy, považuje za vhodné, s ohľadom na historické súvislosti, v krátkosti spomenúť aj úpravu trestných činov úmyselného usmrtienia iného v podmienkach zákona č. 141/1960 Sb. Trestní zákon (starý) v znení neskorších predpisov (ďalej len „**starý TZ**“ alebo „**starý Trestní zákon**“) účinného od 1. 1. 1962 do 31. 12. 2009. V samotnej podstate bolo spomenuté obsiahnuté v jednej skutkovej podstate trestného činu, v rámci

¹⁶ Uvedené znie:

„Zabití

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zvrženímobdného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě, nebo

c) na dítěti mladším patnácti let.“

¹⁷ K tomu pozri napr. BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná část. Komentár – II. díl (§ 144–§ 440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 53 a nasl. Ide o trestný čin s osobitnou povahou, kde nastavením skutkovej podstaty trestného činu môže byť aspoň jeden znak zavinený iba nedbanlivostne. Hoci sa pre zavinenie konania vyžaduje úmysel, pre zavinenie následku je to naopak nedbanlivosť. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že hoci ide nepopierateľne o trestný čin z kategórie úmyselných (o úmyselnom trestnom čine hovoríme vtedy, pokiaľ je aspoň jeho časť zavinená úmyselne, čo je v spojitosti s trestným činom zabitia podľa Trestného zákona splnené), nespadá do množiny trestných činov postihujúcich úmyselné usmrtenie iného.

tretného činu vraždy podľa § 219 starého TZ¹⁸ (obsiahnutého v siedmej hlave osobitnej časti v rámci tretných činov proti životu a zdraviu bez vnútornej diferenciacie do konkrétnych dielov). Možno konštatovať, že daná skutková podstata uvedeného tretného činu pretrvala v základnej báze po celú dobu účinnosti starého Tretného zákona a stala sa východiskom pre výstavbu základnej skutkovej podstaty tretného činu vraždy podľa § 140 rekodifikovaného Tretného zákoníka. Aj v relevantnej literatúre nájdeme názory,¹⁹ že mnohé tretné činy (kam možno zaradiť aj § 140 TrZ) si v rámci rekodifikácie nevyžadovali osobitné zásahy a zásadnejšie úpravy, a to s ohľadom na ich konzistentnosť a ich dlhodobé preverenie aplikačnou praxou, išlo skôr o proces revízie s ohľadom na rozvoj spoločenských vzťahov.

In concreto, tretný čin vraždy v zmysle § 140 TrZ (ako prvý z tretných činov postihujúcich úmyselné usmrtenie iného) je poruchovým tretným činom upraveným v rámci štyroch odstavcov (v texte budeme využívať termín odstavec pred termínom odsek všade tam, kde budeme pojednávať o českej právnej úprave), pričom pre účely príspevku majú elementárny význam prvé dva odstavce (odstavec 3 upravuje prípady kvalifikovanej skutkovej podstaty tretného činu vraždy vo vzťahu k odst. 1 a 2, odst. 4 kriminalizuje prípravu na takýto tretný čin a to z dôvodu znenia § 20 odst. 1, podľa ktorého je príprava tretná len pokiaľ to Tretní zákoník pri príslušnom tretnom čine vyslovene ustanovuje). Kým prvý odstavec § 140 TrZ je skutkovou podstatou základnou (obsahuje základné vyjadrenie znakov), odst. 2 predstavuje kvalifikovanú

18 Uvedené znie (znenie k 31. 12. 2009):

„Vražda

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.

(2) Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dvou nebo více osobách,

b) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem,

c) opětovně,

d) na těhotné ženě,

e) na osobě mladší než patnáct let,

f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,

g) na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo

b) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný tretný čin, anebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pobutky.“

19 Pozri napr. ŠAMAL, P. a kol. *Tretní zákoník. Komentář 2. díl* (§ 140–§ 421). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1451.

skutkovú podstatu trestného činu vraždy, nakoľko kvalifikačným znakom (resp. osobitne prít'azujúcou okolnosťou) je usmrtenie iného „s rozmyslom alebo po predchodzím uvážení“. Uvedené spojenie nielenže vyjadruje zvýšenie typovej závažnosti takéhoto konania, svojou podstatou nanajvyš pripomína vymedzenie úkladnej vraždy podľa § 144 Trestného zákona.

Pre komplexné poňatie problematiky (za účelom pochopenia dosahu predmetnej skutkovej podstaty) si dovoľíme uviesť aj zopár všeobecnejších poznámok. V prvom rade, objektom uvedeného trestného činu (uvedené platí zhodne aj pre trestný čin zabiti v zmysle § 141 TrZ) je ľudský život, resp. živý človek,²⁰ a to od momentu, kedy už dieťa nie je považované za ľudský plod (k tomu pozri B 2/1986-26, spravidla pôjde o začiatok pôrodu) až do momentu biologickej (ergo cerebrálnej) smrti mozgu, kedy je už obnovenie životných funkcií mozgu vylúčené (k tomu pozri R 41/1976). V súvislosti s uvedeným je vhodné povedať, že na rozdiel od slovenskej právnej úpravy (s odkazom na § 142 ods. 2 TZ) Trestní zákoník vyslovene neustanovuje, ako je potrebné v jeho intenciách vnímať obsah pojmu smrť, uvedené ponecháva na prístupy ustálenej praxe. Samotná podstata predmetného trestného činu je vyjadrená konaním, teda usmrtením iného (samozrejme v spojitosti s úmyselným zaviním), a to bez ohľadu na to, či išlo o jednorazové alebo postupné a v podstate dlhodobejšie konanie (uvedené môže mať dopad s ohľadom na určenie závažnosti skutku), do úvahy prichádza ako komisiívny, tak aj omisiívny druh konania (v rámci klasickej dikcie, a to porušením osobitnej povinnosti).

Zákonodarca v Českej republike teda prístúpil vo vzťahu k trestnému činu vraždy k určitej diferenciacii a rozhodol sa pre schému, kde k základnej skutkovej podstate vraždy (v zmysle § 140 odst. 1 TrZ) pristupuje jedna kvalifikovaná skutková podstata (§ 140 odst. 2 TrZ, teda stále v rámci trestného činu vraždy) a jedna privilegovaná skutková podstata (konkrétne v zmysle § 141 TrZ – trestný čin zabiti). V ďalšom texte sa pozrieme práve na to, akým spôsobom uvedené skutkové podstaty Trestní zákoník rozlišuje, resp. čo je vnímané ako diferenciacné kritérium. Pokiaľ nazrieme na § 140 odst. 1 TrZ, uvedená skutková podstata je vyjadrená pomerne jednoduchým,

²⁰ Aj v týchto prípadoch bude takýto trestný čin spáchaný na mŕtvom človeku vnímaný len ako pokus trestného činu vraždy za podmienok aplikačného nastavenia pozitívneho skutkového omylu.

ale o to výstižnejším spôsobom, prostredníctvom spojenia „kto iného úmyselne usmrť“. Uvedeným je vystihnutá podstata trestného činu vraždy (a to nie len v podmienkach Českej republiky) v základnej skutkovej podstate, práve na uvedenom vymedzení je kvalifikovaná a privilegovaná skutková podstata trestného činu vyskladaná. Odst. 1 naposledy spomenutého ustanovenia vyjadruje konanie páchatel'a na základe náhlej myšlienkovej operácie. Postihovanie úmyselného usmrtenia iného len prostredníctvom takéhoto všeobecného vymedzenia by nedokázalo pružne reagovať na rozličnú mieru spôsobenia následku, práve z uvedeného dôvodu je zahrnutie kvalifikovanej a privilegovanej skutkovej podstaty nanajvyš odôvodniteľné. Zákonodarca vyjadril svoj záujem na diferencovaní prípadov, kedy došlo k úmyselnému usmrteniu iného v spojitosti s predchádzajúcim premyslením alebo uvážením vyššej kvality (terminológia Trestného zákoníka „s rozmyslom alebo po predchodzím uvážení“ – ide o tzv. premeditáciu) alebo na druhej strane s ohľadom na náhle pohnutie mysle, napríklad v spojitosti s afektom alebo s tým podobným stavom.²¹ V prípadoch pre nás relevantných trestných činov môže byť subjektom ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba.

S ohľadom na uvedené je o to zaujímavejší pohľad na § 140 odst. 2 TrZ, teda kvalifikovanú skutkovú podstatu vraždy. Ide o trestný čin (resp. skutkovú podstatu), ktorý bol do Trestného zákoníka inkorporovaný v spojitosti s rekodifikáciou primárne ako odpoveď na požiadavky aplikačnej praxe (a to s ohľadom na maximálnu individualizáciu a diferenciaciu konaní páchatel'ov s ohľadom na kvalitu ich zavinenia spočívajúceho v úmysle). Hoci by bolo možné namietat', že takéto vymedzenie kvalifikovanej skutkovej podstaty nie je úplne súladné so zaužívanou legislatívnou technikou (dôvodom pre uvedené konštatovanie je chýbajúci odkaz na odst. 1, uvedené však nemá absolútne žiadny význam vo vzťahu k použiteľnosti v praxi), nepochybne ide o kvalifikovanú skutkovú podstatu, kde kvalifikačným znakom (zvyšujúcim typovú závažnosť konania) je prístupujúce premyslenie alebo predchádzajúce uváženie určitej kvalitatívnej úrovne. Táto osobitne prítážujúca okolnosť je dôvodom pre zvýšenie závažnosti, čo sa odráža aj v sadzbe trestu odňatia slobody. Práve uvedené by malo v predmetnom príspevku

²¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář 2. díl* (§ 140–§ 421). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1463.

slúžiť na naplnenie základného úmyslu autorov, a to poukázanie na rozhodujúci význam miery úmyselného spôsobenia následku (teda koncept, ktorý by mal byť odzrkadlený v právnych poriadkoch štátov, otázka však spočíva v tom, aké nastavenie je to najvhodnejšie).

V rámci uvedeného môžeme konštatovať, že spojením „*usmrtienie iného s rozmyslom alebo po predchádzajúcom uvážení*“ (tzv. premeditácia v širšom zmysle slova) nie je konštruovaný osobitný druh úmyslu, ide „len“ o kvalifikačný znak, ktorého vymedzenie však Trestní zákoník neobsahuje. Zostáva teda na doktríne trestného práva (prípadne na judikatúre), aby uvedené vymedzila a stanovila prakticky právne neurčenému pojmu (ktorý dokonca trestné právo presahuje) hranice. V základnom význame slova je pod uvedeným potrebné vnímať osobitnú kvalifikačnú okolnosť, ktorá je vystavaná na súlade dvojice kauzálne spojených zložiek, úvahy páchatel'a a z toho prameniaceho úmyslu.²² Samotný pojem premeditácia nie je v podmienkach trestného práva v doktríne Slovenskej republiky pojmom až tak pertraktovaným, vyskytuje sa pomerne zriedka,²³ v českej doktríne ide elementárny základ celej koncepcie. V slovenskom ekvivalente môžeme hovoriť o určitej predbežnej úvahe, o rozmýšľaní, pomôcť si môžeme predovšetkým poznatkami psychológie o rozhodovacej a realizačnej etape vôľového konania, pričom premeditácia aklimatizovaná na podmienky trestného práva sa primárne spája s fázou rozhodovacou.²⁴ V porovnaní s afektom (v zmysle prudkého procesu) je rozhodujúcim prvkom danosť uváženeho myšlienkového procesu páchatel'a.

Trestní zákoník svojou dikciou premeditáciu diferencuje, na jednej strane pracuje s alternatívou rozmyslu (akejsi reflexie), na strane druhej akceptuje význam predchádzajúceho uváženia (kde ide v samotnej podstate o premeditáciu v užšom zmysle slova). Uvedené eventuality sú potom súrodopravené v spomenutom odst. 2. Jednotiacim prvkom v rôznorodosti je fakt, že kreovaniu priameho úmyslu spravidla predchádzajú. Tým vlastne

²² Ibid., s. 1466.

²³ K tomu pozri napr. DZIAKOVÁ, D. Premeditácia úkladnej vraždy a jej úskalia. *EPI Právne systémy* [online]. [cit. 28. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Premeditacia-ukladnej-vrazdy-a-jej-uskalia.htm>

²⁴ Je to v podstate vedomá psychická činnosť páchatel'a, ktorý pracuje nie len že vedome, ale berúc do úvahy všetky možné a prípustné alternatívy vývoja objektívnej reality. K tomu pozri napr. HATÁLA, V. *Motív a trestný čin*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1968, s. 216.

pristupuje k samotnému zavineniu (nemodifikuje ho na novú formu, len charakterizuje proces rozhodovania páchatel'a zvláštnej kvality, práve v nej má zavinenie s ohľadom na svoju podstatu svoj zárodok, je prípustná ako vo vzťahu k priamemu, tak aj nepriamemu úmyslu) a zvyšuje závažnosť konania (ergo robí závažnejším aj zavinenie samotné). Autori poukazujú predovšetkým na vyššiu mieru racionálnej kontroly páchatel'a.²⁵

Rozmysel (v českej terminológii „rozmysl“, resp. reflexia) vyjadruje kvalifikovanú formu úmyslu, v rámci ktorej páchatel' svoje konanie v rámci myšlienkových pochodov zvažuje a až na základe takéhoto ideového a psychického procesu svoj úmysel zrealizuje a iného usmrť. V uvedenom je viditeľný rozdiel v porovnaní s náhlym rozhodnutím niekoho usmrť (hoci stále v rovine úmyselného konania). Z hľadiska kvantitatívneho rozumie doktrína uvedené predovšetkým ako procesy krátko trvania (nájdeme dokonca vymedzenie na „procesy veľmi krátko trvania“) a hoci páchatel' koná v súvislosti s rozmyslom uvážene, ešte nemá dané správanie aspekt predchádzajúceho uváženia (v intenciách ako ho vníma Trestní zákoník). Obsahovo pôjde predovšetkým o zváženie a hodnotenie okolností svojho potenciálneho konania, zjednodušene plánovitosť činu.²⁶ Diferenciačným kritériom, ktoré posúva takéto konanie mimo základnej skutkovej podstaty trestného činu vraždy je rozumová kontrola páchatel'a nad svojím konaním (hoci je kvalitatívne nižšia ako racionálna kontrola v prípade predchádzajúceho uváženia),²⁷ ktorá má stanovený cieľ a zmysel. Ak takáto racionálna kontrola absentuje, stále môže ísť o prípad úmyselného usmrtenia iného, napr. v súvislosti s určitým afektívnym stavom, podnetom. Takýto afekt však nemá relevanciu, pokiaľ bol kreovaný na základe určitej skutočnosti v priebehu páchania trestného činu, pokiaľ je daný až po rozvinutí myšlienkového procesu reflexie, resp. predchádzajúceho uváženia, u páchatel'a.²⁸

²⁵ HOŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In: *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10.

²⁶ Bližšie k obsahovému vymedzeniu pozri ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář 2. díl* (§ 140–§ 421). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1467.

²⁷ Reflexia v zmysle uvedeného teda koniec koncov nevyžaduje podrobné rozvažovacie procesy v súvislosti s plánovaním činu. K tomu pozri OŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In: *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10.

²⁸ Osobitne je však potrebné vnímať prípady v doktríne známe ako „afektívna pripravenosť k činu“ alebo „prípady tzv. poslednej rozpravy“. K tomu pozri ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář 2. díl* (§ 140 – § 421). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1469.

Druhou alternatívou v zmysle § 140 odst. 2 TrZ je danosť predchádzajúceho uváženia. Je charakterizované dopredu vykonaním zvážením rozhodujúcich okolností spáchania a prevedenia činu (s ohľadom na aspekty miesta, času, prostriedkov), aplikačná prax nevyžaduje striktné a nemenné zmýšľanie, postačujú aj hrubé línie k skutočnostiam, ktoré je možné vnímať ako rozhodujúce. Tento proces je závislý nie len od spomenutých okolností, ale nepochybne prísne aj od rozumovej kapacity páchatel'a.

Trestný čin zabití v zmysle § 141 TrZ predstavuje, ako sme už spomenuli, privilegovanú skutkovú podstatu v spojitosti s trestným činom vraždy, pričom „zmierňujúcim aspektom“ majúci význam vo vzťahu k závažnosti je spáchanie takéhoto trestného činu (teda úmyselné usmrtenie iného) v „silnom rozrušení ze strachu, úleku, zmatku alebo jiného omluviteľného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“. Zákonodarca uvedeným prístupom reagoval na požiadavky praxe, aby bolo možné takéto spoločensky menej škodlivé (alternatívne je možné použiť menej závažné) od prípadov závažnejších odlišiť a postihovať ich prostredníctvom privilegovanej skutkovej podstaty. Takáto prax je pomerne zaužívaná v iných štátoch (pre Českú republiku geopoliticky blízkych), napríklad v Poľsku, Rakúsku či Švajčiarsku, doktrína poukazovala primárne na vyššiu adresnosť. Nemožno však povedať, že zákonodarca by v Trestníom zákonníku jednoducho opísal úpravu v iných štátoch, novinkou je napríklad to, že predchádzajúce zavržutiahodné konanie poškodeného je samostatnou privilegovanou okolnosťou bez potreby naviazania na stav afektu či tomu obdobného stavu.

Na základe dikcie zákona boli konštruované dve základné skupiny privilegovaných okolností. Kým na jednej strane hovoríme o tých okolnostiach, ktoré sú združené pod pojmom afektdelikt, pokiaľ majú svoj základ v silnom rozrušení majúcom základ v ospravedlniteľnom pohnutí mysle (zákonodarca využíva demonštratívny výpočet prostredníctvom spojenia „... a iné ospravedlniteľné pohnutia mysle“), na strane druhej sú to prípady majúce podstatu v provokačnom konaní zo strany poškodeného. Prax do rekodifikácie bola vystavaná na tom, že tieto okolnosti, ktoré nepochybne mali privilegovanú povahu, boli prakticky potlačené následkom, teda že nastala smrť na základe úmyselného konania iného (teda nerešpektujúc osobitosti).

Ani v danom prípade nie je zavinenie vo forme úmyslu potlačené, modifikované do nejakej novej podoby, je len privilegizované subjektívnymi stavmi na strane páchatel'a.

Aj v rámci daných alternatív platí, že obsah pojmu nie je naplnený prostredníctvom výkladových ustanovení Trestného zákonníka, vychádzame teda z prístupov doktríny, v rámci spomenutého náuka trestného práva rovnako využíva poznatky iných odvetví. Prvá množina prípadov, tzv. afektstavy, majú svoj základ v strachu, v zľaknutí či v zmätku, ako sme už naznačili, táto množina je rozšírená vymedzením „...alebo iné ospravedlniteľné pohnutia mysle“, predmetnému dáva obsah pochopiteľne predovšetkým aplikačná prax.²⁹ Osobitne považujeme za dôležité priblížiť využitie pojmu „ospravedlniteľné pohnutia mysle“, uvedené sa totiž vzťahuje rovnako na všetky druhy afektstavov. Zákonodarca poukazuje predovšetkým na fakt, že nejde o okolnosti, ktoré by ospravedlňovali páchatel'a v miere absolútnej,³⁰ význam je viditeľný v požadovanom zhovievavostnom nahliadaní na takéto prípady, čo sa odráža v nižšej trestnej sadzbe. Na strane druhej, pod zavrnutiahodným konaním poškodeného je potrebné vnímať konanie v príkrom rozpore s pravidlami morálky. V praxi pôjde predovšetkým podľa nášho názoru o situácie úmyselného usmrtenia osoby, ktorá dlhodobo či už psychicky alebo fyzicky týrala páchatel'a (prípadne ho sexuálne alebo iným spôsobom zneužívala). Domnievame sa, že právna prax by mala predovšetkým dohliadať na to, aby uvedené ustanovenie nebolo vykladané v rozpore so záujmom zákonodarcu, teda aby bolo vnímané nanajvýš reštriktívne a proporciálne k zásahu do chráneného záujmu. Je nevyhnutné, aby medzi konaním poškodeného, ktoré vykazuje prvky konania zavrnutiahodného, a medzi konaním páchatel'a (teda úmyselným usmrtením iného), bola založená

²⁹ Môže ísť aj o súcit, žiaľ či smútok, aplikačnou praxou sú rovnako akceptované prípady pocity neriešiteľnosti či bezvýchodiskovosti napríklad z dlhodobých vzťahov. K naplneniu tohto pojmu odkazujeme na ŠÁMAL, P. a kol. *Trestný zákoník. Komentár 2. diel (§ 140–§ 421)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1491 a nasl.; rovnako tak R 14/2011; Situácie, ktoré majú svoj základ v hneve (k tomu pozri TR NS 73/2011-T 1365), prípadne v pozitívnej návykovej látke (v spojitosti s drogami pozri), do danej kategórie nespádajú.

³⁰ Zaujímavá je určitá podobnosť s okolnosťami, ktoré využíva slovenský zákonodarca v prípade § 25 ods. 3 TZ v spojitosti s neproporciálnou nutnou obranou ak osoba odvracajúca útok „konala v silnom rozrušení spôsobenom útokom, najmä v dôsledku zmätku, strachu alebo zľaknutia“. Ide však len o obdobný výpočet okolností s úplne rozdielnymi dopadmi.

príčinnosť, teda že konanie poškodeného predstavuje zásadnú pohnútku pre páchatel'a. Nie je prípustné, aby bola ako ospravedlňujúca pohnúтка vnímaná situácia, kedy došlo k zavrhnutiahodnému konaniu poškodeného len na základe provokácie páchatel'a. Obdobné chápanie je potom vlastné aj pre výklad § 146a TrZ. Hoci neplatí v každom jednom prípade, že afektstav vplýva na pričetnosť páchatel'a, dovoľíme si tvrdiť, aj s ohľadom na rozhodovacia prax, že určitým spôsobom má vždy význam v relácii k zúženiu vedomia páchatel'a (resp. k oslabeniu jeho psychických zábran), v konečnom dôsledku má vplyv na jeho schopnosti konať racionálne.³¹

V spojitosti s úpravou úmyselného usmrtenia iného v intenciách Trestného zákoníka je aj zákonodarcom zamýšľaná úprava (ešte v čase rekodifikácie) usmrtenia z dôvodu eutanázie. Podľa stavu de lege lata, vzhľadom na fakt, že ide o nanajvyš citlivú tému, doktrína poukazuje na fakt, že je osobitne potrebné posudzovať hraničné kritériá, či ide o vraždu podľa § 140 odst. 1 TrZ alebo je možné pre posúdenie takéhoto jednania využiť ustanovenie § 141 TrZ, teda trestného činu zabitia. Iné možnosti nám v podstate Trestný zákoník nedáva. Preto je zaujímavý pohľad do návrhu rekodifikovaného Trestného zákoníka, v rámci ktorého bola v legislatívnom znení pripravená aj privilegovaná skutková podstata trestného činu „usmrtení na žiadosť“ (pôvodne § 118, neskôr § 115 návrhu osnovy), a to dokonca v dvoch variantoch. Prvý z nich bol koncipovaný tak, že na trest odňatia slobody 1 až 8 rokov sa potrestá ten, kto iného z ospravedlniteľnej pohnútky usmrtil na jeho vlastnú vážne mienenú a naliehavú žiadosť. Druhý variant zase spočíval v usmrtení nevyliciteľne chorej osoby (trpiacej somatickou chorobou) na jeho vážne miernenú a naliehavú žiadosť (spolu s legislatívnym vymedzením predmetného spojenia³²), s rovnakou sadzbou trestu odňatia slobody. V neskoršom priebehu legislatívneho procesu bol zvolený za využiteľnejší druhý prístup (vzhľadom na záujem na presnosti a určitosti skutkových podstát), ktorý bol podstatne užšie koncipovaný (a bol doplnený o pohnútku „zo súcitu“). Zároveň platí, že sadzba trestu odňatia slobody bola stanovená formuláciou „až na 6 rokov“. Aj takto koncipované znenie však

³¹ K tomu pozri R 14/2011.

³² Uvedené znelo: „... vážně míněnou a naléhavou žádostí rozumí svobodný a určitý projev vůle osoby starší osmnácti let, která není zřehavena ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům a není stížena duševní poruchou, jednoznačně a důrazně směřující k jejímu vlastnímu usmrcení“.

bolo po zamietnutí Senátom Parlamentu Českej republiky z návrhu rekodifikovaného Trestního zákoníka vyňaté.

4 ZÁVER

Na záver možno len uviesť, že našim cieľom nebolo detailne hodnotiť porovnávanú právnu úpravu, či nebodaj dospieť k výsledku, ktorá právna úprava je vhodnejšia. Naopak, kriticky a vo vzájomných súvislostiach sme tieto odlišné zákonné znenia podrobili detailnému rozboru, čo považujeme za prínosné. Na základe uvedeného sme poukázali na pozitívne, ako aj negatívne atribúty tej ktorej právnej úpravy a v neposlednom rade navrhli možné riešenia s ohľadom na problematickú aplikáciu niektorých ustanovení. V článku sme sa snažili priblížiť čitateľovi vývoj zákonnej úpravy úmyselných trestných činov s následkom smrti a jeho výsledok v Slovenskej republike a v Českej republike, pričom tak ako bolo spomenuté v úvode, v značnej časti sa trestná politika oboch štátov nachádzala na spoločnej trati. Prípadný ďalší vývoj v predmetnej oblasti bude nepochybne zaujímavé sledovať aj naďalej. Považujeme za potrebné však na záver dodať, že z pohľadu autorského kolektívu právna úprava Českej republiky môže v niektorých otázkach predstavovať inšpiráciu pre právnu úpravu Slovenskej republiky v tejto oblasti.

Literature

- BURDA, E. Vražda versus úkladná vražda a problematika eutanázie v rekodifikovanom Trestnom zákone. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 2005, roč. 11, č. 12. ISSN 1335-1079.
- BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár – II. diel (§ 144–§ 440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
- DZIAKOVÁ, D. Premeditácia úkladnej vraždy a jej úskalí. *EPI Právne systémy* [online]. [cit. 28. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Premeditacia-ukladnej-vrazdy-a-jej-uskalia.htm>
- HATALA, V. *Motív a trestný čin*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1968, 285 s. ISBN 80-8904-769-6.

HOŘÁK, J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. In: *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10. ISSN 1210-6348.

R 14/2011 (Nejvyšší soud ČR, 29 NSČR 30/2009, 29. 4. 2010).

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 2. 12. 2015, sp. zn. 3To 11/2015.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář 2. díl (§ 140–§ 421)*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

TR NS ČR 73/2011-T 1365.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. 11. 1996, sp. zn. 7To 12/96.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. 1. 2003, sp. zn. To 6/02.

Contact – e-mail

kovac220@uniba.sk; stanislav.mibalik@flaw.uniba.sk; filip.vincent@uniba.sk

Trestné činy proti životu a zdraviu v rozhodovacej činnosti súdov¹

Miroslava Vráblová

Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zameriava na kriminologické a trestnoprávne aspekty trestných činov proti životu a zdraviu. Autorka analyzuje výskyt násilnej kriminality v Slovenskej republike v období rokov 1989 až 2018. Predmetom príspevku je rozhodovacia činnosť súdov v trestných veciach najčastejšie páchaných násilných trestných činov, najmä pokiaľ ide o využitie väzby a jej náhrad, ako aj otázku sankčnej politiky uplatňovanú voči páchatel'om násilnej kriminality.

Keywords in original language

Násilná kriminalita; Sankčná politika; Väzba; Náhrada väzby; Vražda; Lúpež; Ublíženie na zdraví.

Abstract

The paper focuses on crimes against life and health from criminological and penal point of view. The Author analyses the occurrence of violent crime in the Slovak Republic between 2008 and 2018. The subject of the paper is the decision-making activity of courts in criminal cases of the most frequently committed violent crimes, in particular as regards the use of custody and its replacements, as well as the issue of sanctions policy against perpetrators of violent crime.

Keywords

Violent Crime; Sanction Policy; Custody; Alternatives of Custody; Murder; Robbery; Bodily Harm.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0106.

1 ÚVOD

Násilná kriminalita patrí k najzávažnejším druhom kriminality. Občania tento druh kriminality veľmi pozorne vnímajú, pretože významnou mierou ovplyvňuje ich pocit bezpečia a úroveň strachu. Odzrkadlenie záujmu spoločnosti o túto otázku zachytávajú aj slovenské masmédiá, ktoré venujú prejavom násilia medzi občanmi (prípacom násilnej kriminality) značnú pozornosť. Odborná verejnosť koncentruje svoj záujem na nástroje právnej ochrany života a zdravia. Snaha o ochranu tak významného chráneného záujmu, akým je život a zdravie človeka, jeho telesná integrita, sa odráža aj v rozhodovacej činnosti súdov.

Ťažiskom tohto príspevku je pohľad na rozhodovaciu činnosť súdov v trestných veciach proti životu a zdraviu, konkrétne rozhodovanie súdov o väzbe a využití možností náhrady väzby, ako aj rozhodovanie súdov v otázke ukladania trestov, teda uplatňovanie sankčnej politiky voči páchatelom násilnej kriminality. Predmetom analýzy rozhodovacej činnosti súdov boli najzávažnejšie násilné trestné činy – úkladná vražda, vražda, ďalej najpočetnejšie páchané trestné činy – úmyselné ublíženie na zdraví, lúpež a trestné činy, ktoré sú dlhodobo predmetom záujmu a vyvolávajú zvýšený záujem odbornej a laickej verejnosti – týranie blízkej osoby a zverenej osoby a nebezpečné vyhrážanie.

Generálny prokurátor Slovenskej republiky, Jaromír Čižnár, v nedávnej minulosti kritizoval orgány činné v trestnom konaní a súdy za nedostatočnú ochranu obetí týrania, apeloval, aby príslušné orgány nepodceňovali prvotné oznámenia obetí, naliehal, aby bola zabezpečená ochrana obetí pred osobami podozrivými z trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, nebezpečného vyhrážania.²

Významným teoreticko-metodologickým východiskom skúmanej problematiky je kriminologická analýza násilnej kriminality v Slovenskej republike. Ústredný pojem „*násilná kriminalita*“ je kriminologickým pojmom, nie pojmom právnym. V odbornej literatúre nie je jednotná definícia tohto pojmu. Novotný a Zapletal vnímajú násilnú kriminalitu ako útoky proti fyzickej alebo psychickej integrite človeka v zmysle úmyselného použitia fyzického násilia,

2 TÓDOVÁ, M. Polícia žene po vyhrážkach nie vždy pomôže ani ju neochráni, vie to aj Čižnár. *Denník N* [online]. 18. 1. 2016 [cit. 20. 11. 2019]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/346400/policia-zene-vzdy-nepomozje-ju-neochrani-vie-aj-ciznar/>

resp. hrozby násilia voči osobe.³ Netík definuje násilnú trestnú činnosť ako trestnú činnosť, ktorej významnou charakteristikou je fyzické poškodenie či usmrtenie konkrétnej osoby (osôb), event. prítomnosť zámeru takýto následok spôsobiť (pokus).⁴ Anglická a americká kriminologická literatúra používa pojem „*violent crime*“. Pod násilnou kriminalitou chápe útoky na zdravie osoby, resp. viacerých osôb od iných osôb, ktoré sú zákonom zakázané a ich spáchanie je trestné.⁵ Z právneho hľadiska je násilie chápané cez širokú škálu kategórií trestných činov zoradených podľa zdanlivo väčšej alebo menšej závažnosti. Slovenský trestný zákon neuvádza trestné činy násilnej povahy ako jednu skupinu. Násilné trestné činy sú roztrúsené vo viacerých hlavách osobitnej časti trestného zákona.

Pri popise o rozsahu skúmanej kriminality vychádzame z policajnej štatistiky. Súhlasíme s Váľkovou a Kuchtom, že práve policajné štatistiky podávajú najpresnejší obraz o stave kriminality, nakoľko policajné štatistiky obsahujú informácie o všetkých (políciou registrovaných) trestných činoch, resp. činoch inak trestných, bez ohľadu na to, či bol zistený a trestne stíhaný páchatel'.⁶

Na základe oficiálnych štatistických údajov Ministerstva vnútra SR možno konštatovať, že stav násilnej kriminality v roku 2018 bol 5 781 registrovaných trestných činov, čo predstavovalo 9 % z celkovej kriminality.⁷ Pokiaľ ide o počet registrovaných násilných trestných činov a ich podiel na násilnej kriminalite, v roku 2018 bolo spáchaných 67 vražd (1,6 %), 1 599 úmyselného ublíženia na zdraví (28 %), 475 lúpeží (8,21 %), 423 týraní blízkej osoby a zverejnej osoby (7,31 %) a 1 878 prípadov nebezpečného vyhrážania (32,5 %).

Z dlhodobého hľadiska sledujeme vývoj násilnej kriminality v horizonte troch desaťročí. Násilná kriminalita mala od roku 1989 stúpajúce tendencie až do roku 2002, kedy kulminovala na hodnote zistených 15 020 násilných

³ NOVOTNÝ, O., J. ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 283.

⁴ NETÍK, K. Násilná kriminalita. In: VÁLKOVÁ, H., J. KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s., s. 455.

⁵ GETZEL, G. S. (ed.). *Violence: Prevention and Treatment in Gross*. New York: Haworth, 1988, s. 108; MAGUIRE, M., R. MORGAN a R. REINER. *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press, 1994; DIANIŠKA, G., T. STRÉMY, M. VRÁBLOVÁ a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016.

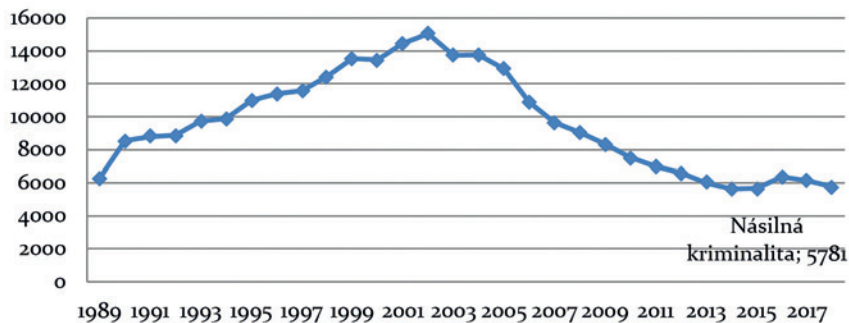
⁶ VÁLKOVÁ, H., J. KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 140.

⁷ Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2018. *Ministerstvo vnútra SR* [online]. [cit. 20. 11. 2019]. Dostupné na http://www.minv.sk/?statistika_kriminality_2018_csv/

trestných činov. V období rokov 1989 až 2002 bol zaznamenaný najvyšší medziročný nárast spáchaných násilných trestných činov v rokoch 1990, 1995 a 1999. V rokoch 2003 až 2015 boli zaznamenané klesajúce tendencie násilnej kriminality s výnimkou rokov 2004 a 2015. V nasledujúcich rokoch došlo k miernemu nárastu počtu násilných trestných činov. Z dlhodobého hľadiska však môžeme konštatovať, že došlo k zhruba 40 % poklesu násilnej kriminality v roku 2018 (5 781 násilných trestných činov) v porovnaní s rokom 1993 (9 722 násilných trestných činov). Na strane druhej v roku 2018 predstavovala násilná kriminalita 9 % z celkovej kriminality, kým v roku 1993 bol jej podiel na úrovni 6,6 %.

Z hľadiska kriminálnej geografie najvyšší index násilnej kriminality mal v roku 2018 Banskobystrický kraj, nasledoval Trnavský, Nitriansky a Košický kraj. Najnižšia miera násilnej kriminality v prepočte na počet obyvateľov bola v Prešovskom kraji.

Graf č. 1: Vývoj násilnej kriminality v Slovenskej republike v rokoch 1989 až 2018

Zdroj: Štatistické údaje Ministerstva vnútra SR. Dostupné z: <http://www.min.v.sk>

2 ROZHODOVACIA ČINNOSŤ TRESTNÝCH SÚDOV – VÄZBA

Väzba predstavuje najzávažnejší zásah do života človeka, ktorý sa zásadným spôsobom dotýka osobnej slobody jednotlivca. Vo všeobecnosti je väzba definovaná ako inštitút trestného konania, aplikáciou ktorého je obvinený na základe rozhodnutia oprávneného orgánu dočasne obmedzený

na osobnej slobode, aby mu bolo zabránené vyhýbať sa trestnému stíhaniu alebo trestu tým, že ujde alebo sa bude skrývať; zabránené v neprípustnom pôsobení na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inom marení objasňovania skutočností závažných pre trestné stíhanie alebo zabránené v pokračovaní v trestnej činnosti.

Je to zaist'ovací inštitút, z ktorého vyplýva zaist'ovací charakter, teda nie sankčný ani výchovný. Väzba je výnimočným opatrením a nie je na mieste, ak by bola príliš prísny zaist'ovacím opatrením s prihliadnutím na závažnosť trestného činu a očakávaný trest, tak ani v prípadoch, ak je možné prijatie niektorého inštitútu nahradzujúceho väzbu. Na jednej strane stojí požiadavka verejného záujmu odôvodňujúca a ospravedlňujúca vzatie obvineného do väzby, na strane druhej je požiadavka záujmu zachovania zásady prezumpcie neviny, a s tým spojené právo na osobnú slobodu zaručené ústavou. **V záujme ochrany života a zdravia, ktoré sú násilnými trestnými činmi zasiahnuté, súdy často dôvodlia v otázke väzby požiadavkou verejného záujmu, ktorý odôvodňuje a ospravedlňuje vzatie obvineného do väzby.**

V rozhodnutiach súdov, ktorým súd rozhodol o tom, že berie obvineného do väzby, často súdy poukazujú na **uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 8. marca 2012, sp. zn. 5Tost 7/2012**. Záver súdu o existencii dôvodov väzby nie je a ani nemôže byť založený na absolútnej istote. Požiadavka istoty bez dôvodných pochybností sa vyžaduje a je aj nutná pri meritórnom rozhodnutí (t. j. o vine), ale vo väčšine prípadov nie je reálna pri rozhodovaní o väzbe. Samozrejme nemôže ísť o akési hmlisté a konkrétnymi skutočnosťami dostatočne neodôvodnené podozrenie, pretože by to kontrastovalo s požiadavkou chrániť právo na osobnú slobodu obvineného zaručenú čl. 17 Ústavy SR. Výklad pojmu „konkrétna skutočnosť“ je vecou súdu, ktorý na základe skutkových okolností a dôkaznej situácie posúdi, či vzatie obvineného do väzby je nevyhnutným opatrením na dosiahnutie účelu trestného konania a či tento účel nemožno dosiahnuť inak.

Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti SR zachytávajú počet osôb vo väzbe v prípravnom konaní za vybrané násilné trestné činy v sledovanom období rokov 2014 až 2018. Z uvedených údajov sú zrejme rastúce tendencie počtu väznených osôb v všetkých trestných činoch, s výnimkou úkladnej vraždy. Najvýraznejší nárast väznených osôb bol zaznamenaný u obvinených

za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby a trestný čin nebezpečného vyhrážania. Početnosť väznených osôb súvisí práve so závažnosťou trestných činov, nakoľko ide v prevažnej miere o zločiny⁸ a obzvlášť závažné zločiny⁹, s výnimkou ľahkého ublíženia na zdraví a nebezpečného vyhrážania, ako aj so zvýšeným záujmom spoločnosti na ochrane života, zdravia a rodiny. Z vybraných násilných trestných činov bolo v roku 2018 najviac väznených osôb za trestný čin nebezpečného vyhrážania, až 21,9 % z celkového počtu väznených osôb (3 304 osôb vo väzbe). Inými slovami každý piaty obvinený vo väzbe bol väzobne stíhaný za tento trestný čin. Z hľadiska podielu väznených osôb za vybrané násilné trestné činy na celkovom počte väznených osôb je druhým najpočetnejším trestný čin lúpeže (5,8 %). Prekvapivým zistením bol nárast počtu väznených osôb za ublíženie na zdraví (prečín¹⁰) (2,9 %), kedy dochádza len k „ľahkému“ ublíženiu na zdraví.

Tabuľka č. 1: Počet osôb vo väzbe v prípravnom konaní za vybrané trestné činy v období rokov 2014 až 2018

	Väzba v prípravnom konaní					% z väznených osôb 2018
	2014	2015	2016	2017	2018	
Úkladná vražda	4	3	4	1	1	0,003
Vražda	24	21	18	22	87	2,6
Ublíženie na zdraví – ťažká ujma na zdraví	45	47	42	39	69	2,1
Ublíženie na zdraví	44	42	37	69	96	2,9
Lúpež	188	133	142	145	190	5,8
Týranie blízkej osoby a zverenej osoby	50	47	79	94	121	3,7
Nebezpečné vyhrážanie	248	377	529	625	723	21,9

Zdroj: Vlastné spracovanie štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti SR

- ⁸ Podľa § 11 ods. 1 Trestného zákona zločin je úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov.
- ⁹ Podľa § 11 ods. 3 Trestného zákona zločin, za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov, sa považuje za obzvlášť závažný.
- ¹⁰ Podľa § 10 ods. 1 prečín je a) trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo b) úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov.

2.1 Rozhodovacia činnosť trestných súdov – využitie náhrad väzby

V Trestnom poriadku existujú tri druhy opatrení, ktorými je možné nahradiť väzbu: záruka za ďalšie správanie obvineného, ktorú môže ponúknuť záujmové združenie občanov¹¹ alebo dôveryhodná osoba¹² (§ 80 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku), písomný sľub, ktorý môže dať osobne len obvinený (§ 80 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku), peňažná záruka, ktorú môže zložiť obvinený alebo iná osoba (§ 81 Trestného poriadku). Osobitným prostriedkom náhrady väzby je dohľad probačného a mediačného úradníka. **Opatrenia nahradzujúce väzbu je možné uplatniť jednotlivo alebo vedľa seba, v praxi sa tieto tri opatrenia spravidla nekumulujú.**

Judikatúra ústavného súdu definovala pojem „záruka“ a zdôraznila prednosť jej využitia pred pokračovaním väzby (**I. ÚS 239/04, II. ÚS 38/05, II. ÚS 60/08, I. ÚS 540/2013, II. ÚS 885/2014**). Pokiaľ ide o výklad samotného pojmu „záruka“ v zmysle čl. 5 ods. 3 dohovoru, z doterajšej judikatúry EŠLP možno vyvodiť, že má autonómny obsah, ktorý je nezávislý od terminológie používanej vo vnútroštátnom práve. **Zárukou treba rozumieť akýkoľvek prostriedok prípustný podľa vnútroštátneho práva, ktorý je miernejší ako obmedzenie osobnej slobody a ktorý je zároveň spôsobilý zabezpečiť účasť obvineného na pojednávaní.**

Článok 5 ods. 3 Dohovoru síce nepriznáva jednotlivcovi absolútne právo byť prepustený na záruku, ale umožňuje mu žiadať o prepustenie na slobodu s poskytnutím záruky. Súdnym orgánom vzniká v tejto súvislosti povinnosť zvážiť, či sa poskytnutím určitej záruky dosiahne rovnaký účel, aký bol sledovaný vzatím osoby do vyšetrovacej väzby.

Právny poriadok Slovenskej republiky pozná štyri prostriedky nahradenia väzby, z ktorých tri sú závislé na iniciatíve obvineného alebo tretích osôb stojacich mimo súdu, a zároveň existuje minimálne jeden taký prostriedok, ktorý nie je závislý od iniciatívy obvineného, a to dohľad probačného a mediačného úradníka.

¹¹ Podľa § 4 ods. 2 Trestného poriadku záujmovými združeniami občanov sa na účely tohto zákona rozumejú najmä občianske združenia, odborové organizácie, kolektív spolupracovníkov a štátom uznané cirkvi a náboženské spoločnosti; za záujmové združenia občanov sa nepovažujú politické strany a hnutia.

¹² Podľa § 4 ods. 3 Trestného poriadku dôveryhodná osoba je osoba, ktorá je schopná priaznivo ovplyvňovať správanie obvineného.

Súd a sudca pre prípravné konanie rozhodujúci o väzbe je oprávnený (a vzhľadom na preferenciu osobnej slobody vyplývajúcu z čl. 5 ods. 1 Dohovoru aj povinný) skúmať, či účel väzby nemožno rovnako dobre dosiahnuť ponechaním alebo prepustením obvineného na slobodu za súčasného dohľadu probačného a mediáčného úradníka, a to aj v prípade, ak takýto návrh nebol výslovne uplatnený (**II. ÚS 67/2013**).

Je pravda, že súd v aplikačnej praxi skúma možnosti nahradenia väzby menej invazívnymi prostriedkami trestného práva. V skúmaných prípadoch (rozhodovanie o väzbe v prípadoch osôb obvinených za násilné trestné činy) zväčša konštatuje, že využitie zaistovacieho inštitútu väzby nie je neprimerané v porovnaní s jej nahradením inými menej invazívnymi prostriedkami, ktoré sa v daných prípadoch javia ako nedostatočné.

Navyše v prípade obzvlášť závažných zločinov vystupuje do popredia požiadavka existencie výnimočných okolností. Podľa zákonného ustanovenia § 80 ods. 2 Trestného poriadku „*ak je obvinený stíhaný pre obzvlášť závažný zločin, je daný dôvod väzby podľa § 71 ods. 2 písm. a) až c) alebo e) alebo obvinený bol vzatý do väzby podľa odseku 3 alebo podľa § 81 ods. 4, možno záruku alebo sľub prijať alebo uložiť dohľad, len ak to odôvodňujú výnimočné okolnosti prípadu.*“ Výnimočné okolnosti prípadu sa posudzujú z hľadiska pomerov páchatel'a a okolností prípadu. Pomeri páchatel'a treba rozumieť okolnosti týkajúce sa osoby páchatel'a, jeho osobných a rodinných pomerov, ktoré nesúvisia so spáchaním trestného činu, a existujú v čase rozhodnutia. Pri posudzovaní osoby páchatel'a sa pozornosť venuje najmä celému jeho predchádzajúcemu životu (vek, recidíva, postoj k spáchanému trestnému činu).

Ústavný súd SR vo svojom rozhodnutí (**III. ÚS 135/2015**) konštatoval, že podmienka zisťovania výnimočných okolností na nahradenie väzby zárukou sleduje legitímny cieľ a je ústavne udržateľná. K tomu ďalej uvádza, že samotná požiadavka existencie výnimočných okolností pre prepustenie z väzby osoby stíhanej pre obzvlášť závažný zločin predpokladá vyššiu mieru rizika, že osoby stíhané pre závažnú trestnú činnosť by sa v prípade ich prepustenia snažili utiecť alebo sa skrývať, aby sa vyhli trestnému stíhaniu, pôsobili na svedkov, znalcov či spoluobvinených s úmyslom marit' objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, či pokračovali v trestnej činnosti.

Tabuľka č. 2: Využitie jednotlivých náhrad väzby v období rokov 2014 až 2018

	Náhrada väzby					
	2014	2015	2016	2017	2018	% 2018
Úkladná vražda	1 (sľub)	0	0	0	0	0
Vražda	1 (dôveryhodná osoba)	0	1 (sľub)	0	0	0
Ublíženie na zdraví – ťažká ujma	2 (sľub)	0	0	1 (sľub)	0	0
Ublíženie na zdraví	0	1 (sľub)	1 (sľub)	1 (sľub)	0	0
Lúpež	2 (sľub)	0	0	5 (sľub a záruka)	2	0,06
Týranie blízkej osoby	2 (sľub)	0	2 (peňažná záruka, dôveryhodná osoba)	2 (sľub, dôveryhodná osoba)	0	0
Nebezpečné vyhrážanie	5 (sľub)	6 (sľub, dôveryhodná osoba, obč. zdr.)	3 (záruka – cirkev)	5 (dôveryhodná osoba, obč., zdr., sľub),	4 (sľub, dôveryhodná osoba)	0,12

Zdroj: Vlastné spracovanie štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti SR

Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti SR jednoznačne preukazujú, že náhrady väzby v trestných veciach osôb obvinených z násilných trestných činov sú využívané minimálne. Z celkového počtu všetkých väznených osôb bola väzba nahradená jednotlivými prostriedkami náhrady väzby len v 2,5–3 % prípadov¹³, pri násilných trestných činoch neboli náhrady väzby využívané takmer vôbec alebo len vo veľmi nízkom percente (v roku 2018 bola väzba osôb obvinených za trestný čin lúpeže nahradená v 0,06 %

¹³ VRÁBLOVÁ, M. Väzba, možnosti náhrady väzby a ich využívanie v praxi. In: ZÁHORA, J. (ed.). *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016, 368 s., s. 254–261.

prípadov a u osôb obvinených zo spáchania trestného činu nebezpečného vyhrážania v 0,12 % prípadov).

Vysvetlením tohto stavu je závažnosť trestných činov, nakoľko sledované trestné činy (s výnimkou ľahkého ublíženia na zdraví a nebezpečného vyhrážania) sú v základnej alebo kvalifikovanej skutkovej podstate obzvlášť závažnými zločinmi, kedy zákon pre využitie náhrady väzby vyžaduje v zmysle § 80 ods. 2 Trestného poriadku existenciu výnimočných okolností prípadu. Iným problémom je nadkvalifikovanie skutku v uznesení o vznesení obvinenia, s čím je následne spojená požiadavka výnimočných okolností prípadu pre prijatie záruky alebo sľubu alebo uloženie dohľadu. Za ostatných päť rokov (2014–2018) súd najčastejšie nahradil väzbu v prípadoch násilných trestných činov písomným sľubom obvineného. Ide o inštitút, kedy súd vzhľadom na osobu obvineného a povahu prejednávaneho prípadu prijme písomný sľub obvineného, že povedie riadny život, najmä sa nedopustí trestnej činnosti, splní povinnosti a dodrží obmedzenia, ktoré sa mu súd uloží. Využitie práve tejto náhrady väzby je pre nás prekvapivým zistením, pretože z hľadiska obvineného je podanie sľubu najjednoduchšia možnosť nahradenia väzby.

3 ROZHODOVACIA ČINNOSŤ TRESTNÝCH SÚDOV – UKLADANIE TRESTOV

Významnou súčasťou trestnej politiky je oblasť sankčnej politiky. V záujme dosiahnutia cieľov trestnej politiky, akým sú kontrola kriminality a vytvorenie vhodných riešení na jej elimináciu a represiu, je nutné nielen monitorovať legislatívne zmeny zákonov ale aj analyzovať štatistické údaje svedčiace o výkone a funkčnosti sankčnej politiky. Kľúčovým ukazovateľom sankčnej politiky sú údaje o počte stíhaných, obvinených a odsúdených osobách. V našom príspevku sme zamerali pozornosť na osoby odsúdené za násilné trestné činy a tresty, ktoré boli súdmi za spáchané trestné činy uložené.

Sankčnú politiku je potrebné vnímať v kontexte trestnej politiky uplatňovanej v Slovenskej republike. Rekodifikovaný trestný zákon (Trestný zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov, ktorý nadobudol platnosť dňa 20. mája 2005 a účinnosť dňa 1. januára 2006) priniesol výrazné sprísnenie trestnej politiky. Rekodifikácia vsadila na „odstrašujúcu“ funkciu stanovených trestných sadzieb a možnosti dlhodobého vylúčenia zo spoločnosti

páchateľov nielen obzvlášť závažných zločinov, ale aj zločinov všeobecne.¹⁴ Rekodifikovaný trestný zákon obsahuje množstvo ustanovení deklarujúcich veľmi prísnu sankčnú politiku, napr. ukladanie trestu odňatia slobody na doživotie v dôsledku aplikácie zásady trikrát a dost' (§ 47 ods. 2 Trestného zákona) alebo zásady dvakrát a dost' (§ 144 ods. 2 Trestného zákona), ustanovenia o obligatórnom sprísnení trestných sadziieb za opätovné spáchanie zločinu (dolná hranica sa zvyšuje o 1/2)¹⁵ alebo za opätovné spáchanie obzvlášť závažného zločinu (dolná hranica sa zvyšuje o 2/3)¹⁶, obligatórna povinnosť súdov prihliadať na pomer a mieru závažnosti poľahčujúcich a prit'azujúcich okolností (dolná hranica sa zvyšuje o 1/3, ak prevládajú prit'azujúce okolnosti)¹⁷ či ustanovenia upravujúce asperačnú zásadu¹⁸.

Nasledujúca tabuľka zachytáva sankčnú politiku súdov v prípade najzávažnejších trestných činov (obzvlášť závažných zločinov): úkladnej vraždy a vraždy. Odsúdeným osobám bol ukladaný nepodmienečný trest odňatia slobody prevažne s maximálnym stupňom strázenia (za ostatný rok v prípade úkladnej vraždy v 100 % prípadov, v prípade vraždy v 50 % prípadov). Trest odňatia slobody na doživotie bol za trestné činy vrážd uložený v 10,7 % prípadov.

Tabuľka č. 3: Sankčná politika súdov za trestné činy úkladnej vraždy a vraždy

	Úkladná vražda (20–25 rokov)			Vražda (15–20 rokov)			
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	%
NEPO m.s.s.	0	0	0	3	1	4	14,3
NEPO s.s.s.	0	0	0	13	15	10	35,7
NEPO max.s.s.	5	1	5	10	8	14	50,0
Doživotie	0	0	0	0	1	3	10,7
Celkovo odsúdených	5	1	5	26	24	28	

Zdroj: Vlastné spracovanie štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti SR

14 SAMÁŠ, O. Ešte raz k mimoriadnemu zníženiu trestu. *Justičná revue*, 2017, roč. 69, č. 5, s. 733–735.

15 § 38 ods. 5 Trestného zákona.

16 § 38 ods. 6 Trestného zákona.

17 § 38 ods. 2, § 38 ods. 4 Trestného zákona.

18 § 41 ods. 2 Trestného zákona.

Predmetom skúmania bola i sankčná politika uplatňovaná slovenskými trestnými súdmi za násilné trestné činy, konkrétne za zločiny: lúpež a týranie blízkej osoby a zverenej osoby. Trestný zákon stanoví za obidva trestné činy zhodnú trestnú sadzbu trestu odňatia slobody vo výmere 3 až 8 rokov. Súdny za tieto trestné činy ukladali trest odňatia slobody, čo bolo v súlade s § 34 ods. 6 Trestného zákona¹⁹, rozdiel spočíval v spôsobe výkonu tohto trestu. V roku 2018 súd osobám odsúdeným za trestný čin lúpeže uložil nepodmienečný trest odňatia slobody v 59 % prípadov a 41 % prípadov trest odňatia slobody, ktorého výkon podmiennečne odložil. V prípade osôb odsúdených za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby bol ukladaný nepodmienečný trest a „podmienečný“ trest takmer v rovnakom pomere (NEPO bol uložený v 49,1 % prípadoch a PO v 50,9 % prípadoch).

Nádej na zmenu štruktúry sankcií ukladaných za zločiny priniesla ostatná novela Trestného zákona vykonaná zákonom č. 214/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, s účinnosťou od 1. 8. 2019. Novela vytvorila legislatívne podmienky pre ukládanie alternatívneho trestu – trestu domáceho väzenia – popri prečinoch aj na určitú kategóriu zločinov. Súd môže uložiť trest domáceho väzenia vo výmere až na štyri roky za trestný čin s hornou hranicou trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom neprevyšujúcou desať rokov (t. j. za zločiny), najmenej však na dolnej hranici trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovenej týmto zákonom.²⁰ Trest domáceho väzenia je vhodnou alternatívou trestu odňatia slobody za spáchané zločiny, hoci v prípade páchatel'a trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby súd musí obzvlášť pozorne vyhodnotiť, či povaha trestného činu, osoba a pomery páchatel'a vôbec dovoľujú uloženie tohto druhu trestu.

¹⁹ Podľa § 34 ods. 6 Trestného zákona, druhá veta ... Za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, súd musí uložiť trest odňatia slobody (znenie účinné do 31. 7. 2019).

²⁰ § 53 ods. 1, ods. 2 Trestného zákona v znení účinnom od 1. 8. 2019.

Tabuľka č. 4: Sankčná politika súdov za trestné činy lúpeže a týranie blízkej osoby a zverenej osoby

	Lúpež (3–8 rokov)				Týranie blízkej osoby (3–8 rokov)			
	2016	2017	2018	%	2016	2017	2018	%
NEPO	177	165	226	59,0	59	76	81	49,1
PO s prob. dohľadom	64	67	63	16,4	51	60	47	28,5
PO s pp	18	20	37	9,7	10	8	30	18,2
PO bez pp	64	39	57	14,9	15	11	7	4,2
Zákaz činnosti	0	0	0	0	1	0	0	0
Celkovo odsúdených	323	291	383		136	155	165	

Zdroj: Vlastné spracovanie štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti SR

Najširší okruh sankcií ukladali sudy za spáchané prečiny – ublíženie na zdraví (ľahké) a nebezpečné vyhrážanie. Hoci trestný zákon stanoví miernejšiu trestnú sadzbu za prečin nebezpečného vyhrážania (trestná sadzba vo výmere až na 1 rok) v porovnaní s prečinom ublíženia na zdraví (trestná sadzba 6 mesiacov až 2 roky), sudy v roku 2018 ukladali osobám odsúdeným za tento prečin (nebezpečné vyhrážanie) podstatne častejšie nepodmienečný trest odňatia slobody (až v 36,8 % prípadoch), ďalej nasledoval trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmienene odložený v 57,7 % prípadov a následne iné tresty s najvyšším zastúpením peňažného trestu 4,2 % prípadov. V štruktúre sankcií za trestný čin ublíženia na zdraví dominoval podmienenečný trest odňatia slobody v 71,7 % prípadov, nasledoval nepodmienečný trest 14,3 % prípadov a z iných trestov – peňažný trest v 11,1 % prípadov. Vychádzajúc zo zásady, že nepodmienečný trest odňatia slobody je trestom „ultima ratio“, mal by sa aplikovať až vtedy, keď iné menej závažné prostriedky boja proti zločinnosti zlyhali. Alternatívne tresty síce majú svoje stabilné miesto v systéme trestov, osobitne pre ich ekonomický, penitenciárny, kompenzačný a trestno-politický význam, avšak ich reálne využitie má svoje limity. Alternatívne tresty sú z hľadiska minimalizácie hrozby recidívy u menej narušených páchatel'ov účinnejšie ako nepodmienečný trest. S ohľadom na filozofiu alternatívnych trestov považujeme za vhodné, aby sa v prípade spáchaných prečinov ukladali alternatívne tresty v širšej miere.

Tabuľka č. 5: Sankčná politika súdov za trestné činy ublíženie na zdraví a nebezpečné vyhrážanie

	Ublíženie na zdraví (6 m–2roky)				Nebezpečné vyhrážanie (0–1 rok)			
	2016	2017	2018	%	2016	2017	2018	%
NEPO	69	82	152	14,3	446	533	503	36,8
PO s prob. dohľadom	21	26	35	3,3	61	98	55	4,0
PO s pp	70	90	170	16,0	207	254	298	21,8
PO bez pp	368	334	557	52,4	551	510	436	31,9
Trest domáceho väzenia	2	0	1	0,1	0	0	3	0,2
Trest povinnej práce	25	18	28	2,6	15	18	9	0,65
Peňažný trest	100	98	118	11,1	54	46	58	4,2
Prepadnutie veci	2	1	0	0	7	5	4	0,3
Zákaz pobytu	0	0	0	0	0	0	1	0,1
Vyhostenie	0	0	1	0	0	0	0	0
Zákaz činnosti	1	1	0	0	0	0	0	0
Celkovo odsúdených	658	651	1062		1341	1464	1367	

Zdroj: Vlastné spracovanie štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti SR

4 ZÁVER

Autorka v príspevku analyzovala rozhodovaciu činnosť súdov v trestných veciach proti životu a zdraviu, konkrétne rozhodovanie súdov o väzbe a využití možnosti náhrady väzby, ako aj rozhodovanie súdov v otázke ukladania trestov, teda uplatňovanie sankčnej politiky voči páchatelom násilnej kriminality, a to na podklade štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti SR o osobách odsúdených za vybrané trestné činy. Predmetom analýzy rozhodovacej činnosti súdov boli najzávažnejšie násilné trestné činy – úkladná vražda, vražda, ďalej najpočetnejšie páchané trestné činy – úmyselné ublíženie na zdraví, lúpež a trestné činy, ktoré sú dlhodobo predmetom záujmu a vyvolávajú zvýšený záujem odbornej a laickej verejnosti – týranie blízkej osoby a zverenej osoby a nebezpečné vyhrážanie.

Syntézou získaných údajov sme zistili nasledovné: rastúce tendencie počtu väznených osôb u všetkých sledovaných trestných činoch, s výnimkou úkladnej vraždy. Najvýraznejší nárast väznených osôb bol zaznamenaný u obvinených za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby a trestný čin nebezpečného vyhrážania. Početnosť väznených osôb súvisí práve so závažnosťou násilných trestných činov, nakoľko ide v prevažnej miere o zločiny a obzvlášť závažné zločiny, s výnimkou ublíženia na zdraví a nebezpečného vyhrážania, ako aj so zvýšeným záujmom spoločnosti na ochrane života, zdravia a rodiny. Z vybraných násilných trestných činov bolo v roku 2018 najviac väznených osôb za trestný čin nebezpečného vyhrážania, až 21,9 % z celkového počtu väznených osôb (3 304 osôb vo väzbe).

Pokiaľ ide o náhrady väzby v trestných veciach osôb obvinených z násilných trestných činov, tie boli využívané minimálne. Z celkového počtu všetkých väznených osôb bola väzba nahradená jednotlivými prostriedkami náhrady väzby len v 2,5–3 % prípadov, pri násilných trestných činoch neboli náhrady väzby využívané takmer vôbec alebo len vo veľmi nízkom percente (v roku 2018 bola väzba osôb obvinených za trestný čin lúpeže nahradená v 0,06 % prípadov a u osôb obvinených zo spáchania trestného činu nebezpečného vyhrážania v 0,12 % prípadov). Za ostatných päť rokov (2014–2018) súd najčastejšie nahradil väzbu v prípadoch násilných trestných činov písomným sľubom obvineného. Sankčnú politiku za násilné trestné činy vnímame v kontexte represívnej trestnej politiky uplatňovanej v Slovenskej republike.

Odsúdeným osobám za obzvlášť závažné zločiny úkladnej vraždy a vraždy bol ukladaný nepodmienečný trest odňatia slobody prevažne s maximálnym stupňom stráženia (za ostatný rok v prípade úkladnej vraždy v 100 % prípadov, v prípade vraždy v 50 % prípadov). Trest odňatia slobody na doživotie bol za trestné činy vrážd uložený v 10,7 % prípadov. Osobám odsúdeným za zločiny lúpeže a týranie blízkej a zverenej osoby súdy ukladali trest odňatia slobody, čo bolo v súlade s § 34 ods. 6 Trestného zákona, rozdiel spočíval v spôsobe výkonu tohto trestu. V roku 2018 súd osobám odsúdeným za trestný čin lúpeže uložil nepodmienečný trest odňatia slobody v 59 % prípadov a 41 % prípadov trest odňatia slobody, ktorého výkon podmienenečne odložil. V prípade osôb odsúdených za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby bol ukladaný nepodmienečný trest a „podmienečný“

trest takmer v rovnakom pomere (NEPO bol uložený v 49,1 % prípadoch a PO v 50,9 % prípadoch).

Najširší okruh sankcií ukladali súdy za prečiny – ublíženie na zdraví (Fahké) a nebezpečné vyhrážanie. V roku 2018 bol osobám odsúdeným za prečin nebezpečného vyhrážania uložený nepodmienečný trest odňatia slobody až v 36,8 % prípadoch, ďalej nasledoval podmienečný trest odňatia slobody v 57,7 % prípadov a následne iné tresty s najvyšším zastúpením peňažného trestu 4,2 % prípadov. V štruktúre sankcií za trestný čin ublíženia na zdraví dominoval podmienečný trest odňatia slobody v 71,7 % prípadov, nasledoval nepodmienečný trest 14,3 % prípadov a z iných trestov – peňažný trest v 11,1 % prípadov. Vychádzajúc z filozofie alternatívnych trestov považujeme za vhodné, aby sa v prípade spáchaných prečinov ukladali alternatívne tresty v širšej miere.

Literature

- DIANIŠKA, G., T. STRÉMY, M. VRÁBLOVÁ a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 405 s. ISBN 978-80-7380-620-0.
- MAREŠOVÁ, A., R. HAVEL, M. MARTINKOVÁ a M. TAMCHYNA. *Násilná kriminalita v nejisté době*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015, 140 s. ISBN 978-80-7338-149-3.
- NOVOTNÝ, O., J. ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, 452 s. ISBN 80-7357-026-2.
- SAMAŠ, O. Ešte raz k mimoriadnemu zníženiu trestu. *Justičná revue*, 2017, roč. 69, č. 5, s. 733–735. ISSN 1335-6461.
- STAŇKOVÁ, L., F. ŠČERBA a M. VICHLENDÁ. *Násilná kriminalita*. Praha: Leges, 2014, 264 s. ISBN 978-80-7502-069-7.
- VÁLKOVÁ, H., J. KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s. ISBN 978-80-7400-429-2.
- ZÁHORA, J. (ed.). *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016, 368 s. ISBN 978-80-7502-153-3.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
- Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti o väznených osobách a osobách odsúdených.

Contact – e-mail

miroslava.vrablona@truni.sk

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. RNDr. Petra Bořilová Linhartová, Ph.D., MBA; Mgr. Tereza Fojtová;
doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.; Mgr. Michaela Hanousková;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.; prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.; prof. RNDr. Jaromír Leichmann, Dr. rer. nat.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.; doc. PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D. (předseda);
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
doc. JUDr. Ivana Průchová, CSc.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.

DNY PRÁVA 2019 – DAYS OF LAW 2019 ČÁST III. – JURISTICKÉ, KRIMINOLOGICKÉ A KRIMINALISTICKÉ ASPEKTY TRESTNÝCH ČINŮ PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ

**Eds.: JUDr. Eva Brucknerová, Ph.D., Mgr. David Čep, Ph.D.,
Mgr. Katarína Kandová, Ph.D., doc. JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D.**

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2020

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 692

1. vydání, 2020

ISBN 978-80-210-9698-1 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-210-9698-1

9 788021 096981